

Μ Α Ε Ι Μ Ο Υ
Τ Ο Υ
Ο Μ Ο Λ Ο Γ Η Τ Ο Υ
Α Π Α Ν Τ Α Τ Α Ε Ρ Γ Α
15Δ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Α
Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Κ Α
Ο Ι Κ Ο Ν Ο Μ Ι Κ Α
Ε Τ Ε Ρ Α Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Α
Σ Χ Ο Λ Ι Α Ε Ι Σ
Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Α Σ Δ Ι Ο Ν Υ Σ Ι Ο Υ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
Ἄπὸ τὸν
ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ
Φιλῶλογο

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
15Δ

Ἐπόπτης - Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1995

ΜΑΕΙΜΟΣ
Ο
ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν παρόντα τόμο συνεχίζεται ἡ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Μαξίμου μὲ τὰ ἔργα: 1) *Κεφάλαια Θεολογικά καὶ Οἰκονομικά εἰς πέντε ἑκατοντάδας*. 2) *Ἔτερα κεφάλαια διακόσια τεσσαράκοντα τρία, καὶ 3) Σχόλια εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.*

1). *Κεφάλαια Θεολογικά καὶ Οἰκονομικά εἰς πέντε ἑκατοντάδας*: Πρόκειται γιὰ συμπίλημα μεταγενέστερο ἀπὸ ἔργα τοῦ Μαξίμου καὶ ἰδίως τοῦ Πρὸς Θαλάσιον, ἡ γνησιότητα τοῦ ὁποίου ἀμφιβάλλεται. Σὰν συμπίλημα λοιπὸν ἀπὸ ἔργα τοῦ Μαξίμου μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ σ' αὐτὸ περιληπτικὰ ὅλη σχεδὸν τὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου πατρὸς.

Ἐκατοντὰς Α': Γίνεται λόγος περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ἡ ὁποία θεωρεῖται τὸ ὑπέρτατο καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἀρχὴ ἀγαθό, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχονται ὅλα τὰ ὄντα. Τῆς γένεσις τῶν ὄντων προηγεῖται ὁ Λόγος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρξε, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε θὰ ὑπάρξει λόγος ἀνώτερος. Ἐνας Θεός, Πατέρας ἑνὸς Υἱοῦ, πού ἔγινε ἄνθρωπος ὅμοιος κατὰ πάντα μὲ ἡμᾶς, χωρὶς μόνον ἁμαρτία, καὶ ἐπανάφερε τὴν ἀνθρώπινη φύση στὴν ἀρχικὴ τῆς χάρις, καὶ πηγὴ τῆς μόνης αἰδίας Ζωῆς.

Γίνεται λόγος περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας. Τὸ ἄθλημα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀγώνας διαρκῆς μὲ πόνους, ἔχοντας ἔπαθλο τὴν αἰώνια ζωὴ.

Τέλος ὅλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ θύρα πού ὀδηγεῖ στὸ ἀκρότατο ἀγαθό, τὸν Θεό, ἔχοντας ὡς βάση τὴν πίστη καὶ ἐνδιάμεσο τὴν ἐλπίδα.

Τὰ πιὸ μεγάλα καὶ ἀρχέκακα καὶ πρόξενά κάθε κακίας εἶναι ἡ ἄγνοια, ἡ φιλαυτία καὶ ἡ τυραννίδα.

Ὁ κάθε ἄνθρωπος, ἀνάλογα μὲ τὸν χιτῶνα πού φορᾷ, δηλα-

δὴ τὴ συμπεριφορᾶ, γίνεται δίκαιος ἢ ἄδικος. Ὁ ἓνας χιτώνας εἶναι ὑφαιμένος μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ γίνεται γιὰ τὴν ψυχὴν χιτώνας ἀφθαρσίας, ἐνῶ ὁ ἄλλος εἶναι ὑφαιμένος μὲ τὰ πάθη καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀκάθετος καὶ σπιλωμένος.

Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη, ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ φόβος καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῶν δὲν δημιουργήθηκαν μαζὶ μὲ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, γιὰτὶ τότε θὰ ἦταν στοιχεῖα τῆς φύσης, ἀλλ' εἰσῆλθαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἕξαιτίας τῆς ἀπώλειας τῆς τελειότητος, ὅταν ἡ ἀλογία ἀντικατέστησε τὸ λόγο.

Ὁ φόβος διακρίνεται σὲ ἄγνὸ καὶ μὴ ἄγνὸ. Ὁ ἓνας δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀναμονὴν τιμωρίας γιὰ πλημμελήματα καὶ ἔξαφανίζεται μὲ τὴ μετάνοια, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ποῦ ὑπάρχει πάντοτε χωρὶς τὴ λύπη γιὰ ἁμαρτήματα, εἶναι ὁ ἄγνός καὶ δὲν ἔξαφανίζεται ποτέ.

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ κανένα ὄν καὶ μάλιστα τὰ μετέχοντα λόγου, γιὰτὶ αὐτὸ συνέχει τὰ πάντα.

Ὁ καθὲ δαίμονας ὑπηρετεῖ ὁρισμένες προσβολὲς τῶν παθῶν, καὶ γι' αὐτὸ διαφέρουν ἀναμεταξὺ τους ὡς πρὸς τὴν μιαιρότητα, τίποτε ὅμως δὲν μποροῦν νὰ πράξουν χωρὶς τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Ὅποιος λοιπὸν δέχεται θέλοντας καὶ μὲ εὐχαρίστηση τὰ ὀδυνηρὰ χτυπήματα τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν, δὲν διώχεται ἀπὸ τὸν οἶκον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χάριτος, ἐνῶ ὅποιος δὲν δέχεται τοὺς ἀκούσιους αὐτοὺς πειρασμοὺς μὲ χαρὰ καὶ δὲν ἀποβάλλει μὲ μετάνοια τὴν ἀλαζονείαν του, παραδίδεται στὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὶς ἀλυσίδες καὶ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἴδιαν του τὴ γῆ.

Οἱ ἐνέργειες (τὰ χαρίσματα) τοῦ ἁγίου Πνεύματος παραχωροῦνται στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς πίστεώς του.

Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι τύπος τῆς τελείας νέκρωσης τῆς προαίρεσός μας πρὸς τὸν αἰσθητὸ κόσμον, ἐνῶ τὸ ποτήριον εἶναι ἄρνηση καὶ τῆς ἴδιας τῆς παρούσας ζωῆς γιὰ χάριν τῆς ἀλήθειας.

Ἐκατοντὰς Β': Ὅποιος πράττει τὴν ἀρετὴν (δηλαδὴ ἀγωνίζεται) γιὰ τὴν ἀλήθειαν (τὴ θεῖαν γνώσιν) δὲν πληγώνεται ἀπὸ τὰ βέλη τῆς κενοδοξίας, ἐνῶ ὅποιος ἀσκεῖ τὴν ἀλήθειαν γιὰ χάριν τῆς ἀλήθειας ἔχει συγκάτοικον τῆς κενοδοξίας τὴν οἴση.

‘Ο άνθρωπος αποτελείόμενος από ψυχή και σώμα, σαλεύεται από δύο νόμους· τῆς σάρκας και τοῦ πνεύματος. ‘Ο πρώτος ἐνεργεῖ στίς αἰσθήσεις, ἐνῶ ὁ δεύτερος στό νοῦ.

Ἡ πίστη εἶναι γνώση ἀναπόδεικτη, σχέση πάνω ἀπό τή φύση μέ τήν ὁποία πραγματοποιεῖται πέρα ἀπό κάθε γνώση ἢ ἔνωσή μας μέ τόν Θεό, και ἔτσι ὁ πιστός, ἐνωμένος μέ τόν Θεό και ὄντας και ὁ ἴδιος κατά χάρη θεός, μπορεῖ νά μεταθέτει ἀπό τόν ἑαυτό του, σάν βουνό ἀμετακίνητο, τὸ νόμο τῆς φύσης.

Οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἶναι τρεῖς· ὁ λόγος, ὁ θυμός και ἡ ἐπιθυμία. Ἐρευνώντας λοιπόν μέ τό λόγο, ποθώντας μέ τήν ἐπιθυμία και ἀγωνιζόμενοι μέ τόν θυμό γιά τὸ ἀγαθό, ὅσοι ἀγαποῦν τόν Θεό, δέχονται τροφή ἀφθαρτη.

‘Οποῖος ποθεῖ τήν ἀληθινή ζωή, γνωρίζοντας ὅτι κάθε πόνος, ἐκούσιος και ἀκούσιος, γίνεται θάνατος τῆς ἡδονῆς, τῆς μητέρας τοῦ θανάτου, δέχεται μέ μεγάλη χαρά ὅλες τίς ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν πού τόν ὀδηγοῦν στό βραβεῖο τῆς ἄνω κλήσης.

Χωρίς πίστη, ἐλπίδα και ἀγάπη οὔτε κανένα κακὸ καταργεῖται, οὔτε κανένα καλὸ κατορθώνεται.

‘Οποῖος στόν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης τῶν πειρασμῶν ἀπέχει ἀπό τή φυσική θεωρία και ἐπιμένει στήν προσευχή συνάγοντας τό νοῦ του ἀπό ὅλα πρός τόν ἑαυτό του και τόν Θεό, φονεύει τήν ἔξη πού προκαλεῖ τήν κακία και ἀναγκάζει τόν διάβολο νά ὑποχωρήσει ντοπιασμένος.

Ἐκατοντάς Γ: Κάθε φιλόσοφος και εὐσεβής, φρουρούμενος ἀπό τήν ἀρετή και τή γνώση ἢ τήν πράξη και τή θεωρία, ὅταν διαπιστώσει ὅτι ἐξηγέρθηκε ἐναντίον του μέ τὰ πάθη ἢ δύναμη τοῦ πονηροῦ, ἢ μόνη του καταφυγή τότε εἶναι ὁ Θεός.

Κάθε ἄνθρωπος, και μάλιστα ὁ ἐνάρετος πού ἀγαπᾷ τόν Θεό, ἔχοντας ὡς ὄπλο κατά τῶν δαιμόνων τή γνώση, κατά τήν ἐπίθεση τῶν πειρασμῶν πρέπει νά καταφεύγει μέ προσευχή στόν μόνο βοηθὸ Θεό, μετά τή συντριβή ὅμως τῆς φάλαγγας τοῦ διαδόλου ν’ ἀποδίδει στόν Θεό ὅλη τή νίκη και ὄχι στόν ἑαυτό του.

Καθένας πού ὑψηλοφρονεῖ γιά τὰ χαρίσματα πού ἔλαβε και

ἐνεργεῖ σὰν νὰ μὴ τὰ ἔλαβε, δέχεται δίκαια τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ὥστε, διαπιστώνοντας τὴν ἀδυναμία του, νὰ λάβει ἐπίγνωση τῆς μόνης δύναμης ποὺ ἀντιπαλεῖ τὰ πάθη, καὶ ἀφοῦ ταπεινωθεῖ μετανοώντας κι ἀποβάλλει τὸν ὄγκο τῆς ἀλαζονείας, ν' ἀποτρέψει τὴν ἐναντίον τοῦ ὀργῆς τοῦ Θεοῦ.

Αἰτία ποὺ καθορίζει τὴν κατανομὴ τῶν θείων ἀγαθῶν εἶναι τὸ μέτρο τῆς πίστεως τοῦ καθενός.

Ἄρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ξεκινώντας ἀνεβαίνομε πρὸς τὸ τέλος τῆς σοφίας, τὴ σύνεση, καὶ ἀπὸ αὐτὴν φθάνομε στὸν Θεό, ἔχοντας ἐνδιάμεσο τῆς ἔνωσής μας μὲ αὐτὸν μόνο τὴ σοφία, τὴν ὁποία ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ λάβομε ἐὰν δὲν ἀποτινάξομε τὴν τσίμπλα τῆς ἄγνοιας καὶ τὴ σκῶνη τῆς κακίας.

Πρώτη ἀπάθεια εἶναι ἡ πλήρης ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν κακῶν, δεύτερη ἡ πλήρης ἀποβολὴ τῶν λογισμῶν ποὺ συγκατατίθενται στὰ κακά, τρίτη ἡ τέλεια ἀκινησία τῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὰ πάθη, καὶ τέταρτη ἡ τέλεια κάθαρση καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φαντασία, μὲ τίς ὁποῖες, βγαίνοντας κανεῖς ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὰ ὑλικά, σπεύδει πρὸς τὰ νοητά.

Τὸ κακὸ ἔχει ἀρχή, ἐνῶ τὸ ἀγαθὸ εἶναι χωρὶς ἀρχή, γιατί ὑπάρχει φύσει πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα καὶ χρόνο. Τὸ ἀγαθὸ εἶναι νοητό, ρητό, γινόμενο καὶ ἀφθαρτο, ἐνῶ τὸ κακὸ εἶναι μὴ νοητό, μὴ γινόμενο καὶ φθαρτό.

Ἡ ἐξομολόγησις γίνεται ἢ πρὸς εὐχαριστία γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς δίνονται ὡς δῶρα, ἢ πρὸς ἔλεγχο καὶ ἐξέταση τῶν κακῶν πράξεων.

Ὁ ἀνθρωπάρεσκος φροντίζει μόνο γιὰ τὴ φαινομενικὴ συμπεριφορὰ καὶ γιὰ τὸ λόγο τοῦ κόλακα, πρὸς οἰκειοποίησις τῆς ὄρασις ὄλων καὶ τῆς ἀκοῆς τοῦ κόλακα.

Ὅποιος ἐπαίρεται γιὰ τὴν ἀρετὴ ἢ τὴ γνώση του καὶ δὲν ἐπεκτείνει μαζὶ μὲ τὸ μέτρο τῆς ἀρετῆς (προκοπῆς) καὶ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας του, δὲν ἔχει ξεφύγει τὸ κακὸ τῆς ὑπερηφάνειας, ἐνῶ ὁποιος πράττει τὸ καλὸ γιὰ δική του δόξα, αὐτὸς προτίμησε τὸν ἑαυτὸ του ἀντὶ τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας καρφωθεῖ ἀπὸ τὸ καρφὶ τῆς κενοδοξίας.

Κανένα ὄφελος δὲν ἀποκομίζει κανείς ἀπὸ τὴ δέηση τοῦ δικαίου ὅταν εὐχαριστεῖται περισσότερο ἀπὸ τὶς παραβάσεις, ἀπὸ ὅ,τι μὲ τὶς ἀρετὲς, καὶ εἶναι μεγάλη ἀνοησία, ἂν ὄχι παραφροσύνη, νὰ ἐπιζητεῖ σωτηρία μὲ τὴν προσευχὴ τῶν δικαίων καὶ ὁ ἴδιος νὰ εὐχαριστεῖται μὲ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν τὸν ὄλεθρο.

Ἡ λύπη εἶναι διπλῆ· ἢ μία εἶναι ἀφανὴς καὶ ἐκδηλώνεται στὸ βάθος τῆς ψυχῆς καὶ εἶναι τέλος τῆς ἡδονῆς ἀπὸ τὴν αἴσθησι, ἐνῶ ἢ ἄλλη βρίσκεται φανερὴ στὶς αἰσθήσεις καὶ συνίσταται στὴ στέρηση τῶν σωματικῶν ἡδονῶν. Διπλοῖ εἶναι καὶ οἱ πειρασμοί· οἱ ἐκούσιοι, ποὺ εἶναι πατέρες τῆς σωματικῆς ἡδονῆς τῶν αἰσθήσεων καὶ γεννοῦν τὴ λύπη στὴν ψυχὴ, καὶ οἱ ἀκούσιοι, ποὺ ἐκδηλώνονται στοὺς ἀκούσιους πόνους, εἶναι πατέρες τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς καὶ γεννοῦν τὴ σωματικὴ λύπη στὶς αἰσθήσεις. Ὁ Κύριος διδάσκει ν' ἀπευχόμαστε τοὺς ἐκούσιους πειρασμοὺς ἐπειδὴ προκαλοῦν ἡδονὴ στὴ σὰρκα καὶ ὀδύνη στὴν ψυχὴ, ἐνῶ ὁ Ἰάκωβος μᾶς προτρέπει νὰ χαιροῦμαστε γιὰ τοὺς ἀκούσιους πειρασμοὺς ἐπειδὴ ἀφαιροῦν τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς.

Ἐκατοντάς Δ': Ἡ σὰρκα βρίσκεται στὴν ἐξουσία τῆς ψυχῆς, καὶ ὄχι ἡ ψυχὴ τῆς σάρκας, γιὰ τὸ χειρότερο εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ καλύτερου, καὶ ὄχι τοῦ χειρότερου τὸ καλύτερο.

Σωτήρια ἡδονὴ εἶναι ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἐνῶ ὠφέλιμη λύπη εἶναι ἡ ὀδύνη τῆς σάρκας γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς.

Ὅποιος ζητεῖ τὰ θεῖα μὲ ἀπάθεια, λαμβάνει ὅπωςδήποτε ὅ,τι ζητεῖ, ἐνῶ ὅποιος ζητεῖ κυριευμένος ἀπὸ κάποιο πάθος, δὲν πετυχαίνει τὸ ζητούμενο.

Ὅποιος θέλει νὰ σωθεῖ πρέπει νὰ μὴ νεκρώσει τὴν ἁμαρτία μόνο γιὰ τὴν προαίρεση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν προαίρεση γιὰ τὴν ἁμαρτία· γιατί, ὅταν ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ προαίρεση νεκρώνονται ἢ μία γιὰ τὴν ἄλλη, ἔχουν διπλῆ τὴν ἀναισθησία ἢ μία γιὰ τὴν ἄλλη.

Ὁ Χριστὸς, φύσει Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, κληρονομεῖται ἀπὸ ἡμᾶς ὑπερφυσικά ὡς Θεὸς σύμφωνα μὲ τὴν ἄρρητη μέθεξι κατὰ χάρη, καὶ συνάπτοντάς μας μὲ τὸν ἑαυτό του κληρονομεῖ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του κατὰ τὴν ἀκατανόητη αὐτὴ συγκατάβαση, καὶ γι'

αὐτὸ κατὰ τὴ μέλλουσα δόξα του πρέπει νὰ προηγουῖνται τὰ κατὰ τὸ παρὸν παθήματα γι' αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς.

Ἡ ἡδονὴ καὶ ὀδύνη δὲν δημιουργήθηκαν μαζὶ μὲ τὴ φύση τῆς σάρκας, ἀλλὰ τὴ μία τὴν ἐπινόησε ἢ παράβαση γιὰ νὰ φθείρει τὴν προαίρεση, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἐπινοήθηκε γιὰ τὸν ὄλεθρο τῆς φύσης, ὥστε ἡ ἡδονὴ νὰ κάνει τὴν ἁμαρτία ἐκούσιο θάνατο τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ὀδύνη μὲ τὸν ὄλεθρο νὰ διαλύσει τὴ μορφὴ τῆς σάρκας. Καὶ ἐπειδὴ μὲ τὴν παράβαση ὅλοι οἱ ἄνθρωποι βρῖσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν νόμο τῆς ἐμπαθοῦς γεννήσεως καὶ ἦταν ἀδύνατο νὰ ὑπάρξει τρόπος ἔλευθερίας ἀπὸ τὴν ἀδικη ἡδονὴ καὶ τοὺς δίκαιους πόνους, ὁ Κύριος μὲ τὴ σοφία του ἐπινόησε τὸν τρόπο τῆς θεραπείας· ἔγινε ἄνθρωπος κατὰ πάντα ὁμοιος μὲ ἡμᾶς, ἐκτὸς ἁμαρτίας, καὶ κατέστησε τὴν παθητότητα τῆς φύσης ὄπλο πρὸς ἀναίρεση τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ ἀπὸ αὐτὴν θανάτου, καὶ ἔτσι, ἐνῶ ὁ πρῶτος Ἀδάμ ἔγινε αἷτιος τῆς καταδίκης τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ὁ νέος Ἀδάμ, ὁ Χριστὸς, μὲ τὸ θάνατό του κατέκρινε τὴν ἁμαρτία, καὶ ἔγινε ἀρχὴ τῆς νέας διὰ τοῦ Πνεύματος γένεσης τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

Στὸν Χριστὸ δὲν ὑπάρχει διαφορὰ ὑποστάσεων ὡς πρὸς τὴν ἁγία Τριάδα, ἀλλὰ διαφορὰ φύσεων, ὥστε νὰ μὴ πρεσβεύεται ὁμοούσια ἢ σάρκα μὲ τὸν Λόγο Θεοῦ.

Ἑκατοντὰς Ε': Ἀρετὴ εἶναι ἡ τελείως ἀπαθὴς καὶ πάγια ἔξι γύρω ἀπὸ τὸ καλό.

Γνώρισμα τῆς ὑπερηφάνειας εἶναι ὅτι ἀρνεῖται τὸν Θεό, τὸν δημιουργὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσης, ἐνῶ τῆς κενοδοξίας ὅτι κομματιάζει τὴ φύση πρὸς μείωσός της.

Τὸ ν' ἀγαπᾶ κανεὶς τὸν πλησίον του ὅπως τὸν ἑαυτὸ του εἶναι φροντίδα τῆς ζωῆς, τὸ νὰ τὸν ἀγαπᾶ ὅμως περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του εἶναι ἰδιαίτατο γνώρισμα τοῦ νόμου τῆς χάριτος.

Ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἔργο τῆς πρόνοιας, ἐπειδὴ καθαίρει ἀπὸ τὰ ἐκούσια πάθη, ἐνῶ ἡ ὑπομονὴ εἶναι κατόρθωμα τῆς κρίσης, ἐπειδὴ ἀντιτάσσεται στοὺς ἀκούσιους πειρασμούς, καὶ εἶναι σύμβολο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας.

Πνευματικὲς θυσίαι εἶναι ὄχι μόνο ἡ νέκρωση τῶν παθῶν ποῦ

κατασφάζονται με τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ ὄλων τῶν φυσικῶν δυνάμεων ποὺ προσφέρονται στὸν Θεὸ καὶ ὀλοκαυτώνονται μετὰ τὴ φωτιὰ τῆς χάριτος.

2. Ἔστω κεφάλαια: Ἀρχὴ κάθε καλοῦ εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καὶ τέλος ὁ πόθος αὐτοῦ.

Οἱ φρόνιμοι στὰ λόγια δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ὅπως ὅποτε καὶ στὶς σκέψεις. Ὅσοι ὅμως εἶναι φρόνιμοι στὶς σκέψεις, αὐτοὶ εἶναι καὶ στὶς ἐνέργειες τῶν αἰσθήσεων.

Μαζὶ μετὰ τὴν ἐκούσια κακοπάθεια πρέπει νὰ δέχεται κανεὶς καὶ τὴν ἀκούσια, τὴν προερχόμενη ἀπὸ διαβολές, ζημιές, ἀσθένειες.

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι ὁ οἶκος τῆς προσευχῆς γιατί περικλείεται σ' αὐτὴν ἀποτέλεσμά της εἶναι ἡ ταπεινὴσ, ποὺ τρέφεται ἀπ' αὐτὴν.

Ἡ ἐμπάθεια ἀπαλείφεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ μετὰ νηστεία καὶ προσευχῆ, ἡ ἠδυπάθεια μετὰ ἀγρυπνία καὶ σιωπῆ, ἡ προσκόλλησις στὰ πάθη μετὰ τὴν ἡσυχία καὶ τὴν προσοχή, ἐνῶ ἡ ἀπάθεια κατορθώνεται μετὰ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

Ἡ νηστεία εἶναι σύμβολο τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ εἶναι φανερὴ, ἐνῶ ἡ προσευχὴ εἶναι σύμβολο τῆς νύχτας, ἐπειδὴ εἶναι κρυφὴ.

Ἄν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς δὲν εἰσχωροῦν στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, δὲν μποροῦν τὰ δάκρυα νὰ κατακλύσουν τὸ πρόσωπο.

Αὐτὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄπειρα διδάγματα ποὺ θὰ μπορέσει ν' ἀποκομίσει ὅποιος μετὰ προσοχὴ μελετήσῃ τὴ σειρά τῶν κεφαλαίων αὐτῶν, ἀποκομίζοντας ἔτσι ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ὄπλα γιὰ τὴ δύσκολη πορεία ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ πρὸς τὴν οὐράνια μακαριότητα.

3. Σχόλια εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Διονυσίου: Ἐπειδὴ μᾶς διέφυγε νὰ ἐκδόσομε τὰ σχόλια αὐτὰ στὸν οἰκεῖο τόμο 14ς' τῶν Ἀπάντων τοῦ ἁγίου Μαξίμου, γι' αὐτὸ δημοσιεύονται στὸν τόμο αὐτόν, ὥστε νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένο τὸ ὅλον ἔργο.

Τὰ κείμενα ὄλων τῶν ἔργων λαμβάνονται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ MG, στὰ ὁποῖα ἔχει γίνῃ διόρθωσις στὴ στίξῃ.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΤΕ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΠΡΩΤΗ

α'. Ἐν ἔστι τὸ ὑπεράναρχον καὶ ὑπερούσιον ἀγαθόν, ἡ
ἀγία τρισυπόστατος Μονάς, Πατήρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα,
τριῶν ἀπειρώων ἄπειρος συμφυῖα, τόν τε τοῦ εἶναι καὶ πῶς καὶ τί
καὶ ποῖον εἶναι λόγον πάμπαν τοῖς οὓσιν ἄβατον ἔχουσα. Πᾶ-
5 σαν γὰρ διαφεύγει νόησιν τῶν νοούντων, τῆς κατὰ φύσιν οὐδα-
μῶς κρυφίας ἐνδότητος ἐξιούσα, καὶ πάσης πασῶν γνώσεων ἀ-
πειρώως ὑπερκείνεται γνώσεως.

β. Τὸ κατ' οὐσίαν κυρίως ὄν ἀγαθόν, ἔστι τὸ μήτε ἀρχήν,
μήτε τέλος, μήτε αἰτίαν τοῦ εἶναι, μήτε τὴν οἴανουῖν κατὰ τὸ
10 εἶναι πρὸς αἰτίαν τινὰ κίνησιν ἔχον. Τὸ δὲ μὴ οὕτως ἔχον, οὐδὲ
κυρίως ὄν, ὡς ἀρχήν καὶ τέλος καὶ αἰτίαν τοῦ εἶναι καὶ τὴν κατὰ
τὸ εἶναι πρὸς αἰτίαν τινὰ κίνησιν ἔχον. Τὸ δὲ κυρίως οὐκ ὄν, κἂν
εἶναι λέγηται, κατὰ μέθεξιν βουλήσει τοῦ κυρίως ὄντος καὶ ἔστι
καὶ λέγεται.

15 γ'. Εἰ Λόγος προκαθηγεῖται τῆς τῶν ὄντων γενέσεως, οὔτε
ἦν, οὔτε ἔστιν, οὔτε ἔσται τοῦ Λόγου λόγος ἀνώτερος. Λόγος δὲ
οὐκ ἄνους ἢ ζωῆς ἄμοιρος, ἀλλ' ἔνους καὶ ζῶν, ὡς γεννῶντα

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ

ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ

α'. Ἐνα εἶναι τὸ πάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ κάθε οὐσία ἀγαθό, ἢ ἀγία τρισυπόστατη Μονάδα, Πατέρας καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιο Πνεῦμα, ἄπειρη συνένωση τριῶν ἀπειρῶν, τῆς ὁποίας τὸ νόημα τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ πῶς εἶναι, καὶ τί εἶναι, καὶ τί λογῆς εἶναι, εἶναι τελείως ἀπρόσιτο σὰ ὄντα. Γιατί ξεφεύγει κάθε νόηση τῶν ὄντων πὺ νοοῦν, χωρὶς νὰ ἐξέρχεται καθόλου ἀπὸ τὴ φυσικὴ κρυφὴ ἐνδότητά της, καὶ ἐκτείνεται ἄπειρα πέρα ἀπὸ κάθε γνώση τοῦ συνόλου τῶν γνώσεων.

β'. Τὸ κυριολεκτικὰ κατὰ τὴν οὐσία ἀγαθὸ εἶναι αὐτὸ πὺ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος οὔτε αἰτία ὑπαρξῆς, οὔτε τὴν ὁποιαδήποτε κίνηση τῆς ὑπαρξῆς του σὲ κάποια αἰτία¹. Ὅποιο δὲν εἶναι ἔτσι, δὲν εἶναι κυριολεκτικὰ ὄν, ἐπειδὴ ἔχει καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ αἰτία ὑπαρξῆς καὶ τὴν ἀναφορὰ τῆς ὑπαρξῆς του σὲ κάποια αἰτία. Ἐνῶ ἐκεῖνο πὺ δὲν εἶναι κατὰ κυριολεξία ὄν, κι ἂν ἀκόμη λέγεται εἶναι, καὶ ὑπάρχει καὶ λέγεται κατὰ μέθεξιν μὲ τὴ θέληση αὐτοῦ πὺ ὑπάρχει κατὰ κυριολεξία.

γ'. Ἄν ἀπὸ τὴ γένεση τῶν ὄντων προηγεῖται ὁ Λόγος, οὔτε ὑπῆρξε, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε θὰ ὑπάρξει λόγος ἀνώτερος ἀπὸ τὸ Λόγο. Καὶ ὁ Λόγος δὲν εἶναι χωρὶς νοῦ ἢ ἄμοιρος ἀπὸ ζωῆ, ἀλλὰ

---

1. Αἰτία ὡς τέλος τῆς κίνησός του καὶ ὡς ἐκκίνημά του ἀπὸ αὐτὴν καὶ δημιουργό του.

Νοῦν ἔχων οὐσιωδῶς ὑφεστῶτα τὸν Πατέρα, καὶ Ζωὴν ὑφε-
στῶσαν οὐσιωδῶς συννυπάρχουσαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

δ. Εἷς Θεός, ἐνὸς Υἱοῦ γεννήτωρ, Πατήρ, καὶ Πνεύματος
ἐνὸς ἁγίου πηγή· μονὰς ἀσύγκυτος καὶ Τριάς ἀδιαίρετος· Νοῦς
5 ἄναρχος, μόνου μόνος οὐσιωδῶς ἀνάρχου Λόγου Γεννήτωρ, καὶ
μόνης αἰδίου Ζωῆς, ἥγουν Πνεύματος ἁγίου, πηγή.

ε. Εἷς Θεός, ὅτι μία Θεότης. Μονὰς ἄναρχος καὶ ὑπερού-
σιος καὶ ἀμερῆς καὶ ἀδιαίρετος ἡ αὐτὴ Μονὰς καὶ Τριάς καὶ τὰ
ἑξῆς.

10 ζ. Εἰ πᾶσα μετοχὴ τῶν μετεχόντων προεπινοεῖται, πάντων
δηλαδὴ σαφῶς ὑπέρεκειται τῶν ὄντων ἀσυγκρίτως κατὰ πάντα
τρόπον ἢ τῶν ὄντων αἰτία, κατὰ φύσιν προὔπαρχουσα τε καὶ
προεπινοουμένη τῶν ὄντων, οὐχ ὡς οὐσία συμβεβηκότων, ἐπεὶ
σύνθετον ἀποδειχθήσεται τὸ Θεῖον, εἰς συμπλήρωσιν ἔχον τῆς
15 οἰκείας ὑπάρξεως τῆν τῶν ὄντων ὑπόστασιν, ἀλλ' ὡς οὐσίας, τὸ
ὑπερούσιον. Εἰ γὰρ αἱ μὲν τέχναι τῶν ἐξ αὐτῶν ἐφεῦρον τὰ σχή-
ματα, ἢ δὲ καθόλου φύσις τὰ εἶδη τῶν ὑπ' αὐτήν, πολλῶ μᾶλλον
ὁ Θεὸς τὰς τῶν ὄντων οὐσίας ἐκ μὴ ὄντων ὑπέστησεν, ὡς ὑπε-
ρούσιος, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς καθ' ὑπερουσιότητα θέσεως ἀπεί-
20 ρως ἐξηρημένος, ὁ καὶ ταῖς τέχναις συζεύξας πρὸς ἐξεύρεσιν
σχημάτων τὰς ἐπιστήμας, καὶ τῇ φύσει δούς τὴν ἀπεργαστικὴν
τῶν εἰδῶν ἐνέργειαν, καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι τῶν οὐσιῶν, ὅπερ ἐστὶν
ὑποστησάμενος

ζ. Ὁ τοῖς οὐσι μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλ-
25 λον δὲ τρόπον μετέχεσθε τοῖς δυναμένοις βουλόμενος, τοῦ κατ'
οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται, ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ τρό-

ἔχει καὶ νοῦ καὶ ζωή, ἐπειδὴ ἔχει τὸν Πατέρα ὡς Νοῦ πού ὑπάρχει κατὰ οὐσία καὶ γεννᾶ, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὡς Ζωὴ μὲ οὐσιαστικὴ ὑπαρξὴ πού συνυπάρχει μαζί του.

δ'. Ἐνας Θεός, πατέρας ἑνὸς Υἱοῦ καὶ πηγὴ ἑνὸς ἁγίου Πνεύματος, μονάδα ἀσύγκυτη καὶ Τριάδα ἀδιαίρετη. Νοῦς χωρὶς ἀρχή, τοῦ μόνου χωρὶς ἀρχή² Λόγου μόνος κατὰ τὴν οὐσία Γεννήτορας καὶ πηγὴ τῆς μόνης αἰδίας Ζωῆς, δηλαδή τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ε'. Ἐνας Θεός, ἐπειδὴ εἶναι μία Θεότητα. Μονάδα χωρὶς ἀρχή καὶ πάνω ἀπὸ οὐσία καὶ δίχως μέρη καὶ ἀδιαίρετη· ἡ ἴδια μονάδα καὶ Τριάδα καὶ ὅσα εἶπαμε πιὸ πάνω.

ς'. Ἄν κάθε μετοχὴ προεπινοεῖται ἀπὸ αὐτὰ πού μετέχουν, εἶναι φανερό ὅτι κεῖται πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα ἀσύγκριτα μὲ κάθε τρόπο ἢ αἰτία τῶν ὄντων, πού προϋπάρχει καὶ προεπινοεῖται ἀπὸ τὰ ὄντα ὄχι σάν οὐσία συμβεβηκότων, γιατί ἔτσι θ' ἀποδειχθεῖ τὸ Θεῖο σύνθετο, πού ἔχει γιὰ συμπλήρωση τῆς ὑπαρξῆς του τὴν ὑπόσταση τῶν ὄντων, ἀλλὰ ὡς ὑπερουσιότητα τῆς οὐσίας. Ἄν δηλαδή οἱ τέχνες βρῆκαν τὰ σχήματα τῶν προϊόντων τους καὶ ἡ φύση γενικὰ τὰ εἶδη τῶν ὄντων πού περιέχει, πολὺ περισσότερο ὁ Θεὸς ἔδωσε ὑπαρξὴ ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα στὶς οὐσίες τῶν ὄντων, ἐπειδὴ εἶναι ὑπερούσιος, κι ἀκόμη περισσότερο, ἐπειδὴ βρίσκειται ἀπείρως μακριὰ ἀπὸ τὴν κατάφαση τῆς ὑπερουσιότητάς του, καὶ εἶναι Αὐτὸς πού μὲ τίς τέχνες συνέξευξε τίς ἐπιστῆμες γιὰ ἐξεύρεση σχημάτων, καὶ στὴ φύση ἔδωσε τὴν ἐνέργεια πού ἀπεργάζεται τὰ εἶδη, καὶ στὸ ἴδιο τὸ εἶναι τῶν οὐσιῶν, αὐτὸ δηλαδή πού εἶναι, ἔδωσε ὑπόσταση.

ζ'. Αὐτὸς πού δὲν μετέχεται ἀπὸ τὰ ὄντα κατὰ τὴν οὐσία, ἀλλὰ θέλει νὰ μετέχεται ἀπὸ ὅσους μποροῦν μὲ ἄλλο τρόπο, δὲν ἐξέρχεται καθόλου ἀπὸ τὴν κρυφίότητα τῆς οὐσίας του, ὅποτε καὶ αὐτὸς

2. Ἀναφέρεται στὴν αἰώνια διάρκεια, ἀλλὰ καὶ στὸ ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴ του σὲ κάποιον ἄλλο.

πος, καθ' ὃν θέλων μετέχεται, μένει διηνεκῶς τοῖς πᾶσιν ἀνέκ-
 φαντος. Οὐκοῦν, ὡσπερ ὁ Θεὸς θέλων μετέχεται, καθ' ὃν αὐτὸς
 οἶδε τρόπον, οὕτω καὶ θέλων ὑπέστησε τὰ μετέχοντα, καθ' ὃν
 αὐτὸς ἐπίσταται λόγον, δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητος δύνα-
 5 μιν. Οὐκοῦν τὸ θελήσει τοῦ πεποιηκότος γενόμενον, οὐκ ἂν εἶη
 ποτὲ θελήσαντι αὐτὸ γενέσθαι συναῖδιον.

η'. Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐφάπαξ κατὰ σάρκα γεννηθείς, αἰεὶ
 γεννᾶται θέλων κατὰ πνεῦμα διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς θέλουσι,
 καὶ γίνεται βρέφος, ἑαυτὸν ἐν ἐκείνοις διαπλάττων ταῖς ἀρεταῖς,
 10 καὶ τοσοῦτον φαινόμενος, ὅσον χωρεῖν ἐπίσταται τὸν δεχόμε-
 νον, οὐ φθόνῳ σμικρύνων τοῦ οἰκείου μεγέθους τὴν ἔκφανσιν,
 ἀλλὰ μέτρῳ σταθμίζων τῶν ὀρᾶν ποθούντων τὴν δύναμιν.
 Οὕτως αἰεὶ καὶ φαινόμενος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τοῖς τρόποις τῶν
 μετόχων, αἰεὶ διαμένει κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μυστηρίου τοῖς
 15 πᾶσιν ἀθέατος. Ὅθεν, σοφῶς τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν δια-
 σκοπήσας ὁ θεῖος Ἀπόστολος, φησὶν, «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς
 καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας», εἰδὼς αἰεὶ καινὸν τὸ
 μυστήριον καὶ μηδέποτε περιλήψει νοὸς παλαιούμενον.

θ. Γεννᾶται Χριστὸς ὁ Θεός, προσλήψει σαρκὸς ψυχὴν ἐ-
 20 χούσης νοερὰν γενόμενος ἄνθρωπος, ὁ παρασχόμενος τοῖς οὐ-
 σιν ἐκ μὴ ὄντων τὴν γένεσιν, ὃν Παρθένος ὑπερφυῶς τεκοῦσα,
 παρέλυσεν οὐδὲν τῆς παρθενίας τεκμήριον. Ὡς γὰρ αὐτὸς ἄν-
 θρωπος γέγονεν οὐκ ἀλλοιώσας τὴν φύσιν οὐδ' ἀμείψας τὴν δύ-
 ναμιν, οὕτω τὴν τεκοῦσαν καὶ μητέρα ποιεῖ καὶ παρθένον διατη-
 25 ρεῖ, θαύματι θαῦμα κατὰ ταυτὸ διερμηνεύων ἅμα καὶ θατέρῳ
 κρύπτων τὸ ἕτερον. Ἐπειδὴ δὲ ἑαυτὸν ὁ Θεὸς αἰεὶ κατ' οὐσίαν
 ὑπάρχει μυστήριον, τοσοῦτον ἑαυτὸν ἐξάγων τῆς φυσικῆς κρυ-
 φιότητος, ὅσον ταύτην πλέον διὰ τῆς ἐκφάνσεως κρυφιωτέραν
 ἐργάζεσθαι, καὶ τοσοῦτον πάλιν μητέρα τὴν τεκοῦσαν παρθένον

ὁ τρόπος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο θέλοντας μετέχεται, μένει στοὺς αἰῶνες ἀφανέρωτος σὲ ὅλους. Ἐπομένως, ὅπως ὁ Θεὸς μετέχεται θέλοντας μὲ τὸν τρόπο πού ὁ ἴδιος γνωρίζει, ἔτσι καὶ θέλοντας ἔδωσε ὑπαρξὴ σ' αὐτὰ πού τὸν μετέχουν, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο πού αὐτὸς γνωρίζει, ἕξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς δύναμης τῆς ἀγαθότητός του. Συνεπῶς αὐτὸ πού ἔγινε μὲ τὴ θέληση τοῦ ποιητῆ του, δὲν θὰ συμβεῖ ποτὲ νὰ γίνει συναίδιο μ' Ἐκεῖνον πού θέλησε.

η'. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ μιά φορά γεννήθηκε κατὰ σάρκα, γεννιέται πάντοτε ἀπὸ φιλανθρωπία πνευματικὰ σὲ ὅσους θέλουν, καὶ γίνεται βρέφος, διαπλάθοντας σ' αὐτοὺς τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς ἀρετές, καὶ σὲ τόσο βαθμὸ φανερώνεται, ὅσο γνωρίζει διμπορεῖ νὰ χωρέσει αὐτὸς πού τὸν δέχεται, χωρὶς νὰ μικραίνει ἀπὸ φθόνον τῆ φανέρωση τοῦ μεγέθους του, ἀλλὰ σταθμίζει μὲ μέτρο τὴ δύναμη ἐκείνων πού ποθοῦν νὰ τὸν δοῦν. Ἔτσι, ἂν καὶ φαίνεται πάντοτε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ στὶς ἐκδηλώσεις ἐκείνων πού τὸν μετέχουν, ὅμως παραμένει πάντα ἀπὸ ὑπερβολὴ τοῦ μυστηρίου ἀθέατος σὲ ὅλους. Γι' αὐτὸ ἔξετάζοντας μὲ σοφία τὸ νόημα τοῦ μυστηρίου ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγει, «Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σήμερον καὶ στοὺς αἰῶνες»³, γνωρίζοντας ὅτι εἶναι πάντοτε νέο τὸ μυστήριον καὶ δὲν παλιώνει ποτὲ ἐπειδὴ περιλαμβάνεται ἀπὸ τὸ νοῦ.

θ'. Γεννιέται ὁ Χριστὸς ὁ Θεός, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος μὲ πρόσληψη τῆς σάρκας, πού ἔχει ψυχὴ νοερή. Αὐτὸς ἔδωσε στὰ ὄντα τὴ γένεσίν τους ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα, τὸν ὁποῖο γεννῶντας ἡ Παρθένος δὲν διέλυσε κανένα ἀποδεικτικὸ σημάδι τῆς παρθενίας. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνος ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος οὔτε τὴ φύση του ἀλλοίωσε οὔτε τὴ δύναμίν του ἀλλάξε, ἔτσι ἐκείνην πού τὸν γέννησε καὶ μήτερα τὴν κάνει καὶ παρθένο τὴ διατηρεῖ, ἐξημεύοντας ταυτόχρονα τὸ θαῦμα μὲ θαῦμα καὶ συνάμα κρύβοντας τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτό του εἶναι πάντοτε μυστήριον κατὰ τὴν οὐσίαν, τόσο μόνον ἐξέρχεται ἀπὸ τὴ φυσικὴ κρυφίότητα, ὅσο γιὰ νὰ τὴν κάνει ἀκόμα πιὸ κρυφὴ μὲ τὴ φανέρωσίν της. Καὶ τόσο πάλι

3. Ἐβρ. 13, 8.

ποιούμενος, ὅσον τὴν κύησιν ἄλυτον τῆς παρθενίας δεσμὸν ἀπεργάζεσθαι.

ι'. Καινοτομοῦνται φύσεις καὶ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται, οὐ μόνον ἢ θεία καὶ σταθερὰ καὶ ἀκίνητος κινουμένη πρὸς τὴν κινουμένην καὶ ἄστατον, ἵνα στήσῃ τοῦ φέρεσθαι, οὐδὲ μόνον ἢ ἀνθρωπίνη δίχα σποραῖς ὑπὲρ φύσιν γεωργοῦσα σάρκα τῷ Λόγῳ τελεσφορουμένην, ἵνα στή τοῦ φέρεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀστὴρ ἐξ ἀνατολῶν ἐν ἡμέρᾳ φαινόμενος καὶ τοὺς μάγους ὁδηγῶν εἰς τὸν τόπον τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως, ἵνα δείξῃ μυστικῶς νικῶντα τὴν αἴσθησιν τὸν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις λόγον καὶ ὁδηγοῦντα τὰ ἔθνη πρὸς τὸ μέγιστον φῶς τῆς ἐπιγνώσεως. Πρὸς γὰρ ἐπιγνοσιν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου σαφῶς ὁ νομικός τε καὶ προφητικός λόγος, καθάπερ ἀστὴρ εὐσεβῶς κατανοούμενος, ὁδηγεῖ τοὺς κατὰ πρόθεσιν τῇ δυνάμει κεκλημένους τῆς χάριτος.

ια'. Ἐπειδὴ θέλων ἐγὼ τὴν θείαν ἐντολὴν παρέβην ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ στερρόν μου τῆς φύσεως θεότητος ἐλπίδι δελεάσας πρὸς ἡδονὴν κατέσυρεν ὁ διάβολος, δι' ἧς ὑποστήσας τὸν θάνατον ἠβρύνετο, τρυφῶν τὴν φθορὰν τῆς φύσεως, διὰ τοῦτο γίνεται τέλειος ἄνθρωπος ὁ Θεός, μηδὲν παραμείψας τῆς φύσεως, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἐπεὶ μηδὲ τῆς φύσεως ἦν, ἵνα, σαρκὸς προβλήματι δελεάσας, ἐρεθίσῃ τὸν ἄπληστον δράκοντα περιχωνόντα τὴν σάρκα καταπιεῖν, γενησομένην αὐτῷ μὲν δηλητήριον, τῇ δυνάμει τῆς ἐν αὐτῇ θεότητος παντελῶς αὐτὸν διαφθείρουσαν, τῇ δὲ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἀλεξητήριον, πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς χάριν δυνάμει τῆς ἐν αὐτῇ θεότητος ἀνακαλουμένην. Ὡς γὰρ αὐτὸς τὸν ἰὸν αὐτοῦ τῆς κακίας τῇ ξύλῳ τῆς γνώσεως ἐγκέας τὴν γενοσάμενην διέφθειρε φύσιν, οὕτω καὶ αὐτός, ἐμφαγεῖν βουληθεὶς τῆς σαρκὸς τοῦ Δεσπότη, τῇ δυνάμει τῆς ἐν αὐτῇ θεότητος διεφθάρη.

κάνει τὴ μητέρα ποὺ τὸν γέννησε παρθένο, ὅσο ἀπεργάζεται τὴν κύηση ἄλυτο δεσμὸ τῆς παρθενίας.

ι'. Ἐμφανίζονται νέες φύσεις καὶ ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος ὄχι μόνο ἢ θεία καὶ σταθερὴ καὶ ἀκίνητη κινούμενη πρὸς τὴν κινούμενη καὶ ἄστατη γιὰ νὰ τὴ σταματήσει ἀπὸ τὴν κίνησίν της, οὔτε μόνο ἢ ἀνθρώπινη ποὺ δίχως σπορὰ ὑπὲρ φύση παράγει τὴν σὰρκα τελειοποιούμενη ἀπὸ τὸ Λόγο, γιὰ νὰ σταματήσει τὴν κίνησίν της, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀστέρων ποὺ φαίνεται τὴ μέρα ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ ὀδηγεῖ τοὺς μάγους⁴ στὸν τόπο τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου, γιὰ νὰ δείξει μὲ τρόπο μυστικὸ ὅτι νικᾷ τὴν αἴσθησι ὁ λόγος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ ὀδηγεῖ τὰ ἔθνη πρὸς τὸ μέγιστο φῶς τῆς ἐπίγνωσις. Γιατὶ ὀλοκάθαρα ὁ νομικὸς καὶ προφητικὸς λόγος, σὰν ἀστέρων, μὲ εὐσεβὲς νόημα ὀδηγεῖ στὴν ἐπίγνωσι τοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε⁵ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κληθεῖ σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσίν τους μὲ τὴ δύναμη τῆς χάριτος.

ια'. Ἐπειδὴ ἐγὼ ὁ ἄνθρωπος θέλοντας παρέδωκα τὴ θεία ἐντολὴ καὶ δελεάζοντάς με μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς θεότητος ἔσυρε τὴ στερεότητα τῆς φύσεως μου ὁ διάβολος στὴν ἡδονή, ποὺ καυχιόταν δίνοντας μ' αὐτὴν ὑπόστασι στὸ θάνατο, ἀπολαμβάνοντας τὴ φθορὰ τῆς φύσεως, γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς γίνεται τέλειος ἄνθρωπος, χωρὶς ν' ἀλλάξει τίποτε ἀπὸ τὴ φύση μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καθόσον δὲν ἦταν τῆς φύσεως μας, ὥστε προβάλλοντας τὴ σὰρκα νὰ δελεάσει καὶ νὰ ἐρεθίσει τὸν ἄπληστο δράκοντα, ποὺ περιμένει μ' ἀνοιχτὸ στόμα νὰ καταπιεῖ τὴ σὰρκα, κι ἔτσι νὰ γίνῃ γι' αὐτὸν δηλητήριον, καταστρέφοντάς τον τελείως μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητος ποὺ κλείνει μέσα της, ἐνῶ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση φάρμακο ἀνάκλησις στὴν ἀρχικὴ της χάρι μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητος ποὺ κλείνει μέσα της. Ὅπως δηλαδὴ αὐτὸς χύνοντας τὸ δηλητήριον τῆς κακίας μὲ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως κατέστρεψε τὴ φύση ποὺ τὸ γεύθηκε, ἔτσι κι ὁ ἴδιος θέλοντας νὰ φάει τὴ σὰρκα τοῦ Κυρίου καταστράφηκε μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητος ποὺ εἶχε μέσα της.

4. Ματθ. 2,1ἔξ.

5. Ρωμ. 8, 28.

ιβ. Τὸ μέγα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως μυστήριον, αἰεὶ μένει μυστήριον, οὐ μόνον ὅτι συμμέτρως τῇ δυνάμει τῶν ὑπ' αὐτοῦ σωζομένων ἐκφαινόμενον ἔχει μείζον τοῦ ἐκφανθέντος τὸ μήπω ὁρώμενον, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ φανὲν ἔτι μένει πάμπαν ἀπόκρυφον, οὐδενὶ λόγῳ καθὼς ἔστι γινωσκόμενον. Καὶ μὴ τῷ δόξῃ παράδοξον τὸ λεγόμενον. Ὁ γὰρ Θεὸς ὑπερούσιος ὢν καὶ ὑπερουσιότητος ἀπάσης ὑπερανεστηκώς, εἰς οὐσίαν ἐλθεῖν βουληθεὶς, ὑπερουσιῶς οὐσιώθη. Διὸ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ὡς φιάνθρωπος, ἐκ τῆς ἀνθρώπων οὐσίας ἀληθῶς ἄνθρωπος γεγονώς, 5 τὸν τοῦ πῶς ἄνθρωπος γέγονε τρόπον, μένει διὰ παντὸς ἔχων ἀνέκφραστον ὑπὲρ ἄνθρωπον γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος

ιγ. Σκοπήσωμεν πιστῶς τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καὶ μόνον δοξάσωμεν ἀπεριέργως τὸν τοῦτο γενέσθαι δι' ἡμᾶς εὐδοκήσαντα. Τίς γὰρ δυνάμει θαρρῶν λογικῆς ἀποδείξεως ἐξειπεῖν δύναται, πῶς Θεοῦ Λόγου γίνεται σύλληψις, 15 πῶς γένεσις σαρκὸς ἄνευ σπορᾶς· πῶς γέννησις ἄνευ φθορᾶς· πῶς μήτηρ ἢ καὶ μετὰ τόκον διαμείνασα παρθένος, πῶς ὁ ὑπερτελής καθ' ἡλικίαν προέκοπτε, πῶς ὁ καθαρὸς ἐβαπτίζετο, πῶς διέτρεφεν ὁ πεινῶν, πῶς ὁ κοπιῶν ἐχαρίζετο δύναμιν, πῶς ὁ πᾶσων ἐδίδου ἰάματα, πῶς ὁ θνήσκων ἐζωοποιεῖ, καί, ἵνα τὸ πρῶτον τελευταῖον εἶπω, πῶς Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται, καὶ τὸ δὴ πλέον μυστηριωδέστερον, πῶς οὐσιωδῶς ἐν σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ὁ Λόγος, ὁ κατ' οὐσίαν ὑποστατικῶς ὅλος ὑπάρχων ἐν τῷ Πατρὶ; Πῶς ὁ αὐτὸς καὶ ὅλος ἐστὶ Θεὸς κατὰ φύσιν, καὶ ὅλος 25 γέγονε κατὰ φύσιν ἄνθρωπος, μηδεμίαν φύσιν ἠρνημένος παντάπασι, μήτε τὴν θείαν, καθ' ἣν ὑπάρχει Θεός, μήτε τὴν ἡμετέραν, καθ' ἣν γέγονεν ἄνθρωπος; Ταῦτα πίστις μόνη χωρεῖ τὰ

ιβ'. Τὸ μέγα μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρώπησης παραμένει πάντα μυστήριον, ὄχι μόνο γιατί, ὅπως ἐκδηλώνεται σύμμετρα μὲ τὴ δύναμιν ἐκείνων ποὺ σώζει, ἔχει μεγαλύτερον ἐκεῖνο ποὺ δὲν βλέπεται ἀκόμη ἀπὸ αὐτὸ ποὺ φανερώθηκε, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ ποὺ φάνηκε μένει ἀκόμα τελείως κρυφόν, χωρὶς νὰ μπορεῖ μὲ κανένα λογισμὸ νὰ γνωσθεῖ πῶς εἶναι. Καὶ ἅς μὴ φανεῖ παράδοξο αὐτὸ ποὺ λέγω. Γιατὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ὑπερούσιος καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ κάθε ὑπερουσιότητα, ὅταν θέλησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οὐσίαν, ἔγινε οὐσία μὲ τρόπο ὑπερούσιον. Γι' αὐτὸ ὡς φιλόανθρωπος, καὶ ἐνῶ ἔγινε γιὰ χάριν τῶν ἀνθρώπων ἀληθινὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῶν ἀνθρώπων, ἔξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ ἀφανέρωτο γιὰ πάντα τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ ἔγινε ἄνθρωπος πάντως ἀπὸ ἄνθρωπο.

ιγ'. Ἄς δοῦμε μὲ πίστη τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρώπησης καὶ ἅς δοξολογήσομε μακριὰ ἀπὸ περιέργειαν Ἐκεῖνον ποὺ εὐδόκησε νὰ γίνῃ ἄνθρωπος γιὰ χάριν μας. Γιατὶ ποιός, ἔχοντας πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς λογικῆς ἀπόδειξης, θὰ μπορέσει νὰ πεῖ πῶς γίνεται ἡ σύλληψις τοῦ Θεοῦ Λόγου, πῶς γίνεται σὰρκα χωρὶς σπορά, πῶς γίνεται γέννησις χωρὶς νὰ προκληθεῖ φθορά, πῶς γίνεται μητέρα ἐκείνη ποὺ καὶ μετὰ τὴ γέννα ἔμεινε παρθένος, πῶς ὁ πέρα ἀπὸ κάθε τελειότητα προῦδεν καθὼς μεγάλωνε⁶, πῶς βαπτίζοταν ὁ καθαρὸς, πῶς ἔτρεφε τὰ πλήθη Ἐκεῖνος ποὺ πεινοῦσε, πῶς χάριζε δύναμιν Ἐκεῖνος ποὺ ὑποβαλλόταν εἰς κόπους, πῶς Ἐκεῖνος ποὺ ὑπέφερε πρόσφερε θεραπείας, πῶς Ἐκεῖνος ποὺ πέθαινε ἔδινε ζωὴν; Καὶ γιὰ νὰ πῶ τελευταῖον τὸ πρῶτον, πῶς ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος, καὶ τὸ πρῶτον μυστηριώδες βέβαιον ἀπὸ ὅλα, πῶς εἰς τὴν ὑπόστασίν του ὁ Λόγος παίρνει τὴν οὐσίαν τῆς σαρκὸς, αὐτὸς ποὺ κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπάρχει ὑποστατικῶς ὅλος μέσα εἰς τὸν Πατέρα; Πῶς ὁ ἴδιος καὶ ὅλος Θεὸς εἶναι κατὰ τὴ φύσιν, καὶ ὅλος πάλιν ἔγινε κατὰ φύσιν ἄνθρωπος, χωρὶς ν' ἀρνηθεῖ καθόλου καμμιά φύσιν, οὔτε τὴ θείαν σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖαν εἶναι Θεός, οὔτε τὴ δικήν μας κατὰ τὴν ὁποῖαν ἔγινε ἄνθρωπος; Αὐτὰ τὰ μυστήρια μόνο ἡ πίστις

μυστήρια, τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ὑπάρχουσα πραγμάτων
ὑπόστασις.

ιδ'. Ὁ Ἀδὰμ παρακούσας, ἐξ ἡδονῆς ἄρχεσθαι τὴν τῆς
φύσεως ἐδίδαξε γένεσιν· ὁ Κύριος ταύτην ἐξοικίζων τῆς φύσε-
ως, τὴν ἐκ σπορᾶς οὐ προσήκατο σύλληψιν. Ἡ γυνὴ παραβᾶσα
5 τὴν ἐντολήν, ἐξ ὀδύνης ἄρχεσθαι τὴν τῆς φύσεως κατέδειξε
γέννησιν· ὁ Κύριος ταύτην ἀποτινάσσων τῆς φύσεως, γεννηθεὶς
φθορὰν ὑπομεῖναι τὴν τεκοῦσαν οὐ συνεχώρησεν, ἵν' ὁμοῦ τὴν
τε ἐκούσιον ἡδονὴν καὶ τὴν δι' αὐτὴν ἀκούσιον ὀδύνην ἐξέλη
10 τῆς φύσεως, ὧν οὐκ ἦν δημιουργὸς ἀναιρέτης γενόμενος, καὶ
διδάξῃ μυστικῶς κατὰ γνώμην ἄλλης ἀπάρχεσθαι ζωῆς, ἐξ ὀδύ-
νης μὲν τυχὸν ἀρχομένης καὶ πόνων, ληγούσης δὲ πάντως εἰς
ἡδονὴν θείαν καὶ εὐφροσύνην ἀπέραντον. Διὰ τοῦτο γίνεται
ἄνθρωπος καὶ γεννᾶται ὡς ἄνθρωπος, ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον,
15 ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάθη πάθεσιν ἰασάμενος, πάθος
αὐτὸς ὑπάρχων ἀποδειχθῆ τῶν ἡμετέρων παθῶν, ὑπερφυῶς
ταῖς ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα στερήσει τὰς ἡμῶν φιλανθρώπως κα-
τὰ πνεῦμα ἐξεις ἀνανεούμενος.

ιε'. Ὁ τῷ θείῳ πόθῳ νικήσας τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς
20 διάθεσιν, ἀπερίγραπτος γέγονε, καὶ ἔστιν ἐν σώματι. Ὁ γὰρ
ἔλκων τὴν τοῦ ποθοῦντος ἔφεσιν Θεὸς πάντων ἀσυγκρίτως
ἐστὶν ὑψηλότερος, οὐκ ἔων τὸ ποθοῦντά τινι τῶν μετὰ Θεὸν
προσηλῶσαι τὴν ἔφεσιν. Ποθήσωμεν οὖν τὸν Θεὸν καθ' ὅλην
ἡμῶν τὴν τῆς φύσεως δύναμιν, καὶ πᾶσι τοῖς σωματικοῖς τὴν
25 προαίρεσιν ἀκράτητον ποιησώμεθα, καὶ πάντων τῶν ὄντων
αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν ὑπεράνω τῆ διαθέσει γενώμεθα, καὶ
οὐδὲν κατὰ τὴν γνώμην πρὸς τὸ συνεῖναι Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν
ἀπεριγράφῳ, παντελῶς ὑπὸ τῆς φυσικῆς περιγραφῆς ζημιωθη-
σώμεθα.

μπορεῖ νὰ τὰ χωρέσει, πού εἶναι ὑπόσταση τῶν πέρα ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο πραγμάτων.

ιδ'. Ὁ Ἀδὰμ μὲ τὴν παρακοή του δίδαξε τὴ γένεση τῆς φύσης μας νὰ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἡδονή, ὁ Κύριος ὅμως ἀπομακρύνοντας αὐτὴν ἀπὸ τὴ φύση μας δὲν δέχθηκε νὰ γίνει ἡ σύλληψή του μὲ σπορά. Ἡ γυναίκα μὲ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς ἔκανε φανερό ὅτι ἡ γέννηση τῆς φύσης μας ἀρχίζει μὲ ὀδύνη, ὁ Κύριος ὅμως ἀποτινάζοντας αὐτὴν ἀπὸ τὴ φύση, δὲν ἐπέτρεψε κατὰ τὴ γέννησή του νὰ ὑποστῆι φθορὰ ἐκείνη πού τὸν γέννησε, γιὰ νὰ ἀφαιρῆσει ἀπὸ τὴ φύση μας τόσο τὴν ἐκούσια ἡδονή, ὅσο καὶ τὴν ἔξαιτίας της χωρὶς τὴ θέλησή της ἡδονή, τῶν ὁποίων βέβαια δὲν ἦταν δημιουργός, ἔγινε ὥστόσο ὁ καταλυτὴς τους, καὶ νὰ διδάξει μυστικὰ μὲ τὴ γνώμη μας ν' ἀρχίσουμε ἄλλη ζωὴ, πού ἀρχίζει τυχόν ἀπὸ ὀδύνη καὶ πόνους, καταλήγει ὅμως σὲ θεία ἡδονὴ καὶ εὐφροσύνη δίχως τέλος. Γι' αὐτὸ γίνεται ἄνθρωπος καὶ γεννιέται σὰν ἄνθρωπος ὁ ποιητὴς τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο, καὶ θεραπεύοντας μὲ τὰ πάθη τὰ πάθη, ν' ἀποδειχθεῖ ὅτι αὐτὸς εἶναι πάθος τῶν δικῶν μας παθῶν⁷, πού ἀνανεώνει φιλάνθρωπα μὲ τρόπο ὑπερφυῆ μὲ τίς δικές του στερήσεις τῆς σάρκας τίς δικές μας πνευματικὲς δυνάμεις.

ιε'. Αὐτὸς πού μὲ τὸ θεῖο πόθο νίκησε τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, ἔγινε ἀπερίγραφος, ἔστω κι ἂν εἶναι περιγραμμένος μέσα στοῦ σῶμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς πού ἔλκει τὸν πόθου ἐκείνου πού τὸν ποθεῖ, εἶναι ἀσύγκριτα ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλα καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὸν ποθητὴ του νὰ προσηλώσει τὴν πόθο του σὲ κάτι ἀπὸ τὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸν Θεό. "Ἀς ποθήσουμε λοιπὸν τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς φύσης μας κι ἅς καταστήσουμε τὴν προαίρεσή μας ἀδούλωτη ἀπὸ ὅλα τὰ σωματικά. "Ἀς ὑψωθοῦμε μὲ τὴν προαίρεσή μας πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ ὄντα κι ἅς μὴ ζημιωθοῦμε σὲ τίποτε ἀπολύτως ἔξαιτίας τῆς φυσικῆς μας περιγραφῆς στὸ νὰ εἴμαστε μαζί μὲ τὸν Θεὸ τὸν ἀπερίγραφο ἀπὸ τὴ φύση του.

7. Ἐβρ. 11, 1.

ιζ'. Ἀγών ἐστὶ φθόνου καὶ ἀρετῆς ἢ τῶν ἀγίων δυσπάθεια· τοῦ μὲν ὅπως κρατήσῃ φιλονεικοῦντος, τῆς δὲ ὅπως ἀήττητος διαμείνῃ πάντα φερούσης· καὶ τοῦ μὲν ὅπως εὐοδώσῃ κακία ἀγωνιζομένου διὰ τῆς τῶν κατορθούντων κολάσεως, τῆς δὲ
5 ὅπως κατάσχη τοὺς ἀγαθοὺς κἂν ταῖς συμφοραῖς τὸ πλεόν ἔχον-
τας.

ιζ'. Ἀρετῆς ἄθλόν ἐστὶ τὸ τοῖς πόνοις ἐναγωνίζεσθαι· νίκης ἔπαθλον φερούσης τοῖς ὑπομένουσι τῆς ψυχῆς τὴν ἀπάθειαν, καθ' ἣν δι' ἀγάπης ἐνουμένη Θεῷ, σώματος καὶ κόσμου τῆ δια-
10 θέσει χωρίζεται. Ψυχῆς γὰρ ρῶσίς ἐστὶ τοῖς ὑπομένουσιν ὁ τοῦ σώματος αἰκισμός

ιη'. Ἡδονῆς ἀπάτη κλαπέντες τὸ ἀπαρχῆς, τὸν θάνατον τῆς ὄντως ζωῆς προεκρίναμεν. Ταύτης οὖν τὸν φονευτὴν εὐχαρί-
στως ἐνέγκωμεν πόνον τοῦ σώματος, ὅπως τοῦ ταύτης θανάτου
15 ἐαυτῷ συναφανίσαντος τὸν δι' αὐτὴν γενόμενον θάνατον, ἀπο-
λάβωμεν ἡμῖν ἐπανατρέχουσαν τὴν ἡδονῆν πραθεῖσαν ζωὴν,
μικροῖς πόνοις σαρκὸς ἀγορασθεῖσαν.

ιβ'. Εἰ σαρκὸς εὐπαθούσης ὁ τῆς ἀμαρτίας εἴωθε πιαίνε-
σθαι τόνος, δῆλον ὅτι ταύτης δυσπαθούσης, ὁ τῆς ἀρετῆς ἀνη-
20 θᾶν εἰκότως πέφυκε. Γενναίως οὖν ἐνέγκωμεν τῆς σαρκὸς τὴν
δυσπάθειαν, τῶν κατὰ ψυχὴν οὖσαν ρυπτικὴν μολυσμῶν καὶ
τῆς μελλούσης δόξης πρόξενον· «Οὐκ ἄξια γὰρ τὰ παθήματα
τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἡμῖν ἀποκαλύπτε-
σθαι».

κ'. Οὔτε σῶμα θεραπεύοντες ἰατροί, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσι
προσφέρουσι φάρμακον, οὔτε Θεὸς ψυχῶν ἰατροῦν νοσήματα,
25 ἓνα μόνον θεραπείας οἶδε τρόπον πάσαις ἀρμόδιον, ἀλλ', ἐκάστη

ιζ'. Είναι αγώνας φθόνου και ἀρετῆς ἢ κακοπάθεια τῶν ἀγίων· ὁ φθόνος φιλονεικεῖ νὰ ἐπικρατήσῃ, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ τὰ ὑπομένει ὅλα γιὰ νὰ παραμείνῃ ἀήττητη. Ὁ φθόνος ἀγωνίζεται νὰ εὐ-
οδωθεῖ ἢ κακία μὲ τὴν τιμωρία ἐκείνων ποὺ πετυχαίνουν, ἐνῶ ἡ
ἀρετὴ ἀγωνίζεται νὰ κρατήσῃ τοὺς ἀγαθοὺς, ἔστω κι ἂν ὡς πρὸς
τὸ μεγαλύτερο μέρος περιβάλλονται ἀπὸ τὶς συμφορές.

ιζ'. Τὸ ἄθλημα τῆς ἀρετῆς εἶναι ὁ αγώνας μὲ τοὺς πόνους, ποὺ
δίνει ἔπαθλο τῆς νίκης σὲ ἐκείνους ποὺ ὑπομένουν τὴν ἀπάθεια
τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία, ἐνωμένη μέσω τῆς ἀγάπης μὲ τὸν Θεό,
χωρίζεται κατὰ τὴ διάθεση ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμον. Γιατὶ ἡ
κακοπάθεια τοῦ σώματος εἶναι δυνάμωμα τῆς ψυχῆς γιὰ ἐκείνους
ποὺ δείχνουν ὑπομονή.

ιη'. Ἐξαπατημένοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἡδονή, προκρίναμε
τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Ἄς ὑπομείνομε λοιπὸν μὲ εὐχα-
ρίστηση τὸν σωματικὸ πόνον, ποὺ εἶναι ὁ φονέας τῆς ἡδονῆς, ὥστε
μὲ τὸ θάνατο αὐτῆς, ποὺ ἀφανίζει μαζί του τὸ θάνατο ποὺ αὐτὴ
προκάλεσε, ν' ἀπολαύσομε ἐπανερχόμενη σ' ἐμᾶς τὴ ζωὴ ποὺ που-
λήσαμε γιὰ τὴν ἡδονή, καὶ ποὺ τὴν ἀγοράσαμε μὲ μικροὺς πόνους
τῆς σάρκας.

ιθ'. Ἄν μὲ τὴν καλὴ μεταχείριση τῆς σάρκας αὐξάνει συνήθως
ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας, εἶναι φανερὸ πῶς, ὅταν ἡ σὰρκα κακο-
παθεῖ, εὐλόγα συμβαίνει νὰ ἀναρριπίζεται ἡ δύναμη τῆς ἀρετῆς.
Ἄς ὑποφέρομε λοιπὸν μὲ γενναιότητα τὴν ταλαιπωρία τῆς σάρ-
κας, ποὺ καθαρίζει τοὺς ψυχικοὺς ῥύπους καὶ προξενεῖ τὴ μελλο-
ντικὴ δόξα, γιατί «τὰ παθήματα τοῦ τωρινοῦ καιροῦ δὲν ἀξίζουν
τίποτε μπροστὰ στὴ δόξα ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς ἀποκαλυφθεῖ»⁸.

κ'. Οὔτε οἱ γιατροὶ ποὺ θεραπεύουν τὸ σῶμα προσφέρουν σὲ
ὅλους ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ φάρμακο, οὔτε ὁ Θεὸς ποὺ θεραπεύει τὰ
νοσήματα τῶν ψυχῶν χρησιμοποιεῖ ἓνα μονάχα τρόπο θεραπείας

τὸν πρόσφορον ἀπονείμας, τὰς ἰάσεις ἐργάζεται. Εὐχαριστήσωμεν οὖν θεραπευόμενοι, κὰν ἔχη βάσανον τὸ γινόμενον· τὸ γὰρ τέλος μακάριον.

κα'. Οὐδὲν οὕτω ψυχῆς ἐλέγχει διάθεσιν, ὡς σαρκὸς δυσπα-
 5 θούσης ἐπαναστήματα, οἷς, ἂν μὲν ὑπενδῶ, Θεοῦ πλέον στέργουσα τὴν σάρκα φανήσεται, ἂν δὲ τοῖς τούτων διαμείνη τινάγμασιν ἄσειστος, σαρκὸς πλέον ἀρετὴν τιμῶσα δειχθήσεται, διῆς τὸν Θεὸν ἔνοικον ὑποδέξεται, τὸν δι' αὐτὴν παθεῖν καθ' ἡμᾶς ἀνασχόμενον, βοῶντα, καθάπερ πάλαι τοῖς μαθηταῖς· «Θαρσεῖ-
 10 ται, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον».

κβ'. Εἰ πάντες παιδείας οἱ ἅγιοι γεγόνασι μέτοχοι, καὶ ἡμεῖς εὐχαριστήσωμεν σὺν αὐτοῖς παιδευόμενοι, ἵνα τῆς αὐτῶν μέτοχοι γενέσθαι δόξης ἀξιωθῶμεν. «Ὁν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται».

15 κγ'. Ὁ μὲν Ἀδὰμ τὴν πλευρᾶν ἡδονὴν προτείνουσαν παραδεξάμενος, ἔξω τοῦ παραδείσου ποιεῖ τὸ ἀνθρώπινον· ὁ δὲ Κύριος πόνῳ ταύτην διὰ τῆς λόγῃς ἀνασχισθεῖς, τὸν ληστὴν ἔσω τοῦ παραδείσου ἐποίησεν. Ἀγαπήσωμεν τοίνυν τὸν πόνον τῆς σαρκός, μισήσωμεν δὲ ταύτης τὴν ἡδονήν· ὁ μὲν γὰρ εἰσάγει καὶ
 20 τοῖς ἀγαθοῖς ἀποκαθίστησιν, ἡ δὲ ἐξάγει καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποδίστησιν.

κδ'. Εἰ Θεὸς πάσχει σαρκί, γενόμενος ἄνθρωπος, τίς πάσχων οὐ γέγηθε Θεὸν ἔχων τοῦ πάθους συμμέτοχον, ᾧ τὸ συμπάσχειν βασιλείας πρόξενον γίνεται; Ἀληθῆς γὰρ ὁ εἰπὼν· «Εἰ-
 25 περ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν».

9. Ἰω. 14, 33.

10. Παρ. 3, 11. Ἐβρ. 12, 6.

κατάλληλο για όλους, αλλά εφαρμόζοντας τὸν κατάλληλο για κάθε μία ψυχή, πετυχαίνει τὴν ἴασή τους. Ἄς τὸν εὐχαριστήσομε λοιπὸν για τὴ θεραπεία πὺ λαμβάνομε, ἔστω κι ἂν ἡ θεραπεία εἶναι βασανιστική· γιατί τὸ τέλος εἶναι μακάριο.

κα'. Τίποτε δὲν ἐλέγχει τόσο τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, ὅσο οἱ ἐπαναστάσεις τῆς σάρκας πὺ κακοπαθεῖ, σὺς ὅποιες ἂν ὑποχωρήσει, θὰ φανεῖ ὅτι ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴ σάρκα, ἐνῶ ἂν παραμένει ἀκλόνητη σὺς τιναγμοὺς αὐτῶν, θ' ἀποδειχθεῖ ὅτι τιμᾷ περισσότερο ἀπὸ τὴ σάρκα τὴν ἀρετὴ, μὲ τὴν ὅποια θὰ δεχθεῖ ἔνοικὸ τῆς τὸν Θεό, πὺ ἀνέχθηκε νὰ ὑπομείνει ἀνθρώπινα παθήματα, φωνάζοντας, ὅπως παλιά, σὺς μαθητὲς του· «Ἐχετε θάρρος, ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμον»⁹.

κβ'. Ἄν ὅλοι οἱ ἅγιοι δέχθηκαν καὶ ὑπέμειναν παιδεῖα, ἄς εὐχαριστήσομε κι ἐμεῖς τὸν Θεὸ πὺ παιδευόμαστε μαζί τους, για ν' ἀξιωθοῦμε νὰ γίνομε μέτοχοι τῆς δόξας τους. Γιατὶ «ὁ Κύριος παιδεύει ὅποιον ἀγαπᾷ, καὶ μαστιγώνει καθέναν πὺ παραδέχεται σὰν γιό του»¹⁰.

κγ'. Ὁ Ἀδάμ, ἐπειδὴ ἀποδέχθηκε τὴν πλευρᾶ του πὺ τοῦ πρότεινε τὴν ἡδονή, ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισο τὸ ἀνθρώπινο γένος¹¹, ἐνῶ ὁ Κύριος δεχόμενος τὸ ὀδυνηρὸ σχίσιμό τῆς μὲ τὴ λόγχη¹², ἔβαλε τὸν ληστή μέσα σὸν παράδεισο¹³. Ἄς ἀγαπήσομε λοιπὸν τὸν πόνου τῆς σάρκας κι ἄς μισήσομε τὴν ἡδονή τῆς. Γιατὶ ὁ πόνου εἰσάγει κι ἀποκαθιστᾷ σὺς ἀγαθᾶ, ἐνῶ ἡ ἡδονή βγάζει καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰ ἀγαθᾶ.

κδ'. Ἄν ὁ Θεὸς πάσχει σαρκικᾶ μὲ τὸ νὰ γίνου ἀνθρωπος, ποιὸς δὲν χαίρεται ὑποφέροντας ἔχοντας συμμέτοχο τὸν Θεὸ σὸ πάθος του, πὺ τὸ νὰ συμπάσχει μαζί του θὰ τοῦ προξενήσει τὴ βασιλεία; Γιατὶ δὲν ψεύδεται Ἐκεῖνος πὺ εἶπε· «Ἄν συμπάσχομε μαζί του, (τὸ κάνομε) καὶ για νὰ συνδοξατοῦμε»¹⁴.

11. Γεν. 3, 23.

12. Ἰω. 19, 3.

13. Λουκᾶ 23, 40ε.

14. Ρωμ. 8, 17.

κε'. Εἰ πάντως πονῆσαι δεῖ, διὰ τὴν ἐμφυρεῖσαν τῇ φύσει διὰ τοῦ προπάτορος ἡδονήν, γενναίως τοὺς προσκαίρους καρτερήσωμεν πόνους, τῆς τε ἡδονῆς τὸ κέντρον ἡμῖν ἀμβλύνοντας, καὶ τῶν δι' αὐτῆς ἡμᾶς αἰωνίων ἐλευθεροῦντας κολάσεων.

5 *κς'. Πάντων τῶν ἀγαθῶν τέλος ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ὡς πρὸς Θεὸν τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότατον καὶ παντὸς αἴτιον ἀγαθοῦ τοὺς ἐν αὐτῇ περιπατοῦντας ἄγουσα καὶ προσάγουσα καὶ συνάγουσα, ὡς πιστὴ καὶ ἀδιάπτωτος καὶ μένουσα. Ἡ πίστις γὰρ βάσις ἐστὶ τῶν μετ' αὐτήν, ἐλπίδος λέγω καὶ ἀγάπης, βεβαίως τὸ ἀληθές*
 10 *ὑφ'esτώσα. Ἡ δὲ ἐλπίς τῶν ἄκρων ἐστὶν ἰσχὺς, ἀγάπης λέγω καὶ πίστεως, τὸ πιστόν τε δι' ἑαυτῆς καὶ τὸ ἐραστὸν ἀμφοῖν ὑποφαίνουσα καὶ πρὸς αὐτὸ τὸν δρόμον δι' ἑαυτῆς ποιεῖσθαι διδάσκουσα. Ἡ δὲ ἀγάπη τούτων ἐστὶ συμπλήρωσις, τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν ὅλον ὅλη περιπτυσσομένη, καὶ ταύταις τῆς ἐπ' αὐτὸ κινή-*
 15 *σεως στάσιν παρεχομένη, τοῦ πιστεύειν εἶναι καὶ ἐλπίζειν παρέσθαι, τὸ ἀπολαύειν παρόντος δι' ἑαυτῆς ἀντεισάγουσα.*

κς'. Ἔργον τῆς ἀγάπης τελειότατον καὶ τῆς κατ' αὐτήν ἐνεργείας πέρας, δι' ἀντιδόσεως σχετικῆς τῶν κατ' αὐτήν συνημμένων ἀλλήλοις ἐμπρέπειν τὰ ἰδιώματα καὶ τὰς κλήσεις παρα-
 20 *σκευάζειν, καὶ Θεὸν μὲν τὸν ἄνθρωπον ποιεῖν, ἄνθρωπον δὲ τὸν Θεὸν χρηματίζειν καὶ φαίνεσθαι, διὰ τὴν μίαν καὶ ἀπαράλλακτον ἀμφοτέρων κατὰ τὸ θέλημα βούλησίν τε καὶ κίνησιν.*

κη'. Εἰ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πάντως ἡμεῖς, γενώμεθα ἑαυτῶν καὶ τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ μόνου καὶ ὅλου Θεοῦ καὶ ὅλοι, μηδὲν
 25 *ἐπίγειον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέροντες, ἵνα Θεῷ πλησιάσωμεν καὶ θεοὶ γενώμεθα, ἐκ Θεοῦ τὸ θεοὶ εἶναι λαβόντες. Οὕτω γὰρ τιμᾶ-*

κε'. "Αν πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ κοπιάσομε ἕξαιτίας τῆς ἡδονῆς τοῦ προπάτορα ποὺ ἀναμίχθηκε στὴ φύση, ὡς δεῖξομε μὲ γενναιότητα καρτερία στοὺς πρόσκαιρους κόπους, ἀμβλύνοντας τὸ ἐναντίον μας κεντρὶ τῆς ἡδονῆς, καὶ ἀπαλλάσσοντας τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ τὴν ἕξαιτίας τῆς αἰώνιες τιμωρίες.

κς. Τέλος ὅλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ ἀγάπη, ἐπειδὴ ὁδηγεῖ καὶ φέρνει ἐκείνους ποὺ πορεύονται μέσα σ' αὐτὴν πρὸς τὸν Θεό, τὸ ἀκρότατο ἀγαθὸ καὶ αἴτιον κάθε ἀγαθοῦ, καὶ μᾶς συνδέει μαζί του ἐπειδὴ παραμένει πιστὴ καὶ ἀνέκπτωτη^{14α}. Γιατὶ ἡ πίστις εἶναι ἡ βάση γιὰ τὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν, ἐννοῶ τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀγάπης, παρουσιάζοντας τὴν ἀλήθεια μὲ βεβαιότητα. Ἡ ἐλπίδα πάλι εἶναι ἡ δύναμη τῶν ἄκρων, τῆς ἀγάπης δηλαδὴ καὶ τῆς πίστεως, ὑποδηλώνοντας καὶ τῶν δύο τὴν πιστότητα καὶ τὴν ἀγαπητότητα, καὶ διδάσκοντας νὰ κάνομε τὴν πορεία μας πρὸς αὐτὴν περνώντας ἀπὸ αὐτὴν. Ἡ ἀγάπη τέλος εἶναι ἡ συμπλήρωση αὐτῶν, περικλείοντας ὅλη ὅλο τὸ ἔσχατο ὄρεκτὸ καὶ παρέχοντας σ' αὐτὴν τὴν στάση τῆς κίνησής τους πρὸς αὐτό, ἀντεισάγοντας στὴ θέση τῆς πίστεως μας ὅτι ὑπάρχει καὶ τῆς ἐλπίδας μας ὅτι θὰ ρθει τὴν ἀπόλαυσή του σὰν νὰ εἶναι πιά παρόν.

κς'. Ἔργο τελειότατο τῆς ἀγάπης καὶ πέρας τῆς ἐνέργειας τῆς σχετικῆς μ' αὐτὴν εἶναι νὰ προσαρμόζει, μὲ ἀμοιβαία ἀντίδοση τῶν συνδεδεμένων μ' αὐτὴν, τὰ ιδιώματα τῆς μιᾶς στὴν ἄλλη καὶ νὰ ἐτοιμάζει τὴν ὀνομασίαν, κάνοντας τὸν ἄνθρωπο Θεὸ καὶ τὸν Θεὸ νὰ γίνεται καὶ νὰ φαίνεται ἄνθρωπος, χάρις στὴ μία καὶ ἀπαράλλακτη¹⁵ καὶ τῶν δύο κατὰ τὸ θέλημα βούληση καὶ κίνηση.

κη'. "Αν εἴμαστε ὅπωςδήποτε πλασμένοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ὡς γίνομε τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ μᾶλλον τοῦ Θεοῦ μόνο καὶ ὀλοκληρωτικὰ καὶ ὅλοι, χωρὶς νὰ ἔχομε μέσα μας τίποτε γήινο, γιὰ νὰ πλησιάσομε τὸν Θεὸ καὶ νὰ γίνομε θεοί, λαμβάνοντας τὴ δυνα-

15. Ἀπαράλλακτος εἰκὼν καὶ ἀπαράλλακτης βούλησης: καθόλα ὅμοια εἰκόνα καὶ βούληση.

ται τὰ θεῖα δωρήματα καὶ ἡ τῆς θείας εἰρήνης φιλοφρονεῖται
παρουσία.

κθ. Μέγα ἀγαθὸν ἢ ἀγάπη, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὸ πρῶτον καὶ
ἐξαίρετον ἀγαθόν, ὡς Θεὸν καὶ ἀνθρώπους δι' ἑαυτῆς περὶ τὸν
5 ἔχοντα συνάπτουσα καὶ ὡς ἄνθρωπον τὸν ποιητὴν τῶν ἀνθρώ-
πων φανῆναι παρασκευάζουσα, διὰ τὴν τοῦ θεουμένου πρὸς
τὸν Θεὸν κατὰ τὸ ἀγαθόν, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ, ἀπαρραλλαξίαν,
ἣν ἐνεργεῖν ὑπολαμβάνω τό, «Ἀγαπήσαι Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ
ὅλης καρδίας καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως, καὶ τὸν πλησίον ὡς
10 ἑαυτόν».

λ'. Ἰστέον, ὡς δόλῳ κακούργως μεμηχανημένῳ διὰ φιλαυ-
τίας, καθ' ἡδονῆς προσβολὴν ἀπατήσας ἡμᾶς ὁ διάβολος, Θεοῦ
καὶ ἀλλήλων κατὰ γνώμην διέστησε, τὸ εὐθὲς διαστρέψας καὶ
τὴν φύσιν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μερίσας καὶ κατατεμῶν εἰς
15 πολλὰς δόξας καὶ φαντασίας.

λα'. Τρία ἐστὶ τὰ μέγιστα καὶ ἀρχέκακα καὶ πάσης, ἀπλῶς
εἰπεῖν, κακίας γεννητικά· ἄγνοια, φημί, καὶ φιλαυτία καὶ τυραν-
νίς, ἀλλήλων ἐξηρητημένα καὶ δι' ἀλλήλων συνιστάμενα. Ἐκ γὰρ
τῆς περὶ Θεοῦ ἀγνοίας ἢ φιλαυτία, ἐκ δὲ ταύτης ἢ πρὸς τὸ συγ-
20 γενὲς τυραννίς ἐστὶ. Καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ λόγος, μὴ οὐχὶ τῷ κατὰ
παράχρησιν τρόπῳ τῶν οἰκείων δυνάμεων, λόγου τε καὶ ἐπιθυ-
μίας καὶ θυμοῦ, ταύτας ἐν ἡμῖν τὸν πονηρὸν ὑποστήσασθαι.

λβ'. Δέον λόγῳ μὲν, ἀντὶ τῆς ἀγνοίας, πρὸς τὸν Θεὸν διὰ
γνώσεως κατὰ ζήτησιν μονώτατον κινεῖσθαι, δι' ἐπιθυμίας δὲ
25 τοῦ τῆς φιλαυτίας πάθους καθαράς κατὰ πόθον πρὸς τὸν Θεὸν
μόνον ἐλαύνεσθαι, καὶ τῷ θυμῷ τυραννίδος κεχωρισμένῳ, πρὸς
τὸ Θεοῦ μόνου τυχεῖν ἀγωνίζεσθαι, καὶ τὴν ἐκ τούτων καὶ δι' ἣν

τότητα νὰ εἶμαστε θεοὶ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ τιμὴ γιὰ τὰ θεῖα δωρήματα καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία τῆς θείας εἰρήνης.

κθ'. Ἡ ἀγάπη εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ κι ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τὸ πρῶτο καὶ ἐξαιρετικό, ἐπειδὴ συνδέει τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους γύρω ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει καὶ κάνει νὰ φανεῖ σὰν ἄνθρωπος ὁ ποιητῆς τῶν ἀνθρώπων, χάρη στὴν ἀπαραλλαξία, ὅσο εἶναι δυνατὸν στὸν ἄνθρωπο, ἐκείνου ποὺ θεώνεται πρὸς τὸν Θεό, τὴν ὁποία θεωρῶ ὅτι ἐνεργεῖ τὸ «ν' ἀγαπήσεις τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμῆ σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου»¹⁶.

λ'. Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι μὲ δόλο τεχνουργημένο ὕπουλα ἀπὸ τὴ φιλαυτία, ἀφοῦ μὲ τὴν προσβολὴ τῆς ἡδονῆς μᾶς ξεγέλασε ὁ διάβολος, μὲ θέλησή μας μᾶς ἔφερε σὲ διάσταση, διαστρέφοντας τὴν εὐθύτητά μας καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο διαιρώντας τὴ φύση καὶ κομματιάζοντάς την σὲ πολλές δόξες καὶ φαντασίες.

λα'. Τὰ πιὸ μεγάλα καὶ ἀρχέκακα καὶ πρόξενα γενικὰ κάθε κακίας εἶναι τρία: ἡ ἄγνοια, ἡ φιλαυτία καὶ ἡ τυραννίδα, ἐξαρτημένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ συνιστώντας τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ γεννιέται ἡ φιλαυτία κι ἀπὸ αὐτὴν ἡ κατατυράννηση τῶν συνανθρώπων. Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀντίρρηση, ὅτι τὴν ὑπόσταση μέσα μας τὴν ἔδωσε ὁ πονηρὸς μ' ἓνα τρόπο παραποίησης τῶν δυνάμεών μας, τοῦ λόγου, τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ.

λβ'. Πρέπει κανεῖς μὲ τὸ λόγο ἀντὶ μὲ τὴν ἄγνοια νὰ στρέφει τὴν ἀναζήτησή του μέσω τῆς γνώσης πρὸς τὸν Θεὸ μόνο, μὲ τὴν ἐπιθυμία, καθαρὴ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας, νὰ κατευθύνεται μὲ πόθο πρὸς μόνο τὸν Θεό, καὶ μὲ τὸ θυμό, ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὴν τυραννικὴ διάθεση, ν' ἀγωνίζεται γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὸν Θεὸ μόνο καὶ νὰ δημιουργήσει τὴν ἀπὸ αὐτὰ καὶ ποὺ χάρη σ' αὐτὰ ὑπάρχει

16. Δευτ. 6, 5. Ματθ. 22, 37.

ταῦτα θείαν καὶ μακαρίαν ἀγάπην δημιουργῆσαι, τῷ Θεῷ συν-
άπτουσάν τε καὶ Θεὸν ἀποφαίνουσαν τὸν φιλόθεον.

λγ'. Τῆς φιλαυτίας ὡς ἀρχῆς, καθὼς εἶπον, καὶ μητρὸς τῶν
κακῶν ἀποτιλείσης, πάντα τὰ ἐξ αὐτῆς τε καὶ μετ' αὐτὴν συνα-
5 ποτίλλεσθαι εἴωθεν, ἐπειδὴ ταύτης μὴ οὔσης, οὐδὲ οὐδαμῶς τὸ
παράπαν κακίας εἶδος ἢ ἴχνος ὑφίστασθαι δύναται.

λδ'. Δέον ἐστὶν ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων τοσοῦτον ἀντέχεσθαι,
ὅσον αὐτὸς δι' αὐτοῦ ὁ Χριστὸς προλαβὼν ἀπεδείξατο, ὑπὲρ
ἡμῶν παθεῖν ἀνασχόμενος

10 λε'. Διὰ τὴν ἀγάπην οἱ ἅγιοι πάντες πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀν-
τικατέστησαν, τῆς παρούσης ζωῆς οὐδένα λόγον ποιησάμενοι,
καὶ τοὺς πολυειδεῖς τοῦ θανάτου τρόπους ὑπέστησαν, ἵνα πρὸς
ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τὸν Θεὸν συναχθῶσι καὶ τὰ τῆς
φύσεως ἐφ' ἑαυτῶν ἐνώσωσι ρήγματα. Αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ ἀληθῆς
15 καὶ ἀμώμητος τῶν πιστῶν θεοσοφία, ἧς τέλος τὸ ἀγαθὸν ἐστὶ
καὶ ἡ ἀλήθεια, εἴπερ ἀγαθὸν τὸ φιλόανθρωπον, καὶ ἀληθὲς τὸ
κατὰ πίστιν φιλόθεον, τὰ τῆς ἀγάπης γνωρίσματα, ὡς Θεῷ καὶ
ἀλλήλοις τοὺς ἀνθρώπους συνάπτουσα, καὶ διὰ τοῦτο τῶν ἀγα-
θῶν τὴν διαμοιρῆν ἀδιάπτωτον ἔχουσα.

20 λς'. Ἐνέργεια καὶ ἀπόδειξις τῆς πρὸς Θεὸν τελείας ἀγάπης
ἐστὶν ἡ γνησία δι' εὐνοίας ἐκουσίου πρὸς τὸν πλησίον διάθε-
σις. «Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε», φησὶν ὁ
θεῖος Ἰωάννης, «τὸν Θεόν, ὃν οὐχ ἑώρακεν, οὐ δύναται ἀγα-
πᾶν».

25 λς'. Ἡ τῆς ἀληθείας ὁδὸς ἡ ἀγάπη ἐστίν, ἣν ἑαυτὸν ὀνομά-
σας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τοὺς ἐν αὐτῇ ὀδεύοντας τῷ Θεῷ καὶ Πα-
τρὶ καθαρὸς παντοίων γενομένους παρίστησιν.

θεία και μακάρια ἀγάπη, ἡ ὁποία ἐνώνει μὲ τὸν Θεὸ και ἀναδεικνύει θεὸ ἐκεῖνον πού ἀγαπᾷ τὸν Θεό.

λγ'. "Όταν ἡ φιλαυτία σὰν ἀρχή, καθὼς εἶπα, και μητέρα τῶν κακῶν ξερριζωθεῖ, ξερριζώνονται μαζί της συνήθως ὅλα τὰ κακὰ πού πηγάζουν ἀπὸ αὐτὴν και τὴν ἀκολουθοῦν, ἐπειδὴ ὅταν δὲν ὑπάρχει αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἐντελῶς καθόλου κάποιο εἶδος ἢ ἶχνος κακίας.

λδ'. Πρέπει ν' ἀντέχομε τὸν ἑαυτό μας και τοὺς ἄλλους τόσο, ὅσο μᾶς ἔδειξε μὲ τὸν ἑαυτό του προηγουμένως ὁ Χριστός, πού ἀνέχθηκε νὰ πάθει γιὰ χάρη μας.

λε'. Χάρη στὴν ἀγάπη ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀντιστάθηκαν στὴν ἁμαρτία, χωρὶς νὰ λογαριάσουν καθόλου τὴ ζωὴ αὐτὴ, και ὑπέμειναν τοὺς πολλοὺς τρόπους τοῦ θανάτου, γιὰ ν' ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὸν κόσμο και νὰ συναχθοῦν στὸν ἑαυτό τους και στὸν Θεὸ και νὰ ἐνώσουν ἐπάνω τους τὰ ρήγματα τῆς φύσης. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ θεία σοφία τῶν πιστῶν, ἡ ἀληθινὴ και ἀμώμητη, τῆς ὁποίας τέλος εἶναι τὸ ἀγαθὸ και ἡ ἀλήθεια, ἐφόσον ἀγαθὸ εἶναι ἡ φιλανθρωπία και ἀλήθεια ἡ σύμφωνη μὲ τὴν πίστη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τὰ γνωρίσματα τῆς ἀγάπης· ὅτι συνάπτει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν Θεὸ και ἀναμεταξὺ τους, και γι' αὐτὸ ἔχει σταθερὴ τὴν παραμονὴ τῶν ἀγαθῶν.

λς'. Πράξη και ἀπόδειξη τῆς τέλει ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι ἡ μ' ἐκούσια εὐνοια γνήσια διάθεση πρὸς τὸν πλησίον. Γιατὶ λέγει ὁ θεῖος Ἰωάννης, «Ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸ του, πού τὸν βλέπει, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ πού δὲν τὸν ἔχει δεῖ»¹⁷.

λζ'. Ἡ ὁδὸς τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία ὀνόμασε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τὸν ἑαυτό του¹⁸, και παρουσιάζει στὸν Θεὸ και Πατέρα του ἐκεῖνους πού πορεύονται μέσα σ' αὐτὴ, ἀφοῦ γίνονται καθαροὶ ἀπὸ κάθε λογῆς κακό.

17. Α' Ἰω. 4, 20.

18. Ἰω. 14, 6.

λη'. Αὕτη ἐστὶν ἡ θύρα, δι' ἧς ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὰ Ἁγία γίνεται τῶν ἀγίων καὶ τοῦ ἀπροσίτου κάλλους τῆς ἁγίας καὶ βασιλικῆς Τριάδος καθίσταται ἄξιος θεατῆς γενέσθαι.

5 λθ'. Φοβερόν ὄντως καὶ πάσης κατακρίσεως ὑπερεπέκεινα τὸ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ κατὰ δωρεᾶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκουσίως νεκρῶσαι ζωὴν, διὰ τῆς πρὸς τὰ φθειρόμενα ἀγάπης, καὶ ἴσασι πάντως τοῦτον τὸν φόβον οἱ τὴν ἀλήθειαν τῆς φιλανθίας προτιμᾶν μελετήσαντες

10 μ'. Χρησώμεθα εἰς δέον τῇ εἰρήνῃ, καὶ τὴν πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸν κοσμοκράτορα κακῶς ἡμῖν ἐνυπάρξασαν ἀθετήσαντες φιλίαν, τὸν διὰ τῶν παθῶν πρὸς τὸν Θεὸν συνιστάμενον κἂν ὄψέ ποτε καταλύσωμεν πόλεμον, καὶ σπονδὰς ἀλύτους τῆς πρὸς αὐτὸν εἰρήνης ποιήσαντες, ἐν τῇ καταργήσει τοῦ σώματος τῆς
15 ἁμαρτίας τῆς πρὸς αὐτὸν ἔχθρας παυσώμεθα.

μα'. Ἀδύνατόν ἐστιν ἡμᾶς φιλιωθῆναι Θεῷ διὰ τῶν παθῶν πρὸς αὐτὸν στασιάζοντας καὶ τῷ πονηρῷ τυράννῳ καὶ φονευτῇ τῶν ψυχῶν διαδόλῳ διὰ κακίας δασμοφορεῖν ἀνεχομένους, μὴ πρότερον διόλου πολεμωθέντας τῷ πονηρῷ. Μέχρι γὰρ τότε τοῦ
20 Θεοῦ καθεστήκαμεν ἐχθροὶ καὶ πολέμοι, κἂν πιστῶν προσηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς περιπλάττωμεν, μέχρις οὗ πάθεσιν ἀτιμίας δουλεύειν βουλόμεθα, καὶ οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν ἐκ τῆς κατὰ τὸν κόσμον εἰρήνης λοιπὸν περιγενήσεται, τῆς ψυχῆς κακῶς διακειμένης καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ποιητὴν στασιαζούσης καὶ ὑπὸ τὴν αὐ-
25 τοῦ βασιλείαν γενέσθαι οὐκ ἀνεχομένης, ἔτι μυρίοις πεπραμένης ὠμοῖς δεσπόταις εἰς κακίαν αὐτὴν κατεπεύγουσι καὶ τὴν εἰς ἀπώλειαν φέρουσαν ὁδόν, τῆς σωζούσης μᾶλλον ἀπατηλῶς αἰρεῖσθαι παρασκευάζουσιν.

λη'. Αὐτὴ εἶναι ἡ θύρα ἀπὸ τὴν ὁποία ὅποιος μπαίνει ἔρχεται στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων καὶ γίνεται ἄξιος νὰ γίνῃ θεατὴς τοῦ ἀπρόσιτου κάλλους τῆς ἁγίας καὶ βασιλικῆς Τριάδας.

λθ'. Εἶναι πράγματι φοβερὸ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε κατάκριση, τὸ νὰ νεκρώσομε μὲ τὴ θέλησή μας τὴ ζωὴ ποὺ μᾶς παραχωρήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὴν ἀγάπη μας πρὸς τὰ φθειρόμενα, καὶ αὐτὸν τὸ φόβο τὸν γνωρίζουν ὅπωςδήποτε ὅσοι ἔθεσαν ὡς μέλημά τους τὸ νὰ προτιμοῦν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ φιλαυτία.

κ'. Ἄς χρησιμοποιήσομε τὴν εἰρήνη ἐκεῖ ποὺ χρειάζεται καὶ ἀφοῦ ἀθετήσομε τὴν πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸν κοσμοκράτορα φιλία, ποὺ ἐγκαταστάθηκε μέσα μας κακῶς, ἅς καταλύσομε ἔστω καὶ ἀργὰ τὸν πόλεμον πρὸς τὸν Θεὸ ποὺ συγκροτοῦν τὰ πάθη μας, καὶ ἀφοῦ κάνομε σπονδὲς ἀδιάλυτες τῆς εἰρήνης πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν κατάργηση τοῦ ἁμαρτωλοῦ σώματος¹⁹, ἅς σταματήσομε τὴν ἔχθρα πρὸς αὐτόν.

μα'. Εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνομε φίλοι τοῦ Θεοῦ, τὴ στιγμή ποὺ στασιάζομε ἐναντίον του μὲ τὰ πάθη καὶ ἀνεχόμεστε νὰ πληρώνομε φόρον στὸν τύραννον καὶ φονεὰ τῶν ψυχῶν διάβολο, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχομε κἂν πολεμήσει τὸν πονηρό. Γιατὶ μέχρι τότε εἴμαστε ἐχθροὶ καὶ πολεμοῦμε τὸν Θεό, ἔστω καὶ ἂν ἀποδίδομε στὸν ἑαυτὸ μας τὴν πλαστὴ ὀνομασία τοῦ πιστοῦ, ὅσο δηλαδὴ θέλομε νὰ δουλεύομε στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Καὶ ἀπὸ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου δὲν θὰ κερδίσομε κανένα ὄφελος, ἐὰν ἡ ψυχὴ μας βρίσκεται σὲ κακὴ κατάσταση καὶ στασιάζει ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ δημιουργοῦ της καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ ὑπαχθεῖ κάτω ἀπὸ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία του, ὄντας ἀκόμη πουλημένη σὲ μύριους σκληροὺς δεσπότες ποὺ τὴ σπρώχνουν στὴν κακία καὶ τὴν κάνουν ἀπατηλὰ νὰ προτιμᾷ ἀπὸ τὸ δρόμον τῆς σωτηρίας, ἐκεῖνον ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια.

μδ'. Εἰς τοῦτο ἡμᾶς πεποίηκεν ὁ Θεός, ἵνα γενώμεθα θείας
κοινωνοὶ φύσεως καὶ τῆς αὐτοῦ αἰδιότητος μέτοχοι, καὶ φανῶ-
μεν αὐτῷ ὅμοιοι κατὰ τὴν ἐκ χάριτος θέωσιν, δι' ἣν πᾶσά τε τῶν
ὄντων ἢ σύστασίς ἐστι καὶ διαμονὴ καὶ ἢ τῶν μὴ ὄντων παρα-
5 γαγῆ καὶ γέनेσις

μγ'. Εἰ τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεσθαί τε καὶ εἶναι ἐφιέμεθα, ἀγωνι-
σώμεθα μὴ προδοῦναι τοῖς πάθεσι τὸν Λόγον, κατὰ τὸν Ἰούδαν,
ἢ μὴ ἀρνήσασθαι, κατὰ τὸν Πέτρον. Ἄρνησις γάρ ἐστι τοῦ Λό-
γου ἢ τοῦ πράττειν τὸ ἀγαθὸν διὰ φόβον παραίτησις, προδοσία
10 δὲ ἢ κατ' ἐνέργειαν ἐμπρόσθετος ἁμαρτία καὶ ἢ πρὸς τὴν ἁμαρ-
τίαν ὁρμή.

μδ'. Πάσης θλίψεως τέλος ἐστὶν ἡ χαρὰ, καὶ παντὸς κόπου
ἢ ἀνάπανσις, καὶ πάσης ἀτιμίας ἢ δόξα. Καὶ ἀπλῶς, πάντων
τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἀλγεινῶν τέλος ἐστὶ τὸ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι καὶ
15 εἶναι διαπαντός, καὶ τῆς αἰωνίου καὶ πέρας μὴ ἐχούσης ἀνέσεως
ἀπολαῦσαι.

με'. Ὁ Θεὸς πρὸς τῇ φύσει καὶ τῇ γνώμῃ ἀλλήλοις ἡμᾶς
ἐνῶσαι βουλόμενος, καὶ πρὸς τοῦτο ἅπαν ὡς ἀληθῶς ὠθῶν τὸ
ἀνθρώπινον, τὰς σωτηρίους φιλανθρώπως ἡμῖν ἐντολὰς διεχά-
20 ραξε, καὶ τούτου χάριν ἐλεεῖν καὶ ἐλεεῖσθαι ἀπλῶς ἐνομοθέτη-
σεν.

μς'. Ἡ τῶν ἀνθρώπων φιλαυτία καὶ σύνεσις ἀλλήλους καὶ
τὸν νόμον ἢ ἀπωσαμένη ἢ σοφισαμένη, εἰς πολλὰς μοίρας τὴν
μίαν φύσιν κατέτεμε, καὶ τὴν νῦν ἐπικρατοῦσαν αὐτῆς ἀναλη-
25 σίαν εἰσηγησαμένη, αὐτὴν καθ' ἑαυτῆς τὴν φύσιν διὰ τῆς γνώ-
μης ἐξώπλισε. Διὰ τοι τοῦτο, πᾶς ὅστις σώφρονι λογισμῷ καὶ
φρονήσεως εὐγενείᾳ ταύτην λῦσαι δεδύνηται τῆς φύσεως τὴν
ἀνωμαλίαν, ἑαυτὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἐλέησε, τὴν γνώμην κατὰ

μβ'. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ μᾶς δημιούργησε ὁ Θεός, γιὰ νὰ γίνουμε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσης²⁰ καὶ μέτοχοι τῆς αἰδιότητάς του καὶ νὰ ἀναδειχθοῦμε ὅμοιοί του μετὴν κατὰ χάρη θέωση²¹, γιὰ τὴν ὁποία ἔχουν συσταθεῖ καὶ παραμένουν ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἔχουν παραχθεῖ καὶ γίνει ὅλα τὰ μὴ ὄντα.

μγ'. Ἐπιθυμοῦμε νὰ ὀνομαζῶμαστε καὶ νὰ εἴμαστε τοῦ Θεοῦ, ἅς ἀγωνιστοῦμε νὰ μὴν προδώσουμε μετὰ τὰ πάθη μας τὸν Λόγο, ὅπως ὁ Ἰούδας, ἢ νὰ μὴν τὸν ἀρνηθοῦμε, ὅπως ὁ Πέτρος. Γιατὶ εἶναι ἄρνηση τοῦ Λόγου ἢ παραίτησή μας ἀπὸ τὸ νὰ πράττομε τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ φόβο, καὶ προδοσία ἢ ἁμαρτία ποῦ μετὰ πρόθεσή μας ἔγινε πράξις καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἁμαρτία.

μδ'. Τέλος κάθε θλίψης εἶναι ἡ χαρὰ καὶ κάθε κόπου ἢ ἀνάπαυσις καὶ ὁποιασδήποτε ἀτιμίας ἢ δόξα. Καὶ γενικῶς, ὅλων τῶν πόνων γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς τέλος εἶναι νὰ βρεθοῦμε μετὰ τὸν Θεὸ καὶ νὰ μένομε μαζί του γιὰ πάντα καὶ ν' ἀπολαύσουμε τὴν αἰώνια καὶ δίχως τέλος ἀνάπαυσις²².

με'. Θέλοντας ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἐνώσει ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φύση καὶ μετὰ τὴ γνώμη μεταξὺ μας καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν ἐνωση ὠθώντας ἀληθινὰ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, χάραξε μετὰ φιλανθρωπία γιὰ μᾶς τις σωτήριες ἐντολές του, καὶ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ νομοθέτησε γενικῶς νὰ ἐλεοῦμε καὶ νὰ ἐλεοῦμαστε.

μς'. Ἡ φιλαυτία τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ σύνεσις, ἀφοῦ ἢ ἀπώθησε ἢ ἐξαπάτησε τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο μας καὶ τὸ νόμο, διαίρεσε τὴν μίαν φύσιν σὲ πολλὰ κομμάτια, καὶ ἀφοῦ εἰσήγαγε τὴν ἀναλγησίαν τῆς ποῦ τώρα ἐπικρατεῖ, ὅπλισε τις ἀνθρώπινες φύσεις ἐναντίον τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ τῆς μετὰ τὴ γνώμη τους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καθένας ποῦ μετὰ φρόνιμη σκέψιν καὶ εὐγένεια φρόνησις μπόρεσε νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτὴ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς φύσεως, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐλέησε τὸν ἑαυτό του, δημιουργώντας τὴν γνώμην του σύμφωνα μετὰ τὴ φύσιν

21. Α' Ἰω. 3, 2.

22. Λουκᾶ 6, 28.

τὴν φύσιν δημιουργήσας καὶ Θεῶ κατὰ τὴν γνώμην διὰ τὴν
 φύσιν προσχωρήσας, καὶ δείξας ἐφ' ἑαυτῶ, τίς τοῦ κατ' εἰκόνα
 λόγου ὁ τρόπος, καὶ πῶς ἑαυτῶ ὁ Θεὸς πρεπόντως κατ' ἀρχὰς
 ὁμοίαν τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ τῆς ἰδίας ἀγαθότητος ἀρίδην
 5 ἀπεικόνισμα δημιουργήσας, κατέστησεν αὐτὴν ἑαυτῇ κατὰ
 πάντα ταυτήν, ἄμαχον, εἰρηνικὴν, ἀστασίαστον, πρὸς τε Θεὸν
 καὶ ἑαυτὴν δι' ἀγάπης ἐσφιγμένην, καθ' ἣν Θεοῦ μὲν ἐφετῶς,
 ἀλλήλων δὲ συμπαθῶς ἀντεχόμεθα.

μζ'. Ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ τοῦτο γέγονεν ἄνθρωπος,
 10 ἵνα τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ καὶ στήσῃ
 τοῦ φέρεσθαι κακῶς πρὸς ἑαυτήν, μᾶλλον δὲ καθ' ἑαυτῆς στα-
 σιάζουσάν τε καὶ μεμερισμένην καὶ μηδεμίαν ἔχουσαν στάσιν,
 διὰ τὴν περὶ ἕκαστον τῆς γνώμης ἀστάθμητον κίνησιν.

μη'. Οὐδέν ἐστι τῶν μετὰ Θεὸν τοῖς νοῦν ἔχουσι τιμιώτερον,
 15 μᾶλλον δὲ τῷ Θεῷ προσφιλέστερον, τῆς τελείας ἀγάπης, ὡς τοὺς
 διηρημένους εἰς ἓν συναγούσης καὶ μίαν ἐν τοῖς πολλοῖς ἢ τοῖς
 πᾶσιν ἀστασίαστον κατὰ τὴν γνώμην δημιουργῆσαι δυναμένης
 ταυτότητα. Καὶ γὰρ ἴδιον τῆς ἀγάπης, τῶν τὰ κατ' αὐτὴν ζητούν-
 των μίαν ἀποδειῖξαι τὴν γνώμην.

μθ'. Εἰ φύσει τὸ καλὸν ἐστὶ ἐνοποιητικὸν τῶν διηρημένων
 καὶ συνεκτικόν, τὸ κακὸν δηλονότι τῶν ἠνωμένων ἐστὶ διαιρετι-
 κόν τε καὶ φθαρτικόν. Καὶ γὰρ φύσει τὸ κακὸν σκεδαστὸν ὑπάρ-
 χει καὶ ἄστατον καὶ πολύμορφον καὶ διαιρετικόν.

ν'. Πάντων τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ καὶ σύντομος πρὸς σωτη-
 25 ρίαν ὁδὸς ἢ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἀγάπη ἐστὶ καὶ ἡ
 καθόλου τῆς κατὰ ψυχὴν πρὸς τε τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμον τοῦ-
 τον στοργῆς ἐξάρνησις, καθ' ἣν, τῆς μὲν ἡδονῆς ἐπιθυμίαν, τῆς
 ὀδύνης δὲ τὸν φόβον ἀποβαλλόμενοι, τῆς κακῆς ἐλευθερούμεθα
 φιλαυτίας, πρὸς τὴν γνῶσιν ἀναδιβασθέντες τοῦ Κτίσαντος, καὶ

καὶ προσχωρώντας στὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη του χάρις στὴ φύση του καὶ δείχνοντας πᾶνω του πῶς νοεῖται ὁ λόγος 'κατ' εἰκόνα' καὶ πῶς ὁ Θεός, ὅπως ἔπρεπε σ' αὐτόν, ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ δημιούργησε ὁμοιά του τὴ δική μας φύση καὶ ἀπεικόνισμα λαμπρὸ τῆς ἴδιας του τῆς ἀγαθότητος, τὴν ἔκανε σὲ ὅλα νὰ εἶναι ἢ αὐτὴ μὲ τὸν ἑαυτὸ της, νὰ μὴ μάχεται τὸν ἑαυτὸ της, νὰ εἶναι εἰρηνικὴ, ἀστασίαστη, ἐνωμένη σφιχτὰ μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἑαυτὸ της μέσω τῆς ἀγάπης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία δενόμαστε μὲ τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ μὲ τοὺς ἄλλους μὲ τὴ συμπάθεια.

μζ'. Γι' αὐτὸ ἐγίνε ἀνθρώπος ὁ φιλάνθρωπος Θεός, γιὰ νὰ συνάξει κοντὰ του τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τὴ σταματήσῃ ἀπὸ τὴν κακὴ φορὰ της, νὰ στασιάζει πρὸς τὸν ἑαυτὸ της, ἢ καλύτερα ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της, καὶ νὰ μὴ σταματᾷ ποτὲ ἐξαιτίας τῆς ἀστάθμητης γύρω ἀπὸ κάθε πράγμα κίνησης τῆς γνώμης της.

μη'. Γιὰ ὅσους ἔχουν νοῦ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀκριβό, ἢ καλύτερα πιὸ ἀγαπητὸ στὸν Θεό, ἀπὸ τὴν τέλεια ἀγάπη, ἐπειδὴ φέρνει σ' ἐνότητα τοὺς χωρισμένους καὶ μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ σὲ πολλοὺς ἢ σὲ ὅλους μιὰ εἰρηνικὴ ταυτότητα γνώμης. Γιατὶ γνώρισμα τῆς ἀγάπης εἶναι ν' ἀποδείξῃ σύμφωνα τὴ γνώμη ἐκείνων ποῦ ζητοῦν τὰ ὅσα ἔχουν σχέση μ' αὐτήν.

μθ'. Ἄν ἀπὸ τὴ φύση του τὸ καλὸ ἐνοποιεῖ καὶ συγκρατεῖ τὰ διηρημένα, τὸ κακὸ προφανῶς διαιρεῖ καὶ φθείρει τὰ ἐνωμένα. Γιατὶ τὸ κακὸ ἔχει στὴ φύση του νὰ δισκορπίζεται, εἶναι ἄστατο καὶ πολύμορφο καὶ προκαλεῖ διαίρεση.

ν'. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλα τὰ δεινὰ καὶ σύντομη ὁδὸς πρὸς τὴ σωτηρία εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ συνειδητὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ καθολικὴ ἀπάρνηση τῆς ἐκούσιας στοργῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμον αὐτό, κατὰ τὴν ὁποία, ἀποβάλλοντας τὴν ἐπιθυμία τῆς ἡδονῆς καὶ τὸ φόβο τῆς ὀδύνης, ἐλευθερωνόμαστε ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴ φιλαυτία, ἐπειδὴ ἔχομε ἀνεβεῖ στὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ. Κι ἀφοῦ σ' ἀντάλλαγμα τῆς κακῆς λάβομε τὴν καλὴ

πονηρᾶς ἀγαθὴν ἀντιλαβόντες νοερὰν φιλαυτίαν σωματικῆς κεχωρισμένην στοργῆς, οὐ πανόμεθα λατρεύοντες τῷ Θεῷ διὰ ταύτης τῆς καλῆς φιλαυτίας, ἐκ Θεοῦ τῆς ψυχῆς αἰεὶ ζητοῦντες τὴν σύστασιν. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς λατρεία καὶ ὄντως θεάρε-
5 στος, ἢ τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ἀρετῶν ἀκριβοῆς ἐπιμέλεια

να'. Ὁ σωματικῆς ἡδονῆς μὴ ἐφιέμενος καὶ ὀδύνην παντελῶς μὴ φοβούμενος, γέγονεν ἀπαθής. Ταύταις γὰρ μετὰ τῆς τεκούσης αὐτὰς φιλαυτίας, πάντα τὰ δι' αὐτάς τε καὶ ἐξ αὐτῶν μετὰ τῆς ἀρχηγικωτάτης τῶν κακῶν ἀγνοίας ὁμοθυμαδὸν συνα-
10 πέκτεινε πάθη, καὶ ὄλος γέγονε τοῦ ἐστῶτος καὶ μένοντος καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχοντος φύσει καλοῦ παντάπασιν αὐτῷ συνδιαμένων ἀκίνητος, καὶ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατοπτριζόμενος, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ φωτοειδοῦς λαμπρότητος τὴν θείαν καὶ ἀπρόσιτον δόξαν θεώμενος.

15 νβ'. Τὴν ἡδονὴν τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τὴν ὀδύνην, ὄση δύναμις, ἀρνησώμεθα, καὶ πάσης παθῶν ἐπινοίας καὶ δαιμονιώδους κακουργίας παντελῶς ἀπαλλαγησώμεθα. Διὰ γὰρ τὴν ἡδονὴν ἀγαπῶμεν τὰ πάθη, καὶ διὰ τὴν ὀδύνην φεύγομεν τὴν ἀρετὴν.

20 νγ'. Ἐπειδὴ πᾶσα κακία πέφυκε τοῖς συνιστῶσιν αὐτὴν συμφθειρεσθαι τρόποις, εὐρίσκων δι' αὐτῆς τῆς πείρας ὁ ἄνθρωπος πάσης ἡδονῆς εἶναι πάντως τὴν ὀδύνην διάδοχον, πρὸς μὲν τὴν ἡδονὴν τὴν ὄλην ἔσχεν ὁρμὴν, πρὸς δὲ τὴν ὀδύνην τὴν ὄλην ἀποφυγὴν, τῆς μὲν κατὰ πᾶσαν ὑπεραγωνιζόμενος δύνα-
25 μιν, τῆς δὲ κατὰ πᾶσαν σπουδὴν καταγωνιζόμενος, οἰόμενος, ὅπερ ἀμῆχανον ἦν, διὰ τῆς τοιαύτης μεθοδείας ἀλλήλων ταύτας διαστήσαι, καὶ μόνη τῇ ἡδονῇ συνημμένην τὴν φιλαυτίαν ἔχει παντελῶς ὀδύνης ἀπείρατον, ἀγνοήσας ὑπὸ τοῦ πάθους, ὡς ἔοικεν, ὡς οὐκ ἐνδέχεται ποτε χωρὶς ὀδύνης εἶναι τὴν ἡδονὴν. Ἐγ-

νοερή φιλαυτία, χωρισμένη ἀπὸ τὴ σωματικὴ στοργή, δὲν παύομε νὰ λατρεῦομε τὸν Θεὸ μὲ αὐτὴ τὴν καλὴ φιλαυτία, ζητώντας πάντοτε ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴ στερέωση τῆς ψυχῆς μας. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ πραγματικὰ θεάρεστη λατρεία, ἡ αὐστηρὴ ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς μὲ τὶς ἀρετές.

να'. "Οποῖος δὲν ἐπιθυμεῖ τὴ σωματικὴ ἡδονὴ καὶ δὲν φοβᾶται καθόλου τὴν ὀδύνη, ἔχει γίνει ἀπαθής. Γιατὶ μαζί μ' αὐτὲς καὶ μὲ τὴ φιλαυτία ποὺ τὴ γέννησε, φονεύει ὁμαδικὰ ὅλα τὰ πάθη, ποὺ δημιουργοῦνται ἕξαιτίας τῆς κι ἀπὸ αὐτὲς, μαζί μὲ τὴν πρωτοπόρο τῶν κακῶν ἄγνοια, καὶ ἔχει περιέλθει ἀκέραιος στὸ ἀπὸ τὴ φύση του καλὸ ποὺ εἶναι σταθερὸ καὶ παραμένει καὶ εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιο, παραμένοντας μαζί μ' αὐτὸ τελείως ἀκίνητος καὶ ἀντικρούζοντας μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ²³, καὶ ἔτσι ἀπὸ τὴ φωτόμορφη μέσα του λαμπρότητα θεᾶται τὴ θεία κι ἀπρόσιτη δόξα.

νβ'. "Ἄς ἀρνηθοῦμε μὲ ὅση δύναμη ἔχομε τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη τῆς παρούσας ζωῆς, κι ἄς ἀπαλλαγοῦμε τελείως ἀπὸ κάθε σκέψη γιὰ τὰ πάθη καὶ δαιμονικὴ ἐνέργεια. Γιατὶ ἕξαιτίας τῆς ἡδονῆς ἀγαποῦμε τὰ πάθη κι ἕξαιτίας τῆς ὀδύνης ἀποφεύγομε τὴν ἀρετή.

νγ'. Ἐπειδὴ εἶναι φυσικὸ κάθε κακία νὰ φθείρεται μαζί μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς, διαπιστώνοντας ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν πείρα αὐτὴν, ὅτι κάθε ἡδονὴ τὴ διαδέχεται ὅπωςδήποτε ἡ ὀδύνη, συγκράτησε ὅλη τὴν ὁρμὴ του πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ πρὸς τὴν ὀδύνη ὅλη του τὴν ἀποστροφή, ἀγωνιζόμενος μὲ ὅλη του τὴ δύναμή του γιὰ χάρη τῆς ὀδύνης, καὶ καταμαχόμενος μὲ κάθε προθυμία τὴν ἡδονή, πιστεύοντας, πράγμα ἀδύνατο, ὅτι μ' αὐτὴ τὴ μεθόδευση θὰ τὶς χωρίσει τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ὅτι θὰ ἔχει τελείως ἀπείραχτη τὴ φιλαυτία ἀπὸ τὴν ὀδύνη, ἂν τὴ συνάψει μὲ μόνη τὴν ἡδονή, ἀγνοώντας ἀπὸ τὸ πάθος, ὅπως φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρ-

κέκραται γὰρ τῇ ἡδονῇ τῆς ὀδύνης ὁ πόνος, κὰν λανθάνειν
δοκῇ τοὺς ἔχοντας, διὰ τὴν κατὰ τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς ἐπικρά-
τειαν, ἐπειδὴ τὸ ἐπικρατοῦν αἰεὶ διαφαίνεσθαι πέφυκε, καλύ-
πτον τοῦ παρακειμένου τὴν αἴσθησιν. Ἡδονῆς οὖν διὰ τὴν φι-
5 λαντίαν ἀντιποιοῦμενοι, καὶ ὀδύνην διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν πάλιν
φεύγειν σπουδάζοντες, τὰς ἀμυθήτους τῶν φθοροποιῶν παθῶν
ἐπινοοῦμεν γενέσεις.

νδ'. Ἄγνοεῖ τις τὴν καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύνην τῆς αἰσθήσεως
πεῖραν, ὅταν τῷ Θεῷ τῷ ὄντως ἀγαπητῷ καὶ ἐραστῷ καὶ ἐφετῷ
10 προσδήσῃ, μᾶλλον δὲ κολλήσῃ, τὸν νοῦν, τῆς σωματικῆς γενόμε-
νον ἐλεύθερον σχέσεως.

νε'. Ὡσπερ οὐ δύναται τις ἄλλως λατρεύειν τῷ Θεῷ κα-
θαρῶς μὴ τὴν ψυχὴν ἄρδην ἐκκαθαίρων, οὕτως οὔτε τῇ κτίσει
λατρεύειν μὴ τὸ σῶμα περιποιούμενος, καθ' ὃ σῶμα τὴν φθορο-
15 ποιὸν ἐπιτελῶν λατρείαν ὁ ἄνθρωπος καὶ κατ' αὐτὸ γενόμενος
φίλαντος, ἡδονὴν εἶχεν ἀπαύστως καὶ ὀδύνην ἐνεργουμένην,
ἐσθίων αἰεὶ τὸ ξύλον τῆς παρακοῆς, τὸ καλοῦ τε καὶ κακοῦ, κατὰ
ταῦτὸν μεμιγμένην κατὰ τὴν αἴσθησιν διὰ τῆς πείρας ἔχον τὴν
γνώσιν. Καὶ τάχα «ξύλον εἶναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ»
20 τὴν φαινομένην κτίσιν εἰπὼν τις, οὐχ ἁμαρτήσῃ τῆς ἀληθείας
ἡδονῆς γὰρ καὶ ὀδύνης ποιητικὴν ἔχει φυσικῶς τὴν μετάληψιν.

νεζ'. Ἐνθα λόγος οὐ κρατεῖ, τὸ κατ' αἴσθησιν πέφυκεν ἐπιγί-
νεσθαι κράτος, ἐν ᾧ τῆς ἁμαρτίας πέφυρταί πως ἡ δύναμις, πρὸς
οἶκτον τῆς συγγενοῦς σαρκὸς καθ' ὑπόστασιν, τὴν ψυχὴν δι'
25 ἡδονῆς ὑποσύρουσα, καθ' ἣν ὡς ἔργον αὐτῇ φυσικὸν ἐχειρίσα-
σα τὴν ἐμπαθῆ καὶ καθήδονον τῆς σαρκὸς ἐπιμέλειαν, ἀπάγει
τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, καὶ πείθει τῆς ἀνυποστάτου κακίας γενέ-
σθαι ταύτην δημιουργόν.

νεζ'. Κακία ἐστὶ ψυχῆς νοεράς ἢ λήθη τῶν κατὰ φύσιν κα-

ξει ποτέ ἢ ἡδονὴ χωρὶς ὀδύνη. Γιατὶ ἔχει ἀναμιχθεῖ μὲ τὴν ἡδονὴν ὁ πόνος τῆς ὀδύνης, ἔστω κι ἂν φαίνεται πὼς λανθάνει ἐκείνους ποὺ τὸν ἔχουν, ἐπειδὴ στὸ πάθος ἐπικρατεῖ ἢ ἡδονή, γιὰ τὸ λόγο ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐπικρατεῖ, ἀπὸ τῆ φύση του διακρίνεται πάντοτε, καλύπτοντας τὸ διπλανό του. Φροντίζοντας λοιπὸν ἀπὸ φιλαυτία ν' ἀπολαύσομε τὴν ἡδονὴν καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο πάλι ν' ἀποφύγομε τὴν ὀδύνη, ἐπινοοῦμε τὶς ἀνείπωτες δημιουργίες τῶν παθῶν ποὺ φθείρουν.

νδ'. Ἄγνοεῖ κανεὶς τὴν ἐμπειρία μὲ τὴν αἴσθησι τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης, ὅταν στὸν Θεό, τὸν πραγματικῶς ἀγαπητὸ καὶ ἐραστὸ καὶ ποθητό, προσδέσει ἢ καλύτερα κολλήσει τὸ νοῦ ἀπελευθερωμένο ἀπὸ τὴ σωματικὴ σχέση.

νε'. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ λατρεύει διαφορετικῶς μὲ καθαρότητα τὸν Θεό, ἂν δὲν καθαρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς, ἔτσι οὔτε τὴν κτίσι μπορεῖ νὰ λατρεύει, ἂν δὲν περιποιεῖται τὸ σῶμα. Γιατί, ἐπιτελώντας ὁ ἄνθρωπος τὴ φθοροποιὸ λατρεία τοῦ σώματος καὶ ἔχοντας φιλαυτία σωματικὴ, βρισκόταν σὲ ἡδονὴ ἀδιάκοπη καὶ σὲ ὀδύνη, τρώγοντας πάντοτε τὸ ξύλο τῆς παρακοῆς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἔχοντας ἀναμιγμένη στὴν αἴσθησι τὴ γνώσι μὲσω τῆς πείρας. Καὶ ἴσως ἂν κάποιος πεῖ πὼς ξύλο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἢ κτίσι τῶν φαινομένων, δὲν θ' ἀστοχήσει ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια, γιὰτὶ ἔχει κατὰ τρόπο φυσικὸ τὴ μετοχὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης.

νς'. Ὅπου δὲν ἐξουσιάζει ὁ λόγος, κυριαρχεῖ συνήθως ἢ αἴσθησι, ὅπου κατὰ κάποιο τρόπο ἔχει ἀναμιχθεῖ ἢ δύναμι τῆς ἁμαρτίας, παρασύροντας τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἡδονὴν σὲ οἶκτο τῆς συγγενοῦς ὑποστατικῶς δεμένης μαζί τῆς σάρκας, κατὰ τὴν ὁποία, ἐγχειρίζοντας σ' αὐτὴν ὡς φυσικὴ λειτουργία τῆς τὴν ὅλο πάθος καὶ ἡδονὴ ἐπιμέλεια τῆς σάρκας, τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ φυσικὴ ζωὴ καὶ τὴν πείθει νὰ γίνεῖ δημιουργὸς τῆς ἀνυπόστατης κακίας.

νζ'. Ἐλάττωμα τῆς νοερῆς ψυχῆς εἶναι ἢ λήθη τῶν φυσικῶν

λῶν, ἧτις ἐκ τῆς περὶ τὴν σάρκα τε καὶ κόσμον ἐμπαθοῦς ἐπιγί-
νεται σχέσεως, ἣν ἀφανίζει στρατηγῶν ὁ λόγος κατ' ἐπιστήμην
πνευματικὴν, τὴν τε τοῦ κόσμου καὶ τῆς σαρκὸς διερευνώμενος
γένεσίν τε καὶ φύσιν, καὶ πρὸς τὴν συγγενῆ τῶν νοητῶν χώραν
5 τὴν ψυχὴν ἐλαύνων, πρὸς ἣν οὐδεμίαν ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας
ποιεῖται διάβασιν, οὐκ ἔχων καθάπερ γέφυραν πρὸς τὸν νοῦν
διαβιδάξουσιν αὐτὸν ἔτι τὴν αἴσθησιν, διαλυθεῖσαν ἤδη πρὸς
τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν σχέσιν, καὶ τοῖς αἰσθητοῖς ἐναπορριφεῖσαν
θεάμασιν, ὧν διαβάς τὴν σχέσιν καὶ τὴν φύσιν ὁ νοῦς, παντελῶς
10 οὐκ αἰσθάνεται.

νη'. Καθάπερ ὁ λόγος κρατῶν τῶν παθῶν ἀρετῆς ὄργανον
ποιεῖται τὰς αἰσθήσεις, οὕτω καὶ τὰ πάθη κρατοῦντα τοῦ λόγου
μορφοῦσι τὰς αἰσθησεις πρὸς ἁμαρτίαν. Καὶ χρὴ νηφόντως
σκοπεῖν τε καὶ μελετᾶν, πῶς ἡ ψυχὴ τὴν καλὴν ποιήσεται δεόν-
15 τως ἀντιστροφὴν, τοῖς δι' ὧν τὸ πρὶν ἐπλημμέλει χρωμένη πρὸς
γένεσιν ἀρετῶν καὶ ὑπόστασιν.

νθ'. Τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον σαρκικῆς μὲν εἰσηγεῖται ζωῆς
ἄρνησιν, πνευματικῆς δὲ ὁμολογίαν. Περὶ τούτων δὲ λέγω, τῶν
ἀεὶ μὲν κατὰ τὸν ἄνθρωπον, λέγω δὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἐν σαρκί
20 κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ζωὴν, ἀποθνησκόντων, ζώντων δὲ κατὰ
Θεὸν μόνῳ τῷ Πνεύματι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον καὶ τοὺς
ἀμφ' αὐτὸν, τοὺς ζῶντας μὲν οὐδαμῶς ἰδίαν ζωὴν, ζῶντα δὲ τὸν
Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς κατὰ μόνην ἔχοντας τὴν ψυχὴν. Οὕτως οἱ
διὰ τὸν Θεὸν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ νεκροὶ σαρκὶ κρίνονται, θλίψεις
25 καὶ βασάνους πολλὰς καὶ στενοχωρίας ἔχοντες, καὶ διωγμοὺς
καὶ μυρία πειρασμῶν εἶδη μετὰ χαρᾶς ὑπομένοντες

ξ'. Πᾶν πάθος κατὰ συμπλοκὴν πάντως αἰσθητοῦ τινος καὶ
αἰσθήσεως καὶ φυσικῆς δυνάμεως, θυμοῦ λέγω τυχόν ἢ ἐπιθυ-
μίας ἢ λόγον παρατραπέντος, τοῦ κατὰ φύσιν συνίσταται. Ἐὰν

της καλῶν, πού εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἔμπαθοῦς σχέσης μέ τή σάρκα καί τόν κόσμον. Αὐτήν τήν ἀφανίζει ἄν κυβερνήσει ὁ λόγος μέ γνώση πνευματική, διερευνώντας τή γένεση καί τή φύση τοῦ κόσμου καί τῆς σάρκας καί ὀδηγώντας τήν ψυχή στή συγγενή της χώρα τῶν νοητῶν, στήν ὁποία ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας δέν ἔχει καμμιὰ πρόσβαση, ἐπειδὴ δέν ἔχει πιά σάν γέφυρα τήν αἴσθησι νά τόν διαβιδάσει πρὸς τὸ νοῦ, ἀφοῦ αὐτὴ ἔχει σπάσει τή σχέση της μέ τήν ψυχὴ κι ἔχει πέσει μέσα στά αἰσθητὰ θεάματα, γιὰ τὰ ὁποῖα δέν ἔχει καμμιὰ αἴσθησι ὁ νοῦς, ἔχοντας ξεπεράσει τή σχέση καί τή φύση τους.

νη'. "Ὅπως ὁ λόγος, πού εἶναι κύριος τῶν παθῶν, κάνει τις αἰσθήσεις ὄργανο τῆς ἀρετῆς, ἔτσι καί τὰ πάθη ὅταν ἐπικρατήσουν στοῦ λόγου κάνουν τις αἰσθήσεις κατάλληλες γιὰ τὴν ἁμαρτία. Καί πρέπει μέ νηφαλιότητα νὰ ἐξετάζουμε καί νὰ μελετοῦμε, πῶς ἡ ψυχὴ θά κάνει ὅπως πρέπει τὴν καλὴ ἀναστροφὴ, χρησιμοποιώντας ἐκεῖνα μέ τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἀμάρτανε στή δημιουργία καί σταθερότητα τῶν ἀρετῶν.

νη'. Τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο συνιστᾷ τὴν ἄρνησι τῆς σαρκικῆς ζωῆς καί τὴν ὁμολογία τῆς πνευματικῆς. Καί μιλῶ γι' αὐτοῦς, πού ἀποθνήσκουν²⁴ πάντοτε ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπο, κι ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ μέσα στή σάρκα κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτόν, καί ζοῦν πνευματικὰ μόνο σύμφωνα μέ τὸν Θεό, ὅπως ὁ θεῖος Ἀπόστολος καί οἱ ὅμοιοί του, πού δέν ζοῦνε καθόλου τὴ δική τους ζωὴ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα τους ὁ Χριστὸς πού μόνο ἔχουν στήν ψυχὴ τους²⁵. Ἔτσι ὅσοι κρίνονται νεκροὶ σαρκικὰ γιὰ τὸν Θεὸ σὲ τοῦτον τὸν αἰῶνα²⁶ ἔχουν θλίψεις καί βασανιστήρια πολλὰ καί στενοχώριες καί ὑπομένουν μέ χαρὰ μύρια εἶδη τῶν πειρασμῶν.

ξ. Κάθε πάθος προκαλεῖται ὀπωσδήποτε κατὰ τὴ συμπλοκὴ ἑνὸς αἰσθητοῦ μέ μιὰ αἴσθησι καί μιὰ φυσικὴ δύναμη, ἐννοῶ τὸ θυμὸ ἢ τὴν ἐπιθυμία ἢ τὴν παρεκτροπὴ ἀπὸ τὸ φυσικὸ λόγο. Ἄν

25. Γαλ. 2, 20.

26. Α' Πέτρ. 4, 6.

οὖν τὸ πρὸς ἄλληλα κατὰ σύνθεσιν τέλος τοῦ τε αἰσθητοῦ καὶ
 τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ φυσικῆς δυνάμεως θεωρήσας ὁ
 νοῦς, δυνηθῆ πρὸς τὸν οἰκειὸν φύσει λόγον τούτων ἕκαστον
 διακρίνας ἐπαναγαγεῖν, καὶ θεωρῆσαι καθ' ἑαυτὸ τὸ αἰσθητὸν
 5 ἄνευ τῆς πρὸς αὐτὸ τῆς αἰσθήσεως σχέσεως, καὶ τὴν αἰσθησιν
 δίχα τῆς τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτὴν οἰκειότητος, καὶ τὴν ἐπιθυ-
 μίαν, φέρε εἰπεῖν, ἢ ἄλλην τινὰ τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων χωρὶς
 τῆς ἐμπαθοῦς ἐπ' αἰσθήσει τε καὶ αἰσθητῶ διαθέσεως, ὡς ἢ τοῦ
 πάθους ποιά παρασκευάζει τὴν θεωρίαν γίνεσθαι κινήσεις, διε-
 10 σκέδασε καὶ ἐλέπτυνε, κατὰ τὸν πάλαι τοῦ Ἰσραὴλ μόσχον, τοῦ
 οἰουδήποτε συμβαίνοντος πάθους τὴν σύστασιν, καὶ ὑπὸ τὸ ὕ-
 δωρ τῆς γνώσεως ἔσπειρεν, ἀφανίσας παντελῶς καὶ αὐτὴν τῶν
 παθῶν τὴν ψιλὴν φαντασίαν, διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὰ τῶν ἀποτελούν-
 των αὐτὸ κατὰ φύσιν πραγμάτων ἀποκαταστάσεως.

15 ξά. Ὁ πολλοῖς πλημμελήμασι τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς παθημά-
 των κεκληλιδωμένος βίος, χιτῶν ἐστὶν ἐσπιλωμένος. Ὡς ἕκ τινος
 γὰρ ἐνδύματος τῆς κατὰ τὸν θίον ἀναστροφῆς ἕκαστος τῶν ἀν-
 θρώπων διαφαίνεσθαι πέφυκεν, εἴτε δίκαιος, εἴτε ἄδικος ὁ μὲν
 χιτῶνα καθαρὸν ἔχων τὸν ἐνάρετον θίον, ὁ δὲ πονηροῖς ἐσπιλω-
 20 μένην ἔργοις τὴν ζωὴν κεκτημένος. Ἡ μᾶλλον ἐσπιλωμένος ἀπὸ
 τῆς σαρκὸς ἐστὶ χιτῶν ἢ κατὰ συνείδησιν μορφοῦσα διὰ τῆς
 μνήμης τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς πονηρῶν κινήματων τε καὶ ἐνεργη-
 μάτων τὴν ψυχὴν ἕξις τε καὶ διάθεσις, ἣν ὄρωσα διαπαντὸς κα-
 θάπερ χιτῶνά τινα περὶ ἑαυτήν, δυσωδίας πληροῦται παθῶν.
 25 Ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ πνεύματος διὰ τῶν ἀρετῶν, ἀλλήλαις κατὰ λό-
 γον συννυφαινομένων, ἀφθαρσίας γίνεται τῇ ψυχῇ χιτῶν, ὃν ἐν-
 δυσασμένη γίνεται καλὴ καὶ ἐπίδοξος, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς σαρκὸς
 τῶν παθῶν ἀλλήλοις κατὰ ἀναλογίαν συννυφαινομένων, γίνεται
 τις χιτῶν ἀκάθαρτος καὶ ἐσπιλωμένος, ἐξ ἑαυτοῦ δεικνύς γνώρι-
 30 μον τὴν ψυχὴν, μορφὴν ἄλλην αὐτῇ καὶ εἰκόνα παρὰ τὴν θεῖαν
 ἐνθέμενος.

λοιπὸν ὁ νοῦς, ἀφοῦ θεωρήσει τὴν τελικὴν σύνθεση τοῦ ἑνὸς μὲ τὸ ἄλλο, τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τῆς αἴσθησης καὶ τῆς ἀντίστοιχης δύναμης μ' αὐτή, μπορέσει νὰ χωρίσει τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ τὸ ἐπαναφέρει πρὸς τὸν οἰκειὸ φυσικὸ λόγο, καὶ νὰ θεωρήσει καθ' ἑαυτὸ τὸ αἰσθητὸ χωρὶς τὴν σχέση πρὸς αὐτὸ τῆς αἴσθησης, καὶ τὴν αἴσθησις χωρὶς τὴν οἰκειότητα τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτήν, καὶ τὴν ἐπιθυμία καθ' ἑαυτὴν λόγου χάρις ἢ κάποια ἄλλη ἀπὸ τὶς φυσικὰς δυνάμεις χωρὶς τὴν ἐμπαθῆ διάθεση πρὸς τὴν αἴσθησις καὶ τὸ αἰσθητὸ, ὅπως ἢ ὅποια κίνηση τοῦ πάθους κάνει νὰ γίνεται ἡ θεωρία, διέλυσε καὶ ἐλέπτυνε, ὅπως τὸν παλαιὸ μύσχο τοῦ Ἰσραήλ²⁷, τὴν σύσταση ὅποιουδῆποτε πάθους ποὺ συμβαίνει, καὶ τὸ ἔσπειρε κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς γνώσης, ἀφανίζοντας τελείως καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀπλῆ ἰδέα τῶν παθῶν μὲ τὴν ἀποκατάστασις στὸν ἑαυτὸ τους τῶν σύμφωνων μὲ τὴ φύση τους πραγμάτων ποὺ τὸ ἀποτελοῦν.

Ξα'. Ὁ βίος ποὺ ἔχει κηλιδωθεῖ ἀπὸ πολλὰ πλημμελήματα τῶν παθημάτων τῆς σάρκας, εἶναι χιτώνας σπιλωμένος²⁸. Γιατὶ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους φανερῶνεται ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ στὴ ζωὴ του, σὰ νὰ εἶναι φόρεμα, εἴτε δίκαιος εἴτε ἀδίκος. Ὁ ἕνας ἔχει χιτῶνα καθαρὸ τὴν ἐνάρετη ζωὴ, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἔχει ζωὴ ποὺ τὴ σπιλῶνουν πράξεις ἁμαρτωλές. Ἡ καλύτερα εἶναι χιτώνας σπιλωμένος ἀπὸ τὴ σάρκα ἢ ἔξι καὶ ἡ διάθεση ποὺ ἔχομε στὴ συνείδησή μας καὶ διαμορφώνει τὴν ψυχὴ μὲ τὴ μνήμη τῶν πονηρῶν σαρκικῶν κινήσεων καὶ ἐνεργειῶν, τὴν ὅποια βλέποντας πάντοτε, σὰν κάποιον χιτῶνα γύρω της, γεμίζει ἀπὸ τὴ δυσωδία τῶν παθῶν. Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τὸ πνεῦμα μὲ τὴ συνύφανση τῶν ἀρετῶν μεταξύ τους σύμφωνα μὲ τὸ λόγο γίνεται γιὰ τὴν ψυχὴ χιτώνας ἀφθαρσίας, ποὺ ἂν τὸν ντυθεῖ γίνεται ὡραία καὶ ζηλευτὴ, ἔτσι κατ' ἀναλογία καὶ στὴ σάρκα μὲ τὴ συνύφανση τῶν παθῶν μεταξύ τους γίνεται ἕνας χιτώνας ἀκάθαρτος καὶ σπιλωμένος, ποὺ κάνει τὴν ψυχὴ νὰ γνωρίζεται ἀπὸ αὐτόν, δίνοντάς της μορφὴ καὶ εἰκόνα ἀλλιώτικη ἀπὸ τὴ θεία.

ξβ'. Βεβαία πίστις ἐστὶ τῆς πρὸς ἐκθέωσιν ἐλπίδος τῆ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἢ τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσις, τοσοῦτον Θεὸν ποιούσα τὸν ἄνθρωπον, ὅσον αὐτὸς γέγονεν ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ χωρὶς ἁμαρτίας γενόμενος ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι χωρὶς τῆς εἰς θεό-
 5 τητα μεταβολῆς τὴν φύσιν θεοποιήσει, καὶ τοσοῦτον ἀναβιδάσει δι' ἑαυτόν, ὅσον αὐτὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἑαυτὸν κατεβίδα-σεν, ὅπερ μυστικῶς διδάσκων ὁ μέγας Ἀπόστολος, φησὶν, «ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις, τὸν εἰς ἡμᾶς ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος δειχθήσεσθαι».

10 ξγ'. Τοῦ μὲν θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπιστατῶν ὁ λόγος ποιεῖ τὰς ἀρετάς, ὁ δὲ νοῦς τοῖς λόγοις ἐπιβάλλων, τῶν γεγονότων τὴν ἄπταιστον συλλέγεται γνῶσιν. Ὅταν οὖν ὁ λόγος μετὰ τὴν τῶν ἀντικειμένων ἀποβολὴν εὔρη τὸ κατὰ φύσιν ἐραστόν, καὶ ὁ νοῦς μετὰ τὴν τῶν γινωσκομένων διάβασιν λάβηται τῆς
 15 ὑπὲρ οὐσίαν καὶ γνῶσιν τῶν ὄντων Αἰτίας, τηνικαῦτα τὸ τῆς θεώσεως κατὰ χάριν ἐπιγίνεται πάθος, τὸν μὲν λόγον ἀπάγον τῆς φυσικῆς διακρίσεως, ἔνθα τὸ διακρινόμενον οὐκ ἔστι, τὸν δὲ νοῦν καταπαῦον τῆς κατὰ φύσιν νοήσεως, ἔνθα μὴ ἔστι τὸ γινωσκόμενον, καὶ ποιοῦν τῇ κατὰ τὴν στάσιν ταυτότητι θεὸν τὸν
 20 ἀξιούμενον τῆς θείας μεθέξεως.

ξδ'. Κατιωθείσαν τὴν ψυχὴν τῷ ρύπῳ τῆς ἡδονῆς, ἀποκαθαίρει πόνος, καὶ ἀφήλοϊ παντελῶς αὐτῆς τὴν σχέσιν τῶν ὑλικῶν, τῆς πρὸς αὐτὰ φιλίας τὴν ζημίαν μεταμαθοῦσαν, δι' ἣν αἰτίαν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τῷ διαδόλῳ, κατὰ κρίσιν δικαίαν, τοὺς
 25 ἀνθρώπους βασάνοις καταπιέζειν.

ξε'. Ἡδονὴ καὶ λύπη, ἐπιθυμία καὶ φόβος, κατὰ τούτοις ἐπόμενα, τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων προηγουμένως οὐ συνεκτίσθη, ἐπεὶ καὶ εἰς τὸν ὄρον ἂν συνετέλουν τῆς φύσεως. Λέγω δὴ παρὰ τοῦ Νυσσαέως μεγάλου Γρηγορίου μαθῶν, ὅτι διὰ τὴν τῆς

ξβ'. Βέβαιη πίστη τῆς ἐλπίδας γιὰ τὴ θέωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης εἶναι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ, μεταβάλλοντάς τον σὲ θεὸ σὲ τόσο βαθμὸ, σὲ ὅσο ὁ ἴδιος ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτία, εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ θεοποιήσῃ τὴ φύση χωρὶς τὴ μεταβολὴ σὲ θεότητα, καὶ τόσο θὰ τὴν ἀνεβάσῃ μὲ τὸν ἑαυτό του, ὅσο ὁ ἴδιος κατέβασε τὸν ἑαυτό του γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸ διδάσκοντας μὲ τρόπο μυστικὸ ὁ μέγας Ἀπόστολος λέγει, ὅτι «θὰ φανερωθεῖ στοὺς αἰῶνες ποὺ ἔρχονται ὁ ὑπέρμετρος πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους»²⁹.

ξγ'. Ὄταν ὁ λόγος εἶναι ἐπιστάτης τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, δημιουργεῖ τὶς ἀρετές, καὶ ὁ νοῦς μελετώντας τοὺς λόγους συλλέγει τὴν ἀλάνθαστη γνῶση τῶν γεγονότων. Ὄταν λοιπὸν ὁ λόγος ἀπορρίψει τὰ ἀντίθετα καὶ βρεῖ αὐτὸ ποὺ ἡ φύση του ἀγαπᾷ, καὶ ὅταν ὁ νοῦς, ἀφοῦ ξεπεράσῃ τὰ ἀντικείμενα τῆς γνῶσης του, συλλάβῃ τὴν Αἰτία τὴν πάνω ἀπὸ οὐσία καὶ γνῶση τῶν ὄντων, τότε ἐπακολουθεῖ ἡ μεταβολὴ τῆς κατὰ χάρη θέωσης, ἀπὸ τὴ μιὰ ἀπομακρύνοντας τὸ λόγο ἀπὸ τὴ φυσικὴ διάκριση, ὅπου τὸ διακρινόμενον δὲν ὑπάρχει, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀναστέλλοντας στὸ νοῦ τὴν κατὰ φύση λειτουργία τῆς νόησης, ὅπου δὲν ὑπάρχει αὐτὸ ποὺ γνωρίζεται καὶ κάνει μὲ σταθερὴ ταυτότητα θεὸ ἐκεῖνον ποὺ ἀξιῶνεται τὴ θεία μέθεξη.

ξδ'. Τὴν ψυχὴ ποὺ καταρρυπώθηκε ἀπὸ τοὺς ρύπους τῆς ἡδονῆς τὴν ἀποκαθαίρει ὁ πόνος καὶ ἀφαιρεῖ τελείως ἀπ' αὐτὴν τὴ σχέση μὲ τὰ ὑλικά, ὅταν διαπιστώσῃ τὴ ζημίαν ἀπὸ τὴ φιλία πρὸς αὐτὰ, καὶ γιὰ τὴν αἰτία αὐτὴ ὁ Θεὸς μὲ δίκαιη κρίση παραχωρεῖ στὸ διάβολο νὰ ταλαιπωρεῖ μὲ δάσανα τοὺς ἀνθρώπους.

ξε'. Ἡδονὴ καὶ λύπη, ἐπιθυμία καὶ φόβος καὶ τὰ ἐπακολουθᾶ τους δὲν δημιουργήθηκαν στὴν ἀρχὴ μαζὶ μὲ τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, γιατί θὰ ἦταν στοιχεῖα τοῦ ὀρισμοῦ τῆς φύσης. Καὶ λέγω αὐτὸ ποὺ ἔμαθα ἀπὸ τὸν μεγάλο Γρηγόριο Νύσσης, ὅτι αὐτὰ εἰσ-

τελειότητος ἔκπτωσιν ἐπεισῆχθη ταῦτα, τῷ ἀλογοτέρῳ μέρει προσφυέντα τῆς φύσεως, δι' ὧν, ἀντὶ τῆς μακαρίας καὶ θείας εἰκόνας, εὐθύς ἅμα τῇ παραβάσει, διαφανῆς καὶ ἐπίδηλος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γέγονεν ἢ τῶν ἀλόγων ζώων ὁμοίωσις. Ἔδει γὰρ τῆς
5 ἀξίας τοῦ λόγου καλυφθείσης, ὑφ' ὧν ἐπεσπάσατο τῆς ἀλογίας γνωρισμάτων, ἐνδίκως τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων κολάζεσθαι, σοφῶς εἰς συναίσθησιν τῆς λογικῆς μεγαλονοίας ἐλθεῖν οἰκονομῶντος τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον.

ξζ'. Καλὰ γίνεται καὶ τὰ πάθη ἐν τοῖς σπουδαίοις, ὅπηνίκα
10 σοφῶς αὐτὰ τῶν σωματικῶν ἀποστήσαντες, πρὸς τὴν τῶν οὐρανίων μεταχειριζώμεθα κτησιν, οἷον, ὅτε τὴν μὲν ἐπιθυμίαν τῆς νοερᾶς τῶν θείων ἐφέσεως ὀρεκτικὴν ἐργασώμεθα κίνησιν, τὴν ἡδονὴν δὲ τῆς ἐπὶ τοῖς θείοις χαρίσμασι τοῦ νοῦ θελκτικῆς ἐνεργείας εὐφροσύνην ἀπήμονα, τὸν δὲ φόβον τῆς μελλούσης ἐπὶ
15 πλημμελήμασι τιμωρίας προφυλακτικὴν ἐπιμέλειαν, τὴν δὲ λύπην διορθωτικὴν ἐπὶ παρόντι κακῷ μεταμέλειαν. Καὶ συντόμως εἴπεῖν, κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν ἰατρῶν, σώματι φθαρτικοῦ θηρὸς τῆς ἐχίδνης, τὴν οὖσαν ἢ μελετωμένην ἀφαιρουμένους λώδησιν, τοῖς πάθεσι τούτοις πρὸς ἀναίρεσιν χρώμενοι παρούσης κακίας
20 ἢ προσδοκωμένης, καὶ κτησιν καὶ φυλακὴν ἀρετῆς τε καὶ γνώσεως.

ξζ'. Ὁ μὲν τῆς πρώτης Διαθήκης νόμος, διὰ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας παντὸς μολυσμοῦ τὴν φύσιν ἀποκαθαίρει, ὁ δὲ τῆς Καινῆς διὰ τῆς θεωρητικῆς μυσταγωγίας ἀπὸ τῶν σωματικῶν
25 πρὸς τὰ συγγενῆ τῶν νοητῶν θεάματα τὸν νοῦν γνωστικῶς ἀναδιβάξει.

ξη'. Ἡ θεία Γραφή τοὺς μὲν εἰσαγομένους καὶ ἐπὶ τὰ προπύλαιά που τυγχάνοντας τῆς θείας αὐλῆς τῶν ἀρετῶν «φοβουμένους» καλεῖ, τοὺς δὲ κτησαμένους σύμμετρον ἕξιν τῶν κατ'
30 ἀρετὴν λόγων τε καὶ τρόπων οἶδεν ὀνομάζειν «προκόπτοντας»,

ἦλθαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἕξαιτίας τῆς ἀπώλειας τῆς τελειότητος καὶ φύτρωσαν στὸ ἀλογότερο μέρος τῆς φύσης, μὲ τὰ ὁποῖα στὴ θέση τῆς μακάριος καὶ θείας εἰκόνας, εὐθύς μὲ τὴν παράβαση, φάνηκε καθαρὴ καὶ λαμπρὴ στὸν ἄνθρωπο ἢ ὁμοίωσή του μὲ τ' ἄλογα ζῶα. Ἐπρεπε δηλαδή, ἐπειδὴ καλύφθηκε ἡ ἀξία τοῦ λόγου ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀλογίας ποὺ ἐπέσυρε, δίκαια νὰ τιμωρηθεῖ ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μὲ τὴ σοφὴ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ νὰ ἔρθει ὁ ἄνθρωπος στὴ συναίσθηση τοῦ λογικοῦ μεγαλείου του.

ξζ'. Στούς σπουδαίους ἀνθρώπους καὶ τὰ πάθη γίνονται καλὰ, ὅταν, ἀποσπάζοντάς τα μὲ σοφία ἀπὸ τὰ σωματικά, τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶ οὐρανίων. Γιὰ παράδειγμα, ὅταν τὴν ἐπιθυμία τὴν καταστήσομε σὲ λειτουργία ποὺ νὰ ποθεῖ τὴ νοερὴ προσέγγιση τῶν θείων· τὴν ἡδονὴ σὲ ἤρεμη χωρὶς πάθος εὐφροσύνη τῆς θέλησης τοῦ νοῦ γιὰ τὰ θεῖα χαρίσματα· τὸ φόβο σὲ προληπτικὴ φροντίδα γιὰ τὴ μελλοντικὴ τιμωρία γιὰ τὰ πλημμελήματά μας· τὴ λύπη διορθωτικὴ μεταμέλεια γιὰ κάποιο παρὸν κακό. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῶν σοφῶν γιατρῶν, ποὺ θεραπεύουν τὴ βλάβη ποὺ προκλήθηκε ἢ θὰ προκληθεῖ μὲ τὸ σῶμα (τὸ δηλητήριο) τῆς ἔχιδνας, τὸ ἐπικίνδυνον αὐτὸ ἔρπετό, νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ πάθη αὐτὰ γιὰ τὴν ἐξάλειψη μιᾶς παρούσας ἢ ἀναμενόμενης ἀρρώστιας καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτηση καὶ τὴ φύλαξη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης.

ξζ'. Ὁ νόμος τῆς πρώτης Διαθήκης καθαρίζει τὴ φύση ἀπὸ κάθε μολυσμὸ μὲ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐνῶ τῆς Καινῆς μὲ τὴ θεωρητικὴ μυσταγωγία ἀνεβάζει τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ σωματικά στὰ συγγενῆ του νοητὰ θεάματα μὲσω τῆς γνώσης.

ξη'. Ἡ θεία Γραφὴ ἐκείνους ποὺ εἰσάγονται καὶ βρίσκονται στὰ προπύλαια τῆς θείας αὐλῆς τῶν ἀρετῶν τοὺς ὀνομάζει «φοβουμένους»^{29α}, ἐκείνους ποὺ ἀπόχτησαν τὴ συμμετρία τῶν λόγων καὶ τῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς τοὺς ὀνομάζει «προκόπτοντες», καὶ

29α. Πρβλ. Ψαλμ. 24, 14. Πράξ. 13, 16. Κολ. 3, 22. Ἄποκ. 11, 18.

τοὺς δὲ κατ' αὐτὴν γνωστικῶς ἤδη γεγενημένους τῆς τῶν ἀρε-
 τῶν ἐκφαντικῆς ἀληθείας τὴν κορυφὴν προσαγορεύει «τελεί-
 ους». Ὁ τοίνυν τὴν ἐν τοῖς πάθεσιν ἀρχαίαν ἀναστροφὴν ἀπο-
 στραφεὶς καὶ πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν διάθεσιν διὰ τὸν φόβον ἐκδε-
 5 δωκῶς τοῖς θείοις προστάγμασιν, οὐδενὸς καλοῦ τῶν εἰσαγομέ-
 νοις πρεπόντων καθυστερεῖ, κἂν οὕτω τὴν ἐν ἀρεταῖς ἕξιν ἐκτῆ-
 σατο καὶ τῆς ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένης σοφίας γέγονε μέτο-
 χος. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ προκόπτων τῶν ἐπιβεβλημένων αὐτοῦ τῶ βα-
 θμῶ καλῶν τινος ὑστερεῖ, κἂν τὴν αὐτὴν οὕτω τοῖς τελείοις ὑπε-
 10 ρέχουσαν τῶν θείων ἐκτῆσατο γνῶσιν. Οἱ γὰρ τέλειοι τῆς θεω-
 ρητικῆς ἤδη μυστικῶς ἀξιωθέντες θεολογίας καὶ πάσης φαντα-
 σίας ὑλικῆς τὸν νοῦν καθαρὸν καταστήσαντες καὶ εἰκόνοσ τῆς
 θείας ὠραιότητος ὄλην ἀνελλιπῶς φέρουσαν τὴν ἐκμίμησιν, τὴν
 θείαν ἀγάπην ἐν ἑαυτοῖς ἐνστερνισάμενοι φαίνονται.

15 ξθ'. Διττός ἐστὶν ὁ φόβος· ὁ μὲν ἀγνός, ὁ δὲ οὐχ ἀγνός. Ὁ
 μὲν γὰρ ἐπὶ πλημμελήμασι κατ' ἐκδοχὴν κολάσεως συνιστάμε-
 νος φόβος, αἰτίαν ἔχων τῆς οἰκείας γενέσεως τὴν ἁμαρτίαν, οὐχ
 ἀγνός, οὐδὲ ἔσται διαπαντός, τῇ ἁμαρτία διὰ τῆς μετανοίας
 συναφανιζόμενος. Ὁ δὲ δίχα τῆς ἐπὶ πλημμελήμασι λύπης αἰεὶ
 20 συνεστώσ, οὗτος φόβος ἀγνός καὶ οὐκ ἀπογενήσεται ποτε· διότι-
 περ οὐσιωδῶς ἐμπέφυκέ πως τῷ Θεῷ πρὸς τὴν κτίσιν, ποιούμε-
 νος ἐκδηλον αὐτοῦ πᾶσι τὴν φυσικὴν αἰδεσιμότητα, τῆς ὑπὲρ
 πᾶσαν βασιλείαν καὶ δύναμιν ὑπεροχῆς.

ο'. Ὁ μὴ φοβούμενος τὸν Θεὸν ὡς κριτὴν, ἀλλ' αἰδούμενος
 25 αὐτὸν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς ἀπείρου δυνάμεως ὑπερο-
 χὴν, οὐκ ἔχει δικαίως ὑστέρημα, τέλειος ὑπάρχων ἐν τῇ ἀγάπῃ,
 μετ' αἰδοῦς καὶ τῆς πρεπούσης σεβασμιότητος ἀγαπῶν τὸν
 Θεόν, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ κτησάμενος τὸν διαμένοντα φόβον εἰς
 αἰῶνα αἰῶνος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὑστέρημα τὸ παράπαν οὐδέν.

296. Πρβλ. Ματθ. 5, 48. Φιλ. 3, 15.

30. Α' Κορ. 2, 6.

ἐκείνους πού ἤδη ἔφτασαν μέσω τῆς γνώσης σ' αὐτήν τὴν κορυφὴ τῆς ἀλήθειας πού ἀποκαλύπτει τὶς ἀρετὲς τοὺς ἀποκαλεῖ «τελείους»²⁹⁶. Ὅποιος λοιπὸν ἀποστράφηκε τὴν παλαιὰ ἀναστροφή του μέσα στὰ πάθη καὶ παρέδωσε ἐξαιτίας τοῦ φόβου ὅλη του τὴ διάθεση στὰ θεῖα προστάγματα, δὲν ὑστερεῖ σὲ κανένα καλὸ ἀπὸ ὅσα ἀρμόζουν στοὺς εἰσαγόμενους στὴ θεῖα αὐλή, ἔστω κι ἂν δὲν ἔχει ἀκόμα τὴν ἔξη τῶν ἀρετῶν καὶ δὲν ἔγινε μέτοχος τῆς σοφίας πού ὀμιλεῖται ἀνάμεσα στοὺς τέλειους³⁰. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς πού προκόπτει ὑστερεῖ ὡς πρὸς κάποιον ἀπὸ τὰ καλὰ πού ἀποδίδονται στὴ δική του βαθμίδα, κι ἂν ἀκόμα δὲν ἔχει ἀποκτήσει τὴν ἴδια μὲ τοὺς τέλειους ὑπεροχικὴ γνώση τῶν θείων. Γιατί οἱ τέλειοι, πού ἔχουν γίνεи ἤδη ἄξιοι μυστικῶς τῆς θεωρητικῆς θεολογίας κι ἔχουν καταστήσει καθαρὸ τὸ νοῦ τους ἀπὸ κάθε ὑλικὴ φαντασία, φαίνονται νὰ ἔχουν κλείσει στὰ στήθη τους τὴ θεῖα ἀγάπη πού ἔχει χωρὶς ἔλλειψη ὅλη τὴ μίμηση τῆς εἰκόνας τῆς θείας ὠραιότητας.

ξθ'. Ὁ φόβος εἶναι δύο εἰδῶν· ἄγνός ὁ ἕνας, ὁ ἄλλος ὄχι ἄγνός. Ὁ ἕνας φόβος, πού δημιουργεῖται γιὰ πλημμελήματα μὲ ἀναμονὴ τιμωρίας καὶ ἔχει αἰτία τῆς γένεσής του τὴν ἁμαρτία, δὲν εἶναι ἄγνός οὔτε θὰ παραμείνει γιὰ πάντα, ἐπειδὴ μὲ τὴ μετάνοια συναφανίζεται μὲ τὴν ἁμαρτία. Ἐνῶ ὁ φόβος πού ὑπάρχει πάντοτε χωρὶς τὴ λύπη γιὰ ἁμαρτήματα, αὐτὸς εἶναι ὁ ἄγνός φόβος καὶ δὲν θὰ ἐξαφανιστεῖ ποτέ, ἐπειδὴ ἔχει φυτευθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν οὐσία τῆς κτίσης καὶ κάνει ἐκδηλὴ σὲ ὅλους τὴ φυσικὴ του σεβασμότητα, τῆς ὑπεροχῆς του τῆς πάνω ἀπὸ κάθε βασιλεία καὶ δύναμη.

ο'. Ὅποιος δὲν φοβᾶται τὸν Θεὸ ὡς κριτὴ, ἀλλὰ τὸν σέβεται γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ ὑπεροχὴ τῆς ἀπειρης δυνάμεις του³¹, δίκαια δὲν ὑστερεῖ, ἀφοῦ εἶναι τέλειος στὴν ἀγάπη, ἀγαπώντας τὸν Θεὸ μὲ αἰδημοσύνη καὶ τὸν πρέποντα σεβασμὸ, καὶ αὐτὸς εἶναι πού ἔχει ἀποκτήσει τὸ φόβο πού παραμένει στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνα³² καὶ δὲν ἔχει κανένα ἀπολύτως ὑστέρημα.

31. Ψαλμ. 33, 10.

32. Ψαλμ. 18, 10.

οα'. Ἐκ τῶν ὄντων τὸν τῶν ὄντων γινώσκομεν αἴτιον, καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ὄντων τὴν ἐνυπόστατον τοῦ ὄντος διδασκόμεθα σοφίαν, καὶ ἐκ τῆς τῶν ὄντων φυσικῆς κινήσεως τὴν ἐνυπόστατον τοῦ ὄντος μανθάνομεν ζωὴν, τὴν τῶν ὄντων ζωοποιὸν
5 δύναμιν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

οβ'. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐδενὸς ἄπεστι τῶν ὄντων, καὶ μάλιστα τῶν λόγου καθ' ὅτιοῦν μετειληφότων. Συνεκτικὸν γὰρ ὑπάρχει τῆς ἐκάστου γνώσεως, ὅτι Θεὸς καὶ Θεοῦ Πνεῦμα, κατὰ δύναμιν προνοητικῶς διὰ πάντων χωροῦν καὶ τὸν ἐν
10 ἐκάστῳ λόγον κατὰ φύσιν ἀνακινοῦν καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς συναίσθησιν τῶν πλημμελῶς παρὰ τὸν θεσμὸν τῆς φύσεως πεπραγμένων ἄγον τὸν αἰσθανόμενον, καὶ τὴν προαίρεσιν εὐεικτον ἔχοντα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐκ φύσεως ὀρθῶν λογισμῶν. Διὸ καὶ πολλοὺς εὐρίσκομεν καὶ τῶν ἄγαν βαρβάρων καὶ νομάδων
15 ἀνθρώπων καλοκαγαθίας μεταποιουμένους καὶ τοὺς ἀνέκαθεν κρατήσαντας ἐν αὐτοῖς θηριώδεις ἀθετοῦντας νόμους

ογ'. Ἔστι μὲν ἐν πᾶσιν ἀπλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὸ πάντων ἐστὶ συνεκτικὸν καὶ προνοητικὸν καὶ τῶν φυσικῶν σπερμάτων ἀνακινητικόν. Προσδιωρισμένως δὲ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς
20 ἐν νόμῳ, καθότι τῆς τῶν ἐντολῶν ἐστὶν ὑποδεικτικὸν παραβάσεως καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν προαγορευθείσης ἐπαγγελίας φωτιστικόν, ἐν δὲ πᾶσι τοῖς κατὰ Χριστὸν πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ὡς νόθετικόν. Ὡς δὲ σοφίας ποιητικὸν ἐν οὐδενὶ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἀπλῶς, πλην τῶν συνιέντων καὶ ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἐνθέ-
25 ου πολιτείας ἀξιόους ποιησαμένων τῆς αὐτοῦ θεωτικῆς ἐνοικήσεως. Πᾶς γὰρ μὴ ποιῶν τὰ θεῖα θελήματα, κἂν πιστὸς ᾦ, ἀσύνητον ἔχει τὴν καρδίαν, ὡς πονηρῶν λογισμῶν ἐργαστήριον, καὶ τὸ σῶμα κατὰ χρεων ἁμαρτίαις, ὡς διαπαντὸς μολυσμοῖς παθῶν ἐνεχόμενον.

30 οδ'. Ὁ τῆς σωτηρίας ὀρεγόμενος πάντων ἀνθρώπων Θεὸς

οα'. Ἀπὸ τὰ ὄντα γνωρίζομε τὸν αἴτιο τῶν ὄντων, ἀπὸ τῆ διαφορά πάλι τῶν ὄντων διδασκόμεστε τὴν ἐνυπόστατη σοφία ἐκείνου πού ὑπάρχει, ἐνῶ ἀπὸ τῆ φυσικῆ κίνηση τῶν ὄντων μαθαίνομε τὴν ἐνυπόστατη ζωὴ ἐκείνου πού ὑπάρχει, τῆ ζωοποιῶ δύναμη τῶν ὄντων, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο.

οβ'. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ κανένα ὄν καὶ μάλιστα ἀπὸ ὅσα κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο ἔχουν μεταλάβει τὸ λόγο. Γιατὶ εἶναι αὐτὸ πού συγκρατεῖ τὴ γνώση τοῦ καθενός, ὅτι Θεὸς εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πού προνοητικὰ χωρεῖ μὲ δύναμη ἀνάμεσα σὲ ὅλα καὶ κινητοποιεῖ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του τὸ λόγο καθενός καὶ μὲ αὐτὸν ὁδηγεῖ ὅποιον αἰσθάνεται σὲ συναίσθηση γιὰ ὅσα ἔχει πράξει πλημμελῶς ἀντίθετα μὲ τὸ νόμο τῆς φύσης, καὶ αὐτὸν πού ἔχει εὐπλαστη τὴν προαίρεση γιὰ νὰ δέχεται τοὺς ἐκ φύσεως ὀρθοὺς λογισμοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ βρίσκομε πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ βάρβαρους καὶ πλάνητες ἀνθρώπους νὰ ἔχουν στοιχεῖα καλωσύνης καὶ ν' ἀθετοῦν τοὺς θηριώδεις νόμους πού ἀνέκαθεν ἴσχυσαν ἀνάμεσά τους.

ογ'. Γενικά ὑπάρχει σὲ ὅλους τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ συνέχει τὰ πάντα καὶ προνοεῖ γι' αὐτὰ καὶ ἀνακινεῖ τὰ φυσικὰ σπέρματα. Συγκεκριμένα ὅμως ὑπάρχει καὶ σὲ ὅλους ὅσοι ὑπόκεινται στὸ νόμο, ἐπειδὴ ὑποδεικνύει τὴν παράβαση τῶν ἐντολῶν καὶ διαφωτίζει σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαγγελία πού ἔχει προαναγγελθεῖ γιὰ τὸν Χριστὸ, ἐνῶ σὲ ὅλους τοὺς Χριστιανούς ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πού εἶπα προκαλεῖ καὶ τὴν υἱοθεσία. Ὡς αὐτὸ ὅμως πού προκαλεῖ σοφία, σὲ κανέναν ἀπὸ ὅσους εἶπαμε δὲν ὑπάρχει γενικά, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους πού προνοοῦν καὶ ἔχουν κάνει τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴν ἐνθεη πολιτεία τους ἀξιο γιὰ τὴ θεοποιῶ ἐνοίκηση μέσα σ' αὐτούς. Γιατὶ καθένας, πού δὲν κάνει τὰ θεῖα θελήματα, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι πιστός, ἔχει καρδιά πού δὲν κατανοεῖ, ἐπειδὴ εἶναι ἐργαστήριον πονηρῶν λογισμῶν, καὶ τὸ σῶμα του καταχρεωμένο γιὰ ἁμαρτίες, ἐπειδὴ πάντοτε καταγίνεται μὲ μολυσμοὺς τῶν παθῶν.

οδ'. Ὁ Θεὸς πού ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων

καὶ πεινῶν αὐτῶν τὴν ἐκθέωσιν, τὴν τούτων οἴησιν ὡς τὴν ἄκαρπον καταρῶμενος ἀποξηραίνει συκῆν, ὅπως τοῦ δοκεῖν εἶναι δίκαιοι, τὸ εἶναι μᾶλλον προκρίναντες, τὸν μὲν καθ' ὑπόκρισιν τῆς ἠθικῆς ἐπιδείξεως ἐκδυσάμενοι χιτῶνα, τὸν ἐνάρετον δέ, 5 καθῶς ὁ θεῖος βούλεται λόγος, ἀνοθεύτως μετελθόντες βίον, εὐσεβῶς τὴν ζωὴν διενέγκωσι, Θεῶ μᾶλλον τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν, ἢ τοῖς ἀνθρώποις τὸν ἐκτὸς ἐπιδεικνύμενοι περὶ τὰ ἥθη σχηματισμόν.

οε'. "Ἐτερός ἐστὶν ὁ τοῦ ποιεῖν, καὶ ἕτερος ὁ τοῦ πάσχειν 10 λόγος· καὶ ὁ μὲν τοῦ ποιεῖν λόγος ἐστὶν ἡ φυσικὴ πρὸς ἀρετῶν ἐνέργειαν δύναμις, ὁ δὲ τοῦ πάσχειν ἡ χάρις τῶν ὑπὲρ φύσιν, ἡ σύμβασις τῶν παρὰ φύσιν. Ὡς γὰρ τοῦ ὑπερόντος φυσικὴν οὐκ ἔχομεν δύναμιν, οὕτως οὔτε τοῦ μὴ ὄντος ἔχομεν φύσει τὴν δύναμιν. Πάσχομεν οὖν ὡς ὑπὲρ φύσιν οὕσαν κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ 15 ποιοῦμεν τὴν θέωσιν· οὐ γὰρ ἔχομεν φύσει δεκτικὴν τῆς θεώσεως δύναμιν. Καὶ πάσχομεν πάλιν ὡς παρὰ φύσιν, γνώμη κατὰ σύμβασιν τὴν κακίαν· οὐ γὰρ ἔχομεν πρὸς γένεσιν κακίας φυσικὴν δύναμιν. Ποιοῦμεν οὖν ἐνταῦθα φύσει ὄντες τὰς ἀρετάς, πρὸς τὸ ταύτας ποιεῖν ἔχοντες φυσικὴν τὴν δύναμιν, πάσχομεν δὲ 20 κατὰ τὸ μέλλον τὴν θέωσιν, τὴν πρὸς τὸ παθεῖν ταύτην κατὰ δωρεᾶς χάριν δεχόμενοι.

ος'. Ποιοῦμεν ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον τὴν τε τῶν ἀρετῶν ποιητικὴν φύσει λογικὴν ἔχομεν δύναμιν ἐνεργοῦμένην καὶ τὴν πάσης γνώσεως δεκτικὴν νοερὰν ἀσχέτως δύναμιν, πᾶσαν τῶν ὄντων 25 καὶ γινωσκομένων φύσιν διαβαίνουσαν καὶ πάντα κατόπιν ἑαυτῆς τοὺς αἰῶνας ποιουμένην· πάσχομεν δὲ ἡνίκα τῶν ἐξ οὐκ ὄντων τοὺς λόγους τελείως περάσαντες, εἰς τὴν τῶν ὄντων ἀγνώστως ἔλθωμεν Αἰτίαν, καὶ συγκαταπαύσωμεν τοῖς φύσει πεπερασμένοις τὰς οἰκείας δυνάμεις, ἐκεῖνο γινόμενοι, ὅπερ τῆς

καὶ πεινᾶ τὴ θέωσίν τους, ἀποξηραίνει μὲ κατάρρα τὴν ὑπερηφάνειά τους, ὅπως τὴν ἀκαρπη συκιά³³, μὲ σκοπὸ νὰ προκρίνουν ἀπὸ τὸ νὰ φαίνονται δίκαιοι, τὸ νὰ εἶναι μᾶλλον, κι ἀφοῦ ξεντυθοῦν τὸν ὑποκριτικὸ χιτῶνα τῆς ἠθικῆς ἐπίδειξης καὶ ἀκολουθήσουν, ὅπως θέλει ὁ θεῖος λόγος, ἀνόθευτο τὸν ἐνάρετο βίον, νὰ περάσουν μ' εὐσέβεια τὴ ζωὴ τους, ἐπιδεικνύοντας στὸν Θεὸ τὴν ψυχικὴ τους διάθεση μᾶλλον, παρὰ τὸν ἐξωτερικὸ σχηματισμὸ σχετικὰ μὲ τὰ ἦθη.

οε'. Ἄλλο εἶναι τὸ νόημα τοῦ νὰ πράττει κανεὶς κι ἄλλο τοῦ νὰ πάσχει· τὸ νόημα τοῦ νὰ πράττει εἶναι ἡ φυσικὴ δύναμη γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν³⁴, ἐνῶ τοῦ νὰ πάσχει ἢ εἶναι χάρη ὅσων ὑπερβαίνουν τὴ φύση ἢ τὸ νὰ συμβαίνουν ὅσα παραβαίνουν τὴ φύση. Ὅπως δηλαδὴ δὲν ἔχομε φυσικὴ δύναμη γιὰ τὰ πάνω ἀπὸ τὸ ὄν, ἔτσι δὲν ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση οὔτε τὴ δύναμη γιὰ τὸ μὴ ὄν. Πάσχομε λοιπὸν τὴ θέωση κατὰ χάρη, ἐπειδὴ ξεπερνᾶ τὴ φύση, ἀλλὰ δὲν τὴν πράττομε· γιὰτὶ δὲν ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση δύναμη ποὺ νὰ δέχεται τὴ θέωση. Καὶ πάσχομε πάλι, ἐπειδὴ ἡ κακία εἶναι παραφύση καὶ συμβαίνει κατὰ τὴ γνώμη μας· γιὰτὶ δὲν ἔχομε φυσικὴ δύναμη γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ κακία. Πράττομε λοιπὸν ἔδῳ τώρα' μὲ τὴ φυσικὴ δύναμή μας τὶς ἀρετὲς, ἐπειδὴ ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας τὴ δύναμη νὰ τὶς πράττομε, ἐνῶ πάσχομε ἑκατὰ τὸ μέλλον' τὴ θέωση, δεχόμενοι δωρεὰ τὴ χάρη γιὰ νὰ τὴν πάθομε.

ος'. Ἐμεῖς πράττομε, ἐφόσον ἔχομε νὰ ἐνεργεῖ καὶ τὴ λογικὴ δύναμη ποὺ δημιουργεῖ τὶς ἀρετὲς καὶ τὴ νοερὴ δύναμη τὴ δεκτικὴ ὁποιασδήποτε ἀσχέτως γνώσεως, ποὺ ξεπερνᾶ κάθε φύση ὅσων ὑπάρχουν καὶ ὅσων εἶναι ἀντικείμενα γνώσης καὶ ἀφήνει πίσω τῆς ὅλους τοὺς αἰῶνες. Ἐνῶ πάσχομε ὅταν, ξεπερνώντας τελείως τοὺς λόγους ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα, φτάσομε χωρὶς νὰ γνωρίζομε στὴν Αἰτία τῶν ὄντων καὶ καταπαύσομε μαζί μὲ τὰ πεπερασμένα κατὰ τὴ φύση τὶς σχετικὲς δυνάμεις μας, ἀφοῦ γίνομε ἐκεῖνο, ποὺ βέβαια δὲν

33. Ματθ. 21, 19.

34. Τὸ ἐνοστικὸ θὰ ἔλεγε κανεὶς τῆς ἐνέργειας τῆς ἀρετῆς.

κατὰ φύσιν δυνάμεως οὐδαμῶς ὑπάρχει κατόρθωμα, ἐπειδὴ τοῦ
 ὑπὲρ φύσιν ἢ φύσις καταληπτικὴν οὐ κέκτηται δύναμιν· θεώσε-
 ως γὰρ οὐδὲν γενητὸν κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητικόν, ἐπειδὴ μηδὲ
 Θεοῦ καταληπτικόν· μόνης γὰρ τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο
 5 πέφυκεν εἶναι, τὸ ἀναλόγως τοῖς οὓσι χαρίζεσθαι θέωσιν, τῆς
 λαμπρυνούσης τὴν φύσιν τῷ ὑπὲρ φύσιν φωτί, καὶ τῶν οἰκείων
 ὄρων αὐτὴν ὑπεράνω, κατὰ ὑπερβολὴν τῆς δόξης, ποιουμένης.

οζ. Τὰς ἀρετὰς ποιοῦντες, μετὰ τήνδε παυόμεθα τὴν ζωὴν,
 τὴν δὲ κατὰ χάριν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ παυόμεθα πάσχοντες θέωσιν.
 10 Τὸ γὰρ ὑπὲρ φύσιν πάθος ἀόριστον, ὅτι καὶ δραστικόν, τὸ δὲ
 παρὰ φύσιν ἀνύπαρκτον, ὅτι καὶ ἀδρανές.

οη. Τῶν θείων ἀγαθῶν τύποι οἷ τε κατ' ἀρετὴν τρόποι καὶ
 οἱ τῶν ὄντων λόγοι, οἷς ὁ Θεὸς διαπαντὸς ἄνθρωπος γίνεται, ὡς
 μὲν σῶμα τοὺς τρόπους ἔχει τῶν ἀρετῶν, ὡς δὲ ψυχὴν τοὺς ἐν
 15 πνεύματι λόγους τῆς γνώσεως, οἷς τοὺς ἀξιόους θεοποιεῖ, χαρα-
 κτήρα διδοὺς ἀρετῆς ἐνυπόστατον καὶ ἀπλανοῦς γνώσεως ἐνού-
 σιον χαριζόμενος ὑπαρξίν.

οθ. Ὁ πιστός, κατὰ τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ πρακτικὸς νοῦς,
 ὑπὸ Ἡρώδου κρατούμενος, τοῦ δερματίνου νόμου (δερμάτινος
 20 γὰρ ὁ Ἡρώδης ἐρμηνεύεται, ὅπερ ἐστὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός),
 ὑπὸ δύο συγκλείεται φυλακάς, καὶ μίαν πύλην σιδηρᾶν, πολε-
 μούμενος ἔκ τε τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας, καὶ τῆς κατὰ διάνοιαν
 ἐπὶ τοῖς πάθεσι συγκαταθέσεως, ἃς τινὰς καθάπερ φυλακάς,
 ἤγουν εἰρκτᾶς, διὰ τοῦ λόγου τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, ὡς δι'
 25 ἀγγέλου διαπεράσας, ἔρχεται ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν τὴν
 φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ λέγω τῶν αἰσθή-
 σεων στερορᾶν καὶ ἀπότομον καὶ δυσκαταμάχτητον σχέσιν, ἣν ὁ
 τῆς φυσικῆς ἐν πνεύματι θεωρίας διανοίγων λόγος αὐτομάτην,
 πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ λοιπὸν ἀφόδως τὸν νοῦν παραπέμπει
 30 τῆς Ἡρώδου μανίας ἐλεύθερον.

εἶναι καθόλου κατόρθωμα τῆς φυσικῆς δυνάμεώς μας, ἐπειδὴ ἡ φύση μας δὲν διαθέτει δύναμη νὰ κατανοεῖ τὸ πάνω ἀπὸ τὴ φύση· γιατί κανένα δημιούργημα δὲν προκαλεῖ ὡς ἀπὸ τὴ φύση τοῦ τῆ θέωση, ἐπειδὴ οὔτε τὸν Θεὸ μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ. Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα μόνο τῆς θείας χάριτος, τὸ νὰ χαρίζει ἀνάλογη θέωση στὰ ὄντα, τῆς χάριτος ποὺ λαμπρύνει τὴ φύση μὲ τὸ ὑπερφυσικὸ φῶς καὶ τὴν κάνει νὰ ξεπεράει τὰ ὅριά της μὲ τὴν ὑπερβολὴ τῆς δόξας.

οζ'. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ παύομε νὰ πράττομε τὶς ἀρετές, δὲν παύομε ὅμως νὰ πάσχομε τὴ θέωση ὑπὲρ αὐτῶν ποὺ μᾶς δόθηκε κατὰ χάρη. Γιατὶ τὸ πάθος ποὺ ὑπερβαίνει τὴ φύση εἶναι ἀπεριόριστο, ἐπειδὴ εἶναι καὶ δραστικὸ, ἐνῶ τὸ παρὰ φύση εἶναι ἀνύπαρκτο, ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἀδρανές.

ση'. Τύποι τῶν θείων ἀγαθῶν εἶναι τόσο οἱ τρόποι τῆς ἀρετῆς, ὅσο καὶ οἱ λόγοι τῶν ὄντων, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος πάντοτε, ἔχοντας ὡς σῶμα τοῦ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, καὶ ὡς ψυχὴ τοὺς πνευματικoὺς λόγους τῆς γνώσης, μὲ τοὺς ὁποίους θεοποιεῖ τοὺς ἄξιους, δίνοντας ἐνυπόστατο χαρακτήρα ἀρετῆς καὶ χαρίζοντας ὑπαρξὴ ἐνούσια ἀλάνθαστης γνώσης.

οθ'. Ὁ πιστός, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο Πέτρο, καὶ πρακτικὸς νοῦς, κρατούμενος ἀπὸ τὸν Ἡρώδη, τὸν δερμάτινο νόμο (γιατὶ ὁ Ἡρώδης ἐρμηνεύεται δερμάτινος καὶ εἶναι τὸ φρόνημα τῆς σάρκας), κλείνεται σὲ διπλῆ φυλακὴ καὶ μὲ μία σιδερένια πύλη, καὶ πολεμεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν καὶ ἀπὸ τὴ νοερὴ συγκατάθεση στὰ πάθη, τὰ ὁποῖα περνώντας τα σὰν φυλακὲς καὶ εἰρκτές, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ λόγου τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, σὰν μὲ ἄγγελο, φτάνει στὴν σιδερένια πύλη ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πόλη, ἐννοῶ τὴ στερεὴ καὶ ἀπότομη καὶ δυσπολέμητη σχέση τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητὰ, τὴν ὁποία ἀνοίγει αὐτόματα ὁ λόγος τῆς φυσικῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ στὴ συνέχεια παραπέμπει τὸ νοῦ ἄφοβα πρὸς τὰ συγγενῆ του νοητὰ ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ μανία τοῦ Ἡρώδη.

π. Ὁ διάβολος καὶ ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδικητῆς· ἐχθρὸς μὲν, ὅταν ὡς μισῶν αὐτὸν δοκεῖ πως τὴν ὀλέθριον κεκτηθῆσθαι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην, τοῖς τῶν ἐκουσίων παθῶν τρόποις διὰ τῆς ἡδονῆς πείθων ἡμῶν τὴν προαίρεσιν
 5 τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν προκρίνειν τὰ πρόσκαιρα, δι' ὧν κλέπτων ὅλην τῆς ψυχῆς τὴν ἔφεσιν, τῆς θείας παντελῶς ἀγάπης ἡμᾶς ἀφίστησιν, ἐκουσίους ἐχθροὺς ποιῶν τοῦ ποιήσαντος· ἐκδικητῆς δέ, ὅταν γυμνώσας τὸ πρὸς ἡμᾶς μῖσος, ὡς ἤδη γενομένους αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑποχειρίους, ἐξαιτῆται τὴν καθ'
 10 ἡμῶν τιμωρίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω φίλον τῷ διαδόλῳ καθέστηκεν, ὡς ἄνθρωπος τιμωρούμενος. Τοῦτο δὲ συγχωρηθεὶς, τὰς ἐπαλλήλους ἐπινοῶν τῶν ἀκουσίων παθῶν ἐπαγωγὰς, λαίλαπος δίκην ἀπηνῶς ἐπιφέρεται τοῖς καθ' ὧν ἐκομίσαστο συγχωρήσει Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν, οὐ τὸ πρόσταγμα τὸ θεῖον ἐκπληρῶσαι βου-
 15 λόμενος, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους διαθρέψαι πάθος ἐπιθυμῶν, ἵνα, τῷ πολλῷ βάρει τῶν ὀδυνηρῶν συμφορῶν ἡ ψυχὴ δι' ἀτονίαν ὀκλάσασα, τῆς θείας ἐλπίδος ἑαυτῆς περικόψη τὴν δύναμιν, ἀντὶ νουθεσίας, ἀθεΐας αἰτίαν ποιουμένη τὴν τῶν ἀλγεινῶς συμβαινόντων ἐπαγωγὴν.

20 πβ. Ὅταν οἱ τὴν πρακτικὴν ἔξιν καὶ τὴν θεωρητικὴν ἐπιστήμην ἀπειληφότες, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ταύτας μετέρχονται δόξαν, ἦθη μὲν ἀρετῶν τῷ φαινομένῳ τρόπῳ σκιαγραφοῦντες, λόγους δὲ σοφίας καὶ γνώσεως μόνον λαλοῦντες, δίχα τῶν κατὰ δικαιοσύνην ἔργων· καὶ τὸν ὡς ἐπ' ἀρετῆ καὶ γνώσει τοῖς
 25 ἄλλοις ἐπιδείκνυνται τύφον, εἰκότως πρέπουσι παραδίδονται πόνοις, διὰ τοῦ πάσχειν τὴν ἀγνοηθεῖσαν αὐτοῖς ἐκ τῆς ματαίας οἰήσεως ταπεινοφροσύνην μεταμανθάνοντες.

πβ. Ἐκαστος τῶν δαιμόνων κατὰ τὴν ἐνδιαθέτως ὑποκειμένην ἐπιτηδειότητα πρὸς τήνδε ἢ τήνδε τῶν πειρασμῶν τὴν
 30 ἐπαγωγὴν τυγχάνει λειτουργῶν· ἄλλος γὰρ ἄλλης ἐστὶ ποιη-

π'. Ὁ διάβολος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἐκδικητής. Ἐχθρὸς εἶναι, ὅταν ἀπὸ μίσος πρὸς αὐτὸν νομίζει κατὰ κάποιον τρόπο πῶς ἔχει τὴν ὀλέθρια ἀγάπη πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς τρόπους τῶν ἐκούσιων παθῶν, πείθοντας μὲ τὴν ἡδονὴ τὴν προαίρεσή μας ἀπὸ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ προκρίνομε τὰ πρόσκαιρα, μὲ τὰ ὁποῖα, κλέβοντας ὅλη τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς μας, μᾶς ἀπομακρύνει τελείως ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη, κάνοντάς μας ἐκούσιους ἐχθροὺς τοῦ δημιουργοῦ μας. Ἐκδικητής πάλι εἶναι, ὅταν, δείχνοντας γυμνὸ τὸ μίσος του πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ γίναμε πᾶ ὑποχείριοι του ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, ζητᾷ τὴν τιμωρία μας. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσο ἀγαπητὸ στὸ διάβολο, ὅσο ὅταν ἓνας ἄνθρωπος τιμωρεῖται. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τοῦ παραχωρήθηκε, ἐπινοώντας τις ἀλλεπάλληλες προσβολές τῶν παθῶν, ὁρμᾷ ἀνελέητα σὰν λαίλαπα ἐναντίον ἐκείνων πού μὲ παραχώρησε τοῦ Θεοῦ ἔλαβε τὴν ἐξουσία τους αὐτή. Δὲν θέλει δέβαια νὰ ἐκπληρώσει τὸ θεῖο πρόσταγμα, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ διαθρέψει τὸ οἰκεῖο πάθος τοῦ ἐναντίον μας μίσους, ὥστε μὲ τὸ πολὺ βάρος τῶν ὀδυνηρῶν συμφορῶν, γονατίζοντας ἢ ψυχὴ ἀπὸ ἐξάντληση, νὰ περικόψει τὴ δύναμή της γιὰ τὴ θεία ἐλπίδα, κάνοντας, ἀντὶ γιὰ νοθεσία, αἰτία ἀθεΐας τις προσβολές τῶν ἀλγεινῶν πού τῆς συμβαίνουν.

πα'. Ὅταν ἐκεῖνοι πού ἔχουν λάβει τὴν πρακτικὴ ἔξη καὶ τὴ θεωρητικὴ ἐπιστήμη χρησιμοποιοῦν αὐτὲς γιὰ τὴ δόξα τους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διαγράφοντας μὲ τὴ φανερὴ συμπεριφορὰ τους τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, καὶ διατυπώνουν μόνο λόγους σοφίας καὶ γνώσης, χωρὶς ἔργα δικαιοσύνης, καὶ ἐπιδεικνύουν στοὺς ἄλλους τὴν ἀλαζονεία τους γιὰ τὴν ἀρετὴ τους τάχα καὶ τὴ γνώση, εὐλόγα παραδίδονται στοὺς πόνους πού τους πρέπουν, μαθαίνοντας ἐκ τῶν ὑστέρων μὲ τὸ νὰ πάσχουν τὴν ταπεινοφροσύνη πού τὴν ἀγνόησαν ἕξαιτίας τῆς μάταιας ἀλαζονείας τους.

πβ'. Καθένας ἀπὸ τοὺς δαίμονες σύμφωνα μὲ τὴν ἐνδιάθετη καταλληλότητά του ὑπηρετεῖ αὐτὲς ἢ ἐκείνες τις προσβολές τῶν πειρασμῶν. Γιατὶ καθένας τους προκαλεῖ καὶ διαφορετικὴ κακία

τικὸς κακίας, καὶ ἄλλος ἄλλου σαφῶς ἐστὶ μιαιώτερος καὶ πρὸς
τόδε μᾶλλον τῆς κακίας τὸ εἶδος ἐπιτηδειότερος.

πγ'. Ἐνευ τῆς θείας συγχωρήσεως οὐδὲ αὐτοὶ οἱ δαίμονες
κατ' οὐδὲν ὑπουργεῖν δύνανται τῷ διαβόλῳ. Οἶδε γὰρ αὐτὸς ὁ
5 Θεὸς ὅπως μετὰ τῆς δεούσης φιλανθρώπου καὶ ἀγαθῆς προνοί-
ας συγχωρεῖ τῷ διαβόλῳ διὰ τῶν αὐτοῦ ὑπουργῶν, τὰς ἐφ' οἷς
ἡμάρτομεν διαφόρους ποιεῖσθαι τιμωρίας· καὶ δηλοῖ τοῦτο
σαφῶς ἡ περὶ τοῦ Ἰωβ συγγραφή μὴ δυνάμενον τῷ Ἰωβ παν-
τελῶς προσπελάσαι τὸν διάβολον ἀναγραφομένη, δίχα τοῦ θεοῦ
10 ου βουλήματος.

πδ'. Ἐνυπόστατος πίστις ἐστὶν ἡ ἐνεργῆς καὶ ἔμπρακτος,
καθ' ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐν τοῖς πρακτικοῖς δείκνυται, ταῖς ἐν-
τολαῖς σωματούμενος, δι' ὧν ὡς Λόγος πρὸς τὸν ἐν ᾧ κατὰ φύ-
σιν ἐστὶν ἀνάγει Πατέρα τοὺς πράττοντας.

15 πέ'. Ζωῆς μετάθεσιν καὶ λατρείαν ἀγγελικὴν καὶ πρὸς
σῶμα ψυχῆς ἐκούσιον ἀλλοτριώσιν καὶ τῆς ἐν πνεύματι θείας
μεταποιήσεως γένεσιν τὸ τῆς Νέας Διαθήκης καταγγέλλει μυ-
στήριον. Πνευματικὴν δὲ περιτομὴν ὁ λόγος οἶδε καλεῖν τὴν τῆς
ἐμπαθοῦς σχέσεως πρὸς σῶμα τῆς ψυχῆς ἐκτομὴν.

20 πς'. Ἀγαθὸς ὑπάρχων ὁ Θεὸς καὶ θέλων ἡμῶν ἐκτίλαι
παντελῶς τὸ τῆς κακίας σπέρμα τὴν ἡδονήν, τὴν τὸν νοῦν τῆς
θείας ἀποσυλήσασαν ἀγάπης συγχωρεῖ τῷ διαβόλῳ πόνους
ἡμῖν καὶ τιμωρίας ἐπαγαγεῖν, κατὰ ταῦτόν καὶ τῆς προλαβού-
σης ἡδονῆς τὸν ἰὸν διὰ τῶν πόνων τῆς ψυχῆς ἀποξέων καὶ πρὸς
25 τὰ παρόντα καὶ μόνην τὴν αἴσθησιν σαίνοντα, μῖσος ἡμῖν καὶ
τελείαν ἀποδιάθεσιν, ὡς μηδὲν τιμωρίας πλέον εἰς κέρδος κε-
κτημένα κατὰ τὴν χρῆσιν ἐμποιεῖσαι βουλόμενος, καὶ τὴν ἐκεί-

καὶ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο εἶναι φανερὰ πρὸ μαρῶς καὶ πρὸ ἐπιτήδειος ὅ αὐτὸ μᾶλλον τὸ εἶδος τῆς κακίας.

πγ'. Χωρὶς τὴ θεία παραχώρησι οὔτε κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ δαίμονες δὲν μποροῦν σὲ τίποτε νὰ ὑπηρετήσουν τὸ διάβολο. Γιατὶ γνωρίζει ὁ ἴδιος ὁ Θεός, μὲ τὴ φιλάνθρωπη καὶ ἀγαθὴ πρόνοια ποὺ χρειάζεται, πῶς παραχωρεῖ στὸ διάβολο νὰ ἐκτελεῖ μὲ τοὺς ὑπηρετές του τὶς διάφορες τιμωρίες γιὰ τ' ἁμαρτήματά μας, κι αὐτὸ τὸ δηλώνει σαφῶς ἡ συγγραφή ἢ σχετικὴ μὲ τὸν Ἰώβ, ποὺ γράφει ὅτι δὲν μποροῦσε καθόλου νὰ τὸν πλησιάσει ὁ διάβολος χωρὶς τὸ θεῖο θέλημα³⁵.

πδ'. Ἐνυπόστατη πίστις εἶναι ἡ ἐνεργὴς καὶ ἔμπρακτε, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ φαίνεται στοὺς πρακτικοὺς νὰ παίρνει σῶμα μὲ τὶς ἐντολές, μὲ τὶς ὁποῖες ὡς Λόγος ἀνεβάζει ἐκείνους ποὺ τοὺς πράττουν στὸν Πατέρα του, στὸν ὁποῖο βρῖσκεται κατὰ φύσιν.

πε'. Τὸ μυστήριον τῆς Νέας Διαθήκης διακηρύσσει μετάθεσιν τῆς ζωῆς, καὶ λατρεία ἀγγελικὴ, κι ἐκούσια ἀποξένωσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ γένεσις τῆς πνευματικῆς θείας ἀναγέννησις. Πνευματικὴ περιτομή ἢ Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὴν ἀποκοπὴ τῆς ἐμπαθοῦς σχέσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα.

πστ'. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ θέλει νὰ ξεριζώσῃ ἀπὸ μᾶς τελείως τὸ σπέρμα τῆς κακίας, τὴν ἡδονή, ποὺ ἐσύλησε ἀπὸ τὸ νοῦ τὴ θεία ἀγάπη, ἐπιτρέπει στὸ διάβολο νὰ μᾶς προκαλέσῃ πόνους καὶ τιμωρίες, κι ἔτσι μὲ τὸ ἴδιο μέσο καὶ τὸ δηλητήριον τῆς ἡδονῆς ποὺ προσηγήθηκε ἀποξέοντάς ἀπὸ τὴν ψυχὴ μὲ τοὺς πόνους, καὶ θέλοντάς πρὸς αὐτὰ ποὺ εἶναι παρόντα καὶ κολακεύουν τὴν αἴσθησι μόνον νὰ μᾶς ἐμβάλῃ μῖσος καὶ τέλεια ἀποστροφή, ἐπειδὴ ἂν τὰ χρησιμοποιήσομε δὲν ἀποφέρουν κανένα κέρδος

35. Ἰώβ 1, 12.

νου τιμωρὸν δύναμιν καὶ μισάνθρωπον τῆς πρὸς ἀρετὴν ἐπα-
ναγωγῆς περιστατικὴν αἰτίαν ποιήσασθαι τῶν αὐτῶν ἔκουσίως
ἀπολισθησάντων.

πζ. Πρέπον ἐστὶ καὶ δίκαιον ὑπὸ τοῦ διαβόλου κολάζε-
5 σθαι, τοὺς τὰς αὐτοῦ πονηρὰς ὑποθήκας τῶν ἔκουσίων ἀμαρτη-
μάτων ἡδέως δεξαμένους. Καὶ γὰρ καὶ ἡδονῆς ἐστὶ διὰ τῶν
ἔκουσίων παθῶν σπορευὺς ὁ διάβολος, καὶ ὀδύνης διὰ τῶν ἀκου-
σίων ἐπαγωγεὺς

πη. Ὁ θεωρητικὸς νοῦς καὶ γνωστικὸς πρὸς τιμωρίαν ἐκδί-
10 δοται διὰ τοῦτο πολλάκις τῷ διαβόλῳ, πόνους αὐτῷ δικαίως
ἐπάγοντι καὶ συμφορὰς, ἵνα μάθῃ πάσχων περὶ καρτερίας μᾶλ-
λον καὶ πόνων ὑπομονῆς φιλοσοφεῖν, ἢ διακενῆς τοῖς οὐκ οὕσιν
ὑπερηφάνως ἐμματαιάζειν.

πθ. Ὁ πάσχων ὑπὲρ χάριτος Θεοῦ παραθαθείσης, ἐὰν
15 ἐπιγνῶ τῆς ἰωμένης αὐτὸν θείας προνοίας τὸν λόγον τὴν τε συμ-
φορὰν εὐχαρίστως δέχεται χαίρων, καὶ τὴν ὑπὲρ ἧς παιδεύεται
διορθοῦται πλημμέλειαν· ὁ δὲ ταύτης ἀναισθητῶν τῆς ἰατρείας,
τῆς τε δοθείσης ἐνδίκως ἀπάγεται χάριτος καὶ τῇ συγχύσει τῶν
παθῶν παραδίδοται, πρὸς τὴν προᾶξιν ἐλθεῖν καταλιμπανόμε-
20 νος, ὧν ἐνδιαθέτως εἶχε τὴν ἔφεσιν.

ζ'. Πᾶς ἀνεχόμενος ἔκουσίως ἐκ τῆς τῶν αὐτῷ πεπραγμέ-
νων συναισθήσεως, δέξασθαι τὰς ἐπιπόνους τῶν ἀκουσίων ἐπι-
φορὰς πειρασμῶν μετὰ τῆς δεούσης εὐχαριστίας, οὐκ ἐξοικίζε-
ται τῆς κατ' ἀρετὴν ἐξεῶς τε καὶ χάριτος, ὡς ὑπελθῶν ἔκουσίως
25 τὸν ζυγὸν βασιλέως Βαβυλῶνος, καὶ ὡς χρέος ἀποτιννύς, τὰς
τῶν βασάνων ἐπιφορὰς καταδεχόμενος, ἀλλ' ἐν αὐταῖς μένων,
τελεῖ τῷ μὲν βασιλεῖ Βαβυλῶνος, τοὺς ἐκ τοῦ ποθητοῦ τῆς φύσε-
ως διαίους πόνους καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς κατὰ διάνοιαν ὡς ὀφειλέ-

πέρα ἀπὸ τὴν τιμωρία καθεαυτή, καὶ νὰ κάνει τὴν τιμωρητικὴ καὶ μισάνθρωπη δύναμη ἐκείνου αἰτία περιστατικὴ τῆς ἐπαναφορᾶς στὴν ἀρετὴ ἐκείνων ποὺ ξέφυγαν ἐκούσια ἀπὸ αὐτήν.

πξ'. Εἶναι πρέπον καὶ δίκαιο νὰ τιμωροῦνται ἀπὸ τὸ διάβολο, ὅσοι δέχθηκαν μ' εὐχαρίστηση τὶς ὑπουλές συμβουλές του γιὰ τὰ ἐκούσια ἁμαρτήματα. Γιατὶ ὁ διάβολος καὶ τῆς ἡδονῆς εἶναι σπορέας μὲ τὰ ἐκούσια πάθη, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀδύνη προκαλεῖ μὲ τὰ ἀκούσια.

πη'. Ὁ θεωρητικὸς καὶ γνωστικὸς νοῦς γι' αὐτὸ παραδίδεται πολλὰς φορὰς γιὰ τιμωρία στὸ διάβολο ποὺ δίκαια τοῦ προκαλεῖ πόνους καὶ συμφορές, γιὰ νὰ μάθει πάσχοντας νὰ φιλοσοφεῖ μάλλον γιὰ καρτερία καὶ ὑπομονὴ στοὺς πόνους, παρὰ νὰ καυχιέται μὲ κούφια περηφάνεια γιὰ ἀνύπαρκτα προσόντα.

πθ'. Ὅποιος ὑποφέρει γιὰ τὴν περιφρόνηση τῆς θείας χάριτος, ἂν καταλάβει τὸ λόγο τῆς θείας πρόνοιᾶς ποὺ τὸν θεραπεύει, καὶ τὴ συμφορὰ δέχεται μὲ χαρὰ, καὶ τὸ σφάλμα του γιὰ τὸ ὁποῖο παιδεύεται διορθώνεται. Ὅποιος ὅμως μένει ἀναίσθητος σ' αὐτὴ τὴν θεραπεία δίκαια καὶ τὴ χάρη ποὺ δέχθηκε χάνει, καὶ στὴ σύγχυση τῶν παθῶν παραδίδεται, μένοντας ἀβοήθητος νὰ φτάσει στὴν πράξη ἐκείνων ποὺ ἐνδιάθετα ποθοῦσε.

ζ'. Καθένας ποὺ δέχεται θέλοντας ἀπὸ συναίσθηση τῶν πράξεων του τὰ ὀδυνηρὰ χτυπήματα τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν καὶ μὲ τὴν πρέπουσα εὐχαριστία, δὲν διώχνεται ἀπὸ τὸν οἶκο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χάριτος, ἐπειδὴ θέλοντας μπῆκε στὸ ζυγὸ τοῦ Βαβυλώνιου βασιλιᾶ καὶ ἐπειδὴ δέχεται τὰ χτυπήματα τῶν συμφορῶν σὰν νὰ πληρώνει χρέος. Ἀλλὰ μένοντας σ' αὐτές, καταβάλλει ἀπὸ τὴ μὰ στὸ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας³⁶ τοὺς βίαιους πόνους ἕξαιτίας τῆς παθητικότητος τῆς φύσης, καὶ τὴν ψυχικὴ συγκατάθεση γι' αὐτές

36. Ἱερ. 27, 6έ.

της αὐτῶν διὰ τὰς προλαβούσας πλημμελείας συγκατάθεσιν, τῷ δὲ Θεῷ προσφέρων διὰ λατρείας ἀληθινῆς, τῆς ταπεινῆς λέγω διαθέσεως, τὴν τῶν παρημελημένων διόρθωσιν.

ζα'. Ὁ τὴν κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ πρὸς διόρθωσιν ἐπαγο-
 5 μένην αὐτῷ διὰ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμφορὰν εὐχαρί-
 στως μὴ καταδεχόμενος καὶ τὴν ἐπὶ τῷ δοκεῖν δίκαιος εἶναι,
 μεταγνούς, οὐκ ἀποτιθέμενος οἴησιν, ὡς τοῖς θείοις τῶν δικαίων
 κριμάτων ἀντιπίπτων θεσπίμασι καὶ μὴ καταδεχόμενος ἐκου-
 σίως ὑπὸ τὸν ζυγὸν γενέσθαι τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος κατὰ
 10 τὴν θείαν διαταγὴν, εἰς αἰχμαλωσίαν παραδίδοται, καὶ κλοιοὺς
 καὶ δεσμὰ καὶ λομὸν καὶ θάνατον καὶ μάχαιραν καὶ τῆς ἰδίας
 παντελῶς ἀποικίζεται γῆς Πάντα γὰρ ταῦτα, καὶ τούτων πλείο-
 να, ὃ τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ὡς ἰδίας γῆς ἐξοικιζόμενος
 ἔξεως πάσχει, διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτὸν ἐξ ὑπερηφανίας καὶ ματαί-
 15 ας οἰήσεως τὰς ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησεν ἐκτιννὺς δίκας, ἐν θλίψε-
 σιν εὐδοκῆσαι καὶ ἀνάγκαις καὶ στενοχωρίαις κατὰ τὸν θεῖον
 Ἀπόστολον. Ἦδει γὰρ ὁ μέγας Ἀπόστολος φυλακτικὴν τῶν
 θείων κατὰ ψυχὴν θησαυρῶν ὑπάρχουσαν τὴν ἐκτὸς περὶ τὸ
 σῶμα συνισταμένην διὰ τῶν πόνων ταπεινῶσιν, καὶ διὰ τοῦτο
 20 στέργων ὑπέμενε καὶ διὰ ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἷς ἀρετῆς καὶ πίστε-
 ως προέκειτο τύπος, ἵνα κἂν ὡς ὑπεύθυνοι πάσχωσι κατὰ τὸν ἐ-
 πιτιμηθέντα Κορίνθιον, εἰς παρηγορίαν ἔχωσι καὶ ὑπομονῆς
 μίμησιν τὸν ἀνευθύνως πάσχοντα.

ζβ'. Ὁ μὴ τοῖς σχήμασι τῶν ὄρων ἐναπομένων διὰ τὴν αἴ-
 25 σθησιν, ἀλλὰ κατὰ νοῦν τοὺς λόγους αὐτῶν ἀναζητῶν, ὡς νοη-
 τῶν τύπους ἢ λόγους αἰσθητῶν θεώμενος κτισμάτων, οὐδὲν
 ἀκάθαρτον εἶναι τῶν ὀρωμένων διδάσκεται· πάντα γὰρ φύσει
 καλὰ λίαν καθέστηκεν.

ζγ'. Ὁ τῇ κινήσει τῶν αἰσθητῶν μὴ συναλλοιούμενος, ἀκί-

ἐπειδὴ τοὺς ὀφείλει γιὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά του, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη προσφέρει στὸν Θεὸ μὲ ἀληθινὴ λατρεία, ἐννοῶ τὴν ταπεινὴ διάθεση, τὴ διόρθωση ὧσων ἀμέλησε.

4α. "Οποῖος δὲν δέχεται μὲ χαρὰ τὴ συμφορὰ πού τὸν βρῖσκει μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀκούσιους πειρασμούς γιὰ τὴ διόρθωσή του καὶ δὲν ἀποβάλλει μετανοώνοντας τὴν ἀλαζονεῖα ἀπὸ τὴν ἰδέα του ὅτι εἶναι δίκαιος, ἐπειδὴ ἀντιτάσσεται στὰ θεῖα θεσπίσματα τῶν δίκαιων ἀποφάσεων καὶ δὲν δέχεται νὰ τεθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας σύμφωνα μὲ τὴ θεῖα διαταγή, παραδίδεται στὴν αἰχμαλωσία καὶ στὶς ἀλυσίδες καὶ στὰ δεσμὰ καὶ τὴν ἀρρώστια καὶ τὸ θάνατο καὶ τὸ ξίφος, καὶ ἐκδιώκεται τελείως ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ γῆ. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ καὶ περισσότερα ὑποφέρει ὅποιος ἀπομακρύνεται, σὰν ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ γῆ, ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, ἐπειδὴ δὲν θέλει ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ μάταιη οἴηση, πληρώνοντας τὴν δίκαιη ὀφειλή του γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του, νὰ δεχθεῖ, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο³⁷, μὲ χαρὰ τὶς θλίψεις καὶ τὶς πιέσεις καὶ τὶς στενοχώριες. Γιατὶ γνώριζε ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὅτι φύλακας τῶν θείων θησαυρῶν τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ταπείνωση πού σφυρηλατοῦν οἱ ἔξω καὶ γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα πόνοι, καὶ γι' αὐτὸ ὑπέμενε μὲ καρτερία καὶ γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ γιὰ ἐκείνους στοὺς ὁποίους ἦταν παράδειγμα ἀρετῆς καὶ πίστεως, ὥστε, ἂν καὶ πάσχουν ὡς ἔνοχοι σύμφωνα μὲ τὸν Κορίνθιο πού ἐπιτίμησε³⁸, ἔχουν γιὰ παρηγοριά τους καὶ μίμηση ὑπομονῆς αὐτὸν πού ἔπασχε δίχως ἔνοχή.

4β. "Οποῖος δὲν παραμένει ἐξαιτίας τῆς αἰσθησης στὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ ἀναζητεῖ μὲ τὸ νοῦ τοὺς λόγους τους, βλέποντάς τους ὡς τύπους νοητῶν ἢ λόγους αἰσθητῶν κτισμάτων, διδάσκεται ὅτι δὲν εἶναι κανένα ἀκάθαρτο ἀπὸ ὅσα βλέπομε. Γιατὶ ὅλα ἔχουν γίνεи «πολύ καλά»³⁹.

4γ. "Οποῖος δὲν ἀλλοιώνεται μαζὶ μὲ τὴν κίνηση τῶν αἰσθη-

37. Β' Κορ. 6, 4.

38. Α' Κορ. 5, 5.

39. Γέν. 1, 31.

βδηλον τὴν τῶν ἀρετῶν μετέρχεται πρᾶξιν. Ὁ δὲ τοῖς αὐτῶν
 σχήμασι μὴ διατυπώσας τὸν νοῦν, τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων ἀπῆλθε
 δόξαν, ὃ δὲ καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων τῇ διανοίᾳ παρα-
 δραμῶν, ὡς ἄριστος θεολόγος, μετὰ ταύτην ἀγνώστως τῇ μονά-
 5 δι προσέβαλε.

4δ. Πᾶς θεωρητικὸς νοῦς, ἔχων τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύμα-
 τος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ, ἐν ἑαυτῷ τῆς φαινομένης κτίσεως ἀπο-
 κτείνας τὴν κίνησιν κατώρθωσεν ἀρετὴν, καὶ τῶν αἰσθητῶν
 σχημάτων ἑαυτοῦ τὴν φαντασίαν ἀποτεμών, τὴν ἐν τοῖς λόγοις
 10 τῶν ὄντων εὗρεν ἀλήθειαν, καθ' ἣν ἡ φυσικὴ θεωρία συνέστηκε,
 καὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων ὑπεράνω γενόμενος, τὸν τῆς θείας καὶ
 ἀμάχου μονάδος δέχεται φωτισμόν, καθ' ὃν τῆς ἀληθοῦς θεολο-
 γίας συνέστηκε τὸ μυστήριον.

4ε. Ἐκάστω κατὰ τὴν ὑποκειμένην αὐτῷ περὶ Θεοῦ δόξαν
 15 ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται τοῖς μὲν κατ' ἔφεσιν τὴν ὑλικὴν περᾶσαι
 σύνθεσιν καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἰσοδυναμούσας ἀλλήλαις
 κεκτημένοις κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀεικινησίαν περὶ Θεόν, ὡς
 μονὰς ἐκφαίνεται καὶ Τριάς, ἵνα καὶ τὴν οἰκείαν ὑπαρξιν παρα-
 δείξειε καὶ τὸν αὐτῆς τρόπον μυστικῶς ἐκδιδάξειε. Τοῖς δὲ περὶ
 20 μόνην τὴν ὑλικὴν σύνθεσιν ἔχουσι κινουμένην τὴν ἔφεσιν καὶ
 ἀλλήλαις ἀσυνδέτους τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις κεκτημένοις, οὐχ
 ὡς ἔστιν, ἀλλ' ὡς εἰσιν ἐμφανίζεται, δεικνὺς ὅτι τῆς ὑλικῆς δυά-
 δος ἀμφοῖν ἐπελάβοντο ταῖν χεροῖν, καθ' ἣν ὁ σωματικὸς, ὡς ἐξ
 ὕλης καὶ εἴδους, συνέστηκε κόσμος.

25 4ς. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὰς διαφόρους ἐνεργείας τοῦ ἐνὸς
 ἁγίου Πνεύματος χαρίσματα λέγει διάφορα, ὑφ' ἐνὸς δηλονότι
 καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνεργούμενα Πνεύματος. Εἰ τοίνυν κατὰ τὸ μέ-
 τρον τῆς ἐν ἐκάστω πίστεως δίδεται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύμα-

τῶν, ἀσκει γνήσια τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀρετῶν. "Ὁποῖος πάλι δὲν διαμόρφωσε τὸ νοῦ του στὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν, ἔχει λάβει τὴν ἀληθινὴν ἰδέα γιὰ τὰ ὄντα. Ἐνῶ ὁποῖος προσπεράσει διανοητικὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῶν ὄντων, σὰν θεολόγος ἀριστος, ἔπειτα ἀπ' αὐτὴν προσήγγισε τὴ Μονάδα χωρὶς τὴ χρήση τῆς γνώσης.

4δ'. Κάθε νοῦς θεωρητικός, ἔχοντας «τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»⁴⁰, φονεύοντας μέσα του τὴν ταραχὴ τῆς ὄρατῆς κτίσης, κατόρθωσε τὴν ἀρετὴ, καὶ ἀποκόπτοντας τὴ φαντασία του ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ σχήματα, βρῆκε τὴν ἀληθία ποὺ κρύβουν οἱ λόγοι τῶν ὄντων, ποὺ συνιστᾷ τὴ φυσικὴ θεωρία, καὶ ἀφοῦ ξεπεράσει τὴν οὐσία τῶν ὄντων, δέχεται τὸ φωτισμὸ τῆς θείας καὶ ἀκατάβλητης μονάδας, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο συνίσταται τὸ μυστήριον τῆς ἀληθινῆς θεολογίας.

4ε'. Στὸν καθένα ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ του ἀντίληψη. Σ' ἐκείνους ποὺ πέρασαν μὲ τὴν ἐπιθυμία τους τὴν ὑλικὴ σύνθεση καὶ ἔχουν σὲ ἰσορροπία μεταξὺ τους τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους σὲ μία καὶ τὴν αὐτὴ ἀεικινησία γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, φανερώνεται σὰν μονάδα καὶ Τριάδα, ὥστε καὶ τὴν ὑπαρξὴ τῆς νὰ δείξει καὶ μυστικὰ νὰ διδάξει πῶς γίνεται αὐτό. Σ' ἐκείνους πάλι ποὺ ἔχουν στραμμένη τὴν ἐπιθυμία τους γύρω μόνο ἀπὸ τὴν ὑλικὴ σύνθεση καὶ οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους εἶναι ἀσύνδετες μεταξὺ τους, δὲν φανερώνεται ὅπως εἶναι αὐτή, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνοι εἶναι, δείχνοντας ὅτι καὶ μὲ τὰ δύο τους χέρια ἔχουν ἀρπάξει τὴν ὑλικὴ δυάδα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ σύσταση τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, ἀφοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλη καὶ εἶδος.

4ζ'. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἀποκαλεῖ τὶς διάφορες ἐνέργειες τοῦ ἐνὸς ἀγίου Πνεύματος διάφορα χαρίσματα ποὺ ἐνεργοῦνται προφανῶς ἀπὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα⁴¹. "Ἄν λοιπὸν ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος παραχωρεῖται σύμφωνα μὲ τὸ μέτρο τῆς πίστεως τοῦ

41. Α' Κορ. 12, 4.

τος ἐν τῇ μετοχῇ τοῦ τοιοῦδε χαρίσματος, ἕκαστος τῶν πιστῶν
 δηλονότι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑποκειμένης
 αὐτῷ κατὰ ψυχὴν διαθέσεως, συμμεμετροημένην δέχεται τοῦ
 Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, χαριζομένην αὐτῷ τῆσδε ἢ τῆσδε τῆς
 5 ἐντολῆς τὴν ἀρμόζουσαν πρὸς ἐνέργειαν ἔξιν.

45. Ὡσπερ ὁ μὲν λαμβάνει λόγον σοφίας, ὁ δὲ λόγον γνώ-
 σεως, ἕτερος δὲ πίστεως, καὶ ἄλλος ἄλλο τι τῶν ἀπηριθμημένων
 τῷ μεγάλῳ Ἀποστόλῳ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, οὕτως ὁ μὲν
 δέχεται διὰ τοῦ Πνεύματος χάρισμα τῆς τελείας καὶ ἀμέσου
 10 πρὸς Θεὸν καὶ μηδὲν ἐχούσης ὑλικὸν ἀγάπης κατὰ τὴν ἀναλο-
 γίαν τῆς πίστεως, ἕτερος δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος τῆς τελεί-
 ας ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον χάρισμα, ἄλλος δὲ ἄλλο τι, κατὰ τὸ
 αὐτὸ Πνεῦμα, ὡς ἔφην, ἔχοντος ἐκάστου ἐνεργούμενον τὸ οἰκεῖ-
 ον χάρισμα. Πᾶσαν γὰρ ἐντολῆς ἔξιν ἐνεργουμένην, Πνεύματος
 15 εἶναι χάρισμα λέγει.

46. Τὸ τοῦ Κυρίου βάπτισμά ἐστιν ἡ παντελὴς πρὸς νὸν
 αἰσθητὸν κόσμον τῆς προαιρέσεως ἡμῶν νέκρωσις, τὸ δὲ ποτή-
 ριον καὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς παρουσίας ζωῆς ὑπὲρ ἀληθείας καθέ-
 στηκεν ἄρνησις.

20 47. Τὸ τοῦ Κυρίου βάπτισμα τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς κατὰ πρόθε-
 σιν ἐκουσίων καὶ ἡμετέρων πόνων τύπος ὑπάρχει, δι' ὧν τὰς
 κατὰ συνείδησιν ἀπορρῦπτοντες κηλίδας, τὸν πρὸς τὰ φαινόμε-
 να τῆς προαιρέσεως ἐκούσιον καταδεχόμεθα θάνατον, τὸ δὲ πο-
 τήριον τῶν ἐκ περιστάσεως παρὰ προαίρεσιν ἐπανισταμένων
 25 ἡμῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀκουσίων πειρασμῶν τύπος ἐστί, δι' ὧν
 καὶ αὐτῆς προκρίνοντες τὸν θεῖον πόθον τῆς φύσεως, ἐκόντες
 τὸν περιστατικὸν ὑπερχόμεθα τῆς φύσεως θάνατον.

καθενός στή μετοχή τοῦ ὁποιουδήποτε χαρίσματος, εἶναι φανερό ὅτι καθένας ἀπό τοὺς πιστοὺς δέχεται σύμμετρη τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, σύμφωνα μὲ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς ψυχικῆς του διάθεσης, χαρίζοντάς του τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐντολῆς τὴν ἕξη πού ἀρμόζει νὰ τεθεῖ σ' ἐνέργεια.

45. Ὅπως ὁ ἕνας δέχεται λόγο σοφίας, ὁ ἄλλος λόγο γνώσης, ὁ ἄλλος λόγο πίστεως κι ὁ ἄλλος κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος πού ἀπαριθμεῖ ὁ μεγάλος Ἀπόστολος⁴², ἔτσι ὁ ἕνας δέχεται, κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως, ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ χάρισμα τῆς τέλειαις καὶ ἀμεσης ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό, πού δὲν ἔχει κανένα ὑλικὸ στοιχεῖο, ὁ ἄλλος ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα τὸ χάρισμα τῆς τέλειαις ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον του, καὶ ἄλλος ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, ὅπως εἶπα, δέχεται κάτι ἄλλο, γιατί ὁ καθένας ἔχει σ' ἐνέργεια τὸ δικό του χάρισμα. Κάθε ἕξη δηλαδή μιᾶς ἐντολῆς πού εἶναι σ' ἐνέργεια λέγει ὅτι εἶναι χάρισμα τοῦ Πνεύματος.

46. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου σημαίνει τὴν τέλεια νέκρωση τῆς προαίρεσής μας πρὸς τὸν αἰσθητὸ κόσμο, ἐνῶ τὸ ποτήριο εἶναι ἡ ἄρνηση κι αὐτῆς ἀκόμα τῆς παρούσας ζωῆς μας γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας.

47. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι τύπος τῆς συγκατάθεσής μας στοὺς ἐκούσιους δικούς μας πόνους γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, μὲ τοὺς ὁποίους ἀποπλύνοντας τὶς κηλίδες τῆς συνείδησής μας, ἀποδεχόμεστε τὸν ἐκούσιο θάνατο πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς προαίρεσής μας. Τὸ ποτήρι πάλι εἶναι τύπος τῶν ἀπὸ κάποια περίσταση⁴³ ἀκούσιων καὶ παρὰ τὴν προαίρεσή μας πειρασμῶν, πού ἐξεγείρονται ἐναντίον μας γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, μὲ τοὺς ὁποίους κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση μας προκρίνοντας τὸν θεῖο πόθο, δεχόμεστε θέλοντας τὸν περιστασιακὸ θάνατο τῆς φύσης.

42. Α' Κορ. 12, 8-12.

43. Περίσταση ἐδῶ καλεῖ τὴ δυσκολία, τὴν ἀντιξοότητα, ὄχι μὲ τὴν ἐννοια τοῦ 'περιστατικά'.

ρ'. Ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν τὸ βάπτισμα πρὸς τὸ ποτήριον ὅτι τὸ μὲν βάπτισμα ὑπὲρ ἀρετῆς πρὸς τὰ ἠδέα τοῦ βίου νεκρὰν ἐργάζεται τὴν προαίρεσιν, τὸ δὲ ποτήριον τὴν ἀλήθειαν καὶ αὐτῆς προκρίνειν πείθει τῆς φύσεως τοὺς εὐσεβεῖς

ρ'. Αὐτὴ τὴ διαφορὰ ἔχει τὸ βάπτισμα ἀπὸ τὸ ποτήριον· τὸ βάπτισμα νεκρώνει τὴν προαίρεση πρὸς τὰ εὐχάριστα τοῦ βίου γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὸ ποτήριον πείθει τοὺς εὐσεβεῖς νὰ προκρίνουν καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τὴν ἀλήθεια.

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

α'. Πρότερον τοῦ βαπτίσματος ἔθετο τὸ ποτήριον, ὅτι διὰ τὴν ἀλήθειάν ἐστιν ἡ ἀρετὴ, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἀρετὴν ἡ ἀλήθεια. Ὅθεν ὁ διὰ τὴν ἀλήθειαν πράττων τὴν ἀρετὴν, κενοδοξίας οὐ τιτρώσκεται θέλεσιν, ὁ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀρετῆς ἔνεκεν ἐπιτηδεύων, 5 σύνοικον ἔχει τῆς κενοδοξίας τὴν οἴησιν.

β'. Ἀλήθειαν μὲν εἶναι λέγει τὴν θεϊαν γνῶσιν, ἀρετὴν δὲ τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας τῶν ἐφιεμένων αὐτῆς ἀγῶνας. Ὁ τοίνυν γνώσεως ἔνεκεν ἀρετῆς ὑπομένων πόνους, οὐ κενοδοξεῖ, γινώσκων ἀπερίληπτον εἶναι φύσει τοῖς πόνοις τὴν ἀλήθειαν· τοῖς 10 δευτέροις γὰρ οὐ περιγράφεται φύσει τὸ πρῶτον. Ὁ δὲ τὴν γνῶσιν διὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας ἐπιτηδεύων, πάντως κενόδοξος, ὡς εἰληφέναι δοκῶν τοὺς στεφάνους πρὸ τῶν ιδρώτων, οὐκ εἰδὼς ὅτι διὰ τοὺς στεφάνους οἱ πόνοι, ἀλλ' οὐ διὰ τοὺς πόνους οἱ στέφανοι· φύσει γὰρ ἀμελέτητος πᾶσα καθέστηκε μέθοδος, 15 τοῦ δι' ὃ πέφυκεν ἐξανυσθέντος, ἢ ἀνυσθῆναι δόξαντος.

γ'. Ὁ μόνην τῆς γνώσεως τὴν μορφήν, ὅπερ ἐστὶν ὁ ψιλὸς λόγος, καὶ ὁ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἐστὶ τὸ ψιλὸν ἦθος, ἐπιτηδεύων, Ἰουδαῖός ἐστι καὶ αὐτός, ἀληθείας τύποις φυσιούμενος.

20 δ'. Ὁ πᾶσαν τὴν φαινομένην τοῦ νόμου λατρείαν μὴ κατ' αἰσθησιν ὁρῶν, ἀλλὰ ταῖς κατὰ νοῦν ἐμφόδοις ἕκαστον τῶν

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ

α'. Έβαλε τὸ ποτήριο πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα¹, ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ εἶναι γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ δὲν εἶναι ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴν ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ ὅποιος πράττει τὴν ἀρετὴ γιὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν πληγώνεται ἀπὸ τὰ βέλη τῆς κενοδοξίας, ἐνῶ ὅποιος ἀσκεῖ τὴν ἀλήθεια γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, ἔχει συγκάτοικο τῆς κενοδοξίας τὴν οἴηση.

β'. Ἀλήθεια ὀνομάζει τὴ θεία γνώση, ἐνῶ ἀρετὴ τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀλήθεια ἐκείνων ποὺ τὴν ἐπιθυμοῦν. Ὅποιος λοιπὸν γιὰ χάρη τῆς γνώσης ὑπομένει τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς δὲν κενοδοξεῖ, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ περιληφθεῖ ἀπὸ τοὺς πόνους· γιατί ἀπὸ τοὺς δεύτερους ἐκ φύσεως δὲν περιγράφεται τὸ πρῶτο. Ὅποιος ὅμως ἀσκεῖ τὴ γνώση γιὰ τοὺς πρὸς χάρη τῆς ἀγῶνες, εἶναι ὅπωςδήποτε κενοδόξος, ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι ἔλαβε τὰ στεφάνια πρὶν ἀπὸ τοὺς ἰδρώτες, μὴ γνωρίζοντας ὅτι γιὰ τὰ στεφάνια γίνονται οἱ πόνοι καὶ ὄχι γιὰ τοὺς πόνους τὰ στεφάνια. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φύση τῆς κάθε μέθοδος παραμένει ἀνάσκητος ὅταν τελειώσει αὐτὸ γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου ἔγινε ἢ ποὺ νομίστηκε ὅτι πραγματοποιήθηκε.

γ'. Ὅποιος ἀσκεῖ μόνο τὴ μορφή τῆς γνώσης, ποὺ εἶναι ὁ ψιλὸς λόγος, καὶ ὅποιος μόνο τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, εἶναι καὶ αὐτὸς Ἰουδαῖος, ποὺ ἐπαίρεται γιὰ τοὺς τύπους τῆς ἀλήθειας.

δ'. Ὅποιος δὲν βλέπει μὲ τὴν αἴσθησι τὴ νομικὴ λατρεία τῶν φαινομένων, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξετάσει μὲ τίς νοερὲς προσπάθειες καθέ-

ὄρωμένων συμβόλων διασκοπήσας, τὸν ἐν ἐκάστῳ κεκρυμμένον θεοτελῆ Λόγον ἐκδιδασκόμενος, ἐν τῷ νόμῳ τὸν Θεὸν εὕρισκει, καλῶς ψηλαφῶν διὰ τῆς νοερᾶς δυνάμεως, ὡς ἐν φορυτῷ, τῇ ὕλῃ τῶν νομικῶν διατάξεων, εἴ που κεκρυμμένον εὔροι τῇ σαρκὶ
 5 τοῦ νόμου τὸν τὴν αἴσθησιν διαφεύγοντα παντελῶς μαργαρίτην Λόγον.

ε'. Καὶ ὁ τὴν φύσιν δὲ τῶν ὄρωμένων μὴ τῇ αἰσθήσει μόνῃ περιγράφων, ἀλλὰ κατὰ νοῦν σοφῶς τὸν ἐν ἐκάστῳ κτίσματι λόγον ἐρευνώμενος, εὕρισκει Θεόν, ἀπὸ τῆς προβεβλημένης τῶν
 10 ὄντων μεγαλουργίας τὴν αὐτῶν τῶν ὄντων διδασκόμενος αἰτίαν.

ς. Ἐπειδὴ τοίνυν ἴδιον τοῦ ψηλαφῶντος ἡ διάκρισις ἐστίν, ὁ τὰ νομικὰ σύμβολα γνωστικῶς ἐπερχόμενος καὶ τὴν φαινομένην τῶν ὄντων φύσιν ἐπιστημονικῶς θεώμενος, διακρίνων τὴν
 15 Γραφὴν καὶ τὴν κτίσιν καὶ ἑαυτόν, τὴν μὲν Γραφὴν εἰς γράμμα καὶ πνεῦμα, τὴν δὲ κτίσιν εἰς λόγον καὶ ἐπιφάνειαν, ἑαυτὸν δὲ εἰς νοῦν καὶ αἴσθησιν καὶ τῆς μὲν Γραφῆς τὸ πνεῦμα, τῆς δὲ κτίσεως τὸν λόγον, ἑαυτοῦ δὲ τὸν νοῦν λαβὼν, καὶ ἀλλήλοις ἀλύτως ἐνώσας, εὔρε Θεόν, ὡς ἐπιγνούς, καθὼς δεῖ καὶ δυνατόν
 20 ἐστὶ, τὸν Θεόν, τὸν ἐν Νῶ καὶ Λόγῳ καὶ Πνεύματι, πάντων τῶν πλανῶντων καὶ εἰς μυριάς δόξας κατασυρόντων ἀπαλλαγείς, λέγω δὲ γράμματος καὶ ἐπιφανείας καὶ αἰσθήσεως, ἐν οἷς ἡ διάφορος ὑπάρχει ποσότης καὶ τῆς μονάδος ἀντίθετος. Εἰ δὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ τὴν τῶν ὄρωμένων ἐπιφάνειαν καὶ τὴν
 25 οἰκείαν αἴσθησιν ἀλλήλοις τις προσπλέξας συμφύρη, τυφλὸς ἐστὶ μυωπάζων, τὴν τῆς Αἰτίας τῶν ὄντων ἀγνωσίαν νοσῶν.

ς. Ὁ θεῖος καὶ μέγας Ἀπόστολος, τί ἐστὶ πίστις ὀρίζων, φησί: «Πίστις ἐστίν, ἐλπίζομένων ὑπόστασις, καὶ πραγμάτων

να ἀπὸ τὰ ὄρατὰ σύμβολα προσπαθώντας νὰ μάθει τὸν κρυμμένο στὸ καθένα τους τέλειο θεῖο Λόγο, βρίσκει μέσα στὸ νόμο τὸν Θεό, ψάχνοντας ὀρθὰ μὲ τὴ νοερὴ δύναμη, σὰν μέσα σὲ σώρῳ, μέσα στὴν ὕλη τῶν νομικῶν διατάξεων, μήπως βρεῖ κρυμμένο κάπου μέσα στὴ σὰρκα τοῦ νόμου τὸν μαργαρίτη Λόγο ποὺ διαφεύγει τελείως τὴν αἴσθησι.

ε'. Καὶ ἐκεῖνος ἐπίσης ποὺ δὲν περιγράφει τὴ φύση τῶν ὀρατῶν μὲ τὴν αἴσθησι μόνο, ἀλλὰ ἐρευνᾷ μὲ σοφὸ νοῦ τὸ λόγο κάθε κτίσματος, βρίσκει τὸν Θεὸ μαθαίνοντας ἀπὸ τὴ μεγαλουργία τῶν ὄντων ποὺ προβάλλει μπροστὰ μας τὴν αἰτία τῶν ἴδιων τῶν ὄντων².

ζ. Ἐπειδὴ λοιπὸν γνῶρισμα ἐκείνου ποὺ ἐρευνᾷ εἶναι ἡ διάκρισι, αὐτὸς ποὺ προσεγγίζει τὰ σύμβολα τοῦ νόμου μὲ τὴ γνώσι καὶ θεάζεται ἐπιστημονικὰ τὴν ὀρατὴ φύση τῶν ὄντων, διακρίνει τὴ Γραφή καὶ τὴ κτίσι καὶ τὸν ἑαυτὸ του· τὴ Γραφή σὲ γράμμα καὶ πνεῦμα, τὴν κτίσι σὲ λόγο (αἰτία) καὶ ἐπιφάνεια, καὶ τὸν ἑαυτὸ του σὲ νοῦ καὶ αἴσθησι. Κι ἀφοῦ πάρει ἀπὸ τὴ Γραφή τὸ πνεῦμα, ἀπὸ τὴν κτίσι τὸ λόγο, κι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸ νοῦ καὶ τὰ συνδέσει ἀδιάλυτα μεταξὺ τους, βρῆκε τὸν Θεό. Γιατὶ ἔλαβε ὅπως πρέπει κι ὅπως εἶναι δυνατὸ ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπάρχει μέσα στὸ Νοῦ, τὸ Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα, ἔχοντας ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅσα τὸν παραπλανοῦν καὶ τὸν παρασύρουν σὲ μύριες δοξασίες, ἐννοῶ τὸ γράμμα καὶ τὴν ἐπιφάνεια καὶ τὴν αἴσθησι, στὰ ὅποια ὑπάρχει ἡ διαφορετικὴ ποσότητα, ἡ διαφορισμένη καὶ ἀντίθετη στὴ μονάδα. Ἄν ὅμως συμπλέξει κι ἀναμίξει τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ τὴν ἐπιφάνεια ὅσων βλέπομε καὶ τὴ δικὴ του αἴσθησι, εἶναι τυφλὸς ποὺ ἀλλοιθωρίζει καὶ νοσεῖ ἀπὸ τὴν ἀγνωσία τῆς Αἰτίας τῶν ὄντων.

ζ'. Δίνοντας τὸν ὀρισμὸ τῆς πίστις ὁ θεῖος καὶ μέγας Ἀπόστολος λέγει: «Πίστις εἶναι ἡ πραγματικότητα αὐτῶν ποὺ ἐλπίζομε,

ἔλεγχος οὐ βλεπομένων». Εἰ δέ τις καὶ ἐνδιάθετον αὐτὴν ἀγαθὸν ὀρίσαιο ἢ γνῶσιν ἀληθῆ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀποδεικτικήν, τῆς ἀληθείας οὐ διήμαρτεν.

η'. Ἡ πίστις δυνάμις ἐστὶ σχετική, ἢ σχέσις δραστική τῆς
5 ὑπὲρ φύσιν ἀμέσου τοῦ πιστεύοντος πρὸς τὸν πιστευόμενον Θεὸν τελείας ἐνώσεως.

θ'. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ὑπάρχων καὶ σώματος, δυσὶ σαλεύεται νόμοις, σαρκὸς λέγω καὶ πνεύματος, καὶ ὁ μὲν τῆς σαρκὸς νόμος κατὰ τὴν αἴσθησιν, ὁ δὲ τοῦ πνεύματος κατὰ τὸν νοῦν κέκτηται τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὁ μὲν τῆς σαρκὸς ὕλη συνδεῖν πέφυκε, κατὰ τὴν αἴσθησιν ἐνεργούμενος, ὁ δὲ τοῦ πνεύματος κατὰ νοῦν ἐνεργούμενος, πρὸς τὸν Θεὸν ἀμέσως ποιεῖται τὴν ἔνωσιν, εἰκότως «ὁ μὴ διακριθεὶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», τουτέστιν ἐν τῷ νοῖ μὴ διακρίνας, ἤγουν διατεμῶν τὴν διὰ τῆς
15 πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν γεγενημένην ἀμεσον ἔνωσιν, ὡς ἀπαθῆς, μᾶλλον δὲ θεὸς ἤδη διὰ τῆς πίστεως τῇ ἐνώσει γεγενημένος, ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ «μεταβῆναι, καὶ μεταθήσεται», δεικτικῶς διὰ τοῦ τοῦτο φάναι, τὸ φρόνημα καὶ τὸν νόμον δηλῶν τῆς σαρκὸς, τὸν βαρὺν ὄντως καὶ δυσμετακίνητον, καὶ ὅσον πρὸς δύναμιν φυσικὴν παντελῶς ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον.
20

ι'. Τοσοῦτον ἐρρίζωται τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς αἰσθήσεως ἢ τῆς ἀλογίας δυνάμεις, ὥστε τοὺς πολλοὺς μηδ' ἄλλο τι νομίζεῖν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἢ σάρκα, δύναμιν πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς παρούσης ζωῆς τὴν αἴσθησιν ἔχουσαν.

ια'. «Πάντα», φησί, «δυνατὰ τῷ πιστεύοντι, καὶ μὴ διακρινομένων», τουτέστι μὴ διαιρουμένῳ τῆς κατὰ νοῦν διὰ πίστεως γεγενημένης αὐτῷ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσεως, διὰ τὴν πρὸς τὸ

3. Ἐβρ. 11, 1.

4. Μάρκ. 2, 23.

καὶ ἡ ἀπόδειξις πραγμάτων ποὺ δὲν φαίνονται»³. Ἄν ὅμως τὴν ὀρίσει κανένας καὶ ὡς ἐσωτερικὸ καὶ ἐνδιάθετο ἀγαθὸ ἡ γνώση ἀληθινὴ ποὺ ἀποδεικνύει τὰ ἄρρητα ἀγαθὰ, δὲν θ' ἀστοχήσει ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια.

η'. Ἡ πίστις εἶναι δύναμις ποὺ συγκρατεῖ ἢ ἐνεργὸς σχέση τῆς τέλειαις καὶ ἀμεσης πέρα ἀπὸ τὴ φύση ἔνωσης τοῦ πιστοῦ πρὸς τὸν Θεὸ ποὺ πιστεύει.

θ'. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα, σαλεύεται ἀπὸ δύο νόμους, τῆς σάρκα καὶ τοῦ πνεύματος. Ὁ νόμος τῆς σάρκα ἐνεργεῖ στὴν αἴσθησι, ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος στὸ νοῦ. Ὁ νόμος τῆς σάρκα κάνει συνδέσεις ὑλικές, ἐπειδὴ λειτουργεῖ στὴν αἴσθησι, ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος, λειτουργῶντας στὸ νοῦ, ἐνώνει ἀμέσως μὲ τὸν Θεό. Καὶ εἶναι εὐλόγο. «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔκανε διάκριση μέσα του»⁴, δηλαδὴ δὲν ἔκανε διάκριση μέσα στὸ νοῦ του, ἢ ἀλλιῶς δὲν διέκοψε τὴν ἀμεση ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ ποὺ ἐπιτεύχθηκε μὲ τὴν πίστι, ὡς ἀπαλλαγμένος ἀπὸ πάθος, ἢ καλύτερα ἐπειδὴ ἔγινε ἤδη θεὸς μὲ τὴν ἔνωση μέσω τῆς πίστεως, «θὰ πεῖ στὸ βουνὸ αὐτὸ νὰ μετακινηθεῖ, καὶ θὰ μετακινηθεῖ»⁵, μὲ τὸ «αὐτὸ» δείχνει παραδειγματικὰ ὅτι δηλώνει τὸ φρόνημα καὶ τὸ νόμο τῆς σάρκα, ποὺ εἶναι βαρὺς πράγματι καὶ δυσμετακίνητος καὶ ὡς πρὸς φυσικὴ δύναμις ἀκίνητος τελείως καὶ ἀσάλευτος.

ι'. Ἐχει σὲ τόσο βαθμὸ ριζώσει στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων μέσω τῆς αἴσθησις ἢ δύναμις τῆς ἀλογίας, ὥστε οἱ πολλοὶ νὰ νομίζουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ σάρκα ποὺ ὡς δύναμις γι' ἀπόλαυση τῆς παρούσας ζωῆς ἔχει τὴν αἴσθησι.

ια'. «Ὅλα», λέγει, εἶναι δυνατὰ σ' ὅποιον πιστεύει καὶ δὲν διακρίνεται»⁶, δηλαδὴ ποὺ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴ νοερὴ ἔνωση μὲ τὸν Θεό, τὴν κερδισμένη μέσω τῆς πίστεως ἐξαιτίας τῆς σχέσις τῆς

5. Μάρκ. 2, 23.

6. Μάρκ. 9, 23.

σῶμα τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν αἴσθησιν σχέσιν, ὅσα κόσμον καὶ σαρκὸς τὸν νοῦν ἀλλοτριοῖ, Θεῷ δὲ προσοικειοῖ, τετελειωμένον τοῖς κατορθώμασι. Τοῦτο γὰρ προσυπακουστέον τῷ, «Πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι».

5 ιβ'. Ἡ πίστις ἀναπόδεικτος γνῶσις ἐστίν. Εἰ δὲ γνῶσις ἐστίν ἀναπόδεικτος, ἄρα σχέσις ἐστίν ὑπὲρ φύσιν ἢ πίστις, δι' ἧς ἀγνώστως, ἀλλ' οὐκ ἀποδεικτικῶς, ἐνούμεθα τῷ Θεῷ κατὰ τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν.

ιγ'. Τὴν ἄμεσον λαβὼν ἔνωσιν πρὸς τὸν Θεὸν ὁ νοῦς, τὴν
10 τοῦ νοεῖν καὶ νοεῖσθαι παντελῶς δύναμιν ἔχει σχολάζουσαν. Ὅσπηνίκα γοῦν ταύτην λύσει, νοήσας τι τῶν μετὰ Θεόν, διεκρίθη, τεμὼν τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν, καθ' ἣν ἕως ἐστὶ τῷ Θεῷ συνημμένος, ὡς ὑπὲρ φύσιν καὶ τῇ μεθέξει θεὸς γεγεννημένος, καθάπερ ὄρος ἀκίνητον, ἑαυτοῦ τὸν τῆς φύσεως μετατίθησι
15 νόμον.

ιδ'. Ὁ πρὸς εὐσέβειαν εἰσαγόμενος, περὶ τῶν ἔργων διδασκόμενος τῆς δικαιοσύνης, τὴν προᾶξιν μόνην ἐπιτελεῖ, μετὰ πάσης ὑπακοῆς καὶ πίστεως, καθάπερ σάρκας ἐσθίων τῶν ἀρετῶν τὰ φαινόμενα, τὴν ἠθικὴν δηλονότι παιδαγωγίαν· τοὺς δὲ τῶν
20 ἐντολῶν λόγους, ἐν οἷς ἢ τῶν τελείων ὑπάρχει γνῶσις, τῷ Θεῷ παραχωρεῖ διὰ τῆς πίστεως, μὴ δυνάμενος συνεπεκταθῆναι τέως τῷ μήκει τῆς γνώσεως.

ιε'. Ὁ τέλειος, οὐ μόνον τὴν τῶν εἰσαγομένων τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν προκοπτόντων διαδραμῶν, οὐκ ἀγνοεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ
25 κατ' ἐντολὴν γινομένων τοὺς λόγους, ἀλλ' ἐκείνους πνεύματι πρῶτον διαπιῶν, πᾶσαν ἐσθίει διὰ τῶν ἔργων τὴν σάρκα τῶν ἀρετῶν, πρὸς τὴν κατὰ νοῦν γνῶσιν ἀναδιβάζων τὴν τῶν γινομένων κατ' αἴσθησιν κίνησιν.

ψυχῆς με τὸ σῶμα κατὰ τὴν αἴσθησι. Εἶναι δυνατὰ ὅλα ὅσα ἀποξενώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸν προσοικειώνουν με τὸν Θεὸ τέλειο πᾶ με τις ἀρετές. Αὐτὸ βέβαια πρέπει νὰ ἐξυπακούεται με τὸ «Εἶναι ὅλα δυνατὰ σ' ὅποιον πιστεύει»⁷.

ιβ'. Ἡ πίστις εἶναι γνώσι πὸ δὲν ἀποδεικνύεται. Ἄν λοιπὸν ἡ πίστις εἶναι γνώσι πὸ δὲν ἀποδεικνύεται, ἄρα ἡ πίστις εἶναι σχέση πᾶνω ἀπὸ τὴ φύσι καὶ μ' αὐτὴν με τρόπο ἄγνωστο, ἀλλὰ ὄχι ἀποδεικτικὸ, πραγματοποιοῦμε τὴν πᾶνω ἀπὸ τὴ νόσι ἐνωσή μας με τὸν Θεό.

ιγ'. Ὄταν ὁ νοῦς ἐπιτύχει τὴν ἀμεσι ἐνωσή του με τὸν Θεό, τότε σχολάζει τελείως ἀπὸ τὴ δυνατὸτητα νὰ νοεῖ καὶ νὰ νοεῖται. Ὄταν λοιπὸν αὐτὴ τὴ διαλύσει νοώντας κάτι ἀπὸ τὰ μετὰ τὸν Θεό, χωρίστηκε τότε ἀπ' αὐτὸν κόβοντας τὴν ὑπέρονη ἐνωσι, κατὰ τὴν ὁποία, ὅσο εἶναι ἐνωμένος με τὸν Θεό, ἐπειδὴ ἔγινε θεὸς ὑπερφυσικά καὶ με τὴ μέθεξι, μεταθέτει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸ νόμο τῆς φύσις σὰν ἓνα βουνὸ ἀμετακίνητο.

ιδ'. Αὐτὸς πὸ εἰσάγεται στὴν εὐσέβεια, ὅταν διδάσκειται γιὰ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, κάνει τὴν πράξι μόνο με ὅλη τὴν ὑπακοή καὶ τὴν πίστι, τρώγοντας σὰ νὰ εἶναι σάρκες τὰ φαινόμενα τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ τὴν ἠθικὴ παιδαγωγία. Τοῦς λόγους ὁμοῦ τῶν ἐντολῶν, ὅπου ὑπάρχει ἡ γνώσι τῶν τελείων, τοῦς παραχωρεῖ στὸν Θεό με τὴν πίστι, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ πᾶ νὰ ἐπεκταθεῖ μαζί με τὸ μήκος τῆς γνώσις.

ιε'. Ὁ τέλειος ἀφοῦ διέτρεξε ὄχι τὴν τάξι μόνο ἐκείνων πὸ εἰσάγονται, ἀλλὰ καὶ τῶν προχωρημένων, δὲν ἀγνοεῖ τοῦς λόγους ὅσων ἔπραξε σύμφωνα με τὴν ἐντολή, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐκείνους πρῶτα τοῦς καταπαιεῖ, τρώγει με τὰ ἔργα ὅλη τὴ σάρκα τῶν ἀρετῶν, ἀνεβάζοντας στὴ νοερὴ γνώσι τὴν κίνησι ὅσων γίνονται με τὴν αἴσθησι.

ις. Ὁ Κύριός εἰπὼν, «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ», τουτέστι πρὸ πάντων τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ οὕτω τὴν τῶν καθηκόντων τρόπων ἐξάσκησιν, σαφῶς ἐδειξε περὶ μόνης τῆς θείας γνώσεως δεῖν
5 ζητεῖν τοὺς πιστεύοντας καὶ τῆς αὐτὴν κοσμούσης διὰ τῶν ἔργων ἀρετῆς.

ις. Ἐπειδὴ πολλά τυγχάνει τὰ πρὸς γνῶσιν Θεοῦ καὶ ἀρετὴν ζητούμενα τοῖς πιστεύουσιν, ἀπαλλαγὴ παθῶν, ὑπομονὴ πειρασμῶν, ἀρετῶν λόγοι, τρόποι ἐνεργειῶν, ἐξήλωσις τῆς πρὸς
10 σάρκα τῆς ψυχῆς διαθέσεως, ἀποξένωσις τῆς πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς αἰσθήσεως σχέσεως, τοῦ νοῦ παντελῆς ἀπὸ πάντων τῶν γεγονότων ἀναχώρησις, καὶ ἀπλῶς μυρία ἄλλα εἰσὶ τὰ πρὸς ἀποχὴν μὲν κακίας καὶ ἀγνωσίας, κατόρθωσιν δὲ γνώσεως καὶ ἀρετῆς, εἰκότως ὁ Κύριος ἔφησεν, «Πάντα ὅσα ἂν αἰτῆσθε πιστεύον-
15 τες, λήψεσθε», πάντα ἀπλῶς, τὰ πρὸς ἐπίγνωσιν Θεοῦ καὶ ἀρετὴν συντείνοντα μόνα καὶ ζητεῖν καὶ αἰτεῖν μετ' ἐπιστήμης καὶ πίστεως δεῖν εἰπὼν τοὺς εὐσεβεῖς. Ταῦτα γὰρ πάντα συμφέρει, καὶ πάντως δίδωσιν αὐτὰ τοῖς αἰτοῦσιν ὁ Κύριος.

ιη. Ὁ τοίνυν διὰ μόνην τὴν πίστιν, ἤγουν τὴν πρὸς Θεὸν ἄ-
20 μεσον ἔνωσιν, πάντα ζητῶν τὰ πρὸς τὴν ἔνωσιν, πάντως λήψεται ὁ δὲ ταύτης δίχα τῆς αἰτίας, καὶ ἄλλα, καὶ τὰ προειρημένα ζητῆ, οὐ λήψεται. Οὐ γὰρ πιστεύει, ἀλλ' οἰκείαν, ὡς ἄπιστος, διὰ τῶν θείων πραγματεύεται δόξαν.

ιβ. Ὁ γνώμη τῆς καθ' ἁμαρτίαν καθαρεύων φθορᾶς, φθεί-
25 ρει τὴν τῶν φθείρειν πεφυκότων φθοράν. Ἡ γὰρ ἀφθαρσία τῆς προαιρέσεως, τὴν φθοράν συντηρεῖν τῆς φύσεως πέφυκεν ἀφθαρτον, κατὰ πρόνοιαν, διὰ τῆς ἐν αὐτῇ τοῦ Πνεύματος χάριτος, μὴ συγχωροῦσα ταῖς ἐναντίαις ποιότησιν αὐτὴν διαφθεῖρεσθαι.

ιζ'. Λέγοντας ὁ Κύριος, «Νὰ ζητᾶμε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του»⁸, δηλαδή πρὶν ἀπὸ ὅλα τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἄσκηση τῆς κατάλληλης συμπεριφορᾶς, ἔδειξε μὲ σαφήνεια, ὅτι ὅσοι πιστεύουν πρέπει νὰ ἐρευνοῦν γιὰ τὴ θεία μόνον γνώση καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ πού κοσμεῖ τὴ γνώση μὲ τὰ ἔργα.

ιζ'. Ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ ἐκεῖνα πού ζητοῦν οἱ πιστοὶ γιὰ τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετὴ, ὅπως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ὑπομονὴ στοὺς πειρασμούς, λόγοι τῶν ἀρετῶν, τρόποι ἐνεργειῶν, ἀπομάκρυνση τῆς ψυχικῆς διάθεσης ἀπὸ τὴ σάρκα, ἀποξένωση ἀπὸ τὴ σχέση τῆς αἰσθησης πρὸς τὰ αἰσθητά, καὶ γενικὰ ὑπάρχουν μῦρια ἄλλα ὅσα πού συντελοῦν στὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν κακία καὶ στὴν κατόρθωση τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀρετῆς, γι' αὐτὸ εὐλόγα εἶπε ὁ Κύριος, «Ὅλα ὅσα ζητᾶτε μὲ πίστη θὰ τὰ λάβετε»⁹. Εἶπε δηλαδή ὅτι οἱ εὐσεβεῖς πρέπει νὰ ζητοῦν καὶ νὰ ἀπαιτοῦν μὲ ἐπιστήμη καὶ πίστη ὅλα γενικὰ, ἐννοώντας ὅσα μόνον ὁδηγοῦν στὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ συμφέρουν καὶ ὅπωςδήποτε τὰ δίνει ὁ Κύριος σὲ ὅσους τὰ ζητοῦν.

ιη'. "Ὁποῖος λοιπὸν ἀπὸ πίστη μόνον, δηλαδή ἄμεση ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ, ζητεῖ ὅλα ὅσα βοηθοῦν στὴν ἔνωση, ὅπωςδήποτε θὰ τὰ λάβει. "Ὁποῖος ὅμως ζητεῖ χωρὶς τὴν προϋπόθεση αὐτὴ εἴτε ἄλλα εἴτε ὅσα προαναφέρθηκαν, δὲν θὰ τὰ λάβει. Γιατὶ δὲν πιστεύει, ἀλλὰ ὡς ἄπιστος διαπραγματεύεται μὲ τὰ θεῖα τὴ δικὴ του δόξα.

ιβ'. "Ὁποῖος μὲ τὴ γνώμη του εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας, ἐξουδετερώνει τὴ φθορὰ τῶν φθαρτικῶν συντελεστῶν. Γιατὶ ἡ ἀφθαρσία τῆς προαίρεσης ἔχει στὴ φύση τῆς νὰ συντηρεῖ ἀφθαρτῆ τὴ φθορὰ τῆς φύσης, σύμφωνα μὲ τὴν πρόνοια πού ἔχει μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπει νὰ διαφθείρεται αὐτὴ μὲ τίς ἀντίθετες ποιότητες.

κ'. Ἐπειδὴ φύσεως καὶ χάριτος εἷς καὶ ὁ αὐτὸς οὐκ ἔστι λόγος, οὐκ ἔστιν ἀπορίας ἄξιον, πῶς τινες τῶν ἁγίων, ποτὲ μὲν παθῶν ὑπερεῖχον, ποτὲ δὲ μᾶλλον ὑπέπιπτον πάθεσι, γνωσκόντων ἡμῶν, ὅτι τὸ μὲν θαῦμα τῆς χάριτος ἦν, τὸ δὲ πάθος τῆς
5 φύσεως

κα'. Ὁ διὰ μιμήσεως τὴν μνήμην ἔχων τῆς τῶν ἁγίων ἀναστροφῆς, τὴν μὲν τῶν παθῶν ἀποτίθεται νέκρωσιν, τὴν δὲ τῶν ἀρετῶν ζωὴν ὑποδέχεται.

κβ'. Ὡς τρόπον βούλεται ὁ τὴν ἐκάστου διορίσας ζωὴν πρὸ
10 τῶν αἰῶνων Θεός, ἕκαστον πρὸς τὸ οἰκεῖον τῆς ζωῆς ἄγει τέλος, εἴτε δίκαιον, εἴτε ἄδικον.

κγ'. Τὸν τῷ μακαρίῳ Παύλῳ συμβάντα ζοφερόν χειμῶνα, τὸ βάρος εἶναι τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν τεκμαίρομαι, τὴν δὲ νῆσον, τὴν παγίαν ἔξιν τῆς θείας ἐλπίδος καὶ ἄσειστον, τὴν δὲ
15 πυράν, τὴν ἔξιν τῆς γνώσεως, τὰ δὲ φρύγανα, τὴν τῶν ὀρωμένων φύσιν, ἣν συνέστρεφε μὲν τῇ χειρὶ, τῇ κατὰ θεωρίαν λέγω ψηλαφητικῇ τοῦ νοῦ δυνάμει, διατρέφων τοῖς ἐξ αὐτῆς νοήμασι τὴν ἔξιν τῆς γνώσεως, τὴν θεραπεύουσαν τὴν ἐκ τοῦ χειμῶνος τῶν πειρασμῶν προστριβεῖσαν τῇ διανοίᾳ κατήφειαν· τὴν δὲ
20 ἔχιδναν, τὴν λανθανόντως ἐγκεκρυμμένην τῇ φύσει τῶν αἰσθητῶν πονηρὰν καὶ ὀλέθριον δύναμιν, δήξασαν μὲν τὴν χεῖρα, τουτέστι τὴν κατὰ νοῦν ψηλαφητικὴν τῆς θεωρίας ἐνέργειαν, οὐ βλάψασαν δὲ τὸν διορατικὸν νοῦν, τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως αὐτὴν εὐθύς ὡς ἐν πυρὶ διαφθείραντα, τὴν τῷ πρακτικῷ κινήματι τοῦ
25 νοῦ προσαφθεῖσαν ἐκ τῆς τῶν αἰσθητῶν θεωρίας ὀλέθριον δύναμιν.

κδ'. «Ὁσμὴ ἦν ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν» ὁ Ἀπόστολος, ὡς τοὺς πιστοὺς τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι διὰ πράξεως πρὸς τὴν εὐωδίαν τῶν ἀρετῶν κινεῖσθαι παρασκευάζων, ἢ τοὺς πειθομένους

κ'. Ἐπειδὴ ἡ φύση καὶ ἡ χάρις δὲν ἔχουν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ λόγον, δὲν εἶναι ἄξιο ἀπορίας πῶς μερικοὶ ἅγιοι ἄλλοτε νικοῦσαν τὰ πάθη τους καὶ ἄλλοτε ἔπεφταν περισσότερο σ' αὐτά, καθόσον γνωρίζομε ἐμεῖς ὅτι τὸ θαῦμα εἶναι ἔργο τῆς χάριτος, ἐνῶ τὸ πάθος τῆς φύσεως.

κα'. Ὅποιος μὲ τὴ μίμηση ἔχει στὴ μνήμη του τὴν ἀναστροφή τῶν ἁγίων, ἀποθέτει τὴ νέκρωσι τῶν παθῶν καὶ ὑποδέχεται τὴ ζωὴ τῶν ἀρετῶν.

κβ'. Ὁ Θεὸς ποὺ καθόρισε τὴ ζωὴ τοῦ καθενὸς πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες μὲ ὅποιο τρόπο θέλει αὐτός, ὁδηγεῖ τὸν καθένα πρὸς τὸ οἰκεῖο τέλος τῆς ζωῆς, εἴτε δίκαιο εἴτε ἄδικο.

κγ'. Ἡ ζοφερὴ τρικυμία ποὺ ἔτυχε στὸν μακάριο Παῦλο¹⁰, συμπεραίνω πῶς εἶναι τὸ βάρος τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν· τὸ νηοὶ εἶναι ἡ πάγια καὶ ἄσειστη ἔξις τῆς θείας ἐλπίδας· ἡ φωτιὰ εἶναι ἡ ἔξις τῆς γνώσης· τὰ φρύγανα εἶναι ἡ φύση τῶν ὁρατῶν, ποὺ τὴν ἔστριβε μὲ τὸ χέρι, ἐννοῶ τὴ θεωρητικὴ ψηλαφητικὴ δύναμις τοῦ νοῦ, διατρέφοντας μὲ τὰ νοήματά της τὴν ἔξις τῆς γνώσης, ποὺ θεραπεύει τὴν κατῆφεια ποὺ προστρίφτηκε στὴ διάνοια ἀπὸ τὴν τρικυμία τῶν πειρασμῶν· ἡ ἔχιδνα εἶναι ἡ πονηρὴ καὶ ὀλέθρια δύναμις ποὺ λανθάνει κρυμμένη μέσα στὴ φύση τῶν αἰσθητῶν, ἡ ὁποία δάγκασε βέβαια τὸ χέρι, δηλαδὴ τὴν ψηλαφητικὴ νοερὴ ἐνέργεια τῆς θεωρίας, δὲν ἔδραψε ὅμως τὸν διορατικὸ νοῦ, ἐπειδὴ τὴν ἔκαψε εὐθύς ἀμέσως, σὰν σὲ φωτιὰ, στὸ φῶς τῆς γνώσης, τὴν ὀλέθρια δηλαδὴ δύναμις ποὺ προσκολλήθηκε στὴν πρακτικὴ λειτουργία τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν.

κδ'. Ὁ Ἀπόστολος ἦταν ὁσμὴ ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωὴ¹¹, ἐπειδὴ προετοίμαζε τοὺς πιστοὺς μὲ τὸ παράδειγμά του νὰ κατευθύνονται μὲ τίς πράξεις του στὴν εὐωδιὰ τῶν ἀρετῶν, ἢ μετέθετε ὅσους ἀκο-

10. Πράξ. 28, 2, 7.

11. Β' Κορ. 2, 16.

τῷ λόγῳ τῆς χάριτος ὡς κήρυξ ἀπὸ τῆς κατ' αἴσθησιν ζωῆς εἰς τὴν ἐν πνεύματι μετάγων ζωὴν. «Ὅσμη δὲ θανάτου εἰς θάνατον», τοῖς ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς ἀγνοίας εἰς τὸν τῆς ἀπιστίας ἐλάσασι θάνατον, διδοὺς αὐτοῖς αἴσθησιν τῆς μενούσης αὐτοῦς
 5 κατακρίσεως Ἡ πάλιν «Ὅσμη ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν», τοῖς ἀπὸ πράξεως εἰς θεωρίαν ἀναγομένοις, «Ὅσμη δὲ θανάτου εἰς θάνατον», τοῖς ἀπὸ τοῦ νεκρῶσαι τῇ καθ' ἁμαρτίαν ἀργία τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς τὴν τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων τε καὶ φαντασιῶν ἐπαινουμένην μεταβαίνουσιν νέκρωσιν.

10 κέ. Τρεῖς εἰσιν αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, λόγος, θυμός, καὶ ἐπιθυμία. Τῷ μὲν λόγῳ ζητοῦμεν, τῇ ἐπιθυμίᾳ δὲ ποθοῦμεν τὸ ζητηθὲν ἀγαθόν, τῷ δὲ θυμῷ ὑπεραγωνιζόμεθα. Κατὰ ταύτας δὴ τὰς δυνάμεις προσμένοντες οἱ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες τῷ θείῳ λόγῳ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, τῇ μὲν ζητοῦντες, τῇ δὲ πο-
 15 θοῦντες, τῇ δὲ ὑπεραγωνιζόμενοι, δέχονται τροφήν ἄφθαρτον καὶ τὸν νοῦ πιαίνουσαν τὴν γνῶσιν τῶν γεγονότων.

κς. Τὴν κενωθεῖσαν τῆς δοθείσης γνώσεως φύσιν, γενόμενος ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, πάλιν ἐπλήρωσε γνώσεως, καὶ στομώσας πρὸς ἀτρεψίαν, οὐ φύσει, ποιότητι δέ, ταύτην ἐθέω-
 20 σεν, ἀνελλιπῶς αὐτὴν τῷ οἰκειῷ χαρακτηρίσας Πνεύματι, καθάπερ ὕδωρ, οἴνου ποιότητι πρὸς τόνον μετακεράσας. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ γίνεται κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος, ἵνα κατὰ χάριν ἡμᾶς καταστήσῃ θεοῦς.

κς. Ὁ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων δημιουργήσας Θεός, ἅμα
 25 βουλήσῃ τὸ εἶναι αὐτῇ δέδωκεν, συνήρμοσεν αὐτῇ καὶ δυνάμιν τῶν καθηκόντων ποιητικῆν δυνάμιν δὲ λέγω τὴν οὐσιωδῶς μὲν κατεσπαρμένην τῇ φύσει πρὸς ἀρετῶν ἐνέργειαν κίνησιν, γνω-

λουθοῦσαν τὸ λόγο τῆς χάριτος ὡς κήρυκας ἀπὸ τῆ ζωῆ τῆς αἴσθησης στὴν πνευματικὴ ζωὴ. Ἐπίσης ἦταν ὁσμὴ θανάτου γιὰ ἐκείνους ποὺ προχώρησαν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ἄγνοιας στὸ θάνατο τῆς ἀπιστίας, προδιαθέτοντάς τους γιὰ τὴν κατάκριση ποὺ τοὺς περίμενε. Ἡ πάλι ἦταν ὁσμὴ ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωὴ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν πράξη στὴ θεωρία, καὶ ὁσμὴ θανάτου πρὸς θάνατο γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴ νέκρωση μὲ τὴν ἀργία τους στὴν ἁμαρτία τῶν ἐπιγείων μελῶν τους¹², μεταβαίνουν στὴν ἐπαινούμενη νέκρωση τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων καὶ φαντασιῶν.

κε'. Οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἶναι τρεῖς· ὁ λόγος, ὁ θυμὸς, ἡ ἐπιθυμία¹³. Μὲ τὸ λόγο ἐρευνοῦμε, μὲ τὴν ἐπιθυμία ποθοῦμε τὸ ἀγαθὸ ποὺ ἐρευνήσαμε, καὶ μὲ τὸ θυμὸ ἀγωνιζόμαστε γι' αὐτό. Παραμένοντας στὸ πλαίσιο τῶν δυνάμεων αὐτῶν ὅσοι ἀγαποῦν τὸν Θεό, στὸ λόγο δηλαδὴ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, μὲ τὸ λογικὸ ἐρευνῶντας, μὲ τὴν ἐπιθυμία ποθώντας, καὶ μὲ τὸ θυμὸ ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὸ ἀγαθό, δέχονται τροφὴ ἀφθαρτῆ, ποὺ τρέφει τὸ νοῦ μὲ τὴ γνώση ἐκείνων ποὺ ἔχουν δημιουργηθεῖ.

κς'. Ὄταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος γέμισε πάλι μὲ γνώση τὴ φύση ποὺ εἶχε ἀδειάσει ἀπὸ τὴ γνώση ποὺ τῆς εἶχε δοθεῖ, κι ἀφοῦ τὴ σφυρηλάτησε, ὥστε νὰ μείνει ἀτρεπτῆ, τὴν θέωσε ὄχι κατὰ τὴ φύση, ἀλλὰ κατὰ τὴν ποιότητα, δίνοντάς της χωρὶς ἔλλειψη τοὺς χαρακτῆρες τοῦ Πνεύματός του, ἔτσι ἀκριδῶς ὅπως μετέβαλε τὸ νερὸ στὴν ποιότητα τοῦ κρασιοῦ δυναμώνοντάς το. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ γίνεται ἀληθινὰ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μᾶς ἀναδείξει θεοὺς κατὰ χάρη.

κζ'. Ὁ Θεὸς ποὺ δημιούργησε τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, ταυτόχρονα μὲ τὸ εἶναι τῆς ἔδωσε τὴ βούληση καὶ τὴν ἐφοδίασε μὲ τὴ δύναμη νὰ ἐκτελεῖ ὅσα τῆς ταιριάζουν. Μὲ τὴ 'δύναμη' ἐννοῶ τὴν κίνηση ποὺ εἶναι κατεσπαρμένη ὡς πρὸς τὴν οὐσία στὴ φύση γιὰ

12. Κολ. 3, 5.

13. Μὲ σύγχρονους ὄρους λογικό, συναισθηματικὸ καὶ ἐπιθυμητικό.

μικῶς δὲ πρὸς τὴν τοῦ κεκτημένου βούλησιν κατὰ τὴν χρῆσιν ἐκφαινομένην.

κη'. Φυσικὸν ἔχομεν κριτήριον τὸν κατὰ φύσιν νόμον, διδάσκοντα ἡμᾶς, ὅτι πρὸς τῆς ἐν ὅλοις σοφίας, ἔδει πρὸς τὴν τοῦ
5 ποιητοῦ τῶν ὄλων μυσταγωγίαν ἡμῶν κινεῖσθαι τὴν ἔφεσιν.

κθ'. Τὸ φρέαρ ἐστὶ τοῦ Ἰακώβ ἡ Γραφή, τὸ δὲ ὕδωρ ἐστὶν ἡ ἐν τῇ Γραφῇ γνῶσις, τὸ δὲ βάθος ἡ τῶν Γραφικῶν αἰνιγμάτων δυσδιεξίτητος θέσις, τὸ δὲ ἀντλημὰ ἐστὶν ἡ διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ θείου λόγου μάθησις, ἣν οὐκ εἶχεν ὁ Κύριος, Ἀὐτολόγος
10 ὑπάρχων, καὶ οὐ τὴν ἐκ μαθήσεως καὶ μελέτης διδοὺς γνῶσιν τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ χάριτος πνευματικῆς ἀένναον σοφίαν καὶ μηδέποτε λήγουσαν τοῖς ἀξίοις δωρούμενος. Τὸ γὰρ ἀντλημα, τουτέστιν ἡ μάθησις, μέρος ἐλάχιστον λαμβάνουσα γνώσεως, τὸ πᾶν ἔᾶ μηδενὶ λόγῳ κρατούμενον. Ἡ δὲ κατὰ χάριν
15 γνῶσις ὅλην ἔχει καὶ δίχα μελέτης τὴν ἐφικτὴν ἀνθρώποις σοφίαν, πρὸς τὰς χρεῖας ποικίλως βλυστάνουσαν.

λ'. Τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον, ἐξ αὐτοῦ μόνου, τοῦ, τὸ μὲν «ζωῆς ξύλον» ὀνομασθῆναι τὸ δὲ οὐ ζωῆς, ἀλλὰ μόνον «γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ», πολλὴν καὶ ἄφατον ἔχου-
20 σι τὴν διαφορὰν. Τὸ γὰρ τῆς «ζωῆς ξύλον», πάντως καὶ ζωῆς ἐστὶ ποιητικόν, τὸ δὲ μὴ τῆς ζωῆς ξύλον, δῆλον ὅτι θανάτου ποιητικόν. Τὸ γὰρ μὴ ποιητικὸν ζωῆς ἐκ τοῦ μὴ προσαγορευθῆναι ξύλον τῆς ζωῆς, θανάτου σαφῶς ἂν εἶη ποιητικόν· ἄλλο γὰρ οὐδὲν τῇ ζωῇ κατ' ἐναντίωσιν ἀντιδιαίρεῖται.

25 λα'. Τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ ὡς σοφία, πλείστην ἔχει διαφορὰν πρὸς τὸ ξύλον τὸ γνωστικὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, τὸ μήτε

14. Μυσταγωγία· ἡ μυστικὴ εἰσαγωγή, ἡ μυστικὴ διδασκαλία, ἡ μύηση.

15. Ἰω. 4, 13.

τὴν ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴ γνῶμη τὴν κίνηση πρὸς τὴ βούληση ἐκείνου ποὺ τὴν ἔχει, ποὺ ἐκδηλώνεται κατὰ τὴ χρήση.

κη'. Ἔχομε φυσικὸ κριτήριον, τὸ φυσικὸ νόμον ποὺ μᾶς διδάσκει, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴ σοφία ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλα ἔπρεπε ἢ ἐπιθυμία μας νὰ κατευθύνεται στὸ νὰ διδαχθεῖ κατὰ τρόπο μυστικὸ¹⁴ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ποιητὴ τῶν ὄλων.

κθ'. Τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ εἶναι ἡ Γραφή¹⁵· τὸ νερό του εἶναι ἡ μέσα στὴ Γραφή γνώση· τὸ βάθος του εἶναι ἡ δυσκολόβρετη λύση τῶν αἰνιγμάτων τῆς Γραφῆς· τὸ ἀντλήμα εἶναι ἡ μάθηση τοῦ θείου λόγου μὲ τὰ γράμματα, ποὺ δὲν τὴν εἶχε ὁ Κύριος, ἐπειδὴ εἶναι Αὐτολόγος καὶ δὲν δίνει σὲ ὅσους πιστεύουν τὴ γνώση ἀπὸ μάθηση καὶ μελέτη, ἀλλὰ δωρίζει στοὺς ἄξιους μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος τὴ σοφία τὴν ἀέννητη καὶ ποὺ δὲν σταματᾷ ποτέ. Γιατὶ τὸ ἀντλήμα, δηλαδή ἡ μάθηση, παίρνοντας ἕνα ἐλάχιστο ποσοστὸ γνώσης, ἀφήνει τὸ σύνολο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ ἀπὸ κανένα λόγο. Ἐνῶ ἡ κατὰ χάρη γνώση ἔχει ὅλη, καὶ χωρὶς μελέτη, τὴ σοφία τὴ δυνατὴ στοὺς ἀνθρώπους μὲ ποικίλα ἀναδρώσιμα ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες.

λ'. Τὸ ξύλο τῆς ζωῆς καὶ τὸ διάφορό του, ἀπὸ τὸ ὄνομά τους καὶ μόνο, τὸ νὰ ὀνομαστῆι δηλαδή τὸ ἕνα «ξύλο τῆς ζωῆς»¹⁶ καὶ τὸ ἄλλο ὄχι τῆς ζωῆς, ἀλλὰ «τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ»¹⁷, ἔχουν μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτη διαφορὰ. Γιατὶ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς εἶναι ὅπωςδήποτε πρόξενο ζωῆς, ἐνῶ τὸ ξύλο ποὺ δὲν εἶναι τῆς ζωῆς προφανῶς εἶναι πρόξενο θανάτου. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ δὲν προξενεῖ ζωὴ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ὀνομάστηκε ξύλο τῆς ζωῆς, θὰ μπορούσε προφανῶς νὰ εἶναι πρόξενο θανάτου· καθόσον κανένα ἄλλο δὲν εἶναι ἀντιφατικὰ ἀντίθετο τῆς ζωῆς.

λα'. Τὸ ξύλο τῆς ζωῆς ἔχει καὶ ὡς σοφία μεγάλη διαφορὰ πρὸς

16. Γεν. 3, 22.

17. Γεν. 2, 17.

ὄν σοφία, μήτε ἄνομασμένον. Τῆς μὲν γὰρ σοφίας ἴδιον νοῦς
καὶ λόγος, τῆς δὲ τῆ σοφία κατὰ τὸ ἐναντίον ἀντικειμένης ἕξεως
ἴδιον ἀλογία καὶ αἰσθησις

λβ'. Ἐπειδὴ ἐκ ψυχῆς νοεραῦς καὶ σώματος αἰσθητικοῦ
5 συνεστῶς πρὸς γένεσιν ἦλθεν ὁ ἄνθρωπος, ἔστω κατὰ μίαν ἐπι-
βολὴν ξύλον ζωῆς ὁ τῆς ψυχῆς νοῦς, ἐν ᾧ τῆς σοφίας ὑπάρχει τὸ
χρῆμα, ξύλον δὲ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ἢ τοῦ σώματος
αἰσθησις, ἐν ᾗ τῆς ἀλογίας ὑπάρχει σαφῶς ἡ κίνησις, ἥς κατὰ
τὴν πεῖραν, μὴ ἄψασθαι δι' ἐνεργείας ἄνθρωπος τὴν θείαν λα-
10 θῶν ἐντολήν, οὐκ ἐφύλαξεν.

λγ'. Ἀμφότερα τὰ ξύλα κατὰ τὴν Γραφήν, τινῶν εἰσι δια-
κριτικά, ἡγουν ὁ νοῦς καὶ ἡ αἰσθησις· οἷον, ὁ μὲν νοῦς ἔχει δύ-
ναμιν διακριτικὴν, νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, προσκαιρῶν καὶ αἰ-
ωνίων· μᾶλλον δὲ ψυχῆς ὑπάρχοντων δύνάμεις διακριτικὴ, τῶν μὲν
15 αὐτὴν ἀντέχεσθαι πείθει, τῶν δὲ ὑπεραίρεσθαι. Ἡ δὲ αἰσθησις
ἔχει δύνάμιν διακριτικὴν ἡδονῆς σωμάτων καὶ ὀδύνης, μᾶλλον
δὲ δύνάμεις ὑπάρχουσα ἐμψύχων καὶ αἰσθητικῶν σωμάτων, τὴν
μὲν ἡδονὴν ἐπισπᾶσθαι πείθει, τὴν δὲ ὀδύνην ἀποπέμπεσθαι.

λδ'. Ὁ ἄνθρωπος, εἰ μὲν μόνῃς τῆς καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύ-
20 νην αἰσθητικῆς τῶν σωμάτων γένηται διακρίσεως, τὴν θείαν
παραβᾶς ἐντολήν, ἐσθίει τὸ ξύλον τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονη-
ροῦ, τουτέστι τὴν κατ' αἰσθησιν ἀλογίαν, ἔχων μόνῃν τὴν συστα-
τικὴν τῶν σωμάτων διάκρισιν, καθ' ἣν, ὡς μὲν καλοῦ τῆς ἡδο-
νῆς ἀντέχεται, ὡς δὲ κακοῦ τῆς ὀδύνης ἀπέχεται. Ἐὰν δὲ μόνῃς
25 τῆς τῶν αἰωνίων διακρινοῦσης τὰ πρόσκαιρα δι' ὄλου γένηται
νοεραῦς διακρίσεως, τὴν θείαν φυλάξας ἐντολήν, ἐσθίει τὸ ξύλον
τῆς ζωῆς, τὴν κατὰ νοῦν λέγω συνισταμένην σοφίαν, μόνῃν ἔ-
χων τὴν συστατικὴν τῆς ψυχῆς διάκρισιν, καθ' ἣν, ὡς μὲν καλοῦ
τῆς τῶν αἰωνίων ἀντέχεται δόξης, ὡς δὲ κακοῦ τῆς τῶν προσ-
30 καιρῶν ἀπέχεται φθοραῖς

λε'. Νοῦ μὲν καλόν ἐστίν ἡ ἀπαθὴς πρὸς τὸ πνεῦμα διά-

τὸ ξύλο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖο οὔτε εἶναι οὔτε ὀνομάστηκε σοφία. Γιατὶ διακριτικὸ γνῶρισμα τῆς σοφίας εἶναι ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος, ἐνῶ τοῦ ἀντίθετου τῆς σοφίας γνῶρισμα εἶναι ἡ ἀλογία καὶ ἡ αἴσθησις.

λβ'. Ἐπειδὴ ἦρθε στὴ ζωὴ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελούμενος ἀπὸ νοερὴ ψυχὴ καὶ σῶμα μ' αἰσθήσεις, ἃς ὑποθέσομε κατὰ μία ἄποψη ὅτι «ξύλο τῆς ζωῆς» εἶναι ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς, ὅπου ὑπάρχει ἡ σοφία, καὶ «ξύλο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» εἶναι ἡ σωματικὴ αἴσθησις, ὅπου φανερὰ ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ ἡ ἀλογία, τὴν ὁποῖα, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος πῆρε τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ τὴ δοκιμάσει καὶ νὰ μὴν τὴ βάλει σ' ἐνέργεια, ὥσπῳσο δὲν τὴ φύλαξε.

λγ'. Καὶ τὰ δύο 'ξύλα' κατὰ τὴ Γραφή, ἔχουν τὴ δυνατότητα διάκρισης κάποιων, δηλαδὴ ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησις. Ὁ νοῦς λόγου χάρις ἔχει τὴ δύναμη διάκρισης σὲ νοητὰ καὶ αἰσθητὰ, πρόσκαιρα καὶ αἰώνια. Ἡ καλύτερα, ἐπειδὴ εἶναι διακριτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, τὴν πείθει ἄλλα νὰ τ' ἀποδέχεται καὶ ἄλλα νὰ τὰ προσπερνᾷ. Ἡ αἴσθησις πάλι ἔχει δύναμη διακριτικὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης τῶν σωμάτων καὶ πείθει τὴν ψυχὴν νὰ θέλει ν' ἀποσπᾷ τὴν ἡδονὴν καὶ ν' ἀποβάλλει τὴν ὀδύνην.

λδ'. Ἄν ὁ ἄνθρωπος περιοριστεῖ στὴ διάκριση μόνο τῆς σωματικῆς αἰσθησις τῆς ἡδονῆς καὶ ὀδύνης, παραβαίνοντας τὴ θεία ἐντολήν, τρώγει «τὸ ξύλο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ», δηλαδὴ τὴν ἀλογία τῆς αἰσθησις, ἔχοντας μονάχα τὴ διάκριση ποῦ συνιστᾷ τὰ σώματα, κατὰ τὴν ὁποῖα συγκρατεῖ τὴν ἡδονὴν ὡς καλὸ καὶ κρατιέται μακριὰ ἀπὸ τὴν ἡδονήν. Ἄν ὁμως δεχθεῖ ὀλοκληρωτικὰ τὴ νοερὴ διάκριση ποῦ διακρίνει τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὰ αἰώνια, τηρώντας τὴ θεία ἐντολήν, τότε τρώγει τὸ ξύλο τῆς ζωῆς, ἐννοῶ τὴ νοερὴ σοφία, ἐπειδὴ ἔχει μονάχα τὴ συστατικὴ διάκριση τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποῖα συγκρατεῖ τὴ δόξα τῶν αἰώνιων ὡς καλὸ καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴ φθορὰ τῶν πρόσκαιρων ὡς κακὸ.

λε'. Τὸ καλὸ τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ πάθος διάθεσις

θεσις, κακὸν δὲ ἢ ἐμπαθῆς πρὸς τὴν αἴσθησιν σχέσις· αἰσθήσεως δὲ καλὸν ἔστιν ἢ καθ' ἡδονὴν ἐμπαθῆς πρὸς σῶμα κινήσις, κακὸν δὲ ἢ κατὰ στέρησιν ταύτης ἐπιγινομένη διάθεσις.

λς. Ὁ πείσας τὸ συνειδὸς, ὡς φύσει καλόν, πραττόμενον
 5 ἔχειν τὸ κάκιστον, οὗτος χειρὸς δίκην ἐκτείνας τὸ πρακτικόν,
 ἔλαβε ψεκτῶς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἀθάνατον ἠγησάμενος φύσει
 τὸ κάκιστον. Διόπερ τὴν κατὰ τὸ συνειδὸς τοῦ κακοῦ διαβολὴν
 τῷ ἀνθρώπῳ φυσικῶς ἐνθέμενος ὁ Θεός, διέκρινεν αὐτὸν τῆς
 ζωῆς, κακὸν τῇ προαιρέσει γεγεννημένον, ἵνα μὴ, τὸ κακὸν πράτ-
 10 των, δύνηται πείσαι τὴν ἰδίαν συνείδησιν, ὅτι φύσει καλὸν ὑπάρ-
 χει τὸ κάκιστον.

λς. Ἡ ἄμπελος οἶνον ποιεῖ, ὁ οἶνος μέθην, ἢ μέθη ἔκστασιν.
 Οὐκοῦν ὁ ἐνεργῆς λόγος, ὅπερ ἔστιν ἡ ἄμπελος, γεωρογούμενος
 ταῖς ἀρεταῖς, γεννᾷ τὴν γνῶσιν, ἢ δὲ γνῶσις γεννᾷ τὴν καλὴν
 15 ἔκστασιν, τὴν τὸν νοῦν τῆς κατ' αἴσθησιν σχέσεως ἐξιστῶσαν.

λη. Τοῖς τῶν αἰσθητῶν νοήμασιν εἴωθε κακούργως ὁ πο-
 νηρὸς συμβάλλειν τὰ τῶν αἰσθητῶν εἶδη καὶ σχήματα, δι' ὧν
 πέφυκε τὰ πάθη δημιουργεῖσθαι περὶ τὰς ἐπιφανείας τῶν ὄρα-
 τῶν, στάσιν λαμβανούσης διὰ τῆς μέσης αἰσθήσεως τῆς περὶ τὰ
 20 νοητὰ διαβάσεως, τῆς ἐν ἡμῖν λογικῆς ἐνεργείας. Διὸ καὶ κατι-
 σχύει πορθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς τὴν τῶν παθῶν σύγχυσιν κατα-
 σύρειν.

λθ. Λύχνος ἐστὶ, κατὰ ταυτὸν ὁμοῦ καὶ φῶς, ὁ τοῦ Θεοῦ
 λόγος, καὶ ὡς φωτίζων τοὺς κατὰ φύσιν λογισμοὺς τῶν πιστῶν,
 25 καὶ ὡς καίων τοὺς παρὰ φύσιν καὶ ὡς λύων τὸ ζόφον τῆς κατ'
 αἴσθησιν ζωῆς, τοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν πρὸς τὴν ἐλπίζομένην

πρὸς τὸ πνεῦμα, ἐνῶ κακὸ ἢ ἐμπαθῆς σχέσηη πρὸς τὴν αἴσθησι. Τὸ καλὸ πάλι τῆς αἴσθησις εἶναι ἢ κυριαρχιμένη ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς κίνησι πρὸς τὸ σῶμα, ἐνῶ κακὸ ἢ διάθεσι πρὸς ἀκολουθεῖ τῇ στέρησὶ τῆς.

λς'. "Ὁποιοις ἔπεισε ὅτι ἢ συνείδησι, ὡς ἀπὸ τῆ φύσι του καλό, στὴν πράξι ἔχει τὸ κάκιστο, αὐτὸς ἀπλώνοντα, σὰ νὰ εἶναι χέρι, τὴν πρακτικὴ δύναμι του, ἔλαβε, ὄντα ἀξιοι μομφῆς, ἀπὸ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς, τὸ κάκιστο, θεωρῶντα το ὡς ἀπὸ τῆ φύσι του ἀθάνατο. Γι' αὐτὸ θέτοντα ὁ Θεὸς φυσικὰ στὸν ἄνθρωπο τῇ διαβολῇ τοῦ κακοῦ στὴ συνείδησὶ του, τὸν διαχώρισε ἀπὸ τῆ ζωῆ, ἔπειδὴ εἶχε γίνε κακὸς στὴν προαίρεσι, ὥστε, πρῶτοντα τὸ κακό, νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πείσει τῇ συνείδησὶ του, ὅτι ἀπὸ τῆ φύσι του καλό εἶναι τὸ κάκιστο.

λζ'. Τὸ κλῆμα κάνει κρασί, τὸ κρασί προκαλεῖ τῇ μέθῃ, καὶ ἢ μέθῃ τὴν ἔκστασι. Ὁ ἐνεργῆς λοιπὸν λόγος, πρὸς εἶναι τὸ κλῆμα, ὅταν καλλιεργεῖται μὲ τίς ἀρετέι γεννᾶ τῇ γνώσι, καὶ ἢ γνώσι γεννᾶ τὴν καλὴ ἔκστασι, πρὸς βγάζει τὸ νοῦ ἀπὸ τῆ σχέσηη του μὲ τίς αἰσθήσι.

λη'. Μὲ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν ὁ πονηρὸς συνηθίζει νὰ ἐνώνει τίς ὄψει καὶ τὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν, μέσω τῶν ὁποῖων δημιουργοῦνται τὰ πάθη γύρω ἀπὸ τίς ἐπιφάνειι τῶν ὄρατῶν, ἀφοῦ σταματήσι ἢ λογικὴ ἐνέργεια μέσα μαρ γιὰ τὸ πέρασμα μέσω τῶν αἰσθήσεων στὰ νοητά. Γι' αὐτὸ καὶ κατορθώνει νὰ πορθεῖ τὴν ψυχὴ καὶ νὰ τὴν κατασύρει στὴ σύγχυσι τῶν παθῶν.

λθ'. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι λύχνος καὶ ταυτόχρονα καὶ φῶς¹⁸, ἔπειδὴ καὶ τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς τῶν πιστῶν φωτίζει καὶ τοὺς παραφύσι καίει, καὶ ἀκόμα ἔπειδὴ διαλύει τὸ ζόφο τῆς ζωῆς τῶν αἰσθήσεων γιὰ ἐκείνοι πρὸς σπεύδου μέσω τῶν ἐντολῶν πρὸς τῇ

ἐπειγομένοις ζωὴν, καὶ ὡς κολάζων τῇ καύσει τῆς κρίσεως τοὺς ταύτης τῆς σκοτεινῆς τοῦ βίου νυκτὸς κατὰ γνώμην διὰ φιλίαν σαρκὸς ἀντεχομένους.

μ'. Ὁ μὴ πρὸς ἑαυτόν, φησί, πρότερον ἀναχθείς, διὰ τῆς
5 ἀποβολῆς τῶν παρὰ φύσιν παθῶν, πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν, ἤγουν τὸν Θεόν, διὰ τῆς ἐν χάριτι τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀγαθῶν ἐπικτήσεως οὐκ ἀναχθήσεται. Τῶν γὰρ πεπονημένων χωρισθῆναι δεῖ κατὰ διάνοιαν τὸν πρὸς Θεὸν ἀληθῶς συναγόμενον.

μα'. Τοῦ μὲν γραπτοῦ νόμου ἔργου ἐστὶν ἡ τῶν παθῶν ἀ-
10 παλλαγὴ, φυσικοῦ δὲ νόμου ἡ κατ' ἰσονομίαν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἰσοτιμία, πνευματικοῦ δὲ νόμου τελείωσις ἡ πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἔστιν ἀνθρώπῳ δυνατόν, ἕξομοίωσις.

μβ'. Τῆς μὲν τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων γνώσεως δεκτικὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ τοῦ νοῦ δύναμις, τῆς δὲ τῆς ἁγίας Τριάδος
15 κατὰ μόνην τὴν χάριν δέχεται τὰς ἐμφάσεις· ὅτι ἐστὶ μόνον πιστεύουσα, ἀλλ' οὐ τίποτε κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἀνθαδιζομένη, ὡς ὁ δαιμόνιος νοῦς. Ὁ γὰρ γνώσεως ἄμοιρος, τὸν κατ' ἀρετὴν ρυπτικὸν τῆς κακίας οὐδαμῶς ἐπίσταται τρόπον.

μγ'. Ὁ τὸ ψεῦδος ἀγαπῶν, αὐτῷ παραδίδεται πρὸς ἀπώλει-
20 αν, ἵνα γινῶ πάσχων ὅπερ ἐκῶν περιεῖπε, καὶ μάθη κατὰ τὴν πείραν γενόμενος, ὡς ἐλάνθανεν ἀντὶ ζωῆς περιπτυσσόμενος θάνατον.

μδ'. Μόνην ἔχει τοῦ καλοῦ τὴν γινῶσιν ὁ Θεός, ὡς κατ' οὐσίαν τοῦ καλοῦ φύσις τε καὶ γινῶσις ὑπάρχων, τοῦ δὲ κακοῦ τὴν
25 ἄγνοιαν, ὡς τὴν αὐτοῦ ἔχων ἀδυναμίαν· ἂν γὰρ ἔχει τὴν δύναμιν φυσικῶς, τούτων οὐσιωδῶς κέκτηται τὴν γινῶσιν.

με'. Τὸ ἐν τῷ Λευϊτικῷ στηθύνιον τὴν ἀμείνω καὶ ὑψηλὴν

ζωή πού ἐλπίζομε, καί ἐπειδή τιμωρεῖ μέ τή φλόγα τῆς κρίσεως ἐκείνους πού εἶναι προσκολλημένοι μέ τή γνώμη τους ἀπό φιλία πρὸς τή σάρκα σ' αὐτὴ τῆ σκοτεινὴ νύχτα τοῦ βίου.

μ'. Ὅποιος, λέγει, δὲν ἔχει ἀνεβεῖ στὸν πραγματικὸ ἑαυτό του μέ τὴν ἀποβολὴ τῶν παραφύση παθῶν, δὲν θ' ἀνεβεῖ πρὸς τὴν ἴδια του τὴν αἰτία, δηλαδή τὸν Θεό, μέ τὴν ἀπόκτηση μέσω τῆς χάριτος τῶν πάνω ἀπὸ τὴ φύση ἀγαθῶν. Γιατί, ὅποιος κατευθύνεται ἀληθινὰ πρὸς τὸν Θεό, πρέπει μέ τὸ νοῦ του νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα.

μα'. Ἔργο τοῦ γραπτοῦ νόμου εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, τοῦ φυσικοῦ νόμου εἶναι ἡ ἰσοτιμία πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μέ ἰσότητα νόμων, ἐνῶ ἡ τελείωση τοῦ πνευματικοῦ νόμου εἶναι ἡ ἑξομοίωση, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἀνθρώπο, πρὸς τὸν Θεό.

μβ'. Τῆς γνώσης τῶν σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων δεκτικὴ κατὰ τὴ φύση εἶναι ἡ δύναμη τοῦ νοῦ, τὶς ἀποκαλύψεις ὅμως τῆς ἀγίας Τριάδας τὶς δέχεται μόνο μέσω τῆς χάριτος. Γιατί πιστεύει μόνο ὅτι ὑπάρχει, δὲν καυχιέται ὅμως γιὰ τὸ τί εἶναι ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ὅπως τὸ γνωρίζει ὁ θεῖος νοῦς. Γιατί ὁ ἄμοιρος ἀπὸ γνώση δὲν γνωρίζει καθόλου τὸν τρόπο καθαρμοῦ τῆς κακίας μέ τὴν ἀρετή.

μγ'. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸ ψεῦδος, παραδίδεται σ' αὐτὸ γιὰ ἀπώλειά του, γιὰ νὰ γνωρίσει πάσχοντας αὐτὸ πού φρόντιζε θέλοντας, καὶ νὰ μάθει δοκιμάζοντάς το στὴν πείρα ὅτι ἀσυναίσθητα ἀγκάλιαζε τὸ θάνατο ἀντὶ τῆ ζωῆ.

μδ'. Ὁ Θεὸς μόνο ἔχει τὴ γνώση τοῦ καλοῦ, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος κατὰ τὴν οὐσία εἶναι καὶ φύση καὶ γνώση τοῦ καλοῦ· τοῦ κακοῦ ὅμως ἔχει τὴν ἀγνοία, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἀδυναμία νὰ τὸ πράξει. Γιατί γιὰ ὅποια ἔχει φυσικὰ τὴ δύναμη νὰ τὰ πράττει, αὐτῶν κατέχει στὴν οὐσία του τὴ γνώση.

με'. Τὸ «στηθάριο» τοῦ Λευϊτικοῦ δηλώνει τὴν ἀνώτερη καὶ

θεωρίαν δηλοῖ, ὁ δὲ βραχίων τὴν προᾶξιν, ἤγουν τοῦ διανοητικῆς τὴν ἔξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἢ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀρετὴν ὡς τῆς μὲν γνώσεως αὐτῷ προσαγωγῆς ἀμέσως τὸν νοῦν τῷ Θεῷ, τῆς ἀρετῆς δὲ κατὰ τὴν προᾶξιν πάσης ἀφαιρουμένης αὐτὸν τῆς
 5 τῶν ὄντων γενέσεως, ἅπερ ἱερεῦσιν ἀφώρισεν ὁ λόγος, τοῖς μόνον τὸν Θεὸν διὰ πάντων κτησαμένοις κληρονομίαν καὶ μηδὲν τὸ σύνολον κεκτημένοις ἐπίγειον.

μζ. Ἐπειδὴ τὰς ἄλλων καρδίας διὰ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας, οἱ γνώσει καὶ ἀρετῇ δι' ὅλου ποιωθέντες τῷ πνεύματι, εὐ-
 10 σεβείας καὶ πίστεως ποιοῦνται δεκτικὰς, καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν ἔξιν καὶ δύναμιν ἀφαιρούμενοι, τῶν ἐπὶ τῇ φθαρτῇ φύσει σπουδασμάτων, πρὸς τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀφθάρτων ἐνέργειαν ἀγαθῶν μεταφέρουσιν, εἰκότως τῶν προσαγομένων εἰς θυσίαν Θεοῦ τὸ στηθύνιον τοῦ ἐπιθέματος, τουτέστι τῶν προσαγομένων
 15 τὴν καρδίαν, καὶ τὸν βραχίονα, τῶν αὐτῶν δηλονότι τὴν προᾶξιν, προσέταξεν ἀφιερῶσθαι τοῖς ἱερεῦσιν ὁ Λόγος

μζ. Πᾶσα ἢ ἐνταῦθα δικαιοσύνη συγκρινομένη πρὸς τὴν μέλλουσαν, ἐσόπτρου λόγον ἐπέχει, τὴν τῶν ἀρχετύπων πραγμάτων εἰκόνα, οὐκ αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα, κατ' εἶδος ὑφιστάμε-
 20 να ἔχουσα, καὶ πᾶσα γνῶσις ἐνταῦθα τῶν ὑψηλῶν συγκρινομένη πρὸς τὴν μέλλουσαν, αἰνιγμὰ ἐστίν, ἔμφασιν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' οὐκ αὐτὴν ὑφισταμένην ἔχουσα τὴν φανήσεσθαι μέλλουσαν ἀλήθειαν.

μη'. Ἐπειδὴ ἀρετῇ καὶ γνώσει τὰ θεῖα συνέχεται, τῶν κατ'
 25 ἀρετὴν πρωτοτύπων ἐστὶν ἐνδεικτικὸν τὸ ἔσοπτρον, καὶ τῶν κατὰ γνῶσιν ἀρχετύπων ἐκφαντικὸν ὑπάρχει τὸ αἰνιγμα

μθ. Ὁ διὰ πράξεως εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ, διὰ θεωρίας πρὸς τὴν τῶν νοητῶν χώραν τὸν νοῦν δηλαδὴ μετατίθησιν, ἵνα μὴ διὰ φαντασίας τινὸς τὸν ἐν τοῖς πάθεσι θεάσῃται θάνατον

ὑψηλή θεωρία, ὁ βραχίονας δηλώνει τὴν πράξη, δηλαδή τὴν ἔξῃ καὶ τὴν ἐνέργεια τοῦ λογιστικοῦ, ἢ τὴ γνώση καὶ τὴν ἀρετὴ, ἐπειδὴ ἡ γνώση ὁδηγεῖ κατ' εὐθείαν τὸ νοῦ στὸν Θεό, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ τὸν βγάζει μὲ τὴν πράξη ἀπὸ ὅλη τὴ δημιουργία τῶν ὄντων. Αὐτὰ ὁ Λόγος τὰ καθόρισε γιὰ τοὺς ἱερεῖς, ποὺ ἀπόχτησαν ὡς κληρονομία τοὺς ἀπὸ ὅλα τὸν Θεὸ μόνο καὶ δὲν ἔχουν ὡς ἀπόχτημά τοὺς τίποτε ἀπολύτως τὸ ἐπίγειο.

μσ'. Ἐπειδὴ τὶς καρδιὲς ἄλλων, ὅσοι μὲ τὴ γνώση καὶ τὴν ἀρετὴ διαποτίστηκαν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, τὶς κάνουν μὲ τὴ διδασκαλία τοὺς δεκτικὲς εὐσέβειας καὶ πίστεως, καὶ ἀφαιρώντας τὴν πρακτικὴ τοὺς ἰκανότητα καὶ δύναμη γιὰ τὴ μελέτη καὶ φροντίδα τῆς φθαρτῆς φύσης τοὺς μεταφέρουν πρὸς τὴν ἐνέργεια τῶν ὑπὲρ φύση ἀφθαρτων ἀγαθῶν, εὐλόγα ὅρισε ὁ Λόγος ἀπὸ ὅσα προσάγονται γιὰ θυσία στὸν Θεὸ ν' ἀφιερώνονται στοὺς ἱερεῖς τὸ στήθος τοῦ θύματος, δηλαδή ἡ καρδιὰ τῶν προσφερομένων, καὶ τὸν βραχίονα, δηλαδή τὴν πράξη αὐτῶν τῶν ἰδίων.

μζ'. Ὅλη ἡ ἐδῶ δικαιοσύνη σὲ σύγκριση μὲ τὴ μελλοντικὴ ἔχει θέσει καθρέφτη, ποὺ δείχνει τὴν εἰκόνα τῶν ἀρχέτυπων καὶ ὄχι τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅπως αὐτὰ ὑπάρχουν κατὰ εἶδη. Καὶ κάθε γνώση ἐδῶ γιὰ τὰ ὑψηλὰ σὲ σύγκριση πρὸς τὴ μελλοντικὴ εἶναι αἰνιγμα, ἀποτελώντας ἔμφαση τῆς ἀλήθειας, καὶ ὄχι τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια στὴν πραγματικότητά της ποὺ πρόκειται στὸ μέλλον νὰ φανερωθεῖ.

μη'. Ἐπειδὴ τὰ θεῖα συνέχονται ἀπὸ ἀρετὴ καὶ γνώση, τὸ κάτοπτρο δείχνει τὰ πρωτότυπα τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ αἰνιγμα παριστάνει τὰ ἀρχέτυπα τῆς γνώσης.

μβ'. Ὅποιος μὲ τὶς πράξεις του εὐαρέστησε τὸν Θεό, εἶναι φανερὸ ὅτι μὲ τὴ θεωρία μεταθέτει τὸ νοῦ του πρὸς τὴ χώρα τῶν νοητῶν¹⁹, γιὰ νὰ μὴ θεαστεῖ μὲ κάποια φαντασία σὰν αἰσθητὴ εἰκόνα

κατὰ τὴν αἴσθησιν, ὡς ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐλεῖν βουλομένων παν-
τελῶς εὐρισκόμενος.

ν'. Ὁ καθαρῶ πίστεως ὀφθαλμῶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
ιδῶν τὴν εὐπρέπειαν, ὑπακούει γῆς καὶ συγγενείας καὶ οἴκου
5 πατρικοῦ προθύμως ἐξελθεῖν, καταλιπὼν τὴν πρὸς σάρκα καὶ
αἴσθησιν καὶ αἰσθητὰ σχέσιν τε καὶ προσπάθειαν, καὶ φύσεως
ἐν καιρῶ πειρασμοῦ καὶ ἀγώνων ὑψηλότερος ὢν, προτιμήσας
τὴν αἰτίαν τῆς φύσεως, ὡς τοῦ Ἰσαάκ, τὸν Θεόν, ὁ μέγας Ἀβρα-
άμ.

10 να'. Ὁ μήτε δόξης ἔνεκεν, μήτε προφάσει πλεονεξίας, μήτε
κολακείας χάριν, καὶ ἀνθρωπαρεσκίας καὶ ἐπιδείξεως, τὴν
ἀρετὴν ἢ τὴν μελέτην τῶν θείων λόγων μετελθεῖν ἐπιτηδεύων,
ἀλλὰ πάντα διὰ τὸν Θεὸν καὶ ποιῶν καὶ λέγων καὶ διανοούμε-
νος, οὗτος ἐν τῇ ὁδῶ τῆς ἀληθείας ἐν γνώσει πορεύεται. Τρίδοις
15 γὰρ οὐκ εὐθείαις ὁ θεῖος οὐ πέφυκεν ἐμφιλοχωρεῖν λόγος, κἂν
εὖρη τὴν ὁδὸν ἔν τισιν ἔτοιμον.

νβ'. Νηστεύει τις καὶ ἀπέχεται τῆς ἑξαπτικῆς τῶν παθῶν
διαίτης, τὰ ἄλλα τε ποιεῖ, ὅσα πρὸς ἀπαλλαγὴν κακίας συμβάλ-
λεσθαι δύναται, τὴν λεγομένην ὁδὸν οὗτος ἠτοίμασε, κενοδο-
20 ξίας δὲ ἢ πλεονεξίας ἢ κολακείας ἢ ἀνθρωπαρεσκίας ἢ ἄλλης
τινὸς ἔνεκεν αἰτίας, δίχα τῆς θείας εὐαρεστήσεως τοὺς τοιού-
τους ἐπιτηδεύει τρόπους, οὗτος οὐκ ἐποίησεν εὐθείας τὰς τρί-
βους τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸν μὲν τῆς ἐτοιμασίας τῆς ὁδοῦ πόνον ὑπέ-
μεινεν, τὸν δὲ Θεὸν οὐκ ἔσχε ταῖς αὐτοῦ τρίδοις ἐμπεριπατοῦν-
25 τα.

νγ'. «Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται»· οὐχ ἀπλῶς πᾶσα, οὐδὲ
πάντων· οὔτε γὰρ τῶν μὴ ἐτοιμασάντων τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου
καὶ εὐθείας ποιησάντων τὰς τρίβους αὐτοῦ. Ὅπηνίκα οὖν φά-

τὸ θάνατο μέσα στὰ πάθη, ἐπειδὴ δὲν βρίσκεται καθόλου ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὸν συλλάβουν.

ν'. "Ὁποῖος εἶδε μὲ καθαρὰ μάτια τῆς πίστεως τὴν ὁμορφιὰ τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ὑπακούει πρόθυμα στὴν ἐντολὴ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὴ συγγένεια καὶ τὸ πατρικὸ του σπίτι²⁰, ἐγκαταλείποντας τὴ σχέση καὶ τὴν προσκόλλησιν στὴ σάρκα καὶ τὴν αἴσθησι καὶ τὰ αἰσθητά, καὶ στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ καὶ τῶν ἀγώνων νικώντας τὴ φύσιν, προτιμᾷ ἀπὸ τὴ φύσιν τὴν αἰτία, ὅπως ὁ μέγας Ἄβραάμ προτίμησε ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ τὸν Θεό²¹.

να'. "Ὁποῖος προσπαθεῖ ν' ἀσκήσει τὴν ἀρετὴ ἢ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων, οὔτε γιὰ χάριν τῆς δόξας, οὔτε μὲ πρόφασιν τὴν πλεονεξία²², οὔτε γιὰ χάριν κολακείας καὶ ἀνθρωπαρέσκειας καὶ ἐπίδειξης, ἀλλὰ πράττει καὶ λέγει καὶ σκέφτεται τὰ πάντα γιὰ τὸν Θεό, αὐτὸς πορεύεται συνειδητὰ τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ δὲν εἶναι φυσικὸ τοῦ θείου λόγου νὰ μπαίνει σὲ δρόμους ὄχι ἴσους, κι ἂν ἀκόμα βρεῖ τὸ δρόμο σὲ κάποια σημεῖα ἔτοιμο²³.

νβ'. "Ἄν νηστεύει κάποιος κι ἀπέχει ἀπὸ τὴ δίαιτα ποὺ ἐξάπτει τὰ πάθη καὶ πράττει καὶ τὰ ἄλλα ὅσα μποροῦν νὰ συμβάλλουν στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κακία, αὐτὸς ἔτοιμασε τὸ δρόμο γιὰ τὸν ὁποῖο μιλάμε. "Ἄν ὅμως συμπεριφέρεται ἔτσι ἀπὸ κενοδοξία ἢ πλεονεξία ἢ κολακεία ἢ ἀνθρωπαρέσκεια ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη αἰτία πέρα ἀπὸ τὴ θεία εὐαρέστησι, αὐτὸς δὲν ἔκανε εὐθεῖς τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνῶ ὑπέφερε τὸν κόπο γιὰ τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ δρόμου, δὲν εἶδε ὅμως τὸν Θεὸ νὰ περπατᾷ μέσα στοὺς δρόμους του.

νγ'. «Θὰ γεμίσει κάθε φαράγγι»²⁴. Κι ὄχι γενικὰ κάθε φαράγγι οὔτε καὶ ὄλων. Γιατὶ δὲν θὰ γεμίσει ἐκείνων ποὺ δὲν ἔτοιμασαν τὸ δρόμο τοῦ Κυρίου καὶ δὲν ἔκαναν εὐθεῖς τοὺς δρόμους του. "Ὅταν

21. Γεν. 22, 1ἔ.

23. Ἦσ. 40, 3.

22. Α' Θεσσ. 2, 5.

24. ὄπ. π. 4. Λουκᾶ 3, 5.

ραγξ, ἤγουν σὰρξ ἢ ψυχὴ, τῶν ἐτοιμασάντων, ὡς εἶπον, τὴν ὁ-
 δὸν τοῦ Κυρίου καὶ εὐθείας ποιησάντων τὰς τρίβους αὐτοῦ, διὰ
 τῆς τοῦ περιπατοῦντος ἐν αὐτοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν Θεοῦ Λόγου
 παρουσίας, πληρωθῆ γνώσεώς τε καὶ ἀρετῆς, πάντα τὰ τῆς ψευ-
 5 δωνύμου γνώσεως καὶ κακίας τὰ πνεύματα ταπεινοῦνται, πα-
 τοῦντος αὐτὰ τοῦ Λόγου καὶ ὑποτάττοντος, καὶ τὸ ἐπαιρόμενον
 κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πονηρὸν κράτος καταβάλλοντος,
 καὶ οἷον τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν κα-
 τασκάπτοντος καὶ εἰς τὴν τῶν φαράγγων ἄγοντος πλήρωσιν. Ἡ
 10 γὰρ τῶν παρὰ φύσιν ἀποβολὴ παθῶν, καὶ ἡ τῶν κατὰ φύσιν
 ἀρετῶν ἐπιβολή, τὴν φαραγγωθεῖσαν ψυχὴν ἀναπληροῖ, καὶ
 τὴν ὀρινομένην τῶν πονηρῶν πνευμάτων ταπεινοῖ δυναστείαν.

νδ'. Αἱ τραχεῖαι (τουτέστιν αἱ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν
 ἐπιφοραὶ) ἔσονται εἰς ὁδοὺς λείας, ὅταν μάλιστα χαίρων καὶ
 15 εὐφραινόμενος ὁ νοῦς ἐν ἀσθενείαις εὐδοκῆ καὶ θλίψεσι καὶ
 ἀνάγκαις, διὰ τῶν ἀκουσίων πόνων τὴν ὅλην τῶν ἐκουσίων
 παθῶν ἀφαιρούμενος δυναστείαν. Τραχείας γὰρ κέκληκε τὰς
 τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμβάσεις, εἰς ὁδοὺς λείας διὰ τῆς
 κατὰ τὴν εὐχαριστίαν ὑπομονῆς μεταπιπτούσας

20 νε'. Ὁ τῆς ἀληθινῆς ἐφιέμενος ζωῆς, γνοὺς ὅτι πᾶς πόνος,
 εἴτε ἐκούσιος, εἴτε ἀκούσιος, τῆς τοῦ θανάτου μητρὸς ἡδονῆς
 γίνεται θάνατος, πάσας τὰς τραχείας, τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν
 ἐπιφορᾶς, δέξεται μετ' εὐφροσύνης χαίρων, διὰ τῆς ὑπομονῆς
 ὁδοὺς εὐμαρεῖς τε καὶ λείας τὰς θλίψεις ποιούμενος, καὶ πρὸς τὸ
 25 βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως ἀπλανῶς παραπεμπούσας αὐτόν,
 εὐσεβῶς ἐν αὐταῖς τὸν θεῖον δρόμον ποιούμενον. Καὶ γὰρ τοῦ
 μὲν θανάτου μήτηρ ἐστὶν ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς δὲ θάνατός ἐστιν
 ὁ πόνος, ὃ τε προαιρετικὸς καὶ ὁ παρὰ προαίρεσιν.

νς'. Πᾶς τοιγαροῦν ὁ τὴν πολυέλικτόν τε καὶ πολύπλοκον

λοιπὸν τὸ φαράγγι, δηλαδή ἡ σάρκα ἢ ἡ ψυχὴ, ἐκείνων ποὺ ἐτοίμασαν, ὅπως εἶπα, τὸ δρόμο τοῦ Κυρίου καὶ ἔκαναν ἴσιους τοὺς δρόμους του, γεμίσει ἀπὸ γνώση καὶ ἀρετὴ ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ περπατᾷ σ' αὐτοὺς μέσω τῆς ἐκτέλεσης τῶν ἐντολῶν, ταπεινώνονται ὅλα τὰ πνεύματα τῆς κακίας καὶ τῆς ψευδώνυμης γνώσης, καθὼς τὰ πατεῖ καὶ τὰ ὑποτάσσει ὁ Λόγος καὶ καταβάλλει τὴν πονηρὴ δύναμη ποὺ σηκώνεται ἐναντίον τῆς ἀνθρώπινης φύσης, καὶ εἶναι σὰ νὰ κατασκάπτει τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν καὶ ὁδηγεῖ στὴν πλήρωση τῶν φαραγγιῶν. Ἡ ἀποβολὴ δηλαδή τῶν παραφύσει παθῶν καὶ ἡ ἐπικράτηση τῶν καταφύσει ἀρετῶν ἀναπληρώνει τὴν ψυχὴ ποὺ ἔπεσε στὸ φαράγγι καὶ ταπεινώνει τὴ τυραννικὴ ἐξουσία ποὺ ἐξεγείρεται τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

νδ'. «Οἱ τραχιές» (δηλαδή τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν ἐπιθέσεις), θὰ γίνουν δρόμοι ὄμαλοι»²⁵, ὅταν βέβαια ὅλος χαρὰ καὶ εὐφροσύνη ὁ νοῦς συγκατατίθεται σὲ ἀσθένειες καὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκες, ἀφαιρώντας μὲ τοὺς ἀκούσιους πόνους ὅλη τὴ δυναστεία τῶν ἐκούσιων παθῶν. Γιατὶ τραχεῖς ὀνόμασε τοὺς ἀκούσιους πειρασμοὺς ποὺ συμβαίνουν, οἱ ὁποῖοι μεταβάλλονται σὲ δρόμους ὄμαλούς μὲ τὴν ὑπομονὴ κατὰ τὴν εὐχαριστία.

κε'. "Ὁποῖος ποθεῖ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ, ἐπειδὴ κατάλαβε ὅτι κάθε πόνος, εἴτε ἐκούσιος εἴτε ἀκούσιος, γίνεται θάνατος τῆς ἡδονῆς, τῆς μητέρας τοῦ θανάτου, ὅλες τὶς σκληρὲς ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν θὰ τὶς δεχθεῖ μὲ χαρὰ μεγάλη, μεταβάλλοντας τὶς θλίψεις μὲ τὴν ὑπομονὴ σὲ δρόμους πλατιοὺς καὶ ὄμαλούς, ποὺ τὸν ὁδηγοῦν ἀλάνθαστα πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς ἄνω κλήσης²⁶, ἀκολουθώντας τὴν πορεία του σ' αὐτοὺς μ' εὐσέβεια. Γιατὶ ἡ ἡδονὴ εἶναι μητέρα τοῦ θανάτου, ἐνῶ τῆς ἡδονῆς θάνατος εἶναι ὁ πόνος, καὶ ὁ προαιρετικὸς καὶ ὁ ἀπροαίρετος.

να'. Καθένας λοιπὸν ποὺ μὲ τὴν ἐγκράτεια θὰ διαλύσει τὴν

ἡδονὴν, καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς αἰσθητοῖς πολυτρόπως συμπεπλεγμένην τῇ ἐγκρατεῖα διαλύσας, τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείας ἐποίησε καὶ ὁ τὴν δύσβατον καὶ τραχεῖαν τῶν πόνων ἐπιφορὰν δι' ὑπομονῆς πατήσας, τὰς τραχεῖας ἐποίησεν εἰς ὁδοὺς λείας.
 5 Ὅθεν ὡσπερ ἔπαθλον ἀρετῆς καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς καμάτων, οἷα καλῶς τε καὶ νομίμως ἀθλήσας, καὶ τὴν ἡδονὴν νικήσας τῷ πόθῳ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν ὀδύνην πατήσας τῷ τῆς γνώσεως ἔρωτι, καὶ δι' ἀμφοτέρων γενναίως τοὺς θεοὺς διενέγκας ἀγῶνας, «Ὁψεται», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «τὸ σωτήριοιον τοῦ Θεοῦ».

10 νζ. Ὁ τὴν ἀρετὴν ἀγαπῶν, τὴν τῶν ἡδονῶν ἐκουσίως ἀπομαραίνει κάμινον· ὁ δὲ τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας πεποικωμένος τὸν νοῦν, ἀκουσίῳ οὐκ ἐπέχεται πόνοις, τῆς κατὰ τὴν ἔφεσιν πρὸς τὸν Θεὸν φερούσης ἀεικινήσιας

νη. Ὁ τὰ σκολιὰ τῶν ἐκουσίων παθῶν, ἤγουν τῆς ἡδονῆς
 15 τὰ κινήματα διὰ τῆς ἐγκρατείας εὐθύνας, καὶ τὰς τραχεῖας, τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμφοράς, ἤγουν τοὺς τρόπους τῆς ὀδύνης διὰ τῆς ὑπομονῆς ὁμαλίσας καὶ εἰς ὁδοὺς λείας καταστήσας, ὁ τοιοῦτος εἰκότως «ὀψεται τὸ σωτήριοιον τοῦ Θεοῦ», καθαρὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος, καθ' ἣν διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν εὐσεβῶν θε-
 20 ωρημάτων ὄρα τὸν Θεὸν ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων κατὰ τό, «Μακάριοι οἱ καθαρὸι τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται», τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων, τῆς ἀπαθείας τὴν χάριν ἀντιλαβῶν, ἧς οὐδὲν πλέον τὸν Θεὸν ἐμφανίζει τοῖς ἔχουσι.

νθ. Λάκκους καλεῖ ἡ Γραφή τὰς δεκτικὰς τῶν οὐρανίων
 25 χαρισμάτων τῆς ἀγίας γνώσεως καρδίας, λατομουμένας τῷ στερορῷ λόγῳ τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποβαλλομένας καθάπερ πωρόματα τὴν τε πρὸς τὰ πάθη φιληδονίαν, καὶ τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ

πολύστροφη και πολύπλοκη ήδονή που είναι συμπλεγμένη με πολλούς τρόπους με όλα μαζί τα αίσθητά, αυτός έκανε τις ανωμαλίες ευθείες, κι όποιος νίκησε με την ύπομονή τή δύσβατη και τραχιά σειρά τών πόνων, έκανε ίσιους τούς ανώμαλους δρόμους. Γι' αυτό σαν ένα έπαθλο άρετής και τών για χάρη της μόχθων, έπειδή άγωνίστηκε σύμφωνα με τούς νόμους και νίκησε τήν ήδονή με τόν πόθο τής άρετής και πάτησε τήν ήδονή με τόν έρωτα τής γνώσης, και με τά δύο έφερε σέ πέρας με γενναιότητα τούς θείους άγώνες, αυτός, σύμφωνα με τή Γραφή, «Θά δει τή σωτηρία του Θεού»²⁷.

νζ'. "Οποιος αγαπά τήν άρετή, σβήνει θέλοντας τò καμίνι τών ήδονών, ενώ όποιου ό νοϋς έχει έμποτιστεί με τή γνώση τής αλήθειας, δέν έμποδίζεται από ακούσιους κόπους στήν άεικινησία που όδηγεϊ τόν πόθο του στον Θεό.

νη'. "Οποιος με τήν έγκράτειά του ίσιωσε τά σκολιά τών εκούσιων παθών, δηλαδή τά κινήματα τής ήδονής, και έξομάλυνε με τήν ύπομονή τις τραχιές συμφορές τών ακούσιων πειρασμών, δηλαδή τις εκδηλώσεις τής όδύνης, και τούς έκανε δρόμους όμαλούς, αυτός εύλογα «θα δει τή σωτηρία του Θεού», άφοϋ έχει καταστήσει τήν καρδιά του καθαρή, όποτε με τις άρετές και τις ευσεβείς θεωρίες βλέπει τόν Θεό στο τέλος τών άγώνων του, σύμφωνα με τò λόγο, «Είναι μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, έπειδή αυτοι θα δουνε τόν Θεό»²⁸, λαμβάνοντας ως αντιδώρημα για τούς άγώνες του για χάρη τής άρετής τή χάρη τής απάθειας, από τήν όποία τίποτε δέν έμφανίζει τόν Θεό καλύτερα σ' εκείνους που τήν έχουν.

νθ'. 'Η Γραφή καλεϊ λάκκους τις καρδιές που δέχονται τά σϋράνια χαρίσματα τής άγίας γνώσης, που έχουν πελεκηθει με τò στερεό λόγο τών εντολών και αποβάλλουν σαν απολιθώσεις τόσο τή φιληδονία προς τά πάθη, όσο και τόν σύνδεσμο τής φύσης προς

28. Ματθ. 5, 3.

τῆς φύσεως σχέσιν, καὶ πληρουμένας τῆς ἄνωθεν φερομένης
ρουπτικῆς τε τῶν παθῶν καὶ ζωοποιητικῆς καὶ οἷον θρεπτικῆς
τῶν ἀρετῶν ἐν πνεύματι γνώσεως.

ξ'. Λάκκους λατομεῖ ὁ Κύριος ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγω δὲ τῷ κό-
5 σμῳ καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, τὰς τῶν ἀξίων καρδίας ἐκ-
χοῖζων καὶ ἀποκαθαίρων τοῦ ὑλικοῦ βάρους τε καὶ φρονήμα-
τος, καὶ ποιῶν εὐρυχώρους πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θείων τῆς σοφί-
ας καὶ τῆς γνώσεως ὑετῶν, ἵνα ποτίζωσι τὰ κτήνη τοῦ Χριστοῦ,
τοὺς δεομένους λέγω διὰ ψυχῆς νηπιότητα, τῆς ἠθικῆς διδα-
10 σκαλίας.

ξά'. Ὁρεινὴν ἢ Γραφὴν τὴν ὑψηλὴν ἐν πνεύματι θεωρίαν
τῆς φύσεως λέγει, ἣν γεωργοῦσιν οἱ τῶν αἰσθητῶν ἀπογενόμε-
νοι φαντασιῶν καὶ πρὸς τοὺς αὐτῶν νοητοὺς διὰ μέσων τῶν
ἀρετῶν διαβάντες λόγους.

15 ξβ'. Ὁ νοῦς ἐφ' ὅσον ἔχει ζῶσαν ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ Θεοῦ
μνήμην, διὰ τῆς θεωρίας ἐκζητεῖ τὸν Κύριον, καὶ οὐχ ἀπλῶς,
ἀλλ' ἐν φόβῳ Κυρίου, τουτέστιν ἐν τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν. Ὁ
γὰρ ἐκζητῶν διὰ θεωρίας τὸν Κύριον χωρὶς πράξεως, οὐχ εὐρί-
σκει αὐτόν, ὅτι οὐκ ἐν φόβῳ Κυρίου τὸν Κύριον ἐξεζήτησε. «Καὶ
20 εὐώδωσεν αὐτῷ ὁ Κύριος» παντὶ γὰρ τῷ μετὰ γνώσεως πράττον-
τι εὐοδοῖ ὁ Κύριος, τοὺς τε τῶν ἐντολῶν διδάσκων τρόπους, καὶ
τοὺς τῶν ὄντων ἀληθεῖς λόγους ἀποκαλύπτων.

ξγ'. Ὁ περὶ θεότητος ὑψηλὸς λόγος πύργος ἐστὶ κατὰ ψυ-
χήν, ταῖς τῶν ἐντολῶν ἐνεργείαις ὠχυρωμένος. Καὶ τοῦτό ἐστιν
25 ὃ φησιν, ὅτι «Ῥυκοδόμησεν Ὁσίας πύργους ἐν Ἱερουσαλήμ». Ὁ
γὰρ καλῶς εὐοδούμενος ἐπὶ τὴν διὰ θεωρίας ἐκζήτησιν τοῦ
Κυρίου, μετὰ τοῦ ἐπιβεβλημένου φόβου, τουτέστι τῆς τῶν ἐν-

τὰ αἰσθητά, καὶ γεμίζουν ἀπὸ τῆ γνώση ποῦ ἔρχεται ἀπὸ πάνω καὶ καθαρίζει τὰ πάθη καὶ ζωοποιεῖ καὶ τρέφει κατὰ κάποιο τρόπο πνευματικὰ τὶς ἀρετές.

ξ'. Ὁ Κύριος λατομεῖ λάκκους στὴν ἔρημο, ἐννοῶ στὸν κόσμο καὶ στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, ξεχωματιάζοντας τὶς καρδιές τῶν ἀξιων καὶ καθαρίζοντάς τες ἀπὸ τὸ ὑλικὸ βάρος καὶ φρόνημα, καὶ πλατύνοντάς τες γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῶν θείων βροχῶν τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης, γιὰ νὰ ποτίσουν τὰ κοπάδια τοῦ Χριστοῦ, ἐννοῶ ἐκείνους ποῦ ἔξαιτίας τῆς νηπιότητος τῆς ψυχῆς τους ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἠθικὴ διδασκαλία.

ξα'. Ὁρεινὴ ἀποκαλεῖ ἡ Γραφὴ τὴν ὑψηλὴ πνευματικὴ θεωρία τῆς φύσης, ποῦ καλλιεργοῦν ὅσοι ἔχουν ἀπεμπλακεῖ ἀπὸ τὶς αἰσθητὲς φαντασίες καὶ πέρασαν διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν στοὺς νοητοὺς λόγους τους.

ξβ'. Ὅσο ὁ νοῦς διατηρεῖ ζωντανὴ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ἀναζητεῖ τὸν Κύριο μὲ τὴ θεωρία, καὶ ὄχι ἔτσι ἀπλά, ἀλλὰ «μὲ φόβο Κυρίου»²⁹, δηλαδὴ μὲ τὴν πράξη τῶν ἐντολῶν. Γιατὶ ὅποιος ἀναζητεῖ τὸν Κύριο μὲ τὴ θεωρία χωρὶς πράξεις, δὲν τὸν βρίσκει, ἐπειδὴ δὲν ἀναζήτησε τὸν Κύριο «μὲ φόβο Κυρίου». «Καὶ ὁ Κύριος τοῦ τὰ ἔφερε εὐνοϊκά»³⁰, γιὰ τὸν σὲ ὅποιον πράττει τὶς ἐντολές μὲ γνώση, ὁ Κύριος τοῦ τὰ φέρνει δεξιὰ, διδάσκοντάς τον τοὺς τρόπους ἐκπλήρωσης τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποκαλύπτοντας τοὺς ἀληθινοὺς λόγους τῶν ὄντων.

ξγ'. Ὁ ὑψηλὸς λόγος περὶ θεότητος εἶναι πύργος τῆς ψυχῆς, ὀχυρωμένος μὲ τὶς ἐνέργειες τῶν ἐντολῶν. Κι αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποῦ λέγει, ὅτι «Ἐχτισε ὁ Ὁζίας πύργους στὴν Ἱερουσαλήμ»³¹. Γιατὶ, ὅποιος βαδίζει ἐπιτυχημένα στὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς θεωρίας, μὲ τὸν ἐπιβαλλόμενο φόβο, δηλαδὴ τὴν ἐκτέλεση τῶν

30. Ὁπ. π.

31. Ὁπ. π. 9.

τολῶν πράξεως, οἰκοδομεῖ πύργους ἐν Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὴν ἀπλήν δηλαδή καὶ ἠρεμαίαν τῆς ψυχῆς κατάστασιν, τοὺς περὶ θεότητος ἀνυψῶν λόγους.

ξδ. Οἱ τῶν ἐπὶ μέρους λόγοι, τοῖς καθόλου προσχωροῦντες,
 5 τὰς τῶν διηρημένων ἐνώσεις ποιοῦνται· διότι τῶν μερικωτέρων ἐνοειδῶς οἱ καθολικώτεροι τοὺς λόγους περιλαμβάνουσι, πρὸς οὓς φυσικῶς τὴν ἀναφορὰν ἔχει τὰ κατὰ μέρος. Ἀλλὰ καὶ νοῦ πρὸς αἴσθησιν, καὶ οὐρανοῦ πρὸς γῆν, καὶ αἰσθητῶν πρὸς νοητά, καὶ φύσεως πρὸς λόγον, ἔστι τις καὶ τούτων σχετικὸς ἐν πνεύ-
 10 ματι λόγος, τὴν πρὸς ἄλληλα διδούς αὐτοῖς ἔνωσιν.

ξε. Ὁ τῶν παθῶν δυναθεὶς ἐξηλῶσαι τὰς αἰσθήσεις καὶ τῆς τῶν αἰσθήσεων σχέσεως τὴν ψυχὴν ἀποδιαστείλας, κατίσχυσεν ἀποτευχίσει τὴν γενομένην τοῦ διαδόλου πρὸς τὸν νοῦν διὰ μέσων τῶν αἰσθήσεων εἴσοδον, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἔρημον,
 15 φημὶ δὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν, οἶονεὶ πύργους ἀσφαλεῖς, τὰς εὐσεβεῖς περὶ τῶν ὄντων ὠκοδόμησε δόξας, ἐν αἷς ὁ καταφεύγων οὐ φοβεῖται τοὺς κατὰ τὴν ἔρημον ταύτην, λέγω δὲ τὴν φύσιν τῶν ὀρωμένων, ληστεύοντας δαίμονας, καὶ πλανῶντας τὸν νοῦν διὰ τῆς αἰσθήσεως, καὶ πρὸς ἀγνοίας κατασύροντας
 20 ζόφον. Ὁ γὰρ τὴν εὐσεβῆ περὶ ἕκαστον δόξαν κτησάμενος, οὐ δέδοικε τοὺς διὰ τῶν φαινομένων πλανῶντας τοὺς ἀνθρώπους δαίμονας.

ξς. Πᾶς νοῦς ἰσχὺν πρὸς θεωρίαν ἔχων, ἀληθὴς ἐστὶ γεωργός, καθαρὰ ζιζανίων διὰ τῆς οἰκείας σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας
 25 τὰ θεῖα τῶν ἀγαθῶν διαφυλάττων σπέρματα, μέχρις οὗ συντηροῦσαν αὐτὸν ἔχη τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην. Φησὶ γάρ· «Καὶ ἦν ἐκζητῶν τὸν Κύριον ἐν ταῖς ἡμέραις Ζαχαρίου ἐν φόβῳ Κυρίου». Ζαχαρίαν δέ, μνήμην Θεοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταφερόμενον οἶδεν ὁ λόγος. Διὸ πάντοτε δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου,
 30 τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ φυλαχθῆναι ἡμῖν μνήμην, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸ

ἐντολῶν, «χτίζει πύργους στήν Ἱερουσαλήμ», ὑψώνει δηλαδή τοὺς λόγους γιὰ τὴ θεότητα στήν ἀπλῆ καὶ ἤρεμη κατάσταση τῆς ψυχῆς.

ξδ'. Οἱ λόγοι τῶν ἐπιμέρους ὅταν ἐνωθοῦν μὲ τοὺς καθολικοὺς προκαλοῦν τὶς ἐνώσεις τῶν διηρημένων, ἐπειδὴ οἱ καθολικώτεροι λόγοι περιλαμβάνουν σὲ ἐνότητα τοὺς λόγους τῶν μερικώτερων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀναφέρονται φυσικῶς τὰ ἐπιμέρους. Ἀλλὰ καὶ τοῦ νοῦ πρὸς τὴν αἴσθησι, καὶ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴ γῆ, καὶ τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὰ νοητά, καὶ τῆς φύσης πρὸς τὸ λόγο, καὶ αὐτῶν ὑπάρχει κάποιος πνευματικὸς σχετικὸς λόγος, πού τοὺς δίνει τὴ μεταξὺ τους ἐνωση.

ξε'. "Οποῖος κατόρθωσε ν' ἀποκολλήσῃ τὶς αἰσθήσεις ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀποχώρισε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ σχέση τῆς μὲ τὶς αἰσθήσεις, κατόρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τὴν εἴσοδο τοῦ διαβόλου στὸ νοῦ πού γίνεται μέσω τῶν αἰσθήσεων, καὶ γι' αὐτὸ οἰκοδόμησε, σὰν πύργους ἀσφαλεῖς, στὴ ἔρημο, ἐννοῶ τὴ φυσικὴ θεωρία, τὶς εὐσεβεῖς ἀντιλήψεις γιὰ τὰ ὄντα, στίς ὁποῖες ὁποῖος καταφεύγει, δὲν φοβᾶται τοὺς δαίμονες πού ληστεύουν σ' αὐτὴν τὴν ἔρημο, ἐννοῶ τὴ φύση τῶν φαινομένων, πλανοῦν τὸ νοῦ μὲ τὴν αἴσθησι καὶ τὸν σέρνουν στὸ ζόφο τῆς ἀγνοίας. Γιατὶ αὐτὸς πού ἀπέκτησε τὴν εὐσεβῆ ἀντίληψη γιὰ τὸ καθένα, δὲν φοβᾶται τοὺς δαίμονες πού πλανοῦν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ φαινόμενα.

ξζ'. Κάθε νοῦς, πού ἔχει δύναμη γιὰ θεωρία, εἶναι ἀληθινὸς γεωργός, πού διατηρεῖ καθαρὸς ἀπὸ ζιζάνια μὲ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἐπιμέλειά του τοὺς θεῖους σπόρους τῶν ἀγαθῶν, ὅσο τὸν συντηρεῖ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει: «καὶ ἀναζητοῦσε τὸν Κύριο στίς μέρες τοῦ Ζαχαρία μὲ φόβο Κυρίου»³². Καὶ γνωρίζομε ὅτι «Ζαχαρίας» στήν ἑλληνικὴ γλῶσσα σημαίνει «μνήμη Θεοῦ». Γι' αὐτὸ ἂς παρακαλέσομε τὸν Κύριο νὰ φυλαχτεῖ σ' ἐμᾶς πάντοτε ἡ σωτήρια μνήμη του σ' ἐμᾶς, γιὰ νὰ μὴ διαφθείρει τὴν ψυχὴ μας καὶ

διαφθείρη τὴν ψυχὴν τὸ κατορθούμενον, πρὸς ὕψος ἀρθεῖσαν, καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν, ὡς ὁ Ὁζίας, κατατολήσασαν.

ξζ. Ἡ τῶν ὄντων ἀπλανὴς θεωρία, παθῶν ἀπηλλαγμένης δεῖται ψυχῆς, ἣτις Ἱερουσαλήμ λέγεται, διὰ τε τὴν ἄρτιον ἀρε-
5 τὴν καὶ τὴν ἄϋλον γνώσιν, ἣτις οὐ μόνον κατὰ στέρησιν παθῶν, ἀλλὰ καὶ φαντασιῶν αἰσθητῶν ἐπιγίνεται.

ξη. Χωρὶς πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης οὐδὲν οὔτε τῶν κακῶν καταργεῖται παντελῶς, οὔτε τῶν καλῶν κατορθοῦται τὸ σύνολον. Ἡ μὲν γὰρ πίστις πείθει τῷ Θεῷ προσχωρεῖν τὸν νοῦν
10 πολεμούμενον, πάσης αὐτῷ γινομένη παρασκευῆς ὄπλων πνευματικῶν πρὸς τὸ θαρρεῖν παραμύθιον. Ἡ δὲ ἐλπίς τῆς θείας αὐτῷ καθίσταται βοηθείας ἐγγυητῆς ἀψευδέστατος, τὴν τῶν ἐναντίων καθαίρεσιν ἐπαγγελλομένη δυνάμεων. Ἡ δὲ ἀγάπη δυσμετακίνητον, μᾶλλον δὲ πάμπαν ἀκίνητον, τῆς θείας στοργῆς αὐ-
15 τὸν εἶναι παρασκευάζει καὶ πολεμούμενον, προσηλοῦσα τῷ θείῳ πόθῳ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τῆς ἐφέσεως δύναμιν.

ξθ. Ἡ πίστις παραμυθεῖται τὸν νοῦν πολεμούμενον, βοηθείας ἐλπίδι ρωννύμενον, ἡ δὲ ἐλπίς ὑπ' ὄψιν ἄγουσα τὴν πιστευθεῖσαν βοήθειαν, ἀποκρούεται τὴν τῶν ἀντικειμένων κατα-
20 δρομήν· ἡ δὲ ἀγάπη νεκρᾶν καθίστησι τῷ φιλοθέῳ καὶ τῶν πολεμίων τὴν προσβολήν, τῇ πρὸς Θεὸν ἐφέσει παντελῶς ἀμαυρομένην.

ο. Θείας ὄντως μερίδος, ἦγουν γνώσεως ἀληθοῦς, υἱὸς πρῶτός τε καὶ μόνος, ὁ κατὰ τὴν πίστιν τῆς ἐν ἡμῖν θείας ἀνα-
25 στάσεώς ἐστι λόγος, μετὰ τῆς δεούσης κατὰ τὴν γνώμην οἰκονομίας, ἦγουν διακρίσεως, καλῶς διαφέρων τὰς τε τῶν ἐκουσιῶν καὶ ἀκουσιῶν πειρασμῶν ἐπαναστάσεις. Καὶ γὰρ πρώτη ἐν ἡμῖν ἀνάστασις τοῦ διὰ τῆς ἀγνοίας ἡμῖν νεκρωθέντος Θεοῦ, ἡ πίστις ἐστὶ, καλῶς τοῖς ἔργοις τῶν ἐντολῶν οἰκονομουμένη.

30 οα. Ἡ πρὸς Θεὸν ἐπιστροφή σαφῶς μηνύει δι' ἑαυτῆς τὸν

αὐτὸ πού πετυχαίνομε, πού γεμίζει ἔπαρση καὶ ὅπως ὁ Ὁζίας ἐπιχειρεῖ μὲ τὸλμη μεγάλη νὰ φθάσει στὰ ὑπερφυσικά³³.

ξζ'. Ἡ ἀλάνθαστη θεωρία τῶν ὄντων προϋποθέτει ψυχὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ πάθη, ἢ ὁποῖα λέγεται Ἰερουσαλήμ γιὰ τὴν ὀλοκληρωμένη ἀρετὴ καὶ τὴν αὐτὴ γνώση, πού ἔρχεται ὄχι μόνο ὅταν λείψουν τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰσθητὲς φαντασίες.

ξη'. Χωρὶς πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ κακὰ καταργεῖται τελείως, οὔτε καὶ κατορθώνεται κανένα ἀπολύτως καλό. Γιατὶ ἡ πίστη πείθει τὸ νοῦ ὅταν πολεμεῖται νὰ καταφεύγει στὸν Θεὸ καὶ γίνεται ἡ παρηγορία του γιὰ τὴν παρασκευὴ πνευματικῶν ὄπλων γιὰ νὰ παίρνει θάρρος. Ἡ ἐλπίδα πάλι γίνεται ἐγγυητὴς εἰλικρινέστατος γιὰ τὴ θεία βοήθεια, πού ὑπόσχεται τὴν καταστροφὴ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀγάπη τέλος τὸν κάνει δυσμετακίνητο, ἢ καλύτερα τελείως ἀμετακίνητο ἀπὸ τὴ θεία στοργή καὶ ὅταν πολεμεῖται, προσηλώνοντας ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας του στὸν πόθο τοῦ Θεοῦ.

ξθ'. Ἡ πίστη ἐνθαρρύνει τὸ νοῦ ὅταν πολεμεῖται, δυναμώνοντας τον μὲ τὴν ἐλπίδα βοήθειας, ἢ ἐλπίδα παρουσιάζοντας τὴν ἐγγυημένη βοήθεια ἀποκρούει τὴν ἐπίθεση τῶν ἀντιθέτων, καὶ ἡ ἀγάπη νεκρώνει γιὰ τὸν φιλόθεο νοῦ τὴν ἔφοδο τῶν ἐχθρῶν, πού ἀφανίζεται τελείως μὲ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὸν Θεό.

ο'. Γιὸς τῆς θείας μερίδας, δηλαδὴ τῆς ἀληθινῆς γνώσης, πρῶτος καὶ μόνος, εἶναι ὁ λόγος τῆς θείας ἀνάστασης πού πιστεύομε, μὲ τὴν πρέπουσα οἰκονομία, δηλαδὴ διάκριση, στὴ γνώμη, πού ὑπομένει σθεναρὰ τὶς ἐξεγέρσεις τόσο τῶν ἐκούσιων ὅσο καὶ τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν. Γιατὶ πρώτη ἀνάσταση μέσα μας τοῦ Θεοῦ, πού νεκρώθηκε ἀπὸ τὴν ἀγνοιά μας, εἶναι ἡ πίστη πού οἰκονομεῖται σωστὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν.

οα'. Ἡ ἐπιστροφή στὸν Θεὸ στέλνει καθαρὸ τὸ μήνυμα τοῦ

33. Ὅπ. π. 16.

πληρέστατον τῆς θείας ἐλπίδος λόγον, οὐ χωρίς οὐδαμῶς οὐδενὶ καθ' ὅτιοῦν πρὸς Θεὸν ἐπίνευσις γίνεσθαι πέφυκεν, εἴπερ ἐλπίδος ἴδιον τὸ ὑπ' ὄψιν ἄγειν ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα, καὶ μηδαμῶς ἀπειῖναι πείθειν τῶν πολεμουμένων ὑπὸ τῆς ἀντικειμένης
 5 δυνάμεως, τὸν ὑπερασπίζοντα Θεὸν ὑπὲρ οὐ καὶ δι' ὃν ἀγίοις ὁ πόλεμος. Χωρίς γάρ τινος προσδοκίας, ἢ δυσχεροῦς ἢ εὐχεροῦς, ἐπιστροφή πρὸς τὸ καλὸν οὐδενὶ ποτε πέφυκε γίνεσθαι.

οβ'. Οὐδὲν ὄντως οὕτως, ὡς ἡ ἀγάπη συνάγει τοὺς ἐσκορπισμένους καὶ μίαν αὐτοῖς δημιουργεῖ τὴν γνώμην συμπνοία κρα-
 10 τουμένην, ἧς χαρακτήρ τὸ τῆς ἰσοτιμίας καθέστηκε κάλλος. Οὐκοῦν τῆς κατὰ τὸ αὐτὸ περὶ τὰ θεῖα συναγωγῆς τε καὶ ἐνώσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τουτέστι τῆς λογικῆς καὶ θυμικῆς καὶ ἐπιθυμητικῆς ἡ ἀγάπη καθέστηκε γέννημα, καθ' ἣν ἐγγράφοντες τῇ μνήμῃ τὸ τῆς θείας ὠραιότητος κάλλος, οἱ τὸ ἰσότημον
 15 ἤδη πρὸς Θεὸν διὰ τῆς χάριτος κοιμισάμενοι, ἀνεπίληστον ἔχουσι τῆς τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς ὑπομνηματογραφούσης τε καὶ ἐντυπούσης τὸ ἀκήρατον κάλλος, τῆς θείας ἀγάπης τὴν ἔφεσιν.

ογ'. Πᾶς νοῦς θεῖω κράτει διεξωσμένος, καθάπερ πρεσβυτέρους τινὰς καὶ ἄρχοντας κέκτηται τὴν τε λογικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς
 20 ἡ γνωστικὴ γεννᾶσθαι πέφυκε πίστις, καθ' ἣν αἰεὶ παρόντα τὸν Θεὸν ἀρρήτως διδάσκεται, καὶ ὡς παροῦσι συγγίνεται διὰ τῆς ἐλπίδος τοῖς μέλλουσι, καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν, καθ' ἣν ἡ θεία συνέστηκεν ἀγάπη, δι' ἣν ἐκουσίως προσηλώσας τῷ πόθῳ τῆς ἀκηράτου θεότητος, ἄλυτον ἔχει τοῦ ποθουμένου τὴν ἔφε-
 25 σιν ἔτι μὴν καὶ τὴν θυμικὴν δύναμιν, καθ' ἣν ἀπριξ τῆς θείας εἰρήνης ἀντέχεται, ἐπιστύφων πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα τῆς ἐπιθυμίας τὴν κίνησιν. Ταύτας δὲ ἔχει τὰς δυνάμεις πᾶς νοῦς, συνεργούσας αὐτῷ πρὸς τε τὴν τῆς κακίας καθαίρεσιν, καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς σύστασίν τε καὶ συντήρησιν.

πληρέστατου λόγου τῆς θείας ἐλπίδας, χωρὶς τὸ ὅποιο σὲ κανέναν δὲν γίνεται καθόλου καὶ μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο ἢ συγκατάθεση στὸν Θεό, ἐφόσον γνώρισμα τῆς ἐλπίδας εἶναι νὰ φέρνει μπροστά μας ὡς παρόντα τὰ μελλοντικά καὶ νὰ πείθει ὅτι δὲν ἀπουσιάζει καθόλου, ἀπὸ ὅσους πολεμᾷ ἢ ἀντίθετη δύναμη, ὁ Θεὸς πού τοὺς προστεύει, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὴ δύναμή του διεξάγεται ὁ πόλεμος τῶν ἁγίων. Γιατὶ χωρὶς προσδοκία γιὰ κάτι τὸ ἀντίξοο ἢ εὐνοϊκὸ ποτέ κανένας δὲν ἐπιστρέφει στὸ καλὸ.

οβ'. Τίποτε πραγματικά δὲν συνάγει τοὺς διασκορπισμένους τόσο, ὅσο ἡ ἀγάπη, ἢ ὁποία τοὺς δημιουργεῖ μία γνώμη πού συκρατεῖται ἀπὸ τὴ σύμπνοια, χαρακτηριστικὸ τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ὁμορφιὰ τῆς ἰσοτιμίας. Τῆς συναγωγῆς λοιπὸν στὸ ἴδιο σημεῖο γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ τῆς ἔνωσης τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δηλαδὴ τῆς λογικῆς, τῆς θυμικῆς καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς, καρπὸς εἶναι ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία, ἐγγράφοντας στὴ μνήμη τὴ χάρη τῆς θείας ὁμορφιάς ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν ἤδη τὴν ἰσοτιμία πρὸς τὸν Θεὸ μὲ τὴ χάρη, διατηροῦν ἀνεπίληπτο τὸν πόθο τῆς θείας ἀγάπης, πού ἀναγράφει καὶ ἐντυπώνει στὸ ἡγεμονικὸ μέρος τῆς ψυχῆς τὴν ἀθάνατη ὁμορφιά.

ογ'. Κάθε νοῦς, πού ἔχει περιβληθεῖ μὲ τὴ θεία δύναμη, ἔχει ἀποκτήσει, σὰν κάποιους γέροντες καὶ ἄρχοντες, καὶ τὴ λογικὴ δύναμη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ἡ γνωστικὴ πίστη, μὲ τὴν ὁποία διδάσκεται μὲ τρόπο ἄρρητο ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παρὼν καὶ ἀναστρέφεται πρὸς τὰ μελλοντικά μὲ τὴν ἐλπίδα σὰ νὰ εἶναι παρόντα, καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴ δύναμη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε ὑπαρξὴ ἡ θεία ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία, προσκολλημένος θέλοντας στὸν πόθο τῆς ἀκήρατης θεότητος, κατέχει ἀδιάλυτη τὴν ἐπιθυμία τοῦ ποθητοῦ· καὶ ἀκόμα ἔχει ἀποκτήσει καὶ τὴ θυμικὴ δύναμη, μὲ τὴν ὁποία κρατᾷ σφιχτὰ τὴ θεία εἰρήνη, σφίγγοντας τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὸν θεῖο ἔρωτα. Αὐτὲς τὶς δυνάμεις τὶς ἔχει κάθε νοῦς, πού συνεργάζονται μαζί του τόσο γιὰ τὴν καθαίρεση τῆς κακίας, ὅσο καὶ τὴ σύσταση καὶ τὴ συντήρηση τῆς ἀρετῆς.

οδ'. Δίχα λογικῆς δυνάμεως ἐπιστημονικὴ γνῶσις οὐκ ἔστι·
καὶ γνώσεως χωρὶς οὐ συνίσταται πίστις, ἀφ' ἧς τὸ καλὸν γέννη-
μα πρόεισιν ἢ ἐλπίς, καθ' ἣν ὡς παροῦσι συγγίνεται τοῖς μέλ-
λουσιν ὁ πιστός. Καὶ δίχα τῆς κατ' ἐπιθυμίαν δυνάμεως οὐ συνί-
5 σταται πόθος, οὐ τέλος ἐστὶν ἢ ἀγάπη· τὸ γὰρ ἐρᾶν τινος, ἴδιόν
ἐστὶν ἐπιθυμίας. Καὶ δίχα θυμικῆς δυνάμεως νευρούσης τὴν ἐπι-
θυμίαν πρὸς τὴν τοῦ ἡδέος ἔνωσιν, οὐδαμῶς γίνεσθαι πέφυκεν
εἰρήνη, εἴπερ ἀληθῶς εἰρήνη ἐστὶν ἢ ἀνενόχλητος καὶ παντελής
τοῦ καταθυμίου κατάσχεσις.

10 οε'. Οὐ δεῖ τὸν μὴ πρότερον καθαρθέντα παθῶν φυσικῆς
ἄπτεσθαι θεωρίας, διὰ τὰς εἰκόνας τῶν αἰσθητῶν, δυναμένας
τυπῶσαι πρὸς πάθος τὸν νοῦν τοῦ μὴ τελείως ἀπαλλαγέντος πα-
θῶν. Ὁ γὰρ κατὰ φαντασίαν ταῖς ἐπιφανείαις τῶν αἰσθητῶν
ἐναπομένων διὰ τὴν αἴσθησιν νοῦς, ἀκαθάρτων γίνεται παθῶν
15 δημιουργός, διὰ θεωρίας πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ μὴ δυνάμενος
διαδῆναι.

ος'. Ὁ ἐν καιρῷ τῆς τῶν παθῶν ἐπαναστάσεως γενναίως
μύσας τὰς αἰσθήσεις, καὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν φαντασίαν τε καὶ
μνήμην παντελῶς ἀπωσάμενος, καὶ συστείλας πάντη τὰς τοῦ
20 νοῦ περιὶ τὴν τῶν ἐκτὸς ἔρευναν φυσικὰς κινήσεις, κατήσχυνε
νικήσας διὰ τῆς θείας χειρός, τὴν ἐπαναστᾶσαν αὐτῷ πονηρὰν
καὶ τυραννικὴν δυναστείαν.

οζ'. Ὄταν ἄνους ὁ λόγος γένηται καὶ προπετῆς ὁ θυμὸς καὶ
ἄλογος ἢ ἐπιθυμία, καὶ ἄγνοια καὶ τυραννὶς καὶ ἀκολασία κρα-
25 τῶσι τῆς ψυχῆς, τότε ἢ τῆς κακίας ἕξις ἔμπρακτος γίνεσθαι
πέφυκε, συμπλακεῖσα τῇ διαφόρῳ τῶν αἰσθήσεων ἡδονῇ.

ση'. Χρὴ τὸν γνωστικῶς τὰς ἀοράτους συμπλοκὰς ὑπαλύ-
σκεῖν ἐπιστάμενον νοῦν, μῆτε φυσικὴν μετιέναι θεωρίαν, μῆδ'
ἄλλο τι ποιεῖν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν πονηρῶν δυνάμεων προσδο-

οδ'. Χωρίς λογική δύναμη δὲν ὑπάρχει γνώση ἐπιστημονική, καὶ χωρὶς γνώση δὲν γεννιέται πίστη, ἀπὸ τὴν ὅποια προβάλλει τὸ καλὸ γέννημα ἢ ἔλπίδα, πὺ κάνει τὸν πιστὸ ν' ἀντιμετωπίζει τὰ μέλλοντα σὰν παρὸντα. Καὶ δίχως τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας δὲν δημιουργεῖται πῶθος, κατάληξη τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀγάπη· γιατί ἡ ἀγάπη πρὸς κάποιον εἶναι γνώρισμα τῆς ἐπιθυμίας. Καὶ χωρὶς τὴ θυμική δύναμη, πὺ τονώνει τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἔνωση μὲ τὸ ἡδύ, μὲ κανένα τρόπο δὲν γίνεται εἰρήνη, ἐφόσον εἰρήνη πραγματικά εἶναι ἡ ἀνενόχλητη καὶ πλήρης κατάκτηση τοῦ ἐπιθυμητοῦ.

οε'. Δὲν πρέπει ὅποιος δὲν ἔχει καθαρθεῖ προηγουμένως ἀπὸ τὰ πάθη νὰ ἐγγίζει τὴ φυσική θεωρία ἔξαιτίας τῶν εἰκόνων τῶν αἰσθητῶν ὄντων, πὺ μποροῦν νὰ προσηλώσουν στὸ πάθος τὸ νοῦ ἐκείνου πὺ δὲν ἔχει ἀπαλλαγῆ τελείως ἀπὸ τὰ πάθη. Γιατί ὁ νοῦς, πὺ μὲ τὴ φαντασία ἐπιμένει σὶς ἐπιφάνειες τῶν αἰσθητῶν ἔξαιτίας τῆς αἴσθησης, γίνεται δημιουργὸς ἀκάθαρτων παθῶν, ἀδυνατώντας νὰ διαβεῖ μὲ τὴ θεωρία στὴν περιοχὴ τῶν συγγενῶν του νοητῶν.

ος'. "Ὅποιος στὸν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης τῶν παθῶν ἔκλεισε μὲ γενναιότητα τὶς αἰσθήσεις καὶ ἀπώθησε τελείως τόσο τὴ φαντασία ὅσο καὶ τὴ μνήμη τῶν αἰσθητῶν καὶ περιορίσε πλήρως τὶς φυσικὲς κινήσεις τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευνα τῶν ἔξω ἀπὸ αὐτόν, αὐτὸς καταντρόπιασε, νικώντας μὲ τὴ θεία βοήθεια τὴν πονηρὴ καὶ τυραννική δυναστεία πὺ ἐπαναστάτησε ἐναντίον του.

οζ'. "Ὅταν τὸ λογικὸ γίνεῖ ἀνόητο καὶ τὸ θυμικὸ ἀνάληγτο καὶ ἡ ἐπιθυμία παράλογη, καὶ ὑποδουλώνουν τὴν ψυχὴ ἢ ἄγνοια, ἢ αὐθαιρεσία καὶ ἡ ἀκολασία, τότε εἶναι φυσικὸ νὰ γίνεται πράξις ἢ ἔξις τῆς κακίας, ἔχοντας συμπλακεῖ μὲ τὴν πολλαπλὴ ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων.

ση'. Ὁ νοῦς πὺ γνωρίζει νὰ ξεφεύγει μὲ γνώση τὶς ἀόρατες συμπλοκές, δὲν πρέπει οὔτε τὴ φυσική θεωρία νὰ ἀσκει, οὔτε τίποτε ἄλλο νὰ κάνει τὸν καιρὸ τῆς προσβολῆς τῶν πονηρῶν δυνάμε-

λῆς, ἢ μόνον προσεύχεσθαι, καὶ τὸ σῶμα πόνοις δαμάζειν, καὶ τὴν τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος διὰ πάσης σπουδῆς ποιεῖσθαι καθαίρεισιν, καὶ φυλάττειν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, λέγω δὲ τὰς φρουρητικὰς τῆς ψυχῆς ἀρετάς, ἢ τὰς τῶν ἀρετῶν φυλακτικὰς μεθόδους, ἐγκράτειαν λέγω καὶ ὑπομονήν, μήπως διὰ τῶν δεξιῶν ἀπατήσας, ἀποστήσῃ Θεοῦ κλέψας τὴν ἔφεσιν, ὃ τὴν ψυχὴν ποτίζων ἀνατροπὴν θολεράν, καὶ διὰ τῶν νομιζομένων καλῶν πρὸς τὰ χείρονα τὴν τὰ καλὰ ζητοῦσαν ὑποσύρη διάνοιαν.

οθ. Ὁ γενναίως διὰ τῆς λελογισμένης καὶ περιεκτικῆς ἐγκρατείας καὶ ὑπομονῆς μύσας τὰς αἰσθήσεις, καὶ διὰ τῶν κατὰ ψυχὴν δυνάμεων τὰς πρὸς τὸν νοῦν τῶν αἰσθητῶν σχημάτων ἀποτευχίσας εἰσόδους, εὐχερῶς τοῦ διαβόλου τὰς πονηρὰς διόλλυσι μηχανάς, ὑποστρέφων αὐτὸν μετ' αἰσχύνῃς τῇ ὁδῷ ἣ ἦλθεν. Ὁδὸς δὲ δι' ἧς ὁ διάβολος ἔρχεται, ἐστὶ τὰ πρὸς σύστασιν τοῦ σώματος εἶναι δοκοῦντα ὑλικά.

π. Νοῦς ἑαυτῷ κατὰ φύσιν διὰ μέσου λόγου συνάψας τὴν αἴσθησιν, τὴν ἐκ τῆς φυσικῆς θεωρίας ἀληθῆ συλλέγεται γνῶσιν.

πα'. Πηγαί εἰσιν ἔξω τῆς πόλεως, τουτέστι τῆς ψυχῆς, ἃς ἔξεκίας ἐμφράττει, τὰ αἰσθητὰ πάντα, ὕδατα δὲ τούτων τυγχάνουσι τῶν πηγῶν, τὰ τῶν αἰσθητῶν νοήματα, ποταμὸς δὲ διορίζων διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐστὶν ἢ κατὰ φυσικὴν θεωρίαν ἐκ τῶν αἰσθητῶν νοημάτων συναγομένη γνῶσις, διὰ μέσης διερχομένη τῆς ψυχῆς, ὡς νοῦ καὶ αἰσθήσεως οὔσα μεθόριος Ἡ γὰρ γνῶσις τῶν αἰσθητῶν οὔτε πάντῃ νοεραῖς ἀπεξένωται δυνάμεως, οὔτε διόλου προσενέμηται τῇ κατ' αἴσθησιν ἐνεργείᾳ, ἀλλ' οἷον τῆς τε τοῦ νοῦ πρὸς τὴν αἴσθησιν, καὶ πρὸς τὸν νοῦν τῆς αἰσθήσεως συνόδου, μέση τυγχάνουσα, δι' ἑαυτῆς ποιεῖται τὴν πρὸς ἄλλη-

ων, παρὰ νὰ προσεύχεται μόνο καὶ νὰ καταβάλλει τὸ σῶμα μὲ ἀσκήσεις, καὶ νὰ προσπαθεῖ μὲ κάθε φροντίδα νὰ κρημνίσαι τὸ χοϊκὸ φρόνημα καὶ νὰ φυλάγει τὰ τείχη τῆς πόλης, ἐννοῶ τὶς φρουρητικὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς ἢ τὶς μεθόδους γιὰ τὴ φύλαξη τῶν ἀρετῶν, δηλαδή τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ὑπομονή, μήπως, ἔξαπατώ- ντας μὲ τὶς εὐνοϊκὰς ὑποσχέσεις καὶ ἐπικλέπτοντας τὴν ἐπιθυμία, ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὸς ποὺ ποτίζει τὴν ψυχὴ μὲ τὸ θο- λερό ποτό³⁴, καὶ σύρει λαθραῖα πρὸς τὰ χειρότερα μὲ τὰ φαινομε- νικά καλὰ τῆ διάνοια ποὺ ζητεῖ τὰ πραγματικά καλὰ.

οθ. "Οποῖος ἔκλεισε γενναῖα τὶς αἰσθήσεις μὲ τὴν ἐσκεμμένη καὶ περιεκτικὴ ἐγκράτεια καὶ ὑπομονή καὶ μὲ τὶς ψυχικὰς δυνάμεις ἔφραξε τὶς εἰσόδους τῶν αἰσθητῶν σχημάτων πρὸς τὸ νοῦ, κατα- στρέφει εὐκόλα τὶς πονηρὰς μηχανὰς τοῦ διαβόλου, κἀνοντάς τον νὰ γυρίσει ντροπιασμένος πρὸς τὸ δρόμο ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἦρθε. Καὶ δρόμος ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔρχεται ὁ διάβολος εἶναι τὰ ὑλικά πράγμα- τα, ποὺ νομίζονται πὼς εἶναι τὰ συστατικά τοῦ σώματος³⁵.

π. Ὁ νοῦς ποὺ μὲσω τοῦ λόγου συνέδεσε φυσικά τὴν αἴσθησι μὲ τὸν ἑαυτό του, συλλέγει τὴν ἀληθινὴ γνῶσι ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεω- ρία.

πα. Πηγὰς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, δηλαδή τὴν ψυχὴ, τὶς ὁποῖες ὁ Ἐζεκίας φράζει³⁶, εἶναι ὅλα τὰ αἰσθητά· νερὰ τῶν πηγῶν αὐτῶν εἶναι τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν· ποταμὸς ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὴ μέση τῆς πόλης καὶ τὴ χωρίζει εἶναι ἡ γνῶσι ποὺ συνάγεται μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία ἀπὸ τὰ μὲσω τῶν αἰσθητῶν νοήματα, ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὴ μέση τῆς ψυχῆς, γιὰτὶ βρῖσκεται στὴ μεθόριον τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἴσθησις. Γιὰτὶ ἡ γνῶσι τῶν αἰσθητῶν οὔτε εἶναι ἀποξενωμέ- νη τελείως ἀπὸ νοερὴ δύναμη, οὔτε ἔχει δοθεῖ ὀλόκληρη στὴν ἐνέρ- γεια τῆς αἴσθησις, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι διάμεση τῆς συνάντησις τοῦ νοῦ μὲ τὴν αἴσθησι καὶ τῆς αἴσθησις μὲ τὸ νοῦ, γίνεται μὲ τὸν

35. Δ' Βασ. 19, 33.

36. Β' Παραλ. 32, 3.

λα τούτων συνάφειαν, κατὰ μὲν τὴν αἴσθησιν κατ' εἶδος τυπου-
 μένη τοῖς σχήμασι τῶν σχημάτων τοὺς τύπους μεταδιδάξουσα.
 Διὸ ποταμὸς διορίζων διὰ μέσης τῆς πόλεως εἰκότως προσηγο-
 ρεύθη τῶν ὀρωμένων ἢ γυνῶσις, ὡς τῶν ἄκρων, λέγω δὲ νοῦ καὶ
 5 αἰσθήσεως, οὗσα μεταίχμιος.

πδ'. Ὁ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαναστάσεως,
 τῆς μετὰ φυσικῆς ἀπεχόμενος θεωρίας, τῆς δὲ προσευχῆς κατὰ
 τὴν ἐκ πάντων πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν τοῦ νοῦ συστολήν
 ἀντεχόμενος, ἀποκτείνει τὴν ποιητικὴν τῆς κακίας ἔξιν, καὶ
 10 ἀποστρέφει μετ' αἰσχύνης τὸν διάβολον, ὑποβαλλόμενον τὴν εἰ-
 ρημένην ἔξιν, ἐφ' ἣ πεποιθῶς μετὰ τῆς οἰκείας ἀλαζονείας ἦλθε
 πρὸς τὴν ψυχὴν, διὰ τῶν ὑπερηφάνων λογισμῶν τῆς ἀληθείας
 κατεπαιρόμενος, ὅπερ τυχόν καὶ γνοὺς καὶ παθὼν καὶ ποιήσας
 ὁ μέγας Δαβὶδ, ὁ πάντων μάλιστα πείραν ἔχων τῆς τῶν νοητῶν
 15 πολέμων παρατάξεως, «Ἐν τῷ συστήναι», φησί, «τὸν ἁμαρ-
 τωλὸν ἐναντίον μου, ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα
 ἐξ ἀγαθῶν», καὶ μετ' αὐτὸν ὁ θεῖος Ἰερεμίας, προστάσων τῷ
 λαῷ μὴ ἐκθῆναι τῆς πόλεως, διὰ τὴν κύκλωθεν παροικοῦσαν
 τῶν ἐχθρῶν ρομφαίαν.

20 πγ'. Καὶ ὁ μακάριος τοίνυν Ἄβελ, εἴπερ ἐφυλάξατο καὶ μὴ
 συνεξῆλθε τῷ Κάϊν ἐν τῷ πεδίῳ, τουτέστιν ἐν τῷ πλάτει τῆς φυ-
 σικῆς θεωρίας, πρὸ τῆς ἀπαθείας, οὐκ ἂν ἐπαναστὰς ἀπέκτεινεν
 αὐτὸν μετὰ δόλου, κλέψας τοῖς δεξιοῖς κατὰ τὴν τῶν ὄντων θεω-
 ρίαν πρὸ τῆς τελείας ἔξεως, ὁ τῆς σαρκὸς νόμος, ὁ Κάϊν, καὶ ὢν
 25 καὶ καλούμενος.

πδ'. Ὁμοίως καὶ Δίνα, ἡ τοῦ μεγάλου θυγάτηρ Ἰακώβ, εἰ
 μὴ συνεξῆλθε ταῖς θυγατράσι τῶν ἐγκωρίων, τουτέστι ταῖς αἰ-
 σθητικαῖς φαντασίαις, οὐκ ἂν Συχέμ, ὁ υἱὸς Ἐμμόρ, ἐπαναστὰς
 αὐτὴν ἐταπείνωσε.

ἑαυτοῦ τῆς ὁ σύνδεσμος αὐτῶν μεταξὺ τους. Στὶς αἰσθήσεις παίρνει τὴ μορφὴ τῶν σχημάτων τῶν αἰσθητῶν, ἐνῶ στὸ νοῦ μεταφέρει σὲ λόγους τοὺς τύπους τῶν σχημάτων. Γι' αὐτὸ πολὺ εὐλόγα ὀνομάστηκε ἡ γνώση τῶν ὄρατῶν ποταμὸς ποὺ χωρίζει τὴν πόλη στὴ μέση, ἐπειδὴ εἶναι τὸ ματαίχμιο τῶν ἄκρων, δηλαδή τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἴσθησης.

πβ'. "Οποῖος στὸν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης τῶν πειρασμῶν ἀπέχει ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία καὶ ἐπιμένει στὴν προσευχὴ μαζεῦντας τὸ νοῦ του ἀπὸ ὅλα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ του καὶ τὸν Θεό, φονεύει τὴν ἔξη ποὺ προκαλεῖ τὴν κακία καὶ ἀναγκάζει τὸν διάβολο νὰ ὑποχωρήσει ντροπιασμένος, ποὺ ὑποβάλλει τὴν ἔξη ποὺ ἀνέφερα καὶ ποὺ θαρρῶντας σ' αὐτὴν πλησίασε τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἀλαζονεία ποὺ ἔχει γεμάτος ἔπαρση κατὰ τῆς ἀλήθειας μὲ τοὺς ὑπερήφανους λογισμοὺς του. Κι αὐτὸ ἴσως εἶναι ἐκεῖνο ποὺ γνώρισε καὶ ἔπαθε καὶ ἔπραξε ὁ μέγας Δαβίδ, αὐτὸς ποὺ ἔχει περισσότερο ἀπὸ ὅλους τὴν ἐμπειρία τῶν νοητῶν πολέμων, λέγοντας: «Ὅταν συναντήθηκα μὲ τὸν ἁμαρτωλό, ἔγινε σὰν κουφὸς καὶ σῶπασα ταπεινὰ ἀκόμα καὶ γιὰ λόγους καλοῦς»³⁷. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ὁ θεῖος Ἰερεμίας, ποὺ πρόσταξε τὸ λαὸ νὰ μὴ θγεῖ ἀπὸ τὴν πόλη, ἐπειδὴ γύρω τους παραμόνευαν τὰ ξίφη τῶν ἐχθρῶν³⁸.

πγ'. Κι ὁ μακάριος λοιπὸν Ἄβελ, ἂν εἶχε φυλαχτεῖ καὶ δὲν ἔβγαινε μαζὶ μὲ τὸν Κάιν στὴν πεδιάδα, δηλαδή στὸ πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας, δὲν θὰ τὸν σκότωνε μὲ δόλο ὀρμώντας ἐναντίον του³⁹, προτοῦ ἀποκτῆσει τὴν ἀπάθεια, ἐξαπατώντας τον μὲ τὰ εὐχάριστα κατὰ τὴ θεωρία τῶν ὄντων πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ἔξη, ὁ νόμος τῆς σάρκας, δηλαδή ὁ Κάιν, ποὺ εἶναι καὶ ὀνομάζεται.

πδ'. Ὅμοια καὶ ἡ Δίνα, ἡ κόρη τοῦ μεγάλου Ἰακώβ, ἂν δὲν ἔβγαινε μαζὶ μὲ τὶς ἐντόπιες κοπέλλες, δηλαδή τὶς φαντασίες τῶν αἰσθήσεων, δὲν θὰ τὴν ταπείνωνε ὁ Συχέμ, ὁ γιὸς τοῦ Ἐμμόρ, ὀρμώντας ἐναντίον της⁴⁰.

39. Γέν. 4, 8.

40. Γέν. 34, 1έ.

πέ'. Καλόν ἐστὶ πρὸ τῆς τελείας ἕξεως μὴ ἄπτεσθαι ἡμᾶς τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἵνα μὴ, λόγους ἐπιζητοῦντες πνευματικούς ἐκ τῶν ὄρωμένων κτισμάτων, λάθωμεν πάθη συλλέγοντες Πλέον γὰρ ἐν τοῖς ἀτελέσι δυναστεύει πρὸς τὴν αἴσθησιν τὰ φαινόμενα σχήματα τῶν ὄρωμένων, ἢ πρὸς τὴν ψυχὴν οἱ κεκρυμμένοι τοῖς σχήμασι λόγοι τῶν γεγονότων. Οἱ μέντοι μόνῳ τῷ γράμματι προσδήσαντες ἰουδαϊκῶς τὴν διάνοιαν, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτο ἐκδέχονται τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν, ἀγνοοῦντες τὰ κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ.

10 πς'. Ὁ τὴν εἰκόνα φορέσας τοῦ ἐπουρανίου, τῷ πνεύματι διὰ πάντων ἔπεσθαι σπεύδει τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἐν ᾧ δι' ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἢ τῆς ψυχῆς ὑπάρχει συντήρησις, ὁ δὲ τὴν εἰκόνα φορῶν τοῦ χοϊκοῦ, τὸ γράμμα μόνον περιέπει, ἐν ᾧ ἢ κατ' αἴσθησιν πρὸς σῶμα λατρεία συνέστηκε τὰ πάθη δημιουργοῦσα.

15 πς'. Κράτος Θεοῦ καθέστηκεν ἢ ἀναιρετικὴ τῶν παθῶν ἀρετῆ καὶ τῶν εὐσεβῶν φρουρητικὴ λογισμῶν, ἦν γεννᾶ πράξεις ἐντολῶν, δι' ἧς τὰς ἀντικειμένους τῷ ἀγαθῷ πονηρᾶς δυνάμεις, συνεργεῖα Θεοῦ, μᾶλλον δὲ μόνη δυνάμει Θεοῦ, διαφθείρομεν. Ὑψος δὲ Θεοῦ ἐστὶν ἢ γνώσις τῆς ἀληθείας, ἦν γεννᾶ τῆς τῶν
20 γεγονότων θεωρίας ὁ πόνος, καὶ οἱ ἐπὶ τῇ πράξει τῶν ἀρετῶν ἰδρωῶτες πόνου πατέρες γινόμενοι, δι' ἧς τὴν ἀντικειμένην τῇ ἀληθείᾳ τοῦ ψεύδους δύναμιν παντελῶς ἕξαφανίζομεν, πᾶν ὕψωμα τῶν ἐπαιρομένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ πονηρῶν πνευμάτων ταπεινοῦντες καὶ καταβάλλοντες. Καὶ γὰρ ὡσπερ ἢ
25 πράξις γεννᾶ τὴν ἀρετὴν, οὕτως ἢ θεωρία τὴν γνώσιν.

πη'. Ἡ ἀληστος γνώσις, ἀόριστον ἔχουσα περὶ τὴν θείαν

πε'. Είναι καλὸ πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ἔξη νὰ μὴν ἀσχολούμαστε μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία, γιὰ νὰ μὴ συγκεντρώνομε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβομε πάθη, ἐνῶ ἀναζητοῦμε λόγους πνευματικούς. Γιατὶ στοὺς ἀτελεῖς ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη νὰ τοὺς ὠθοῦν στὴν αἴσθηση τὰ φαινόμενα σχήματα τῶν ὄρατῶν, παρὰ νὰ τοῦς ὠθοῦν στὴν ψυχὴ οἱ λόγοι ποὺ εἶναι κρυμμένοι στὰ σχήματα τῶν δημιουργημάτων. Ἐκεῖνοι λοιπὸν πού, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, ἔχουν προσδέσει τὴ διάνοιάν τους μόνο στὸ γράμμα, περιμένουν σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ ἐπαγγελίες γιὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἀγνοώντας τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς.

πς'. "Ὁποῖος ἔχει φορέσει τὴν εἰκόνα τῶν ἐπουράνιων, ἀκολουθεῖ σὲ ὅλα πρόθυμα τὸ Πνεῦμα τῆς ἁγίας Γραφῆς⁴¹, στὸ ὁποῖο συντελεῖται ἡ συντήρηση τῆς ψυχῆς μὲ ἀρετὴ καὶ γνώση. "Ὁποῖος ὅμως φορεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φροντίζει τὸ γράμμα μόνο, ὅπου ἐνεργεῖ ἡ λατρεία τοῦ σώματος μὲ τὶς αἰσθήσεις καὶ δημιουργεῖ τὰ πάθη.

πς'. Είναι δύναμη τοῦ Θεοῦ ἡ ἀρετὴ ποὺ καταργεῖ τὰ πάθη καὶ φρουρὸς τῶν εὐσεβῶν λογισμῶν, τὴν ὁποία γεννᾷ ἡ ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, μὲ τὴν ὁποία διαφθείρομε τὶς ἀντίθετες στὸ ἀγαθὸ πονηρὲς δυνάμεις μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἢ καλῦτερα μόνο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὑψος τοῦ Θεοῦ πάλι εἶναι ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας, ποὺ γεννᾷ ὁ κόπος τῆς θεωρίας ὅσων ἔχουν γίνει, καὶ οἱ ἰδρωτὲς ποὺ χύνονται γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀρετῶν, ποὺ γίνονται πατέρες τοῦ κόπου, μὲ τὴν ὁποία ἐξαφανίζομε τελείως τὴ δύναμη τοῦ ψεύδους ποὺ ἀντιτίθεται στὴν ἀλήθεια, ταπεινώνοντας καὶ καταβάλλοντας κάθε ἔπαρση τῶν πονηρῶν πνευμάτων κατὰ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ⁴². Γιατὶ ὅπως ἡ πράξις γεννᾷ τὴν ἀρετὴν, ἔτσι καὶ ἡ θεωρία γεννᾷ τὴν γνώση.

πη'. Ἡ ἀλάνθαστη γνώση, ποὺ ἔχει δίχως ὅρια τὴν πάνω ἀπὸ

42. Ὁπ. π.

ἀπειρίαν τὴν κατὰ νοῦν ὑπὲρ νόησιν κίνησιν, εἰκονίζει διὰ τῆς ἀοριστίας τὴν ὑπεράπειρον δόξαν τῆς ἀληθείας, ἣ δὲ τῆς κατὰ τὴν πρόνοιαν σοφῆς ἀγαθότητος ἀνθαίρετος μίμησις, τιμὴν φέρει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ νοῦ κατὰ τὴν διάθεσιν ἀρίδηλον, ὡς
5 ἔστι δυνατόν, ἐξομοίωσιν.

πθ. Ἡ γλῶσσα τῆς κατὰ ψυχὴν γνωστικῆς ἐνεργείας ἐστὶ σύμβολον, ὃ δὲ λάρυγγξ τῆς πρὸς τὸ σῶμα φυσικῆς φιλαυτίας τεκμήριον. Ὁ γοῦν ταῦτα ψεκτῶς κολλήσας ἀλλήλοις, μνησθῆναι τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν εἰρηνικῆς ἔξεως οὐ δύναται, τῇ συγ-
10 χύσει διὰ σπουδῆς τῶν σωματικῶν ἠδόμενος παθῶν.

ζ'. Αἱ κατὰ φύσιν ὀρέξεις καὶ ἡδοναί, μὴ φέρουσαι τοῖς κεκτημένοις διαβολήν, ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τῆς φυσικῆς ὀρέξεως καθεστήκασιν. Ἡδονὴν γὰρ κατὰ φύσιν ποιεῖ καὶ μὴ δουλομένων ἡμῶν, καὶ ἡ τυχοῦσα τροφή, προλαβοῦσαν
15 ἔνδειαν παραμυθουμένη· καὶ πόσις ἀποκρουομένη τοῦς δίψους τὴν ὄχλησιν· καὶ ὕπνος τὴν ἐκ τῆς ἐγρηγόρσεως δαπανηθεῖσαν ἀνανεούμενος δύναμιν, καὶ ὅσα τῶν καθ' ἡμᾶς φυσικῶν ἕτερα τυγχάνει, πρὸς μὲν σύστασιν φύσεως ἀναγκαῖα, πρὸς δὲ κτῆσιν ἀρετῆς ὑπάρχοντα χρήσιμα τοῖς σπουδαίοις " Ἀπερ συνεκβαίνει
20 παντὶ νοῖ φεύγοντι τῆς ἀμαρτίας τὴν σύγχυσιν, ἵνα μὴ δι' αὐτὰ μείνη κρατούμενος εἰς δουλείαν τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ διαβεβλημένων, καὶ παρὰ φύσιν παθῶν, οὐκ ἐχόντων ἄλλην ἀρχὴν ἐν ἡμῖν πλὴν τῆς κινήσεως τῶν κατὰ φύσιν παθῶν, τῶν μηδὲ πεφυκότων πρὸς τὴν ἀθάνατον καὶ μακροαίωνα ζωὴν συµμεταβαίνει
25 ἡμῖν.

ζα'. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ψιλῶς κατὰ μόνην λαλούμενοι τὴν προφορὰν, οὐκ ἀκούονται, φωνὴν τὴν τῶν αὐτοῦς λαλούντων πρᾶξιν οὐκ ἔχοντες. Εἰ δὲ τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν ἐκφωνοῦνται, τοὺς τε δαίμονας ἔχουσι τῇ τοιαύτῃ διατηκομένους φωνῇ, καὶ

τῆ νόηση κίνηση τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὸ ἄπειρο τῆς θεότητος, εἰκο-
νίζει μὲ τὴν ἀοριστία⁴³ τὴν ὑπεράπειρον δόξα τῆς ἀλήθειας. Ἐνῶ ἡ
μίμηση ἢ αὐτοπροαίρετη τῆς σοφῆς ἀγαθότητός της, ποῦ ἐκδηλώ-
νεται στὴν πρόνοια, ἔχει ὡς τιμὴ τὴν ὀλοφάνερη ἔξομοίωση, ὅσο
εἶναι δυνατὸ, τῆς διάθεσης τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεό.

πθ'. Ἡ γλώσσα εἶναι σύμβολο τῆς γνωστικῆς ἐνέργειας τῆς
ψυχῆς, ἐνῶ ὁ λάρυγγας τεκμήριο τῆς φυσικῆς ἀγάπης πρὸς τὸ
σῶμα. Αὐτὸς λοιπὸν ποῦ κόλλησε αὐτὰ τὰ δύο μεταξύ τους μὲ
τρόπο μεμπτό, δὲν μπορεῖ νὰ ἀναφερθεῖ στὴν εἰρηνικὴ ἔξη τῆς
ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, ἀφοῦ εὐχαριστεῖται ἀσυγκράτητα μὲ τὴ
σύγχυση τῶν σωματικῶν παθῶν.

ζ'. Οἱ φυσικὲς ὀρέξεις καὶ ἡδονές, ἐπειδὴ δὲν προκαλοῦν δια-
βολὴ σ' αὐτοὺς ποῦ τίς ἔχουν, γίνονται ἀναγκαῖο παρακολούθημα
τῆς φυσικῆς ὀρεξης. Γιατὶ προκαλεῖ ἡδονὴ στὴ φύση μας, ἀκόμα
κι ἂν ἐμεῖς δὲν θέλομε, καὶ ἡ ὁποιαδήποτε τροφή ποῦ ἱκανοποιεῖ
μὰ προηγούμενη ἔλλειψη, καὶ ἡ πόση ποῦ διώχνει τὴν ἐνόχληση
τῆς δίψας, καὶ ὁ ὕπνος ποῦ ἀνανεώνει τὴ δύναμη ποῦ δαπανήθηκε
κατὰ τὴν ἐγρήγορηση, καὶ ὅσα τυχαίνει νὰ εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ
τὰ δικά μας φυσικὰ στοιχεῖα, ποῦ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴ σύσταση
τῆς φύσης μας καὶ χρήσιμα στοὺς σπουδαίους γιὰ τὴν κατάκτηση
τῆς ἀρετῆς, τὰ ὅποια θγαίνουν μαζὶ μὲ κάθε νοῦ ποῦ φεύγει ἀπὸ
τὴ σύγχυση τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ μὴ μείνει γι' αὐτὰ δεμένος στὴ
δουλεία τῶν παθῶν ποῦ εἶναι στὴν ἐξουσία μας, διαβλητὰ καὶ
παρὰ φύση, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν ἄλλην ἀρχὴ μέσα μας ἐκτὸς ἀπὸ
τὴν κίνηση τῶν φυσικῶν παθῶν, ποῦ δὲν ἔχουν στὴ φύση τους νὰ
συμπορεύονται μαζὶ μας πρὸς τὴν ἀθάνατη καὶ μακροαίωνα ζωὴ.

ζα'. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀπευθύνονται σὰν ἦχος μονάχα
μὲ τὴν προφορὰ, δὲν γίνονται ἀκουστοί, ἐπειδὴ ἡ φωνὴ αὐτῶν ποῦ
τίς ἐκφωνοῦν δὲν γίνεται πράξη. " Ἄν ὅμως λέγονται μὲ τὴν ἐκτέλε-
ση τῶν ἐντολῶν, καὶ τοὺς δαίμονες τοὺς κάνουν νὰ διαλύονται μὲ

43. Ἄοριστία, ἀόριστος: ἡ ἔλλειψη ὀρίων καὶ καθορισμοῦ.

τούς ἀνθρώπους τῇ προκοπῇ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, εὐπειθῶς τὸν θεῖον τῆς καρδίας οἰκοδομοῦντας ναόν.

46. Ὡσπερ ὁ Θεὸς κατ' οὐσίαν οὐχ ὑποπέπτωκε γνώσει, οὕτως οὔτε ὁ λόγος αὐτοῦ γνώσει τῇ καθ' ἡμᾶς περιλαμβάνεται.
5 Ὁ γὰρ τῆς ἁγίας Γραφῆς λόγος, κἂν εἰ δέχεται περιγραφὴν κατὰ τὸ γράμμα, τοῖς χρόνοις τῶν ἱστορουμένων πραγμάτων συναπολήγων, ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα ταῖς τῶν νοουμένων θεωρίαις μένει διαπαντὸς ἀπερίγραφος.

47. Χρὴ τὸν γνωστικῶς πρὸς ψυχὴν τὴν ἁγίαν Γραφὴν
10 κατὰ Χριστὸν ἐκδεχόμενον, ἀσκηθῆναι φιλοπόνως καὶ τῶν ὀνομάτων τὴν ἐρμηνείαν αὐτόθεν δυνάμενον, ὅλην τὴν τῶν γεγραμμένων σαφηνίσαι διάνοιαν, εἴπερ μέλοι αὐτῷ τῆς ἀκριβοῦς τῶν γεγραμμένων κατανοήσεως ἀλλ' οὐκ ἰουδαϊκῶς πρὸς σῶμα καὶ γῆν κατάγειν τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος, καὶ τὰς θείας καὶ ἀκηρά-
15 τούς τῶν νοητῶν ἀγαθῶν, τῇ τῶν παρερχομένων φθορᾷ περιγράφειν ἐπαγγελίας

48. Ὡσπερ εὐχή ἐστὶν ὑπόσχεσις τῶν ἐξ ἀνθρώπων Θεῷ κατ' ἐπαγγελίαν προσαγομένων καλῶν, οὕτω προσευχὴ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον ἔσται σαφῶς ἢ τῶν ἐκ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν
20 χρηγουμένων τοῖς ἀνθρώποις ἀγαθῶν ἐξαίτησις, ἀντίδοσιν φέρουσα τῆς τῶν προηγμένων καλῆς διαθέσεως. Βοή δέ ἐστὶν ἢ τῶν κατὰ τὴν προᾶξιν ἐναρέτων τρόπων καὶ τῶν κατὰ τὴν θεωρίαν γνωστικῶν θεωρημάτων ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν πονηρῶν δαμόνων ἐπαναστάσεως, ἐπίδοσις τε καὶ ἐπαύξεισις, ἧς πάντων
25 οὐχ ἥκιστα φυσικῶς ἀκούει Θεός, ἀντὶ μεγάλης φωνῆς τὴν τῶν τῆς ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἐπιμελουμένων διάθεσιν.

49. Ἡ πονηρὰ καὶ ὀλέθριος τοῦ διαδόλου βασιλεία, διὰ τῆς τῶν Ἀσσυρίων τυπουμένη βασιλείας, τὸν κατὰ τῆς ἀρετῆς καὶ

τῆ φωνῇ αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν πρόοδό τους στὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης νὰ οἰκοδομοῦν μὲ εὐπείθεια τὸν θεῖο ναὸ τῆς καρδιᾶς.

4β'. "Ὅπως ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσία μένει ἀσύλλητος ἀπὸ τὴ γνώση, ἔτσι οὔτε ὁ λόγος συλλαμβάνεται μὲ τὴ δική μας γνώση. Ὁ λόγος δηλαδὴ τῆς ἁγίας Γραφῆς, κι ἂν ἀκόμα δέχεται περιγραφή κατὰ τὸ γράμμα, ἀπολήγοντας μαζὶ μὲ τοὺς χρόνους τῶν πραγμάτων ποὺ ἐξιστοροῦνται, ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα παραμένει ἀπεριγραφὸς γιὰ πάντα μὲ τίς θεωρίες αὐτῶν ποὺ νοοῦνται.

4γ'. "Ὅποιος ἀποδέχεται τὴν ἁγία Γραφή ὡς ψυχὴ κατὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ πρέπει ν' ἀσκηθεῖ φιλόπονα καὶ στὴν ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων, ἐπειδὴ μπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ διασαφηνίσει ὅλο τὸ νόημα τῶν ὄσων εἶναι γραμμένα σ' αὐτὴν, ἐφόσον τὸν ἐνδιαφέρει ἡ ἀκριβὴς κατανόηση ὄσων ἔχουν γραφεῖ. Ἀλλὰ νὰ μὴ κατεβάξει τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος σύμφωνα μὲ τὴν ἰουδαϊκὴ ἀντίληψη πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴ γῆ καὶ νὰ μὴν περιορίζει τίς θεῖες κι ἀθάνατες ἐπαγγελίες τῶν νοητῶν ἀγαθῶν μέσα στὴ φθορὰ τῶν πραγμάτων ποὺ παρέρχονται.

4δ'. "Ὅπως εὐχὴ εἶναι ὑπόσχεση τῶν δώρων ποὺ προσφέρουν οἱ ἄνθρωποι στὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ τάξιμό τους, ἔτσι προσευχὴ σαφῶς κατὰ φύσικό λόγο εἶναι ἡ ἐξαίτηση τῶν ἀγαθῶν ποὺ παραχωρεῖ ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ σωτηρία τους, ποὺ ἀποτελεῖ ἀντιχάρισμα γιὰ τὴν καλὴ διάθεση ὄσων προσφέρθηκαν. Βοή πάλι εἶναι ἡ ἐπίδοση καὶ ἡ ἐπαύξηση τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀρετῆς στὴν πράξη καὶ τῶν γνωστικῶν ἐκτιμήσεων τῆς θεωρίας κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης τῶν πονηρῶν δαιμόνων, τὴν ὁποία βοή ἀκούει ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν φύση του ὄχι λιγότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἀντὶ δυνατῆς φωνῆς, τὴ διάθεση δηλαδὴ ἐκείνων ποὺ ἐπιμελοῦνται τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση.

4ε'. Ἡ πονηρὴ κι ὀλέθρια βασιλεία τοῦ διαβόλου, ποὺ τύπος τῆς εἶναι ἡ βασιλεία τῶν Ἀσσυρίων, συγκροτώντας τὸν πόλεμο

τῆς γνώσεως συναγείρουσα πόλεμον, διὰ τῶν αὐτῆς ἐμφύτων
 δυνάμεων τροποῦσθαι μηχανᾶται τὴν ψυχὴν, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν
 πρῶτον εἰς ὄρεξιν τῶν παρὰ φύσιν διερεθίζουσα καὶ τὰ αἰσθητὰ
 τῶν νοητῶν προτιμᾶν ἀναπείθουσα, τὸν δὲ θυμὸν ὑπεραγωνίζε-
 5 σθαι τοῦ αἰρεθέντος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας αἰσθητοῦ διεγείρουσα,
 τὸ δὲ λογικὸν τοὺς τρόπους ἐπινοεῖν τῶν κατ' αἰσθησιν ἡδονῶν
 ἐκδιδάσκουσα.

45. Τῆς ἄκρας ἀγαθότητος ἴδιον, τὸ μὴ μόνον τὰς θείας καὶ
 ἄσωμάτους τῶν νοητῶν οὐσίας τῆς ἀπορρήτου καὶ θείας ἀπει-
 10 κονίσματα καταστήσαι δόξης, ὅλην κατὰ τὸ θεμιτὸν ἀναλόγως
 αὐταῖς εἰσδεχομένας τὴν ἀπερινόητον ὠραιότητα τοῦ ἀπροσί-
 του κάλλους, ἀλλὰ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς, καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν
 κατὰ πολὺ ἀποδέουσιν, ἀπηγήματα τῆς οἰκείας ἐγκαταμίξαι με-
 γαλειότητος, δυνάμενα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἐποχοῦμενον αὐ-
 15 τοῖς, πρὸς Θεὸν ἀπλανῶς διαπορθμεύειν, ὑπεράνω πάντων τῶν
 ὀρωμένων γινόμενον, οἷα τῆς ἄκρας ἐπιδάντα μακαριότητος

45. Πᾶς νοῦς ἀρετῇ καὶ γνώσει κατεστημένος, οἷα δὴ κατὰ
 τὸν μέγαν Ἐζεκίαν βασιλεύειν λαχὼν τῆς Ἱερουσαλήμ, τουτέστι
 τῆς εἰρήνην μόνην ὀρώσης ἕξεως, ἤγουν τῆς παντοίων παθῶν
 20 ἔστερημένης καταστάσεως, «ὄρασις γὰρ εἰρήνης» Ἱερουσαλήμ
 ἐρμηνεύεται, πᾶσαν ἔχει τὴν κτίσιν ὑποχείριον, διὰ τῶν αὐτὴν
 συμπληρούντων εἰδῶν, τῷ μὲν Θεῷ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐν αὐτῇ πνευ-
 ματικὸς τῆς γνώσεως καθάπερ δῶρα προσκομίζουσιν λόγους,
 αὐτῷ δὲ καθάπερ δόματα, τοὺς ἐνυπάρχοντας αὐτῇ κατὰ τὸν
 25 φυσικὸν νόμον πρὸς ἀρετὴν τρόπους παρέχουσαν, καὶ διὰ τῶν
 ἀμφοτέρων δεξιουμένην τὸν κατ' ἀμφοτέρα κρατίστως εὐδο-
 κμεῖν δυνάμενον, λέγω δὲ τὸν κατὰ λόγον καὶ βίον διὰ πράξεώς
 τε καὶ θεωρίας τελειωθέντα φιλόσοφον νοῦν.

47. Ὁ διὰ πράξεως καὶ θεωρίας κατορθώσας εἰς ἄκρον τὴν

κατὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, μηχανεῦται μὲ τις ἔμφυτες δυνάμεις τῆς πῶς νὰ κατατροπῶσει τὴν ψυχὴν. Καὶ πρῶτα τὴν ἐπιθυμία τὴν ἐρεθίζει σὲ ὄρεξιν τῶν παρὰ φύσιν καὶ πείθοντάς τὴν νὰ προτιμᾷ τὰ αἰσθητὰ ἀπὸ τὰ νοητὰ. Τὸ θυμὸν πάλιν τὸν διεγείρει ν' ἀγωνίζεται γιὰ τὸ αἰσθητὸ ποῦ προτίμησε ἢ ἐπιθυμία, ἐνῶ τὸ λογικὸν τὸ διδάσκει νὰ ἐπινοεῖ τρόπους γιὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν τῆς αἰσθητικῆς.

45'. Γνώρισμα τῆς ἄκρας ἀγαθότητος εἶναι ὅχι μονάχα νὰ καταστήσει τις θεῖες καὶ ἀσώματες οὐσίαι τῶν νοητῶν ἀπεικονίσματα τῆς ἀρρητικῆς καὶ θείας δόξας, ποῦ νὰ δέχονται ὅσο ἐπιτρέπεται σ' αὐτὲς καὶ κατ' ἀναλογία τὴν ἀπερινόητην ὡραιότητα τοῦ ἀπρόσιτου κάλλους, ἀλλὰ καὶ στὰ αἰσθητὰ, ποῦ ὑστεροῦν πολὺ ἐναντι τῶν νοητῶν οὐσιῶν, νὰ ἐγκαταμίξει ἀπηχήματα τοῦ μεγαλείου τῆς, ποῦ μποροῦν τὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἐποχεῖται σ' αὐτὰ νὰ τὸν διαπεράσουν ἀλάνθαστα πρὸς τὸν Θεόν, ὑπερβαίνοντας ὅλα τὰ ὄρατά, ἐπειδὴ ἔφτασε τὴ θεία μακαριότητα.

45'. Κάθε νοῦς στεφανωμένος μὲ ἀρετὴν καὶ γνώσιν, ἐπειδὴ τοῦ ἔλαχε ἀνάλογα μὲ τὸν μέγαν Ἐζεκίαν νὰ βασιλεύει στὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ στὴν ἔξιν ποῦ μόνον στὴν εἰρήνῃ ἀποβλέπει, δηλαδὴ τὴν κατάστασιν ποῦ εἶναι στερημένη ἀπὸ ὅποιοδήποτε πάθος, γιὰ τὴν λέξιν Ἱερουσαλήμ ἐρμηνεύεται «ὄραση εἰρήνης», ἔχει ὑποχείριά του ὅλη τὴν κτίσιν, ποῦ μὲ τὰ εἶδη ποῦ τὴ συμπληρῶνουν, στὸν Θεὸ προσκομίζει μὲ τὸ νοῦ σὰν δῶρα τοὺς πνευματικὸς λόγους τῆς γνώσης ποῦ ὑπάρχουν σ' αὐτήν⁴⁴, ἐνῶ σ' αὐτὸν σὰν δῶρα παρέχει τοὺς τρόπους τῆς ἀρετῆς ποῦ ἐνυπάρχουν σ' αὐτήν σύμφωνα μὲ τὸ φυσικὸν νόμον πρὸς πραγματοποιίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ μὲ τὰ δύο ὑποδέχεται φιλόφρονά ἐκείνον ποῦ μπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσει καὶ στὰ δύο, ἐννοῶ τὸ φιλόσοφον νοῦ ποῦ τελειώθηκε στὸ λόγον καὶ στὸ βίον μὲ τὴν πράξιν καὶ τὴ θεωρίαν.

46'. Ὁποῖος μὲ τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν ἔφερε ὡς τὴν ἄκρην τὸ

44. Β' Παραλ. 32, 23.

ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν, εἰκότως ὑπεραίρεται πάντων, τῶν σαρκικῶν καὶ διαβεβλημένων παθῶν ὑπεράνω κατὰ τὴν πράξιν γινόμενος, καὶ τῶν φυσικῶν λεγομένων σωμάτων, λέγω δὴ, τῶν ὑπὸ γένεσιν ὄντων καὶ φθορᾶν, καὶ ἀπλῶς, ἵνα συνελὼν εἶπω, 5 πάντων τῶν ὑπὸ αἴσθησιν εἰδῶν, κατὰ τὴν θεωρίαν, τοὺς ἐν αὐτοῖς πάντα γνωστικῶς διαπεράσας λόγους, τὸν νοῦν ὁ τοιοῦτος πρὸς τὰ συγγενῆ καὶ θεῖα ἀνήγαγεν.

4θ. Ὁ τὴν ἀπάθειαν καθάπερ Ἱερουσαλήμ οἰκεῖν διὰ τῶν κατὰ τὴν πράξιν πόνων λαχῶν, καὶ πάσης τῆς καθ' ἁμαρτίαν 10 ἀπηλλαγμένος ὀχλήσεως, καὶ μόνην εἰρήνην καὶ πράττων καὶ λαλῶν, καὶ ἀκούων καὶ λογιζόμενος, μετὰ τὸ δέξασθαι διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας τὴν φύσιν τῶν ὄρατῶν, τοὺς ἐν αὐτῇ θειότερους καθάπερ δῶρα τῷ Κυρίῳ δι' αὐτοῦ προσκομίζουσαν λόγους καί, τοὺς ἐν αὐτῇ νόμους αὐτῷ καθάπερ βασιλεῖ δόματα 15 φέρουσαν, κατ' ὀφθαλμοὺς ἐπαίρεται πάντων τῶν ἔθνῶν, ὑπεράνω γινόμενος πάντων, δηλονότι τῶν τε κατὰ σάρκα παθῶν διὰ τῆς πράξεως, τῶν τε φυσικῶν σωμάτων, καὶ τῶν ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πάντων εἰδῶν διὰ τῆς θεωρίας, τοὺς ἐν αὐτοῖς πνευματικούς διαβάς λόγους τε καὶ τρόπους

20 ρ'. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία, τὸν πρακτικὸν ὑπεράνω ποιεῖ τῶν παθῶν, ἢ θεωρία δὲ τὸν γνωστικὸν ὑπεράνω τῶν ὀρωμένων καθίστησιν, ἀναδιβάσασα τὸν νοῦν πρὸς τὰ συγγενῆ νοητά.

κατόρθωμα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, ὑψώνεται εὐλόγα πάνω ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ νίκησε στὴν πράξη ὅλα τὰ διαβλητὰ πάθη καὶ τὰ λεγόμενα φυσικὰ σώματα, ἐννοῶ βέβαια ὅσα ὑπακούουν στὸ νόμο τῆς γένεσης καὶ τῆς φθορᾶς. Καὶ γενικά, γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτός διαπέρασε γνωστικὰ κατὰ τὴ θεωρία ὅλων τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν τοὺς λόγους ποὺ ἔχουν μέσα τους, ἀνέβασε τὸν νοῦ πρὸς τὰ συγγενῆ καὶ θεῖα.

4θ'. Ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἔλαχε νὰ κατοικήσει τὴν ἀπάθεια σὰ νὰ εἶναι Ἰερουσαλήμ μὲ τοὺς κόπους τῆς πράξης, καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἐνόχληση τῆς ἁμαρτίας καὶ πράττει καὶ μιᾶ καὶ ἀκούει καὶ σκέφτεται μόνο τὴν εἰρήνη, ἀφοῦ μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία συνέλαβε τὴ φύση τῶν ὄρατῶν, ποὺ προσκομίζει σὰν δῶρα στὸν Κύριο τοὺς θεϊκοὺς λόγους ποὺ αὐτὴ κρύβει καὶ ἀποδίδει σ' αὐτόν σὰν σέ βασιλιᾶ ὡς φόρους τοὺς νόμους ποὺ τὴν κυβερνοῦν, ὑψώνεται στὰ μάτια ὅλων τῶν ἐθνῶν, νικώντας τὰ πάντα, δηλαδὴ τὰ σαρκικὰ πάθη μὲ τὴν πράξη, καὶ ξεπερνώντας μὲ τὴ θεωρία ὅλους τοὺς πνευματικὸς λόγους καὶ ἐκδηλώσεις τῶν φυσικῶν σωμάτων καὶ τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν.

ρ'. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία κάνει τὸν πρακτικὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὰ πάθη, ἐνῶ ἡ θεωρία τὸν ἄνθρωπο τῆς γνώσης τὸν φέρνει πάνω ἀπὸ τὰ ὄρατά, ἀνεβάζοντας τὸ νοῦ πρὸς τὰ συγγενῆ του νοητά.

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΤΡΙΤΗ

α. Ὁ μετὰ πράξεως γινώσκων καὶ μετὰ γνώσεως πράττων, θρόνος καὶ ὑποπόδιόν ἐστι τοῦ Θεοῦ· θρόνος μὲν διὰ τὴν γνῶσιν, ὑποπόδιον δὲ διὰ τὴν πράξιν. Εἰ δὲ καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν φαίη τις εἶναι οὐρανόν, πάσης μὲν ὑλικῆς καθαιρόμενον
5 φαντασίας, τοῖς δὲ θείοις τῶν νοητῶν ἐνασχολούμενον, μᾶλλον δὲ κατακοσμούμενον, λόγοις, οὐκ ἔξω τῆς ἀληθείας, ἔμοιγε δοκεῖ, βέβηκε.

β. Πᾶς φιλόσοφος δηλονότι καὶ εὐσεβής, ἀρετῇ καὶ γνώσει, ἢ πράξει καὶ θεωρία φρουρούμενος, ἐπειδὴν ἴδη διὰ τῶν παθῶν
10 ἐπαναστᾶσαν αὐτῷ τὴν πονηρὰν δύναμιν, καθάπερ τῷ Ἐζεκίᾳ ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεύς, μίαν ἔχει πρὸς τὴν τῶν κακῶν λύσιν βοήθειαν, τὸν Θεόν, ὃν ἰλεοῦται βοῶν ἀλαλήτως διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ γνῶσιν πλείονος ἐπιτάσεως, καὶ δέχεται πρὸς συμμαχίαν, μᾶλλον δὲ πρὸς σωτηρίαν, ἄγγελον, δηλονότι μείζο-
15 να σοφία καὶ γνώσεως λόγον, «ἐκτρίβοντα πάντα δυνατὸν καὶ πολεμιστὴν καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν ἐν τῇ παρεμβολῇ».

γ. Παντὸς πέφυκε πάθους ἄρχειν τὸ προσφυνὲς αἰσθητόν. Ἄνευ γὰρ τινος ὑποκειμένου καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς διὰ μέσης τινὸς αἰσθήσεως ἐπικινουῦντος πρὸς ἑαυτό, πάθος οὐκ ἂν
20 συσταίῃ ποτέ. Χωρὶς γὰρ αἰσθητοῦ πράγματος πάθος οὐ συνίσταται. Μὴ γὰρ οὔσης γυναικός, οὐκ ἔστι πορνεία· καὶ βρωμάτων οὐκ ὄντων, οὐκ ἔσται γαστρομαργία· καὶ χρυσοῦ μὴ ὄντος,

ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ ΤΡΙΤΗ

α'. "Οποιος γνωρίζει και πράττει και ὅποιος πράττει και γνωρίζει είναι θρόνος και ὑποπόδιο τοῦ Θεοῦ. Θρόνος είναι λόγω τῆς γνώσεως και ὑποπόδιο λόγω τῆς πράξεως. Κι ἂν πεί κάποιος ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς είναι οὐρανός, καθαρὸς ἀπὸ κάθε ὑλική φαντασία κι ἀπασχολημένος μὲ τοὺς θείους λόγους τῶν νοητῶν, ἢ καλύτερα στολισμένος μὲ αὐτοὺς, δὲν ἔχει ξεφύγει, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

β'. Κάθε φιλόσοφος κι εὐσεβής, φρουρούμενος ἀπὸ τὴν ἀρετὴ και τὴ γνώση ἢ τὴν πράξη και τὴ θεωρία, ὅταν διαπιστώσει ὅτι ξεσηκώθηκε ἐναντίον του μὲ τὰ πάθη ἢ δύναμη τοῦ πονηροῦ, ὅπως ἐναντίον τοῦ Ἐζεκία ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, ἔχει μία μόνο βοήθεια γιὰ τὴ διάλυση τῶν κακῶν, τὸν Θεό, πού προσπαθεῖ νὰ ἐπισύρει τὸ ἔλεός του κραυγάζοντας ἄφωνα σ' αὐτὸν μὲ τὴν περισσότερη ἐπίταση τῆς ἀρετῆς και γνώσης, και δέχεται σύμμαχό του, ἢ καλύτερα σωτήρα του, ἄγγελο, δηλαδή μεγαλύτερο λόγο σοφίας και γνώσης, «πὺ συντρίβει κάθε ἰσχυρὸ και πολέμαρχο και ἄρχοντα και στρατηγὸ σὺ στρατόπεδο»¹.

γ'. Σὲ κάθε πάθος φυσικὸ εἶναι νὰ ἄρχει τὸ σύμφυτο αἰσθητό. Γιατὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχει κάποιο ὑποκείμενο, πὺ νὰ ἐπισύρει στὸν ἑαυτὸ του μέσω κάποιας αἰσθησης τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, πάθος δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ποτέ. Ἐν δὲν ὑπάρχει δηλαδή γυναίκα, δὲν ὑπάρχει πορνεία. Κι ἂν δὲν ὑπάρχουν φαγητά, δὲν θὰ ὑπάρχει και λαίμαργία· κι ἂν δὲν ὑπάρχει χρυσάφι, δὲν θὰ ὑπάρχει

---

1. Β' Παρὰλ. 32, 21

οὐκ ἔσται φιλαργυρία. Οὐκοῦν πάσης ἐμπαθοῦς κινήσεως τῶν ἐν ἡμῖν φυσικῶν δυνάμεων ἄρχει τὸ αἰσθητόν, ἥγουν δι' αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διερεθίζων πρὸς ἁμαρτίαν δαίμων.

δ. Ἡ τρίψις τὴν ἐνέργειαν, ἢ ἔκτριψις δὲ καὶ αὐτὴν ἀφανίζει τῆς κακίας τὴν ἐνθύμησιν. Ἡ μὲν γὰρ τρίψις τῆς ἐμπαθοῦς κατ' ἐνέργειαν μόνης ὑπάρχει πράξεως κατάργησις, ἢ δὲ ἔκτριψις καὶ τῶν κατὰ διάνοιαν πονηρῶν κινήματων παντελής ἐστὶν ἀφανισμός

ε. Μέσα εἰσὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητά, ὧν ὑπεράνω γίνεται χωρῶν πρὸς Θεὸν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, τοῖς μὲν αἰσθητοῖς κατὰ τὴν πράξιν μὴ δουλούμενος, τοῖς δὲ νοητοῖς κατὰ τὴν θεωρίαν μηδόλως κρατούμενος

ς. Κατήγορος ἢ κτίσις γίνεται τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, διὰ μὲν τῶν ἐν αὐτῇ λόγων τὸν ἑαυτῆς κηρύττουσα ποιητὴν, διὰ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ κατ' εἶδος ἕκαστον φυσικῶν νόμων πρὸς ἀρετὴν παιδαγωγούσα τὸν ἄνθρωπον. Οἱ μὲν οὖν λόγοι ἐν τῇ συνοχῇ τῆς τοῦ καθ' ἕκαστον εἶδους γνωρίζονται μονιμότητος, οἱ δὲ νόμοι ἐν τῇ ταυτότητι φαίνονται τῆς τοῦ καθ' ἕκαστον εἶδους φυσικῆς ἐνεργείας, οἷς μὴ ἐπιβάλλοντες κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν νοε-
20 ρὰν δύναμιν, τὴν τε τῶν ὄντων ἠγνοήσαμεν αἰτίαν, καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ φύσιν προστετήκαμεν πάθεσι.

ζ. Δῶρα τῷ Θεῷ προσφέρεσθαι παρ' ἡμῶν ὁ λόγος διακελεύεται, ἵνα παραστήσῃ τὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ἄπειρον, ὡς μηδὲν προεισενεγκούσης δέχεσθαι παρ' ἡμῶν ὡς δῶρα τὰ δόματα, τὸ πᾶν ἡμῖν λογιζομένης τῆς εἰσφορᾶς, πολλὴν καὶ ἄφατον εἶναι περὶ ἡμᾶς δεικνύων τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, δεχομένου ὡς ἡμῶν τὰ ἑαυτοῦ, ἐξ ἡμῶν αὐτῷ προσφερόμενα, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ὡς ἀλλοτριῶν ὀφειλὴν ὁμολογοῦντος

η. Ὁ ἄνθρωπος τοὺς πνευματικοὺς τῶν ὁραμένων λόγους

φιλαργυρία. Ἐπομένως σέ κάθε ἐμπαθῆ κίνηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων μέσα μας ἄρχει τὸ αἰσθητό, δηλαδή κάποιος δαίμονας, πού ἐρεθίζει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ἁμαρτία.

δ'. Ἡ τρίψη ἀφανίζει τὴν ἐνέργεια, ἐνῶ ἡ ἔκτριψη καὶ τὴν ἴδια τὴ θύμηση τῆς κακίας. Γιατὶ ἡ τρίψη ἐνεργεῖ τὴν κατάργηση τῆς ἐμπαθοῦς πράξεως, ἐνῶ ἡ ἔκτριψη εἶναι πλήρης ἀφανισμὸς τῶν πονηρῶν κινήματων τῆς διάνοιάς μας.

ε'. Ἐνδιάμεσα Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων εἶναι τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ, τὰ ὁποῖα ξεπερνᾷ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς προχωρώντας πρὸς τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πράξη δὲν ὑποδουλώνεται στὰ αἰσθητὰ, ἐνῶ κατὰ τὴ θεωρία δὲν κρατεῖται καθόλου ἀπὸ τὰ νοητὰ.

ς'. Ἡ κτίση γίνεται κατήγορος τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία μὲ τοὺς λόγους πού κρύβει διαλαλεῖ τὸν ποιητὴ τῆς, ἐνῶ μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους πού ὑπάρχουν σ' αὐτὴ κατὰ εἶδος ἰδιαίτε-
 ρως παιδαγωγεῖ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴν ἀρετὴ. Οἱ λόγοι λοιπὸν διαπιστώνονται στὴ συνοχὴ τῆς μονιμότητος κάθε εἴδους χωριστά², ἐνῶ οἱ νόμοι φαίνονται στὴν ταυτότητα τῆς φυσικῆς ἐνεργείας κάθε εἴδους, τοὺς ὁποῖους ἂν δὲν τοὺς προσεγγίζομε μὲ τὴ νοερὴ δύναμη πού ἔχομε, καὶ τὴν αἰτία τῶν ὄντων ἀγνοήσαμε καὶ καταφθαρήκαμε μέσα σὲ ὅλα τὰ παραφύση πάθη.

ζ'. Ἡ Γραφὴ ὀρίζει νὰ προσφέρομε δῶρα στὸν Θεό, γιὰ νὰ παραστήσει τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς θείας ἀγαθότητος, ὥστε, χωρὶς νὰ ἔχει προεισαγάγει τίποτε, νὰ δέχεται ἀπὸ ἐμᾶς ὡς δῶρα τίς προσφορὲς μας, λογαριάζοντας σὲ μᾶς ὅλη τὴν εἰσφορά, δείχνοντας ἔτσι ἡ Γραφὴ ὅτι εἶναι πολλὴ καὶ ἀνείπωτη πρὸς ἐμᾶς ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ δέχεται ὡς δικά μας τὰ δικά του, ὅταν τοῦ τὰ προσφέρομε, καὶ ὁμολογεῖ τὴν ὀφειλὴ του γι' αὐτὰ σὰ νὰ εἶναι ξένα.

η'. Κατανοώντας ὁ ἄνθρωπος τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν

---

2. Εἶναι φανερό τί θέλει νὰ πεῖ ἐδῶ ὁ Μάξιμος· ὅτι δηλαδή τὰ εἶδη καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας τους μένουν τὰ ἴδια συνεχῶς.

κατανοῶν, διδάσκεται, ὡς ἔστι τις τῶν φαινομένων ποιητής, τὴν τοῦ ὁποῖός ἐστιν ἔννοιαν, ὡς ἀνέφικτον, ἀφείς ἀνεξέταστον. Τὴν γὰρ ὅτι Ποιητής, ἀλλ' οὐχ ὁποῖός ἐστιν ὁ ποιητής, ὀρωμένη σαφῶς ἢ κτίσις παρέχει κατάληψιν.

5 θ. Ὁργὴ Θεοῦ ἐστὶν ἢ τῶν παιδαγωγουμένων ἐπίπονος αἴσθησις Ἐπίπονος δὲ καθέστηκεν αἴσθησις ἢ τῶν ἀκουσίων πόνων ἐπαγωγή, δι' ἧς τὸν ἐπ' ἀρετῇ καὶ γνώσει φυσιούμενον νοῦν ὁ Θεὸς ἄγει πολλακίς πρὸς συστολὴν καὶ ταπείνωσιν, αὐτὸν ἑαυτοῦ γενέσθαι διδούς ἐπιγνώμονα καὶ τῆς οἰκείας ἀσθε-
10 νείας συνίστορα, ἧς ἐπαισθόμενος, τὸ μάταιον οἶδημα τῆς καρδίας ἀποτίθεται.

ι. Ὁργὴ Κυρίου ἐστὶν ἢ ἀνακωχὴ τῆς τῶν θείων χαρισμάτων χορηγίας, ἣτις συμφερόντως ἐπὶ πάντα γίνεται νοῦν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, καὶ τοῖς δοθεῖσιν αὐτῷ θεόθεν καλοῖς ὡς ἐπὶ
15 ἰδίους κατορθώμασι μεγαλαυχούμενον.

ια. Πᾶς γνωστικός καὶ φιλόσοφος νοῦς καὶ τὸν Ἰούδαν ἔχει καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· τὸν μὲν Ἰούδαν ὡς πρακτικὴν φιλοσοφίαν, τὴν δὲ Ἱερουσαλήμ ὡς θεωρητικὴν μυσταγωγίαν. Ὁπηνίκα οὖν διὰ τῆς θείας χάριτος ὁ φιλόθεος νοῦς, κατὰ τε τὴν
20 πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν φιλοσοφίαν, πᾶσαν ἀντικειμένην ἀρετῇ καὶ γνώσει διακρουσάμενος δύναμιν, τελείως τὸ κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀναδήσεται κράτος, καὶ μὴ τὴν δέουσαν εὐχαριστίαν ἀνάθηται τῷ αἰτίῳ τῆς νίκης Θεῷ, ἀλλ' ὑψωθῆ τὴν καρδίαν, ἑαυτὸν τοῦ παντός κατορθώματος ἠγησάμενος
25 αἴτιον, τηνικαῦτα ὡς μὴ ἀνταποδοῦς τῷ Θεῷ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα, ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ, δέχεται οὐ μόνον αὐτὸς γινομένην ἐπ' αὐτὸν τὴν ὀργὴν τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀλλὰ καὶ Ἰούδας καὶ Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν ἢ τῆς πράξεως ἕξις καὶ τῆς θεωρίας παθῶν ἀτιμίας εὐθέως συγχωρήσει Θεοῦ, κατεπανισταμένων

ὄρατῶν, μαθαίνει ὅτι ὑπάρχει κάποιος ποιητής τους, ἀφήνει ὅμως ἀδιερεύνητη, ὡς μὴ δυνατή, τὴν ἔννοια τοῦ τί λογῆς εἶναι. Γιατὶ βλέποντας τὴν κτίση μᾶς παρέχει τὴν ἔννοια ὅτι ὑπάρχει Δημιουργός, ὄχι ὅμως τί λογῆς εἶναι.

θ'. Ὁργὴ Θεοῦ εἶναι τὸ ὀδυνηρὸ αἶσθημα ἐκείνων ποῦ παιδαγωγοῦνται, καὶ αἶσθημα ὀδυνηρὸ γίνεται ἢ ἐπιβολὴ τῶν ἀθέλητων μόχθων, μὲ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς ὀδηγεῖ στὴ συστολὴ καὶ τὴν ταπεινώση τὸ νοῦ ποῦ ἐπαίρεται γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση του, κάνοντας τον νὰ λάβει ἐπίγνωση ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἴδια του τὴν ἀδυναμία, τὴν ὁποία ὅταν τὴν νιώσει, ἀποβάλλει τὴ μάταιη ἔπαρση τῆς καρδιᾶς του.

ι'. Ὁργὴ τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ διακοπὴ τῆς χορήγησης τῶν θείων χαρισμάτων, ἢ ὁποία γίνεται πρὸς τὸ συμφέρον του σὲ κάθε νοῦ ποῦ ὑψηλοφρονεῖ καὶ ἐπαίρεται καὶ καυχιέται σὰ νὰ ἦταν δικά του κατορθώματα τὰ ἐπιτεύγματα ποῦ τοῦ παραχώρησε ὁ Θεός.

ια'. Κάθε νοῦς ποῦ κατέχει γνώση καὶ φιλοσοφία, ἔχει καὶ τὸν Ἰούδα καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· τὸν Ἰούδα τὸν ἔχει ὡς πρακτικὴ φιλοσοφία καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ σὰν μυσταγωγία θεωρητικὴ. "Ὅταν λοιπὸν μὲ τὴ θεία χάρη ὁ φιλόθεος νοῦς τόσο μὲ τὴν πρακτικὴ ὅσο καὶ τὴ θεωρία καὶ φιλοσοφία, ἀφοῦ ἀποκρούσει κάθε δύναμη ποῦ ἀντιστέκεται στὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση καὶ ἐπιτύχει τὴν τέλεια κατατρόπωση τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, δὲν ἀποδώσει τὴν εὐχαριστία ποῦ πρέπει στὸν Θεό, τὸν αἴτιο τῆς νίκης, ἀλλὰ ὑπερηφανευθεῖ θεωρώντας τὸν ἑαυτό του δημιουργὸ τοῦ κατορθώματος, τότε, ἀφοῦ δὲν τὸ ἀνταποδίδει στὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὴ δωρεὰ ποῦ τοῦ ἔκανε, δέχεται ὄχι μονάχα αὐτὸς νὰ ξεσπᾷ ἐπάνω του ἢ ὀργὴ τῆς ἐγκατάλειψης, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰούδας καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ³, δηλαδή ἡ ἔξη τῆς πράξης καὶ τῆς ἀρετῆς. Καὶ τότε μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ ἐπαναστατοῦν ἀμέσως τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας κατὰ τῆς

τῆς πράξεως καὶ τὴν τέως καθαρὰν μολυνόντων συνείδησιν, καὶ
 ψευδῶν ἐννοιῶν συνεπιπλεκομένων τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων, καὶ
 τὴν τέως ὀρθὴν διαστρεφουσῶν δόξαν τῆς γνώσεως. Τὸν γὰρ
 ἐπαιρόμενον ἐπὶ πράξει, παθῶν ἀτιμία διαδέχεται, τὸν δὲ ἐπὶ
 5 γνώσει ὑψούμενον, περὶ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν πταίειν ἢ δικαία
 κρίσις συγχωρεῖ.

ιβ. Θεῖος ὡς ἀληθῶς ὄρος τε καὶ νόμος κατὰ τὴν Πρόνοιαν
 ἐνυπάρχει τοῖς οὓσι, παιδεύεσθαι διὰ τῶν ἐναντίων ἐπιτρέπων
 πρὸς εὐγνωμοσύνην, τοὺς ἐπὶ κρείττοσι φανέντας ἀγνώμονας,
 10 καὶ τὴν πείραν τῶν ἀντικειμένων τῆς τῶν καλῶν κατορθωτικῆς
 θείας ἐπίγνωσιν ποιεῖσθαι δυνάμεως, ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἐπὶ
 τοῖς ἀμείνοσιν ἀκαθαίρετον παρὰ τῆς Προνοίας ἔχειν συγχωρη-
 θέντες τὴν οἴησιν, εἰς τὴν ἀντίθετον τῆς ὑπερηφανίας διάθεσιν
 κατολισθήσωμεν, ἑαυτῶν κατὰ φύσιν, ἀλλ' οὐκ ἐπίκτητον χάριτι
 15 τὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως κτῆσιν εἶναι νομίζοντες, καὶ
 εὐρεθῶμεν τῷ καλῷ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ χρώμενοι γένεσιν, καὶ
 δι' ὧν ἔδει πλέον διασφιγχθεῖσαν ἐν ἡμῖν ἀσάλευτον μένειν τὴν
 θείαν ἐπίγνωσιν, δι' ἐκείνων ὡς οὐκ ὄφελον τὴν ταύτης νοσή-
 σαντες ἄγνοιαν.

20 ιγ. Ὁρον καὶ νόμον ἐνυπάρχοντα θεῖον τοῖς οὓσιν ἴσμεν
 τὴν τῶν ὄντων συνεκτικὴν πρόνοιαν, κατὰ κρίσιν δικαίαν τῇ
 σπάνει τῶν ἀγαθῶν παιδεύουσαν πρὸς εὐγνωμοσύνην, τοὺς ἐπὶ
 τῇ ἀφθονίᾳ τῶν ἀγαθῶν πρὸς τὸν ταύτης χορηγὸν φανέντας
 ἀγνώμονας, διὰ τῶν ἐναντίων αὐτοὺς πρὸς συναίσθησιν ἄγου-
 25 σαν τῆς τοῦ χαριζομένου τὰ καλὰ διαγνώσεως Ἡ ἐπ' ἀρετῇ γὰρ
 οἴησις, ἀπαιδαγώγητος μένουσα, τὸ τῆς ὑπερηφανίας γεννητῶν
 πέφυκε νόσημα, τὸ τὴν ἀντικειμένην τῷ Θεῷ φέρον διάθεσιν.

ιδ. Ὁ οἰόμενος ἑαυτὸν κατειληφέναι τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς,
 οὐδαμῶς ζητήσῃ λοιπὸν τὴν πηγαίαν τῶν καλῶν αἰτίαν, ἑαυτῷ

πράξης και μολύνουν τήν ὡς τότε καθαρή συνείδηση, ἀλλὰ και ψευδεῖς ἔννοιες πλέκονται με τή θεωρία τῶν ὄντων και διαστρέφουν τήν ὀρθή ὡς τότε γνώση. Γιατί ἐκεῖνον πού ἐπαίρεται για τήν πράξη του, τόν περιμένουν τὰ ἄτιμα πάθη, και ἐκεῖνον πού ὑψηλοφρονεῖ για τή γνώση του, ἐπιτρέπει ἢ δίκαιη κρίση νά κάνει λάθος στήν ἀληθινή θεωρία.

ιβ'. Ἀληθινά θεῖος κανόνας και νόμος κατά τήν Πρόνοια ὑπάρχει μέσα στα ὄντα, πού ἐπιτρέπει νά παιδεύονται με τὰ ἐνάντια για νά νιώσουν τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης ὅσοι φάνηκαν ἀγνώμονες στις εὐεργεσίες, και τήν πείρα τῶν ἀντιθέτων νά τή μετατρέψουν σέ ἐπίγνωση τῆς θείας δύναμης πού κατορθώνει τὰ καλά, ὥστε νά μὴ ξεγλιστρήσομε στήν ἀντίθετη διάθεση τῆς ὑπερηφάνειας, ἀφοῦ θά μᾶς ἔχει παραχωρηθεῖ ἀπὸ τήν Πρόνοια τελείως ἄτροπη ἢ οἴηση για τὰ καλά μας, νομίζοντας πὼς εἶναι φυσική ἰδιότητά μας ἢ ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς και τῆς γνώσης κι ὄχι ἐπίκτητη κατά χάρη, και βρεθοῦμε νά χρησιμοποιοῦμε τὸ καλὸ για τή δημιουργία τοῦ κακοῦ, και με ὅποια ἔπρεπε νά στερεωθεῖ μέσα μας και νά μείνει ἀκλόνητη ἢ θεία ἐπίγνωση, ἐξαιτίας αὐτῶν –πρᾶγμα πού δὲν ἔπρεπε νά γίνει– νά κυριευθοῦμε ἀπὸ τή νόσο τῆς ἀγνοιάς της.

ιγ'. Γνωρίζομε ὅτι ὑπάρχει κανόνας και νόμος θεῖος μέσα στα ὄντα, πού εἶναι ἢ Πρόνοια πού συνέχει τὰ ὄντα, ἢ ὅποια σύμφωνα με δίκαιη κρίση παιδεύει με τήν ἔλλειψη τῶν ἀγαθῶν νά νιώθουν εὐγνωμοσύνη ἐκεῖνοι πού, παρὰ τήν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν, φάνηκαν ἀγνώμονες στὸ χορηγὸ τους, και τοὺς ὀδηγεῖ μέσω τῶν ἀντιθέτων στή συναίσθηση τοῦ δωρητῆ τῶν ἀγαθῶν. Γιατί ἢ ἔπαρση για τήν ἀρετή, ἂν μείνει ἀδιαπαιδαγώγητη, ἔχει στή φύση της νά γεννᾷ τή νόσο τῆς ὑπερηφάνειας, πού προκαλεῖ τή διάθεση ἀντίστασης στὸν Θεό.

ιδ'. Ὅποιος νομίζει ὅτι ἔχει φτάσει στὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, δὲν θά ζητήσει καθόλου στὸ ἔξῃς τήν πηγαία αἰτία τῶν καλῶν, περιο-

μόνω περιγράψας τὴν τῆς ἐφέσεως δύναμιν, καὶ αὐτὸν τῆς
σωτηρίας τὸν ὄρον ὑφ' ἑαυτοῦ, φημί δὲ τὸν Θεόν, ζημιούμενος
'Ο δὲ τῆς ἑαυτοῦ περὶ τὰ καλὰ φυσικῆς συναισθόμενος πενίας,
οὐ παύεται προτροπάδην τρέχων πρὸς τὸν δοῦναι δυνάμενον
5 τῆς ἐνδείας τὴν πλήρωσιν.

ιε'. Ὁ τὴν ἀπειρίαν τῆς ἀρετῆς διαγνοῦς, οὐδέποτε τοῦ κατ'
αὐτὴν παύεται δρόμου, ἵνα μὴ ζημιωθῇ αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν
ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, τὸν Θεόν λέγω, περὶ ἑαυτὸν στήσας τὴν
κίνησιν τῆς ἐφέσεως, καὶ λάθη νομίζων ἐπειληφθαι τῆς τελειό-
10 τητος, ὑπομένων τοῦ ἀληθῶς ὄντως τὴν ἔκπτωσιν, πρὸς ὅπερ
ἐπίγεται πᾶσα σπουδαίου κινήσις.

ιβ'. Γίνεται δικαίως ἐπὶ τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν ὀργή, τουτέ-
στιν ἐγκαταλείψις, καθὰ εἴρηται· ἤγουν ἢ τοῦ διοχληθῆναι αὐ-
τὸν κατὰ τε τὴν προᾶξιν, κατὰ τε τὴν θεωρίαν ὑπὸ δαιμόνων συγ-
15 χώρησις, ἵνα λάθῃ τῆς μὲν ἑαυτοῦ φυσικῆς ἀσθενείας συναίσθη-
σιν, τῆς δὲ σκεπούσης αὐτὸν καὶ τὸ πᾶν κατορθούσης τῶν
ἀγαθῶν θείας δυνάμεώς τε καὶ χάριτος τὴν ἐπίγνωσιν, καὶ τα-
πεινωθῇ, πόρρω παντελῶς ἑαυτοῦ τὸ ἀλλότριον καὶ παρὰ φύσιν
ὑψος ποιούμενος, ὥστε μὴ ἐπελθεῖν ἐπ' αὐτὸν τὴν ἄλλην ὀργήν,
20 τῆς τῶν δοθέντων χαρισμάτων ἀφαιρέσεως, ταπεινωθέντα καὶ
γενόμενον τῆς τοῦ παρέχοντος τὰ καλὰ συναισθήσεως

ιγ'. Ὁ μὴ σωφρονισθεὶς τῷ πρώτῳ εἶδει τῆς ὀργῆς, ἤγουν
ἐγκαταλείψεως, ἐλθεῖν πρὸς ταπεινώσιν, ἠγησάμενος αὐτὴν τῆς
καλῆς ἐπιγνωμοσύνης διδάσκαλον, τὴν ἄλλην δέχεται σαφῶς
25 ἐπ' αὐτὸν ἐρχομένην ὀργήν, ἀφαιρουμένην αὐτοῦ τὴν τῶν χαρι-
σμάτων ἐνέργειαν, καὶ ἔρημον αὐτὸν καθιστῶσαν τῆς τέως
φρουρούσης δυνάμεως. «Ἀφελῶ» γάρ, φησί, «τὸν φραγμὸν
αὐτοῦ», περὶ τοῦ ἀγνώμονος Ἰσραὴλ ὁ Θεὸς λέγων, «καὶ ἔσται
εἰς διαρπαγὴν· καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς κα-
30 ταπάτημα· καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ οὐ μὴ τιμηθῇ,

ρίζοντας μέσα στον ἑαυτό του μόνο τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας, κι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του ζημιώνεται αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ τέλος τῆς σωτηρίας, κι ἐννοῶ τὸν Θεό. "Οποιοσ ὅμως συναισθάνθηκε τὴ φυσικὴ πενία του στὰ καλά, δὲν παύει νὰ τρέχει ὀλοταχῶς πρὸς ἐκεῖνον πὺ μπορεῖ νὰ τοῦ δώσει τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης του.

ιε'. "Οποιοσ διαπίστωσε τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς ἀρετῆς, δὲ σταματᾷ τότε τὴν πορεία του πρὸς αὐτὴν, γιὰ νὰ μὴ ζημιωθεῖ τὴν ἴδια τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ τὸν Θεό, σταματῶντας στὸν ἑαυτό του τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας, καὶ νομίζει κατὰ λάθος ὅτι ἔφτασε στὴν τελειότητα, ὑπομένοντας τὴν ἔκπτωσή του ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ ὄν, πρὸς τὸ ὁποῖο σπεύδει μὲ κάθε κίνησή του ὁποιοσ σπουδάζει τὴν ἀρετή.

ιζ'. Ξεσπᾷ δίκαια στὸν ὑψηλόφρονα νοῦ ὀργή, δηλαδὴ ἐγκατάλειψη, ὅπως λέχθηκε, δηλαδὴ ἡ παραχώρηση νὰ ἐνοχληθεῖ κατὰ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία ἀπὸ τοὺς δαίμονες, μὲ σκοπὸ νὰ λάβει ἀπὸ τὴ μιὰ συναίσθηση τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας του, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἐπίγνωση τῆς θείας δύνάμης καὶ χάρις πὺ τὸν σκεπάζει καὶ κατορθώνει τὸ σύνολο τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ταπεινωθεῖ, ἀπαλλασσόμενος τελείως ἀπὸ τὴν ξένη καὶ παραφύση ἀλαζονεία, ὥστε νὰ μὴν τὸν βρεῖ ἡ ἄλλη ὀργή, τῆς ἀφαιρέσεως δηλαδὴ τῶν χαρισμάτων πὺ τοῦ δόθηκαν, ἀφοῦ θὰ ἔχει ταπεινωθεῖ καὶ θὰ συναισθανθεῖ ἐκεῖνον πὺ τοῦ παρέχει τὰ ἀγαθὰ.

ιζ'. "Οποιοσ δὲν σωφρονιστεῖ ἀπὸ τὸ πρῶτο εἶδος τῆς ὀργῆς, δηλαδὴ τῆς ἐγκατάλειψης, ὥστε νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ταπείνωση, θεωρώντας αὐτὴν δάσκαλο τῆς καλῆς εὐγνωμοσύνης, δέχεται ὀπωσδήποτε τὴ δεύτερη ὀργή νὰ ξεσπᾷ πάνω του, πὺ τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἐνέργεια τῶν χαρισμάτων καὶ τὸν καθιστᾷ ἔρημο ἀπὸ τὴ δύναμη πὺ τὸν φρουροῦσε ὡς τότε. Γιατὶ λέγει ὁ Θεὸς γιὰ τὸν ἀγνώμονα Ἰσραὴλ, «Θὰ ἀφαιρέσω τὸν φραγμὸ του, καὶ θὰ παραδοθεῖ στὴ διαρπαγὴ· θὰ ρίξω τὸν τοῖχο του καὶ θὰ τὸν καταπατήσουν θ' ἀφήσω τὸ ἀμπέλι μου χωρὶς κλάδεμα καὶ χωρὶς σκάψιμο

οὐδὲ μὴ σκαφῆ, καὶ ἀναθήσεται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χέρσον ἄκανθα, καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτόν».

ιη'. Ὅτι πρὸς ἀσέβειαν πρηνῆς καθέστηκεν ὁδὸς ἢ περὶ τὴν ζημίαν τῶν ἀρετῶν ἀναισθησία. Ὁ γὰρ ἐθίσας ἑαυτὸν διὰ τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς Θεοῦ παρακούειν, καὶ αὐτὸν ἀρνήσεται τὸν Θεὸν καλούσης προφάσεως, Θεοῦ τὴν σαρκὸς ζωὴν προτιμῶν, ἧς καὶ μόνῃς τὰς ἡδονὰς τῶν θείων κρείττους ἔσχηκε θελημάτων.

ιβ'. Ὅταν τι καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὸν νοῦν πεπονθέναι νομίσωμεν, τῷ τοιούτῳ νοῖ τὴν τε πρακτικὴν αὐτοῦ καὶ θεωρητικὴν δύναμιν, κατὰ τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν λόγους συμπεπονθέναι πάντως πιστεύσομεν. Οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατὸν παθεῖν τὸ ὑποκειμένον, τῶν ἐν ὑποκειμένῳ μὴ πασχόντων ὑποκειμένον δὲ λέγω τὸν νοῦν, ὡς ἀρετῆς καὶ γνώσεως δεκτικόν, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν, αἵτινες πρὸς τὸν νοῦν συμβεβηκότων λόγον ἐπέχουσι. Διὸ κατὰ πάντα τρόπον καὶ συμπάσχουσι πάσχοντι, τὴν αὐτοῦ ποιὰν κίνησιν ἀρχὴν τῆς οἰκείας ἀλλοιώσεως ἔχουσαι.

κ'. Πᾶς θεοφιλῆς καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος κατὰ τὸν Ἐξεκίαν, γνωστικῶς τὸ κατὰ τῶν δαιμόνων διαζωσάμενος κράτος, ἂν γένηται τις αὐτῷ προσβολὴ πνευμάτων πονηρῶν, ἀοράτως κατὰ νοῦν πρὸς αὐτὸν συμπλεκόντων τὸν πόλεμον, καὶ διὰ προσευχῆς δέξεται θεόθεν αὐτῷ πεμπόμενον ἄγγελον, λέγω δὲ σοφίας λόγον μείζονα, καὶ πᾶσαν ἐκτρίψας διασκεδάσῃ τοῦ διαδόλου τὴν φάλαγγα, καὶ τῆς τοιαύτης νίκης τε καὶ σωτηρίας αἴτιον τὸν Θεὸν μὴ ἐπιγράψεται, ἀλλ' ἑαυτῷ τὴν ὅλην ἀνάθηται νίκην, ὃ τοιοῦτος οὐκ ἀνταπέδωκε τῷ Θεῷ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα αὐτοῦ, μὴ ἐξισώσας τῷ μεγέθει τῆς σωτηρίας τὸ πλῆθος τῆς

καὶ θὰ φουντώσουν σ' αὐτό, ὅπως σὲ τόπο χέρσο, τὰ ἀγκάθια καὶ θὰ προστάξω τὰ σύννεφα νὰ μὴ βρέξουν σ' αὐτό»⁴.

ιθ'. Εἶναι κατηφορικός δρόμος πρὸς τὴν ἀσέβεια ἢ ἀναισθησία ὡς πρὸς τὴν ἀπώλεια τῶν ἀρετῶν. "Ὁποῖος δηλαδὴ συνήθισε γιὰ χάρη τῶν ἡδονῶν τῆς σάρκας νὰ παρακοῦει στὸν Θεό, θ' ἀρνηθεῖ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ ὅταν βρεθεῖ κάποια πρόφαση καὶ θὰ προτιμήσει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴ ζωὴ τῆς σάρκας, πού αὐτῆς καὶ μόνης τις ἡδονές θεωρεῖ καλύτερες ἀπὸ τὰ θεῖα θελήματα.

ιθ'. "Ὅταν νομίσουμε ὅτι ὁ νοῦς ἔπαθε κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο κάτι, θὰ πιστέψουμε ὁπωσδήποτε ὅτι ὁ νοῦς αὐτός ἔχει ὑποστῆ βλάβη καὶ στὴν πρακτικὴ καὶ τὴ θεωρητικὴ του δύναμη σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς λόγους αὐτῶν. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πάθει τὸ ὑποκείμενο καὶ νὰ μὴν πάσχουν αὐτὰ πού ἀνήκουν στὸ ὑποκείμενο. Ὑποκείμενο βέβαια λέγω τὸ νοῦ, ἐπειδὴ εἶναι δεκτικὸς ἀρετῆς καὶ γνώσης, ἐνῶ μὲ τὸ 'αὐτὰ πού ἀνήκουν στὸ ὑποκείμενο' ἐννοῶ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, πού ἔχουν θέση συμβεδηκῶτων στὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ μὲ κάθε τρόπο καὶ συμπάσχουν μαζί του ὅταν πάσχει αὐτός, ἔχοντας τὴν ὁποιαδήποτε κίνηση αὐτοῦ ἀρχὴ τῆς ἀλλοίωσής τους.

κ'. Κάθε ἄνθρωπος πού ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἐνάρετος ὅπως ὁ Ἐξεκίας, ἔχοντας περιβληθεῖ τὴ γνώση ὡς ὄπλο κατὰ τῶν δαιμόνων, ἂν τοῦ γίνῃ κάποια προσβολὴ πονηρῶν πνευμάτων, πού συγκροτοῦν μέσα στὸ νοῦ του ἀόρατο πόλεμο, καὶ δεχθεῖ μὲ προσευχὴ ἄγγελο σταλμένο ἀπὸ τὸν Θεὸ (ἐννοῶ λόγο σοφίας ἀνώτερο), καὶ συντρίψει καὶ σκορπίσει ὅλη τὴ φάλαγγα τοῦ διαβόλου, δὲν ἀναγράψει ὅμως αὐτῆς τῆς νίκης καὶ τῆς σωτηρίας ὡς αἴτιο τὸν Θεό, ἀλλ' ἀποδώσει στὸν ἑαυτό του ὅλη τὴ νίκη, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἀνταπέδωσε στὸν Θεὸ τὴ δωρεὰ πού τοῦ ἔχει κάνει, ἐπειδὴ δὲν ἐξίσωσε τὸ πλῆθος τῆς εὐχαριστίας μὲ τὸ μέγεθος τῆς

εὐχαριστίας, μηδὲ τῆ εὐεργεσία τοῦ σώσαντος ἀντιμετροῦσας τὴν οἰκείαν διάθεσιν.

κα'. Φωτίσωμεν τὸν νοῦν τοῖς θείοις νοήμασι, τὸ δὲ σῶμα τοῖς τῶν νοηθέντων θειοτέρων λόγων τρόποις φαιδρύνωμεν,
 5 ἀρετῆς αὐτὸν ποιῶντες λογικὸν ἐργαστήριον τῆ ἀποβολῆ τῶν παθῶν· τὰ γὰρ ἔμφυτα πάθη τοῦ σώματος, λόγῳ μὲν κυβερνώμενα, οὐκ ἔχει διαβολήν, κινούμενα δὲ τούτου χωρὶς, φέρει διαβολήν. Τούτων οὖν λέγει γίνεσθαι δεῖν ἀποβολήν, ὧν ἔμφυτος μὲν ἢ κίνησις, παρὰ φύσιν δὲ γίνεται πολλάκις ἢ χρῆσις, λόγῳ μὴ
 10 κυβερνωμένη.

κβ'. Πᾶς ὁ ὑψώσας ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν ἐφ' οἷς ἔλαβε χαρίσμασι μέγα φρονήσας, ὡς μὴ λαδῶν, ἐνδίκως δέχεται γινομένην ἐπ' αὐτῷ τὴν ὀργήν, συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ τῷ διαδόλῳ νοητῶς αὐτῷ συμπλακῆναι, καὶ τοὺς κατὰ τὴν προᾶξιν παρασαλευ-
 15 σαι τρόπους τῆς ἀρετῆς, καὶ τοὺς κατὰ θεωρίαν διαυγεῖς ἐπιθολῶσαι λόγους τῆς γνώσεως, ἵνα, μαθὼν τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἐπιγνῶ τὴν μόνην δύναμιν, τὴν τὰ πάθη ἐν ἡμῖν καταπαλαίουσαν, καὶ ταπεινωθῆ μετανοήσας, τὸν ὄγκον ἀποβαλὼν τῆς οἰήσεως, καὶ τὸν Θεὸν ἰλεώσηται, καὶ ἀποστρέψῃ τὴν ἐπερχομένην τοῖς μὴ μετανοοῦσιν ὀργήν, τὴν ἀφαιρουμένην τὴν φρου-
 20 ροῦσαν τὴν ψυχὴν χάριν, καὶ ἔρημον καταλιμπάνουσιν τὸν ἀγνώμονα νοῦν.

κγ'. Ὁργὴ σωτήριός ἐστιν ἢ πρὸς τὸ πολεμεῖσθαι τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν τοῖς πάθεσιν ὑπὸ τῶν δαιμόνων θεία συγχώρησις, ἵνα γνῶ πάσχων ἀτίμως, ἐπ' ἀρεταῖς μεγαλαυχούμενος, τίς ὁ τούτων ὑπάρχει δοτήρ, ἢ γένηται τῶν ἀλλοτριῶν γυμνός, ἅπερ ὡς μὴ λαδῶν ἔχειν ἐνόμιζε.

κδ'. Μακάριος ὄντως ἐκεῖνος ὁ νοῦς, ὁ τοῖς οὖσιν ἅπασιν ἐπαινετῶς ἀποθανῶν· τοῖς μὲν αἰσθητοῖς τῆ ἀποθέσει τῆς κατ'

σωτηρίας και δὲν ἰσοζύγισε τὴ δική του διάθεση μὲ τὴν εὐεργεσία τοῦ σωτήρα του⁵.

κα'. Ἐὰς φωτίσομε τὸ νοῦ μας μὲ τὰ θεῖα νοήματα, καὶ τὸ σῶμα ἄς τὸ φαιδρῦνομε μὲ τοὺς τρόπους τῶν θειοτέρων λόγων ποὺ νοήσαμε, κἀνοντάς το λογικὸ ἐργαστήρι ἀρετῆς μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παθῶν. Γιατὶ τὰ ἔμφυτα πάθη τοῦ σώματος, ὅταν τὰ κυβερνᾷ ὁ λόγος, δὲν δέχονται διαβολή, δέχονται ὅμως διαβολὴ ὅταν κινουῦνται χωρὶς αὐτόν. Μᾶς λέγει λοιπὸν ὅτι πρέπει αὐτὰ ν' ἀποβάλλονται, τῶν ὁποίων βέβαια ἡ λειτουργία εἶναι ἔμφυτη, συχνὰ ὅμως ἡ χρῆση τους γίνεται παραφύση ἂν δὲν κατευθύνεται ἀπὸ τὸ λόγο.

κβ'. Καθένας ποὺ ἀφησε τὴν καρδιά του νὰ ὑψηλοφρονήσει, μεγαλοφρονώντας γιὰ τὰ χαρίσματα ποὺ ἔλαβε, σὰ νὰ μὴν τὰ ἔχει λάβει, δέχεται δίκαια τὴν ὀργὴ ποὺ ξεσπᾷ πάνω του, ἔπειτα ἀπὸ ἄδεια τοῦ Θεοῦ στὸ διάβολο νὰ συμπλακεῖ μαζί του καὶ νὰ κλονίσει τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἀρετῆς κατὰ τὴν πράξη καὶ νὰ θολώσει τοὺς διαυγεῖς λόγους τῆς γνώσης κατὰ τὴ θεωρία, ὥστε, μαθαίνοντας τὴν ἀσθένειά του, νὰ λάβει ἐπίγνωση τῆς μόνης δύνამης ποὺ ἀντιπαλεύει μέσα μας τὰ πάθη καὶ νὰ ταπεινωθεῖ μετανοώντας, ἀφοῦ ἀποβάλλει τὸν ὄγκο τῆς ἀλαζονείας του, κι ἔτσι νὰ ἐξιλεώσει τὸν Θεὸ καὶ ν' ἀποτρέψει τὴν ὀργὴ ποὺ πέφτει σὲ ὅσους δὲν μετανοοῦν, ποὺ ἀφαιρεῖ τὴ χάρη ποὺ φρουρεῖ τὴν ψυχὴ καὶ ἀφήνει ἔρημο ἀπὸ αὐτὴν τὸν ἀγνώμονα νοῦ.

κγ'. Ὁργὴ σωτήρια εἶναι ἡ θεῖα παραχώρηση νὰ πολεμεῖται μὲ πάθη ἀπὸ δαίμονες ὁ νοῦς ποὺ ὑψηλοφρονεῖ, ὥστε νὰ μάθει, πάσχοντας πάθη ἀτιμίας, ἐπειδὴ καυχιέται γιὰ τὶς ἀρετές του, ποιὸς εἶναι αὐτός ποὺ τὶς δίνει, ἢ ν' ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὰ ὄχι δικά του, ποὺ νόμιζε ὅτι τὰ ἔχει χωρὶς νὰ τὰ ἔχει λάβει.

κδ'. Εἶναι μακάριος πράγματι ὁ νοῦς ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πεθάνει τὸν ἐπαινετὸ θάνατο πρὸς ὅλα τὰ ὄντα, πρὸς τὰ αἰσθητὰ μὲ τὴν

αἴσθησιν ἐνεργείας, τοῖς δὲ νοητοῖς τῇ τῆς νοερᾶς ἀποπαύσει
 κινήσεως Σημείωσαι δέ, ὅτι νοῦ θάνατον ἐπαινούμενον λέγει
 τὴν πρὸς πάντα τὰ ὄντα γνωμικὴν ἀπογένεσιν, μεθ' ἣν τὴν θεία
 χάριτι ζωὴν ὑποδέχεσθαι πέφυκεν, ἀντὶ τῶν ὄντων τὸ αἴτιον
 5 τῶν ὄντων ἀνεγνωστῶς ἀπολαβῶν.

κέ'. Μακάριος ὁ συνάψας τὸ μὲν πρακτικὸν τῷ κατὰ φύσιν
 ἀγαθῷ, τὸ δὲ θεωρητικὸν τῇ κατὰ φύσιν ἀληθείᾳ. Πᾶσα γὰρ
 πράξις διὰ τὸ ἀγαθὸν γίνεσθαι πέφυκε, καὶ πᾶσα θεωρία τὴν
 γνῶσιν διὰ μόνην ζητεῖ τὴν ἀλήθειαν, ὧν διανυσθέντων, οὐδὲν
 10 ἔσται τὸ σύνολον τὸ πλεονεκτικὸν τῆς ψυχῆς τὸ πρακτικόν, οὔτε μὴν
 τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς, διὰ ξένων δριμύττων θεωρημάτων, παν-
 τὸς ἐπέκεινα γενομένης καὶ ὄντος καὶ νοουμένου καὶ εἰς αὐτὸν
 εἰσδυσάσης τὸν Θεὸν τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀληθινόν, καὶ ὑπὲρ
 πᾶσαν οὐσίαν ὄντα καὶ νόησιν.

15 κς'. Πρακτικῆς ἀρετῆς τέλος εἶναι φασι τὸ ἀγαθόν. Τοῦτο
 δὲ θείας ἐνεργείας ὑπάρχει συμπλήρωσις, πρὸς ἣν ἄγει τὸ λο-
 γικὸν τῆς ψυχῆς, τῷ θυμῷ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ χρώμενον κατὰ φύ-
 σιν, ἐν ᾗ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀναφαίνεσθαι πέφυκε κάλλος θεωρη-
 τικῆς δὲ φασι φιλοσοφίας εἶναι τὴν ἀλήθειαν τέλος, ἣτις ἀμερῶς
 20 τῶν περὶ Θεὸν ἀπάντων ἐνοειδῆς ἐστὶ γνῶσις, πρὸς ἣν ὁ καθα-
 ρὸς φέρεται νοῦς, ἀποσβέσας ἑαυτοῦ παντελῶς τὴν κατ' αἴσθη-
 σιν κρίσιν, ἐν ᾗ (γνώσει δηλονότι) ἀκίδδηλον τὸ τῆς θείας εἰκό-
 νος ἀξίωμα δείκνυται.

κς'. Οὐδεὶς δύναται τὸν Θεὸν εὐλογεῖν ἀληθῶς, μὴ τὸ σῶμα
 25 καθαγιάσας ταῖς ἀρεταῖς καὶ τὴν ψυχὴν καταφωτίσας ταῖς γνώ-
 σεσιν. Ἡ γὰρ κατ' ἀρετὴν διάθεσις, πρόσωπόν ἐστὶ τοῦ θεωρη-
 τικοῦ νοός, ὡς εἰς οὐρανὸν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς ἐπαιρό-
 μενον γνώσεως.

κη'. Μακάριος ὁ ἐν ἀληθείᾳ εἰδῶς, ὅτι πᾶσαν ἐν ἡμῖν ὡς

ἀπόθεση τῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων, ἐνῶ πρὸς τὰ νοητὰ μὲ τὴν διακοπὴ τῆς νοερῆς λειτουργίας. Σημείωσε ὅτι θάνατο ἐπαινούμενο λέγει τὴν ἀποσύνδεση μὲ τὴ γνώμη τοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι φυσικὸ νὰ δέχεται τὴ ζωὴ τῆς θείας χάριτος, ἔχοντας λάβει μέσα του χωρὶς νόηση τὸ αἷτιο τῶν ὄντων, ἀντὶ τὰ ὄντα.

κε'. Εἶναι μακάριος ὁποῖος ἔχει συνδέσει τὴν πρακτικὴ δύναμη μὲ τὸ φυσικὸ ἀγαθὸ καὶ τὴ θεωρητικὴ δύναμη μὲ τὴ φυσικὴ ἀλήθεια. Γιατὶ κάθε πράξι γίνεται ἀπὸ τὴ φύση τῆς γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ κάθε θεωρία ἐπιζητεῖ τὴ γνώση μόνο γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ὅταν γίνουν αὐτὰ δὲν θὰ ὑπάρχει τίποτε ἀπολύτως πού νὰ προσβάλλει τὴν πρακτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, οὔτε βέβαια καὶ τὴ θεωρητικὴ θὰ τὴν ταράξει μὲ ξένες θεωρητικὲς ἐκτιμήσεις, γιὰτὶ προχωρεῖ ἢ ψυχὴ πέρα ἀπὸ ὅλα, καὶ ἀπὸ τὸ ὄν καὶ τὸ νοητό, καὶ εἰσδύει στὸν ἴδιο τὸν Θεό, τὸν μόνο ἀγαθὸ καὶ ἀληθινὸ καὶ πού εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ νόηση.

κς'. Λένε ὅτι τὸ τέλος τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς εἶναι τὸ ἀγαθόν, καὶ αὐτὸ εἶναι συμπλήρωση τῆς θείας ἐνέργειας, πρὸς τὴν ὁποία ὀδηγεῖ τὸ λογικὸ τῆς ψυχῆς χρησιμοποιώντας τὸ θυμικὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία σύμφωνα μὲ τὴ φύση, στὴν ὁποία ἀναφαίνεται ἡ ὁμορφιὰ τοῦ 'καθ' ὁμοίωσιν'. Τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας τέλος εἶναι, λένε, ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁποία εἶναι ἐνοειδῆς, δίχως μέρη, γνώση ὅλων τῶν σχετικῶν μὲ τὸ Θεό, πρὸς τὴν ὁποίαν κατευθύνεται ὁ καθαρὸς νοῦς ἀφοῦ ἀποσθῆσει ἀπὸ πάνω του τελείως τὴν κρίση τῆς αἴσθησης, στὴν ὁποία (δηλαδὴ τὴ γνώση) δείχνεται γνήσια ἢ ἀξία τῆς θείας εἰκόνας.

κζ'. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαινεῖ ἀληθινὰ τὸν Θεό, ἂν δὲν καθαγιάσει τὸ σῶμα του μὲ τῆς ἀρετῆς καὶ δὲν καταφωτίσει τὴν ψυχὴ μὲ τίς γνώσεις. Γιατὶ ἡ διάθεση γιὰ τὴν ἀρετὴ εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ, ἐπειδὴ ὑψώνεται στὸν οὐρανόν, πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς γνώσης.

κη'. Εἶναι μακάριος ὁποῖος γνωρίζει ἀληθινὰ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι

ὀργάνοις ὁ Θεὸς ἐπιτελεῖ πράξιν καὶ θεωρίαν, ἀρετὴν τε καὶ
 γνῶσιν καὶ νίκην καὶ σοφίαν καὶ ἀγαθότητα καὶ ἀλήθειαν, μη-
 δὲν ἡμῶν συνεισφερόντων τὸ σύνολον, πλὴν τῆς θελούσης τὰ
 καλὰ διαθέσεως, ἣν ἔχων ὁ μέγας Ζοροβάβελ, πρὸς τοῖς εἰρημέ-
 5 νοις, φησὶν, «Εὐλογητὸς εἶ», πρὸς τὸν Θεὸν λέγων, «ὃς ἔδωκός
 μοι σοφίαν, καὶ σοὶ ὁμολογῶ, Δέσποτα τῶν πατέρων· παρὰ σοῦ
 ἡ νίκη, καὶ παρὰ σοῦ ἡ σοφία, καὶ σοὶ ἡ δόξα, καὶ ἐγὼ σὸς οἰκέ-
 τῆς». Ὡς εὐγνώμων ὄντως οἰκέτης πάντα τῷ Θεῷ ἀνέθετο τῷ
 πάντα δωρησαμένῳ, ἐξ οὗ λαβὼν εἶχε τὴν σοφίαν, αὐτῷ ὁμο-
 10 λογῶν ὡς Δεσπότη πατέρων τῶν κεχαρισμένων ἀγαθῶν τὴν
 δύναμιν, ἅπερ εἰσὶν ἔνωσις νίκης, ὡς εἴρηται, καὶ σοφίας, ἀρε-
 τῆς τε καὶ γνώσεως, πράξεως καὶ θεωρίας, ἀγαθότητός τε καὶ
 ἀληθείας· αὐταὶ γὰρ ἀλλήλαις ἐνούμενοι, μίαν ἀπαστρέπτουσι
 δόξαν καὶ αὐγὴν Θεοῦ.

15 κθ'. Πάντα τὰ τῶν ἁγίων κατορθώματα, Θεοῦ προδήλως
 ὑπῆρχον χαρίσματα, μηδενὸς τὸ παράπαν ἔχοντος μηδέν, ἢ τὸ
 δοθὲν ἀγαθόν· ὡς παρὰ Δεσπότη τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἀναλογίαν
 τῆς εὐγνωμοσύνης τε καὶ εὐνοίας τοῦ δεχομένου μετρούμενον,
 κἀκεῖνα μόνον κεκτημένου, ὅσα τῷ Δεσπότη δωρουμένῳ παρί-
 20 σταται.

λ'. Ὁ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως προϊστάμενος νοῦς, καὶ
 τῆς κακῆς τῶν παθῶν δουλείας τὴν ψυχὴν στερηθῆναι βεβου-
 λημένος, φησὶν, «Ὑπερισχύουσιν αἱ γυναῖκες, καὶ ὑπερνικᾶ ἡ
 ἀλήθεια», γυναῖκας μὲν εἰπὼν τὰ θεοποιούς ἀρετάς, ἐξ ὧν ἡ
 25 πρὸς Θεὸν καὶ ἀλλήλους τοῖς ἀνθρώποις ἐνοποιὸς ἀγάπη συνέ-
 στηκεν, ἀπάντων τὴν ψυχὴν ἐξαρπάξουσα τῶν ὑπὸ γένεσιν καὶ
 φθορᾷ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτὰ νοητῶν οὐσιῶν, καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ
 κατ' ἐρωτικὴν τινα σύγκρασιν περιπλέκουσα, καθ' ὅσον ἐστὶ δύ-
 νατὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ τὴν ἄχραντον καὶ θείαν μυστικῶς

ἐκεῖνος πού ἐπιτελεῖ μέσα μας ὡς ὄργανά του κάθε πράξη ἢ θεωρία, καί ἀρετή καί γνώση, καί νίκη καί σοφία, καί ἀγαθότητα καί ἀλήθεια, χωρίς ἑμεῖς νά συνεισφέρουμε ἀπολύτως τίποτε, ἐκτός ἀπὸ τὴ διάθεση πού συγκατατίθεται στὰ καλά, τὴν ὁποία ἔχοντας ὁ μέγας Ζοροβάβελ, ἐκτός ἀπὸ αὐτὰ πού ἀναφέραμε, λέγει πρὸς τὸν Θεό· «Εἶσαι εὐλογητὸς ἐσὺ πού μοῦ ἔδωσες σοφία, καί τὸ ὁμολογῶ, Κύριε τῶν πατέρων μου. Ἀπὸ ἐσένα προέρχεται ἡ νίκη καί ἀπὸ ἐσένα ἡ σοφία, καί σ' ἐσένα ἀνήκει ἡ δόξα καί ἐγὼ εἶμαι δοῦλος σου»⁶. Σὰν εὐγνώμων πραγματικά δοῦλος ἀνέθεσε τὰ πάντα στὸν Θεὸ πού τοῦ δώρησε τὰ πάντα, καί ἀπὸ αὐτὸν ἔλαβε καί εἶχε τὴ σοφία, ὁμολογώντας αὐτὸν ὡς Κύριο τὸν πατέρων του, τὴ δύναμη τῶν χαρισμένων σ' αὐτὸν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἔνωση, ὅπως εἶπα, νίκης καί σοφίας, ἀρετῆς καί γνώσης, πράξης καί θεωρίας, ἀγαθότητας καί ἀλήθειας. Γιατὶ αὐτὲς οἱ δυνάμεις ὅταν ἐνώνονται ἀναμεταξύ τους ἀκτινοβολοῦν μία δόξα καί λάμψη τοῦ Θεοῦ.

κθ. Ὅλα τὰ κατορθώματα τῶν ἀγίων ἦταν προφανῶς χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, καί κανένας δὲν ἔχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ πού τοῦ δόθηκε· γιατί ἀπὸ τὸν Κύριο τὸν Θεὸ μας ἀντιμετρεῖτε σ' ἐκεῖνον πού τὸ δέχεται ἀνάλογα μὲ τὴν εὐγνωμοσύνη καί τὴν ἀγάπη του, κι ἔχει αὐτὰ μονάχα, ὅσα διαθέτει ἀπὸ δωρεὰ τοῦ Κυρίου.

λ. Ὁ νοῦς πού εἶναι προϊστάμενος τῆς γνώσης καί τῆς ἀρετῆς καί θέλει νά ἐλευθερωθεῖ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν κενὴ δουλεία τῶν παθῶν λέγει, «Ὑπερισχύουν οἱ γυναῖκες καί ὑπερνικᾷ ἡ ἀλήθεια»⁷. Γυναῖκες βέβαια εἶπε τὶς θεοποιητικὲς ἀρετὲς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔχει τὴ σύστασή της ἡ ἀγάπη πού ἐνοποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὸν Θεὸ καί μεταξύ τους, καί ἀρπάζοντας τὴν ψυχὴ ἔξω ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶναι τῆς γένεσης καί τῆς φθορᾶς, τὴν περιπλέκει μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ σὲ μιὰ ἐρωτικὴ ἔνωση, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὴν ἀνθρώπινη φύση, καί

7. Ὅπ. π. 34. 41.

δημιουργοῦσα συμβίωσιν. Ἀλήθειαν δὲ φήσας τὴν μόνην καὶ
 μίαν αἰτίαν τῶν ὄντων, καὶ ἀρχὴν καὶ βασιλείαν καὶ δύναμιν καὶ
 δόξαν, ἐξ ἧς καὶ δι' ἣν πάντα γέγονέ τε καὶ γίνεται, καὶ πρὸς τὸ
 εἶναι ὑπ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς συγκρατεῖται, καὶ ὑπὲρ ἧς πᾶσα
 5 τοῖς φιλοθέοις ἐστὶ σπουδὴ τε καὶ κίνησις.

λα'. Διὰ μὲν τῶν γυναικῶν τὸ τέλος ἐνεδείξατο τῶν ἀρετῶν,
 τὴν ἀγάπην, ὅπερ ἐστὶν ἡ κατ' ἔφεσιν τοῦ φύσει ἀγαθοῦ τῶν με-
 τεχόντων ἀδιάπτωτος ἡδονὴ καὶ ἀδιαίρετος ἔνωσις. Διὰ δὲ τῆς
 ἀληθείας τὸ πέρασ πασῶν ἐπεσήμανε τῶν γνώσεων καὶ αὐτῶν γι-
 10 νωσκομένων, εἰς ὅπερ, ὡς ἀρχὴν καὶ πέρασ πάντων τῶν ὄντων, αἱ
 κατὰ φύσιν κινήσεις γενικῶς τινι λόγῳ συνέλκονται, πάντα νικώ-
 σης κατὰ φύσιν ὡς ἀληθείας τῆς τῶν ὄντων ἀρχῆς καὶ αἰτίας, καὶ
 πρὸς ἑαυτὴν συνελκούσης τῶν γεγονότων τὴν κίνησιν.

לב'. Τῇ καθ' ὑπεροχὴν στερήσει τῶν πολλῶν, ὡς ἓν καὶ
 15 μόνον ἡ ἀλήθεια πέφυκεν ἀναφαίνεσθαι, καλύπτουσα πάντων
 τῶν νοεῖν ἢ νοεῖσθαι δυναμένων τὰς γνωστικὰς δυνάμεις, ὡς
 ὑπὲρ τὰ νοοῦντά τε καὶ νοοῦμενα καθ' ὑπαρξιν ὑπερούσιον οὐ-
 σα, καὶ ἀπείρῳ δυνάμει τὰς κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν
 ὄντων ἀκρότητας περιγράφουσα, πᾶσαν πάντων πρὸς ἑαυτὴν
 20 συνέλκει κίνησιν, τοῖς μὲν παρεχομένη γνῶσιν ἀρίδηλον ἧς ἐ-
 στερηθήσαν χάριτος, τοῖς δὲ δωρουμένη κατ' αἴσθησιν ἄρρητον
 ἧς εἶχον τὴν ἔφεσιν ἀγαθότητος, τῇ μεθέξει φανερὰν τὴν ἐπί-
 γνωσιν.

λγ'. Ὁ νοῦς σοφίας ὄργανον, φησὶν, ὁ λόγος γνώσεως, ἡ
 25 κατ' ἄμφω φυσικὴ πληροφορία τῆς κατ' ἄμφω συνισταμένης
 πίστεως, τοῦ δὲ τῶν ἰαμάτων χαρίσματος ἡ φυσικὴ φιλανθρω-
 πία. Πᾶν γὰρ χάρισμα θεῖον ἐπιτήδειον ἐν ἡμῖν ἔχει καὶ προσ-
 φυές, ὡςπερ δύναμιν ἢ ἔξιν ἢ διάθεσιν, ὄργανον δεκτικόν. Οἷον,
 ὁ τὸν νοῦν πάσης αἰσθητῶν φαντασίας ποιήσας καθαρὸν, δέχε-
 30 ται σοφίαν, ὁ δὲ τὸν λόγον τῶν ἐμφύτων παθῶν, θυμοῦ λέγω καὶ

δημιουργεῖ μυστικῶς τὴν ἄχραντη καὶ θεία συμβίωση. Ἀλήθεια πάλι εἶπε τὴ μία καὶ μόνη αἰτία τῶν ὄντων, τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ βασιλεία καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ γιὰ χάρη τῆς ὁποίας ἔχουν γίνεαι καὶ γίνονται τὰ πάντα, καὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ μέσω αὐτῆς συγκρατοῦνται στὴν ὑπαρξή, καὶ γιὰ χάρη τῆς ὁποίας ἐκδηλώνεται στοὺς φιλόθεους κάθε ἐπιμέλεια καὶ κάθε ἐνέργεια.

λα'. Μὲ τις γυναῖκες ἔδειξε τὸ τέλος τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀδιάπτωτη ἡδονὴ καὶ ἡ ἀδιαίρετη ἔνωση μὲ τὸ φυσικὸ ἀγαθὸ ἐκείνων πού τὸ μετέχουν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τους. Μὲ τὴν ἀλήθεια πάλι ὑποσήμανε τὸ πέρασ ὅλων τῶν γνώσεων καὶ ὅσων ἀποτελοῦν ἀντικείμενα γνώσης, στὸ ὁποῖο ἔλκονται μαζί, σύμφωνα μ' ἓνα γενικὸ λόγο, ὡς ἀρχὴ καὶ πέρασ ὅλων τῶν ὄντων, οἱ φυσικὲς κινήσεις, ἡ ὁποία ὡς ἀλήθεια, ἀρχὴ καὶ αἰτία τῶν ὄντων νικάει τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς καὶ συνέλκει πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς τις κινήσεις ὅλων ἐκείνων πού ἔχουν γίνεαι.

λβ'. Μὲ τὴ στέρηση ὑπεροχῆς τῶν πολλῶν παρουσιάζεται ὡς ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ ἀλήθεια ὡς ἓνα καὶ μόνο, καλύπτοντας τις γνωστικὲς δυνάμεις ὅλων ἐκείνων πού μποροῦν νὰ νοοῦν ἢ νὰ νοοῦνται, ἐπειδὴ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅσα νοοῦν καὶ νοοῦνται σύμφωνα μὲ τὴν ὑπερούσια ὑπαρξή τῆς, καὶ περιγράφοντας μὲ τὴν ἀπειρη δύναμή τῆς τὰ ἀκραῖα ὄντα ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τους, συνέλκει πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς τὴν ὅλη κίνηση ὅλων γενικῶς, παρέχοντας σὲ ἄλλα ὀλοφάνερη γεύση τῆς χάριτος πού στερήθηκαν, καὶ σὲ ἄλλα δωρίζει μὲ μιὰ ἄρρητη αἴσθηση, φανερὴ μὲ τὴ μέθεξι, τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀγαθότητος πού ἐπιθυμοῦσαν.

λγ'. Ὁ νοῦς, λέγει, εἶναι σοφίας ὄργανο, ὁ λόγος γνώσης, ἡ φυσικὴ πληροφορία καὶ ἀπὸ τὰ δύο εἶναι ὄργανο τῆς πίστεως πού συνίσταται κι ἀπὸ τὰ δύο, ἐνῶ τοῦ χαρίσματος τῶν ἰάσεων ὄργανο εἶναι ἡ φυσικὴ φιλανθρωπία. Γιατὶ κάθε θεῖο χάρισμα ἔχει μέσα μας, ὡς δύναμη ἢ ἔξι ἢ διάθεση, τὸ πρόσφορο καὶ κατάλληλο δεκτικὸ ὄργανο. Γιὰ παράδειγμα, ὁποῖος ἔκανε τὸ νοῦ του καθαρὸ ἀπὸ κάθε φαντασία αἰσθητῶν δέχεται τὴ σοφία, ὁποῖος ἔχει κατα-

ἐπιθυμίας, καταστήσας δεσπότην, δέχεται γνῶσιν, ὁ δὲ τὴν κατὰ
 νοῦν καὶ λόγον περὶ τὰ θεῖα ἀσάλευτον πληροφορίαν ἔχων, τὴν
 πάντα δυναμένην δέχεται πίστιν· ὁ δὲ τὴν φυσικὴν κατορθώσας
 φιλανθρωπίαν μετὰ τὴν τελείαν τῆς φιλαυτίας ἀναίρεσιν, ἰαμά-
 5 των δέχεται χαρίσματα.

λδ'. Ἐκαστος ἡμῶν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν αὐτῷ πίστε-
 ως φανερουμένην κέκτηται τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. Ὡσ-
 τε ταμίας ὑπάρχει τῆς χάριτος ἕκαστος ἑαυτοῦ, καὶ οὐ ποτ' ἂν εὐ-
 φρονῶν ἄλλῳ φθονήσειεν ἐνευδοκμοῦντι ταῖς χάρισιν, ἐπ' αὐτῷ
 10 κειμένης τῆς δεκτικῆς τῶν θείων ἀγαθῶν διαθέσεως

λε'. Αἴτιον εἶναί φησι τῆς τῶν θείων διανομῆς ἀγαθῶν τὸ
 μέτρον τῆς ἐκάστου πίστεως. Καθὼς γὰρ πιστεύομεν, καὶ τὴν
 ἐπὶ τὸ πράττειν τῆς προθυμίας ἐπίδοσιν ἔχομεν. Ὁ γοῦν πράτ-
 των, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πράξεως ἐπιδείκνυται τὸ μέτρον
 15 τῆς πίστεως, δεχόμενος ὡς ἐπίστευσε τὸ μέτρον τῆς χάριτος· ὁ δὲ
 μὴ πράττων, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀπραξίας ἐπιδείκνυται τὸ
 μέτρον τῆς ἀπιστίας, δεχόμενος, ὡς ἠπίστησε, τῆς χάριτος τὴν
 στέρησιν. Οὐκοῦν κακῶς ποιεῖ βασκαίνων τοῖς κατορθοῦσιν ὁ
 φθονερός, ἐπ' αὐτῷ σαφῶς, οὐκ ἐπ' ἄλλῳ, κειμένης τῆς τῶν
 20 πιστεύειν τε καὶ πράττειν καὶ πρὸς τὸ μέτρον τῆς πίστεως ἐρχο-
 μένην δέξασθαι τὴν χάριν ἐπιλογῆς

λς'. Ὁ τῶν καλῶν ἐραστής, κατὰ πρόνοιαν σοφίας λόγοις
 ἐκουσίως ἐπείγεται πρὸς τὴν τῆς θεώσεως χάριν, ὁ δὲ τούτων
 ἀνέραστος, κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν παιδείας τρόποις ἀκουσίως
 25 κακίας ἀπάγεται· ὁ μὲν ὡς φιλόθεος διὰ τῆς προνοίας θεοῦμε-
 νος, ὁ δὲ διὰ τῆς κρίσεως ὡς φιλόυλος εἰς κατάκρισιν ἐλθεῖν μὴ
 συγχωρούμενος. Ὁ γὰρ Θεὸς ὡς ἀγαθός, σοφίας μὲν λόγοις

στήσει τὸ κύριο τῶν ἔμφυτων παθῶν, ἐννοῶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, δέχεται γνώση· ὅποιος ἔχει σὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο ἀσάλευτη πληροφορία γιὰ τὰ θεῖα, δέχεται τὴν πίστη πού μπορεῖ τὰ πάντα· κι ὅποιος πραγματοποίησε τὴ φυσικὴ φιλανθρωπία, μετὰ τὸ τέλειο ξερρίζωμα τῆς φιλαυτίας, δέχεται χαρίσματα ἰάσεων.

λδ'. Στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς φανερῶνεται κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως τοῦ ἢ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος. "Ὡστε καθένας εἶναι ταμίας τῆς δικῆς του χάρης, κι ἂν σκέφτεται σωστὰ δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ φθονήσῃ κανένα ἄλλον πού προκόβει στὰ χαρίσματα, γιὰτὶ βρῖσκεται σ' αὐτὸν ἢ διάθεση ἢ δεκτικὴ τῶν θείων ἀγαθῶν.

λε'. Αἰτία πού καθορίζει τὴν κατανομὴ τῶν θείων ἀγαθῶν εἶναι τὸ μέτρο τῆς πίστεως τοῦ καθενός⁸. Στὸ βαθμὸ δηλαδὴ πού πιστεύομε, ἔχομε καὶ τὴν ἐπίδοση τῆς προθυμίας μας στὴν πράξη. "Ὁποιος λοιπὸν πράττει, παρουσιάζει ἀνάλογα μὲ τὴν πράξη τὸ μέτρο τῆς πίστεως, δεχόμενος τὸ μέτρο τῆς χάριτος ὅσο πίστεψε. Ἐνῶ ὅποιος δὲν πράττει, δείχνει ἀνάλογα μὲ τὴν ἔλλειψη πράξης τὸ μέτρο τῆς ἀπιστίας του, δεχόμενος σύμφωνα μὲ τὴν ἀπιστία του τὴ στέρση τῆς χάριτος. Ἐπομένως ὁ φθονερός ἐνεργεῖ ἄσχημα φθονώντας ἐκείνους πού προοδεύουν στὴν ἀρετὴ, ἐπειδὴ, εἶναι σαφές, σ' αὐτὸν καὶ ὄχι σὲ ἄλλον ἐναπόκειται νὰ ἐπιλέξῃ αὐτὰ πού πιστεύει καὶ πράττει καὶ νὰ δεχθεῖ τὴ χάρη πού ἔρχεται ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς πίστεως.

λς'. Ὁ ἐραστής τῶν καλῶν, μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ σπεύδει μὲ τὴ θέλησή του μὲ τοὺς λόγους τῆς σοφίας πρὸς τὴ χάρη τῆς θέωσης, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δὲν ἀγαπᾷ τὰ καλά, σύμφωνα μὲ δίκαια κρίση, μὲ διάφορους τρόπους παιδείας χωρὶς νὰ θέλει ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κακία. Ὁ ἕνας, ὡς φίλος τοῦ Θεοῦ, θεώνεται μὲ τὴν πρόνοιά του, ἐνῶ ὁ ἄλλος μὲ τὴ δίκαιη κρίση του, ὡς φίλος τῆς ὕλης δὲν ἀφήνεται νὰ φτάσῃ στὴν κατάκριση. Γιατὶ ὁ Θεός, ὡς ἀγαθός

θεραπεύει τοὺς θέλοντας, παιδείας δὲ τρόποις τοὺς πρὸς ἀρετὴν
δυσκινήτους ἰᾶται.

λζ. Ἡ μὲν ὄντως πίστις, ἀλήθειά ἐστι συνεκτική τε καὶ συ-
στατική, ψεῦδος οὐκ ἔχουσα· ἡ δὲ ἀγαθὴ συνειδήσις τὴν τῆς
5 ἀγάπης ἐπιφέρεται δύναμιν, ὡς μηδεμίαν ἔχουσα παράδασιν
ἐντολῆς.

λη. «Καὶ ἐπαναπαύσεται», φησὶν, «ἐπ' αὐτόν, ἑπτὰ πνεύ-
ματα· πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦ-
μα ἐπιστήμης, πνεῦμα βουλής, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα φόβου
10 Θεοῦ». Ἔστι δὲ ἴδιον τῶν πνευματικῶν τούτων χαρισμάτων,
φόβου μὲν ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν· ἰσχύος δὲ ἡ προᾶξις τῶν ἀγαθῶν·
βουλής δὲ ἡ τῶν ἀντικειμένων διάκρισις· ἐπιστήμης δὲ ἡ τῶν
καθηκόντων ἀνόθευτος εἶδησις· γνώσεως δὲ ἡ κατ' ἐνέργειαν
τῶν ἐν ταῖς ἀρεταῖς θείων λόγων περίληψις· συνέσεως δὲ ἡ πρὸς
15 τὰ γνωσθέντα διόλου τῆς ψυχῆς συνδιάθεσις· σοφίας δὲ ἡ πρὸς
Θεὸν ἀδιάγνωστος ἔνωσις, καθ' ἣν τοῖς ἀξίοις ἡ ἔφεσις ἀπόλαυ-
σις γίνεται, μεθέξει ποιουῖσα Θεὸν τὸν μετέχοντα, καὶ τῆς θείας
αὐτὸν ὑποφήτην καθιστῶσα μακριότητος, κατὰ τὴν ἀένναον
πρὸς τοὺς δεομένους τῶν θείων μυστηρίων ἀνεκπόμευτον προ-
20 βολὴν καὶ διέξοδον.

λθ. Τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ τῶν κατ' ἐνέργειαν
κακῶν ἐστὶν ἀποχὴ· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἰσχύος ἡ πρὸς ἐνέργειαν
καὶ προᾶξιν τῶν ἐντολῶν πρόθυμος ὁρμὴ καὶ κίνησις· τὸ δὲ
πνεῦμα τῆς βουλής ἡ ἔξις τῆς διακρίσεως, καθ' ἣν σὺν λόγῳ τὰς
25 θείας πράττομεν ἐντολάς, καὶ τῶν κρειττόνων διαιροῦμεν τὰ
χειρόνα· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης ἡ τῶν κατ' ἀρετὴν τῆς πρά-
ξεως τρόπων ἄπτωτος εἶδησις, καθ' ἣν πράττοντες, τῆς ὀρθῆς
τοῦ λόγου κρίσεως οὐδαμῶς πίπτομεν· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς γνώσε-

πού εἶναι, θεραπεύει μὲ λόγους σοφίας ἐκείνους πού θέλουν, ἐνῶ μὲ τοὺς τρόπους τῆς παιδείας θεραπεύει τοὺς δυσκίνητους πρὸς τὴν ἀρετή.

λζ'. Ἡ πραγματικὴ πίστις εἶναι ἀλήθεια πού δημιουργεῖ συνοχή καὶ σύσταση, χωρὶς νὰ περιέχει ψεῦδος, ἐνῶ ἡ ἀγαθὴ συνείδηση προσθέτει τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης, ἐπειδὴ δὲν ἔχει διαπράξει καμμιά παράβαση ἐντολῆς.

λη'. «Καὶ θ' ἀναπαυθοῦν», λέγει, «πάνω σ' αὐτὸν ἑφτά πνεύματα· πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα φρόνησης, πνεῦμα γνώσης, πνεῦμα ἐπιστήμης⁹, πνεῦμα βουλής, πνεῦμα δύναμης, πνεῦμα φόβου Θεοῦ»¹⁰. Καὶ τὰ γνωρίσματα τῶν πνευματικῶν αὐτῶν χαρισμάτων εἶναι· τοῦ φόβου ἢ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά· τῆς δύναμης ἢ πράξις τῶν ἀγαθῶν· τῆς βουλής ἢ διάκρισις τῶν ἀντιθέτων· τῆς ἐπιστήμης ἢ ἀνόθευτη γνώσις τῶν καθηκόντων· τῆς γνώσης ἢ συμπερίληψις κατὰ τὴν ἐνέργεια τῶν θείων λόγων τῶν ἀρετῶν· τῆς φρόνησης ἢ ἀπόλυτη συγκατάθεσις τῆς ψυχῆς σὲ ὅσα ἔχουν γνωσθεῖ· καὶ τέλος τῆς σοφίας ἢ ἀκατανόητη ἔνωσις μὲ τὸν Θεό, κατὰ τὴν ὁποία ὁ πόθος τῶν ἀξίων γίνεται ἀπόλαυσις, πού μεταβάλλει σὲ θεὸ θέσει ἐκεῖνον πού τὴ μετέχει καὶ τὸν κάνει δάσκαλο τῆς θείας μακαριότητος σ' ὅσους χρειάζονται τὰ θεῖα μυστήρια κατὰ τὴν διαρκῆ ἀκοινοποίητη προβολὴ καὶ ἐξήγησι.

λθ'. Τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν· τὸ πνεῦμα τῆς δύναμης εἶναι ἡ πρόθυμη ὀρμὴ καὶ κίνησις πρὸς ἐνέργεια καὶ ἐκτέλεσις τῶν ἐντολῶν· τὸ πνεῦμα τῆς βουλής εἶναι ἡ ἰκανότητα γιὰ διάκρισις μετὰ τὴν ὁποία πράττομε τίς θεῖες ἐντολές μὲ λόγο καὶ χωρίζομε ἀπὸ τὰ καλύτερα τὰ χειρότερα· τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ σταθερὴ γνώσις τῶν τρόπων τῆς πράξεως, πού ἂν πράττομε σύμφωνα μ' αὐτὴν δὲν πέφτομε καθόλου ἀπὸ τὴν ὀρθὴ κρίσις τοῦ λόγου· τὸ πνεῦμα τῆς

9. Δηλαδὴ πνεῦμα εὐσέβειας.

10. Ἦσ. 11, 2. 3.

ως ἡ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς λόγων περίληψις, καθ' οὓς οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν συνεστήκασιν· πνεῦμα δὲ συνέσεώς ἐστίν ἡ πρὸς τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν συγκατάθεσις, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, μεταποίησις, καθ' ἣν σύγκρασις γίνεται
 5 τῶν φυσικῶν δυνάμεων πρὸς τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν· πνεῦμα δὲ σοφίας ἐστίν ἡ πρὸς τὴν αἰτίαν τῶν ἐν ταῖς ἐντολαῖς πνευματικωτέρων λόγων ἀνάληψις τε καὶ ἔνωσις, καθ' ἣν ἀγνώστως τοὺς ἐν Θεῷ, κατὰ τὸ θεμιτὸν ἀνθρώποις, ἀπλῶς μνύμενοι τῶν ὄντων λόγους, ὡς ἔκ τινος βλυσιανούσης πηγῆς
 10 τῆς καρδίας, τὴν ἐν τοῖς ὅλοις ἀλήθειαν ποικίλως τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις προσφέρομεν.

μ'. Ἀπὸ μὲν τῶν ἐκ Θεοῦ τελευταίων, ἡμῖν δὲ προσεχῶν, ἐπὶ τὰ πρῶτα, καὶ ἡμῶν μὲν πόρρω, τῷ δὲ Θεῷ προσεχῆ, καθ' ὁδὸν καὶ τάξιν ἀναβαίνομεν. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἀργίας τῶν κακῶν διὰ
 15 φόβου ἐπὶ τὴν τῶν ἀρετῶν δι' ἰσχύος ἐρχόμεθα πρᾶξιν· ἀπὸ δὲ τῆς τῶν ἀρετῶν πράξεως ἐπὶ τὴν διάκρισιν τῆς βουλής· ἀπὸ δὲ τῆς διακρίσεως ἐπὶ τὴν ἕξιν τῶν ἀρετῶν, ἥγουν ἐπιστήμην· ἀπὸ δὲ τῆς ἕξεως τῶν ἀρετῶν ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς ἀρεταῖς λόγων· ἀπὸ δὲ ταύτης εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἐγνωσμένους λό-
 20 γους τῶν ἀρετῶν μεταποιητικὴν ἕξιν, φημί δὲ τὴν σύνεσιν· καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἀπλήν τῆς ἐν ὅλοις ἀληθείας ἀκριβοῆ θεωρίαν, ἀφ' ἧς ὁρμώμενοι, πολλοὺς καὶ ποικίλους ἐκ τῆς τῶν ὄντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν οὐσιῶν σοφῆς θεωρίας, εὐσεβεῖς λόγους περὶ τῆς ἀληθείας ἀποδώσομεν.

25 μα'. Τὸ πρὸς ἡμᾶς κατ' ἐνέργειαν πρῶτον ἀγαθόν, ὅπερ ἐστὶν ὁ φόβος, τελευταῖον ἀπηριθμήσατο τῆς Γραφῆς ὁ λόγος, ὡς σοφίας ἀρχήν, ἀφ' οὗ κινούμενοι, πρὸς τὸ τῆς σοφίας τέλος, τὴν σύνεσιν, ἀναβαίνομεν, μεθ' ἣν προσεχεῖς αὐτῷ γινόμεθα τῷ Θεῷ, μόνην τὴν σοφίαν τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνώσεως μεσιτεύουσιν
 30 ἔχοντες. Οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν ἐπιλαδέσθαι σοφίας, τὸν μὴ πρό-

γνώσης εἶναι ἡ κατανόηση τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν λόγων τους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους συνίστανται οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν· τὸ πνεῦμα τῆς σύνεσης εἶναι ἡ συγκατάθεση στοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν, ἢ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε πρὸ κυριολεκτικά, ἢ μεταποίησι, κατὰ τὴν ὁποία γίνεται ἀνάμιξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων μὲ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν· τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας εἶναι ἡ ἀνάληψη ἀπὸ τὴν αἰτία τῶν πνευματικότερων λόγων τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ ἔνωση μ' αὐτήν, κατὰ τὴν ὁποία, διδασκόμενοι μὲ τρόπο ἄγνωστο, ὅσο εἶναι δυνατὸ στοὺς ἀνθρώπους, τοὺς λόγους τῶν ὄντων πού ὑπάρχουν στὸν Θεό, προσφέρουμε μὲ ποικίλους τρόπους στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὴν ἀλήθεια τῶν ὄλων πού ἀναβλύζει, σὰν ἀπὸ κάποια πηγὴ, ἀπὸ τὴν καρδιά.

μ'. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα σὲ σχέση μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἄμεσα κοινὰ σ' ἐμᾶς, ἀναβαίνομε μὲ σειρὰ καὶ τάξη πρὸς τὰ πρῶτα, πού εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ἄμεσα κοινὰ στὸν Θεό. Ἀπὸ τὴν μὴ ἐκτέλεση δηλαδὴ τῶν κακῶν ἀπὸ φόβο, ἐρχόμαστε στὴν μὲ δύναμη ἐκτέλεση τῶν ἀρετῶν· στὴ συνέχεια ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀρετῶν ἐρχόμαστε στὴ διάκριση τῆς βουλής· ἀπὸ τὴ διάκριση ἐρχόμαστε στὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ τὴν εὐσέβεια· ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν ἐρχόμαστε στὴ γνώση τῶν λόγων πού ὑπάρχουν σ' αὐτές· ἀπὸ αὐτὴν ἐρχόμαστε στὴ μεταποιητικὴ δύναμη τῶν ἀρετῶν πρὸς τοὺς λόγους πού γνωρίσαμε, ἐννοῶ τὴ σύνεση· κι ἀπὸ αὐτὴν στὴν ἀπλή καὶ ἀκριβῆ θεωρία τῆς ἀλήθειας τῶν ὄλων, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκινώντας θ' ἀποδώσομε πολλοὺς καὶ διάφορους εὐσεβεῖς λόγους γιὰ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ σοφὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν ὄντων καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν.

μα'. Τὸ πρῶτο κατὰ τὴν πράξη μας ἀγαθό, πού εἶναι ὁ φόβος, τὸ ἔβαλε τελευταῖο ὁ λόγος τῆς Γραφῆς, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς σοφίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινώντας ἀνεβαίνομε πρὸς τὸ τέλος τῆς σοφίας τὴ σύνεση, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὁποία φθάνομε ἄμεσα κοντὰ στὸν Θεό, ἔχοντας ἐνδιάμεσο τῆς ἔνωσής μας μὲ αὐτὸν τὴ σοφία μόνο. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λάβει τὴ σοφία ὅποιος δὲν ἔχει

τερον διὰ τοῦ φόβου καὶ τῶν διὰ μέσου λοιπῶν χαρισμάτων τὴν
 τε λήμην τῆς ἀγνοίας καὶ τὸν τῆς κακίας κονιορτὸν ἑαυτοῦ παν-
 τελῶς ἀποσεισάμενον. Διὰ τοῦτο Θεῶ μὲν προσεχῆ τὴν σοφίαν,
 ἡμῖν δὲ τὸν φόβον ἢ γραφικὴ τάξις διέθηκεν, ἵνα ἡμεῖς εὐταξίας
 5 μάθωμεν ὄρον καὶ νόμον.

μβ. Διὰ τούτων οὖν ἀναβαίνοντες τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πί-
 στεως, ἤγουν φωτισμῶν, πρὸς τὴν θείαν τῆς σοφίας συναγόμεθα
 μονάδα, τὴν γεγενημένην δι' ἡμᾶς τῶν χαρισμάτων διαίρεσιν,
 πρὸς τὴν αἰτίαν τῶν χαρισμάτων συνάγοντες, ταῖς κατὰ μέρος
 10 τῶν ἀρετῶν ἀναβάσει μηδὲν τῶν εἰρημένων συνεργία Θεοῦ
 παραλιμπάνοντες, ἵνα μὴ, κατ' ὀλίγον ἀμελοῦντες, τυφλὴν ἡμῶν
 τὴν πίστιν καὶ ἀνόμματον καταστήσωμεν, οὐκ ἔχουσαν τοὺς διὰ
 τῶν ἔργων τοῦ Πνεύματος φωτισμούς, καὶ κολασθῶμεν δικαίως
 εἰς ἀπείρους αἰῶνας, ὡς ἐν ἑαυτοῖς κατὰ τὴν πίστιν ὅσον τὸ ἐφ'
 15 ἡμῖν, τοὺς θείους ἐκτιφλώσαντες ὀφθαλμούς.

μγ. Πᾶς ὁ τῆς πίστεως ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀργίας τῶν ἐντο-
 λῶν τοὺς τοιούτους ἀνορύξας ὀφθαλμούς, πάντως κατάκριτος,
 μηκέτι τὸν Θεὸν ἔχων εἰς αὐτὸν ἐπιβλέποντα. Εἰ γὰρ τὰς ἐνερ-
 γείας τοῦ Πνεύματος, φησὶν, ὀφθαλμοὺς Κυρίου προσαγορεύει
 20 ὁ λόγος, ὁ μὴ τούτους τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν διανοίγων, ἐπιβλέ-
 ποντα τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτὸν οὐκ ἔχει. Δι' ἄλλων γὰρ, ὡς εἰκός, ὀ-
 φθαλμῶν ἐπισκοπεῖν τοὺς ἐπὶ γῆς οὐ πέφυκεν ὁ Θεός, εἵτερ θεί-
 ας ὀράσεως ἀκτίς ἐστὶν ὁ κατ' ἀρετὴν ἡμῶν φωτισμός.

μδ. Ἡ σοφία μονὰς ἐστὶ, ταῖς ἐξ αὐτῆς διαφόροις ἀρεταῖς
 25 ἀτμήτως ἐνθεωρουμένη καὶ μονοειδῶς ταῖς αὐτῶν ἐνεργείαις
 ἐπινοουμένη· καὶ πάλιν ἀπλή μονὰς ἀποδεικνυμένη, ταῖς πρὸς
 αὐτὴν τῶν ἐξ αὐτῆς ἀρετῶν ἀποκαταστάσεσιν· ὅταν ἡμεῖς, δι'
 οὓς κατὰ τὴν ἐκάστης ἀρετῆς γένεσιν ποιεῖται τὴν πρόοδον, ἀ-
 νατατικῶς δι' ἐκάστης ἀρετῆς πρὸς αὐτὴν συναγόμεθα.

ἀποτινάξει πρῶτα ἀπὸ πάνω του τελείως μὲ τὸ φόβο καὶ τὰ ἐνδιάμεσαν λοιπὰ χαρίσματα τὴν τσίμπλα τῆς ἄγνοιας καὶ τὴ σκόνη τῆς κακίας. Γι' αὐτὸ τοποθέτησε ἡ γραφικὴ διάταξη ἄμεσα κοντὰ στὸν Θεὸ τὴ σοφία καὶ σ' ἐμᾶς τὸ φόβο, γιὰ νὰ μάθομε κι ἐμεῖς τὸν κανόνα καὶ τὸ νόμο τῆς σωστῆς τάξης.

μβ'. Ἀνεβαίνοντας λοιπὸν μ' αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως, δηλαδή τοὺς φωτισμοὺς, συναγόμεσθε στὴ θεία μονάδα τῆς σοφίας, τὴ διαίρεση τῶν χαρισμάτων, ποὺ ἔγινε γιὰ μᾶς, συνάγοντάς τὴν στὴν αἰτία τῶν χαρισμάτων μὲ τὶς ἐπιμέρους ἀναβάσεις τῶν ἀρετῶν, χωρὶς νὰ παραλείπομε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ὥστε μὲ τὴ μικρὴ ἀμέλειά μας νὰ μὴ κάνομε τυφλὴ κι ἀόμματη τὴν πίστη μας, ποὺ δὲν θὰ ἔχει τοὺς μὲ τὰ ἔργα φωτισμοὺς τοῦ Πνεύματος, καὶ καταδικαστοῦμε δίκαια στοὺς ἀπειροὺς αἰῶνες, ἐπειδὴ τυφλώσαμε, ὅσο ἔξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ὡς πρὸς τὴν πίστη μέσα μας τοὺς θείους ὀφθαλμοὺς.

μγ'. Ὅποιος μὲ τὴν ἀπραξία τῶν ἐντολῶν ἐξόρυξε μέσα του αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως, ὅπωςδήποτε θὰ κατακριθεῖ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει πιά τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἂν ἡ Γραφὴ ὀνομάζει τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος ὀφθαλμοὺς τοῦ Κυρίου¹¹, ὅποιος μὲ τὴν πράξη τῶν ἐντολῶν δὲν τοὺς ἀνοίγει, δὲν ἔχει τὸν Θεὸ νὰ τὸν ἐπιβλέπει. Γιατί, ὅπως εἶναι φυσικό, ὁ Θεὸς δὲν ἐπισκοπεῖ μὲ ἄλλα μάτια τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ὁ φωτισμὸς μας ἀπὸ τὴν ἀρετὴ εἶναι ἀκτίνα τῆς θείας ὄρασης.

μδ'. Ἡ σοφία εἶναι μονάδα, ποὺ παρουσιάζεται ἀκοιμμάτιαστα μέσα στὶς διάφορες ἀρετὲς ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν, καὶ νοεῖται ἐνιαῖα στὶς ἐνέργειες αὐτῶν, καὶ πάλι ἀποδεικνυόμενη ἀπλῆ μονάδα μὲ τὶς ἀποκαταστάσεις σ' αὐτὴν τῶν ἀπὸ αὐτὴν προερχομένων ἀρετῶν, ὅταν ἐμεῖς, γιὰ τοὺς ὁποίους δημιουργεῖ τὴν πρόοδο κατὰ τὴ γένεση κάθε μᾶς ἀρετῆς, συναγόμεσθε σ' αὐτὴν μὲ ἀνάταση τοῦ πνεύματός μας μὲ κάθε ἀρετὴ.

11. Ζαχ. 3,9.

μέ. Τυφλήν ἔχει τὴν πίστιν ὁ τὰ κατὰ τὴν πίστιν θεῖα προστάγματα μὴ ἐργαζόμενος. Εἰ γὰρ φῶς εἰσι τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα, δῆλον ὅτι δίχα θείου φωτός ἐστιν ὁ μὴ πράττων τὰ θεῖα προστάγματα, καὶ ψιλὴν, ἀλλ' οὐκ ἀληθῆ τὴν θεῖαν περιφέ-
5 ρεται κλήσιν.

μς. Οὐδεὶς ἁμαρτάνων δύναται τῆς ἁμαρτίας συνήγορον ἔχειν τῆς σαρκὸς τὴν ἀσθένειαν. Ἡ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον ἔνωσις, ὅλην τὴν φύσιν τῆ λύσει τῆς κατάρας ἀνέρρωσεν, ἀπροφάσιστον ἡμῖν ποιησαμένη τὴν πρὸς τὰ πάθη τῆς γνώμης προσ-
10 πάθειαν. Ἡ γὰρ τοῦ Λόγου θεότης, κατὰ χάριν αἰεὶ συνοῦσα τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι, τὸν ἐν τῇ σαρκὶ νόμον τῆς ἁμαρτίας ἀπομαραίνει.

μς. Ὁ τῶν παρὰ φύσιν παθῶν διὰ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως καὶ ἀγάπης νικήσας τὰς παραλόγους ἐπιθυμίας, εἴτουν κινήσεις,
15 καὶ αὐτοῦ τοῦ κατὰ φύσιν ἔξω γίνεται νόμου, καὶ πρὸς τὴν χώραν τῶν νοητῶν ὅλος μεταδιβάξεται, καὶ τὸ κατὰ φύσιν ὁμόφυλον, μετὰ τῶν προσγενομένων αὐτῶ, τῆς ἀλλοτριᾶς ἑαυτῶ συνεκβάλλει δουλείας.

μη. Μὴ χαλινουμένη τῷ θείῳ φόβῳ κατὰ τὴν προᾶξιν ἡ
20 γνῶσις, τύφον ἐργάζεται, ὡς οἰκεῖον τὸ δεδανεισμένον προβάλλεσθαι πείθουσα τὸν ἐπ' αὐτῇ τυφωθέντα, πρὸς οἰκεῖον ἔπαινον τὸν ἔρανον τοῦ λόγου ποιούμενον. Ἡ δὲ προᾶξις τῷ θείῳ συναυξάνουσα πόθῳ, τὴν ὑπὲρ τὰ πρακτέα μὴ λαμβάνουσα γνῶσιν, τὸν πρακτικὸν ἐργάζεται ταπεινόφρονα, τοῖς ὑπὲρ τὴν οἰκειάν
25 δύναμιν λόγοις πρὸς ἑαυτὸν συστελλόμενον.

μθ. Οὐράνιον οἰκητήριόν ἐστιν ἡ κατ' ἀρετὴν ἀπαθὴς ἔξις, καὶ ἡ μηδὲν ἔχουσα πλάνης πολεμοῦν αὐτῇ νόημα γνῶσις

ν. Ὡσπερ τέλος κινήσεως μονάδος ἐστὶν ἡ μυριάς, καὶ

με'. "Έχει τυφλή πίστη ὅποιος δὲν ἐκτελεῖ τὰ θεῖα προστάγματα πού προβλέπει ἡ πίστη. "Αν εἶναι δηλαδή τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ φῶς¹², εἶναι προφανῶς δίχως θεῖο φῶς ὅποιος δὲν πράττει τὰ θεῖα προστάγματα καὶ περιφέρει κατ' ὄνομα μόνο κι ὄχι πραγματική τὴ θεία κλήση.

μζ'. Κανένας ἀπὸ ὅσους ἁμαρτάνουν δὲν μπορεῖ νὰ πάρει συνήγορο τὴν ἀδυναμία τῆς σάρκας. Γιατὶ ἡ ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ Λόγο ἀναζωογόνησε ὅλη τὴν κτίση μὲ τὴ λύση τῆς κατάρτας, ἀφαιρώντας τις προφάσεις ἀπὸ τὴν προσκόλλησι τῆς γνώμης μας στὰ πάθη. Ἡ θεότητα δηλαδή τοῦ Λόγου, πού ὑπάρχει κατὰ χάρι πάντοτε μέσα σ' ἐκείνους πού τὸν πιστεύουν, ἀπομαραίνει τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας πού ὑπάρχει μέσα στὴ σάρκα.

μζ'. "Ὅποιος μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ νίκησε τις παράλογες ἐπιθυμίες, δηλαδή τις κινήσεις τῶν παραφύση παθῶν, βγαίνει ἔξω κι ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ φυσικὸ νόμο καὶ μεταφέρεται ὀλόκληρος στὴ χώρα τῶν νοητῶν, βγάζοντας μαζί του ἀπὸ τὴν ἀλλότρια δουλεία καὶ τὸ ὁμόφυλό του κατὰ τὴ φύση μὲ ὅσα συνέβησαν σ' αὐτό.

μη'. Ἡ γνώση, ἂν δὲν χαλιναγωγεῖται ἀπὸ τὸν θεῖο φόβο τις ὥρες τῆς πράξης, προκαλεῖ ἀλαζονεία, πείθοντας ἐκεῖνον πού ἀλαζονεύτηκε γι' αὐτὴν νὰ προβάλλει ὡς δικό του τὸ δανεισμένο, θεωρώντας ὅτι ὁ λόγος ὁ δανεισμένος ἀποβλέπει πρὸς ἔπαινο δικό του. Ἐνῶ ἡ πράξι καθὼς αὐξάνει μὲ τὸν θεῖο πόθο, ἐπειδὴ δὲν ἀποκτᾶ τὴ γνώση γιὰ τὰ πρακτέα, κάνει ἐκεῖνον πού τὴν πράττει νὰ ταπεινοφρονεῖ καὶ νὰ μαζεύεται στὸν ἑαυτό του μὲ τοὺς πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή του λόγους.

μβ'. Εἶναι οὐράνιο κατοικητήριο ἡ ἀπαθὴς ἔξι τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ γνώση πού δὲν ἔχει πολέμιό της κανένα πλανεμένο νόημα.

ν. "Ὅπως κατάληξι τῆς μονάδας πού κινήθηκε εἶναι ἡ μυριά-

12. Παροιμ. 6, 23.

ἀρχὴ μὴ κινηθείσης μυριάδος ἐστὶν ἡ μονὰς (ἀρχὴ γὰρ παντὸς
 τέλους ἢ κατ' αὐτὸ σαφῶς ἀκινήσια καθέστηκε, καὶ τέλος πάσης
 ἀρχῆς ἢ τῆς κατ' αὐτὴν κινήσεως ὑπάρχει συμπλήρωσις), οὕτω
 καὶ ἡ πίστις ἀρχὴ κατὰ φύσιν ἀρετῶν ὑπάρχουσα, τέλος ἔχει τοῦ
 5 δι' αὐτῶν ἀγαθοῦ τὴν συμπλήρωσιν, καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἀγαθόν,
 ὡς ἀρετῶν τέλος, ἀρχὴν ἔχον τὴν πίστιν, πρὸς αὐτὴν ἐνδιαθέτως
 συνάγεται. Πίστις γὰρ ἐστὶν ἐνδιάθετον ἀγαθόν, καὶ ἀγαθόν
 ἐστὶν ἐνεργηθεῖσα πίστις. Πιστὸς δὲ κατὰ φύσιν καὶ ἀγαθός
 ἐστὶν ὁ Θεός· τὸ μὲν ὡς πρῶτον ἀγαθόν, τὸ δὲ ὡς ἔσχατον ὀρε-
 10 κτόν. Ταῦτόν δὲ ταῦτα καθέστηκε παντὶ τρόπῳ ἀλλήλοις ὄντα,
 μηδενὶ λόγῳ πλὴν τοῦ κατ' ἐπίνοιαν ἀλλήλων διαιρούμενα παν-
 τελῶς, διὰ τὴν τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἀρχομένων καὶ εἰς αὐτὸν ληγόν-
 των κινήσιν. Ἄρα ἡ μυριάς ἐσχάτου ὀρεκτοῦ φέρουσα τύπον,
 τῶν πρὸς αὐτὸ κινουμένων τελείαν περιγράφει τὴν ἔφεσιν, καὶ ἡ
 15 μονὰς, πρώτου ἀγαθοῦ φέρουσα σύμβολον, τῶν ἀπ' αὐτοῦ κι-
 νουμένων τελείαν ἐπιφέρεται θάσιν.

να. Πρώτη ἐστὶν ἀπάθεια ἡ παντελὴς ἀποχὴ τῶν κατ' ἐνέρ-
 γειαν κακῶν ἐν τοῖς εἰσαγομένοις θεωρουμένη· δευτέρα δὲ ἡ
 παντελὴς κατὰ διάνοιαν περὶ τὴν τῶν κακῶν συγκατάθεσιν ἀ-
 20 ποβολὴ λογισμῶν, ἐν τοῖς μετὰ λόγου τὴν ἀρετὴν μετιοῦσι γινο-
 μένη· τρίτη δὲ ἡ κατ' ἐπιθυμίαν περὶ τὰ πάθη παντελὴς ἀκινή-
 σία, ἐν τοῖς διὰ τῶν σχημάτων τοὺς λόγους νοητῶς θεωμένοις
 τῶν ὀρωμένων· τετάρτη δὲ ἐστὶν ἀπάθεια ἢ καὶ αὐτῆς τῆς ψιλῆς
 φαντασίας παντελὴς κάθαρσις, ἐν τοῖς διὰ γνώσεως καὶ θεωρίας
 25 καθαρὸν καὶ διειδὲς ἔσοπτρον τοῦ Θεοῦ ποιησαμένοις τὸ ἡγε-
 μονικὸν συνισταμένη. Ὁ τοίνυν καθάρας ἑαυτὸν ἐνεργείας πα-
 θῶν καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς κατὰ διάνοιαν συγκαταθέσεως ἐλευθε-
 ρωθείς, καὶ τῆς περὶ αὐτὰ κατ' ἐπιθυμίαν κινήσεως στάσιν λα-
 βῶν, καὶ τῆς αὐτῶν ψιλῆς φαντασίας τὸν νοῦν καταστήσας ἀμό-
 30 λυντον, τὰς τέσσαρας γενικὰς ἀπαθείας ἔχων, ἐξέρχεται τῆς ὕ-
 λης καὶ τῶν ὑλικῶν, καὶ πρὸς τὴν νοερὰν καὶ θείαν καὶ εἰρη-
 νικὴν τῶν νοητῶν ἐπίγεται λῆξιν.

δα, και ἀρχὴ τῆς μυριάδας πού δὲν κινήθηκε εἶναι ἢ μονάδα, γιατί ἢ ἀρχὴ κάθε τέλους εἶναι σαφῶς ἢ ἀκίνησις του, και τέλος κάθε ἀρχῆς εἶναι ἢ ὀλοκλήρωση τῆς κίνησής της, ἔτσι και ἢ πίστη, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τῆ φύση της ἀρχὴ ἀρετῶν, ἔχει ὡς τέλος τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ ἀγαθοῦ πού ἐπιδιώκουν αὐτές, και τὸ φυσικὸ ἀγαθὸ, ὡς τέλος τῶν ἀρετῶν, ἐπειδὴ ἔχει ὡς ἀρχὴ του τὴν πίστη, συνάγεται σ' αὐτὴν μὲ ὅλη τὴ διάθεσή του. Γιατί ἢ πίστη εἶναι ἀγαθὸ τῆς διάθεσης, και ἀγαθὸ εἶναι ἢ πίστη πού γίνεται ἐνέργεια. Πιστὸς σύμφωνα μὲ τὴ φύση του και ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεός, ἀφ' ἑνὸς ὡς πρῶτον ἀγαθὸ, και ἀφ' ἑτέρου ὡς ἔσχατο ἐπιθυμητό. Αὐτὰ τὰ δύο μὲ κάθε τρόπο ἔγιναν τὸ ἴδιο τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο και δὲν διαιροῦνται καθόλου τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο γιὰ κανένα λόγο, παρὰ μὲ τὴ σκέψη μόνο, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸν ἀρχίζει ἢ κίνησή τους και σ' αὐτὸν τελειώνει. " Ἄρα ἢ μυριάδα, ἔχοντας τὸν τύπο τοῦ ἔσχατου ἐπιθυμητοῦ, περιγράφει τὸν πλήρη πόθο ἐκείνων πού κινοῦνται πρὸς αὐτό. Καὶ ἢ μονάδα, συμβολίζοντας τὸ πρῶτο ἀγαθὸ, ἀποτελεῖ τὴν τέλεια βίαση (φύση) ὅσων ἀρχίζουν τὴν κίνησή τους ἀπὸ αὐτό.

νά. Πρώτη ἀπάθεια εἶναι ἢ πλήρης ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν κακῶν, πού θεωρεῖται στοὺς πρωτοεισερχόμενους. Δεύτερη εἶναι ἢ πλήρης ἀποβολὴ τῶν λογισμῶν σχετικὰ μὲ τὴ συγκατάθεση στὰ κακά, πού πραγματοποιεῖται σὲ ὅσους ἐπιδιώκουν μετὰ λόγου τὴν ἀρετὴ. Τρίτη εἶναι ἢ τέλεια ἀκίνησις τῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὰ πάθη σὲ ὅσους θεάζονται νοητὰ μέσω τῶν σχημάτων τοὺς λόγους τῶν ὄρατῶν. Τέταρτη ἀπάθεια εἶναι ἢ τέλεια κάθαρση κι ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀπλῆ φαντασία πού ἀπαντᾶται σὲ ἐκείνους πού ἔκαναν, μὲ τὴ γνώση και τὴ θεωρία, καθαρὸ και διαυγὲς ἔσοπτρο τοῦ Θεοῦ τὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς τους. " Ὅποιος λοιπὸν ἔχει καθαρῶσει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν κι ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ συγκατάθεση σ' αὐτὰ μὲ τὴ διάνοια και διέκοψε τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας του γύρω ἀπὸ αὐτὰ κι ἔκανε τὸ νοῦ του ἀμόλυντο και ἀπὸ τὴν ἀπλῆ φαντασία της, ἔχοντας πιά τις τέσσερες γενικὲς ἀπάθειες, βγαίνει ἀπὸ τὴν ὕλη και τὰ ὕλικά και σπεύδει πρὸς τὴ νοερὴ και θεία και εἰρηνικὴ κατάληξη τῶν νοητῶν.

νβ'. Πρώτην ἀπάθειαν λέγει τὴν πρὸς ἁμαρτίαν τοῦ σώματος κατ' ἐνέργειαν ἀνέπαφον κίνησιν· δευτέραν δὲ τὴν κατὰ ψυχὴν τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τελείαν ἀποβολήν, δι' ἧς τῶν παθῶν ἀπομαραίνεται κατὰ τὴν πρώτην ἀπάθειαν κίνησις, ἐξά-
 5 ππώντας αὐτὴν πρὸς ἐνέργειαν οὐκ ἔχουσα τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς· τρίτην δὲ τὴν περὶ τὰ πάθη τελείαν τῆς ἐπιθυμίας ἀκινήσιαν, δι' ἣν καὶ ἡ δευτέρα γίνεσθαι πέφυκε, τῇ τῶν λογισμῶν καθαρότητι συνισταμένη· τετάρτην δὲ λέγει ἀπάθειαν τὴν κατὰ διάνοιαν πασῶν τῶν αἰσθητῶν φαντασιῶν τελείαν ἀπόθεσιν,
 10 καθ' ἣν ἡ τρίτη τὴν γένεσιν εἴληφεν, οὐκ ἔχουσα τὰς φαντασίας τῶν αἰσθητῶν εἰδοποιούσας αὐτῇ τῶν παθῶν τὰς εἰκόνας

νγ'. Παντὶ πρακτικῷ, παιδὸς καὶ παιδίσκης δίκην, ὁ λόγος καὶ διάνοια μοχθοῦσι, τοὺς κατ' ἀρετὴν τῆς πράξεως τρόπους ἐπινοοῦντές τε καὶ δημιουργοῦντες, καὶ οἷον πᾶσαν ἑαυτῶν κα-
 15 τὰ τῶν ἀντικειμένων τῇ πρακτικῇ πνευμάτων τῆς πονηρίας τὴν δύναμιν ἔχοντες ἀντιτεταγμένην, πληρώσαντες δὲ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν, ἣν ὁ ἔκτος τῶν ἐνιαυτῶν παρεδήλωσεν ἀριθμὸς (εἴρηται γὰρ ὅτι ὁ ἐξ ἀριθμὸς τὴν πρακτικὴν σημαίνει φιλοσοφίαν), ἐλεύθεροι πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀπολύονται, δηλο-
 20 νότι τῶν ἐν τοῖς οὖσι συγγενῶν λόγων θεωρίαν ἐπανερχόμενοι, ὃ τε λόγος καὶ ἡ διάνοια

νδ'. Ἀλλόφυλος παῖς ἐστὶ καὶ παιδίσκη ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, οὗς ὑποξενύγνυσι διὰ παντὸς τῇ δεσποτείᾳ τοῦ λόγου, πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἀρετῶν, δι' ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης ὁ
 25 θεωρητηκὸς νοῦς, μὴ διδοὺς αὐτοῖς παντελῶς τὴν πρὸς ἐλευθερίαν ἄφεσιν, ἕως ἂν καταποθῇ τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος τελείως ὁ τῆς φύσεως νόμος, καθάπερ ὑπὸ ζωῆς ἀπείρου, σαρκὸς δυστήνου θάνατος, καὶ πᾶσα δειχθῇ καθαρώς ἡ τῆς ἀνάρχου βασιλείας εἰκῶν, πᾶσαν ἔχουσα τοῦ ἀρχετύπου διὰ μιμήσεως τὴν μορ-
 30 φήν, καθ' ἣν γενόμενος ὁ θεωρητικὸς νοῦς, ἐλευθέρους ποιεῖται τὸν τε θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν· τὴν μὲν πρὸς τὴν ἀκήρατον τοῦ θεοῦ ἔρωτος ἡδονὴν καὶ τὴν ἄχραντον θέλξιν μετασκευάζων,

νβ'. Πρώτη ἀπάθεια λέγει τὴν κίνηση τῆς ἐνέργειας τοῦ σώματος πού δὲν ἔχει ἐπαφή μὲ τὴν ἁμαρτία. Δεύτερη τὴν τέλεια ἀποβολὴ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ἀπὸ τὴν ψυχὴν, μὲ τὴν ὁποία ἀπομαρταίνεται ἢ κίνηση τῶν παθῶν, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς νὰ τὴν ἐξάπτουν πρὸς ἐνέργεια. Τρίτη τὴν τέλεια ἀκίνησιὰ τῆς ἐπιθυμίας γύρω ἀπὸ τὰ πάθη, γιὰ τὴν ὁποία γίνεται καὶ ἡ δευτέρα, ἀφοῦ ἔγκειται στὴν καθαρότητα τῶν λογισμῶν. Τέταρτη ἀπάθεια λέγει τὴν τέλεια ἀπόθεση ὄλων τῶν αἰσθητῶν φαντασιῶν ἀπὸ τὴ διάνοια, κατὰ τὴν ὁποία γεννήθηκε ἡ τρίτη, ἀφοῦ δὲν ἔχει τις φαντασίαις τῶν αἰσθητῶν πού δίνουν μορφὴ στὶς εἰκόνες τῶν παθῶν.

γγ'. Σὲ κάθε πιστὸ τῆς πράξης ὁ λόγος καὶ ἡ διάνοια μοχθοῦν, ὅπως ἓνας δοῦλος καὶ μία δούλη, γιὰ τὴν ἐπινόηση καὶ τὴ δημιουργία τῶν τρόπων τῆς πράξης κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς, καὶ σὰ νὰ ἔχουν ὅλη τὴ δύναμή τους ἀντιπαραταγμένη κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας πού ἀντίκεινται στὴν ἐκτέλεση τῆς πράξης, κι ὅταν ὀλοκληρώσουν τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, πού τὴ δῆλωσε ὁ ἕκτος ἀριθμὸς τῶν χρόνων (γιατὶ ἔχει λεχθεῖ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἕξι σημαίνει τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία), ἀφήνονται πιά ἐλεύθεροι γιὰ τὴν πνευματικὴ φιλοσοφία, ἐπανέρχονται δηλαδὴ στὴ θεωρία τῶν συγγενῶν λόγων μέσα στὰ ὄντα, τόσο ὁ λόγος ὅσο καὶ ἡ διάνοια.

νδ'. Ἀλλοεθνῆς δοῦλος καὶ δούλη¹³ εἶναι τὸ θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ, πού θέτει στὸ ζυγὸ παντοτινὰ ὁ θεωρητικὸς νοῦς μὲ τὴν ἐξουσία τοῦ λόγου γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τις ἀρετὲς μὲ ἀνδρεία καὶ σωφροσύνη, μὴν παραχωρώντας τους καθόλου τὴν ἄδεια γιὰ ἐλευθερία, μέχρι πού νὰ καταποθεῖ ὁ νόμος τῆς φύσης ἀπὸ τὸ νόμο τοῦ πνεύματος, ὅπως τῆς δύστυχης σάρκας ὁ θάνατος ἀπὸ τὴν ἄπειρη ζωὴ, καὶ δειχθεῖ καθαρὰ ὅλη ἡ εἰκόνα τῆς δίχως ἀρχὴ βασιλείας, πού ἔχει μὲ τὴ μίμηση ἀκέραιη τὴ μορφὴ τοῦ ἀρχέτυπου. Ὅταν ὁ θεωρητικὸς νοῦς φτάσει σ' αὐτήν, ἐλευθερώνει πιά τὸ θυμικὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, καὶ μεταβάλλει τὴν ἐπιθυμία στὴν ἀθάνατη ἡδονή

13. Ἐξ. 21, 2ε.

τὴν δὲ πρὸς ζέσιν πνευματικὴν καὶ διάπυρον ἀεικινήσιαν καὶ σόφρονα μανίαν μεταδιδάζων.

νε'. Ἀνάρχου βασιλείας ἐστὶν εἰκὼν, ἢ τοῦ νοῦ περὶ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν ἀτρεψία καὶ ἢ τῆς αἰσθήσεως περὶ τὴν ἀρετὴν
5 ἀφθαρσία, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος κατὰ τὴν ἐν πνεύματι πρὸς τὸν νοῦν τῆς αἰσθήσεως ἀλλήλοις συνδεδεμένων, καθ' ἣν τὴν ἀεικίνητον τοῦ λόγου καὶ ζῶσαν διαπαντός ἔχουσι δικνουμένην ἐνέργειαν, ἐν ἣ ἅσα παντελῶς ἄπεστι πρὸς τὸ Θεῖον ἀπέμψασιν

10 νς'. Ἐνεργουμένην ἐπιθυμίαν φασὶν εἶναι τὴν ἡδονήν, εἴπερ παρὸν ἀγαθὸν κατὰ τὸν αὐτῆς ἐστὶν ὀρισμὸν· ἀνενέργητον δὲ ἡδονὴν τὴν ἐπιθυμίαν, εἴπερ μέλλον ἀγαθὸν κατὰ τὸν αὐτῆς ἐστὶν ὀρισμὸν· τὸν δὲ θυμὸν μανίας μελετωμένην κίνησιν, καὶ τὴν μανίαν θυμὸν ἐνεργούμενον. Ὁ γοῦν ταύτας ὑποτάξας
15 τῷ λόγῳ τὰς δυνάμεις, εὐρήσει τὴν μὲν ἐπιθυμίαν αὐτῷ γινομένην ἡδονήν, κατὰ τὴν ἐν χάριτι πρὸς τὸ Θεῖον τῆς ψυχῆς ἄχραντον συμπλοκὴν, τὸν δὲ θυμὸν ζέσιν ἀκήρατον τῆς περὶ τὸ Θεῖον ἡδονῆς φρουρητικὴν, καὶ σόφρονα μανίαν τῆς κατὰ τὴν ἔφεσιν τῆς ψυχῆς θελκτικῆς δυνάμεως ἀπὸ τῶν ὄντων τελείως ἐκστατι-
20 κήν. Οὐκοῦν ἕως ἐν ἡμῖν ὁ κόσμος ζῆ καὶ ἢ πρὸς τὰ ὑλικά τῆς ψυχῆς ἐκούσιος σχέσις, οὐ δεῖ ταύταις παρέχειν ἐλευθερίαν ταῖς δυνάμεσι, μήπως, μιγεῖσαι τοῖς αἰσθητοῖς ὡς ὁμοφύλοις, πολεμήσωσι τὴν ψυχὴν, καὶ λάβωσιν αὐτὴν δορυάλωτον γεγεννημένην τοῖς πάθεσιν, ὡς πάλαι τὴν Ἱερουσαλήμ οἱ Βαβυλώνιοι. Τὸν
25 γὰρ αἰῶνα καθ' ὃν τοὺς ἀλλοφύλους παῖδας δουλεύειν ὁ νόμος ἐκέλευσε, τὴν πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον, ἤγουν τὴν παροῦσαν ζωὴν, γνωμικὴν τῆς ψυχῆς ἐσήμανε σχέσιν ὁ λόγος, διὰ τῶν ἱστορουμένων παραδεικνύς τὰ νοούμενα.

νς'. Ἡργυμένον λέγει τὸ κακὸν (ἀρχὴν γὰρ ἔχει τὴν ἡμῶν

τοῦ θείου ἔρωτα, ἐνῶ τὸ θυμικὸ τὸ ὀδηγεῖ σὲ πνευματικὴ θέρμη καὶ πύρινη ἀεικινησία καὶ γεμάτη σωφροσύνη μανία.

νε'. Τῆς δίχως ἀρχὴ βασιλείας εἰκόνα εἶναι ἡ ἀμετάτρεπτη σταθερότητα τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ ἡ ἀφθαρσία τῆς αἴσθησης γύρω ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, πού συνδέονται μεταξὺ τοὺς μόνο μὲ τὸν θεῖο νόμο τῶν πνευμάτων κατὰ τὴν πνευματικὴ μετατροπὴ τῆς αἴσθησης πρὸς τὸ νοῦ, ἔχουν τὴν ἀεικίνητη καὶ ζῶσα ἐνέργεια τοῦ λόγου νὰ διαπερνᾶ τὰ πάντα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπουσιάζει τελείως κάθε ἀνομοιότητα πρὸς τὸ Θεῖον.

νς'. Ἐπιθυμία ἐκδηλούμενη σὲ ἐνέργεια λένε πὼς εἶναι ἡ ἡδονή, ἀφοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς, εἶναι παρὸν ἀγαθόν. Ἡδονὴ πού δὲν ἐκδηλώνεται σ' ἐνέργεια λένε τὴν ἐπιθυμία, ἀφοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς, εἶναι μελλοντικὸ ἀγαθόν· τὸν θυμὸ τὸν λένε κίνηση μανίας μέσα στὴ σκέψη, καὶ τὴ μανία θυμὸ ἐκδηλούμενο μὲ ἐνέργεια. "Ὅποιος λοιπὸν ὑπέταξε στὸ λόγο αὐτὲς τὶς δυνάμεις, θὰ βρεῖ τὴν ἐπιθυμία νὰ γίνεται σ' αὐτὸν ἡδονὴ κατὰ τὴ σύμφωνα μὲ τὴ χάρη αὐτῆ ἔνωση τῆς ψυχῆς μὲ τὸν Θεόν, τὸ θυμὸ θέρμη ἀθάνατη, πού φρουρεῖ τὴν ἡδονὴ γύρω ἀπὸ τὸ Θεῖο, καὶ φρόνιμη μανία τῆς θελητικῆς δύναμης τῆς ψυχῆς, πού βρίσκεται στὴν ἐπιθυμία καὶ πού βγάζει τελείως ἔξω ἀπὸ τὰ ὄντα. Ἐπομένως ὅσο ζεῖ μέσα μας ὁ κόσμος καὶ ὁ ἐκούσιος σύνδεσμος τῆς ψυχῆς μας μὲ τὰ ὑλικά, δὲν πρέπει νὰ παρέχομε σ' αὐτὲς τὶς δυνάμεις ἐλευθερία, μήπως ἐνωθοῦν μὲ τὰ αἰσθητὰ ὡς ὁμόφυλά τους καὶ πολεμήσουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κυριεύσουν ἔχοντας γίνει αἰχμάλωτη τῶν παθῶν, ὅπως παλιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ οἱ Βαβυλώνιοι. Γιατὶ τὸν αἰῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖο πρόσταξε ὁ νόμος νὰ εἶναι δοῦλοι τὰ ἀλλόφυλα παιδιά, τὸν ἐπεσήμανε ὁ λόγος ὡς τὴν αὐτόγνωμη σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κόσμον αὐτόν, δηλαδή τὴν παρούσα ζωὴ, δείχνοντας ὀλοφάνερα μὲ τὰ γεγονότα πού ἐξιστοροῦσε αὐτὰ πού ἦταν νὰ νοηθοῦν.

νς'. Ἐχει, λέγει, ἀρχὴ τὸ κακὸ (γιατὶ ἔχει ἀρχὴ τὴν παραφύση

παρὰ φύσιν κίνησιν), οὐκ ἠργόμενον δὲ τὸ ἀγαθόν (πρὸ παντός
 γὰρ αἰῶνος καὶ χρόνου φύσει τὸ ἀγαθόν). Νοητὸν λέγει τὸ ἀγα-
 θόν, ὃ δεῖ μόνον νοεῖν, οὐ νοητὸν δὲ τὸ κακόν, ὅπερ δεῖ μόνον
 μὴ νοεῖν· ρητὸν δὲ λέγει τὸ ἀγαθόν, αὐτὸ γὰρ δεῖ μόνον λαλεῖ-
 5 σθαι. Καὶ γινόμενον λέγει τὸ ἀγαθόν, κατὰ φύσιν γὰρ ὑπάρχον
 ἀγέννητον, κατὰ χάριν διὰ φιλανθρωπίαν παρ' ἡμῶν ἀνέχεται
 γίνεσθαι, πρὸς τὴν ἡμῶν τῶν ποιούντων καὶ λαλούντων ἐκθέω-
 σιν, ὅπερ δεῖ μονώτατον γίνεσθαι· οὐ ποιούμενον δὲ τὸ κακόν,
 ὅπερ δεῖ μόνον μὴ γίνεσθαι. Φθαρτὸν λέγει τὸ κακόν· φθορὰ
 10 γὰρ ἐστὶν ἢ τοῦ κακοῦ φύσις, οὐδαμῶς κατ' οὐδὲν ὑπαρξιν
 ἔχουσα· ἀφθαρτον δὲ τὸ ἀγαθόν, ὡς αἰεὶ ὄν καὶ μηδέποτε τοῦ
 εἶναι πανόμενον, καὶ πάντων οἷς ἐγγίνηται φρουρητικόν. Τοῦτο
 γοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ζητοῦμεν, τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ ποθοῦμεν,
 τῷ δὲ θυμικῷ φυλάττομεν ἄσυλον, τῷ δ' αἰσθητικῷ κατ' ἐπιστή-
 15 μην ἀμιγῆς αὐτὸ τῶν ἐναντίων διακρίνομεν, τῷ δὲ φωνητικῷ
 λαλοῦντες αὐτὸ ποιούμεν τοῖς ἀγνοοῦσι φανερόν καὶ τῷ γονίμῳ
 πληθύνομεν αὐτό· μᾶλλον δ' ἀληθῆς εἰπεῖν, ἡμεῖς κατ' αὐτὸ πλη-
 θυνόμεθα.

νη'. Δεῖ τὸν θεωρητικὸν νοῦν, βασιλεύοντα τῶν ἐν τοῖς οὔσι
 20 νοημάτων τε καὶ θεαμάτων καὶ τῶν οἰκείων κινήματων, ἕξιν
 ἄγονον ἔχειν κακίας, τουτέστι κακίαν μῆτε συλλαμβάνουσαν
 παντελῶς, μῆτε τίκτους, ἐφ' ἧς αὐτὸν δεῖ περὶ θεωρίαν κινού-
 μενον φέρεσθαι, μήπως, πνευματικὴν ποιούμενος τὴν τῶν ὄντων
 διάσκεψιν, λαθὼν περιπέση τινὶ τῶν παραφθείρειν διὰ τινος
 25 τῶν αἰσθητῶν πεφυκότων πονηρῶν πνευμάτων τὴν ἀγνήν τῆς
 καρδίας διάσκεψιν.

νθ. Ὁ κενοδοξία τινί, δι' ἀρετὴν ἢ γνῶσιν τρωθεῖς, τὴν
 κόμην ματαίως διατρέφων, καθάπερ Ἀβεσαλὼν, τῆς οἰήσεως,
 ἐπιτετεχνασμένην τε καὶ μικτὴν ὥσπερ ἡμίονον πρὸς ἀπάτην

κίνησή μας), ἐνῶ τὸ ἀγαθὸ δὲν ἔχει ἀρχή, γιατί ὑπάρχει φύσει τὸ ἀγαθὸ πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα καὶ χρόνο. Τὸ ἀγαθὸ τὸ ὀνομάζει νοητό, τὸ ὁποῖο πρέπει μόνο νὰ νοεῖται, ἐνῶ τὸ κακὸ τὸ λέγει μὴ νοητό, τὸ ὁποῖο μόνο δὲν πρέπει νὰ νοεῖται. Ρητὸ λέγει τὸ ἀγαθὸ, γιατί αὐτὸ μόνο πρέπει νὰ λέγεται. Τὸ ἀγαθὸ τὸ λέγει καὶ γινόμε- νο, γιατί, ἐνῶ εἶναι κατὰ τὴ φύση ἀγέννητο, κατὰ χάρη ἀπὸ φιλαν- θρωπία δέχεται νὰ γίνεται ἀπὸ ἐμᾶς, γιὰ νὰ θεωθοῦμε ἐμεῖς πού τὸ πράττομε καὶ τὸ λέμε, πράγμα πού μόνο αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται· τὸ κακὸ τὸ λέγει μὴ γινόμενο, πράγμα πού πρέπει μόνο αὐτὸ νὰ μὴ γίνεται. Φθαρτὸ λέγει τὸ κακό, γιατί εἶναι φθορὰ ἢ φύση τοῦ κακοῦ, ἀφοῦ δὲν ἔχει μὲ κανένα τρόπο καμμιὰ ὑπαρξή. Ἐφθαρτο λέγει τὸ ἀγαθὸ, ἐπειδὴ ὑπάρχει πάντοτε καὶ οὐδέποτε παύει νὰ ὑπάρχει καὶ φρουρεῖ ὅλα ἐκεῖνα στὰ ὅποια παρουσιάζεται. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀγαθὸ μὲ τὸ λογιστικὸ τὸ ζητοῦμε, μὲ τὸ ἐπιθυμητικὸ τὸ ποθοῦμε, μὲ τὸ θυμικὸ τὸ φυλάγομε ἀπαραβίαστο, μὲ τὸ αἰσθητικὸ τὸ διακρίνομε ἐπιστημονικᾶ καθαρὸ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, μὲ τὴ φωνη- τική μας δύναμη λέγοντάς το τὸ φανερώνομε σ' ὅσους τὸ ἀγνοοῦν, καὶ μὲ τὴ γονιμότητά μας τὸ πληθύνομε, ἢ καλύτερα γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, πληθυνόμεσθε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπὸ αὐτό.

νη'. Ὁ θεωρητικὸς νοῦς, πού βασιλεύει στὰ νοήματα καὶ στὰ θεάματα τῶν ὄντων καθὼς καὶ στὴν ἴδια του τὴ λειτουργία, πρέπει νὰ ἔχει ἕξη τῆς κακίας ἄγωνα, δηλαδή κακία πού οὔτε συλλαμβά- νει καθόλου οὔτε γεννᾷ, καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἕξη κατὰ τὴ θεωρία πρέ- πει νὰ κινεῖται, μὴπως, προβαίνοντας στὴν πνευματικὴ ἐξέταση τῶν ὄντων, πέσει χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει σὲ κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα πού ὑπάρχουν γιὰ νὰ παραφθείρουν μὲ κάποιο ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ τὴν ἀγνή ἔρευνα τῆς καρδιάς.

νη'. Ὁποῖος κεντρίθηκε ἀπὸ κάποια κενοδοξία γιὰ τὴν ἀρετὴ ἢ τὴ γνώση του, μάταια τρέφοντας τὴν κόμη τῆς οἴησης, ὅπως ὁ Ἄβεσαλών,¹⁴ φτιαγμένη μὲ τέχνη καὶ ἀνάμικτη σὰ νὰ ναι ἡμίονος

τῶν θεωμένων, τὴν ἠθικὴν ἐπιδείκνυται πολιτείαν, ἐφ' ἧς αἰω-
 ρούμενος, οἶται τὸν γεννήσαντα διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ λό-
 γου πατέρα χειρώσασθαι, πᾶσαν βουλόμενος τὴν τῷ πατρὶ
 προσοῦσαν θεόθεν δόξαν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, ὡς ὑπε-
 5 ρήφανος εἰς ἑαυτὸν τυραννικῶς ἐφελκύσασθαι. Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος
 ἐξελθὼν εἰς τὸ πλάτος τῆς ἐν πνεύματι φυσικῆς θεωρίας, πρὸς
 τὸν ὑπὲρ ἀληθείας λογικὸν πόλεμον, διὰ τὴν ζῶσαν αἴθησιν, τῷ
 δάσει τῆς δρυὸς τῶν ὑλικῶν θεαμάτων κρατεῖται τῆς κόμης, αὐ-
 τὴν ἔχων συνδεσμοῦσαν πρὸς θάνατον τὴν διάκενον οἴησιν, τὴν
 10 κρεμνοῦσαν αὐτὸν ἀνάμεσον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀνάμεσον τῆς
 γῆς. Οὐ γὰρ ἔχει γνώσιν ὁ κενόδοξος, καθάπερ οὐρανὸν ἀνέλ-
 κουσιν αὐτὸν τῆς κατασπώσης οἰήσεως, οὐδ' αὖ πάλιν γῆν, τὴν
 ἐν τῇ ταπεινώσει λέγω θάσιν τῆς πράξεως, καθέλκουσιν αὐτὸν
 τῆς ἀνασπώσης φυσιώσεως, ὃν πενθεῖ καὶ θανόντα διὰ φιλαν-
 15 θρωπίαν ὡς φιλόθεος ὁ γεννήσας διδάσκαλος, μιμήσει Θεοῦ, μὴ
 βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ
 ζῆν αὐτόν.

ξ. Ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶ τῆς ἐκάστου σωτηρίας ἢ σοφία,
 φόβον μὲν ἀρχομένη προῶτον δημιουργοῦσα, καὶ πόθον ὕστερον
 20 τελειομένη συνιστῶσα· μᾶλλον δὲ φόβος αὐτὴ κατ' ἀρχὰς δι'
 ἡμᾶς οἰκονομικῶς γινομένη, ἵνα παύσῃ κακίας τὸν ἐραστήν, καὶ
 πόθος ὕστερονον φυσικῶς εὐρισκομένη δι' ἑαυτὴν κατὰ τὸ τέ-
 λος, ἵνα πληρώσῃ γέλωτος νοητοῦ τοὺς τὴν αὐτῆς πάντων τῶν
 ὄντων ἀλλαξαμένους συμβίωσιν.

25 ξα. Ἡ σοφία καὶ φόβος ἐστὶ, κατὰ τὴν ἀποφυγὴν γινομένη
 στέρησις τοῖς οὐκ ὀρεγομένοις αὐτῆς καὶ πόθος ἐστίν, ἕξις ἀπο-
 λαυστικῆς ἐνεργείας εὐρισκομένη τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτήν. Αὕτη
 γὰρ ἐλπίδι κολάσεως παθῶν ἀπαλλάσσουσα, καὶ φόβον ποιεῖ,
 καὶ πόθον ἐργάζεται, τῇ τῶν ἀρετῶν ἐπικτήσει τὸν νοῦν ἐθίζου-
 30 σα βλέπειν τὰ μέλλοντα

πρὸς ἔξαπάτηση ἐκείνων ποὺ βλέπουν, δείχνει τὴν ἠθικὴ πολιτεία, πάνω στὴν ὁποία ἀεροδοτώντας φαντάζεται ὅτι ὑπέταξε τὸν πατέρα του ποὺ τὸν γέννησε μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ λόγου, θέλοντας ὅλη τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης ποὺ ἔχει ὁ πατέρας νὰ τὴν ἐλκύσει διὰ τῆς βίας ὡς ὑπερήφανος στὸν ἑαυτό του. Ἀλλὰ αὐτὸς ὅταν βγεῖ στὸ χῶρο τῆς πνευματικῆς φυσικῆς θεωρίας γιὰ τὸ λογικὸ πόλεμο πρὸς χάρη τῆς ἀλήθειας, ἔξαιτίας τῆς ζωντανῆς αἴσθησης πιάνεται ἀπὸ τὰ μαλλιά στὸ δάσος τῶν δρυῶν τῶν ὑλικῶν θεαμάτων, ἔχοντας νὰ τὸν δένει μαζὶ μὲ τὸ θάνατο αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν κούφια οἴηση ποὺ τὸν κρεμνᾷ ἀνάμεσα στὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Γιατὶ ὁ κενόδοξος δὲν ἔχει γνώση, ποὺ σὰν οὐρανὸς νὰ τὸν ἔλκει πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τὴν οἴηση ποὺ τὸν ἀποσπᾷ πρὸς τὰ κάτω. Οὔτε πάλι ἔχει γῆ, ἐννοῶ τὴ βάση τῆς πράξης στὴν ταπείνωση, ποὺ νὰ τὸν τραβάει κάτω ἀπὸ τὴν ἔπαρση ποὺ τὸν σπρώχνει πρὸς τὰ ἄνω. Αὐτὸν ὁ δάσκαλος ποὺ τὸν γέννησε ὡς φιλόθεος ἀπὸ φιλανθρωπία καὶ νεκρὸ τὸν πενθεῖ, ἀπὸ μίμηση τοῦ Θεοῦ, ποὺ δὲν θέλει τὸ θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψει καὶ νὰ ζήσει¹⁵.

ξ'. Ἡ σοφία εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς σωτηρίας τοῦ καθενός· ἀρχίζοντας δημιουργεῖ πρῶτα φόβο κι ἔπειτα, ὅταν ὀλοκληρωθεῖ, ἐγκαθιστᾷ τὸν πόθο. Ἡ καλύτερα στὴν ἀρχὴ γίνεται κατ' οἰκονομία γιὰ χάρη μας φόβος, γιὰ νὰ ἀνακόψει ἀπὸ τὴν κακία τὸν ἐραστή, καὶ βρῖσκεται ἔπειτα φυσικὰ ὡς πόθος γιὰ τὸν ἑαυτό της πρὸς τὸ τέλος, γιὰ νὰ γεμίσει ἀπὸ νοσητὸ γέλιο ἐκείνους ποὺ ἀντάλλαξαν τὴ συμβίωσή τους μ' αὐτὴν μὲ ὅλα τὰ ὄντα.

ξα'. Ἡ σοφία εἶναι καὶ φόβος ποὺ γίνεται στέρηση, ὅταν ἀποφεύγεται, γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν τὴν ἐπιθυμοῦν. Εἶναι καὶ πόθος, ποὺ ἀπαντᾷ ὡς ἔξῃ ἀπόλαυσης τῆς ἐνέργειας σ' ἐκείνους ποὺ τὴν ἀγαποῦν. Γιατὶ αὐτὴ, ἀπαλλάσσοντας μὲ τὴν προσδοκία τῆς τιμωρίας ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ φόβο προκαλεῖ, καὶ πόθο δημιουργεῖ, συνηθίζοντας τὸ νοῦ μὲ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν νὰ ἀποβλέπει στὰ μελλοντικά.

15. Ἐξ. 18, 32.

ξβ. Πᾶσα ἐξομολόγησις ταπεινοῖ τὴν ψυχὴν· ἢ μὲν χάριτι Θεοῦ δικαιωθεῖσαν, ἢ δὲ ραθυμία γνώμης οἰκείας ἐπ' ἐγκλήμασιν ἐνεχομένην αὐτὴν ἐκδιδάσκουσα.

ξγ. Διττὸς ὁ τῆς ἐξομολογήσεως λόγος· ὁ μὲν ἐπ' εὐχαριστία τῶν δωρημένων ἀγαθῶν γινόμενος, ὁ δὲ ἐπ' ἐλέγχῳ καὶ ἐτασμῶ τῶν κακῶς πεπραγμένων λεγόμενος. Ἐξομολόγησις γὰρ λέγεται καὶ ἡ τῶν εὖ πεπονθότων μετ' εὐχαριστίας τῶν θείων εὐεργεσιῶν ἀπαρίθμησις, καὶ ἡ τῶν κακῶς πεπραγμένων παρὰ τῶν ὑπαιτίων ἐξαγόρευσις· ἀμφοτέρω δὲ ταπεινώσεως ὑπάρχει ποιητικά. Ὁ τε γὰρ ἐπ' ἀγαθοῖς εὐχαριστῶν ὁμοῦ καὶ ὁ ἐπ' ἐγκλήμασιν ἐταζόμενος ταπεινοῦται· ὁ μὲν ἑαυτὸν ἀνάξιον κρίνων τῶν δοθέντων καλῶν, ὁ δὲ λαβεῖν ἄφεισιν τῶν πλημμεληθέντων δεόμενος.

ξδ. Τὸ τῆς ὑπερηφανίας πάθος ἐκ δύο συνέστηκεν ἀγνοιῶν. Δύο δὲ συνελθοῦσαι πρὸς ἔνωσιν ἄγνοιαί, μίαν φρόνησιν συγκεχυμένην ἀποτελοῦσι. Μόνος γὰρ ἐκεῖνός ἐστιν ὑπερήφανος, ὁ καὶ τὴν θείαν δοθήθειαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀγνοήσας ἀσθένειαν. Οὐκοῦν ὑπερηφανία ἐστὶ θείας καὶ ἀνθρωπίνης γνώσεως στέρησις. Τῇ γὰρ τῶν ἀληθῶν ἄκρων ἀποφάσει μία καὶ ψευδῆς ὑπάρχει κατάφασις.

ξε. Ἡ κενοδοξία σκοποῦ μὲν τοῦ κατὰ Θεὸν ἐστὶ ἔκστασις, πρὸς δὲ ἄλλον σκοπὸν παρὰ τὸν θεῖον ὑπάρχει μετὰβασις. Κενοδόξος γὰρ ἐστὶν ὁ τῆς οἰκείας, ἀλλὰ μὴ τῆς θείας ἔνεκα δόξης, τὴν ἀρετὴν ἐπιτηδεύων, καὶ πόνοις οἰκείοις τοὺς ἐξ ἀνθρώπων ἀνυποστάτους ἐπαίνους ὠνούμενος.

ξς. Ὁ ἀνθρωπάρεσκος μόνων ἐπιμελεῖται τῶν φαινομένων ἡθῶν, καὶ μὴν καὶ λόγου τοῦ κόλακος, ἵνα τοῖς μὲν τὴν ὄρασιν, τῶν δὲ τὴν ἀκοὴν σφετερίζηται, τῶν μόνους ἠδόμενων ἢ καὶ καταπληττομένων τοῖς φαινομένοις τε καὶ ἀκουομένοις, καὶ μόνῃ τῇ αἰσθήσει περιγραφόντων τὴν ἀρετὴν. Ἀνθρωπαρέσκειαν

ξβ'. Κάθε ἔξομολόγησις ὁδηγεῖ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ταπείνωσιν, διδάσκοντας αὐτὴν ἢ μίαν ὅτι δικαιώθηκε μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἢ ἄλλη ὅτι εἶναι ἔνοχη γιὰ ἐγκλήματα ἀπὸ ραθυμίας τῆς δικῆς τῆς γνώμης.

ξγ'. Ὁ σκοπὸς τῆς ἔξομολόγησις εἶναι διπλός· ἢ γίνεται πρὸς εὐχαριστίαν γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν δοθεῖ ὡς δῶρα, ἢ λέγεται πρὸς ἔλεγχον καὶ ἐξέτασιν τῶν κακῶν πράξεων. Γιατὶ ἔξομολόγησις λέγεται καὶ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν θείων εὐεργεσιῶν μετὰ εὐχαριστίαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐεργετήθηκαν, καὶ ἡ ἐξαγόρευσις ἀπὸ τοὺς ὑπαίτιους ὅσων ἔπραξαν κακῶς· καὶ τὰ δύο δημιουργοῦν ταπείνωσιν. Γιατὶ ταπεινώνεται ἐξίσου καὶ αὐτὸς ποὺ εὐχαριστεῖ γιὰ ἀγαθὰ, καὶ αὐτὸς ποὺ ἐξετάζεται γιὰ παραβάσεις. Ὁ ἓνας γιὰ τὸ κρίνει τὸν ἑαυτό του ἀνάξιον γιὰ τὰ καλὰ ποὺ τοῦ δόθηκαν, ἐνῶ ὁ ἄλλος γιὰ τὸ παρακαλεῖ νὰ λάβει ἄφεσιν γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του.

ξδ'. Τὸ πάθος τῆς ὑπερηφάνειας ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἄγνοιες. Καὶ ὅταν συμπέσουν σὲ ἕνωσιν δύο ἄγνοιες δημιουργοῦν συγκεχυμένη σκέψιν. Γιατὶ ἐκεῖνος μόνον εἶναι περήφανος, ὁποῖος ἀγνόησεν καὶ τὴν θεῖαν βοήθειαν καὶ τὴν ἀνθρώπινον ἀδυναμίαν. Ὑπερηφάνεια λοιπὸν εἶναι ἡ στέρησις τῆς θείας καὶ ἀνθρώπινης γνώσεως. Γιατὶ μετὰ τὴν ἄρνησιν τῶν δύο ἄκρων, γεννιέται μία καὶ ψευδὴς κατάφασις.

ξε'. Ἡ κενοδοξία εἶναι παρέκκλισις ἀπὸ τὸν θεῖον σκοπὸν καὶ μετὰβασιν εἰς ἄλλον σκοπὸν ἔξω ἀπὸ τὸν θεῖον. Γιατὶ κενόδοξος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἀρετὴν γιὰ τὴν δικήν του καὶ ὄχι γιὰ τὴν θεῖαν δόξαν, καὶ μετὰ τὸν μόχθον ἀγοράζει τοὺς ἀνυπόστατους ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων.

ξζ'. Ὁ ἀνθρωπάρεσκος φροντίζει μόνον γιὰ τὴν φαινομενικὴν συμπεριφορὰν καὶ βέβαια καὶ γιὰ τὸ λόγον τοῦ κόλακα, γιὰ νὰ οἰκαιοποιεῖται ἄλλων τὴν ὄρασιν καὶ τοῦ κόλακα τὴν ἀκοήν, ποὺ εὐχαριστοῦνται ἢ καὶ καταπλήσσονται μετὰ τὰ φαινόμενα μόνον καὶ τὰ ἀκούσματα καὶ περιορίζουν τὴν ἀρετὴν εἰς αἴσθησιν μόνον. Ἄν-

οὖν φαμεν τὴν ὡς ἐπ' ἀρετῇ δι' ἀνθρώπους γινομένην τῶν ἡθῶν
τε λόγων ἐπίδειξιν.

5 ξζ. Ὑπόκρισις ἐστὶ φιλίας προσποιήσις, ἢ μῖσος σχήματι
φιλίας κεκαλυμμένον, ἢ ἔχθρα δι' εὐνοίας ἐνεργουμένη, ἢ φθό-
νος ἀγάπης χαρακτῆρα μιμούμενος, ἢ βίος ἀρετῆς πλάσματι,
ἀλλ' οὐ πράγματι, τὸ κόσμιον ἔχων, ἢ δικαιοσύνης προσποιήσις,
τῇ τοῦ εἶναι δοκῆσει συντηρουμένη, ἢ ἀπάτη ἀληθείας ἔχουσα
μόρφωσιν, ἣν οἱ τὸν ὄφιν τῇ τῶν ἡθῶν σκολιότητι μιμούμενοι
ἐπιτηδεύουσιν.

10 ξη. Ἡ τῶν ὄντων αἰτία καὶ τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἀγαθῶν ἐστὶν
ὁ Θεός. Ὁ τοίνυν περὶ τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν γνῶσιν ἐπαιρούμενος,
καὶ μὴ τῷ μέτρῳ τῆς ἐν χάριτι ἀρετῆς, ἥτοι προκοπῆς, συνεπε-
κτείνων τῆς οἰκειᾶς ἀσθενείας τὴν ἐπιγνωμοσύνην, τὸ τῆς ὑπε-
ρηφανίας κακὸν οὐ διέφυγεν. Ὁ δὲ δόξης ἔνεκεν ἰδίας τὸ καλὸν
15 ἐπιτηδεύων, ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ προτετίμηκε, τῷ τῆς κενοδοξίας
ἤλω περιπαρεῖς. Ὁ δὲ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις ποιῶν
ἢ λαλῶν τὴν ἀρετὴν, τῆς θείας πολλῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἀποδο-
χὴν ὑπερέθηκε, τῷ τῆς ἀνθρωπαρεσκείας πάθει νοσηλεύομενος·
ὁ δὲ μόνον τῇ κατ' ἀρετὴν σεμνότητι πρὸς ἀπάτην κακούργως
20 ἐπιχρώσας τὰ ἡθῆ καὶ τὴν πονηρὰν τῆς γνώμης διάθεσιν τῷ
φαινομένῳ σχήματι καλύπτων τῆς εὐλαθείας, τῷ τῆς ὑποκρίσε-
ως ἔξωνεῖται δόλῳ τὴν ἀρετὴν. Οὐκοῦν ὁ τοιοῦτος ἐπ' ἄλλα πα-
ρὰ τὴν αἰτίαν ἐκάστου τούτων ἀπήγαγε τὸν σκοπὸν.

ξθ. Οὐδεὶς τῶν πονηρῶν δαυμόνων τοῦ ἐναρέτου ποτὲ κω-
25 λύνει τὸ πρόθυμον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, τὰς ἐλλείψεις δολερῶς περι-
κόψας τῶν ἀρετῶν, τὰς ἐπιτάσεις ὑπαγορεύει, τοῖς ἀγωνισταῖς
συμπροθυμούμενος, ἵνα πρὸς ἑαυτὸν ὄλην ποιήσῃται τοῦ ἀ-
σκειομένου τὴν ἐννοίαν, παραπολέσασαν τὸ ἴσον τῆς μεσότητος
στάθμιον, καὶ λάθῃ πρὸς ἄλλο παρὰ τὸ δοκοῦν ὀδεύουσα κατα-
30 γάγιον.

θρωπαρέσκεια λοιπὸν ὀνομάζομε τὴν ἐπίδειξη τῶν ἠθῶν καὶ λόγων τῆς ἀρετῆς τάχα γιὰ χάρη τῶν ἀνθρώπων.

ξζ'. Ὑπόκριση εἶναι προσποίηση φιλίας, ἢ εἶναι μίσος κρυμμένο κάτω ἀπὸ κάλυμμα φιλίας, ἢ ἔχθρα μὲ ἐκδήλωση εὐνοίας, ἢ φθόνος ποὺ παίρνει τὸ χαρακτήρα τῆς ἀγάπης, ἢ ζωὴ μὲ πλαστὴ ἀρετὴ καὶ ὄχι μὲ πραγματικὴ κοσμιότητα, ἢ προσποίηση δικαιοσύνης ποὺ συντηρεῖται μὲ τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι πραγματικὴ, ἢ ἀπάτη ποὺ ἔχει τὴ μορφὴ ἀλήθειας καὶ στὴν ὁποία εἶναι ἐπιτήδριοι ὅσοι μιμοῦνται τὸ φίδι μὲ τὴν ἐλικοειδῆ συμπεριφορὰ τους.

ξη'. Ἡ αἰτία τῶν ὄντων καὶ τῶν ἀγαθῶν μέσα στὰ ὄντα εἶναι ὁ Θεός. "Ὁποῖος λοιπὸν ἐπαίρεται γιὰ τὴν ἀρετὴ ἢ τὴ γνώση καὶ δὲν συνεπεκτείνει τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας του μὲ τὸ μέτρο τῆς ἀρετῆς, δηλαδή τῆς προκοπῆς, ποὺ παρέχει ἢ χάρη, δὲν ἔχει ξεφύγει τὸ κακὸ τῆς ὑπερηφάνειας. "Ὁποῖος πάλι πράττει τὸ καλὸ γιὰ τὴν δική του δόξα, προτίμησε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸν Θεὸ, ἔχοντας καρφωθεῖ ἀπὸ τὸ καρφὶ τῆς κενοδοξίας. Κι ὁποῖος πράττει ἢ κηρύττει τὴν ἀρετὴ γιὰ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, ἔθεσε πολὺ πῶ πάνω ἀπὸ τὴ θεία ἐπιδοκιμασία τὴν ἀνθρώπινη καὶ ἀσθενεῖ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρέσκειας. "Ὁποῖος πάλι ἔδωσε ὑπουλα στὰ ἦθη του γιὰ νὰ ἔξαπατήσῃ μὰ ἐπίχρωση ἀπὸ τὴ σεμνότητα τῆς ἀρετῆς καὶ καλύπτει τὴν πονηρὴ διάθεση τῆς γνώμης μὲ τὸ φαινόμενο σχῆμα τῆς εὐλάβειας, αὐτὸς ἀγοράζει μὲ δόλο τὴν ἀρετὴ. "Ένας τέτοιος λοιπὸν ἀνθρώπος μετέφερε τὸ σκοπὸ καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ σὲ ἄλλα διάφορα ἀπὸ τὴν αἰτία τους.

ξθ'. Κανένας ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες δὲν ἐμποδίζει ποτέ τὴν προθυμία τοῦ ἐνάρετου, ἀλλὰ μᾶλλον, ἀναπληρώνοντας μὲ δόλο τὶς ἐλλείψεις τῶν ἀρετῶν, ὑπαγορεύει τὴν ἐνίσχυσή τους, ἀγωνιζόμενος πρόθυμα μαζί μὲ τοὺς ἀγωνιστές, γιὰ νὰ στρέψῃ στὸν ἑαυτό του ὅλη τὴν προσοχὴ τοῦ ἀσκουμένου, χάνοντας τὸ ἀντιζύγι τῆς μετριοπάθειας, καὶ νὰ μὴ καταλάβῃ ὅτι πορεύεται σὲ ἄλλο κατάλυμα ἀπὸ αὐτὸ ποὺ νομίζει.

ο'. Οἱ δαίμονες οὔτε σωφροσύνην μισοῦσιν, οὔτε νηστείαν
 βδελύσσονται· οὐ χρημάτων διάδοσιν, οὐ φιλοξενίαν, οὐ ψαλ-
 μωδίαν, οὐ σχολὴν ἀναγνώσεως, οὐχ ἡσυχίαν, οὐ τῶν μαθημά-
 των τὰ ὑψηλότερα, οὐ χαμευνίαν, οὐκ ἀγρυπνίαν, οὐ τὰ λοιπὰ
 5 πάντα, δι' ὧν ὁ κατὰ Θεὸν χαρακτηρίζεται βίος, ἕως πρὸς αὐ-
 τοὺς νένευκεν ὁ σκοπὸς καὶ ἡ αἰτία τῶν γινομένων.

οα'. Τοὺς μὲν ἄλλους δαίμονας, τάχιον ἴσως ὁ ἀσκητῆς κα-
 ταλαβόμενος, ραδίως τὴν ἐξ αὐτῶν θλάθην διαδιδράσκει, τοὺς
 δὲ δοκοῦντας συνεργεῖν τῷ δρόμῳ τῆς ἀρετῆς καὶ οἶον συνοι-
 10 κοδομεῖν θουλομένους τὸν ναὸν Κυρίῳ, τίς ἂν τῶν ἄγαν ὑψη-
 λῶν καταλάβοι νοῦς, χωρὶς τοῦ διὰ πάντων χωροῦντος ἐνεργοῦς
 λόγου καὶ ζῶντος καὶ δικνουμένου ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ
 πνεύματος, τουτέστι διαγινώσκοντος τίνα τῶν ἔργων ἢ νοημά-
 των εἰσὶ ψυχικά, τουτέστιν εἶδη φυσικὰ τῆς ἀρετῆς ἢ κινήματα,
 15 καὶ τίνα τυγχάνει πνευματικά, τουτέστιν ὑπὲρ φύσιν καὶ Θεὸν
 χαρακτηρίζοντα, τῇ φύσει δὲ κατὰ χάριν διδόμενα, ἀρμῶν τε
 καὶ μυελῶν τὴν πρὸς τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν κατ' ἀρετὴν
 τρόπων ἀρμόδιον ἢ ἀναρμόδιον διόλου σύννευσιν ἐπισταμένου,
 κρίνοντός τε τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς ἐννοίας τῶν καρδιῶν, του-
 20 τέστι τὰς ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἀφανεῖς κατὰ τὸ βάθος σχέσεις, καὶ
 τὰς κατὰ ψυχὴν ἀοράτους τούτων αἰτίας, ᾧ οὐκ ἔστι κτίσις ἀ-
 φανῆς ἐν ἡμῖν τοῖς λανθάνειν δοκοῦσι, «πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τε-
 τραηλισμένα», οὐ μόνον τὰ γεγενημένα τε καὶ νενοημένα, ἀλλ'
 ἤδη καὶ τὰ γεννησόμενα παρ' ἡμῶν καὶ νοηθησόμενα.

25 οβ'. Μερισμόν ψυχῆς καὶ πνεύματος λέγει τὴν διαφορὰν
 τῶν ἐκ φύσεως ἀρετῶν, ὧν φυσικῶς ἔχομεν τοὺς λόγους, καὶ τῶν

16. Γ' Ἐσδρ. 5, 63.

17. Ἐδρ. 4, 12.

ο'. Οἱ δαίμονες οὔτε τὴ σωφροσύνη μισοῦν, οὔτε τὴ νηστεία τὴ θεωροῦν βδελυρῆ, οὔτε τὴ διανομὴ τῶν χρημάτων, οὔτε τὴ φιλοξενία, τὴν ψαλμωδία, τὴν ἀσχολία μὲ τὴν ἀνάγνωσι, οὔτε τὴν ἡσυχία, οὔτε τὰ πιὸ ὑψηλὰ ἀπὸ τὰ μαθήματα, οὔτε τὸ πλάγιασμα καταγῆς, οὔτε τὴν ἀγρυπνία, οὔτε ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν σύμφωνο μὲ τὸν Θεὸ βίο, ὅσο ἀποκλίνει πρὸς αὐτοὺς ὁ σκοπὸς καὶ ἡ αἰτία ὧσων γίνονται.

οα'. Τοὺς ἄλλους δαίμονες ἂν τυχὸν τοὺς καταλάβει ἀρκετὰ γρήγορα ὁ ἀσκητής, εὐκόλα ἀποφεύγει τὴ βλάβη ἀπὸ αὐτοὺς. Αὐτοὺς ὅμως ποὺ δείχνουν νὰ βοηθοῦν στὴν πορεία τῆς ἀρετῆς καὶ θέλουν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ οἰκοδομήσουν μαζί του τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου¹⁶, ποιὸς νοῦς ἀκόμα κι ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ὑψηλοὺς θὰ μπορέσει νὰ τοὺς καταλάβει χωρὶς τὸν ὀλοκάθαρο καὶ ζωντανὸ Λόγο ποὺ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλα καὶ φτάνει ὡς τὸ χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα¹⁷, δηλαδὴ ποὺ κάνει διάγνωσι ποιά ἔργα ἢ νοήματα εἶναι ψυχικὰ, δηλαδὴ εἴδη ἢ κινήματα φυσικὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ ποιά εἶναι πνευματικὰ, δηλαδὴ πάνω ἀπὸ τὴ φύση καὶ χαρακτηρίζουν τὸν Θεό, καὶ ποὺ δίνονται στὴ φύση κατὰ χάρι, τὸ Λόγο ποὺ γνωρίζει τὴν ἀρμόδια ἢ ἀναρμόδια ἐντελῶς συμφωνία πρὸς τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετὴ τρόπων, δηλαδὴ τῶν ἀρθρώσεων καὶ τῶν μυελῶν, ποὺ κρίνει τίς σκέψεις καὶ τίς ἔννοιες τῶν καρδιῶν, δηλαδὴ τίς ἀφανεῖς μέσα στὸ βάθος σχέσεις ὧσων εἶπαμε καὶ τίς ἀόρατες ψυχικὲς αἰτίες τους¹⁸, γιὰ τὸν ὅποιο Λόγο δὲν ὑπάρχει δημιουργημὰ ποὺ νὰ μὴν φαίνεται ἀνάμεσα σὲ μᾶς ποὺ νομίζομε ὅτι δὲν γινόμαστε ἀντιληπτοί, ἀλλὰ εἶναι «ὅλα γυμνὰ καὶ ὀλοφάνερα»¹⁹, ὅχι μόνο ὅσα ἔχουν πραχθεῖ καὶ νοηθεῖ, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ἐκεῖνα ποὺ θὰ γίνουν ἀπὸ μᾶς καὶ θὰ νοηθοῦν;

οβ'. Μερισμὸ (χωρισμὸ) ψυχῆς καὶ πνεύματος λέγει τὴ διαφορὰ τῶν ἐκ φύσεως ἀρετῶν, ποὺ φυσικὰ ἔχομε τοὺς λόγους τους,

18. *Οπ. π.

19. *Οπ. π. 13.

ἐκ πνεύματος, ὧν κατὰ δωρεὰν δεχόμεθα τὴν χάριν. Τούτων γὰρ εὐκρινῶς τὴν διαστολὴν ποιεῖται κρίνων ὁ λόγος.

ογ'. Τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς ἐννοίας, ὧν ἐστὶ κριτικὸς ὁ λόγος, φησὶν εἶναι τὰς τῆς ψυχῆς ἐπὶ τε τοῖς θείοις λόγοις καὶ
5 τοῖς λογισμοῖς σχέσεις, καὶ τὰς αὐτῶν δηλαδὴ τῶν σχέσεων αἰτίας. Ἡ γὰρ ἐνθύμησις κινεῖ μνήμην, ἧς οἰκεῖον ἢ σχέσις, ἢ δὲ ἐννοια πέρασ ἀποσκοπεῖ, ὅπερ αἰτίαν χαρακτηρίζει.

οδ'. Εἰ κατ' οὐσίαν γνῶσις ἐστὶν ὁ Θεός, προηγεῖται δὲ σαφῶς πάσης γνώσεως νοῦς, ᾧ καὶ ὑποπίπτειν πέφυκεν· ἄρα ὑπὲρ
10 ταύτην ἐστὶ ὁ Θεός, ὅτι καὶ ὑπὲρ πάντα νοῦν, ᾧ γνῶσις καθ' ὅτι οὖν πέφυκεν ὑποπίπτειν, ὑπεραπειρώς καθέστηκε.

οε'. Τίς τὸν θεῖον οὐκ ἔχων ἐνοικοῦντα λόγον τῷ βάθει τῆς καρδίας, δυνήσεται τοὺς ἀφανεῖς δόλους τῆς καθ' ἡμῶν ὑποκρίσεως τῶν δαμόνων ὑποκλίνας, στήναι καθ' ἑαυτὸν μονώτατος,
15 χωρὶς τινος ἐπιμιξίας, καὶ οἰκοδομῆσαι τοῦ Κυρίου τὸν ναόν, κατὰ τὸν μέγαν Ζοροβάβελ καὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ τοὺς ἡγουμένους τῶν πατριῶν, φάσκοντας διαρρηδὴν μεγάλη τῇ φωνῇ τοῖς ἀπατεῶσι πνεύμασι τῆς ὑπερηφανίας καὶ τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἀνθρωπαρεσκίας καὶ τῆς ὑποκρίσεως, «Οὐχ ἡμῖν καὶ ὑμῖν
20 τοῦ οἰκοδομῆσαι τὸν οἶκον Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ μόνοι οἰκοδομήσομεν τῷ Κυρίῳ τοῦ Ἰσραήλ», γινώσκων ὡς ἢ τούτων ἐπιμιξία τῆς ὅλης οἰκοδομῆς ποιεῖται φθορὰν καὶ καθαίρεσιν, καὶ συλᾶ τῆς τῶν θείων ἀναθημάτων εὐπρεπείας τὴν χάριν;

25 ος'. Οὐδεὶς δύναται τίνα τῶν εἰρημένων δαμόνων ἔχων τὴν ἀρετὴν συμμετερχόμενον, ταύτην τῷ Κυρίῳ οἰκοδομῆσαι· οὐ

καὶ τῶν πνευματικῶν ἀρετῶν, τῶν ὁποίων τῇ χάρι τὴν ἔχομε δωρημένη. Γιατὶ τῇ διαστολῇ αὐτῶν κάνει μὲ εὐκρίνεια ὁ λόγος διακρίνοντας αὐτὰ.

ογ'. Οἱ ἐνθυμήσεις καὶ οἱ ἔννοιες ποὺ διαχωρίζει ὁ λόγος εἶναι, λέγει, οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς θείους λόγους καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς αἰτίες αὐτῶν τῶν σχέσεων. Γιατὶ ἡ ἐνθύμηση κινεῖ τὴ μνήμη, τῆς ὁποίας γνώρισμα εἶναι ἡ σχέση, ἐνῶ ἡ ἔννοια ἀποβλέπει στὸ πέρας ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ὡς αἰτία.

οδ'. Ἐάν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσία εἶναι γνώση καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε γνώση προηγεῖται σαφῶς ὁ νοῦς, στὸν ὁποῖο ἀπὸ τὴ φύση τῆς καὶ ὑποπίπτει, ἄρα ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτήν, γιατί βρῖσκεται ὑπεράπειρα πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ, στὸν ὁποῖο κατευθύνεται κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο ἡ γνώση ἀπὸ τὴ φύση τῆς.

οε'. Ποιὸς ποὺ δὲν ἔχει ἔνοικο τὸ λόγο στὸ βάθος τῆς καρδιάς του θὰ μπορέσει, λυγίζοντας τοὺς ἀφανεῖς δόλους τῆς ἐναντίον μας ὑπόκρισης τῶν δαιμόνων, νὰ σταθεῖ ὀλομόναχος χωρὶς καμμιά ἀνάμιξη ἄλλου, καὶ νὰ οἰκοδομήσει τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μὲ τὸν μεγάλο Ζοροβάβελ καὶ τὸν Ἰησοῦ καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πατριῶν, ποὺ κηρύττουν καθαρὰ μὲ δυνατὴ φωνὴ ὑπουλα στὰ πνεύματα τῆς ἀπάτης τῆς περηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἀνθρωπαρέσκειας καὶ τῆς ὑποκρισίας, «Δὲν ἀνήκει σ' ἐμᾶς καὶ σ' ἐσᾶς νὰ οἰκοδομήσομε τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας· γιατί ἐμεῖς μόνοι μας θὰ οἰκοδομήσομε στὸν Κύριο τοῦ Ἰσραήλ²⁰, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ἀνάμιξη αὐτῶν προκαλεῖ τὴ φθορὰ καὶ τὸ γκρέμισμα τῆς ὅλης οἰκοδομῆς καὶ ἀφαιρεῖ τὴ χάρι τῆς ὁμορφιάς τῶν θείων ἀφιερωμάτων;

οζ'. Κανένας δὲν μπορεῖ, ἔχοντας κάποιον ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ εἴπαμε βοηθό του στὴν ἀρετῇ, νὰ οἰκοδομήσει αὐτήν γιὰ τὸν

20. Γ' Ἐσδρ. 5, 71.

γὰρ ἔχει τὸν Θεὸν τῶν γινομένων τέλος, ὃν θεώμενος ταύτην διέξεισιν, ἀλλὰ τὸ πάθος, ὅπερ διὰ ταύτης συνίστησιν.

οζ. Οἱ κατ' ἔλλειψιν ἀρετῆς πολεμοῦντες, δαίμονές εἰσιν, οἱ πορνείαν καὶ μέθην, φιλαργυρίαν τε καὶ φθόνον διδάσκοντες· οἱ
5 δὲ καθ' ὑπερβολὴν πολεμοῦντες, εἰσὶν οἱ τὴν οἴησιν καὶ τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν ὑπερηφανίαν διδάσκοντες, καὶ διὰ τῶν δεξιῶν τοῖς ἀριστεροῖς ἐπικεκρυμμένως ἐμπεύροντες.

οη'. Εἴθε γένοιτο καὶ ἡμᾶς ἀεὶ λέγειν τοῖς ἐν πλάσματι φι-
λίαν πνευματικῆς ἀοράτως προσβάλλουσι πνεύμασι τῆς πονη-
10 ρίας, καὶ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ λεληθότως βουλομένοις κατεργάσα-
σθαι τῆς ἀμαρτίας τὸν θάνατον καὶ λέγουσι, «Συνοικοδομήσο-
μεν ἡμῖν τὸν ναὸν τῷ Κυρίῳ ὑμῶν», «Οὐχ ἡμῖν καὶ ὑμῖν τοῦ
οἰκοδομήσαι τὸν οἶκον Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ μόνοι
οἰκοδομήσομεν τῷ Κυρίῳ τοῦ Ἰσραήλ». Μόνοι μὲν, ὅτι τῶν κατ'
15 ἔλλειψιν τῆς ἀρετῆς πολεμούντων ἐλευθερωθέντες πνευμάτων,
ᾧν καὶ ἐκδεθήκαμεν, οὐ βουλόμεθα ταῖς ὑπερβολαῖς δι' ὑμῶν
ἐπαρθέντες πάλιν περιπαρῆναι, καὶ πεσεῖν πτώσιν, τοσοῦτον
τῆς προτέρας χαλεπωτέραν, ὅσον τῆς μὲν ἦν ἐπανόδου ἐλπίς
εὐχερῆς, συγγνωσθεῖσι διὰ τὴν ἀσθένειαν, τῇ δὲ ἢ οὐκ ἔστι, ἢ
20 δυσχερῆς ἔσται μισηθεῖσι διὰ τὴν ὑπερηφανίαν, καὶ τοῦ δεξιοῦ
ποιουμένοις ἕτερόν τι διξιώτερον. Οὐ μόνοι δὲ πάλιν, ὅτι τοὺς
ἀγίους ἀγγέλους ἔχομεν τῶν καλῶν συλλήπτορας, μᾶλλον δὲ
τὸν Θεὸν αὐτόν, ἡμῖν ἑαυτὸν ἐμφανίζοντα διὰ τῶν ἔργων τῆς δι-
καιοσύνης, καὶ ἡμᾶς ἑαυτῷ ναὸν ἅγιον οἰκοδομοῦντα καὶ παν-
25 τὸς πάθους ἐλεύθερον.

οθ'. Ἀρετῆς ὄρος ἐστίν, ἢ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας κατ'
ἐπίγνωσιν πρὸς τὴν θεϊαν δύναμιν ἔνωσις. Ὁ τοίνυν ἑαυτὸν τῇ
ἀσθενείᾳ περιγράφων τῆς φύσεως, πρὸς τὸν ὄρον οὐκ ἤλθε τῆς

Κύριο. Γιατί δὲν ἔχει σκοπὸ ὅσων γίνονται τὸν Θεό, ποῦ βλέποντάς τον τὴν ἐπιδώκει, ἀλλὰ τὸ πάθος ποῦ μέσω αὐτῆς προκαλεῖ.

οζ'. "Οποιοι πολεμοῦν μὲ ἔλλειψη ἀρετῆς, εἶναι δαίμονες ποῦ διδάσκουν τὴν πορνεία καὶ τὴ μέθη, τὴ φιλαργυρία καὶ τὸ φθόνο. Ἐνῶ ὅποιοι πολεμοῦν μὲ ὑπερβολή, εἶναι αὐτοὶ ποῦ διδάσκουν τὴν οἴηση, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια, καὶ ποῦ μὲ τὰ δεξιὰ εἰσάγουν λαθραῖα τ' ἀριστερά.

ση'. Μακάρι νὰ λέγαμε κι ἐμεῖς πάντα σὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ποῦ μᾶς πλησιάζουν ἀόρατα μὲ πλαστὴ φιλία πνευματικὴ καὶ μέσω τοῦ ἀγαθοῦ θέλουν χωρὶς νὰ καταλάβομε νὰ χαλκεύσουν τὸ θάνατο μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ μᾶς λένε, « Ἄς χτίσομε μαζὶ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου σας», «Δὲν εἶναι κοινὸ ἔργο δικό μας καὶ δικό σας νὰ οἰκοδομήσομε τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας· ἐμεῖς μόνοι μας θὰ τὸν χτίσομε γιὰ τὸν Κύριο τοῦ Ἰσραήλ»²¹. Μόνοι μας, ἐπειδὴ ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰ πνεύματα ποῦ μᾶς πολεμοῦν ἀπὸ ἔλλειψη ἀρετῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ξεφύγαμε, δὲν ἐπιθυμοῦμε νὰ ξεσηκωθοῦμε ἀπὸ τὶς ὑπερβολές σας καὶ νὰ πληγωθοῦμε πάλι καὶ νὰ πέσομε τόσο χειρότερα ἀπὸ πρῶτα, ὅσο γιὰ τὸ πρῶτο πέσιμο ὑπῆρχε ἐλπίδα γιὰ εὐκολὴ ἐπάνοδο, ἀφοῦ ἐλάβαμε συγχώρηση γιὰ τὴν ἀσθένειά μας. Γιὰ τὸ δεύτερο ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα ἢ θὰ εἶναι δύσκολη, ἐπειδὴ ἐπισύραμε τὸ μίσος ἑξαιτίας τῆς ὑπερηφάνειάς μας, καὶ πρέπει ἀπὸ τὸ δεξιὸ νὰ κάνομε κάτι ἀκόμα πιὸ δεξιό. Καὶ πάλι ὄχι μόνοι, ἐπειδὴ ἔχομε βοηθοὺς τοὺς ἀγίους ἀγγέλους γιὰ τὰ καλὰ ἔργα, ἢ καλύτερα τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ποῦ φανερώνεται σ' ἐμᾶς μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καὶ μᾶς κάνει γιὰ τὸν ἑαυτό του ναὸ ἅγιο κι ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε πάθος.

οθ'. Ὁρος τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ συνειδητὴ ἔνωση τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας μὲ τὴ θεία δύναμη. Ὁποῖος λοιπὸν περιχαρᾶκώνει τὸν ἑαυτό του στὴν ἀδυναμία τῆς φύσης, δὲν ἔφτασε στὸ σκοπὸ τῆς

21. Ὁπ. π.

ἀρετῆς, καὶ διὰ τοῦτο πλημμελεῖ, μήπω λαβὼν τὴν τὸ ἀσθενὲς ἐνισχύουσαν δύναμιν. Ὁ δὲ τῆς θείας δυνάμεως τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ὡς ἰσχὺν ἀνθαδῶς ἀντιπροβαλόμενος, τὸν ὄρον παρῆλθε τῆς ἀρετῆς, καὶ διὰ τοῦτο πλημμελῶν, ὡς τοῦ κατόπιν
 5 ὑπερφεροῦς παρ' ἑαυτῶ γινομένου, οὐκ ἐπιγινώσκει ἀρετὴν γὰρ εἶναι νομίζει τὸ πλημμέλημα. Συγγνωστός οὖν μᾶλλον ὁ τῆ κατὰ φύσιν ἀσθενεία ἑαυτὸν περιγράψας, παθὼν μᾶλλον ἐκ ραθυμίας τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἀρετῆς, ἢ ὁ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ὡς ἰσχὺν πρὸς τὴν τῶν καθηκόντων ποιήσιν ἀντιπροβαλόμενος
 10 τῆς θείας δυνάμεως, δράσας μᾶλλον ἐξ ἀνθαδείας τῆς ἀρετῆς τὴν ἔκπτωσιν.

π. Ἐπειδὴ εἴρηται «Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη», κατὰ δύο τρόπους οἶδα ταύτην ἐνεργουμένην· καθ' ἓνα μὲν, ὁπότεν μετὰ τῶν κατ' ἐντολὴν ἔργων τῷ Θεῷ τὴν ταύτης ποι-
 15 ῆται προσαγωγὴν τῆς δεήσεως ὁ εὐχόμενος, ὡς μὴ μόνον ἐν ψιλῷ λόγῳ καὶ διακένῳ φωνῆς ἤχῳ τῆς γλώττης ἐκπίπτουσιν ἀργὴν κείσθαι τὴν δέησιν καὶ ἀνυπόστατον, ἀλλ' ἐνεργὸν καὶ ζῶσαν, τοῖς ἔργοις τῶν ἐντολῶν ψυχουμένην. Εὐχῆς γὰρ καὶ δεήσεως ὑπόστασις, ἢ διὰ τῶν ἀρετῶν τῶν ἐντολῶν ὑπάρχει
 20 προδήλως ἐκπλήρωσις, καθ' ἣν ἰσχυρὰν καὶ πάντα δυναμένην ὁ δίκαιος ἔχει τὴν δέησιν ἐνεργουμένην ταῖς ἐντολαῖς. Καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, ὁπότεν ὁ τῆς εὐχῆς τοῦ δικαίου δεόμενος, τὰ ἔργα τῆς εὐχῆς διαπράττεται, τὸν τε πρότερον διορθούμενος βίον, καὶ τὴν δέησιν ἰσχυρὰν τοῦ δικαίου ποιούμενος, διὰ τῆς οἰκείας
 25 καλῆς ἀναστροφῆς δυναμουμένην.

πα'. Οὐδὲν ὄφελος τῆς τοῦ δικαίου δεήσεως, τοῦ ταύτης χρῆζοντος, πλεόν τῶν ἀρετῶν ἠδομένου τοῖς πλημμελήμασιν. Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας ποτὲ Σαμουὴλ ἐπένθει τὸν Σαοὺλ πλημμελοῦντα, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσε τὸν Θεὸν ἰλεῶσασθαι, μὴ λαβὼν συλλή-

ἀρετῆς, καὶ γι' αὐτὸ ἀμαρτάνει, ἔπειδὴ δὲν ἔλαβε ἀκόμα τὴ δύναμη πού ἐνισχύει τὴν ἀδυναμία του. "Ὁποῖος πάλι προβάλλει μὲ αὐθάδεια ἀπὸ τὴ θεία δύναμη τὴ δική του ἀδυναμία ὡς ἰσχύ, αὐτὸς προσπέρασε τὸ ὄριο τῆς ἀρετῆς, καὶ γι' αὐτὸ ἀμαρτάνοντας δὲν τὸ καταλαβαίνει, νομίζοντας ὅτι αὐτὸ τὸ στή συνέχεια ὑπέροχο²² γίνεται ἀπὸ αὐτόν, γιατί θεωρεῖ ἀρετὴ τὸ πλημμέλημα. Εἶναι πιὸ πολὺ ἄξιος συγχώρησης ὁποῖος περιορίσει τὸν ἑαυτό του στὴν φυσικὴ ἀδυναμία του, γιατί ἔπαθε ἀπὸ ραθυμία μᾶλλον τὴν ἀπώλεια τῆς ἀρετῆς, παρὰ αὐτὸς πού, ἀντιπροβάλλοντας τὴν ἀδυναμία του ὡς ἰσχύ ἔναντι τῆς θείας δυνάμεις γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων του, ἐνέργησε μᾶλλον ἀπὸ αὐθάδεια τὴν ἀπώλεια τῆς ἀρετῆς.

π. Ἐπειδὴ ἔχει λεχθεῖ, «Ἐχει πολὺ μεγάλη δύναμη ἢ δέηση ἑνὸς δικαίου πού συνοδεύεται ἀπὸ πράξη»²³,νωρίζω ὅτι γίνεται αὐτὴ πράξη κατὰ δύο τρόπους. Ὁ ἕνας, ὅταν ὁποῖος προσεύχεται ἀναπέμπει τὴ δέηση στὸν Θεὸ μαζί μὲ τὰ ἔργα πού ὀρίζονται, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, γινόμενὴ μὲ λόγο ἀπλὸ καὶ μὲ κούφιο ἤχο τῆς φωνῆς πού προέρχεται ἀπὸ τὴ γλώσσα, νὰ εἶναι ἀργὴ καὶ ἀνυπόστατη ἢ δέηση, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἐνεργὴς καὶ ζωντανή, ἐμψυχωμένη ἀπὸ τὰ προσταγμένα ἔργα. Γιατὶ ὑπόστασις τῆς προσευχῆς καὶ τῆς δέησης εἶναι ὀλοφάνερα ἢ ἐκπλήρωσις τῶν ἀρετῶν πού ζητοῦν οἱ ἐντολές καὶ ἀπὸ αὐτὴν ὁ δίκαιος ἀντλεῖ ἰσχυρὴ καὶ παντοδύναμη τὴ δέησή του, ὅταν ἐνεργεῖται μὲ τὶς ἐντολές. Ὁ ἄλλος τρόπος εἶναι ὅταν, ἐκεῖνος πού ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προσευχὴ τοῦ δικαίου, ἐκτελεῖ τὰ ἔργα τῆς προσευχῆς, καὶ τὸν προηγούμενο βίον του διορθώνοντας καὶ ἰσχυροποιώντας τὴ δέηση τοῦ δικαίου, ἐνισχυμένη ἀπὸ τὴν καλὴ του ἀναστροφή.

πα. Κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴ δέηση τοῦ δικαίου δὲν ἀποκομίζει ὁποῖος τὴν κάνει, ὅταν εὐχαριστιέται ἀπὸ τὶς παραβάσεις του περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μὲ τὶς ἀρετές. Γιατὶ καὶ ὁ μέγας Σαμουὴλ πενθοῦσε κάποτε γιὰ τὸν Σαοὺλ πού ἀμάρτησε, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ

22. Τὸ μεγάλο δηλαδή, τὸ ὑπερβολικὸ, τὸ ὑπερφυσικὸ.

23. Ἰακ. 5, 16.

πτορα τοῦ πένθους τὴν καθήκουσαν τοῦ πλημμελοῦντος διορθωσιν. Διὸ τοῦ ἀνονήτου πένθους ὁ Θεὸς καταπαύων τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα, φησὶ πρὸς αὐτόν, «Ἔως πότε σὺ πενθεῖς ἐπὶ Σαούλ, καὶ ἐγὼ ἐξουδένωκα αὐτόν, τοῦ βασιλεύειν ἐπὶ τὸν
5 Ἰσραήλ;».

πβ'. Καὶ πάλιν Ἰερεμίας ὁ συμπαθέστατος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, περὶ τὴν πλάνην μανέντος τῶν δαιμονίων, οὐκ εἰσακούεται προσευχόμενος, οὐκ ἔχων εἰς προσευχῆς δύναμιν τὴν ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν ἀθέων Ἰουδαίων ἐπιστροφῆν. Ὄθεν
10 τοῦ διακενῆς προσεύχεσθαι καὶ τοῦτον ἀπάγων ὁ Θεός, φησὶ, «Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ ἀξίου τοῦ ἐλεηθῆναι αὐτούς, καὶ μὴ εὐχου, καὶ μὴ προσέλθης μοι περὶ αὐτῶν ἔτι, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι».

πγ'. Πολλῆς ὄντως ἐστὶν ἀβελτηρίας, ἵνα μὴ λέγω παραφρο-
15 σῆνης, δι' εὐχῆς δικαίων ἐπιζητεῖν σωτηρίαν, τὸν κατὰ διάθεσιν τοῖς ὀλεθρίοις ἠδόμενον, κάκεινων αἰτεῖσθαι συγχώρησιν, οἷς ἐγκαυχᾶται κατ' ἐνέργειαν προθέσει σπιλούμενος, δέον μὴ ἀργὴν ἔαν γίνεσθαι καὶ ἀκίνητον τοῦ δικαίου τὴν δέησιν, τὸν ταύτης δεόμενον, εἴπερ ἀληθῶς τοῖς πονηροῖς ἀπεχθάνεται, ἀλλ' ἐν-
20 εργὸν ποιεῖν καὶ ἰσχυράν, ταῖς οἰκείαις ἀρεταῖς πτερουμένην, καὶ φθάνουσαν τὸν συγχώρησιν διδόναι τῶν πλημμεληθέντων δυνάμενον.

πδ'. «Πολὺ ἰσχύει τοῦ δικαίου ἡ δέησις», εἴτε ἐκ τοῦ ποιουμένου ταύτην δικαίου, εἴτε ἐκ τοῦ γίνεσθαι αὐτὴν αἰτουμένου
25 τὸν δίκαιον ἐνεργουμένη. Ὑπὸ μὲν γὰρ τοῦ δικαίου ἐνεργουμένη δίδωσιν αὐτῷ παρησῖαν πρὸς τὸν δοῦναι δυνάμενον τὰ τῶν δικαίων αἰτήματα· ὑπὸ δὲ τοῦ ταύτην αἰτουμένου τὸν δίκαιον, τῆς προτέρας αὐτὸν μοχθηρίας ἀφίστησι, μεταβάλλουσα πρὸς ἀρετὴν αὐτῷ τὴν διάθεσιν.

κάμψει τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ δὲν εἶχε συνεργάτη στὸ πένθος τὴν πρέπουσα διόρθωση τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Διακόπτοντας ὁ Θεὸς τὸ ἀνώφελο πένθος τοῦ λειτουργοῦ του λέγει πρὸς αὐτόν· «Μέχρι πότε ἐσὺ θὰ πενθεῖς γιὰ τὸν Σαούλ, τὴ στιγμὴ πού ἐγὼ τὸν διέγραψα ἀπὸ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ;»²⁴.

πβ'. Καὶ πάλι ὁ φιλανθρωπότατος Ἰερεμίας γιὰ χάρι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, πού τὸν εἶχε πιᾶσει λύσσα μὲ τὴν δαιμονικὴ πλάνη, δὲν εἰσακούεται ὅταν προσεύχεται, ἐπειδὴ δὲν ἐνίσχυε τὴ δύναμη τῆς προσευχῆς του ἢ ἐπιστροφή τῶν ἄθεων Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν πλάνη. Γι' αὐτὸ ἀποτρέποντας κι αὐτόν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν κενὴ προσευχὴ τοῦ λέγει· «Καὶ σὺ μὴν προσεύχεσαι γι' αὐτόν τὸ λαὸ καὶ μὴν ἀξιῶνεις νὰ ἐλεηθοῦν καὶ μὴν εὐχέσαι καὶ μὴν ἔρθεις πιά νὰ μὲ παρακαλέσεις γι' αὐτούς, γιατί δὲν θὰ σέ ἀκούσω»²⁵.

πγ'. Εἶναι πραγματικὰ μεγάλη ἀνοησία, γιὰ νὰ μὴν πῶ παραφροσύνη, νὰ ἐπιζητεῖ σωτηρία μὲ τὴν προσευχὴ τῶν δικαίων ἐκεῖνος πού εὐχαριστιέται μὲ τὰ ὀλέθρια, καὶ νὰ ζητεῖ συγχώρηση γι' αὐτὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα καυχιέται ὅτι τὸν σπιλώνουν μὲ θέλησή του στὴν πράξη, ἐνῶ πρέπει νὰ μὴν ἀφήνει νὰ γίνεται ἀνενεργῆς καὶ ἀκίνητη ἡ δέηση τοῦ δικαίου ὅποιος τὴν ἔχει ἀνάγκη, ἂν πραγματικὰ ἀπεχθάνεται τὰ πονηρά, ἀλλὰ νὰ τὴν κάνει ἐνεργὸ καὶ ἰσχυρὴ, πού νὰ παίρνει φτερὰ ἀπὸ τὶς ἀρετὲς του καὶ νὰ φτάνει σ' ἐκεῖνον πού μπορεῖ νὰ συγχωρήσει τὰ ἁμαρτήματα.

πδ'. «Ἔχει μεγάλη δύναμη ἡ δέηση τοῦ δικαίου» πού γίνεται εἴτε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν δίκαιο πού τὴν κάνει, εἴτε ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὴ ζητεῖ ἀπὸ τὸ δίκαιο νὰ τὴν κάνει γι' αὐτόν. Ὄταν τὴν κάνει ὁ δίκαιος, λαμβάνει παρησία πρὸς ἐκεῖνον πού μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσει τὰ αἰτήματα τῶν δικαίων. Ὄταν πάλι τὴν κάμνει αὐτὸς πού τὴ ζητεῖ ἀπὸ τὸ δίκαιο, τὸν ἀπαλλάσει ἀπὸ τὴν προηγούμενη μοχθηρία του, μεταβάλλοντάς τὴ διάθεσή του πρὸς τὴν ἀρετή.

24. Α' Βασ. 16, 1.

25. Ἰερ. 7, 16.

πέ. Τοῦ Ἀποστόλου εἰρηκότος, «Ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον ἐστὶ λυπηθέντας ὑμᾶς ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς», πῶς τις λυπούμενος ἐν πειρασμοῖς δύναται ἀγαλλιᾶσθαι ἐν ᾧ λυπεῖται;

5 πς. Τὴν λύπην διττὴν οἶδε τῆς ἀληθείας ὁ λόγος τὴν μὲν κατὰ ψυχὴν ἀφανῶς, τὴν δὲ κατ' αἴσθησιν φανερώς συνισταμένην καὶ τὴν μὲ ὄλον τῆς ψυχῆς τὸ θάθος περιλαμβάνουσαν, τῇ μάστιγι τῆς συνειδήσεως αἰκίζόμενον, τὴν δὲ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν περιγράφουσαν, τῷ θάρει τῶν ἀλγεινῶν συστελλομένην τῆς
10 φυσικῆς διαχύσεως καὶ τὴν μὲν τῆς κατ' αἴσθησιν ἡδονῆς, τὴν δὲ τῆς κατὰ ψυχὴν εὐφροσύνης τέλος ὑπάρχουσαν· μᾶλλον δὲ τὴν μὲν τῶν κατ' αἴσθησιν γνωμικῶν, τὴν δὲ τῶν κατ' αὐτὴν συμπέρασμα παρὰ γνώμην παθῶν τυγχάνουσαν.

πς. Λύπη ἐστὶ κατ' ἐμέ φάναι, διάθεσις ἡδονῶν ἐστερη-
15 μένη, στέρησις δὲ καθέστηκεν ἡδονῶν, πόνων ἐπαγωγή· πόνος δὲ σαφῶς ἐστὶ φυσικῆς ἕξεως ἔλλειψις ἢ ὑποχώρησις, ἔλλειψις δὲ φυσικῆς ἐστὶν ἕξεως πάθος τῆς κατὰ φύσιν ὑποκειμένης τῇ ἕξει δυνάμεως. Τὸ δὲ πάθος τῆς κατὰ φύσιν ὑποκειμένης τῇ ἕξει δυνάμεως ἐστὶν, ὁ κατὰ τὴν παράχρησιν τῆς φυσικῆς ἐνεργείας
20 τρόπος παράχρησις δὲ τοῦ κατ' ἐνέργειαν τρόπου καθέστηκεν ἢ πρὸς τὸ μὴ πεφυκὸς κατὰ φύσιν καὶ ὑφιστάμενον τῆς δυνάμεως κίνησις.

πη. Τὴν κατὰ ψυχὴν λύπην τέλος εἶναί φησι τῆς κατ' αἴσθησιν ἡδονῆς ἐκ γὰρ ταύτης συνίσταται λύπη ψυχῆς ὡσπερ
25 οὖν καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἡδονῆς τέλος ἐστὶν ἢ κατὰ σάρκα λύπη· ψυχῆς γὰρ εὐφροσύνη σαρκὸς γίνεται κόλασις.

πθ. Διττὴν τὴν λύπην λέγει τὴν μὲν περὶ τὴν αἴσθησιν, κα-

πέ'. Ἐφοῦ ὁ ἀπόστολος ἔχει πεῖ γιά τόν (νέο κόσμο) «νά χαίρεστε πάντοτε, ἔστω κι ἂν εἶναι ἀνάγκη νά λυπηθεῖτε τώρα λίγο μέ τούς διάφορους πειρασμούς»²⁶, πῶς τότε κάποιος πού λυπᾶται μέ διάφορους πειρασμούς μπορεῖ νά χαίρεται γι' αὐτό πού λυπᾶται;

ποτ'. Ὁ Λόγος τῆς ἀλήθειας παρουσιάζει τή λύπη διπλῆ· ἡ μία εἶναι ἀφανής στήν ψυχή, ἐνώ ἡ ἄλλη βρίσκεται φανερό στίς αἰσθήσεις. Καί ἡ μία περιλαμβάνει ὅλο τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, πού δέχεται τὰ χτυπήματα ἀπό τὸ μαστίγιο τῆς συνείδησης, ἐνώ ἡ ἄλλη περιέχει ὅλες τίς αἰσθήσεις καί τὸ βάρος τῶν ἀλγεινῶν τήν κάνει νά συστέλλει τὸ φυσικό ἄπλωμά της. Καί ἡ μία εἶναι κατάληξη τῆς ἡδονῆς τῶν αἰσθήσεων, ἐνώ ἡ ἄλλη τῆς ψυχικῆς εὐφροσύνης, ἡ καλύτερα, ἡ μία εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἐκούσιων ἐπιλογῶν στίς αἰσθήσεις, ἡ ἄλλη τῶν παθῶν πού τῆς συμβαίνουν παρὰ τή γνώμη της.

πζ'. Λύπη κατὰ τή γνώμη μου εἶναι διάθεση πού στερεῖται τίς ἡδονές· στέρηση τῶν ἡδονῶν εἶναι ἡ παρουσία πόνων· πόνος εἶναι σαφῶς ἡ ἔλλειψη ἢ ἡ ὑποχώρηση μιᾶς φυσικῆς ἕξης· ἔλλειψη τῆς φυσικῆς ἕξης εἶναι τὸ πάθος τῆς φυσικῆς δύναμης πού ὑπόκειται στήν ἕξη· τὸ πάθος πάλι τῆς φυσικῆς δύναμης πού ὑπόκειται στήν ἕξη εἶναι ὁ κατὰ κακὴ χρῆση τρόπος τῆς φυσικῆς ἐνέργειας, καί τέλος κακὴ χρῆση τοῦ τρόπου ἐνέργειας εἶναι ἡ κίνηση τῆς δύναμης πρὸς αὐτό πού δέν εἶναι ἔμφυτο οὔτε ὑπάρχει σύμφωνα μέ τή φύση.

πη'. Ἡ λύπη τῆς ψυχῆς μας εἶναι, λέγει, τέλος τῆς ἡδονῆς ἀπὸ τὴν αἴσθησι· γιατί ἀπὸ αὐτὴν δημιουργεῖται ἡ λύπη τῆς ψυχῆς. Ὅπως ἀκριβῶς καί τῆς ἡδονῆς τῆς ψυχῆς τέλος της εἶναι ἡ λύπη τῆς σάρκας· γιατί ἡ εὐφροσύνη τῆς ψυχῆς γίνεται τιμωρία (λύπη) τῆς σάρκας.

πθ'. Ἡ λύπη εἶναι, λέγει, διπλῆ· ἡ μία ἔχει σχέση μέ τὴν αἴσθη-

τὰ στέρησιν τῶν σωματικῶν ἡδονῶν συνισταμένην, τὴν δὲ περι-
 νοῦν κατὰ στέρησιν τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν γινομένην. Διττοὺς
 δὲ λέγει καὶ τοὺς πειρασμούς, τοὺς μὲν ἔκουσίους, τοὺς δὲ ἀκου-
 σίους. Καὶ τοὺς μὲν ἔκουσίους τῆς κατ' αἴσθησιν σωματικῆς
 5 ἡδονῆς εἶναι πατέρας, τῆς δὲ κατὰ ψυχὴν λύπης (ὀδύνης) εἶναι
 γεννήτορας μόνη γὰρπραχθεῖσα λυπεῖ τὴν ψυχὴν ἢ ἁμαρτία·
 τοὺς δ' ἀκουσίους, οἵτινες ἐν τοῖς παρὰ γνώμην δείκνυται πό-
 νοις, τῆς μὲν κατὰ ψυχὴν ἡδονῆς εἶναι πατέρας, τῆς δὲ κατ' αἴ-
 σθησιν σωματικῆς λύπης εἶναι γεννήτορας

10 ζ'. Ὡσπερ τὴν λύπην διττὴν, ὡς ἔφην, οἶδεν ὁ λόγος, οὕτω
 καὶ τῶν πειρασμῶν διττὸν ἐπίσταται τὸν τρόπον· τὸν μὲν κατὰ
 γνώμην, τὸν δὲ παρὰ γνώμην· καὶ τὸν μὲν ἔκουσίων ἡδονῶν
 δημιουργόν, τὸν δὲ ἀκουσίων ὀδυνῶν ἐπακτικόν. Ὁ γὰρ κατὰ
 γνώμην πειρασμὸς τὰς κατὰ προαίρεσιν ἔκουσίους σαφῶς συνί-
 15 στησιν ἡδονάς, ὁ δὲ παρὰ γνώμην προδήλως τοὺς ἀκουσίους
 παρὰ προαίρεσιν ἐφίστησι πόνους καὶ ὁ μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν, ὁ
 δὲ τῆς κατ' αἴσθησιν λύπης καθέστηκεν αἴτιος

ζα'. Ὁ μὲν κατὰ γνώμην πειρασμὸς τὴν κατὰ ψυχὴν λύπην
 συνίστησι, τὴν δὲ κατ' αἴσθησιν δημιουργεῖ σαφῶς ἡδονήν· ὁ δὲ
 20 παρὰ γνώμην, τὴν μὲν τῆς ψυχῆς ἡδονήν, τὴν δὲ τῆς σαρκὸς λύ-
 πην ὑφίστησιν.

ζβ'. Οἶμαι τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν, πῶς δεῖ προσεύχε-
 σθαι τοὺς οἰκείους διδάσκοντα μαθητάς, πρὸς τό, τὸ κατὰ γνώ-
 μην εἶδος τῶν πειρασμῶν ἀπεύχεσθαι, φάσκειν, «Καὶ μὴ εἰς-
 25 ενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», τῶν ἡδονικῶν δηλονότι καὶ γνω-
 μικῶν καὶ ἔκουσίων πειρασμῶν, μὴ ἐγκαταλειφθῆναι πείραν
 λαβεῖν εὐχεσθαι· τὸν δὲ μέγα Ἰάκωβον, τοῦ Κυρίου λεγόμενον
 ἀδελφόν, πρὸς τὸ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν εἶδος διδάσκοντα
 μὴ συστέλλεσθαι τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγωνιζομένους, φάναι

ση καὶ συνίσταται στὴ στέρηση τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι σχετικὴ μὲ τὸ νοῦ καὶ γίνεται μὲ στέρηση τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς. Διπλοὺς λέγει καὶ τοὺς πειρασμοὺς· ἔκούσιους καὶ ἀκούσιους. Οἱ ἔκούσιοι εἶναι πατέρες τῆς σωματικῆς ἡδονῆς τῶν αἰσθήσεων καὶ γεννοῦν τὴν λύπη στὴν ψυχὴ. "Ἐν δηλαδὴ πραχθεῖ μόνῃ τῆς ἡ ἀμαρτία προκαλεῖ στὴν ψυχὴ λύπη. Οἱ ἀκούσιοι, πού τοὺς βλέπομε στοὺς ἀκούσιους πόνους, εἶναι πατέρες τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς καὶ γεννοῦν τὴ σωματικὴ λύπη στὶς αἰσθήσεις.

4. "Ὅπως ὁ λόγος, ὅπως εἶπα, χαρακτηρίζει τὴ λύπη διπλῆ, ἔτσι χαρακτηρίζει διπλὸ καὶ τὸν τρόπο τῶν πειρασμῶν, τὸν ἕνα σύμφωνο μὲ τὴ γνώμη, καὶ τὸν ἄλλο χωρὶς τὴ γνώμη. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν ἔκούσιων ἡδονῶν, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἐπιφέρει τὶς ἀκούσιες ὀδύνες. Ὁ σύμφωνος μὲ τὴ γνώμη πειρασμὸς συνιστᾶ σαφῶς τὶς ἔκούσιες ἡδονές τὶς σύμφωνες μὲ τὴν προαίρεσίν της. Ἐνῶ ὁ χωρὶς τὴ γνώμη πειρασμὸς ἐπιφέρει προφανῶς τοὺς ἀκούσιους χωρὶς τὴν προαίρεση πόνους. Ἐτσι ὁ ἕνας εἶναι αἴτιος τῆς ψυχικῆς λύπης, ἐνῶ ὁ ἄλλο τῆς λύπης ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις.

4α. Ὁ σύμφωνος μὲ τὴ γνώμη πειρασμὸς εἶναι δημιουργὸς τῆς λύπης τῆς ψυχῆς καὶ δημιουργεῖ σαφῶς τὴν ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων, ἐνῶ ὁ χωρὶς τὴ γνώμη πειρασμὸς προκαλεῖ τὴν ἡδονὴ τῆς ψυχῆς καὶ τὴ λύπη τῆς σάρκας.

4β. Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας, διδάσκοντας τοὺς μαθητὲς του πῶς πρέπει νὰ προσεύχονται, λέγοντας τὰ λόγια «καὶ μὴ μᾶς ἀφήσεις νὰ πέσομε σὲ πειρασμό»²⁷, ἔλεγε, νομίζω, ν' ἀπεύχονται τὸ σύμφωνο μὲ τὴ γνώμη εἶδος τῶν πειρασμῶν· νὰ προσευχόμεσθε δηλαδὴ νὰ μὴ ἀφεθοῦμε νὰ λάβομε πείρα τῶν ἡδονικῶν καὶ σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη καὶ ἔκούσιων πειρασμῶν. Κι ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὁ λεγόμενος ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, διδάσκοντας τοὺς ἀγωνιστὲς τῆς ἀλήθειας νὰ μὴ συστέλλονται πρὸς τὸ εἶδος τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν,

«Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις», δηλονότι τοῖς ἀκουσίοις καὶ παρὰ γνώμην καὶ πόνων ποιητικοῖς πειρασμοῖς. Καὶ δηλοῦσι σαφῶς, ἐκεῖ μὲν ἐπάγων ὁ Κύριος, «Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ», ἐνταῦθα δὲ ὁ μέγας Ἰάκωβος, «Γινώσκοντες, ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν, ἣ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι».

4γ'. Ὁ μὲν Κύριος ἀπεύχεσθαι τοὺς ἐκουσίους ἡμᾶς διδάσκει πειρασμούς, ὡς σαρκὸς μὲν ἡδονῆς, ψυχῆς δὲ ποιητικούς. ὁ δὲ μέγας Ἰάκωβος ἐπὶ τοῖς ἀκουσίοις ἡμῖν παραινεῖ χαίρειν πειρασμοῖς, ὡς σαρκὸς μὲν ἡδονήν, ψυχῆς δὲ ὀδύνην ἀφαιρουμένοις.

4δ'. Τέλειός ἐστιν ὁ τοῖς ἐκουσίοις δι' ἐγκρατείας μαχόμενος καὶ τοῖς ἀκουσίοις δι' ὑπομονῆς ἐγκαρτερῶν πειρασμοῖς, καὶ ὀλόκληρός ἐστιν ὁ καὶ τὴν προᾶξιν μετὰ γνώσεως καὶ τὴν θεωρίαν οὐκ ἄπρακτον διανύων.

4ε'. Διηρημένης εἰς ψυχὴν τε καὶ αἴσθησιν τῆς τε λύπης καὶ τῆς ἡδονῆς, ὁ τὴν τῆς ψυχῆς περιποιούμενος ἡδονήν, τὴν δὲ τῆς αἰσθήσεως μεθ' ὑπομονῆς καταδεχόμενος λύπην, δόκιμος γίνεται καὶ τέλειος καὶ ὀλόκληρος. δόκιμος μὲν διὰ τὴν πείραν τῶν κατ' αἴσθησιν ἐναντίων, τέλειος δὲ ὡς τῆ κατ' αἴσθησιν ἡδονῆ τε καὶ λύπη δι' ἐγκρατείας καὶ ὑπομονῆς ἀνενδότως μαχόμενος, ὀλόκληρος δὲ ὡς τὰς μαχομένας ταῖς κατ' αἴσθησιν ἀλλήλαις ἀντικειμέναις διαθέσεσιν ἕξεις ἐν τῇ σταθερότητι τῆς κατὰ τὸν λόγον ταυτότητος ἀλωδήτους διαφυλάττων. φημὶ δὲ τὴν προᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν, ἀλλήλαις συνεχομένας καὶ μηδεμίαν τῆς ἐτέρας διεξευγμένην, ἀλλὰ τὴν μὲν προᾶξιν τῆς θεωρίας τὴν γινώσιν διὰ τῶν τρόπων προφαίνουσαν, τὴν δὲ θεωρίαν οὐχ ἥττον τοῦ λόγου τὴν ἀρετὴν τεθωρακισμένην τῆς πράξεως.

λέγει· «Νὰ θεωρήσετε, ἀδελφοί μου, μεγάλη χαρά, ὅταν πέσετε σὲ διάφορους πειρασμούς»²⁸, δηλαδή σὲ ἀκούσιους καὶ ἀντίθετους μετὰ τὴ γνώμη πειρασμούς πού προκαλοῦν πόνους. Καὶ τὸ δηλώνουν αὐτὸ μὲ σαφήνεια, ὁ μὲν Κύριος προσθέτοντας στὰ λόγια του ἐκεῖνα, «Ἐὰν σῶσε μας ἀπὸ τὸν πονηρὸ»²⁹, καὶ ὁ μέγας Ἰάκωβος «Γνωρίζοντας ὅτι ἡ δοκιμασία τῆς πίστεως σας σφυρηλατεῖ τὴν ὑπομονὴ καὶ ἡ ὑπομονὴ νὰ κρατήσῃ ὡς τὸ τέλος, γιὰ νὰ γίνετε τέλειοι καὶ ὀλοκληρωμένοι καὶ νὰ μὴν ὑστερεῖτε σὲ τίποτε»³⁰.

ζγ'. Ὁ Κύριος δηλαδή μᾶς διδάσκει ν' ἀπευχόμαστε τοὺς ἐκούσιους πειρασμούς, ἐπειδὴ προκαλοῦν ἡδονὴ στὴ σάρκα καὶ ὀδύνη στὴν ψυχὴ, ἐνῶ ὁ μέγας Ἰάκωβος μᾶς προτρέπει νὰ χαιρόμαστε γιὰ τοὺς ἀκούσιους πειρασμούς, ἐπειδὴ ἀφαιροῦν τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς.

ζδ'. Τέλειος εἶναι ὁποῖος μάχεται τοὺς ἐκούσιους πειρασμούς μετὰ τὴν ἐγκράτεια καὶ δείχνει καρτερίαν καὶ ὑπομονὴ στοὺς ἀκούσιους, ἐνῶ ὀλοκληρωμένος εἶναι ὁποῖος διανύει καὶ τὴν πράξη μετὰ γνώση καὶ τὴ θεωρίαν ὄχι χωρὶς πράξη.

ζε'. Ὦντας μοιρασμένη στὴν ψυχὴ καὶ στὴν αἴσθησις τόσο ἡ λύπη ὅσο καὶ ἡ ἡδονή, ὁποῖος φροντίζει τὴν ἡδονὴ τῆς ψυχῆς καὶ δέχεται μετὰ ὑπομονὴ τὴ λύπη τῆς αἴσθησις, γίνεται δοκιμασμένος καὶ τέλειος καὶ ὀλοκληρὸς. Δοκιμασμένος γίνεται λόγῳ τῆς πείρας τῶν ἀντίθετων κατὰ τὴν αἴσθησις· τέλειος, γιὰτὶ μάχεται ἀνένδοτα μ' ἐγκράτεια καὶ ὑπομονὴ στὴν ἡδονὴ καὶ τὴ λύπη τῆς αἴσθησις· καὶ ὀλοκληρωμένος, ἐπειδὴ τίς ἕξεις πού μάχονται τίς ἀντίθετες μεταξύ τους διαθέσεις τῆς αἴσθησις τίς διαφυλάττει ἀλώβητες μέσα στὴ σταθερότητα τῆς ταυτότητος τοῦ λόγου τους, καὶ ἐννοῶ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρίαν, πού συνδέονται μεταξύ τους καὶ καμμιά δὲν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ ἡ πράξη μετὰ τίς ἐκδηλώσεις τῆς προβάλλει τὴ γνώση τῆς θεωρίας, ἐνῶ ἡ θεωρία προβάλλει τὴν ἀρετὴ τῆς πράξης ὄχι λιγότερο θωρακισμένη ἀπὸ τὸ λόγο.

28. Ἰακ. 1, 2.

29. Ματθ. 6, 13.

30. Ἰακ. 1, 3, 4.

45. Ὁ λύπης καὶ ἡδονῆς σαρκὸς πείραν λαβὼν, λέγοιτ' ἂν δόκιμος, ὡς εὐχερείας καὶ δυσχερείας τῶν περὶ σάρκα πραγμάτων πεπειραμένος· τέλειος δὲ ὁ τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ὀδύνην τῇ τοῦ λόγου δυνάμει καταπαλαίσας· ὁλόκληρος δὲ ὁ
5 τὰς κατὰ τὴν προᾶξιν καὶ θεωρίαν ἕξεις ἀτρέπτους τῇ περὶ τὸν θεῖον πόθον συντονία διατηρήσας

45. Τῆς μὲν κατὰ ψυχὴν λύπης ἐστὶ διττὸς ὁ τρόπος· ὁ μὲν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις, ὁ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις πλημμυλήμασι συνιστάμενος. Αἰτία δὲ τῆς τοιαύτης λύπης ἢ κατ' αἴσθησιν τοῦ λυπου-
10 μένου σαφῶς, ἢ τῶν δι' οὓς λυπεῖται, καθέστηκεν ἡδονή. Κατὰ γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον, οὐκ ἔστι παντελῶς ἁμαρτία σχεδὸν ἐν ἀνθρώποις, μὴ τῆς ψυχῆς πρὸς αἴσθησιν, ἡδονῆς ἔνεκεν ἀλόγιστον σχέσιν, ἀρχὴν τῆς οἰκείας γενέσεως ἔχουσα. Τῆς δὲ κατὰ
15 ψυχὴν ἡδονῆς αἰτία προδήλως ἐστίν, ἢ κατ' αἴσθησιν τοῦ ἐπὶ ταῖς οἰκείαις ἢ ταῖς ἀλλοτρίαις ἀρεταῖς ἡδομένου τε καὶ χαίροντος λύπη. Κατὰ γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον, οὐκ ἔστιν ἀρετὴ σχεδὸν ἐν ἀνθρώποις, μὴ τῆς ψυχῆς πρὸς αἴσθησιν λελογισμένην ἀποδιάθεσιν, ἀρχὴν τῆς οἰκείας γενέσεως ἔχουσα.

47. Χωρὶς τῆς κατὰ ψυχὴν ἐμπαθοῦς πρὸς αἴσθησιν σχέσε-
20 ως, οὐκ ἔστιν ἐν ἀνθρώποις παντελῶς ἁμαρτία· πάσης δὲ λύπης συνισταμένης κατὰ ψυχὴν, ἡδονὴ σαρκὸς προηγεῖται.

48. Γένεσις ἀρετῆς ἐστὶν ἀληθῆς, ἢ πρὸς τὴν σάρκα τῆς ψυχῆς ἐκουσίως ἀλλοτρίωσις· εὐφραίνει δὲ ψυχὴν πνευματικῶς ὁ τοῖς ἐκουσίοις τὴν σάρκα πόνοις δαμάζων.

25 ρ'. Τῆς ψυχῆς ὑπὲρ ἀρετῆς πρὸς τὴν αἴσθησιν ἀποδιάθεσιν κτησαμένης, ἐξανάγκης ἢ αἴσθησις ἐν πόνοις ἔσται, τὴν τῶν ἡδέων ἐπινοητικὴν συνημμένην αὐτῇ κατὰ τὴν γνωμικὴν σχέσιν, τῆς ψυχῆς οὐκ ἔχουσα δύναμιν τούναντίον δέ, τὴν μὲν τῶν αὐ-

ζς. "Οποιος δοκίμασε τὴ σαρκικὴ λύπη καὶ ἡδονή, μπορεῖ νὰ λεχθεῖ δοκιμασμένος, γιατί ἔχει δοκιμάσει τὴν εὐκολία καὶ δυσκολία τῶν σχετικῶν μὲ τὴ σάρκα πραγμάτων. Τέλειος πάλι μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὁποιος κατανίκησε μὲ τὴν δύναμη τοῦ λόγου τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας καὶ τὴν ὀδύνη της. Ἐνῶ ὀλοκληρωμένος ὁποιος διατήρησε τις σχετικὲς μὲ τὴν πράξη καὶ θεωρία ἕξεις ἀμετάβλητες μὲ τὸ συντονισμό τους γύρω ἀπὸ τὸν θεῖο πόθο.

ζς. Ἡ λύπη τῆς ψυχῆς ἐκδηλώνεται μὲ δύο τρόπους· ὁ ἓνας εἶναι γιὰ τὰ δικὰ μας πλημμελήματα, καὶ ὁ δεύτερος γιὰ τὰ πλημμελήματα τῶν ἄλλων. Αἰτία τῆς λύπης αὐτῆς εἶναι σαφῶς ἢ ἀπὸ τὴν αἴσθησις ἡδονῆ ἐκείνου ποὺ λυπᾶται κι αὐτῶν γιὰ τοὺς ὁποίους λυπᾶται. Γιατί, γιὰ ν' ἀκριβολογήσω, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν καμμιά ἀπολύτως ἁμαρτία στοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχει ἀρχὴ τῆς γένεσός της τὴν ἀλόγιστη σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἴσθησις γιὰ χάρη τῆς ἡδονῆς. Τῆς ἡδονῆς πάλι τῆς ψυχῆς πρόδηλη αἰτία εἶναι ἢ ἀπὸ τις αἰσθήσεις λύπη ἐκείνου ποὺ εὐχαριστιέται καὶ χαίρεται γιὰ τις δικές του ἢ τις ἀρετὲς τῶν ἄλλων. Γιατί, γιὰ ν' ἀκριβολογήσω, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἀρετὴ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ νὰ μὴ ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς γένεσός της στὴν ἐσκεμμένη ἄρνησις τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἴσθησις.

ζη. Χωρὶς τὴν ἐμπαθῆ σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἴσθησις δὲν ὑπάρχει καθόλου ἁμαρτία στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀπὸ κάθε λύπη ποὺ ὑπάρχει στὴν ψυχὴ προσηγεῖται ἢ ἡδονὴ τῆς σάρκας.

ζθ. Ἀληθινὴ γένεσις τῆς ἀρετῆς εἶναι ἢ ἐκούσια ἀποξένωσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὴ σάρκα, καὶ ὅτι προξενεῖ πνευματικὴ εὐφροσύνη στὴν ψυχὴ ὁποιος δαμάζει τὴ σάρκα μὲ ἐκούσιους πόνους.

ρ. "Οταν ἢ ψυχὴ ἔχει ἀποκτήσει ἀρνητικὴ διάθεσις πρὸς τὴν αἴσθησις γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, ἀναγκαστικὰ ἢ αἴσθησις θὰ ταλαιπωρηθεῖ ἀπὸ πόνους, ἐπειδὴ δὲν ἔχει δεμένη μαζί της μ' ἐλεύθερη τῆς γνώμης σχέση τὴν ψυχικὴ δύναμη ποὺ ἐπινοεῖ τὰ εὐχάριστα.

τῆς φυσικῶν ἡδονῶν ἐπανάστασιν, δι' ἐγκρατείας ἀνδρικῶς
 ἀπορραπίζουσιν, πρὸς δὲ τὴν τῶν παρὰ φύσιν καὶ ἀκουσίων
 πόνων ἐπαγωγὴν διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀμείλικτον παντελῶς διαμέ-
 νουσιν, καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν θεοπρεποῦς ἀξίας τε καὶ δόξης διὰ
 5 τὴν ἀνυπόστατον ἡδονὴν οὐκ ἐξισταμένην, καὶ πρὸς τὴν τῶν
 πόνων ἀντίληψιν φειδοῖ τῆς σαρκὸς διὰ τὴν ὀδυνῶσαν αἴσθη-
 σιν τοῦ ὕψους τῶν ἀρετῶν οὐκ ἀποπίπτουσιν. Τῆς δὲ κατ' αἴ-
 σθησιν λύπης αἰτία καθέστηκεν ἡ πρὸς τὰ κατὰ φύσιν τῆς ψυ-
 χῆς παντελῆς ἀσχολία. Τὴν δὲ κατ' αἴσθησιν ἡδονὴν ἢ παρὰ
 10 φύσιν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς προδήλως ὑφίστησιν, ἄλλην ἀρχὴν
 ἔχειν οὐ δυναμένην συστάσεως, ἢ τῆς ψυχῆς τῶν κατὰ φύσιν
 ἀπόθεσιν.

Τὸ ἀντίθετο, καταστέλλοντας μὲ ἀνδρεία ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν ἐπανάσταση τῶν φυσικῶν ἡδονῶν τῆς μὲ τὴν ἐγκράτεια, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο παραμένοντας τελείως ἀδιάλλακτη μὲ τὴν ὑπομονή τῆς πρὸς τὴ συρροή τῶν παραφύση καὶ ἀκούσιων πόνων καὶ μὴ ἀπομακρυνόμενη καθόλου ἀπὸ τῆ θεία ἀξία καὶ δόξα γιὰ χάρη τῆς ἀνυπόστατης ἡδονῆς, δὲν ἐκπίπτει ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ἀρετῶν ὡς πρὸς τὴν ἀνάληψη τῶν μόχθων ἀπὸ φειδῶ τῆς σάρκας ἕξαιτίας τῆς αἰσθησης ποῦ πονᾷ. Τῆς λύπης πάλι στὴν αἰσθησι αἰτία εἶναι ἡ πλήρης ἀσχολία τῆς ψυχῆς μὲ τὰ φυσικὰ. Καὶ τέλος τὴν ἡδονὴ στὴν αἰσθησι τὴν προκαλεῖ προφανῶς ἡ παραφύση ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλη ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς τῆς, παρὰ τὴν ἀπόθεσι ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τῆς.

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

α. Ἐπινοητικὴν οἶδε τὴν νοερὰν τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἣτις, χωριζομένη τῆς κατ' αἰσθησιν σχέσεως, ἔρημον τῆς πρὸς ἡδονὴν τὴν σάρκα καταλιμπάνει προνοίας κατὰ τὴν ἐν γνώμῃ σχέσιν, οὐδὲ τὴν ὀδύνην τῆς σαρκὸς ἀνεχομένη περαμυθεῖσθαι, διὰ
5 τὴν ἐν σχέσει τῆς γνώμης πρὸς τὰ θεῖα ὀλικὴν σχολήν.

β. Νοῦς καὶ αἰσθησις ἀντικειμένην ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, διὰ τὴν τῶν αὐτοῖς ὑποκειμένων ἀκροτάτην διαφορὰν καὶ ἑτερότητα. Ὁ μὲν γὰρ ὑποκειμένας ἔχει τὰς νοητὰς καὶ ἀσωμάτους οὐσίας, ὧν ἀσωμάτως ἀντιλαμβάνεσθαι
10 πέφυκεν, ἡ δὲ τὰς αἰσθητὰς καὶ σωματικὰς φύσεις, ὧν καὶ αὐτὴ φυσικῶς ἀντιλαμβάνεται.

γ. Ἡ τῆς ψυχῆς τῶν κατὰ φύσιν ἀπόθεσις τῆς κατ' αἰσθησιν ἡδονῆς ἀρχὴ γίνεσθαι πέφυκε. Τῆς γὰρ ψυχῆς περὶ τὰ κατὰ φύσιν ἀγαθὰ πονουμένης, οὐκ ἔστιν ἡ τὸν κατ' αἰσθησιν τῆς ἡ-
15 δονῆς τρόπον ἐφευρίσκουσα δύναμις

δ. Ἐνθα λόγος προκαθηγεῖται τῆς αἰσθήσεως κατὰ τὴν τῶν ὄρατῶν θεωρίαν, πάσης ἐστέρηται τῆς κατὰ φύσιν ἢ σὰρξ ἡδονῆς, οὐκ ἔχουσα τὴν αἰσθησιν ἄφետον καὶ τῶν λογικῶν ἀπολελυμένην δεσμῶν, εἰς ὑπηρεσίαν τῶν κατ' αὐτὴν ἡδονῶν. Ὁ-
20 θεν καὶ ἐξανάγκης κρατοῦντος τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, ἡ πρὸς ἀρετὴν αὐτῷ δουλωθεῖσα βασανίζεται σὰρξ.

ε. Ὁ νοῦς ἅμα τὴν αἰσθησιν οἰκείαν κατὰ φύσιν ἠγήσεται

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ

α'. Χαρακτηρίζει 'έπινοητική' τή νοερή' δύναμη τής ψυχής, ή όποία, όταν χωρίζεται από τή σχέση της με τήν αΐσθηση, έγκαταλείπει με τή θέλησή της τή σάρκα έρημη από τήν πρόνοια προς τήν ήδονή και δέν άνέχεται οΰτε ν' ανακουφίσει τήν όδύνη τής σάρκας έξαιτίας τής όλικής έκούσιας άσχολίας της με τά θεΐα.

β'. 'Ο νοϋς και ή αΐσθηση έχουν αντίθετη τή μεταξύ τους φυσική ένέργεια, έξαιτίας τής ακρότατης διαφορᾶς και έτερότητας εκείνων που υπόκεινται σ' αυτά. Γιατί ό νοϋς έχει υποκείμενες σ' αυτόν τισ νοητές και άσώματες οϋσίες, που τισ αντιλαμβάνεται άσώματα, ένω ή αΐσθηση έχει τισ αΐσθητές και σωματικές φύσεις, τισ όποϊες κι αυτή αντιλαμβάνεται φυσικά.

γ'. 'Η άπόθεση από μέρος τής ψυχής τών φυσικῶν ενεργειῶν γίνεται άρχή τής ήδονής τών αΐσθήσεων. Γιατί, όταν ή ψυχή κοπιάζει γύρω από τά κατά φύση άγαθά, λείπει ή δύναμη που έφευρίσκει τόν τρόπο τής ήδονής τής αΐσθησης.

δ'. "Όπου προκαθηγούμενος στην αΐσθηση είναι ό λόγος κατά τή θεωρία τών όρατῶν, ή σάρκα στερεΐται τήν κάθε φυσική ήδονή, επειδή δέν έχει τήν αΐσθηση έλεύθερη και λυμένη από τά λογικά δεσμά στην ύπηρεσία τών ήδονῶν που προσιδιάζουν σ' αυτή. Γι' αυτό και άναγκαστικά, όταν κυριαρχεί ό λόγος μέσα μας, βασανίζεται ή σάρκα που υποδηλώθηκε σ' αυτόν για χάρη τής άρετῆς.

ε'. Μόλις ό νοϋς θεωρήσει τήν αΐσθηση φυσική δύναμή του,

1. 'Άλλοϋ ή ύπόνοια έννοείται ως λογισμός.

δύναμιν, ταῖς τῶν αἰσθητῶν ἐπιπλεκόμενος ἐπιφανείαις, ἐπινοεῖται τὰς σαρκικὰς ἡδονάς, οὐ δυνάμενος τῶν ὄρατῶν διαδῆναι τὴν φύσιν, τῇ πρὸς τὴν αἴσθησιν ἐμπαθεῖ σχέσει κατασχεθεῖς

5 ζ. Εἰ οὐκ ἔστι δυνατόν πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ τὸν νοῦν διαδῆναι δίχα τῆς τῶν διὰ μέσου προβεβλημένων αἰσθητῶν θεωρίας, ταύτην δὲ γενέσθαι παντελῶς ἀμήχανον χωρὶς τῆς αὐτῶ μὲν συγκειμένης, τοῖς αἰσθητοῖς δὲ κατὰ φύσιν συγγενοῦς αἰσθήσεως, εἰκότως εἰ μὲν προβαλὼν ἐνσχεθῆ ταῖς ἐπιφανείαις
10 τῶν ὄρατῶν, ἐνέργειαν εἶναι φυσικὴν τὴν συγκειμένην οἰόμενος αἴσθησιν, τῶν μὲν κατὰ φύσιν ἐκπέπτωκε νοητῶν, τῶν δὲ παρὰ φύσιν ἀμφοῖν ταῖν χεροῖν, ὃ δὴ λέγεται, ἐπελάβετο σωμάτων, οἷς παρὰ τὸν λόγον ἐνεργούμενος, διὰ τὴν αὐτὸν ἐκνικήσασαν αἴσθησιν, τῆς μὲν κατὰ ψυχὴν λύπης γεννήτωρ καθίσταται, συ-
15 χναῖς ταῖς κατὰ συνείδησιν μάστιξιν αἰκιζόμενος, τῆς δὲ κατ' αἴσθησιν ἡδονῆς ἀρίδηνος γίνεται ποιητής, ταῖς ἐπινοίαις τῶν περιποιητικῶν τρόπων τῆς σαρκὸς λιπαινόμενος. Εἰ δὲ τὴν πρὸς αἴσθησιν, ἅμα τῇ προσβολῇ τῶν ὄρωμένων, διατεμῶν ἐπιφάνειαν, τοὺς πνευματικοὺς τῶν ὄντων καθαροὺς τῶν ἐπ' αὐτοῖς σχη-
20 μάτων θεάσεται λόγους, τὴν μὲν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν κατειργάσατο μηδενὶ τῶν αἰσθητῶν θεωρουμένων κρατουμένης, τὴν δὲ τῆς αἰσθήσεως συνεστήσατο λύπην, πάντων κατὰ φύσιν τῶν αἰσθητῶν ἐστερημένης

ζ. Ἐπειδὴ τὴν μὲν τῆς ψυχῆς λύπην, ἤγουν τὸν πόνον (ταῦ-
25 τὸν γὰρ ἀλλήλοις ἀμφότερα), ἢ κατ' αἴσθησιν ἡδονὴ συνίστησι, τὴν δὲ τῆς αἰσθήσεως λύπην, ἤγουν τὸν πόνον, ἢ κατὰ ψυχὴν ποιεῖν ἡδονὴ πέφυκεν, εἰκότως ὁ τῆς κατ' ἐλπίδα ζωῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' ἀναστάσεως νεκρῶν εἰς κληρονομίαν ἀφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον τετη-
30 ρημένην ἐν οὐρανοῖς ἐφιεμένος, κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν ἀγαλλίασιν

καθὼς μπλέκεται μὲ τὶς ἐπιφάνειες τῶν αἰσθητῶν, ἐπινοεῖ τὴ σαρκική ἡδονή, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερβεῖ τὴ φύση τῶν ὄρατῶν, αἰχμαλωτισμένος ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ σχέση πρὸς τὴν αἴσθηση.

ζ'. Ἄν δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ νοῦς νὰ περάσει πρὸς τὰ συγγενῆ του νοητὰ χωρὶς τὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν ποὺ παρεμβάλλονται ἐνδιάμεσα (ἢ θεωρία αὐτὴ εἶναι τελείως ἀδύνατο νὰ πραγματοποιηθεῖ χωρὶς τὴν συνδεδεμένη μαζί του καὶ συγγενῆ κατὰ τὴ φύση αἴσθηση) εὐλόγα, ἂν προβάλλοντας πιαστεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιφάνειες τῶν ὄρατῶν, νομίζοντας ὅτι ἡ συνδεδεμένη αἴσθηση εἶναι φυσική ἐνέργεια, ἐκπίπτει ἀπὸ τὰ φύσει νοητὰ, καὶ μὲ τὰ δύο του χέρια, κατὰ τὸ λεγόμενον, ἀγκάλιασε τὰ παραφύση σώματα, καὶ κινούμενος ἀπὸ αὐτὰ παρὰ τὸ λόγο, ἕξαιτίας τῆς αἴσθησης ποὺ τὸν νίκησε, γίνεται αὐτὸς ποὺ γεννᾷ στὴν ψυχὴ τὴ λύπη μαστιγωμένος μὲ ἀλλεπάλληλα χτυπήματα τῆς συνείδησής του καὶ γίνεται καταφάνερος δημιουργὸς τῆς ἡδονῆς στὶς αἰσθήσεις, τροφοδοτούμενος ἀπὸ τὶς ἐπίνοιες τῆς συμπεριφορᾶς ποὺ φροντίζει τὴ σὰρκα. Ἄν ὅμως, διαχωρίζοντας τὴν ἐπιφάνεια τῶν ὄρατῶν, ἀμέσως μόλις τὴν ἀντιληφθεῖ, θεαστεῖ τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὄντων καθαροὺς ἀπὸ τὰ σχήματα ποὺ τοὺς καλύπτουν, τότε αὐτὸς δημιουργεῖ τὴν ἡδονὴ τῆς ψυχῆς χωρὶς νὰ κρατεῖται ἀπὸ κανένα ἀπὸ αἰσθητὰ ποὺ θεωρεῖ, καὶ παράλληλα δημιουργεῖ καὶ τὴ λύπη τῆς αἴσθησης, ἐπειδὴ στερήθηκε ὅλα τὰ κατὰ τὴ φύση αἰσθητὰ.

ζ'. Ἐπειδὴ ἡ ἡδονὴ τῆς αἴσθησης δημιουργεῖ τὴ λύπη τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸν πόνο (γιατὶ εἶναι τὸ ἴδιο αὐτὰ τὰ δύο), ἐνῶ τὴ λύπη τῆς αἴσθησης, δηλαδὴ τὸν πόνο, τὴν δημιουργεῖ ὡς ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡδονῆς τῆς ψυχῆς, εὐλόγα ὅποιος ἐπιθυμεῖ «μέσα στὶς ἐλπίδες του τὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ μὲ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν φυλάγεται στοὺς οὐρανοὺς γιὰ νὰ τὴν κληρονομήσομε ἀφθαρτὴ καὶ ἀμίαντὴ καὶ ἀμάραντὴ»², ἔχει τὴν ψυχὴ του γεμάτῃ ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ χαρὰ ἀνεκκλάλητη, χαιρόμε-

ἔχει, χαρὰν ἀνεκλάλητον, διηνεκῶς τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι
 γαννύμενος ἀγαθῶν, κατὰ δὲ τὴν σάρκα καὶ τὴν αἴσθησιν λύ-
 πην, ἤγουν τοὺς ἐκ τῶν ποικίλων πειρασμῶν ἐπιγινομένους αὐ-
 τῇ πόνους καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὀδύνας Πάση γὰρ ἀρετῇ ἡδονὴ
 5 καὶ πόνος παρέπεται· πόνος μὲν σαρκός, ἐστερημένης τῆς προ-
 σηνοῦς καὶ λειοτέρας αἰσθήσεως, ἡδονὴ δὲ ψυχῆς παντὸς αἰ-
 σθητοῦ καθαροῖς ἐντροφώσης τοῖς ἐν πνεύματι λόγοις.

η'. Δέον ἐστὶ τὸν νοῦν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν (τοῦτο γάρ
 μοι νοεῖται τὸ «νῦν»), κατὰ σάρκα λυπούμενον, διὰ τοὺς πολ-
 10 λούς πόνους τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς αὐτῷ προσαγομένων πειρασμῶν,
 αἰεὶ χαίρειν κατὰ ψυχὴν καὶ ἠδεσθαι διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν αἰω-
 νίων ἀγαθῶν, κὰν ἔχη καταπονουμένην τὴν αἴσθησιν. «Οὐ γὰρ
 ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν
 ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς», φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος.

15 θ. Ψυχῆς ἢ σάρξ, ἀλλ' οὐ σαρκὸς ἢ ψυχῆ· τοῦ γὰρ κρεῖττο-
 νος, φησί, τὸ ἥττον, ἀλλ' οὐ τοῦ ἥττινος τὸ κρεῖττον. Οὐκοῦν, ἐ-
 πειδὴ τῇ σαρκὶ διὰ τὴν παράδασιν ἐνεφύρη τῆς ἁμαρτίας ὁ
 νόμος, ὅπερ ἐστὶν ἡ κατ' αἴσθησιν ἡδονή, δι' ἣν διὰ πόνων κατε-
 κρίθη τῆς σαρκὸς ὁ θάνατος, εἰς τὴν τοῦ νόμου τῆς σαρκὸς
 20 ἀναίρεσιν ἐπινενοσημένος, ὁ διαγνοὺς ὅτι διὰ τὴν ἁμαρτίαν εἰς
 τὴν αὐτῆς ἀναίρεσιν ἐπεισηλθεν ὁ θάνατος, αἰεὶ χαίρουσαν ἔχει
 τὴν ψυχὴν, διὰ πόνων ποικίλων θεωμένην ἀπογινόμενον τῆς
 οἰκείας σαρκὸς τὸν νόμον τῆς ἁμαρτίας, πρὸς ὑποδοχὴν τῆς
 μελλούσης ἐν πνεύματι μακαρίας ζωῆς, ἧς ἄλλως οὐκ ἔστι τυ-
 25 χεῖν, μὴ πρότερον κενωθέντος ὡς ἐξ ἀγγείου τινός τῆς σαρκὸς ἐν
 τῇ παρουσίᾳ ζωῆς, κατὰ τὴν πρὸς αὐτὴν σχέσιν τῆς γνώμης, τοῦ
 νόμου τῆς ἁμαρτίας.

ι'. Ὁ τῇ ἀρετῇ κατὰ σάρκα διὰ τοὺς πόνους λυπούμενος, ἐν

νος ἀδιάκοπα μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ στὴ σάρκα καὶ τὴν αἴσθησις ἔχει λύπη, δηλαδὴ τοὺς πόνους ποὺ τῆς συμβαίνουν ἀπὸ τοὺς ποικίλους πειρασμοὺς καὶ τὶς ὀδύνες. Γιατὶ σὲ κάθε ἀρετὴ ἀκολουθεῖ ἡδονὴ καὶ πόνος, πόνος τῆς σάρκας ποὺ ἔχει στερηθεῖ τὴν ἥπια καὶ μαλακὴ αἴσθησις, καὶ ἡδονὴ τῆς ψυχῆς ποὺ ἐντρυφᾶ στοὺς πνευματικοὺς λόγους καθαροὺς ἀπὸ κάθε τι τὸ αἰσθητό.

η'. Πρέπει ὁ νοῦς κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ (γιατὶ ἔτσι ἐγὼ ἐννοῶ τὸ τώρα) λυπούμενος κατὰ σάρκα, ἐξαιτίας τῶν πολλῶν πόνων ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς³ ποὺ γιὰ χάρις τῆς ἀρετῆς τὸν βρίσκουν, νὰ χαίρεται καὶ νὰ νιώθει ἡδονὴ χάρις στὴν ἐλπίδα τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, κι ἂν ἀκόμα καταπονεῖται ἢ αἰσθησὴ του. Γιατὶ λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «Δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία τὰ παθήματα τοῦ τωρινοῦ καιροῦ μπροστὰ στὴ δόξα ποὺ πρόκειται νὰ φανερωθεῖ σ' ἐμᾶς»⁴.

θ'. Ἡ σάρκα βρίσκεται στὴν ἐξουσία τῆς ψυχῆς, καὶ ὄχι ἡ ψυχὴ τῆς σάρκας· γιατὶ λέγει, τὸ χειρότερο εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ καλύτερου, καὶ ὄχι στοῦ χειρότερου τὸ καλύτερο. Ἐπομένως, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς παράβασης ἐμφυτεύθηκε στὴ σάρκα ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, ποὺ εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς αἴσθησις, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας κατακρίθηκε ἡ σάρκα σὲ θάνατο, ποὺ ἐφευρέθηκε γιὰ νὰ ἀναιρεθεῖ ὁ νόμος τῆς σάρκα, ὁποῖος διαπίστωσε ὅτι ὁ θάνατος ἦρθε ἔπειτα ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ γιὰ τὴν ἀναίρεσή της, ἔχει πάντα χαρούμενη τὴν ψυχὴ ποὺ βλέπει μὲ ποικίλους πόνους νὰ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴ σάρκα της ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς μελλοντικῆς μακάριος πνευματικῆς ζωῆς, τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ἀλλιῶς, ἂν δὲν κενωθεῖ προηγουμένως ἀπὸ τὴ σάρκα, σὰν ἀπὸ κάποιο ἀγγεῖο, στὴν παρούσα ζωὴ ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας μὲ ἐλεύθερη τὴ γνώμη του σχετικὰ μ' αὐτήν.

ι'. Ὁποῖος γιὰ χάρις τῆς ἀρετῆς ἐξαιτίας τῶν πόνων λυπᾶται

4. Ρωμ. 8, 18.

αὐτῇ χαίρει τῇ ἀρετῇ κατὰ ψυχὴν, ὡς παροῦσαν θεώμενος τὴν τῶν μελλόντων εὐπρέπειαν, ὑπὲρ ἧς, κατὰ τὸν μέγα Δαβίδ, τῇ κατὰ γνώμην ἀπογενέσει τῆς σαρκός, καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκει τὴν ἡμέραν, ὁ κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἐν πνεύματι γένεσιν ἀεὶ και-
 5 νιζόμενος, ἅτε δὴ καὶ τὴν ἡδονὴν ἔχων σωτήριοιον, καὶ τὴν λύπην ὠφέλιμον. Λύπην γὰρ φαμεν, οὐ τὴν παράλογον καὶ τῶν πολλῶν, ἐπὶ στερήσει παθῶν ἢ πραγμάτων ὑλικῶν τὴν ψυχὴν βασανίζουσαν, ὡς τὰς ὁρμὰς παρὰ φύσιν ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, καὶ τὰς ἀποφυγὰς ἀφ' ὧν μὴ δεῖ ποιουμένων, ἀλλὰ τὴν λελογισμένην καὶ
 10 τοῖς τὰ θεῖα σοφοῖς ἐγκριθεῖσαν καὶ τὸ παρὸν κακὸν ὑποσημαίνουσαν· παρὸν γὰρ κακὸν φασὶν εἶναι τὴν λύπην, συνισταμένην μὲν κατὰ ψυχὴν, ὅταν ἢ κατ' αἴσθησιν ἡδονὴ τῆς λογικῆς κρατῇ διακρίσεως, ὑφισταμένην δὲ κατ' αἴσθησιν, ὅταν τῆς ψυχῆς κατ' ἀρετὴν ἀκωλύτως ὁ δρόμος ἀνύηται, τοσοῦτον ἐπάγων
 15 τῇ αἰσθήσει τοὺς πόνους, ὅσον ἡδονὴν ἐμποιεῖ καὶ χαρὰν τῇ ψυχῇ, τῷ Θεῷ προσαγομένη διὰ τῆς συγγενοῦς κατ' ἀρετὴν τε καὶ γνῶσιν ἐλλάμπσεως.

ια'. Ἡδονὴν λέγει σωτήριοιον τὴν ἐπ' ἀρετῇ χαρὰν τῆς ψυχῆς, ὠφέλιμον δὲ λύπην τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς ὀδύνην τῆς σαρκός. Ὁ
 20 γοῦν πάθεισι προστετηκῶς καὶ πράγμασιν ἐφ' ἃ μὴ δεῖ τὰς ὁρμὰς ποιεῖται, καὶ ὁ τὰς ποιητικὰς τῆς τῶν παθῶν καὶ τῶν πραγμάτων στερήσεως συμβάσεις οὐκ ἀσπαζόμενος, ἀφ' ὧν μὴ δεῖ τὰς ἀποφυγὰς ποιεῖται.

ιβ'. Οὔτε ἡ θεία χάρις ἐνεργεῖ φωτισμοὺς γνώσεως, οὐκ ὄν-
 25 τος τοῦ κατὰ δύνάμιν φυσικὴν δεχομένου τὸν φωτισμόν, οὔτε μὴν τὸ δεκτικὸν δίχα τῆς χορηγούσης χάριτος τὸν φωτισμόν ἐνεργεῖ γνώσεως.

ιγ'. Οὔτε ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ σοφίαν

κατὰ σάρκα, χαίρεται γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἀρετὴ στὴν ψυχὴ του, θεωρώντας ὡς παρούσα τὴν ὠραιότητα τῶν μελλοντικῶν, γιὰ τὴν ὁποία, κατὰ τὸν μέγαλο Δαβίδ⁵, μὲ τὴν ἐκούσια ἐξάλειψη τῆς σάρκας πεθαίνει καθημερινά, αὐτὸς ποὺ ἀνανεώνεται πάντοτε μὲ τὴν πνευματικὴ γένεση τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ αὐτὸς ἔχει καὶ τὴν ἡδονὴ σωτήρια καὶ τὴ λύπη ὠφέλιμη. Γιατὶ λύπη λέμε ὄχι τὴν παράλογη λύπη καὶ τὴ λύπη τῶν πολλῶν, ποὺ βασανίζει τὴν ψυχὴ γιὰ στέρηση παθῶν ἢ ὑλικῶν πραγμάτων, ὥστε νὰ στρέφουν αὐτοὶ τὶς ὁρμές τους παραφύση σ' αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει καὶ ν' ἀποφεύγουν πάλι αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει, ἀλλὰ τὴ λύπη τὴ λογικὴ καὶ ἐσκεμμένη καὶ ποὺ ἔχει ἐπιδοκιμαστῆ ἀπὸ τοὺς σοφοὺς στὰ θεῖα καὶ ὑποδηλώνει τὸ παρὸν κακό. Γιατὶ παρὸν κακό λένε ὅτι εἶναι ἡ λύπη, ποὺ γεννιέται μέσα στὴν ψυχὴ, ὅταν ἡ ἡδονὴ τῆς αἴσθησης ἔχει ὑποτάξει τὴ λογικὴ διάκριση, καὶ ὑπάρχει στὴν αἴσθηση ὅταν διατρέχεται ἀπόλυτα ὁ δρόμος τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἀρετὴ, ποὺ προξενεῖ σὲ τέτοιο βαθμὸ πόνους στὴν αἴσθηση, σὲ ὅσο παρέχει ἡδονὴ καὶ χαρὰ στὴν ψυχὴ, προσφερόμενη στὸν Θεὸ μὲ τὴ συγγενῆ ἔλλαμψη ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση.

ια'. Σωτήρια ἡδονὴ λέγει τὴ χαρὰ τῆς ψυχῆς γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἐνῶ ὠφέλιμη λύπη τὴν ὀδύνη τῆς σάρκας γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ εἶναι προσκολλημένος στὰ πάθη καὶ στὰ πράγματα, στρέφει τὶς ὁρμές του σ' αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει, κι ὁποῖος δὲν ἀσπάζεται τὰ συμβάντα ποὺ προκαλοῦν τὴ στέρηση τῶν παθῶν καὶ τῶν πραγμάτων, ἀποφεύγει ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει.

ιβ'. Οὔτε ἡ θεία χάρη ἐνεργεῖ γνωστικούς φωτισμούς, ἂν δὲν ὑπάρχει ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὸ φωτισμὸ μὲ τὴ φυσικὴ δύναμή του, οὔτε ἡ δεκτικὴ ἰκανότητα χωρὶς τὴ χορηγούσα χάρη προχωρεῖ στὸ γνωστικὸ φωτισμὸ.

ιγ'. Οὔτε ἡ χάρη τοῦ παναγίου Πνεύματος δημιουργεῖ σοφία

ἐν τοῖς ἁγίοις χωρὶς τοῦ ταύτην δεχομένου νοός, οὔτε γινώσιν
 χωρὶς τῆς δεκτικῆς τοῦ λόγου δυνάμεως, οὔτε πίστιν ἄνευ τῆς
 κατὰ νοῦν καὶ λόγον τῶν μελλόντων καὶ πᾶσι τέως ἀδήλων πλη-
 ροφορίας, οὔτε ἰαμάτων χαρίσματα δίχα τῆς κατὰ φύσιν φιλαν-
 5 θρωπίας, οὔτε τι ἕτερον τῶν λοιπῶν χαρισμάτων χωρὶς τῆς ἐκά-
 στου δεκτικῆς ἕξεώς τε καὶ δυνάμεως, οὔτε μὴν πάλιν ἐν τῶν
 ἀπηριθμημένων ἄνθρωπος κτήσεται κατὰ δύνάμιν φυσικὴν
 δίχα τῆς χορηγούσης ταῦτα θείας δυνάμεως. Καὶ δηλοῦσι τοῦτο
 σαφῶς πάντες ἅγιοι, μετὰ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν θείων ζητοῦν-
 10 τες τῶν ἀποκαλυφθέντων τοὺς λόγους.

ιδ'. Ὁ δίχα πάθους αἰτῶν, λαμβάνει τὴν τοῦ ἐνεργεῖν δύνα-
 σθαι χάριν κατὰ τὴν προᾶξιν τὰς ἀρετάς, καὶ ὁ ζητῶν ἀπαθῶς
 εὐρίσκει κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τὴν ἐν τοῖς οὓσιν ἀλήθειαν,
 καὶ ὁ κρούων ἀπαθῶς τὴν θύραν τῆς γνώσεως, ἀκωλύτως εἰς
 15 τὴν ἀπόκρουφον τῆς μυστικῆς θεολογίας ἐλεύσεται χάριν.

ιε'. Ὁ ἀπαθῶς τὰ θεῖα ζητῶν, πάντως λήψεται τὸ ζητούμε-
 νον, ὁ δὲ μετὰ τινος πάθους ζητῶν, ἀποτεύξεται τοῦ ζητουμέ-
 νου. Φησὶ γάρ, «Αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖ-
 τε».

20 ις. Ζητεῖ ἐν ἡμῖν τὴν τῶν ὄντων γινώσιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγι-
 ον καὶ ἐρευνᾷ, ἀλλ' οὐκ ἐαυτῷ ζητεῖ τὸ ζητούμενον, ὅτι Θεὸς καὶ
 πάσης ἐπέκεινα γνώσεως, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς δεομένοις τῆς γνώσεως
 ὡσπερ ἀμέλει καὶ ὁ Λόγος γίνεται σὰρξ οὐχ ἐαυτῷ, ἀλλ' ἡμῖν τὸ
 διὰ τῆς σαρκὸς ἐξανύων μυστήριον. Ὡς γὰρ χωρὶς σαρκὸς νοε-
 25 ρῶς ἐψυχωμένης οὐκ ἐνήργει θεοπρεπῶς τὰ κατὰ φύσιν ὁ Λό-
 γος τῆς σαρκὸς, οὕτως οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τοῖς ἁγίοις
 ἐνεργεῖ τὰς γνώσεις τῶν μυστηρίων χωρὶς τῆς κατὰ φύσιν ζη-
 τούσης τε καὶ ἐρευνώσης τὴν γινώσιν δυνάμεως.

στοὺς ἁγίους χωρὶς νὰ ὑπάρχει ὁ νοῦς ποὺ θὰ τὴ δεχθεῖ, οὔτε καὶ γνώση χωρὶς τὴ δεκτικὴ δύναμη τοῦ λόγου, οὔτε πίστη χωρὶς τὴν πληροφορία μὲ νοῦ καὶ λόγο τῶν μελλοντικῶν τῶν ἄδηλων ὡς τότε σὲ ὅλους, οὔτε χαρίσματα γιὰ ἰάσεις χωρὶς τὴ φιλανθρωπία τῆς φύσης, οὔτε κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὸ λοιπὰ χαρίσματα χωρὶς τὴ δεκτικὴ ἔξη καὶ δύναμη τοῦ καθενός, οὔτε πάλι ὁ ἄνθρωπος θὰ μποροῦσε ν' ἀποχτήσῃ κάποιο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπαριθμήσαμε μὲ τὴ φυσικὴ δύναμή του χωρὶς τὴ θεία δύναμη ποῦ τὰ χορηγεῖ. Καὶ τὸ δηλώνουν αὐτὸ μὲ σαφήνεια ὅλοι οἱ ἅγιοι, ζητώντας, μετὰ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν θείων, τοὺς λόγους ὅσων ἔχουν ἀποκαλυφθεῖ⁶.

ιδ'. "Ὁποῖος ζητεῖ χωρὶς πάθος⁷, λαμβάνει τὴ χάρη νὰ μπορεῖ νὰ ἐνεργεῖ τὶς ἀρετὲς κατὰ τὴν πράξιν· κι ὅποῖος ζητεῖ μὲ ἀπάθεια, βρῖσκει κατὰ τὴ φυσικὴ θεωρία τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει στὰ ὄντα· κι ὅποῖος κρούει μὲ ἀπάθεια τὴ θύρα τῆς γνώσης, θὰ εἰσέλθει χωρὶς ἐμπόδια στὴν ἀπόκρυφὴ χάρη τῆς μυστικῆς θεολογίας.

ιε'. "Ὁποῖος μὲ ἀπάθεια ζητεῖ τὰ θεῖα, θὰ λάβει ὅπωςδήποτε ὅ,τι ζητεῖ. "Ὁποῖος ὅμως ζητεῖ κυριευμένος ἀπὸ κάποιο πάθος, δὲν θὰ ἐπιτύχει τὸ ζητούμενο. Γιατὶ λέγει· «Ζητεῖτε καὶ δὲν σᾶς δίδεται, γιατί δὲν ζητεῖτε ὀρθά»⁸.

ις. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ζητεῖ καὶ ἐρευνᾷ μέσα μας τὴ γνώμη τῶν ὄντων, αὐτὸ ποῦ ζητεῖ ὅμως δὲν τὸ θέλει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, γιατί αὐτὸ εἶναι Θεὸς καὶ πέρα ἀπὸ κάθε γνώση, ἀλλὰ τὸ ζητεῖ γιὰ μᾶς ποὺ ἔχομε ἀνάγκη τῆς γνώσης· ὅπως βέβαια καὶ ὁ Λόγος γίνεται σάρκα ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ χάρη μας φέρνει σὲ πέρας τὸ μυστήριον μέσω τῆς σάρκας. "Ὅπως δηλαδὴ χωρὶς σάρκα προικισμένη μὲ νορὴ ψυχὴ δὲν ἐνεργοῦσε τὶς φυσικὲς λειτουργίες τῆς σάρκας μὲ τρόπο θεῖο, ἔτσι οὔτε τὸ ἅγιο Πνεῦμα πραγματοποιεῖ τὶς γνώσεις τῶν μυστηρίων στοὺς ἁγίους χωρὶς τὴ φυσικὴ δύναμη ποὺ ζητεῖ καὶ ἐρευνᾷ γιὰ τὴ γνώση.

7. Ματθ. 7, 8.

8. Ἰακ. 4, 3.

ιζ'. Ὡσπερ οὐκ ἔστι χωρὶς ἡλιακοῦ φωτός ὄφθαλμὸν ἀντι-
 λαμβάνεσθαι τῶν αἰσθητῶν, οὕτω δίχα πνευματικοῦ φωτός
 νοῦς ἀνθρώπινος οὐποτ' ἂν δέξεται θεωρίαν πνευματικὴν. Τὸ
 μὲν γὰρ αἰσθητὸν φῶς κατὰ φύσιν φωτίζει τὴν αἴσθησιν πρὸς
 5 τὴν τῶν σωματικῶν ἀντίληψιν, τὸ δὲ πνευματικὸν πρὸς τὴν θεω-
 ρίαν τὸ νοῦν καταυγάζει πρὸς κατανόησιν τῶν ὑπὲρ αἴσθησιν.

ιη'. Τὰς μὲν ζητητικὰς τε καὶ ἐρευνητικὰς τῶν θείων δυνά-
 μεις οὐσιωδῶς ἔχει καταβεδλημένας αὐτῇ παρὰ τοῦ Κτίσαντος
 κατ' αὐτὴν τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσιν, τὰς
 10 δὲ τῶν θείων ἀποκαλύψεις κατὰ χάριν ἢ τοῦ παναγίου Πνεύμα-
 τος ἐπιφοιτῶσα ποιεῖται δυνάμει. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς
 ἁμαρτίας τῇ φύσει τῶν ὄρατῶν ταύτας ὁ πονηρὸς προσήλωσε
 τὰς δυνάμεις, καὶ οὐκ ἦν ὁ συνιών ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν, πάντων
 τῶν μετεληφθῶτων τῆς φύσεως, τὴν νοερὰν τε καὶ λογικὴν δύνα-
 15 μιν ἐχόντων περιγεγραμμένην τῇ ἐπιφανείᾳ τῶν αἰσθητῶν, καὶ
 μηδεμίαν κεκτημένων ἔννοιαν τῶν ὑπὲρ αἴσθησιν, εἰκότως ἢ τοῦ
 παναγίου Πνεύματος χάρις, τοῖς μὴ κατὰ πρόθεσιν ἐνδιαθέτως
 ὑπὸ τὴν ἀπάτην γενομένοις, τῶν ὑλικῶν ἀφελώσασα, τὴν προσ-
 ηλωμένην ἀποκατέστησε δυνάμειν, ἣν καθαρὰν ἀπολαβόντες
 20 διὰ τῆς χάριτος πρῶτον ἐζήτησαν καὶ ἠρεύνησαν, καὶ οὕτως
 ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν, διὰ τῆς αὐτῆς δηλαδὴ τοῦ Πνεύ-
 ματος χάριτος.

ιβ'. Σωτηρία δηλαδὴ ψυχῶν κυρίως ἐστὶ τὸ τέλος τῆς πίστε-
 ως. Τέλος δὲ πίστεώς ἐστὶν ἢ τοῦ πιστευθέντος ἀληθῆς ἀποκά-
 25 λυψις. Ἀληθῆς δὲ τοῦ πιστευθέντος ἐστὶν ἀποκάλυψις ἢ κατὰ
 ἀναλογίαν τῆς ἐν ἐκάστω πίστεως ἄρρητος τοῦ πεπιστευμένου
 περιχώρησις. Περιχώρησις δὲ τοῦ πεπιστευμένου καθέστηκεν ἢ
 πρὸς τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ τέλος τῶν πεπιστευκῶτων ἐπάνοδος. Ἡ
 δὲ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν κατὰ τὸ τέλος τῶν πεπιστευκῶτων
 30 ἐπάνοδος ἐστὶν ἢ τῆς ἐφέσεως πλήρωσις. Ἐφέσεως δὲ πλήρωσις

ιζ'. Ὅπως χωρὶς τὸ ἡλιακὸ φῶς δὲν μπορεῖ τὸ μάτι ν' ἀντιληφθεῖ τὰ αἰσθητά, ἔτσι χωρὶς πνευματικὸ φῶς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ δεχθεῖ τὴν πνευματικὴ θεωρία. Γιατὶ τὸ αἰσθητὸ φῶς φωτίζει φυσικὰ τὴν αἴσθησι γιὰ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ σωματικὰ, ἐνῶ τὸ πνευματικὸ καταυγάζει τὸ νοῦ γιὰ τὴν θεωρία πρὸς κατανόησι τῶν πάντων ἀπὸ τὴν αἴσθησι.

ιη'. Οἱ δυνάμεις ποὺ ἀναζητοῦν καὶ ἐρευνοῦν τὰ θεῖα ἔχουν καταβληθεῖ στὴν οὐσία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀπὸ τὸν Δημιουργό τους μαζί μὲ τὸν ἐρχομό της στὴν ὑπαρξιν, τὶς ἀποκαλύψεις ὅμως τῶν θείων τὶς προκαλεῖ κατὰ χάρι μὲ τὴν ἐπιφοίτησίν της ἢ δύναμι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Κι ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ αὐτὲς τὶς δυνάμεις τὶς προσήλωσε ὁ πονηρὸς στὴ φύσιν τῶν ὄρατῶν καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ ἐννοοῦσε ἢ ν' ἀναζητοῦσε τὸν Θεό⁹, ἀφοῦ ὅσοι εἶχαν λάβει τὴν ἀνθρώπινη φύσιν εἶχαν περιγραμμένη τὴ νοερὴ καὶ λογικὴ δύναμι στὴν ἐπιφάνεια τῶν αἰσθητῶν καὶ δὲν εἶχαν καμμιά ἐννοια γιὰ τὰ πάνω ἀπὸ τὴν αἴσθησι, εὐλογα ἢ χάρι τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἀφοῦ τοὺς ἀπέσπασε ἀπὸ τὰ ὑλικά, ἀποκατέστησε τὴν προσηλωμένη σ' αὐτὰ δύναμι σὲ ὅσους δὲν ὑπέκυσαν ἐσκεμμένα καὶ θέλοντας στὴν ἀπάτη. Κι ἀφοῦ τὴν ἔλαβαν καθαρὴ μὲ τὴ χάρι, ἀναζήτησαν πρῶτα καὶ ἐρεύνησαν¹⁰, καὶ ἔτσι ἐξακρίβωσαν καὶ διαπίστωσαν, μὲ τὴν ἴδια δηλαδὴ τὴ χάρι τοῦ Πνεύματος.

ιθ'. Σωτηρία τῶν ψυχῶν εἶναι προφανὲς πῶς εἶναι κατὰ κυριολεξία τὸ τέλος τῆς πίστεως. Τέλος τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀποκάλυψι αὐτοῦ ποὺ ἔχει πιστευθεῖ. Ἀποκάλυψι αὐτοῦ ποὺ ἔχει πιστευθεῖ εἶναι ἡ κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως τοῦ καθενὸς ἄρρητη περιχώρησι αὐτοῦ ποὺ ἔχει πιστευθεῖ. Περιχώρησι αὐτοῦ ποὺ ἔχει πιστευθεῖ εἶναι ἡ ἐπάνοδος κατὰ τὸ τέλος στὴν ἀρχὴ ἐκείνων ποὺ ἔχουν πιστέψει. Ἡ ἐπάνοδος πάλι ἐκείνων ποὺ ἔχουν πιστέψει στὴν ἴδια τους τὴν ἀρχὴ κατὰ τὸ τέλος εἶναι ἡ ἱκανοποίησι

10. Α' Πέτρο. 1, 10

ἔστιν ἢ περὶ τὸ ἔφετόν τῶν ἐφιεμένων ἀεικίνητος στάσις Ἄει-
κίνητος δὲ στάσις περὶ τὸ ἔφετόν τῶν ἐφιεμένων ἔστιν ἢ τοῦ ἔφε-
τοῦ διηνεκῆς τε καὶ ἀδιάστατος ἀπόλαυσις. Ἀπόλαυσις δὲ διη-
νεκῆς τε καὶ ἀδιάστατος τοῦ ἔφετοῦ ἢ τῶν ὑπὲρ φύσιν θείων
5 καθέστηκε μέθεξις Μέθεξις δὲ τῶν ὑπὲρ φύσιν θείων ἔστιν ἢ
πρὸς τὸ μετεχόμενον τῶν μετεχόντων ὁμοίωσις. Ἡ δὲ πρὸς τὸ
μετεχόμενον τῶν μετεχόντων ὁμοίωσις ἔστιν ἢ κατ' ἐνέργειαν
πρὸς αὐτὸ τὸ μετεχόμενον τῶν μετεχόντων δι' ὁμοιότητος ἐνδε-
χομένη ταυτότης. Ἡ δὲ τῶν μετεχόντων ἐνδεχομένη κατ' ἐνέρ-
10 γειαν δι' ὁμοιότητος ταυτότης, ἢ δι' ὁμοιότητος πρὸς τὸ μετεχό-
μενόν ἐστι θέωσις τῶν ἀξιουμένων θεώσεως.

κ. Οὐκ ἔχει ἢ φύσις τῶν ὑπὲρ φύσιν τοὺς λόγους, ὥσπερ
οὐδὲ τῶν παρὰ φύσιν τοὺς νόμους. Ὑπὲρ φύσιν δὲ λέγω τὴν
θείαν καὶ ἀνεκνότητον ἡδονήν, ἣν ποιεῖν πέφυκεν ὁ Θεὸς φύσει,
15 κατὰ χάριν τοῖς ἀξίοις ἐνούμενος παρὰ φύσιν δὲ τὴν κατὰ στέ-
ρησιν ταύτης συνισταμένην ἀνεκκλάλητον ὀδύνην, ἣν ποιεῖν εἴω-
θεν ὁ Θεὸς φύσει, παρὰ τὴν χάριν τοῖς ἀναξίοις ἐνούμενος
Κατὰ γὰρ τὴν ὑποκειμένην ἐκάστω ποιότητα τῆς διαθέσεως ὁ
Θεὸς τοῖς πᾶσιν ἐνούμενος, ὡς οἶδεν αὐτός, τὴν αἴσθησιν ἐκά-
20 στω παρέχεται, καθὼς ἔστιν ἕκαστος ὑφ' ἑαυτοῦ διαπεπλασμέ-
νος, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ πάντως πᾶσιν ἐνωθησομένου κατὰ τὸ
πέρας τῶν αἰώνων.

κα'. Τοὺς ἐκζητοῦντας ἐν πνεύματι τὴν τῶν ψυχῶν σωτη-
ρίαν καὶ ἐξερευνῶντας τοὺς ταύτης πνευματικούς τῆς σωτηρίας
25 λόγους τε καὶ τρόπους, ὁδηγεῖ πρὸς κατανόησιν τὸ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον, οὐκ ἔων ἀκίνητον αὐτοῖς μένειν καὶ ἀνεκνότητον τὴν δι'
ἧς τὰ θεῖα ἐκζητεῖν πεφύκασιν δύναμιν.

κβ'. Πρωτόν τις ζητεῖ τῇ προαιρέσει νεκρῶσαι τὴν ἁμαρ-
τίαν καὶ τὴν προαίρεσιν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ οὕτως ἐρευνᾷ, πῶς δεῖ
30 καὶ ποίῳ τρόπῳ νεκρῶσαι ταύτας ἀλλήλαις Καὶ πάλιν μετὰ τὴν

τῆς ἐπιθυμίας. Ἰκανοποίηση τῆς ἐπιθυμίας εἶναι ἡ ἀεικίνητη στάση ἐκείνων πού ἐπιθυμοῦν γύρω ἀπό τὸ ἐπιθυμητό. Ἀεικίνητη στάση ἐκείνων πού ἐπιθυμοῦν γύρω ἀπό τὸ ἐπιθυμητό εἶναι ἡ συνεχῆς κι ἀδιάκοπη ἀπόλαυση τοῦ ἐπιθυμητοῦ. Ἀπόλαυση συνεχῆς κι ἀδιάκοπη τοῦ ἐπιθυμητοῦ εἶναι ἡ μέθεξι τῶν πάντων ἀπὸ τὴ φύση θείων πραγμάτων. Μέθεξι τῶν πάντων ἀπὸ τὴ φύση θείων εἶναι ἡ ὁμοίωση πρὸς τὸ μετεχόμενο ἐκείνων πού τὸ μετέχουν. Ἡ ὁμοίωση πρὸς τὸ μετεχόμενο ἐκείνων πού τὸ μετέχουν εἶναι ἡ ἐνδεχόμενη ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα ταυτότητα κατὰ τὴν ἐνέργεια. Ἡ ἐνδεχόμενη κατὰ τὴν ἐνέργεια ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα ταυτότητα ἐκείνων πού μετέχουν εἶναι ἡ μὲ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ μετεχόμενο θέωση ἐκείνων πού γίνονται ἄξιοι θεώσεως.

κ'. Ἡ φύση δὲν ἔχει τοὺς λόγους τῶν πάντων ἀπὸ τὴ φύση, ὅπως δὲν ἔχει οὔτε τοὺς νόμους τῶν παραφύση. Πάντων ἀπὸ τὴ φύση λέγω τὴ θεία κι ἀκατάληπτη ἡδονὴ πού δημιουργεῖ φύσει ὁ Θεὸς ὅταν ἐνώνεται κατὰ χάρη μὲ τοὺς ἄξιους, ἐνῶ παρὰ φύση, τὴν ἀνεκλάλητη ὀδύνη πού προκαλεῖ ἡ στέρησή της, πού ὁ Θεὸς δημιουργεῖ φύσει ὅταν ἀντίθετα μὲ τὰ χάρη ἐνώνεται μὲ τοὺς ἀνάξιους. Ἀνάλογα δηλαδὴ μὲ τὴν ποιότητα τῆς διάθεσης πού ἔχει ὁ καθένας, ὅταν ὁ Θεὸς ἐνώνεται μὲ ὅλους, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει, παρέχει στὸν καθένα τὴν αἴσθηση, ἔτσι ὅπως εἶναι διαπλασμένος ὁ καθένας ἀπὸ αὐτόν, γιὰ νὰ ὑποδεχθεῖ αὐτόν πού ὅπωςδήποτε θὰ ἐνωθεῖ μὲ ὅλους στὸ τέλος τῶν αἰώνων.

κα'. Ὅσους ἐπιζητοῦν πνευματικὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν και ἀνιχνεύουν τῆς σωτηρίας αὐτῆς τοὺς πνευματικούς λόγους και τρόπους, τοὺς ὀδηγεῖ στὴν κατανόηση τὸ ἅγιο Πνεῦμα, μὴ ἀφήνοντας νὰ μένει σ' αὐτοὺς ἀκίνητη και ἀνενεργὸς ἡ δύναμη μὲ τὴν ὁποία ἔχομε πλαστεῖ νὰ ἐπιζητοῦμε τὰ θεῖα.

κβ'. Πρῶτα ζητεῖ κάποιος νὰ νεκρώσει μὲ τὴν προαίρεσή του τὴν ἁμαρτία και τὴν προαίρεση γιὰ τὴν ἁμαρτία, και ἔτσι ἐρευνᾷ πῶς πρέπει και μὲ ποῖο τρόπο νὰ νεκρώσει τὴ μία γιὰ τὴν ἄλλη.

τούτων ἀλλήλαις τελείαν νέκρωσιν, ζητεῖ τὴν κατ' ἀρετὴν τῆς
 προαιρέσεως, καὶ τῆς ἀρετῆς τὴν κατὰ προαίρεσιν ζωὴν, καὶ οὐ-
 τως ἐρευνᾷ, πῶς δεῖ καὶ ποίῳ τρόπῳ τὴν ἐν ἀλλήλαις τούτων δη-
 μιουργῆσαι ζωὴν. Ἔστιν οὖν ὡς ἐν ὀρισμῷ λαβεῖν, ἡ μὲν ζήτη-
 5 σις ὄρεξις καταθυμίου τινός, ἡ δὲ ἐρεύνησις τρόπος τῆς πρὸς τὸ
 καταθύμιον ὀρέξεως ἀνυστικός

κγ'. Δεῖ ὡς ἀληθῶς τὸν σωθησόμενον, μὴ μόνον τῇ προαιρέ-
 σει νεκρῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν προαίρεσιν τῇ
 ἁμαρτία· καὶ μὴ μόνον ἀναστῆσαι τῇ ἀρετῇ τὴν προαίρεσιν,
 10 ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τῇ προαιρέσει τὴν ἀρετὴν, ἵνα νεκρὰ νεκρᾶς,
 ὅλη ὅλης τῆς ἁμαρτίας διαιρεθεῖσα μὴ αἰσθάνηται, καὶ ζῶσα
 ζώσης, ὅλη ὅλης τῆς ἀρετῆς ἐπαισθάνηται καθ' ἑνωσιν ἀδιάστα-
 τον ἢ προαίρεσις. Ὁ γὰρ νεκρῶσας τῇ ἁμαρτία τὴν προαίρεσιν,
 σύμφυτος γέγονε τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὁ
 15 ταύτην ἀναστήσας τῇ δικαιοσύνῃ, σύμφυτος γέγονε καὶ τῆς
 ἀναστάσεως αὐτοῦ.

κδ'. Ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ προαίρεσις νεκρούμεναι ἀλλήλαις,
 διπλῆν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας τὴν ἀναισθησίαν. Καὶ ἡ δικαιοσύ-
 νη καὶ ἡ προαίρεσις, ἀλλήλαις ἔχουσαι τὴν ζωὴν, διπλῆν ἔχουσι
 20 τὴν αἴσθησιν.

κε'. Θεὸς ὑπάρχων φύσει καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστός, ὑφ'
 ἡμῶν ὡς Θεὸς ὑπὲρ φύσιν χάριτι κληρονομεῖται, κατὰ τὴν ἄρ-
 ρητον μέθεξιν, καὶ δι' ἡμᾶς ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς ὡς ἄνθρωπος
 ἡμᾶς οἰκειούμενος, ἑαυτὸν κληρονομεῖ σὺν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνεν-
 25 νόητον συγκατάβασιν, ὃν τῷ πνεύματι μυστικῶς οἱ ἅγιοι προθε-
 ωρήσαντες, ἐδιδάχθησαν ὡς χρὴ τῆς κατὰ τὸ μέλλον φανησομέ-
 νης διὰ τὴν ἀρετὴν ἐν Χριστῷ δόξης, τὰ εἰς αὐτὸν ὑπὲρ ἀρετῆς
 κατὰ τὸ παρὸν προκαθηγεῖσθαι παθήματα

κς'. Ὁ μὲν νοῦς κατὰ μόνην τὴν ἔφεσιν ἀγνώστως πρὸς τὴν

Καὶ πάλι μετὰ τὴν νέκρωση τῆς μιᾶς γιὰ τὴν ἄλλη ζητεῖ τὴ ζωὴ τῆς σύμφωνης μὲ τὴν ἀρετὴν προαίρεσης καὶ τῆς ἀρετῆς τὴν σύμφωνη μὲ τὴν προαίρεση, καὶ ἔτσι ἐρευνᾷ πῶς πρέπει καὶ μὲ ποιὸν τρόπο νὰ δημιουργήσῃ τὴ ζωὴ τῆς μιᾶς μὲ τὴν ἄλλη. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ τὸ διατυπώσομε ἔτσι ὡς ὄρισμό, ὅτι δηλαδὴ ἡ ζήτησις εἶναι ὄρεξις μιᾶς ἐπιθυμίας, ἐνῶ ἡ διερεύνησις τρόπος ποὺ συντελεῖ στὴν ὄρεξιν πρὸς τὴν ἐπιθυμία.

κγ'. Πρέπει πράγματι αὐτὸς ποὺ θὰ σωθεῖ νὰ μὴ νεκρώσῃ γιὰ τὴν προαίρεση μόνο τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν προαίρεση γιὰ τὴν ἁμαρτία. Καὶ νὰ μὴν ἀναστήσῃ μονάχα τὴν προαίρεση γιὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀρετὴν γιὰ τὴν προαίρεση, ὥστε νὰ μὴν αἰσθάνεται ἡ προαίρεση ὅλη νεκρὴ, χωρισμένη ἀπὸ ὅλη τὴν νεκρὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ νὰ αἰσθάνεται ἡ προαίρεση ὅλη ζωντανὴ ὅλη τὴν ἀρετὴν ζωντανὴν σὲ ἔνωση ἀχώριστη. Γιατί, ὁποῖος νέκρωσε γιὰ τὴν ἁμαρτία τὴν προαίρεση, ἔγινε σύμφυτος μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ¹¹, καὶ ὁποῖος τὴν ἀνέστησε μὲ τὴν δικαιοσύνην, ἔγινε σύμφυτος καὶ τῆς ἀνάστασις αὐτοῦ.

κδ'. Ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ προαίρεση ὅταν νεκρώνονται ἢ μία γιὰ τὴν ἄλλη, ἔχουν διπλὴ τὴν ἀναισθησία ἢ μία γιὰ τὴν ἄλλη. Καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ προαίρεση, ἔχοντας τὴ ζωὴ ἢ μία γιὰ τὴν ἄλλη, ἔχουν τὴν αἴσθησιν διπλὴν.

κε'. Ὁ Χριστὸς, ποὺ εἶναι φύσει Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, κληρονομεῖται ἀπὸ ἐμᾶς ὑπερφυσικὰ ὡς Θεὸς σύμφωνα μὲ τὴν ἀρρητὴν μέθεξιν κατὰ χάριν. Καὶ γιὰ μᾶς μὲ τὴν δικήν μας μορφὴν ὡς ἄνθρωπος μὲ τὸ νὰ μᾶς συνάπτει μὲ τὸν ἑαυτό του κληρονομεῖ τὸν ἑαυτό του μαζί μας κατὰ τὴν ἀκατανόητην συγκατάθεσιν. Αὐτὸν προθεωρῶντας οἱ ἅγιοι πνευματικὰ διδάχθησαν ὅτι πρέπει στὴ δόξαν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ θὰ φανερωθεῖ στὸ μέλλον γιὰ τὴν ἀρετὴν μας, νὰ προηγούμεναι τὰ κατὰ τὸ παρὸν παθήματα γι' αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς¹².

κς'. Ὁ νοῦς μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μόνο κινούμενος δίχως τὴν γνώσιν

τῶν ὄντων αἰτίαν κινούμενος, ζητεῖ μόνον, ὁ δὲ λόγος τοὺς ἐν τοῖς οὐσίῳ ἀληθεῖς ποικίλως ἐφοδεύων ἐρευνᾷ λόγους.

κζ. Ζήτησίς ἐστὶν ἡ τοῦ νοῦ πρώτη τε καὶ ἀπλῆ πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν μετ' ἐφέσεως κίνησις, ἐρεῦνησις δὲ ἐστὶν ἡ πρώτη τε
5 καὶ ἀπλῆ τοῦ λόγου περὶ τὴν ἰδίαν αἰτίαν μετὰ τινος ἐννοίας διάκρισις. Ἐκζήτησις δὲ πάλιν ἐστὶν ἡ τοῦ νοῦ κατ' ἐπιστήμην γνωστικὴ πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν μετὰ τινος ζεούσης ἐφέσεως κίνησις, ἐξερεῦνησις δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ λόγου κατ' ἐνέργειαν τῶν ἀρετῶν περὶ τὴν ἰδίαν αἰτίαν μετὰ τινος ἔμφρονος καὶ σοφῆς ἐν-
10 νοίας γινομένη διάκρισις

κη. Οἱ ἅγιοι καὶ θεῖοι προφήται, περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἐκζητήσαντές τε καὶ ἐξερευνήσαντες, διάπτυρον εἶχον καὶ ζέουσιν μετ' ἐπιστήμης καὶ γνώσεως πρὸς τὸν Θεὸν τὴν τοῦ νοῦ κατ' ἔφεσιν κίνησιν, καὶ ἔμφρονα καὶ σοφὴν τὴν τοῦ λόγου κατὰ
10 τὴν ἐνέργειαν τῶν θείων διάκρισιν, οὓς οἱ μιμούμενοι, μετὰ γνώσεως καὶ ἐπιστήμης τὴν τῶν ψυχῶν ἐκζητοῦσι σωτηρίαν, καὶ μετὰ φρονήσεως καὶ σοφίας ἐξερευνῶντες, μετέρχονται τὴν ἐν τοῖς θείοις ἔργοις διάκρισιν.

κθ. Διττὴν οἶδε τὴν τῶν θείων γνώσιν ὁ λόγος, τὴν μὲν σχε-
20 τικὴν, ὡς ἐν λόγῳ μόνη κεκλιμένη καὶ νοήμασι καὶ τὴν κατ' ἐνέργειαν τοῦ γνωσθέντος διὰ πείρας οὐκ ἔχουσιν αἰσθησιν, δι' ἧς κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν οἰκονομούμεθα, τὴν δὲ κυρίως ἀληθινήν, ἐπὶ μόνη τῇ πείρα κατ' ἐνέργειαν δίχα λόγου καὶ νοημάτων ὄλην τοῦ γνωσθέντος κατὰ χάριν μεθέξει παρεχομένην τὴν
25 αἰσθησιν, δι' ἧς κατὰ τὴν μέλλουσαν λῆξιν τὴν ὑπὲρ φύσιν ὑποδεχόμεθα θέωσιν ἀπαύστως ἐνεργουμένην. Καὶ τὴν μὲν σχετικὴν, ὡς ἐν λόγῳ κεκλιμένη καὶ τοῖς νοήμασι, κινητικὴν εἶναί φασι, τῆς πρὸς τὴν μεθέξει κατ' ἐνέργειαν γνώσιν ἐφέσεως, τὴν δὲ κατ' ἐνέργειαν διὰ τῆς πείρας μεθέξει παρεχομένην τοῦ γνωσθέν-
30 τος τὴν αἰσθησιν, ἀφαιρετικὴν εἶναί τῆς ἐν λόγῳ κεκλιμένης καὶ νοήμασι γνώσεως.

πρὸς τὴν αἰτία τῶν ὄντων ζητεῖ μονάχα, ἐνῶ ὁ λόγος ἐρευνᾷ μὲ τοὺς συλλογισμούς του τοὺς ἀληθινούς λόγους τῶν ὄντων.

κζ'. Ζήτηση εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπλῆ σκέψη τοῦ νοῦ μὲ ἐπιθυμία πρὸς τὴν ἴδια τὴν αἰτία, ἐνῶ διερεύνηση εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπλῆ διασαφήνιση μὲ κάποια ἔννοια πρὸς τὴν ἴδια τὴν αἰτία. Ἐκζήτηση πάλι εἶναι ἡ γνωστικὴ κίνηση τοῦ νοῦ μ' ἐπιστήμη πρὸς τὴν ἴδια τὴν αἰτία μὲ μιὰ θερμὴ ἐπιθυμία, ἐνῶ ἐξερεύνηση εἶναι ἡ διάκριση ποὺ κάνει ὁ λόγος κατὰ τὴν πράξη τῶν ἀρετῶν πρὸς τὴν αἰτία μὲ κάποια λογικὴ καὶ σοφὴ σκέψη.

κη'. Οἱ ἅγιοι καὶ θεῖοι προφῆτες ἐκζητώντας καὶ ἐξερευνώντας γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν εἶχαν ἐνθερμη καὶ διάπυρη τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸ μ' ἐπιστήμη καὶ γνώση καὶ λογικὴ καὶ σοφὴ τὴ διάκριση τοῦ λόγου κατὰ τὴν πράξη τῶν θείων, κι αὐτοὶ ποὺ τοὺς μιμοῦνται ἐκζητοῦν μὲ γνώση κι ἐπιστήμη τῆ σωτηρία τῶν ψυχῶν καὶ, ἐξερευνώντας μὲ σωφροσύνη καὶ σοφία, προχωροῦν στὴ διάκριση τῶν θείων ἔργων.

κθ'. Ὁ λόγος διακρίνει σὲ δύο τὴ γνώση τῶν θείων· σχετικὴ¹³ τὴ μία, ἐπειδὴ ὑπάρχει στὸ λόγο μόνο καὶ τὰ νοήματα καὶ δὲν ἔχει κατὰ τὴν πράξη αἴσθησι ἐκείνου ποὺ γνώρισε μὲ τὴν πείρα, μὲ τὴν ὁποία οἰκονομούμαστε κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ· τὴν ἄλλη ἀληθινὰ πραγματικὴ, ποὺ μὲ τὴν πείρα μόνο, καὶ στὴν πράξη χωρὶς λόγο καὶ νοήματα, παρέχει μὲ τὴ μέθεξι κατὰ χάρη ὅλη τὴν αἴσθησι ἐκείνου ποὺ ἔχει γνωσθεῖ, μὲ τὴν ὁποία κατὰ τὴ μελλοντικὴ ζωὴ δεχόμαστε τὴν πάνω ἀπὸ τὴ φύση θέωση ποὺ ἐνεργεῖται ἀκατάπαυστα. Καὶ ἡ σχετικὴ γνώση, ἐπειδὴ κινεῖται στὸ λόγο καὶ τὰ νοήματα, λένε ὅτι κινεῖ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὴ γνώση στὴν πράξη μὲ μέθεξι, ἐνῶ ἡ ἄλλη, ποὺ στὴν πράξη παρέχει μὲ τὴν πείρα κατὰ μέθεξι τὴν αἴσθησι ἐκείνου ποὺ ἔχει γνωσθεῖ, ἀφαιρεῖ τὴ γνώση ποὺ γίνεται μὲ τὸ λόγο καὶ τὰ νοήματα.

13. Μπορεῖ κατὰ τὴν ἐκδοσι τοῦ Migne νὰ λεχθεῖ καὶ ἀναφορικὴ ἢ ἀφαιρετικὴ.

λ'. Διττήν εἶναι λέγει τὴν γνῶσιν, τὴν μὲν ἐν λόγῳ κειμένην καὶ θείοις νοήμασι κατ' εἶδος παροῦσαν τὴν αἴσθησιν τῶν νοηθέντων οὐκ ἔχουσαν, τὴν δὲ κατ' ἐνέργειαν μόνην ἔχουσαν, δίχα λόγου καὶ νοημάτων, τῶν ἀληθῶν τὴν κατ' εἶδος ἀπόλαυσιν.
 5 Ἐπειδὴ γὰρ διὰ γνώσεως ὁ λόγος τὸ γνωστὸν πέφυκεν ὑποσημαίνειν, κινεῖ τὴν ἔφεσιν τῶν δι' αὐτοῦ κινουμένων πρὸς τὴν τοῦ σημανθέντος ἀπόλαυσιν.

λα'. Ἀμήχανον εἶναί φασιν οἱ σοφοὶ συννυπάρχειν τῇ πείρᾳ τοῦ Θεοῦ τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον, ἢ τῇ αἰσθήσει τοῦ Θεοῦ τὴν
 10 περὶ αὐτοῦ νόησιν. Λόγον δὲ περὶ Θεοῦ φημι τὴν ἐκ τῶν ὄντων ἀναλογίαν τῆς περὶ αὐτοῦ γνωστικῆς θεωρίας, αἴσθησιν δὲ τὴν ἐν τῇ μεθέξει πείραν τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀγαθῶν, νόησιν δὲ τὴν ἐκ τῶν ὄντων ἀπλήν περὶ αὐτοῦ καὶ ἐνιαίαν γνῶσιν· τάχα δὲ καὶ ἐπ' ἄλλου παντὸς τοῦτο γνωρίζεται, εἴπερ ἢ τοῦδε τοῦ πράγμα-
 15 τος πείρα τὸν περὶ αὐτοῦ καταπαύει λόγον, καὶ ἢ τοῦδε τοῦ πράγματος αἴσθησις τὴν περὶ αὐτοῦ σχολάζουσαν ἐργάζεται νόησιν. Πείραν δὲ λέγω αὐτὴν τὴν κατ' ἐνέργειαν γνῶσιν, τὴν μετὰ πάντα λόγον ἐπιγινομένην, αἴσθησιν δὲ αὐτὴν τοῦ γνωσθέντος τὴν μέθεξιν, τὴν μετὰ πᾶσαν νόησιν ἐκφαινομένην. Καὶ τοῦ-
 20 το τυχὸν μυστικῶς διδάσκων ὁ μέγας Ἀπόστολος, φησὶν «Εἴτε δὲ προφητεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε γλῶσσαι παύσονται, εἴτε γνῶσις καταργηθήσεται», περὶ τῆς ἐν λόγῳ κειμένης καὶ νοήμασι γνώσεως δηλονότι φάσκων.

λβ'. Ἐχρῆν ὡς ἀληθῶς τὸν κατὰ φύσιν τῆς τῶν ὄντων οὐ-
 25 σίας δημιουργὸν καὶ τῆς κατὰ χάριν αὐτουργὸν γενέσθαι τῶν γεγονότων θεώσεως, ἵνα ὁ τοῦ εἶναι δοτὴρ φανῆ καὶ τοῦ αἰεὶ εἶναι χαριστικός· Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν τῶν ὄντων ἑαυτὸ τὸ παράπαν, ἢ ἄλλο γινώσκει ὃ τί ποτε κατ' οὐσίαν ἐστίν, εἰκότως οὐδὲ τῶν γενησομένων οὐδενὸς οὐδὲν τῶν ὄντων ἔχει κατὰ φύσιν τὴν
 30 πρόγνωσιν, πλὴν τοῦ ὑπὲρ τὰ ὄντα Θεοῦ καὶ ἑαυτὸν γινώσκον-

λ'. Είναι διπλή, λέγει, ἡ γνώση· ἡ μία βρίσκεται στοῦ λόγο καὶ στα θεῖα νοήματα, χωρὶς νὰ ἔχει παρούσα τὴν αἴσθησι ἐκείνων ποὺ νοήθηκαν μὲ τὴ μορφὴ τους· ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔχει στὴν πράξι μόνον, χωρὶς λόγο καὶ νοήματα, τὴν ἀπόλαυσι τῶν ἀληθινῶν μὲ τὴ μορφὴ τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ λόγος ἔχει στὴ φύσι του νὰ ἐπισημαίνει τὸ γνωστὸ μὲ τὴ γνώσι, ὠθεῖ τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ κινουῦνται ἀπὸ αὐτὸν πρὸς τὴν ἀπόλαυσι ἐκείνου ποὺ ἐπισημάνθηκε.

λα'. Είναι ἀδύνατο, λένε οἱ σοφοί, νὰ συνυπάρχει μὲ τὴν πείρα ποὺ ἔχομε γιὰ τὸν Θεό, ὁ λόγος γι' αὐτὸν, ἢ μὲ τὴν αἴσθησι γιὰ τὸν Θεό ἢ νόσι γι' αὐτὸν. Καὶ λόγο γιὰ τὸν Θεό λέγω τὴν ἀναλογία ἐκ μέρους τῶν ὄντων τῆς γνωστικῆς θεωρίας γι' αὐτὸν· αἴσθησι λέγω τὴν πείρα κατὰ μέθεξι τῶν πάνω ἀπὸ τὴ φύσι ἀγαθῶν, καὶ νόσι τὴν ἀπλή καὶ ἐνιαία γνώσι γι' αὐτὸν ἀπὸ τὰ ὄντα, τὸ ὁποῖο εἶναι ἴσως γνώρισμα καὶ κάθε ἄλλου, ἐφόσον ἡ πείρα αὐτοῦ τοῦ πράγματος θέτει τέρμα στοῦ λόγο γι' αὐτό. Πείρα πάλι λέγω τὴν ἴδια τὴν κατὰ τὴν ἐνέργεια γνώσι, ποὺ ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἀπὸ κάθε λόγο, ἐνῶ αἴσθησι τὴν ἴδια τὴ μέθεξι ἐκείνου ποὺ ἔγινε γνωστὸ, ποὺ ἐμφανίζεται ἔπειτα ἀπὸ κάθε νόσι. Καὶ αὐτὸ ἴσως διδάσκοντας ὁ μέγας Ἀπόστολος λέγει, «Εἴτε εἶναι προφητεῖες θὰ καταργηθοῦν, εἴτε γλῶσσες θὰ σταματήσουν, εἴτε γνώσι θὰ καταργηθεῖ»¹⁴, μιλώντας δηλαδὴ γιὰ τὴ γνώσι ποὺ γίνεται μὲ τὸ λόγο καὶ τὰ νοήματα.

λβ'. Ἐπρεπε πράγματι ὁ δημιουργὸς κατὰ τὴ φύσι τῆς οὐσίας τῶν ὄντων, νὰ γίνεαι αὐτουργὸς καὶ τῆς κατὰ χάρι θεώσεως τῶν δημιουργημάτων, γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι εἶναι αὐτὸς ποὺ δίνει τὸ εἶναι καὶ χαρίζει καὶ τὸ παντοτινὸ μακάριο εἶναι. Ἐπειδὴ λοιπὸν κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν γνωρίζει καθόλου τὸν ἑαυτὸ του ἢ κάποιο ἄλλο τί τέλος πάντων εἶναι στὴν οὐσία του, εἶναι εὐλόγο ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ ὄντα κανένα κατὰ φύσι δὲν ἔχει τὴν πρόγνωσι γιὰ κανένα ἀπὸ

14. Α' Κορ. 13, 8.

τος, ὅτι κατ' οὐσίαν ἐστί, καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεποιημέ-
νων, καὶ πρὶν γενέσθαι προεγνωκότος τὴν ὑπαρξιν καὶ μέλλον-
τος κατὰ χάριν φιλοτιμεῖσθαι τοῖς οὖσι τὴν ἑαυτῶν καὶ ἄλλων, ὃ
τί ποτε κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσι γνῶσιν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῶ μονο-
5 ειδῶς προόντας τῆς αὐτῶν γενέσεως φανερῶσαι λόγους

λγ'. Ὁ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων δημιουργήσας λόγος, οὐ
συνέκτισεν αὐτῇ κατὰ αἴσθησιν, οὔτε ἡδονὴν οὔτε ὀδύνην, ἀλλὰ
δύναμιν τινα κατὰ νοῦν αὐτῇ πρὸς ἡδονήν, καθ' ἣν ἀρρήτως
ἀπολαύειν αὐτοῦ δυνήσεται, ἐνετεκτῆνατο. Ταύτην δὲ τὴν δύ-
10 ναμιν, λέγω δὲ τὴν κατὰ φύσιν τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἔφεσιν,
ἅμα τῶ γενέσθαι, τῇ αἰσθήσει δούς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, πρὸς τὰ
αἰσθητὰ κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην κίνησιν διὰ μέσης τῆς αἰσθήσε-
ως ἔσχε παρὰ φύσιν ἐνεργουμένην τὴν ἡδονήν, ἥτινι, κατὰ πρό-
νοιαν ὁ τῆς ἡμῶν σωτηρίας κηδόμενος, παρέπηξεν, ὥσπερ τινὰ
15 τιμωρὸν δύναμιν, τὴν ὀδύνην, καθ' ἣν ὁ τοῦ θανάτου μετὰ σο-
φίας ἐνερριζώθη τῇ τοῦ σώματος φύσει νόμος, περιορίζων τῆς
τοῦ νοῦ μανίας παρὰ φύσιν ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ κινουμένην τὴν ἔφε-
σιν.

λδ'. Ἡδονὴ καὶ ὀδύνη τῇ φύσει τῆς σαρκὸς οὐ συνεκτίσθη-
20 σαν, ἀλλ' ἡ παράβασις τὴν μὲν ἐπενόησεν εἰς φθορὰν τῆς προαι-
ρέσεως, τὴν δὲ κατεδίκασεν εἰς λύσιν τῆς φύσεως, ἵνα ἡ μὲν
ἡδονὴ ψυχῆς ἐκούσιον ἐργάσηται θάνατον τὴν ἁμαρτίαν, ἡ δὲ
ὀδύνη διὰ τῆς λύσεως τὴν κατ' εἶδος ποιήσεται τῆς σαρκὸς ἀπο-
γένεσιν. Κατὰ πρόνοιαν γὰρ πρὸς κόλασιν τῆς κατὰ προαίρεσιν
25 ἡδονῆς δέδωκεν ὁ Θεὸς τῇ φύσει τὴν παρὰ προαίρεσιν ὀδύνην
καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ θάνατον.

λε'. Διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν τῇ φύσει παρὰ λόγον ἡδονὴν ἡ
κατὰ λόγον ἐπεισηλθεν ὀδύνη, διὰ πολλῶν παθημάτων, ἐν οἷς
καὶ ἐξ ὧν ὁ θάνατος, ποιουμένη τῆς παρὰ φύσιν ἡδονῆς τὴν

τὰ ὄντα πού θὰ γίνουν, ἔκτος ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, πού καὶ τὸν ἑαυτό του γνωρίζει τί εἶναι στήν οὐσία του, καὶ ὅλων ὄσων δημιούργησε καὶ πρὶν ἀκόμα γίνουν προγνώριζε τὴν ὑπαρξή, καὶ πού ἔμελλε κατὰ χάρη νὰ παραχωρήσει στὰ ἴδια τὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ τῶν ἄλλων, τί εἶναι τέλος πάντων, καὶ νὰ φανερώσει σ' αὐτὰ τοὺς λόγους τῆς γένεσής τους πού προϋπάρχουν ἐνιαῖοι μέσα του.

λγ'. Ὁ Λόγος (Θεὸς) πού δημιούργησε τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων δὲν συνδημιούργησε μαζί της στήν αἴσθηση οὔτε τὴν ἡδονὴ οὔτε τὴν ὀδύνη, ἀλλὰ κατασκεύασε μέσα στὸ νοῦ της κάποια δυνατότητα πρὸς ἡδονή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κατὰ τρόπον ἄρρητο μπορεῖ νὰ τὴν ἀπολαύσει. Αὐτὴ τὴ δυνατότητα, ἐννοῶ τὸν φυσικὸ πῶθο τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεό, ἀμέσως μόλις ἔγινε, ὁ πρῶτος ἀνθρώπος τὴν παρέδωσε στήν αἴσθηση καὶ εἶδε νὰ πραγματοποιεῖται ἡ ἡδονὴ πρὸς τὰ αἰσθητὰ παραφύση στήν ἴδια ἀκριβῶς τὴν πρώτη κίνηση. "Ἐτσι κοντὰ σ' αὐτὴν, προνοώντας αὐτὸς πού φροντίζει γιὰ τὴ σωτηρία μας, παρέπηξε σὰν μὴ τιμωρὸ δύναμη τὴν ὀδύνη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐμφυτεύθηκε μέσα στὴ φύση τοῦ σώματος μὲ σοφία ὁ νόμος τοῦ θανάτου, πού περιορίζει τὴν ἔφεση τῆς μανίας τοῦ νοῦ νὰ κινεῖται παραφύση πρὸς τὰ αἰσθητά.

λδ'. Ἡδονὴ καὶ ὀδύνη δὲν δημιουργήθηκαν μαζί μὲ τὴ φύση τῆς σάρκας, ἀλλὰ τὴ μία τὴν ἐπινόησε ἡ παράβαση γιὰ νὰ φθείρει τὴν προαίρεση, ἐνῶ τὴν ἄλλη τὴν προόρισε γιὰ τὸν ὄλεθρο τῆς φύσης, ὥστε ἡ ἡδονὴ νὰ κάνει τὴν ἁμαρτία ἐκούσιο θάνατο τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ὀδύνη μὲ τὸν ὄλεθρο νὰ προκαλέσει τὴ διάλυση τῆς μορφῆς τῆς σάρκας. Γιατὶ ὁ Θεὸς κατὰ πρόνοια γιὰ τὴν τιμωρία τῆς ἐκούσιας ἡδονῆς ἔδωσε στὴ φύση τὴν ἀκούσια ὀδύνη καὶ τὸ θάνατο πού προξενεῖ αὐτή.

λε'. Ἐξαιτίας τῆς ἡδονῆς πού εἰσηλθε παράλογα στὴ φύση ἀκολούθησε λογικὰ ἡ ὀδύνη, ἡ ὁποία μὲ πολλὰ παθήματα, ὅπου παραμένει καὶ ἀπ' ὅπου προέρχεται ὁ θάνατος, ἀφαιρεῖ τὴν παρα-

ἀφαιρέσιν (οὐ μὴν δὲ καὶ τελείαν ἀναίρεσιν), καὶ ἦν ἡ κατὰ νοῦν τῆς θείας ἡδονῆς ἀναδείκνυσθαι πέφυκε χάρις.

λζ. Ἡ τῶν ἐκουσίων πόνων ἐπίνοια καὶ ἡ τῶν ἀκουσίων ἐπαγωγή, ἀφαιροῦνται μὲν τὴν ἡδονήν, τὴν κατ' ἐνέργειαν αὐ-
5 τῆς καταπαύουσαι κίνησιν, οὐκ ἀναιροῦσι δὲ τὴν ὥσπερ νόμον τῇ φύσει ἐγκειμένην πρὸς γένεσιν αὐτῇ δύναμιν. Ἡ γὰρ κατ' ἀρετὴν φιλοσοφία γνώμης ἀπάθειαν, ἀλλ' οὐ φύσεως ἐργάζεσθαι πέφυκε, καθ' ἣν δηλαδή τὴν γνωμικὴν ἀπάθειαν ἡ κατὰ νοῦν τῆς θείας ἡδονῆς ἐπιγίνεται χάρις.

10 λς. Πᾶς πόνος ὡς αἰτίαν τῆς ἰδίας γενέσεως ἔχων, κατ' ἐνέργειαν προηγουμένην, τὴν ἡδονήν, χρέος ἐστὶ δηλαδή, φυσικῶς κατ' αἰτίαν παρὰ πάντων τῶν μετεκληφόντων τῆς φύσεως ἐκτιννύμενον. Τῇ γὰρ παρὰ φύσιν ἡδονῇ πάντως παρέπεται φυσικῶς ὁ πόνος ἐν πᾶσιν, ὧν ὁ τῆς ἡδονῆς νόμος ἀναιτίως προκα-
15 θηγήσατο τῆς γενέσεως. Ἀναίτιον δὲ φημι τὴν ἐκ τῆς παραβάσεως ἡδονήν, ὡς μὴ γενομένην δηλονότι προλαβόντος πόνου διάδοχον.

λη. Ἀμήχανον ἦν παντελῶς, τὴν φύσιν ὑποκλιθεῖσαν τῇ τε κατὰ προαίρεσιν ἡδονῇ καὶ τῇ παρὰ προαίρεσιν ὀδύνη, πάλιν
20 εἰς τὴν ἐξαρχῆς ἀνακληθῆναι ζωὴν, εἰ μὴ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ δημιουργός, προαιρέσει δεχόμενος τὴν πρὸς κόλασιν τῆς κατὰ προαίρεσιν τῆς φύσεως ἡδονῆς, ἐπινοηθεῖσαν ὀδύνην, οὐκ ἔχουσαν προηγουμένην αὐτῆς τὴν ἐξ ἡδονῆς γένεσιν, ἵνα τῆς ἐκ καταδίκης ἐλευθερώσῃ τὴν φύσιν γεννήσεως, ἐξ ἡδονῆς ἀρχὴν
25 οὐκ ἔχουσαν καταδεχόμενος γέννησιν.

λθ. Ἐπειδὴ μετὰ τὴν παράδασιν πάντες ἄνθρωποι τὴν ἡδονήν εἶχον τῆς ἰδίας φυσικῶς προκαθηγουμένην γενέσεως, καὶ οὐδεὶς ἦν τὸ σύνολον ὁ τῆς καθ' ἡδονήν ἐμπαθοῦς γενέσεως φυσικῶς ὑπάρχων ἐλεύθερος, ἀλλ' ὡς χρέος πάντες φυσικὸν
30 ἀποδιδόντες τοὺς πόνους, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῖς ὑπέμενον θάνατον,

φύση ἡδονῆ (χωρὶς βέβαια καὶ νὰ τὴν ἀναιρεῖ τελείως), ἀπὸ ὅπου ἀναδεικνύεται ἡ χάρις τῆς νοερῆς θείας ἡδονῆς.

λζ'. Ἡ σκέψη τῶν ἐκούσιων πόνων καὶ ἡ προσθήκη τῶν ἀκούσιων, ἀφαιροῦν βέβαια τὴν ἡδονὴ σταματώντας τὴν κίνησίν της πρὸς ἐκδήλωσίν, δὲν ἀναιροῦν ὅμως τὴ δύναμίν της πρὸς γένεσιν ποῦ ὑπάρχει μέσα στὴ φύσιν σὰν νόμος. Ἡ σύμφωνη δηλαδὴ μὲ τὴν ἀρετὴ φιλοσοφία δημιουργεῖ τὴν ἀπάθεια τῆς γνώμης ὄχι ὅμως τῆς φύσης, κατὰ τὴν ὁποία, δηλαδὴ τὴ γνωμικὴ ἀπάθεια, ἐκδηλώνεται ἡ χάρις τῆς νοερῆς θείας ἡδονῆς.

λς'. Κάθε πόνος, ποῦ ἔχει ὡς αἰτία τῆς γένεσίν του νὰ προηγεῖται τὴν ἐνέργειαν τῆς ἡδονῆς, εἶναι προφανῶς ἓνα χρέος, ποῦ κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ δικαιολογημένον καταβάλλεται ἀπὸ ὅλους ὅσοι μετέχουν τὴ φύσιν τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ στὴν παραφύσιν ἡδονὴ ἀκολουθεῖ ὅπωςδὴποτε σύμφωνον μὲ τὴ φύσιν ὁ πόνος σὲ ὅλα στὰ ὁποῖα προηγήθηκε χωρὶς αἰτία ὁ νόμος τῆς ἡδονῆς. Ἀναίτια λέγω τὴν ἡδονὴ ποῦ προέκυψε ἀπὸ τὴν παράβαση, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν διαδέχθηκε προηγούμενον πόνον.

λη'. Ἦταν τελείως ἀδύνατον, ἡ φύσιν ποῦ ὑποτάχθηκε καὶ στὴν ἐκούσιαν ἡδονὴ καὶ στὴν ἀκούσιαν ὀδύνη, νὰ ἀνακληθεῖ στὴν ἐξ-αρχῆς ζωὴ, ἂν δὲν γινόταν ἄνθρωπος ὁ δημιουργός, δεχόμενος μὲ θέλησίν του τὴν ὀδύνη ποῦ ἐπινοήθηκε πρὸς τιμωρίαν τῆς ἐκούσιας φυσικῆς ἡδονῆς καὶ ποῦ δὲν εἶχε προηγούμενὴ της τὴ γένεσιν ἀπὸ ἡδονή, ὥστε νὰ ἐλευθερώσει τὴ φύσιν ἀπὸ τὴν ἀπὸ τὴ γέννησιν καταδίκη, ἀποδεχόμενος γέννησιν ποῦ δὲν εἶχε ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἡδονή.

λθ'. Ἐπειδὴ μετὰ τὴν παράβαση ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχαν προκαθηγούμενη φυσικὰ στὴν ἴδιαν τοὺς τὴ γένεσιν τὴν ἡδονὴ καὶ κανένας ἀπολύτως δὲν ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ γέννησιν μὲ τὴν ἡδονή, ἀλλὰ ὅλοι κατέβαλλαν ὡς φυσικὸ χρέος τοὺς πόνους καὶ ὑπέμεναν τὸ θάνατον ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ ἦταν τελείως ἀδύνατον νὰ

καὶ ἦν ἄπορος παντάπασιν ὁ τῆς ἐλευθερίας τρόπος τοῖς ὑπὸ
 τῆς ἀδίκου τυραννουμένοις ἡδονῆς καὶ ὑπὸ τῶν δικαίων πόνων
 καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῖς δικαιοτάτου θανάτου φυσικῶς ἐνεχομένοις,
 ἔδει δὲ πρὸς ἀναίρεσιν μὲν τῆς ἀδικωτάτης ἡδονῆς καὶ τῶν δι'
 5 αὐτὴν δικαιοτάτων πόνων, ὑφ' ὧν ἐλεεινῶς διεσπᾶτο πάσχων ὁ
 ἄνθρωπος, ἐκ φθορᾶς τῆς καθ' ἡδονὴν ἔχων τὴν ἀρχὴν τῆς γενέ-
 σεως, καὶ εἰς φθορὰν τὴν διὰ τοῦ θανάτου τὸ τῆς ζωῆς καταλή-
 γων τέλος, πρὸς δὲ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἀπαθοῦς φύσεως ἐ-
 πινοηθῆναι πόνον καὶ θάνατον, ἄδικον ὁμοῦ καὶ ἀναίτιον· ἀ-
 10 ναίτιον μὲν ὡς οὐδαμῶς προλαβοῦσαν ἡδονὴν ἐσχηκότα πρὸς
 γένεσιν, ἄδικον δὲ ὡς οὐδεμιᾶς τὸ παράπαν ζωῆς ἐμπαθοῦς
 ὄντα διάδοχον, ἵνα μέσος διαληφθεὶς ἡδονῆς ἀδίκου καὶ πόνου
 καὶ θανάτου δικαιοτάτου, πόνος καὶ θάνατος ἀδικώτατος ἀνέλη
 διόλου τὴν ἐξ ἡδονῆς ἀδικωτάτην ἀρχὴν καὶ τὸ δι' αὐτὴν διὰ
 15 θανάτου δικαιοτάτον τέλος τῆς φύσεως, καὶ γένηται πάλιν ἡ-
 δονῆς καὶ ὀδύνης ἐλεύθερον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἐξ-
 αρχῆς εὐκληρίαν ἀπολαβούσης τῆς φύσεως, μηδενὶ τῶν ἐμπε-
 φυκότων τοῖς ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορὰν γνωρισμάτων μολινομέ-
 νην. Διὰ τοῦτο Θεὸς ὑπάρχων τέλειος κατὰ φύσιν ὁ τοῦ Θεοῦ
 20 Λόγος, γίνεται τέλειος ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς νεορᾶς καὶ σώματος
 παθητοῦ κατὰ φύσιν παραπλησίως ἡμῖν, χωρὶς ἁμαρτίας συν-
 εστώς, τὴν μὲν ἐκ τῆς παρακοῆς ἡδονὴν οὐδαμῶς τὸ σύνολον
 ἐσχηκῶς, προηγουμένην αὐτοῦ τῆς ἐκ γυναικὸς ἐν χρόνῳ γεν-
 νήσεως, τὴν δὲ δι' αὐτὴν ὀδύνην ὑπάρχουσαν τέλος τῆς φύσεως,
 25 διὰ φιλανθρωπίαν κατὰ θέλησιν προσηκάμενος, ἵνα, πάσχων
 ἀδίκως, ἀνέλη τὴν ἐξ ἡδονῆς ἀδίκου τυραννοῦσαν τὴν φύσιν
 ἀρχὴν τῆς γενέσεως, οὐκ ἔχουσαν ὡς χρέος ὑπὲρ αὐτῆς ἐκτιννύ-
 μενον κατὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τοῦ Κυρίου τὸν θάνα-
 τον, ἀλλὰ μᾶλλον κατ' αὐτῆς προβεβλημένον, καὶ τὸ διὰ τοῦ
 30 θανάτου δίκαιον τέλος ἐξαφανίση τῆς φύσεως, οὐκ ἔχων τὴν δι'
 ἣν ἐπεισηλθε καὶ ὑπ' αὐτοῦ δικαίως τιμωρουμένην ὡς αἰτίαν
 τοῦ εἶναι παράνομον ἡδονὴν.

μ. Ἔδει ὡς ἀληθῶς, ἔδει, σοφὸν καὶ δίκαιον καὶ δυνατὸν

ὑπάρξει ὁ τρόπος τῆς ἐλευθερίας γιὰ ἐκείνους ποὺ τυραννοῦνταν ἀπὸ τὴν ἀδίκη ἡδονὴ καὶ ἀπὸ τοὺς δίκαιους πόνους καὶ ἦταν φυσικῶς ἔνοχοι γιὰ τὸ δικαιοτάτο θάνατο ποὺ ἐπιβλήθηκε σ' αὐτούς, ἔπρεπε ὅμως γιὰ τὴν ἀναίρεση τῆς ἀδικώτατης ἡδονῆς καὶ τῶν ἔξαιτίας τῆς δικαιοτάτων πόνων, ἀπὸ τὰ ὅποια ὑποφέροντας ὁ ἄνθρωπος ἄθλια βρισκόταν σὲ διάσπαση, ἔχοντας τὴν ἀρχὴ τῆς γένεσής του ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἡδονῆς καὶ ὀδηγώντας τὸ τέλος τῆς ζωῆς του στὴ φθορὰ τοῦ θανάτου, ἐνῶ γιὰ τὴν ἐπανόρθωση τῆς ἀπαθοῦς φύσης χρειαζόταν νὰ ἐπινοηθοῦν πόνος καὶ θάνατος, ἀδικος καὶ μαζὶ ἀδικαιολόγητος, ἀδικαιολόγητος, γιὰ τὴ γένεσή του δὲν εἶχε καθόλου προσηγηθεῖ ἡδονή, καὶ ἀδικος, γιὰ τὸ δὲν διαδεχόταν καθόλου καμμιά ἐμπαθῆ ζωὴ, ὥστε ὁ ἀδικώτατος πόνος καὶ θάνατος, εὕρισκόμενος ἀνάμεσα στὴν ἀδίκη ἡδονὴ καὶ τὸν δικαιοτάτο πόνο καὶ θάνατο, νὰ ἀναιρέσει ἐξολοκλήρου τὴν ἀδικώτατη ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὸ ἔξαιτίας τῆς δικαιοτάτο μὲ τὸ θάνατο τέλος τῆς φύσης καὶ νὰ ἐλευθερωθεῖ πάλι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη καὶ νὰ ἀπολαύσει ἡ φύση τὴν ἔξαρχῆς καλοτυχιά, χωρὶς νὰ τὴ μολύνει κανένα γνώρισμα ἀπὸ ὅσα ἔχουν φυτευθεῖ σ' ὅσους ὑπόκεινται στὴ γένεση καὶ τὴ φθορὰ, γι' αὐτὸ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἦταν κατὰ τὴ φύση τέλειος Θεός, γίνεται τέλειος ἄνθρωπος μὲ ψυχὴ νοερὴ καὶ σῶμα παθητὸ κατὰ τὴ φύση καὶ ὅμοιο μὲ τὸ δικό μας, χωρὶς μόνο τὴν ἁμαρτία, ὁ ὅποιος δὲν εἶχε βέβαια ἀπολύτως καθόλου τὴν ἡδονὴ ἀπὸ τὴν παρακοὴ προηγούμενη ἀπὸ τὴ χρονικὴ ἀπὸ γυναίκα γέννησή του, δέχθηκε ὅμως θέλοντας ἀπὸ φιλανθρωπία τὴν ἀπὸ αὐτὴν ὀδύνη ποὺ εἶναι τὸ τέλος τῆς φύσης, ὥστε, πάσχοντας ἀδίκως, νὰ ἀναιρέσει τὴν ἀρχὴ τῆς γένεσης ποὺ ἀπὸ ἀδίκη ἡδονὴ τυραννοῦσε τὴ φύση, ποὺ δὲν τῆς ὀφειλόταν νὰ τῆς καταβληθεῖ ὡς χρέος, ὅπως ἀπὸ ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς εἶχε ἐπιβληθεῖ, καὶ νὰ ἐξαφανίσει τὸ δίκαιο τέλος τῆς φύσης μὲ τὸ θάνατο, ἂν καὶ δὲν εἶχε ὡς αἰτία τῆς ὑπαρξῆς του τὴν παράνομη ἡδονὴ, γιὰ τὴν ὁποία προστέθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ δίκαια τιμωρεῖται ἀπὸ αὐτόν.

μ'. Ἐπρεπε πραγματικὰ, ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ Κύριος σοφὸς καὶ

ὄντα κατὰ φύσιν τὸν Κύριον, ὡς μὲν σοφὸν μὴ ἀγνοῆσαι τὸν τρόπον τῆς ἰατρείας, ὡς δίκαιον δὲ μὴ τυραννικὴν ποιήσασθαι τοῦ κατειλημμένου κατὰ γνώμην ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνθρώπου τὴν σωτηρίαν, ὡς δὲ πάντα δυνάμενον μὴ ἀτονῆσαι πρὸς τὴν
5 τῆς ἰατρείας ἐκπλήρωσιν.

μα'. Τὸ μὲν σοφὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ γενέσθαι φύσει κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπον δείκνυται, τὸ δὲ δίκαιον ἐν τῷ τὸ παθητὸν κατὰ τὴν γένεσιν ὁμοίως ἡμῖν ἀνειληφέναι τῆς φύσεως, τὸ δὲ δυνατόν ἐν τῷ διὰ παθημάτων καὶ θανάτου ζωὴν αἰῶδιον τῇ φύσει δη-
10 μιουργῆσαι καὶ ἀπάθειαν ἄτρεπτον.

μβ'. Τὸν μὲν τῆς σοφίας λόγον ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ἰατρείας φανερόν ὁ Κύριος ἐποίησε, χωρὶς τροπῆς καὶ τῆς οἰασοῦν ἀλλοιώσεως γινόμενος ἄνθρωπος, τὴν ἰσότητα δὲ τῆς δικαιοσύνης ἐν τῷ μεγέθει τῆς συγκαταβάσεως ἔδειξε, τὸ ἐν τῷ παθητῷ κατὰ-
15 κριμα τῆς φύσεως κατὰ θέλησιν ὑποδύς, κἀκεῖνο ποιήσας ὄπλον πρὸς τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν καὶ τοῦ δι' αὐτὴν θανάτου, τουτέστι τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς δι' αὐτὴν ὀδύνης, ἐν ᾧ τῆς ἁμαρτίας ὑπῆρχε καὶ τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ ἡ κατὰ τὴν ἡδονὴν τῆς ἁμαρτίας τυραννὶς καὶ ἡ δι' αὐτὴν κατὰ τὴν ὀδύνην
20 τοῦ θανάτου δυναστεία. Ἐν γὰρ τῷ παθητῷ προδήλως ὑπάρχει τῆς φύσεως τὸ τῆς ἡδονῆς κράτος καὶ τὸ τῆς ὀδύνης. Καὶ γὰρ πῶς τῆς ὀδύνης πλέον τὸ κατὰ φύσιν ἐπιτεινόμενον πρόστιμον, διὰ τῆς ἡδονῆς αὐτὴν παραμυθεῖσθαι σπουδάζομεν θέλοντες γὰρ ἐκφυγεῖν τὴν κατὰ τὴν ὀδύνην ἐπίπονον αἴσθησιν, πρὸς
25 τὴν ἡδονὴν καταφεύγομεν, τῷ τῆς ὀδύνης αἰκισμῷ πιεζομένην τὴν φύσιν ἐπιχειροῦντες παραμυθεῖσθαι. Σπεύδοντες δὲ διὰ τῆς ἡδονῆς τὰ τῆς ὀδύνης ἀμβλῦναι κινήματα, πλέον αὐτῆς τὸ καθ' ἑαυτῶν ἐπικυροῦμεν χειρόγραφον, ὀδύνης καὶ πόνων ἔχειν τὴν ἡδονὴν ἀπολελυμένην οὐ δυνάμενοι.

μγ'. Τὴν δὲ τῆς ὑπερβαλλούσης δυνάμεως ἰσχὺν δηλὸν κατέστησε, τῶν οἷς αὐτὸς ἔπασχεν ἐναντίων, ὑποστήσας τῇ φύσει

δίκαιος καὶ δυνατὸς κατὰ τὴ φύση, ὥστε ὡς σοφὸς νὰ μὴν ἀγνοή-
σει τὸν τρόπο τῆς ἰατρείας, ὡς δίκαιος νὰ μὴν κάνει τυραννικὴ τὴ
σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ αἰχμαλώτισε τὴ γνώμη του ἢ ἁμαρτία,
κι ὡς δυνατὸς γιὰ τὰ πάντα νὰ μὴ φανεῖ ἀδύναμος ὡς πρὸς τὴν
ὀλοκλήρωση τῆς θεραπείας.

μα'. Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ φανερῶνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἔγινε πραγμα-
τικὰ κατὰ τὴ φύση ἄνθρωπος. Ἡ δικαιοσύνη του ἀπὸ τὸ ὅτι ἀνέ-
λαβε τὸ παθητὸ τῆς φύσης κατὰ τὴ γένεσίν του ὅμοια μ' ἐμᾶς. Καὶ
ἡ δύναμή του, ἀπὸ τὸ ὅτι δημιούργησε μὲ τὰ παθήματα καὶ τὸ
θάνατό του στὴ φύση ζωὴ αἰώνια καὶ ἀπάθεια ἀμετάβλητη.

μβ'. Ὁ Κύριος φανέρωσε τὴ σοφία του μὲ τὸν τρόπο τῆς θερα-
πείας, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς τροπὴ καὶ ὅποιαδήποτε ἀλλοί-
ωση· τὴν ἰσότητά τῆς δικαιοσύνης τὴν ἔδειξε μὲ τὸ μέγεθος τῆς
συγκατάβασής του, ἀφοῦ ὑποδύθηκε θέλοντας τὴν καταδικασμέ-
νη παθητότητα τῆς φύσης καὶ κάνοντάς τὴν ὄπλο γιὰ τὴν ἀναίρε-
ση τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ ἀπὸ αὐτὴν θανάτου, δηλαδή τῆς ἡδονῆς
καὶ τῆς ἔξαιτίας τῆς ὀδύνης, ὅπου ὑπῆρχε ἡ κυριαρχία τῆς ἁμαρ-
τίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ ἡ μέσω τῆς ἡδονῆς τυραννικὴ ἐξουσία
τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ ἔξαιτίας αὐτῆς κατὰ τὴν ὀδύνη δύναμη τοῦ θα-
νάτου. Γιατὶ εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἡ δυναστεία τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς
ὀδύνης ὑπάρχει στὸ παθητὸ τῆς φύσης. Γιατί, ὅταν κατὰ κάποιον
τρόπο ἐπιτείνεται περισσότερο τὸ πρόστιμο τῆς ὀδύνης, προσπα-
θοῦμε νὰ τὴ διαλύσομε μὲ τὴν ἡδονή. Θέλοντας δηλαδή ν' ἀποφύ-
γομε τὴν ἐπίπονη αἴσθησι τῆς ὀδύνης καταφεύγομε στὴν ἡδονή,
προσπαθώντας ν' ἀνακουφίσομε τὴ φύση ποὺ καταπιέζεται ἀπὸ
τὰ χτυπήματα τῆς ὀδύνης. Σπεύδοντας πάλι ν' ἀμβλύνομε τὰ χτυ-
πήματα τῆς ὀδύνης μὲ τὴν ἡδονή, ἐπικυρώνομε ἐντονώτερα τὸ εἰς
βάρος μας χειρόγραφο, ἐπειδὴ δὲν μποροῦμε νὰ ἔχομε τὴν ἡδονὴ
ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὀδύνη καὶ πόνους.

μγ'. Τὴν πάνω ἀπὸ ὅλα ὑπερβολικὴ δύναμή του τὴ φανέρωσε,
καθιστώντας ἀτρεπτὴ στὴ φύση τὴ γένεση μὲ τὰ δεινὰ ποὺ ἔπασχε

τὴν γένεσιν ἄτρεπτον· διὰ πάθους γὰρ τὴν ἀπάθειαν, καὶ διὰ
 πόνων τὴν ἄνεσιν, καὶ διὰ θανάτου τὴν αἰδίου ζωὴν τῇ φύσει
 δούς, πάλιν ἀποκατέστησε, ταῖς ἑαυτοῦ καταστερήσει τὰς ἕξεις
 ἀνακαινίσας τῆς φύσεως, καὶ διὰ τῆς ἰδίας σαρκώσεως τὴν ὑπερ
 5 φύσιν χάριν δωρησάμενος τῇ φύσει, τὴν θέωσιν.

μδ'. Γέγονεν ὁ Θεὸς κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος, καὶ δέδωκεν
 ἄλλην ἀρχὴν τῇ φύσει δευτέρας γενέσεως, διὰ πόνου πρὸς ἡ-
 δονὴν μελλούσης ζωῆς καταλήγουσαν. Ὡς γὰρ Ἀδὰμ ὁ προπά-
 τωρ, τὴν θεῖαν ἐντολὴν παραβάς, ἄλλην ἀρχὴν γενέσεως, ἐξ
 10 ἡδονῆς μὲν συνισταμένην, εἰς δὲ τὸν διὰ πόνου θάνατον τελευ-
 τῶσαν τῇ φύσει παρὰ τὴν πρώτην παρεισήγαγε, καὶ ἐπενόησε
 κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ ὄφως ἡδονὴν οὐκ οὔσαν προλαβόν-
 τος πόνου διάδοχον, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸν πόνον περαιουμένην,
 πάντα τοὺς ἐξ αὐτοῦ σαρκὶ γενομένους κατ' αὐτόν, διὰ τὴν ἐξ
 15 ἡδονῆς ἀδικον ἀρχὴν, εἶχε συνυπαγομένους αὐτῷ δικαίως, πρὸς
 τὸ διὰ πόνου κατὰ τὸν θάνατον τέλος, οὕτω καὶ ὁ Κύριος γενό-
 μενος ἄνθρωπος, καὶ ἄλλην ἀρχὴν δευτέρας γενέσεως ἐκ Πνεύ-
 ματος ἁγίου τῇ φύσει δημιουργήσας, καὶ τὸν διὰ πόνου τοῦ Ἀ-
 δὰμ δικαιοτάτον καταδεξάμενος θάνατον, ἐν αὐτῷ δηλαδὴ
 20 γενόμενον ἀδικιώτατον, ὡς οὐκ ἔχοντα τῆς ἰδίας γενέσεως ἀρχὴν
 τὴν ἐκ παρακοῆς ἀδικωτάτην τοῦ προπάτορος ἡδονὴν, ἀμφοτέ-
 ρων τῶν ἄκρων, ἀρχῆς τε λέγω καὶ τέλους τῆς κατὰ τὸν Ἀδὰμ
 ἀνθρωπίνης γενέσεως, οἷα δὴ προηγουμένως οὐκ ὄντων ἐκ τοῦ
 Θεοῦ, τὴν ἀναίρεσιν ἐποίησατο, καὶ πάντα τοὺς μυστικῶς ἐξ
 25 αὐτοῦ ἀναγεννωμένους τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐνοχῆς ἐλευθέρους κατέ-
 στησε.

με'. Τὴν ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας ἡδονὴν εἰς ἀθέτησιν
 τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τῶν ἐν αὐτῷ χάριτι διὰ Πνεύματος
 γεννωμένων ὁ Κύριος ἀφελόμενος, τὸν εἰς καταδίκην τὸ πρότε-
 30 ρον ὄντα τῆς φύσεως, εἰς τὴν τῆς ἁμαρτίας κατάκρισιν αὐτοῖς
 συγχωρεῖ δέχεσθαι θάνατον, ἔχοντες μὲν τοῦ Ἀδὰμ οὐκέτι τὴν

ὁ ἴδιος. Μὲ τὸ πάθος δηλαδή τὴν ἀπάθεια καὶ μὲ τοὺς πόνους τὴν ἄνεση καὶ μὲ τὸ θάνατο δίνοντας στὴ φύση τὴν αἰώνια ζωὴ, πρόσφερε πάλι σ' αὐτὴν τὴν ἀποκατάσταση, ἀνακαινίζοντας μὲ τὶς δικῆς του βαριές στερήσεις τὶς ἕξεις τῆς φύσης καὶ μὲ τὴν ἴδια του τὴ σάρκωση δωρίζοντας στὴ φύση τὴν πάνω ἀπὸ τὴν φύση χάρη, τὴ θέωση.

μδ'. Ἐγινε πραγματικὰ ὁ Θεὸς ἄνθρωπος καὶ ἔδωσε στὴ φύση ἄλλη ἀρχὴ δεύτερη γένεσης, ποὺ καταλήγει μέσω τοῦ πόνου στὴν ἡδονὴ τῆς μέλλουσας ζωῆς. Ὅπως δηλαδή ὁ προπάτορας Ἀδάμ, παραβαίνοντας τὴ θεία ἐντολὴ παρεισήγαγε στὴ φύση δίπλα στὴν πρώτη μὴ ἄλλη ἀρχὴ γένεσης, ποὺ συνίσταται ἀπὸ ἡδονὴ καὶ τελιώνει σὸ θάνατο μέσω τοῦ πόνου, καὶ ἐπινόησε κατὰ τὴ συμβουλὴ τοῦ φιδιοῦ τὴν ἡδονὴ ποὺ δὲν ἦταν διάδοχος προηγούμενου πόνου, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχει σὸν πόνον τὴν κατάληξή της, καὶ ὅλους ὅσοι ἔγιναν ἀπὸ αὐτὸν κατὰ σάρκα σύμφωνα μ' αὐτόν, ἕξαιτίας τῆς ἀδικῆς ἀρχῆς ἀπὸ τὴν ἡδονή, τοὺς ὁδήγησε μαζί του ὑποταγμένους δίκαια πρὸς τὸ τέλος τοῦ θανάτου μέσω τοῦ πόνου, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος δημιούργησε ἄλλην ἀρχὴ δεύτερης γένεσης τῆς φύσης ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ μὲ τὸ νὰ καταδεχθεῖ τὸν δικαιότατο θάνατο τοῦ Ἀδάμ μέσω τοῦ πόνου, ἀλλὰ ποὺ ἦταν γι' αὐτὸν θάνατος ἀδικώτατο, γιατί δὲν εἶχε ὡς ἀρχὴ τῆς δικῆς του γένεσης τὴν ἀδικώτατη ἀπὸ παρακοὴ ἡδονὴ τοῦ προπάτορα, ἐπέτυχε τὴν κατάργηση καὶ τῶν δύο ἀκρων, ἐννοῶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς σύμφωνα μὲ τὸν Ἀδάμ γένεσης τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τεθεῖ προηγουμένως ἀπὸ τὸν Θεὸ, καὶ ὅλους, ὅσοι ἀναγεννιοῦνται ἀπὸ αὐτὸν μὲ τρόπο μυστικὸ, τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν ἐνοχί σ' αὐτά.

με'. Ἀφοῦ ὁ Κύριος ἀφαίρεσε τὴν ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας ἡδονὴ πρὸς ἀθέτηση (ἀπόρριψη) τῆς κατὰ σάρκα γέννησης ἐκείνων ποὺ γεννιοῦνται σ' αὐτὸν μὲ τὴ χάρη μέσω τοῦ Πνεύματος, ἐπιτρέπει νὰ δέχονται αὐτοὶ τὸ θάνατο γιὰ τὴν καταδίκη τῶν ἁμαρτιῶν τους, τὸν θάνατο ποὺ πρῶτα ἀποτελοῦσε καταδίκη τῆς

ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἡδονὴν τῆς γενέσεως, μόνην δὲ τὴν διὰ τὸν Ἀδάμ
 ὀδύνην ἐνεργοῦσαν ἐν αὐτοῖς, οὐ κατὰ χρέος ὑπὲρ ἁμαρτίας,
 ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν, διὰ τὴν κατὰ φύσιν περίστασιν, κατὰ τῆς
 ἁμαρτίας, τὸν θάνατον, ὅς, ὅποταν μὴ ἔχει γεννῶσαν αὐτὸν μη-
 5 τέρα τὴν, ἧς γίνεσθαι πέφυκε τιμωρός, ἡδονὴν, αἰδίου ζωῆς
 προδήλως καθίσταται πατήρ. Ὡς γὰρ τοῦ Ἀδάμ ἢ καθ' ἡδονὴν
 ζωὴ θανάτου καὶ φθορᾶς γέγονε μήτηρ, οὕτω καὶ ὁ διὰ τὸν Ἀ-
 δάμ τοῦ Κυρίου θάνατος ὑπάρχων τῆς ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἐλεύθερος
 ἡδονῆς, αἰδίου γεννήτωρ γίνεται ζωῆς

10 μς. Ἀρχὴν ἔσχε μετὰ τὴν παράδασιν ἢ τῶν ἀνθρώπων
 φύσις τῆς ἰδίας γενέσεως τὴν καθ' ἡδονὴν ἐκ σπορᾶς σύλληψιν
 καὶ τὴν κατὰ ρεῦσιν γέννησιν, καὶ τέλος τὸν κατ' ὀδύνην διὰ
 φθορᾶς θάνατον ὁ δὲ Κύριος ταύτην οὐκ ἔχων ἀρχὴν τῆς κατὰ
 σάρκα γεννήσεως, οὔτε τῷ τέλει, τουτέστι τῷ θανάτῳ, ὑπῆρχεν
 15 ἄλωτός

μς. Τὸν Ἀδάμ ἢ ἁμαρτία καταρχὰς δελεάσασα, πρὸς πα-
 ράδασιν τῆς θείας παρέπεισεν ἐλθεῖν ἐντολῆς, καθ' ἣν τὴν ἡ-
 δονὴν ὑποστήσασα καὶ ἑαυτὴν διὰ τῆς ἡδονῆς ἐν αὐτῷ καθη-
 λώσασα τῷ πυθμένι τῆς φύσεως, τὸν θάνατον τῆς ὅλης κατέκρι-
 20 νε φύσεως, ὠθοῦσα πρὸς ἀπογένεσιν κατὰ τὸν θάνατον διὰ τοῦ
 ἀνθρώπου τὴν φύσιν τῶν γεγονότων. Τοῦτο γὰρ καὶ μεμηχάνη-
 το τῷ σπορεῖ τῆς ἁμαρτίας καὶ πατρὶ τῆς κακίας πονηρῷ δια-
 βόλῳ, τῷ ἑαυτὸν μὲν ἐξ ὑπερηφανίας τῆς θείας ἐξοικίσαντι
 δόξης, διὰ φθόνον δὲ τὸν τε πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸν Θεόν, τοῦ παρα-
 25 δείσου τὸν Ἀδάμ ἐξοικίσαντι, ἀφανίσει τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ
 διαλύσει τὰ συνεστῶτα πρὸς γένεσιν.

μη'. Φθονῶν τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν ὁ διάβολος, δόλῳ τὸν ἄνθρω-
 πον ὑπὸ Θεοῦ φθονεῖσθαι παραπείσας, παραβῆναι τὴν ἐντολὴν
 παρεσκέυασε. Τῷ Θεῷ μὲν, ἵνα φανερὰ μὴ γένηται κατ' ἐνέργει-
 30 αν ἢ πανύμνητος αὐτοῦ δύναμις θεουργοῦσα τὸν ἄνθρωπον, τῷ

φύσης, ἔχοντας ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ ὄχι πιά τὴν ἡδονὴ τῆς γένεσης ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ μονάχα τὴν ὀδύνη ἐξαιτίας τοῦ Ἀδὰμ νὰ ἐνεργεῖ σ' αὐτοὺς τὸ θάνατο, ὄχι ὡς ὀφειλὴ γιὰ χάρη τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ κατ' οἰκονομία, λόγῳ τῆς δύσκολης περιστάσεως τῆς φύσεως, τὸν θάνατο κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ὃ ὅποῖος ὅταν δὲν ἔχει μητέρα ἐκείνην ποὺ τὸν γεννᾷ, δηλαδή τὴν ἡδονή, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι τμωρὸς τῆς, γίνεται προφανῶς πατέρας αἰώνιας ζωῆς. Γιατί, ὅπως ἡ ζωὴ ἡδονῆς τοῦ Ἀδὰμ ἔγινε μητέρα τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, ἔτσι καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου γιὰ χάρη τοῦ Ἀδὰμ, ὄντας ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τοῦ Ἀδὰμ, γίνεται πατέρας αἰώνιας ζωῆς.

μζ'. Ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὴν παράβαση ὡς ἀρχὴ τῆς τῆς γένεσής της εἶχε τὴ σύλληψη ἀπὸ σπορᾶ μὲ ἡδονὴ καὶ τὴ γέννηση μὲ ροή, καὶ ὡς τέλος τὸν θάνατο μὲ ὀδύνη μέσω τῆς φθορᾶς. Ὁ Κύριος ὁμοῦ ποὺ δὲν εἶχε τὴν ἡδονὴ ὡς ἀρχὴ τῆς κατὰ σάρκα γέννησής του δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀλωθεῖ οὔτε ἀπὸ τὸ τέλος, δηλαδή τὸ θάνατο.

μζ'. Ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἡ ἁμαρτία δελέασε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν παρέσυρε νὰ φτάσει στὴν παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς, κατὰ τὴν ὁποία, ἀφοῦ ἔλαβε ὑπαρξὴ ἡ ἡδονὴ καὶ μὲ αὐτὴν καθηλώθηκε στὸν ἴδιο τὸν πυθμένα τῆς φύσεως, καταλόγισε τὸ θάνατο σὲ ὅλη τὴ φύση, ὠθώντας τὴ φύση τῶν δημιουργημάτων στὴ φθορὰ μὲ τὸ θάνατο. Γιατί αὐτὸ μηχανεύτηκε ὁ σπορέας τῆς ἁμαρτίας καὶ πατέρας τῆς κακίας, ὁ πονηρὸς διάβολος, ποὺ αὐτοεκδιώχτηκε ἀπὸ ὑπερηφάνεια ἀπὸ τὴ θεία δόξα καὶ ἀπὸ τὸν ἐναντίον μας καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ φθόνον ἔβγαλε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸν παράδεισο, γιὰ ν' ἀφανίσει τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διαλύσει ὅσα εἶχαν συσταθεῖ πρὸς γένεση.

μη'. Φθονώντας ὁ διάβολος τὸν Θεὸ καὶ ἐμᾶς, παραπείθοντας μὲ δόλο τὸν ἄνθρωπο ὅτι φθονεῖται ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν ἔκανε νὰ παραβεῖ τὴν ἐντολή. Τὸν Θεὸ τὸν φθονοῦσε γιὰ νὰ μὴ φανερωθεῖ στὴν πράξη ἡ πανύμνητη δύναμή του ὅτι θεουργεῖ τὸν ἄνθρωπο,

δ' ἀνθρώπῳ προδήλως, ἵνα μὴ γένηται τῆς θείας ἐν εἶδει κατ' ἀρετὴν μέτοχος δόξης. Φθονεῖ γὰρ ὁ μιαρῶτατος οὐ μόνον ἡμῖν τῆς ἐπὶ τῷ Θεῷ διὰ τὴν ἀρετὴν δόξης, ἀλλὰ καὶ τῷ Θεῷ τῆς ἐφ' ἡμῖν διὰ τὴν σωτηρίαν πανυμνήτου δυνάμεως.

5 μθ. Ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδάμ ὁ θάνατος τῆς φύσεως ὑπῆρχε κατὰ κρισις, ἀρχὴν ἐχούσης τὴν ἡδονὴν τῆς ἰδίας γενέσεως, οὕτως ὁ θάνατος ἐν Χριστῷ τῆς ἁμαρτίας κατὰ κρισις γέγονεν, ἡδονῆς καθαρὰν ἐν Χριστῷ πάλιν τῆς φύσεως ἀπολαβούσης τὴν γένεσιν.

10 ν. Εἰ ἡμεῖς, οἱ οἶκος τοῦ Θεοῦ χάριτι γενέσθαι ἀξιωθέντες διὰ Πνεύματος, τοσαύτην ὑπὲρ δικαιοσύνης εἰς κατὰ κρισιν τῆς ἁμαρτίας ὑπομονὴν ἐπιδείκνυσθαι παθημάτων ὀφείλομεν, καὶ ὡς κακοῦργοι τὸν ἐφύβριστον, ἀγαθοὶ τυγχάνοντες, προθύμως ἀποφέρεσθαι θάνατον, τί «τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ
15 Θεοῦ Εὐαγγελίῳ», τουτέστι ποῖον ἔσται τὸ τέλος, ἤγουν ἡ κρίσις, τῶν μὴ μόνον ζῶσάν τε καὶ ἐνεργουμένην, κατὰ τε ψυχὴν καὶ σῶμα, γνώμη τε καὶ φύσει τὴν καθ' ἡδονὴν τοῦ Ἀδάμ κρατήσασαν τῆς φύσεως γένεσιν μέχρι τέλους διὰ σπουδῆς ἐσχηκότων, ἀλλὰ μήτε προσδεξαμένων παρακαλοῦντα τὸν Θεὸν καὶ
20 Πατέρα δι' Υἱοῦ σαρκωθέντος, μήτε μὴν αὐτὸν τὸν ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς προσβεύοντα μεσίτην καὶ Υἱὸν καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν εἰς τὸν Πατέρα καταλλαγῆς, ἐαυτόν, βουλήσει τοῦ Πατρὸς, εἰς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον κατὰ θέλησιν προϊέμενον, ὅπως δι' ἐαυτὸν ἡμᾶς τοσοῦτον δοξάσῃ, τῷ κάλλει καταφαιδρύνας τῆς οἰκειίας
25 θεότητος, ὅσον δι' ἡμᾶς αὐτὸς κατεδέξατο τοῖς ἡμῶν ἀτμιασθῆναι παθήμασιν;

να'. Ἐπειδὴ πάντων τῶν σωζομένων ὁ Θεὸς ἔσται τόπος ἀπερίγραφος τε καὶ ἀδιάστατος καὶ ἄπειρος, πᾶσι πάντα γινό-

ἐνῶ τὸν ἄνθρωπο προφανῶς γιὰ νὰ μὴ γίνεи μετὴν ἀρετῆ του κατ' ὄψη μέτοχος τῆς θείας δόξας. Γιατὶ ὁ μαρῶτατος φθονεῖ ὄχι μονάχα ἑμᾶς γιὰ τὴ δόξα μας κοντὰ στὸν Θεὸ ἕξαιτίας τῆς ἀρετῆς μας, ἀλλὰ φθονεῖ καὶ τὸν Θεὸ γιὰ τὴν πανύμνητη δύναμή του ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ τὴ σωτηρία μας.

μβ'. Ὅπως ὁ θάνατος στὸν Ἀδὰμ στάθηκε ἡ καταδίκη τῆς φύσης, ποὺ εἶχε τὴν ἡδονὴ ὡς ἀρχὴ τῆς γένεσής της, ἔτσι ὁ θάνατος στὸ πρῶσωπο τοῦ Χριστοῦ ἔγινε κατάκριση τῆς ἁμαρτίας, ἀφοῦ ἡ φύση ἔλαβε πάλι τὴ γένεση μέσω τοῦ Χριστοῦ καθαρῆ ἀπὸ ἡδονή.

ν. Ἄν ἑμεῖς, ποὺ ἀξιωθήκαμε νὰ γίνομε μετὴ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος οἶκος τοῦ Θεοῦ, ὀφείλομε νὰ δείχνομε τόση ὑπομονὴ στὰ παθήματα γιὰ χάρη τῆς δικαιοσύνης πρὸς κατάκριση τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ δεχόμαστε πρόθυμα ὡς κακοῦργοι τὸν ἐπονείδιστο θάνατο, ἐνῶ εἴμαστε καλοί, «ποιοὶ θὰ εἶναι τὸ τέλος ἐκείνων ποὺ δὲν ὑπακοῦουν στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ;»¹⁵. Δηλαδή ποιοὶ θὰ εἶναι τὸ τέλος, ἢτοι ἡ κρίση, ἐκείνων ποὺ δὲν ἀπέκτησαν μόνο ζῶσα καὶ ἐνεργὸ μετὴ ζῆλο στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, στὴ γνώμη τους καὶ τὴ φύσης τους, ὡς τὸ τέλος καὶ μετὴ ἡδονὴ τὴ γένεση τοῦ Ἀδὰμ ποὺ νίκησε τὴ φύση, ἀλλὰ καὶ ποὺ δὲν δέχθηκαν τὴν πρόσκληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ ποὺ σαρκώθηκε, οὔτε βέβαια αὐτὸν τὸν ἴδιο ποὺ ἔγινε πρεσβευτῆς τοῦ Πατέρα του μεσολαβητῆς καὶ Υἱός¹⁶, καὶ ποὺ γιὰ τὴν συμφιλίωσή μας μετὴ τὸν Πατέρα παραδόθηκε μετὴ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα καὶ δική του στὸν γιὰ χάρη μας θάνατο, ὥστε μετὴ τὸν ἑαυτό του νὰ μᾶς δοξάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ, λαμπρύνοντάς μας μετὴ τὴν ὁμορφιὰ τῆς θεότητάς του, ὅσο καταδέχθηκε ὁ ἴδιος γιὰ χάρη μας νὰ ἀτιμαστεῖ μετὴ τὰ δικά μας παθήματα;

να'. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι ὁ τόπος¹⁷ ὁ ἀπερίγραφος καὶ ἀδιάστατος καὶ ἄπειρος ὅλων ἐκείνων ποὺ σώζονται, καὶ γίνεται

16. Β' Κορ. 5, 20.

17. Ψαλμ. 70, 3.

μενος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς δικαιοσύνης, μᾶλλον δὲ κατὰ τὸ μέτρον τῶν μετὰ γνώσεως ὑπὲρ δικαιοσύνης ἐνταῦθα παθημάτων, ἑαυτὸν ἐκάστω δωρούμενος, καθάπερ ψυχὴ σώματος μέλει κατὰ τὴν ὑποκειμένην ἐκάστω μέλει δύναμιν, ἑαυτὴν ἐνεργουῖσαν ἐκφαίνουσα, καὶ πρὸς τὸ εἶναι δι' ἑαυτῆς τὰ μέλη συνέχουσα πρὸς ζωὴν συγκρατούμενα, ὁ ἀσεβῆς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται, ταύτης ἐστερημένος τῆς χάριτος; Ὁ γὰρ μὴ δυνάμενος ἐνεργουμένην τὴν κατὰ τὸ εὖ εἶναι τοῦ Θεοῦ δέξασθαι παρουσίαν, ποῦ φανεῖται, τῆς θείας ζωῆς τῆς ὑπὲρ αἰῶνα καὶ χρόνον καὶ τόπον ὑπομείνας τὴν ἔκπτωσιν;

νβ. Ὁ τὸν Θεὸν οὐκ ἔχων πρὸς τὸ εὖ εἶναι συνέχοντα τὴν ζωὴν, τὸν μέλλοντα πᾶσι γίνεσθαι τόπον τοῖς ἀξίοις, πῶς ἔσται, τόπον αὐτὸν οὐκ ἔχων τὸν Θεὸν κατὰ τὴν τῶν εὖ εἶναι ἐν Θεῷ μονὴν τε καὶ ἴδρυσιν; Καὶ εἰ μετὰ πολλῆς δυσχερείας ὁ δίκαιος σώζεται, τί ἔσται ἢ τί πείσεται ὁ μηδένα λόγον εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ποιησάμενος;

νγ. Ὁ μὲν Θεὸς κατὰ μίαν ἀπειροδύναμον τῆς ἀγαθότητος βούλησιν πάντας συνέξει καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, ἀγαθούς τε καὶ πονηρούς, οὗτοι δὲ πάντες οὐκ ἴσως μεθέξουσι Θεοῦ, τοῦ διὰ πάντων ἀσχέτως χωρήσαντος, ἀλλ' ἀναλόγως ἑαυτοῖς.

νδ. Οἱ μὲν τῇ φύσει φυλάξαντες διὰ πάντων ἰσονομοῦσαν τὴν γνώμην καὶ τῶν τῆς φύσεως λόγων κατ' ἐνέργειαν δεκτικὴν αὐτὴν καταστήσαντες καθ' ὅλον τὸν τοῦ ἀεὶ εὖ εἶναι λόγον, διὰ τὴν πρὸς τὴν θείαν βούλησιν τῆς γνώμης εὐπάθειαν, ὅλης μεθέξουσι τῆς ἀγαθότητος κατὰ τὴν αὐτοῖς ἐπιλάμπουσιν ὡς ἐν ἀγγέλοις ἢ ὡς ἐν ἀνθρώποις θείαν ζωὴν. Οἱ δὲ τῇ φύσει ποιήσαντες ἀνισονομοῦσαν διὰ πάντων τὴν γνώμην καὶ τῶν τῆς φύσεως

για όλους τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς δικαιοσύνης, ἢ καλύτερα κατὰ τὸ μέτρο τῶν συνειδητῶν ἐδώ παθημάτων μας για χάρη τῆς δικαιοσύνης, δωρίζοντας τὸν ἑαυτό του στὸν καθένα, ὅπως ἡ ψυχὴ ποὺ κινεῖται καὶ φανερώνεται στὰ μέλη τοῦ σώματος κατὰ τὴ δύναμη ποὺ ὑπάρχει σὲ κάθε μέλος καὶ μὲ τὸν ἑαυτό της κρατεῖ τὰ μέλη μὲ συνοχὴ στὸ εἶναι ποὺ συγκρατοῦνται πρὸς τὴ ζωὴ, «Ποῦ θὰ φανεῖ ὁ ἀσεβῆς καὶ ἁμαρτωλός»¹⁸, ποὺ εἶναι στερημένος ἀπὸ αὐτὴ τὴ χάρη; Γιατὶ αὐτὸς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ἐνεργῶς τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ ποὺ φέρνει τὴ μακαριότητα, ποῦ θὰ φανεῖ, ἀφοῦ θὰ εἶχε ὑπομείνει τὴν ἔκπτωση ἀπὸ τὴ θεία ζωὴ τὴν πᾶνω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ χρόνο καὶ τὸν τόπο;

νβ'. "Ὁποιοῦ δὲν συγκρατεῖ τὴ ζωὴ στὴ μακαριότητα ὁ Θεός, ποὺ πρόκειται νὰ γίνεῖ ὁ τόπος ὅλων τῶν ἀξίων, πῶς θὰ εἶναι, ἂν δὲν ἔχει τόπο τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ ποὺ εἶναι ἡ αἰωνιότητα καὶ ἡ σταθερότητα τῆς μακαριότητος; Κι ἂν μὲ πολλὴ δυσκολία σώζεται ἀκόμα κι ὁ δίκαιος, τί θὰ γίνεῖ ἢ τί θὰ πάθει αὐτὸς ποὺ δὲν εἶπε καὶ δὲν ἔκανε κανένα λόγο εὐσέβειας καὶ ἀρετῆς κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ;

νγ'. 'Ο Θεὸς μὲ μιὰ ἀπειροδύναμη βούληση ἀγαθότητος θὰ συνάξει ὅλους, καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, ἀγαθοὺς καὶ πονηροὺς, καὶ ὅλοι αὐτοί, ὄχι ἕξισου, θὰ μεθέξουν τὸν Θεὸ ποὺ προχώρησε ἐλεύθερα ἀνάμεσα σὲ ὅλους, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὸν καθένα.

νδ'. "Ὅσοι διατήρησαν τὴ γνώμη τους σὲ ἰσοδυναμία μὲ τὴ φύση¹⁹ σὲ ὅλα, καὶ τὴν ἔκαναν δεκτικὴ κατὰ τὴν ἐνέργεια τῶν λόγων τῆς φύσης, σὲ ὅλη τὴν αἰώνια μακαριότητα, χάρη στὴν ἀνταπόκριση τῆς γνώμης τους πρὸς τὴ θεία βούληση, θὰ μεθέξουν ὅλη τὴν ἀγαθότητα κατὰ τὴ θεία ζωὴ ποὺ ἐκλάμπει σ' αὐτοὺς ὅπως στοὺς ἀγγέλους ἢ ὅπως στοὺς ἀνθρώπους. "Ὅποιοι ὅμως ἔβαλαν σὲ ἀνισορροπία σὲ ὅλα τὴ γνώμη πρὸς τὴ φύση καὶ ἔδειξαν

19. Τὴ φύση πρὶν ἀπὸ τὴν παράβαση, ὅπως βγήκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ.

λόγων κατὰ τὴν ἐνέργειαν σκεδαστικὴν αὐτὴν ἀποδείξαντες
καθ' ὅλον τὸν τοῦ εὖ εἶναι λόγον, διὰ τὴν πρὸς τὴν θεϊαν βούλη-
σιν τῆς γνώμης ἀντιπάθειαν, ὅλης ἐκπεσοῦνται τῆς ἀγαθότητος,
κατὰ τὴν ἐμφαινομένην αὐτοῖς πρὸς τὸ φεῦ εἶναι τῆς γνώμης
5 οἰκείωσιν, καθ' ἣν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἔσται τῶν τοιούτων διάστα-
σις, οὐκ ἐχόντων κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς γνώμης ταῖς ἐνεργείαις
τῶν ἀγαθῶν τὸν τοῦ εὖ εἶναι λόγον ζωογονούμενον, καθ' ὃν ἢ
θεία ζωὴ διαφαίνεσθαι πέφυκε.

νε'. Ζυγὸς τῆς ἐκάστου γνώμης ἔσται κατὰ τὴν κρίσιν ὁ τῆς
10 φύσεως λόγος, τὴν πρὸς τὸ φεῦ ἢ εὖ αὐτῆς διελέγχων κίνησιν,
καθ' ἣν ἢ τῆς θείας ζωῆς μέθεξις ἢ ἀμεθεξία γίνεσθαι πέφυκε.
Κατὰ γὰρ τὸ εἶναι καὶ ἀεὶ εἶναι πάντας συνέξει παρῶν ὁ Θεός,
κατὰ δὲ τὸ ἀεὶ εὖ εἶναι μόνους ἰδιοτρόπως τοὺς ἁγίους, ἀγγέ-
λους τε καὶ ἀνθρώπους, τὸ ἀεὶ φεῦ εἶναι τοῖς μὴ τοιούτοις ὡς
15 γνώμης καρπὸν ἀφείς ἐπικιωνούμενον.

νς'. Οὐ συνεπάγεται τῇ κατὰ φύσιν τῶν ἐξ ὧν συνέστηκεν
ἐτερότητι καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν διαφορὰν τὸ μυστήριον τῆς
θείας σαρκώσεως· τὸ μὲν ἵνα μὴ προσθήκη λάβῃ τὸ τῆς Τρι-
άδος μυστήριον, τὸ δὲ ἵνα μηδὲν ἢ τῇ θεότητι κατὰ φύσιν ὁμο-
20 γενὲς καὶ ὁμοούσιον. Δύο γὰρ φύσεων πρὸς ὑπόστασιν, ἀλλ' οὐ
πρὸς φύσιν μίαν γέγονε σύνοδος, ἵνα καὶ τὸ καθ' ὑπόστασιν ἐν
ἐκ τῶν ἀλλήλαις συνδραμουσῶν φύσεων δειχθῇ κατὰ τὴν ἔνω-
σιν ἀποτελούμενον, καὶ τὸ διάφορον τῶν συνελθόντων πρὸς τὴν
ἀδιάσπαστον ἔνωσιν κατὰ τὴν φυσικὴν ιδιότητα πιστευθῇ, πά-
25 σης ἐκτὸς μένον τροπῆς καὶ συγχύσεως

νς'. Οὐ λέγομεν ἐπὶ Χριστοῦ διαφορὰν ὑποστάσεων, ὅτι
Τριάς μεμένηκεν ἢ Τριάς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ Λόγου, προσθή-
κης προσώπου οὐ προαγενομένης τῇ ἁγίᾳ Τριάδι διὰ τὴν σάρ-
κωσιν λέγομεν δὲ φύσεων διαφορὰν, ἵνα μὴ τῷ Λόγῳ κατὰ τὴν
30 φύσιν ὁμοούσιον τὴν σάρκα πρεσβεύωμεν.

στην ἐνέργεια πὺς διασκορπίζει τοὺς λόγους τῆς φύσης σὲ ὅλη τὴ μακαριότητα, ἕξαιτίας τῆς ἀντιπάθειας τῆς γνώμης τους πρὸς τὴ θεία βούληση, θὰ ἐκπέσουν ἀπὸ ὅλη τὴν ἀγαθότητα σύμφωνα μὲ τὴ φανερὴ οἰκείωση τῆς γνώμης τους μὲ τὴ δυστυχισμένη ὑπαρξή, κατὰ τὴν ὁποία θὰ εἶναι δική τους ἡ διάσταση μὲ τὸν Θεό, πού δὲν ἔχουν κατὰ τὴν πρόθεση τῆς γνώμης ζωογονούμενο τὸ λόγο τῆς μακαριότητας μὲ τὶς ἐνέργειες τῶν ἀγαθῶν, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἀπὸ τὴ φύση της διαφαίνεται ἡ θεία ζωή.

νε'. Ὁ ζυγὸς τῆς γνώμης τοῦ καθενὸς θὰ εἶναι κατὰ τὴν κρίση ὁ λόγος τῆς φύσης, ἐλέγχοντας τὴν κίνησή της πρὸς τὸν ὄλεθρο ἢ τὴ μακαριότητά της, κατὰ τὴν ὁποία γίνεται ἀπὸ τὴ φύση της ἡ μέθεξις ἢ ἡ ἀμεθεξία τῆς θείας ζωῆς. Γιατὶ κατὰ τὸ εἶναι καὶ τὸ αἰώνιο εἶναι ὁ Θεὸς παρὼν θὰ κρατήσῃ σὲ συνοχὴ ὅλους, κατὰ τὸ μακάριο αἰώνιο εἶναι ὅμως μόνους μὲ ἰδιαίτερο τρόπο τοὺς ἁγίους, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, ἐνῶ τὸν παντοτινὸ ὄλεθρο τὸν ἄφησε νὰ προσφέρεται στοὺς μὴ ἁγίους ὡς καρπὸ τῆς ἐλεύθερης βούλησής τους.

νε'. Τὸ μυστήριον τῆς θείας σάρκωσης μαζί μὲ τὴν ἑτερότητα τῶν φυσικῶν συντελεστῶν του δὲν συνεπάγεται καὶ ὑποστατικὴ διαφορὰ, ὁ ἓνας λόγος γιὰ νὰ μὴ λάβῃ κάποια προσθήκη τὸ μυστήριον τῆς Τριάδας, καὶ ὁ ἄλλος, γιὰ νὰ μὴν εἶναι ὁμογενὲς καὶ ὁμοούσιον μὲ τὴ θεότητα κατὰ τὴ φύση. Γιατὶ ἔγινε ἔνωσις δύο φύσεων γιὰ μιὰ ὑπόσταση, ἀλλ' ὄχι γιὰ μία φύση, γιὰ νὰ δειχθεῖ ὅτι καὶ τὸ ἓνα τῆς ὑπόστασης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς φύσεις πού ἐνώθηκαν μεταξύ τους καὶ νὰ πιστευθεῖ ὅτι ἡ διαφορὰ ἐκείνων πού ἐνώθηκαν κατὰ τὴ φυσικὴ τους ιδιότητα σὲ ἀδιάσπαστη ἔνωση μένει ἔξω ἀπὸ κάθε τροπὴ καὶ σύγχυσις.

νε'. Γιὰ τὸν Χριστὸ δὲν λέμε διαφορὰ ὑποστάσεων, ἐπειδὴ ἡ Τριάδα ἔμεινε Τριάδα καὶ ὅταν ὁ Λόγος σαρκώθηκε, χωρὶς νὰ προστεθεῖ ἕξαιτίας τῆς σάρκωσης ἄλλο πρόσωπο στὴν ἁγία Τριάδα. Καὶ λέμε διαφορὰ φύσεων, γιὰ νὰ μὴν πρεσβεύομε ὁμοούσια τὴ σάρκα μὲ τὸν Λόγον κατὰ τὴ φύση.

νη. Ὁ μὴ λέγων φύσεως διαφορὰν, οὐκ ἔχει πόθεν πιστώ-
 σασθαι τὴν ὅτι γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος δίχα τροπῆς ὁμολογίαν, μὴ
 γινώσκων σωζόμενον κατὰ τὴν φύσιν ἐν τῇ μιᾷ τοῦ ἐνὸς Χρι-
 στοῦ καὶ Θεοῦ Σωτῆρος ὑποστάσει μετὰ τὴν ἔνωσιν τὸ προλα-
 5 βὸν καὶ τὸ προσειλημμένον.

νθ. Εἰ σαρκὸς ἐν Χριστῷ καὶ θεότητος μετὰ τὴν ἔνωσιν
 ὑπάρχει διαφορὰ κατὰ φύσιν (οὐ γὰρ ταῦτόν κατ' οὐσίαν ποτὲ
 θεότης καὶ σὰρξ) πρὸς φύσεως μιᾶς γένεσιν, ἢ τῶν συνελθόντων
 οὐδαμῶς γέγονεν ἔνωσις, ἀλλὰ πρὸς μίαν οἰονδήποτε τρόπον
 10 εὐρίσκομεν διαφορὰν. Ταῦτόν γὰρ τῇ οἰκείᾳ σαρκὶ κατὰ τὴν
 ὑπόστασιν ὁ Λόγος. Καθ' ὃ γὰρ ἂν ὁ Χριστὸς ἔχη διαφορὰν, ἐν
 εἶναι κατὰ πάντα τρόπον οὐ δύναται καθ' ὃ δὲ τῇ οἴανούν παν-
 τελῶς οὐκ ἐπιδέχεται διαφορὰν, κατὰ πάντα τρόπον τὸ ἐν ἐπ'
 αὐτοῦ διαπαντός εὐσεβῶς ἔχει καὶ ὄν καὶ λεγόμενον.

ξ. Ἡ πίστις διὰ τῆς ἐλπίδος τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην τελείαν
 συνίστησιν, ἢ ἀγαθὴ συνείδησις τὴν εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς
 φυλακῆς τῶν ἐντολῶν ἀγάπην ὑφίστησιν. Ἡ γὰρ ἀγαθὴ συνεί-
 δησις παραβαθεῖσαν ἐντολὴν οὐκ ἔχει κατήγορον. Ταύτας δὲ
 μόνη καρδιά πιστεύεσθαι πέφυκε, τῶν ἐφιεμένων τῆς ἀληθοῦς
 20 σωτηρίας.

ξά. Οὐδὲν τοῦ πιστεύειν ταχύτερον καὶ τοῦ διὰ στόματος
 ὁμολογεῖν τοῦ πιστευθέντος τὴν χάριν ἐστὶν εὐκολώτερον· τὸ
 μὲν γὰρ δηλοῖ τὴν ἔμφυχον πρὸς τὸν πεπονηκότα τοῦ πεπιστευ-
 κότος ἀγάπην, τὸ δὲ τὴν θεοφιλῆ πρὸς τὸν πλησίον διάθεσιν.
 25 Ἀγάπη δὲ καὶ γνησιὰ διάθεσις, ἥγουν πίστις καὶ ἀγαθὴ συνεί-
 δησις, ἔργον προδήλως τοῦ κατὰ καρδίαν ἀφανοῦς ὑπάρχει
 κινήματος, τῆς ἐκτὸς ὕλης πρὸς γένεσιν παντελῶς οὐ δεόμενον.

ξβ. Ὁ τὴν παντελῆ περὶ τὸ καλὸν ἀκινήσιαν νοσῶν, περὶ τὸ

νη. "Οποῖος δὲν δέχεται διαφορὰ φύσεων, δὲν ἔχει ἀπὸ ποῦ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὁμολογία ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σὰρκα δίχως τροπή, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει ὅτι σώζεται μετὰ τὴν ἔνωση κατὰ τὴ φύση στὴ μία τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Σωτήρα ὑπόστασις αὐτὸ ποῦ προσέλαβε καὶ αὐτὸ ποῦ εἶχε προσληφθεῖ.

νε'. "Ἄν στὸν Χριστὸ ὑπάρχει μετὰ τὴν ἔνωση διαφορὰ κατὰ τὴ φύση σάρκας καὶ θεότητος (γιατὶ δὲν εἶναι ποτὲ ἴδιο κατὰ τὴν οὐσία ἢ θεότητα καὶ ἢ σὰρκα), τότε δὲν ἔγινε καθόλου ἢ ἔνωση ἐκείνων ποῦ συνῆλθαν γιὰ νὰ γίνῃ μία φύση, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ μία ὑπόστασις, στὴν ὁποία δὲν βρίσκομε στὸν Χριστὸ καμμιά κατὰ κανένα τρόπο διαφορὰ. Γιατὶ ὁ Λόγος εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὴ δική του σὰρκα κατὰ τὴν ὑπόστασις. Γιατί, ἂν ὁ Χριστὸς ἔχει διαφορὰ ὡς πρὸς αὐτήν, τότε μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα. "Ἄν ὅμως δὲν ἐπιδέχεται καθόλου τὴν ὁποιαδήποτε διαφορὰ, τότε ἔχει μὲ κάθε τρόπο γιὰ πάντα στὸν ἑαυτὸ του εὐσεβῶς τὸ ἓνα, ποῦ καὶ εἶναι καὶ λέγεται.

ξ'. Ἡ πίστις μὲ τὴν ἐλπίδα συνιστᾷ τὴν τέλεια ἀγάπη στὸν Θεό, ἢ ἀγαθὴ συνείδησις δημιουργεῖ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον μὲ τὴ φύλαξις τῶν ἐντολῶν. Γιατὶ ἡ ἀγαθὴ συνείδησις δὲν ἔχει κατήγορό της κάποια ἐντολή ποῦ παραβίασε. Αὐτὲς τίς ἐμπιστεύεται μόνο ἢ καρδιὰ ἐκείνων ποῦ ἐπιθυμοῦν τὴν ἀληθινὴ σωτηρία.

ξά'. Τίποτε δὲν εἶναι ταχύτερο ἀπὸ τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς καὶ εὐκολώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ὁμολογεῖ μὲ τὸ στόμα τὴ χάρις αὐτοῦ ποῦ πίστεψε. Γιατὶ τὸ ἓνα δηλώνει τὴν ὀλόψυχη ἀγάπη ἐκείνου ποῦ πίστεψε πρὸς τὸν δημιουργὸ του, ἐνῶ τὸ δεύτερο τὴ θεάρεστη διάθεσις πρὸς τὸν πλησίον. Ἀγάπη καὶ γνήσια διάθεσις, δηλαδὴ πίστις καὶ ἀγαθὴ συνείδησις, εἶναι προφανῶς ἔργο τῆς ἀφανοῦς συγκίνησις τῆς καρδιᾶς, ποῦ δὲν ἔχει ἀνάγκη καθόλου ἀπὸ τὴν ἔξω ὕλη γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ.

ξβ'. "Οποῖος πάσχει ἀπὸ τὴ νόσο τῆς τέλειαις ἀκινήσιαις πρὸς

κακὸν ὑπάρχει πάντως εὐκίνητος. Κατ' ἄμφω γὰρ ἀκίνητον ὑπάρχειν ἀδύνατον. "Οθεν καὶ λίθους καλεῖν οἶδεν ἡ Γραφή τὴν περὶ τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς ραθυμίαν, ὡς ἀρετῶν ἀναισθητούσης, ξύλα δὲ τὴν περὶ τὰ κακὰ προθυμίαν. Ἡ δὲ κατ' αἰσθησιν κίνη-
5 σις συναπτομένη τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ, ποιεῖ τὴν μετὰ γνώσεως ἀρετήν.

ξγ'. Μεσότοιχον ἡ Γραφή τὸν κατὰ φύσιν, ὡς οἶμαι, νόμον τοῦ σώματος κέκληκε, φραγμὸν δὲ τὴν ἐν τῷ νόμῳ τῆς σαρκὸς πρὸς τὰ πάθη σχέσιν, ἥγουν τὴν ἁμαρτίαν. Μόνη γὰρ ἡ πρὸς τὰ
10 πάθη τῆς ἀτιμίας σχέσις τοῦ νόμου τῆς φύσεως, τουτέστι τοῦ ποθητοῦ τῆς φύσεως μέρους, φραγμὸς γίνεται, τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα διατειχίζων καὶ τοῦ λόγου τῶν ἀρετῶν τὴν πρὸς σάρκα διὰ μέσης ψυχῆς κατὰ τὴν προᾶξιν, μὴ συγχωρῶν γενέσθαι διάβασιν ὃ δὲ λόγος παραγενόμενος καὶ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ἥγουν τὸ
15 τῆς φύσεως παθητὸν καταπαλαίσας, τὴν ἐν αὐτῷ τῶν παρὰ φύσιν παθῶν σχέσιν κατήργησεν.

ξδ'. Ἡνίκα μὲν δι' ἀπάτης δόλω συλῶν τὴν περὶ Θεὸν ἔμφυτον γνώσιν τῆς φύσεως, ταύτην ὁ πονηρὸς εἰς ἑαυτὸν σφετερίζεται, κλέπτῃς ἐστὶ, πρὸς ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ σέβας μεταφέ-
20 ρειν πειρώμενος· ἀπάγων δηλονότι τῶν ἐν τοῖς γεγονόσι πνευματικῶν λόγων τὴν κατὰ νοῦν τῆς ψυχῆς θεωρίαν, καὶ μόνη περιγράφων τὴν νοερὰν δύναμιν τῇ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν προσόψει τῶν αἰσθητῶν. Ὅπηνίκα δὲ διὰ τῶν φυσικῶν ἀπαρχόμενος κινήματων, πρὸς τὰ παρὰ φύσιν σοφιστικῶς κατασύρη τὴν πρα-
25 κτικὴν δύναμιν, καὶ διὰ τῶν νομιζομένων καλῶν τοῖς χείροσι πιθανῶς προσηλώσῃ ταύτης τὴν ἔφεσιν, ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ὀμνύει ψευδῶς, πρὸς ἄλλα παρ' ὑπόσχεσιν ἄγων τὴν πειθομένην ψυχὴν. Καὶ ἐστὶ κλέπτῃς μὲν, ὡς πρὸς ἑαυτὸν συλῶν τὴν γνώσιν τῆς φύσεως, ἐπίορκος δέ, ὡς τὸ πρακτικὸν τῆς ψυχῆς μάτην δια-
30 πονεῖσθαι πείθων τοῖς παρὰ φύσιν.

20. Ἰεζ. 11, 19· 36, 26.

21. Ματθ. 21, 19.

22. Ἐφ. 2, 14.

τὸ καλὸ, εἶναι ὅπωςδήποτε εὐκίνητος πρὸς τὸ κακόν. Γιατὶ τὸ νὰ εἶναι καὶ στὰ δύο ἀκίνητος εἶναι ἀδύνατο. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή ὀνομάζει συνήθως λίθους²⁰ τῆ ραθυμίας τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ καλὰ, ἐπειδὴ εἶναι ἀναίσθητη πρὸς τὶς ἀρετές, καὶ ξύλα τὴν προθυμία στὸ κακόν²¹. Ἡ κίνησις τώρα τῆς αἴσθησις ἐνωμένη μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ νοῦ, προκαλεῖ τὴν ἀρετὴν ποῦ τὴ συνοδεύει ἡ γνώσις.

Ξγ'. Ἡ Γραφή ὀνόμασε «μεσότοιχο»²², νομίζω, τὸν φυσικὸ νόμο τοῦ σώματος²³, καὶ «φραγμὸν»²⁴ τὴ σχέση τῆς σαρκὸς μέσα στὸ νόμο μὲ τὰ πάθη, δηλαδὴ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ μόνον ἡ σχέση πρὸς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας γίνεται φραγμὸς τοῦ νόμου τῆς φύσις, δηλαδὴ τοῦ παθητοῦ μέρους τῆς φύσις, διατειχίζοντας τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ ἀπαγορεύοντας νὰ γίνῃ ἡ διάβασις κατὰ τὴν πράξι τοῦ λόγου τῶν ἀρετῶν διαμέσου τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν σάρκα. Ἀλλὰ ὅταν ἦρθε ὁ λόγος κι ἀφοῦ κατανίκησε τὸ νόμο τῆς φύσις, δηλαδὴ τὸ παθητὸ τῆς φύσις, κατάργησε μέσα του τὴ σχέση τῶν παραφύση παθῶν.

Ξδ'. Ὅταν μὲ ἀπάτη καὶ δόλο ληστεύει τὴ σχετικὴ μὲ τὸν Θεὸ ἔμφυτη γνώσις τῆς φύσις καὶ αὐτὴν ὁ πονηρὸς τὴ σφετερίζεται, εἶναι κλέφτης, προσπαθώντας νὰ μεταφέρει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ σεβασμὸ στὸν ἑαυτό του, ἀπομακρύνοντας δηλαδὴ τὴ νοερὴ θεωρία τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς λόγους τῶν δημιουργημάτων καὶ περιγράφοντας τὴ νοερὴ δύναμις μόνον μὲ τὴν ἐπιφάνεια καὶ μορφὴ τῶν αἰσθητῶν. Ὅταν ὅμως, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ φυσικὰ κινήματα, κατασύρει σοφιστικὰ πρὸς τὰ παραφύση τὴν πρακτικὴ δύναμις καὶ μέσω τῶν νομιζομένων καλῶν προσηλώσει πιθανῶς τὴν ἐπιθυμία τῆς πρὸς τὰ χειρότερα, ψευδορκεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὀδηγώντας σὲ ἄλλα τὴν ψυχὴ ποῦ τὸν ἀκολουθεῖ. Καὶ εἶναι κλέφτης βέβαια, ἐπειδὴ ἀφαιρεῖ τὴ γνώσις τῆς φύσις γιὰ λογαριασμὸ του, ἐνῶ ἐπίορκος, ἐπειδὴ προσπαθεῖ νὰ πείσει ὅτι τὸ πρακτικὸ τῆς ψυχῆς μάταια μοχθεῖ μὲ τὰ παραφύση.

23. Ἐδῶ ὁ Μάξιμος χρησιμοποιεῖ τὸ νόμο τῆς φύσις στὴ θέση τοῦ νόμου τοῦ σώματος.

24. Ἐφ. 2, 14.

ξε'. Ἡ πάλιν κλέπτῃς ἐστὶν ὁ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκουόντων
 τοὺς θείους δῆθεν ἀσκούμενος λόγους, ὧν οὐκ ἐπέγνω διὰ τῶν
 ἔργων τὴν δύναμιν, τὴν ψιλὴν προφορὰν δόξης ἐμπορίαν ποι-
 ούμενος, καὶ τῷ διὰ γλώσσης λόγῳ τὸν τοῦ δίκαιος νομίζεσθαι
 5 παρὰ τῶν ἀκροωμένων θηρώμενος ἔπαινον. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὁ
 τῷ λόγῳ τὸν βίον ἀνάρμοστον καὶ τῇ γνώσει τὴν διάθεσιν τῆς
 ψυχῆς ἔχων ἀντικειμένην, κλέπτῃς ἐστίν, ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν
 ἀγαθῶν οὐ καλῶς διαφαινόμενος. Πρὸς ὃν ὁ λόγος εἰκότως
 ἐρεῖ, «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ
 10 δικαιοῦματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στό-
 ματός σου;».

ξς'. Κλέπτῃς ὡσαύτως ἐστὶ καὶ ὁ τοῖς φαινομένοις τρόποις
 καὶ ἤθεσι τὴν μὴ φαινομένην συγκαλύπτων τῆς ψυχῆς κακουρ-
 γίαν, ἐπεικειῖας πλάσματι τὴν ἔνδον ἐπικαλύπτων διάθεσιν, καὶ
 15 κλέπτων, ὥσπερ ἐκεῖνος τῇ προφορᾷ τῶν λόγων τῆς γνώσεως,
 τὴν τῶν ἀκουόντων διάνοιαν, οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς τῷ τρόπῳ τῆς
 τῶν ἡθῶν ὑποκρίσεως, τῶν θεωμένων τὴν αἴσθησιν, πρὸς ὃν
 ὁμοίως εἰρησεται, «Αἰσχύνθητε, οἱ ἐνδεδυμένοι ἱμάτια ἀλλό-
 τρια», καὶ τό, «Ἀποκαλύψει Κύριος τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέ-
 20 ρα ἐκείνῃ». Καθ' ἐκάστην γὰρ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας ἐρ-
 γαστηρίῳ ταῦτά μοι λέγοντος ἀκούειν δοκῶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἡμέ-
 ραν, ὡς ἐπ' ἀμφοῖν διαρρήδην κατεγνωσμένος

ζς'. Ἐπίορκός ἐστιν, ἡγουν ὀμνύων ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου
 ψευδῶς, ὁ ἐπαγγελλούμενος τῷ Θεῷ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον, καὶ
 25 ἀλλότρια παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς οἰκειᾶς ἐπαγγελίας ἐπιτηδεύ-
 ων, καὶ τὴν συνθήκην τῆς ὁμολογίας τοῦ σεμνοῦ βίου διὰ τῆς
 ἀργίας τῶν ἐντολῶν παραβαίνων. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, ὁ κατὰ
 Θεὸν ζῆν προελόμενος καὶ μὴ τελείως τῷ παρόντι βίῳ νεκρούμε-
 νος, ψεύστης ἐστὶ καὶ ἐπίορκος, ὁμόσας μὲν τῷ Θεῷ, τουτέστιν,
 30 ἐπαγγειλάμενος τὸν ἐν τοῖς θείοις ἀγῶσιν ἀμεμπτον δρόμον, καὶ

ξε'. Ἡ πάλι κλέφτης εἶναι ὅποιος, γιὰ νὰ ἔξαπατήσῃ ἐκείνους πού τόν ἀκοῦν, ἀσκεῖται τάχα μέ τούς θείους λόγους, πού δέν διαπίστωσε μέ τὰ ἔργα τή δύναμή τους, ἀλλά ἐμπορεῦεται σάν δόξα τήν ἀπλή προφορά τους καί θηρεύει μέ τὰ λόγια ἀπό τούς ἀκροατές του τόν ἔπαινο νὰ νομίζεται δίκαιος. Καί γενικά, ὅποιος ἔχει τόν βίο ἀνάρμοστο στό λόγο καί τήν ψυχική του διάθεση ἀντίθετη στή γνώση, εἶναι κλέφτης πού δέν φαίνεται καθαρά ἀπό τίς ξένες καλές διαθέσεις, στόν ὁποῖο ἡ Γραφή θά πεῖ δίκαια· «Στόν ἄμαρτωλό ὁ Θεός εἶπε· Γιατί διδάσκεις ἐσὺ τίς ἐντολές μου κι ἀναλαμβάνεις νὰ μιλάς γιὰ τή διαθήκη μου;»²⁵.

ξζ'. Κλέφτης ἐπίσης εἶναι καί ὅποιος μέ τόν τρόπο πού δείχνει καί τὰ ἦθη του συγκαλύπτει τήν ἀφανῆ κακότητα τῆς ψυχῆς του, ἐπικαλύπτοντας μέ πλαστή ἠπιότητα τήν ἐσωτερική του διάθεση, καί κλέβοντας, ὅπως ἐκεῖνος μέ τήν διατύπωση συνετῶν λόγων τῶ νοῦ ἐκείνων πού τόν ἀκοῦν, ἔτσι κι αὐτός μέ τόν τρόπο τῆς ὑποκρισίας τῶν ἠθῶν κλέβει τήν αἴσθησι ἐκείνων πού τόν βλέπουν, πρό τόν ὁποῖο ὅμοια θά λεχθεῖ, «Ντραπεῖτε ὅσοι φορεᾶτε ξένα ροῦχα»²⁶, κι ἀκόμα, «Ὁ Κύριος θ' ἀποκαλύψει τήν προσποίησή τους ἐκείνη τήν ἡμέρα»²⁷. Γιατί καθημερινά στό κρυφὸ ἐργαστήρι τῆς καρδιάς νομίζω πὼς ἀκούω νὰ μοῦ λέγει αὐτὰ ὁ Θεός, ὅτι εἶμαι ἀδιαμφισβήτητα καταδικασμένος καί γιὰ τὰ δύο.

ξζ'. Ἐπίορκος, δηλαδή ὀρκιζόμενος ψευδῶς στό ὄνομα τοῦ Κυρίου, εἶναι ὅποιος ὑπόσχεται στόν Θεὸ βίο ἀρετῆς, καί πράττει διαφορετικά ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶχε ὑποσχεθεῖ καί παραβαίνει μέ τήν ἀργία τῶν ἐντολῶν τήν ὁμολογημένη συμφωνία γιὰ σεμνὸ βίο. Καί γιὰ νὰ μιλήσω μέ συντομία, ὅποιος προτίμησε νὰ ζήσει σύμφωνα μέ τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ καί δέ νεκρώνεται τέλεια γιὰ τήν παρούσα ζωή, εἶναι ψεύτης κι ἐπίορκος, πού ὀρκίστηκε στόν Θεό, δηλαδή ὑποσχέθηκε τὸ ἄψογο τρέξιμο στους θείους ἀγῶνες, ἀλλὰ δέν ἐκπλήρωσε τήν ὑπόσχεσή του, καί γι' αὐτὸ δέν ἀκούει κανένα ἔπαι-

25. Ψαλμ. 49, 16.

26. Σοφον. 1, 8.

27. Ἦσ. 3, 17.

μὴ πληρώσας, καὶ διὰ τοῦτο μηδαμῶς ἐπαινούμενος. «Ἐπαινεθήσεται γὰρ πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ», τουτέστι, πᾶς ὁ τῷ Θεῷ τὸν ἔνθεον ἐπαγγειλάμενος θίον, καὶ διὰ τῆς ἀληθείας τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης τοὺς ὄρκους πληρῶν τῆς καλῆς ὑποσχέσεως.

- 5 ξη'. Ὁ κατὰ μόνην τὴν ἐν τοῖς λόγοις προφορὰν γνῶσιν ὑποκρινόμενος, πρὸς δόξαν οἰκείαν τὴν τῶν ἀκουόντων κλέπτει διάνοιαν· καὶ ὁ τοῖς ἤθεσι τὴν ἀρετὴν ὑποκρινόμενος, πρὸς δόξαν οἰκείαν κλέπτει τῶν θεωμένων τὴν ὄρασιν· καὶ δι' ἀπάτης ἀμφότεροι κλέπτοντες, πλανῶσιν, ὁ μὲν διάνοιαν ψυχῆς τῶν ἀκουόντων, ὁ δὲ τῶν θεωμένων σώματος αἴσθησιν.

ξθ'. Εἰ πάντων ἐπαινον ἔχει ὁ τῶν οἰκείων πληρωτῆς ἐπαγγελιῶν, ὡς ὀμνύων ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἀληθεύων, δῆλον ὅτι ψόγον ἔξει καὶ ἀτιμίαν ὁ τῶν οἰκείων συνθηκῶν παραβάτης γινόμενος, ὡς ὁμόσας ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ψευσάμενος

- 15 σ'. Οὐ πᾶς ἄνθρωπος εἰς τοῦτον ἐρχόμενος τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ Λόγου πάντως φωτίζεται «πολλοὶ γὰρ ἀφώτιστοι διαμένουσι καὶ τοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἀμέτοχοι φωτός», ἀλλὰ δῆλον ὅτι πᾶς ἄνθρωπος κατ' οἰκείαν γνώμην εἰς τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐρχόμενος τῶν ἀρετῶν. Πᾶς γὰρ ὁ κατ' ἀλήθειαν διὰ τῆς αὐθαιρέτου γενήσεως εἰς τοῦτον ἐρχόμενος τὸν κόσμον, ὑπὸ τοῦ Λόγου πάντως φωτίζεται, λαμβάνων ἕξιν ἀρετῆς ἀμετακίνητον, καὶ γνώσεως ἀληθοῦς ἐπιστήμην ἄπταιστον.

- 25 σα'. Οὐ πάντες τε καὶ πάντα τὰ τὴν αὐτὴν ἐκφώνησιν ἔχοντα, καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν πάντως νοηθήσεται τρόπον, ἀλλ' ἕκαστον τῶν λεγομένων πρὸς τὴν ὑποκειμένην δηλονότι τῷ τρόπῳ τῆς ἀγίας Γραφῆς δύναμιν νοητέον, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς τοῦ σκοποῦ τῶν γεγραμμένων καταστοχάζεσθαι.

νο. Γιατί «Θᾶ ἔπαινεθεῖ καθένας πού ὀρκίζεται σ' αὐτόν»²⁸, δηλαδή καθένας πού ὑποσχέθηκε στόν Θεό τόν ἔνθεο βίο καί ἐκπληρώνει τούς ὀρκους τῆς καλῆς ὑπόσχεσης μέ τήν ἀλήθεια καί τή δικαιοσύνη τῶν ἔργων του.

ξη'. "Οποῖος μέ τήν προφορᾶ μόνο λόγων ὑποκρίνεται γνώση, γιά τή δική του δόξα, κλέβει τὸ νοῦ ἐκείνων πού τόν ἀκοῦν. Κι ὁποῖος μέ τὰ ἦθη του ὑποκρίνεται τήν ἀρετή, κλέβει τὰ βλέμματα ἐκείνων πού τόν παρακολουθοῦν γιά δική του δόξα. Καί ἔτσι κλέβοντας καί οἱ δύο μέ ἀπάτη, παραπλανοῦν ὁ ἓνας τὸ νοῦ ἐκείνων πού τόν ἀκοῦν, καί ὁ ἄλλος τήν αἴσθησι τοῦ σώματος ἐκείνων πού τόν βλέπουν.

ξθ'. "Αν ὁποῖος ἐκπληρώνει τίς ὑποσχέσεις του ἔχει ὅπως δὴποτε τόν ἔπαινο, ἐπειδὴ ὀρκίζεται στόν Θεό καί τηρεῖ τὸ ὄρκο του, εἶναι φανερό ὅτι θά ἔχει μομφή καί ἀτιμία ὁποῖος ἔγινε παραβάτης τῆς ἴδιας του τῆς συμφωνίας, ἐπειδὴ ὀρκίστηκε στόν Θεό, ἀλλὰ φάνηκε ψεύτης.

ο'. Δέν φωτίζεται βέβαια ἀπὸ τὸν Λόγο κάθε ἄνθρωπος πού ἔρχεται σ' αὐτόν τὸν κόσμ²⁹ (γιατί πολλοὶ παραμένουν ἀφώτιστοι καί εἶναι ἀμέτοχοι τοῦ φωτός μ' ἐπίγνωσή του), ἀλλὰ φωτίζεται κάθε ἄνθρωπος πού μέ δική του γνώμη ἔρχεται στόν ἀληθινὸ κόσμ^ο τῶν ἀρετῶν. Γιατί, κάθε ἄνθρωπος, πού ἀληθινὰ μέ τήν αὐτόγνωμη γέννησή του ἔρχεται σ' αὐτόν τὸν κόσμ^ο, φωτίζεται ὅπως δὴποτε ἀπὸ τὸν Λόγο κι ἀποκτᾶ ἕξι ἀρετῆς σταθερὴ κι ἀλάθητη ἀληθινὴ ἐπιστημονικὴ γνώση.

οα'. "Ολοι καί ὅλα πού ἐκφωνοῦνται ὅμοια δέν θά νοηθοῦν βέβαια μέ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ καθένα ἀπὸ ὅσα λέγονται πρέπει νὰ τὰ νοήσομε προφανῶς μέ τὸ νόημα πού τοὺς δίνει ἡ ἀγία Γραφή, ἂν θέλομε νὰ κατανοήσομε σωστὰ τὸ νόημα ὅσων γράφονται.

οβ'. Οὐδὲν τῶν ἀναγεγραμμένων τῇ Γραφῇ προσώπων, ἢ τόπων ἢ χρόνων ἢ ἑτέρων πραγμάτων ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων, αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν αἰεὶ νοούμενον τρόπον, ἔχει συμβαίνουσαν ἑαυτῇ διόλου τὴν ἱστορίαν ἢ τὴν θεωρίαν.
 5 Διὸ χρῆ τὸν ἀπταιστώως τὴν θεϊαν τῆς Γραφῆς ἐξασκούμενον εἶδησιν ταῖς διαφοραῖς τῶν γινομένων ἢ λεγομένων, διαφόρως ἐκδέχεσθαι τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον, καὶ τὴν ἀρμόζουσαν αὐτῷ κατὰ τὸν τόπον, ἢ τὸν χρόνον δεόντως θεωρίαν προσνέμειν.

10 ογ'. Διδάσκειν χρῆ πάντας τοὺς ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, λόγῳ ζῆν μόνῳ καὶ πολιτεύεσθαι, καὶ τοσοῦτον ἔχειν περὶ τῶν σωματῶν τὴν μέριμναν, ὅσον διὰ πολλῆς φροντίδος τὴν πρὸς αὐτὰ σχέσιν τῆς ψυχῆς διακόψαι, καὶ μηδεμίαν διδόναι τὸ σύνολον ὕλης τῇ ψυχῇ φαντασίαν· σβεσθείσης ἤδη τῷ λόγῳ τῆς κατ'
 15 ἀρχάς, τὸν μὲν λόγον παρωσαμένης, τὴν ἀλογίαν δὲ τῆς ἡδονῆς ὄφεως δίκην ἐρπυστικῆς προσδεξαμένης, αἰσθήσεως, καθ' ἣς ὠρίσθη δικαίως ὁ θάνατος, ἵνα παύσηται τῷ διαδόλῳ πρὸς τὴν ψυχὴν παρεχομένη τὴν εἴσοδον.

οδ'. Μία ὑπάρχουσα κατὰ τὸ γένος ἢ αἰσθησις, πενταπλοῦται τοῖς εἶδεσι, διὰ τῆς καθ' ἕκαστον εἶδος ἀντιληπτικῆς ἐνεργείας, τὸ προσφυὲς αἰσθητόν, ἀντὶ Θεοῦ στέργειν τὴν πλανωμένην ψυχὴν ἀναπειθούσα. Διόπερ ὁ τῷ λόγῳ σοφῶς ἐπόμενος, πρὸς τοῦ βεδιασμένου καὶ παρὰ γνώμην θανάτου, τὸν θάνατον τῆς σαρκὸς ἐκουσίως καταψηφίζεται, τὸν πρὸς αἰσθησιν τῆς γνώ-
 25 μης παντελῆ ποιούμενος χωρισμόν.

οε'. Λαβοῦσα τὸν νοῦν ἢ αἰσθησις ὑποχείριον, διδάσκει πολὺθεον, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως τῇ περὶ τὰ πάθη δουλεία ὡς θεῖον τὸ προσφυὲς αἰσθητὸν θεραπεύουσα.

ος'. Ὁ μόνῳ τῷ γράμματι τῆς Γραφῆς παρακαθήμενος, 30 μόνην ἔχει τὴν αἰσθησιν κρατοῦσαν τῆς φύσεως, καθ' ἣν ἢ πρὸς τὴν σάρκα τῆς ψυχῆς σχέσις μόνη διαφαίνεσθαι πέφυκε. Τὸ γὰρ

οβ'. Κανένα ἀπὸ ὅσα ἀναγράφονται στὴ Γραφή πρόσωπα, τόποι, χρόνοι, ἢ ἄλλα ἔμψυχα καὶ ἄψυχα αἰσθητὰ καὶ νοητά, ἂν νοοῦνται μὲ τὸν ἴδιον τρόπο πάντοτε, δὲν ἔχει καθόλου σύμφωνη μὲ αὐτὴν τὴν ἱστορία ἢ τὴ θεωρία. Γι' αὐτὸ πρέπει αὐτὸς ποὺ ἀσκειῖται ἀλάνθαστα μὲ τὴ γνώση τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀνάλογα μὲ τὶς διαφορὰς τῶν ὄσων γίνονται καὶ λέγονται, ν' ἀντιλαμβάνεται διαφορετικὰ καθένα ἀπὸ ὅσα ἀναφέρθηκαν, καὶ νὰ ἀποδίδει ὅπως πρέπει τὴν ἀρμόζουσα σ' αὐτὸ τὴ γνώση σχετικὰ μὲ τὸν τόπο ἢ τὸ χρόνο.

ογ'. "Ὅλοι ὅσοι ζοῦνε σὲ ὅλο τὸν κόσμον πρέπει νὰ διδάσκονται, νὰ ζοῦν, καὶ νὰ πολιτεῦνται μόνο μὲ τὸ λόγο, καὶ νὰ καταβάλλουν τόση μέριμνα γιὰ τὰ σώματα, ὅσο νὰ διακόψουν τὴ μὲ πολλὴ φροντίδα σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὰ, καὶ νὰ μὴ δίνουν κανένα ἀπολύτως ὑλικὸ γιὰ φαντασία στὴν ψυχὴ. Κι' ἀφοῦ θὰ ἔχει σβῆσει πιά μὲ τὸ λόγο ἢ αἴσθησι, κατ' ἀρχὰς ἀπώθησε τὸ λόγο καὶ ἀποδέχθηκε τὴν ἀλογία τῆς ἡδονῆς σὰν φίδι σερνόμενον, κατὰ τῆς ὁποίας ὀρίστηκε δίκαια ὁ θάνατος, γιὰ νὰ σταματήσει νὰ παρέχει στὸ διάβολο τὴν εἴσοδο στὴν ψυχὴ.

οδ'. Ἡ αἴσθησι εἶναι μία στὸ γένος, ἀλλὰ πενταπλῆ στὰ εἶδη, πείθοντας τὴν ψυχὴ ποὺ πλανᾶται νὰ στέργει μὲ τὴν ἀντιληπτικὴ ἰκανότητα κάθε τὸ κατάλληλο αἰσθητὸ εἶδος ἀντὶ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ ὁποῖος ἀκολουθεῖ μὲ σοφία τὸ λόγο, πρὶν ἀπὸ τὸν κατ' ἀνάγκη καὶ παρὰ γνώμη θάνατο, ψηφίζει μὲ τὴ θέλησή του τὸ θάνατο τῆς σάρκα, προβαίνοντας στὸν πλήρη χωρισμὸ τῆς γνώμης ἀπὸ τὴν αἴσθησι.

οε'. Κάνοντας ἢ αἴσθησι ὑποχείριό της τὸ νοῦ, διδάσκει τὴν πολυθεΐα καὶ θεραπεύει μὲσω κάθε μιᾶς αἴσθησις στὴ δουλεία τῶν παθῶν ὡς θεῖο τὸ κατάλληλο αἰσθητό.

ος'. "Ὅποιος ἐπιμένει μόνο στὸ γράμμα τῆς Γραφῆς, ἔχει τὴν αἴσθησι μόνο νὰ κυριαρχεῖ στὴ φύση, κατὰ τὴν ὁποία διαφαίνεται μόνο ἢ σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὴ σάρκα." Ἄν τὸ γράμμα δηλαδὴ δὲν

γράμμα μὴ νοούμενον πνευματικῶς, μόνην ἔχει τὴν αἴσθησιν περιγράφουσαν αὐτοῦ τὴν ἐκφώνησιν, καὶ μὴ συγχωροῦσαν πρὸς τὸν νοῦν διαβῆναι τῶν γεγραμμένων τὴν δύναμιν. Εἰ δὲ πρὸς μόνην τὴν αἴσθησιν ἔχει τὸ γράμμα τὴν οἰκειότητα, πᾶς ὁ καθ' ἱστορίαν μόνην ἰουδαϊκῶς τὸ γράμμα δεχόμενος, κατὰ 5 σάρκα ζῆ, τῆς ἁμαρτίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν διὰ τὴν ζῶσαν αἴσθησιν γνωμικῶς ἀποθνήσκων τὸν θάνατον, μὴ δυνάμενος πνεύματι τὰς πράξεις θανατῶσαι τοῦ σώματος, ἵνα ζῆ τὴν ἐν πνεύματι μακαρίαν ζωὴν. «Εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε 10 ἀποθνήσκειν», φησὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε».

οζ. Μὴ τοίνυν τὸν θεῖον λύχνον, ἤγουν τὸν φωτιστικὸν τῆς γνώσεως λόγον, ἀνάπτοντες διὰ θεωρίας καὶ πράξεως, ὑπὸ τὸν μόδιον θήσωμεν, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν ὡς περιγράφοντες τῷ 15 γράμματι τὴν τῆς σοφίας ἀπερίληπτον δύναμιν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, λέγω τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἐν τῷ ὕψει τῆς ἀληθοῦς θεωρίας, πᾶσι τὸ φῶς τῶν θείων δογμάτων πυρσεύουσιν.

οη'. Ὁ τὰς προσβολὰς τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν κατὰ τὸν μακάριον Ἰωβ καὶ τοὺς γενναίους μάρτυρας ἀκατασείστω φέ- 20 ρων τῷ φρονήματι, λύχνος ἐστὶν ἰσχυρός, ἀκατάσβεστον καὶ αὐτὸς φυλάττων τὸ φῶς τῆς σωτηρίας, ἐν τῷ τρόπῳ τῆς κατὰ τὴν ἀνδρίαν ὑπομονῆς φυλαττόμενον, ὡς τὸν Κύριον ἰσχὺν ἔχων καὶ ὕμνησιν. Ὁ δὲ γινώσκων τοῦ πονηροῦ τὰ μηχανήματα, καὶ τὰς συμπλοκάς τῶν ἀφανῶν πολέμων οὐκ ἀγνοῶν, καὶ οὗτος τῷ φω- 25 τὶ τῆς γνώσεως περιλαμπόμενος, ἄλλος πέφηνε λύχνος, τῷ μεγάλῳ Ἀποστόλῳ προσηκόντως φθεγγόμενος, «Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν».

οθ. Τὴν μὲν κάθαρσιν τοῖς ἀξίοις τῆς τῶν ἀρετῶν καθαρότητος, διὰ φόβου καὶ εὐσεβείας καὶ γνώσεως ποιεῖται τὸ Πνεῦ- 30 μα τὸ ἅγιον, τὸν δὲ φωτισμὸν τῆς τῶν ὄντων καθ' οὓς ὑπάρχουσι λόγους γνώσεως, δι' ἰσχύος καὶ βουλής καὶ συνέσεως δωρεῖται

νοεῖται πνευματικά, ἢ αἴσθησις μόνο περιγράφει τὴν ἐκφώνησίν του καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὸ νόημα τῶν γραπτῶν νὰ περάσει στὸ νοῦ. Ἄλλὰ ἂν τὸ γράμμα εἶναι μόνο πρὸς τὴν αἴσθησις οἰκεῖο, καθένας πὺ δέχεται τὸ γράμμα μόνο στὴν ἱερὴ Ἱστορία μὲ τὸν ἰουδαϊκὸ τρόπο, ζεῖ σαρκικά καὶ καθημερινὰ ἐπειδὴ κυριαρχεῖ ἡ αἴσθησις πεθαίνει μὲ τὴ θέλησίν του τὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ θανατώσει μὲ τὸ πνεῦμα τὶς πράξεις τοῦ σώματος, γιὰ νὰ ζεῖ τὴ μακάρια ζωὴ τοῦ Πνεύματος: Γιατὶ λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος: «Ἄν ζεῖτε σαρκικά, πρόκειται νὰ πεθάνετε· ἂν ὅμως θανατώσετε πνευματικά τὶς πράξεις τοῦ σώματος, θὰ ζήσετε»³⁰.

οζ'. Ἀνάβοντας λοιπὸν μὲ τὴ θεωρία καὶ τὴν πράξιν τὸν θεῖο λύχνο, δηλαδὴ τὸν φωτιστικὸ λόγον τῆς γνώσης, ἂς μὴν τὸν τοποθετήσομε κάτω ἀπὸ τὸ μῦθον, γιὰ νὰ μὴν κατακριθοῦμε ὅτι περιγράφομε μέσα στὸ γράμμα τὴν ἀπερίληπτη δύναμις τῆς σοφίας, ἀλλὰ ἐπάνω στὴ λυχνία, ἐννοῶ τὴν ἁγία Ἐκκλησία, στὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς θεωρίας, πὺ μεταλαμπαδεύει σ' ὅλους τὸ φῶς τῶν θείων δογμάτων³¹.

ση'. Ὅποιος ἀντιμετωπίζει τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν ὅπως ὁ μακάριος Ἰωβ καὶ οἱ γενναῖοι μάρτυρες μὲ ἀκλόνητο φρόνημα, εἶναι λύχνος ἰσχυρὸς πὺ φυλάει καὶ αὐτὸς ἀσθηστο τὸ φῶς τῆς σωτηρίας, φυλάσσουντάς το μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἀνδρεία, ἐπειδὴ ἔχει τὸν Κύριον ἰσχὺ καὶ ὕμνησίν του³². Ἐνῶ ὅποιος γνωρίζει τὰ μηχανεύματα τοῦ πονηροῦ καὶ δὲν ἀγνοεῖ τὶς συγκρούσεις τῶν ἀόρατων πολέμων, καὶ αὐτὸς, καταφωτισμένος ἀπὸ τὸ φῶς τῆς γνώσης, ἀποδείχθηκε ἄλλος λύχνος, πὺ λέγει ὅμοια μὲ τὸν μεγάλο Ἀπόστολον, «Δὲν ἀγνοοῦμε τὰ νοήματά του»³³.

οθ'. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα κάνει τὴν καθάρσιν τῶν ἄξιων γιὰ τὴν καθαρότητα τῶν ἀρετῶν μὲ φόβον, εὐσέβεια καὶ γνώσιν· ἐνῶ τὸν φωτισμὸν γιὰ τὴν γνώσιν τῶν ὄντων σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους ὑπαρξίης τοὺς τὸν δωρίζει στοὺς ἄξιους γιὰ τὸ φῶς μὲ ἰσχὺ καὶ σκέψιν

32. Β' Βασ. 22, 2, 3. Ἱερ. 16, 19. Ψαλμ. 70, 6, 7.

33. Β' Κορ. 2, 11.

τοῖς ἀξίοις φωτός, τὴν δὲ τελειότητα διὰ τῆς παμφαοῦς καὶ ἀ-
 πλής καὶ ὀλοσχεροῦς σοφίας χαρίζεται τοῖς ἀξίοις θεώσεως,
 πρὸς τὴν τῶν ὄντων αἰτίαν, ἀμέσως αὐτοὺς ἀνάγον κατὰ πάντα
 τρόπον, ὡς ἔστιν ἀνθρώπῳ δυνατόν, ἐκ μόνων τῶν θείων τῆς ἀ-
 5 γαθότητος ιδιωμάτων γνωριζομένους, καθ' ἣν ἐκ Θεοῦ μὲν ἑαυ-
 τοὺς, ἐξ ἑαυτῶν δὲ γινώσκοντες τὸν Θεόν, οὐκ ὄντος τινὸς μέσου
 διατειχίζοντος (σοφίας γὰρ μέσον οὐδὲν πρὸς Θεόν), τὴν ἀναλ-
 λοίωτον ἐξουσίαν ἀτρεψίαν, τῶν μέσων αὐτοῖς ὀλικῶς πάντων
 διαβαθέντων, ἐν οἷς ὑπῆρχεν ὁ περὶ τὴν γνῶσιν ποτε τοῦ σφάλ-
 10 λεσθαι κίνδυνος. Μέσα δὲ καλεῖ τὴν τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθη-
 τῶν οὐσίαν, δι' ὧν πρὸς Θεὸν ὡς αἰτίαν τῶν ὄντων, ὁ ἀνθρώπι-
 νος νοῦς ἀνάγεσθαι πέφυκε.

π. Τὴν μὲν πρακτικὴν φιλοσοφίαν φόβος, εὐσέβειά τε καὶ
 γνῶσις ἐργάζονται, τὴν δὲ φυσικὴν ἐν πνεύματι θεωρίαν ἰσχὺς
 15 καὶ βουλή καὶ σύνεσις κατορθοῦσι, τὴν δὲ μυστικὴν θεολογίαν
 σοφία θεία μόνη χαρίζεται.

πα'. Ὡσπερ ἐλαίου χωρὶς ἄσβεστον διατηρηθῆναι λύχνον
 ἀμήχανον, οὕτως ἔξεως χωρὶς, προσφόροις καὶ λόγοις καὶ τρό-
 ποις καὶ ἡθεσι, νοήμασί τε αὐτῶν καὶ λογισμοῖς τοῖς καθήκουσι τὰ
 20 καλὰ διατροφούσης, ἄσβεστον φυλαχθῆναι τὸ φῶς τῶν χαρι-
 σμάτων ἀμήχανον. Πᾶν γὰρ χάρισμα πνευματικὸν προσφυοῦς
 χρήζει τῆς ἔξεως, ἀπαύστως ἐπιχεούσης αὐτῷ καθάπερ ἔλαιον
 τὴν ὕλην τὴν νοεράν, ἵνα διαμεῖνῃ κατὰ τὴν ἕξιν τοῦ δεξαμένου
 κρατούμενον.

25 πβ'. Ὡσπερ ἐλαίας χωρὶς, οὐκ ἔστιν οὐδαμῶς εὐρεῖν φύσει
 κατ' ἀλήθειαν γνήσιον ἔλαιον, ἄγγους δὲ δίχα κρατεῖσθαι τοῦ δε-
 χομένου τὸ ἔλαιον οὐ δυνατόν, ἐλαίῳ δὲ μὴ τρεφόμενον σβέννυ-
 ται πάντως τὸ λυχνιαῖον φῶς, οὕτω τῶν ἁγίων Γραφῶν χωρὶς οὐκ
 ἔστι κατὰ ἀλήθειαν δύναμις νοημάτων θεοπρεπῆς ἔξεως δὲ δί-
 30 χα, καθάπερ ἄγγους νοημάτων δεκτικῶν, οὐδαμῶς ἂν συσταίῃ

καὶ φρόνηση. Τὴν τελειότητα πάλι τὴ χαρίζει μὲ τὴν ὀλόφωτη καὶ ἀπλῆ καὶ ὀλόπλευρη σοφία στοὺς ἄξιους γιὰ τὴ θέωση, ἀνάγοντάς τους ἄμεσα μὲ κάθε τρόπο στὴν αἰτία τῶν ὄντων, ὅσο εἶναι δυνατό στὸν ἄνθρωπο, ἀναγνωριζόμενους ἀπὸ τὰ θεῖα μόνο γνωρίσματα τῆς ἀγαθότητος, μὲ τὴν ὁποία γνωρίζουν ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους τὸν Θεό, χωρὶς νὰ ὑπάρχει κάτι ἐνδιάμεσα νὰ τὴ χωρίζει, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐνδιάμεσα στὴ σοφία καὶ τὸν Θεό. Καὶ θ' ἀποκτήσουν τὴν ἀναλλοίωτη ἀτρεψία, ἀφοῦ θὰ ἔχουν περάσει ὅλα τὰ ἐνδιάμεσα τους στὸ σύνολό τους, στὰ ὁποῖα ὑπῆρχε κάποτε ὁ κίνδυνος σφάλματος ὡς πρὸς τὴ γνώση. Ἐνδιάμεσα καλεῖ τὴν οὐσία τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ὡς ἀπὸ τὴ φύση του ἀνάγεται πρὸς τὸν Θεὸ ὡς αἰτία τῶν ὄντων.

π'. Τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία τὴ δημιουργοῦν ὁ φόβος, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ γνώση, ἐνῶ τὴ φυσικὴ πνευματικὴ θεωρία τὴν κατορθώνουν ἡ ἰσχύς, ἡ σκέψη καὶ ἡ φρόνηση, καὶ τέλος τὴ μυστικὴ θεολογία τὴ χαρίζει μόνο ἡ θεῖα σοφία.

πα'. "Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ διατηρηθεῖ ἀναμμένος ὁ λύχνος χωρὶς λάδι, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ διατηρηθεῖ ἄσθηστο τὸ φῶς τῶν χαρισμάτων χωρὶς τὴν ἔξῃ πού τρέφει τὰ καλὰ μὲ πρόσφορους λόγους καὶ τρόπους καὶ ἦθη καὶ μὲ τὰ κατάλληλα νοήματα καὶ λογισμούς. Γιατὶ κάθε χάρισμα πνευματικὸ χρειάζεται τὴν ἀντίστοιχη ἔξῃ, πού νὰ χύνει ἀδιάκοπα σ' αὐτὸ σὰν λάδι τὴ νοερὴ ὕλη, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ κρατήσῃ τὸ χάρισμα ἢ ἔξῃ ἐκείνου πού τὸ δέχθηκε.

πβ'. "Ὅπως εἶναι ἀδύνατο χωρὶς τὸ ἐλαιόδεντρο νὰ βρεθεῖ κάπου ἀληθινὰ φύσει γνήσιο λάδι, καὶ ἐπίσης δὲν εἶναι δυνατό χωρὶς δοχεῖο νὰ κρατήσῃ τὸ λάδι ὁποῖος τὸ δέχεται, καὶ τὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ σβήνει ὁπωσδήποτε ἂν δὲν τρέφεται μὲ τὸ λάδι, ἔτσι καὶ χωρὶς τίς ἅγιες Γραφές δὲν ὑπάρχει ἀληθινὰ θεῖα δύναμη νοημάτων, καὶ χωρὶς τὴν ἔξῃ, πού σὰν ἀγγεῖο δέχεται τὰ νοήματα, μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ συσταθεῖ θεῖο νόημα, καὶ ἂν δὲν τρέ-

νόημα θεῖον· θείοις δὲ νοήμασι μὴ τρεφόμενον τὸ φῶς τῆς ἐν τοῖς χαρίσμασι γνώσεως, ἄσβεστον οὐ συντηρεῖται τοῖς ἔχουσι.

πγ'. Τὴν μὲν Παλαιὰν Διαθήκην τὴν ἐξ εὐωνύμων ἐλαίαν ὑπολαμβάνω σημαίνειν, ὡς τῆς πρακτικῆς μᾶλλον προνοουμένην φιλοσοφίας, τὴν ἐκ δεξιῶν δὲ τὴν Νέαν Διαθήκην, ὡς καινοῦ μυστηρίου διδάσκαλον καὶ τῆς ἐν ἐκάστῳ τῶν πιστῶν θεωρητικῆς ἕξεως ποιητικὴν. Ἡ μὲν γὰρ ἀρετῆς τρόπους, ἡ δὲ γνώσεως λόγους παρέχεται τοῖς τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι· καὶ ἡ μὲν τῆς τῶν ὀρωμένων ὀμίχλης ὑφαρπάζουσα πρὸς τὸ συγγενὲς ἀνάγει τὸν νοῦν, πᾶσης καθαρὸν ὑλικῆς φαντασίας γεγεννημένον, ἡ δὲ τῆς ὑλικῆς προσπαθείας αὐτὸν ἀποκαθαίρει, τῷ τῆς ἀνδρείας τόκῳ, καθάπερ σφύρα τινί, τοὺς πρὸς τὸ σῶμα τῆς γνώμης κατὰ τὴν σχέσιν ἐκκρουομένη ἦλους

πδ'. Ἡ μὲν Παλαιὰ τὸ σῶμα πρὸς ψυχὴν λογισθὲν ἀναβιάζει διὰ μέσων τῶν ἀρετῶν, κωλύουσα τοῦ πρὸς σῶμα τὸν νοῦν καταβιάζεσθαι, ἡ δὲ Νέα τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβιάζει, τῷ πυρὶ τῆς ἀγάπης πτερούμενον· καὶ ἡ μὲν ταῦτὸν ἐργάζεται τῷ νοῖ τὸ σῶμα κατὰ τὴν θέσει κίνησιν, ἡ δὲ ταῦτὸν τῷ Θεῷ τὸν νοῦν ἀποτελεῖ κατὰ τὴν ἕξιν τῆς χάριτος τοσαύτην ἔχοντα πρὸς Θεὸν τὴν ἐμφέρειαν, ὥστε τὸν Θεὸν δι' αὐτοῦ γνωρίζεσθαι, τὸν ἐξ ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν οὐδαμῶς τὸ παράπαν οὐδενὶ γινωσκόμενον, ὡς ἐκ τινος εἰκόνοσ ἀρχέτυπον.

πε'. Ἡ μὲν Παλαιὰ Διαθήκη, πράξεως καὶ ἀρετῆς ὑπάρχουσα σύμβολον, συμφωνεῖν τὸ σῶμα τῷ νοῖ παρασκευάζει κατὰ τὴν κίνησιν ἡ δὲ Νέα, θεωρίας οὐσα καὶ γνώσεως ποιητικὴ, τὸν μυστικῶς αὐτῆς ἀντεχόμενον νοῦν τοῖς θείοις νοήμασι καταφαιδρύνει καὶ τοῖς γνωρίσμασι· καὶ ἡ μὲν Παλαιὰ τῷ γνωστικῷ χορηγεῖ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, ἡ δὲ Νέα τῷ πρακτικῷ γνώσεως ἀληθοῦς λόγους χαρίζειται.

φεται με θεϊα νοήματα τὸ φῶς τῆς γνώσης τῶν χαρισμάτων, ὅποιοι τὸ ἔχουν δὲν τὸ διατηροῦν ἄσθηστο.

πγ'. Τὴν Παλαιὰ Διαθήκη σημαίνει ὑποθέτω ἡ ἐλιά ἀπὸ τὰ ἀριστερά³⁴, ἐπειδὴ προνοεῖ μάλλον γιὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐνῶ ἡ ἐλιά ἀπὸ τὰ δεξιὰ³⁵ σημαίνει τὴ Νέα Διαθήκη, ἐπειδὴ διδάσκει τὸ νέο μυστήριον καὶ δημιουργεῖ σὲ κάθε πιστὸ τὴ θεωρητικὴ ἔξη. Γιατὶ ἡ πρώτη παρέχει, σὲ ὅποιους φιλοσοφοῦν τὰ θεϊα, τρόπους ἀρετῆς, ἐνῶ ἡ δευτέρα λόγους γνώσης. Ἡ μία βγάζει τὸ νοῦ με ὑφαρπαγὴ ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῶν ὄρατῶν καὶ τὸν μεταφέρει στὸ συγγενές του, ἀφοῦ γίνεῖ καθαρός ἀπὸ κάθε ὑλικὴ φαντασία, ἐνῶ ἡ ἄλλη τὸν ἀποκαθαίρει ἀπὸ τὴν προσκόλλησή του στὰ ὑλικά, βγάζοντας με τὴ δύναμη τῆς ἀνδρείας, σὰν με κάποια σφύρα, τὰ καρφιά ἀπὸ τὴ σχέση τῆς γνώμης πρὸς τὸ σῶμα.

πδ'. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀνεβάζει στὴν ψυχὴ τὸ σῶμα λογικοποιημένο διαμέσου τῶν ἀρετῶν καὶ ἐμποδίζει νὰ κατεβεῖ ὁ νοῦς πρὸς τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ Νέα ἀνεβάζει πρὸς τὸν Θεὸ τὸ νοῦ φτερωμένο ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης. Ἡ μία καθιστᾷ τὸ σῶμα ἴδιο με τὸ νοῦ με τὴ θετικὴ³⁶ κίνηση, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀπεργάζεται ἴδιο τὸ νοῦ με τὸν Θεὸ με τὴν ἔξη τῆς χάριτος, μοιάζοντας σὲ τόσο βαθμὸ με τὸν Θεό, ὥστε μέσω τοῦ νοῦ νὰ ἀναγνωρίζεται ὁ Θεός, πὺ ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ δὲν μπορεῖ καθόλου ἀπὸ κανένα καὶ με κανένα τρόπο νὰ γνωριστῆ κατὰ τὴ φύση, ὅπως τὸ ἀρχέτυπο ἀπὸ μιὰ εἰκόνα.

πε'. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἐπειδὴ εἶναι σύμβολο τῆς πράξης καὶ τῆς ἀρετῆς, ἐτοιμάζει τὸ σῶμα νὰ συμφωνεῖ με τὸ νοῦ κατὰ τὴν λειτουργία του. Ἡ Νέα, ἐπειδὴ προξενεῖ τὴ θεωρία καὶ τὴ γνώση, κατακοσμεῖ τὸ νοῦ, πὺ τὴν κατανοεῖ μυστικά, με θεϊα νοήματα καὶ γνωρίσματα. Καὶ ἡ μὲν Παλαιὰ χορηγεῖ στὸν γνωστικὸ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ἡ Νέα χαρίζει στὸν πρακτικὸ τοὺς λόγους τῆς ἀληθινῆς γνώσης.

36. Μάλλον με θελητικὴ, ἠθελημένη κίνηση· ἔξη, ἀμέσως πιὸ κάτω, ἡ κατοχή.

πζ. Ἐκείνων ὁ Θεὸς λέγεται τε καὶ γίνεται κατὰ χάριν Πα-
 τήρ, τῶν μόνην ἔχόντων τὴν κατ' ἀρετὴν γνωμικὴν ἐν πνεύματι
 γέννησιν, καθ' ἣν, ὡπερ ψυχῆς πρόσωπον, τὸν ἐν ἀρεταῖς τοῦ
 5 γεννήσαντος Θεοῦ χαρακτῆρα φαινόμενον ἔχοντες κατὰ τὸν
 θίον, τοὺς θεωμένους τῇ μεταβολῇ τῶν τρόπων δοξάζειν τὸν
 Θεὸν παρασκευάζουσι, τὸν οἰκείον θίον πρὸς μίμησιν παρέχον-
 τες αὐτοῖς ἐξαιρέτον ἀρετῆς ἐξεμπλάριον. Οὐ γὰρ λόγῳ ψιλῶ
 Θεὸς δοξάζεσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἔργοις δικαιοσύνης πολλῶ πλεί-
 ονα λόγων δοῶσι τὴν θείαν μεγαλοπρέπειαν.

10 πζ. Ἀριστερὸς μὲν ὁ φυσικὸς νόμος διὰ τὴν αἴσθησιν, προσ-
 ἀγει δὲ τῷ λόγῳ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν καὶ ποιεῖ γνῶσιν
 ἐνεργομένην. Ὁ δὲ πνευματικὸς νόμος δεξιὸς μὲν ἔστι διὰ τὸν
 νοῦν, μίγνυσι δὲ τῇ αἰσθήσει τοὺς ἐν τοῖς οὔσι πνευματικούς λό-
 γους, καὶ ποιεῖ προᾶξιν λελογισμένην.

15 πη. Ὁ τῇ προᾶξει σωματουμένην τὴν γνῶσιν καὶ τῇ γνώσει
 ψυχουμένην τὴν προᾶξιν δεικνύς, τὸν ἀκριβοῦς τρόπον εὗρε τῆς
 ἀληθοῦς θεουργίας. Ὁ δ' ὁποτέραν τούτων τῆς ἐτέρας ἔχων διε-
 ξευγμένην, ἢ τὴν γνῶσιν ἀνυπόστατον πεποίηκε φαντασίαν, ἢ
 τὴν προᾶξιν ἄψυχον κατέστησεν εἰδῶλον. Γνώσις γὰρ ἄπρακτος,
 20 φαντασίας οὐδὲν διενήνοχεν, ὑφιστῶσαν αὐτὴν τὴν προᾶξιν οὐκ
 ἔχουσα· καὶ προᾶξις ἀλόγιστος, ταῦτόν εἰδῶλῳ καθέστηκε, ψυ-
 χοῦσαν αὐτὴν τὴν γνῶσιν οὐκ ἔχουσα.

πθ. Τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν μυστήριον ἐπίδειξιν μὲν λόγου
 τὸν θίον, δόξαν δὲ θίου τὸν λόγον ποιεῖται· καὶ τὴν μὲν προᾶξιν
 25 θεωρίαν ἐνεργομένην, τὴν δὲ θεωρίαν προᾶξιν μυσταγωγουμέ-
 νην. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, τὴν μὲν ἀρετὴν φανέρωσιν γνώσεως,
 τὴν δὲ γνῶσιν ἀρετῆς συντηρητικὴν ἐργαζόμενον δύναμιν καὶ
 δι' ἀμφοῖν, ἀρετῆς δὲ λέγω καὶ γνώσεως, μίαν σοφίαν συνιστα-
 μένην ἐπιδεικνύμενον, ἵνα γνῶμεν ὅτι συμφωνοῦσιν ἀλλήλαις
 30 διὰ πάντων αἱ δύο Διαθῆκαι κατὰ τὴν χάριν, πλέον εἰς ἐνὸς
 μυστηρίου συμπλήρωσιν, ἢ ὅσον ψυχὴ καὶ σῶμα πρὸς ἐνὸς
 ἀνθρώπου γένεσιν, κατὰ τὴν σύνθεσιν ἀλλήλαις συμβαίνουσαι.

πζ'. Ὁ Θεὸς λέγεται καὶ γίνεται Πατέρας κατὰ χάρη ἐκείνων, πού ἔχουν τὴν ἐκούσια κατ' ἀρετὴ καὶ πνεῦμα μόνο γέννηση, κατὰ τὴν ὁποία, σὰν πρόσωπο τῆς ψυχῆς, δείχνουν φανερὸ στὸν ἐνάρετο βίο τους τὸ χαρακτήρα τοῦ Θεοῦ πού τὴ γέννησε, καὶ κάνουν ὅσους τοὺς βλέπουν νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸ μὲ τὴ μεταβολὴ τῆς συμπεριφορᾶς τους, παρέχοντάς τους τὸ βίο τους ἐξαίρετο παράδειγμα ἀρετῆς πρὸς μίμηση. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δοξάζεται συνήθως μὲ ἅπλο λόγο, ἀλλὰ μὲ ἔργα δικαιοσύνης, πού διακηρύττουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς λόγους τὴ θεία μεγαλοπρέπεια.

πξ'. Ἀριστερὸς νοεῖται ὁ φυσικὸς νόμος ἐξαιτίας τῆς αἴσθησης, προσθέτει ὅμως στὸ λόγο τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν καὶ δημιουργεῖ γνώση πρακτικὴ. Ὁ πνευματικὸς πάλι νόμος εἶναι δεξιὸς χάρη στὸ νοῦ, ἀναμιγνύει ὅμως μὲ τὴν αἴσθησι τοὺς πνευματικὸς λόγους τῶν ὄντων καὶ πραγματοποιεῖ πράξι μὲ λογικὴ.

πη'. Ὅποιος δείχνει τὴ γνώση σωματοποιημένη μὲ τὴν πράξι καὶ τὴν πράξι ἐμψυχωμένη ἀπὸ τὴ γνώση, βρῆκε τὸν ἀκριβῆ τρόπο τῆς κατὰ Θεὸν πράξης. Ἐκεῖνος ὅμως πού ἔχει ὅποιαδήποτε ἀπὸ αὐτὲς τὶς δύο χωρισμένη ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἢ μετέβαλε τὴ γνώση σὲ ἀνυπόστατη φαντασία, ἢ ἔκανε τὴν πράξι ἄψυχο εἶδωλο. Γιατὶ γνώση χωρὶς πράξεις, σὲ τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν φαντασία ὅταν δὲν ἔχει ὡς θεμέλιό της τὴν πράξι. Καὶ πράξι χωρὶς λογικὴ εἶναι καθαρὸ εἶδωλο, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴ γνώση νὰ τὴν ἐμψυχώνει.

πθ'. Τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας μας κάνει ἐπίδειξι τοῦ λόγου τὸν βίο, καὶ λαμπρότητα τοῦ βίου τὸ λόγο· ἐπίσης τὴν πράξι τὴν κάνει ἐνεργὸ θεωρία, καὶ τὴ θεωρία πράξι πού διδάσκει μυστικά. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, κάνει τὴν ἀρετὴ φανέρωσι τῆς γνώσης, καὶ τὴ γνώση δύναμις συντηρητικὴ τῆς ἀρετῆς, καὶ μὲ τὶς δύο, ἐννοῶ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, δείχνει ν' ἀποτελεῖται μία σοφία, γιὰ νὰ γνωρίσομε ὅτι σὲ ὅλα συμφωνοῦν μεταξύ τους οἱ δύο Διαθῆκες κατὰ τὴ χάρη γιὰ τὴ συμπλήρωσι ἑνὸς μυστηρίου περισσότερο ἀπὸ ὅσο συμφωνοῦν μεταξύ τους ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα γιὰ τὴ γένεσι ἑνὸς ἀνθρώπου ὡς πρὸς τὴ σύνθεσί του.

ζ'. Ὡσπερ ψυχὴ καὶ σῶμα ποιεῖ κατὰ σύνθεσιν ἄνθρωπον, οὕτω προᾶξις καὶ θεωρία μίαν κατὰ σύνοδον ἀποτελεῖ σοφίαν γνωστικὴν· καὶ Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη μυστήριον ἐν ἀπεργάζεται. Μόνου δὲ τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶ τὸ ἀγαθόν, ἐξ οὗ, 5 κατὰ μετοχήν, πάντα φωτίζεται τε καὶ ἀγαθύνεται, τὰ φωτὸς κατὰ φύσιν καὶ ἀγαθότητος δεκτικά.

ζα'. Ὁ τὸν φαινόμενον κόσμον νοῶν, θεωρεῖ τὸν νοούμενον τυποῖ γὰρ τῇ αἰσθήσει τὰ νοητὰ φανταζόμενος, καὶ κατὰ νοῦν σχηματίζει τοὺς θεαθέντας λόγους· καὶ μεταφέρει πρὸς μὲν 10 αἰσθησιν πολυειδῶς τοῦ νοητοῦ κόσμου τὴν σύστασιν, πρὸς δὲ νοῦν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου πολυπλόκως τὴν σύνθεσιν· καὶ νοεῖ ἐν μὲν τῷ νοητῷ τὸν αἰσθητόν, μετενέγκας πρὸς τὸν νοῦν τοῖς λόγοις τὴν αἰσθησιν, ἐν δὲ τῷ αἰσθητῷ τὸν νοητόν, πρὸς τὴν αἰσθησιν ἐπιστημόνως τοῖς τύποις μετεγκλωιώσας τὸν νοῦν.

15 ζβ'. Τὸν πρῶτον περὶ μονάδος λόγον ὡς ἀρχὴν πάσης ἀρετῆς κεφαλὴν ὁ προφήτης ὠνόμασεν, ὡς τό, «Ἔδου ἡ κεφαλὴ μου εἰς σχισμὰς ὀρέων», τὰς δὲ διανοίας τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας σχισμὰς τῶν ὀρέων, ὑφ' ὧν κατεπόθη διὰ τῆς παραβάσεως ὁ ἡμέτερος νοῦς γῆν δὲ κατωτάτην τὴν μηδαμῶς γνώσεως 20 αἰσθανομένην θείας, ἢ τῆς κατ' ἀρετὴν ζωῆς, τὴν οἴανουσιν κίνησιν ἔχουσιν ἔξιν, ἄδυσσον δὲ τὴν ἐπικειμένην ἄγνοιαν τῇ ἔξει τῆς κακίας, ἐφ' ἣ βέβηκε, καθάπερ γῆ, τὰ τῆς κακίας πελάγη, ἢ γῆν τὴν παγίαν τῆς κακίας ἔξιν εἶπεν· αἰωνίους δὲ μοχλοὺς τὰς συγρατούσας τὴν χειρίστην ἔξιν ἐμπαθεῖς προσπαθείας τῶν ὑ- 25 λικῶν.

ζγ'. Ἡ τῶν ἀγίων ὑπομονή, τὴν πονηρὰν δύναμιν προσβάλλουσαν, δαπανᾷ, ὡς πείθουσα τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἐγκαλλωπίζεσθαι πόνοις, τοὺς αὐτῆς διακόνους, καὶ πλέον ἐμπλατύνεσθαι

ζ'. "Οπως ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα κάνουν μὲ σύνθεσή τους τὸν ἄνθρωπο, ἔτσι καὶ ἡ πράξις καὶ ἡ θεωρία, ὅταν συμπέσουν ἀπὸ κοινοῦ ἀποτελοῦν τὴ γνωστικὴ σοφία, Καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα Διαθήκη πραγματοποιοῦν ἓνα μυστήριον. Τὸ ἀγαθὸ ἀνήκει μόνον στὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του, ἀπὸ τὴ μετοχὴ τοῦ ὁποῖου φωτίζονται τὰ πάντα καὶ εὐεργετοῦνται, ὅσα εἶναι δεκτικὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους φωτὸς καὶ ἀγαθότητος.

ζα'. "Οποῖος νοεῖ τὸν φαινόμενο κόσμον, θεᾶται τὸ νοούμενον. Γιατὶ ἀποτυπώνει στὴν αἴσθησιν φανταζόμενος τὰ νοητὰ καὶ δίνει σχῆμα μὲ τὸ νοῦ τοῦ στοὺς λόγους ποὺ θεάστηκε, καὶ μεταφέρει μὲ πολλοὺς τρόπους στὴν αἴσθησιν τὴ σύστασιν τοῦ νοητοῦ κόσμου καὶ στὸ νοῦ τὴν πολὺπλοκὴν σύνθεσιν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Καὶ ἔτσι μὲ τὴ νοητικὴ δυνάμει του νοεῖ τὸν αἰσθητό, μεταφέροντας μὲ τοὺς λόγους στὸ νοῦ τὴν αἴσθησιν, ἐνῶ μὲ τὸν αἰσθητὸ τὸν νοητό, ἐγκλωβίζοντας μ' ἐπιστήμην τὸ νοῦ μὲ τύπους στὴν αἴσθησιν.

ζβ'. «Κεφαλὴ κάθε ἀρετῆς» ὀνόμασε ὁ προφήτης τὸν πρῶτον λόγο γιὰ τὴ Μονάδα, ὅπως λέγει τὸ χωρίον: «Βυθίστηκε ἡ κεφαλὴ μου σὲ σχισμὰς βουνῶν»³⁷, ἐνῶ τις σκέψεις τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας τις εἶπε «σχισμὰς βουνῶν», ἀπὸ τις ὁποῖες καταπόθηκε μὲ τὴν παραβάσιν ὁ νοῦς μας. «Κατώτατη γῆ» πάλιν λέγει τὴν ἔξιν, ποὺ δὲν ἔχει καθόλου ὁποιαδήποτε κίνησιν ποὺ νὰ αἰσθάνεται τὴ θείαν γνώσιν ἢ τὴ ζωὴν τῆς ἀρετῆς. «Ἄβυσσος» λέγει τὴν ἀγνοίαν ποὺ ἐνυπάρχει στὴν ἔξιν τῆς κακίας, στὴν ὁποία ἀπλώνονται, ὅπως στὴ γῆ, τὰ πελάγη τῆς κακίας, ἢ «γῆ» εἶπε τὴν πάγια ἔξιν τῆς κακίας, ἐνῶ «αἰώνιους μοχλοὺς» τις ἐμπαθεῖς προσκολλήσεις τῶν ὑλικῶν ποὺ δυναμώνουν τὴ χεῖριστὴν ἔξιν.

ζγ'. Ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐξαντλεῖ τὴν πονηρὴν δυνάμειν ποὺ τοὺς προσβάλλει, ἐπειδὴ πείθει τοὺς ὑπηρέτες τῆς νὰ ἐγκαλλωπίζονται μὲ τοὺς κόπους γιὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ διδάσκει νὰ ἐπεκτείνου-

διδάσκουσα τοῖς παθήμασιν, ἢ ταῖς ἀνέσεσιν, οἱ τῆς ἐν σαρκὶ
ζωῆς ἄγαν φροντίζοντες, ὑπόθεσιν αὐτοῖς ὑπερβαλλούσης κατὰ
πνεῦμα δυνάμεως ποιουμένη, τὴν κατὰ φύσιν τῆς σαρκὸς περὶ
τὸ πάσχειν ἀσθένειαν. Ὅρα γὰρ ὅπως τῆς καθ' ὑπερβολὴν θεί-
5 ας δυνάμεώς ἐστιν ὑπόθεσις, ἢ κατὰ φύσιν τῶν ἀγίων ἀσθένεια,
ἣς ἤττονα τὸν ὑπερήφανον διάβολον ὁ Κύριος ἔδειξεν.

4δ. Ὁ λόγος τῆς χάριτος, διὰ πολλῶν πειρασμῶν πρὸς τὴν
τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἤγουν τὴν τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, ὡσπερ
Ἰωνᾶς διὰ πολλῶν θλίψεων πρὸς Νινευὶ διαβάς τὴν πόλιν τὴν
10 μεγάλην, ἔπεισε τὸν βασιλεύοντα νόμον τῆς φύσεως ἐξαναση-
ναι τοῦ θρόνου, τῆς προτέρας δηλαδὴ περὶ τὸ κακὸν κατὰ τὴν
αἴσθησιν ἔξεως, καὶ περιελέσθαι τὴν στολὴν αὐτοῦ, τὸν ἐπὶ τοῖς
ἦθεσι λέγω τῆς κοσμικῆς δόξης ἀποθέσθαι τύφον, καὶ περιβαλέ-
σθαι σάκκον, τὸ πένθος δηλαδὴ καὶ τὴν δυσχερῆ καὶ τραχεῖαν
15 τῆς κακοπαθείας, καὶ δὶω τῶ κατὰ Θεὸν πρέπουσαν ἀγωγὴν,
καὶ καθίσαι ἐπὶ σποδοῦ· σποδὸς δὲ ἐστὶν ἡ πτωχεία τοῦ πνεύμα-
τος, ἐφ' ἣς καθέζεται πᾶς εὐσεβῶς ζῆν διδασκόμενος, καὶ τὴν
μάστιγα τῆς συνειδήσεως ἔχων τοῖς πλημμεληθεῖσιν, αὐτὸν κα-
ταικίζουσιν.

20 4ε. Ὅρα ὅπως βασιλέα μὲν εἶναι λέγει τὸν φυσικὸν νόμον
θρόνον δὲ τὴν ἐμπαθῆ κατ' αἴσθησιν ἔξιν· τὴν δὲ στολὴν, τὴν
τῆς κενῆς δόξης προβολὴν· τὸ δὲ σάκκον, τὸ κατὰ τὴν μετάνοι-
αν πένθος· τὴν δὲ σποδὸν, τὴν ταπεινοφροσύνην· ἀνθρώπους
δέ, τοὺς περὶ τὸν λόγον· κτήνη δέ, τοὺς περὶ τὴν ἐπιθυμίαν· βόας
25 δέ, τοὺς περὶ τὸν θυμὸν· πρόβατα δέ, τοὺς περὶ τὴν θεωρίαν τῶν
ὄρατῶν πταίοντας

4ς. Ὁ διὰ τὴν ἔννομον ἀρετὴν τῶν ἐν σαρκὶ παθῶν ὡς ἀρι-
στερῶν ποιούμενος λήθην, καὶ διὰ τὴν ἄπταιστον γνῶσιν ἐπὶ
τοῖς κατορθώμασι τῆ νόσω τῆς φυσιοῦσης οἰήσεως ὡς δεξιᾶς

νται περισσότερο στὰ παθήματα, παρὰ στὶς ἀνέσεις, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ φροντίζουν ὑπερβολικὰ γιὰ τὴ ζωὴ τῆς σάρκας, ἀποδεικνύοντας τὴν ἔξαιρετικὴ πνευματικὴ δύναμῃ τους κι ὄχι τὴ φυσικὴ ἀσθένεια τῆς σάρκας σχετικὰ μὲ τὸν πόνο. Πρόσεχε δηλαδὴ πῶς εἶναι ἀπόδειξη τῆς ὑπερβολικῆς θείας δύναμης ἢ φυσικὴ ἀσθένεια τῶν ἁγίων, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔδειξε νὰ ἠττᾶται ὁ ὑπερήφανος διάβολος.

4δ'. Ὁ λόγος τῆς χάριτος, προχωρώντας μέσω πολλῶν πειρασμῶν πρὸς τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐθνῶν, ὅπως ὁ Ἰωναῆς μέσω πολλῶν θλίψεων πρὸς τὴ Νινευί³⁸, τὴ μεγάλη πόλη, ἔπεισε τὸν νόμο, βασιλιὰ τῆς φύσης, νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ θρόνο του, ἀπὸ τὴν προηγούμενη δηλαδὴ ἔξη τῶν αἰσθήσεων στὸ κακό, καὶ νὰ βγάλει τὴ στολὴ του, ν' ἀποθέσει δηλαδὴ τὴν ἔπαρση τῆς κοσμικῆς δόξας γιὰ τὴ συμπεριφορὰ του, καὶ νὰ φορέσει σάκκο, τὸ πένθος δηλαδὴ καὶ τὴ δύσκολη καὶ τραχειὰ διαδίωξη τῆς κακοπάθειας ποὺ ἀρμόζει στὸ σύμφωνο μὲ τὸν Θεὸ βίον, καὶ νὰ καθίσει πάνω στὴ σποδὸ (στάχτη), ποὺ σποδὸς εἶναι ἢ πτωχεία τοῦ πνεύματος, στὴν ὁποία καθέζεται ὁποῖος διδάσκεται νὰ ζεῖ μ' εὐσέβεια κι ἔχει τὸ μαστίγιον τῆς συνείδησός του νὰ τὸν κατασχίζει γιὰ τὶς παραβάσεις του.

4ε'. Πρόσεχε πῶς λέγει «βασιλιὰ» τὸν φυσικὸ νόμο, «θρόνο» τὴν ἐμπαθὴ ἔξη τῆς αἰσθησης, «στολὴ» τὴ στολὴ τῆς κενῆς δόξας, «σάκκο» τὸ πένθος τῆς μετάνοιας, «σποδὸ» τὴν ταπεινοφροσύνη, «ἀνθρώπους» τὰ λογικὰ ὄντα, «κτῆνη» ὅσους εἶναι προσκολλημένοι στὴν ἐπιθυμία, «βόδια» ὅσους κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὸ θυμὸ, καὶ «πρόβατα» ὅσους σφάλλουν στὴ θεωρία τῶν ὄρατῶν.

4ς'. Ὅποιος γιὰ χάρη τῆς νόμιμης ἀρετῆς ἀφήνει στὴ λήθη τὰ πάθη τῆς σάρκας ἐπειδὴ εἶναι ἀριστερὰ, καὶ δὲν αἰχμαλωτίζεται ἐξαιτίας τῆς ἀλάνθαστης γνώσης γιὰ τὰ κατορθώματά του ἀπὸ τὴ

38. Ἰωναῆ 3, 1έ.

οὐχ ἄλισκόμενος, ἀνὴρ γέγονε, μὴ γινώσκων δεξιὰν αὐτοῦ, ὡς
 δόξης οὐκ ἐρώων λυομένης, οὐδὲ ἀριστεράν, ὡς τοῖς τῆς σαρκὸς
 οὐκ ἐρεθεζόμενος πάθεισι. Δεξιὰν οὖν, ὡς ἔοικεν, εἶπεν ὁ λόγος
 τὴν ἐπὶ τοῖς δῆθεν κατορθώμασι κενοδοξίαν, ἀριστεράν δὲ, τὴν
 5 ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς πάθεισιν ἀκολασίαν. Ὁ γὰρ τῆς ἀρετῆς λόγος,
 τῆς σαρκὸς ὡς ἀριστερᾶς οὐκ οἶδεν ἁμαρτίαν, ὁ δὲ τῆς γνώσεως
 τὴν ψυχῆς ὡς δεξιᾶς οὐ γινώσκει κακίαν.

45. Ἡ κατὰ λόγον γνώσις τῶν ἀρετῶν, ἤγουν ἢ κατ' ἐνέρ-
 γειαν ἀληθῆς τῆς τῶν ἀρετῶν αἰτίας ἐπίγνωσις, ἄγνοιαν παντε-
 10 λῆ πέφυκε ποιεῖν, τῆς δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς ἐκατέρωθεν παρα-
 κειμένης τῇ μεσότητι τῶν ἀρετῶν ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως. Εἰ
 γὰρ οὐδὲν ἐν τῷ λόγῳ παντελῶς πέφυκεν εἶναι παράλογον, σα-
 φῶς ὁ πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀρετῶν ἀναχθεῖς, τὴν τῶν παραλό-
 γων οὐδαμῶς ἐπιγνώσεται θέσιν. Οὐ γὰρ δυνατὸν ἄμφω κατὰ
 15 ταῦτὸν ἅμα καταθρῆσαι τὰ ἀντικείμενα, καὶ θατέρω ἅμα τὸ ἔ-
 τερον γνῶναι συνεμφαινόμενον.

46. Εἰ ἀπιστίας ἐν τῇ πίστει λόγος οὐδεὶς, οὐδὲ σκότους
 αἰτία κατὰ φύσιν ὑπάρχει τὸ φῶς, οὐδὲ Χριστῷ συνενδείκνυ-
 σθαι πέφυκεν ὁ διάβολος, δῆλον ὡς οὐδὲ τῷ λόγῳ τὸ παράπαν
 20 συνυπάρχει τὸ παράλογον. Εἰ δὲ τῷ λόγῳ συνεῖναι παντελῶς οὐ
 δύναται τὸ παράλογον, ὁ πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀρετῶν ἀναχθεῖς
 τὴν τῶν παραλόγων οὐδαμῶς ἐπιγνώσεται θέσιν, μόνην ὡς ἔ-
 στιν, ἀλλ' οὐχ ὡς νομίζεται, γινώσκων τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τοῦτο
 μήτε δεξιὰν διὰ τῆς ὑπερβολῆς, μήτε ἀριστεράν διὰ τῆς ἐλλείψε-
 25 ως ἐπιστάμενος. Ἐπ' ἀμφοῖν γὰρ θεωρεῖται σαφῶς τὸ παράλο-
 γον.

47. Ἀπιστίαν λέγει τὴν ἄρνησιν τῶν ἐντολῶν, πίστιν δὲ τὴν

νόσο τῆς ἀλαζονείας πού ὀδηγεῖ στήν ἔπαρση, γιατί τάχα εἶναι δεξιὰ³⁹, ἔγινε ἄνδρας, πού δέν γνωρίζει τή δεξιὰ του, ἐπειδὴ δέν εἶναι ἐραστής τῆς δόξας πού διαλύεται, οὔτε τήν ἀριστερά του⁴⁰, ἐπειδὴ δέν τὸν ἐρεθίζουν τὰ πάθη τῆς σάρκας. «Δεξιὰ» λοιπόν, ὅπως φαίνεται, εἶπε ὁ λόγος τήν κενοδοξία γιὰ ὑποθετικά κατορθώματα, ἐνῶ «ἀριστερά» τήν ἀκολασία γιὰ τὰ αἰσχροῦ πάθη. Ὁ λόγος δηλαδή τῆς ἀρετῆς δέν γνωρίζει τήν ἁμαρτία τῆς σάρκας, ἐπειδὴ εἶναι ἀριστερά, ἐνῶ ὁ λόγος τῆς γνώσης δέν γνωρίζει τήν κακία τῆς ψυχῆς ἐπειδὴ εἶναι δεξιὰ.

ζζ'. Ἡ λογικὴ γνώση τῶν ἀρετῶν, δηλαδή ἡ κατὰ τὴν ἐνέργεια ἀληθινὴ ἐπίγνωση τῆς αἰτίας τῶν ἀρετῶν, προκαλεῖ πλήρη ἄγνοια, ἐπειδὴ ἡ δεξιὰ καὶ ἡ ἀριστερά, ἡ ὑπερβολὴ δηλαδή καὶ ἡ ἔλλειψη, βρίσκονται ἀπὸ τὸ ἓνα κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς μεσότητος. Γιατί, ἂν τίποτε μέσα στὸ λόγο δέν εἶναι παράλογο, εἶναι σαφές, ὅτι ὅποιος ἔχει ἀναχθεῖ στὸ λόγο τῶν ἀρετῶν, δέν θὰ κατανοήσει καθόλου τὴ θέση τῶν παραλόγων. Γιατί δέν εἶναι δυνατὸ καὶ τὰ δύο τὰ ἀντικείμενα νὰ τὰ συμπεριλάβει κανεὶς ταυτόχρονα στὸ ἴδιο σημεῖο καὶ νὰ διαπιστώσει ὅτι φανερώνεται συγχρόνως μὲ τὸ ἓνα τὸ ἄλλο.

ζη'. Ἄν μέσα στήν πίστη δέν ὑπάρχει κανένας λόγος, οὔτε εἶναι αἰτία κατὰ φύση τοῦ σκοτίους τὸ φῶς, οὔτε εἶναι φυσικὸ μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ νὰ φανερώνεται ὁ διάβολος, εἶναι φανερό ὅτι μὲ τὸ λόγο δέν ὑπάρχει καθόλου τὸ παράλογο. Κι ἂν δέν εἶναι δυνατὸ νὰ συνυπάρχει μὲ τὸ λόγο τὸ παράλογο, ὅποιος ἀνέβηκε στὸ λόγο τῶν ἀετῶν, δέν θὰ βάλει καθόλου στὸ νοῦ του θέση γιὰ τὰ παράλογα, ἐπειδὴ γνωρίζει τὴν ἀρετὴ μόνη, ὅπως εἶναι καὶ ὄχι ὅπως νομίζεται. Καὶ γι' αὐτὸ δέν γνωρίζει οὔτε τὴ δεξιὰ μὲ τὴν ὑπερβολή, οὔτε μὲ τὴν ἔλλειψη τὴν ἀριστερά. Ἐπειδὴ καὶ στίς δύο παρατηρεῖται μὲ σαφήνεια τὸ παράλογο.

48'. Ἀπιστία λέγει τὴν ἄρνηση τῶν ἐντολῶν, πίστη τὴν ἀποδο-

αὐτῶν συγκατάθεσιν· τὸ δὲ σκότος τοῦ καλοῦ τὴν ἄγνοιαν, τὸ δὲ φῶς τὴν τούτου διάγνωσιν. Χριστὸν δὲ κέκληκε τὴν οὐσίαν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν ὑπόστασιν, τὸν διάβολον δὲ τὴν πάντων γεννητικὴν τῶν κακῶν χειρίστην ἔξιν.

- 5 ρ'. Εἰ ὄρος ὑπάρχει καὶ μέτρον τῶν ὄντων ὁ λόγος, ἴσον πρὸς ἀλογίαν ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο παράλογον, τὸ παρὰ τὸν ὄρον καὶ παρὰ τὸ μέτρον. Ἐπίσης γὰρ ἄμφω τοῖς οὕτω κινουμένοις τοῦ κυρίως ὄντος φέρει τὴν ἔκπτωσιν· τὸ μὲν ἄδηλον αὐτοῖς ποιεῖσθαι τοῦ δρόμου πείθον τὴν κίνησιν καὶ ἀόριστον, οὐκ
 10 ἔχουσαν σκοπὸν τὸν Θεὸν δι' ἀμετρίαν νοός, ὡς τέλος αὐτοῖς προεπινοούμενον, τοῦ δεξιοῦ δεξιώτερον ἀναπλαττομένοις, τὸ δὲ παρὰ τὸν σκοπὸν, πρὸς μόνην τὴν αἴσθησιν αὐτοῦς πείθον, τοῦ δρόμου ποιεῖσθαι τὴν κίνησιν, δι' ἀτονίας νοός, προεπινοούμενον τέλος νομίζοντας, τὸ κατ' αἴσθησιν αὐτοῖς περιγραφό-
 15 μενον, ἅπερ ἀγνοεῖ μὴ πάσχων, ὁ μόνῳ τῷ λόγῳ τῆς ἀρετῆς συνημμένος καὶ πᾶσαν αὐτῷ τῆς κατὰ νοῦν οἰκειίας δυνάμεως περιγράψας τὴν κίνησιν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν ὑπὲρ τὸν λόγον ἢ παρὰ τὸν λόγον διανοεῖσθαι δυνάμενος

χή τους, σκότος τὴν ἄγνοια τοῦ καλοῦ, καὶ φῶς τὴ διάγνωση αὐτοῦ. Χριστὸ πάλι ὀνόμασε τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόσταση τοῦ καλοῦ, ἐνῶ διάβολο τὴ χεῖριστη ἔξιη ποὺ γεννᾶ ὅλα τὰ κακὰ.

ρ'. Ἄν ὁ λόγος εἶναι ὄρος καὶ μέτρο τῶν ὄντων, εἶναι ἴσο μὲ τὴν παραλογία καὶ γι' αὐτὸ παράλογο, νὰ κινεῖται κανεὶς παρὰ τὸν ὄρο καὶ πάνω ἀπὸ τὸ μέτρο. Γιατὶ ἔξισου καὶ τὰ δύο σ' αὐτοὺς ποὺ κινουῦνται ἔτσι προκαλοῦν τὴν ἔκπτωση ἀπὸ τὸ κυρίως ὄν. Ἄπὸ τὸ ἓνα μέρος πείθοντας ὅτι κάνουν ἀδηλὴ γι' αὐτοὺς κι ἀόριστη τὴν κίνηση τοῦ δρόμου καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀπὸ ἔλλειψη μέτρου τοῦ νοῦ σκοπὸ τὸν Θεὸ ὡς τέλος τους ποὺ προεπινοεῖται, ἀναπλάθοντας τὸ δεξιὸ δεξιώτερο. Ἄπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἀντίθετα μὲ τὸ σκοπὸ, πείθοντάς τους νὰ κάνουν τὴν κίνηση τοῦ δρόμου, ἀπὸ ἀτονία τοῦ νοῦ νομίζοντας ὡς προεπινοούμενο τέλος αὐτὸ ποὺ περιγράφει ἢ αἰσθησὴ τους, τὰ ὁποῖα ἀγνοεῖ ἂν δὲν πάσχει ὅποιος εἶναι ἐνωμένος μόνο μὲ τὸ λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ ἔχει περιγράψει ὅλη τὴν κίνηση τῆς νοερῆς δυνάμεώς του σ' αὐτό, καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ διανοηθεῖ τίποτε πάνω ἀπὸ τὸ λόγο ἢ παρὰ τὸ λόγο.

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΠΕΜΠΤΗ

α. Ὁ κατὰ φύσιν λόγος, διὰ μέσων τῶν ἀρετῶν πρὸς τὸν νοῦν ἀνάγειν πέφυκε τὸν ἐπιμελούμενον πράξεως, ὁ δὲ νοῦς πρὸς τὴν σοφίαν εἰσάγει διὰ θεωρίας τὸν ἐφιέμενον γνώσεως. Τὸ δὲ παράλογον πάθος πρὸς τὴν αἴσθησιν πείθει καταφέρε-
5 σθαι τὸν ἀμελοῦντα τῶν ἐντολῶν, ἧς τέλος ἐστὶ τὸ πρὸς τὴν ἡ-
δονὴν καθηλωθῆναι τὸν νοῦν.

β. Ἀρετὴν καλεῖ τὴν ἀπαθεστάτην καὶ παγίαν περὶ τὸ καλὸν ἕξιν, ἧς ἐφ' ἑκάτερα καθέστηκεν οὐδέν, Θεοῦ φερούσης
10 χαρακτῆρα, ᾧ οὐδέν ἐστὶν ἐναντίον. Αἰτία δὲ τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ὁ
Θεός, τούτου δὲ κατ' ἐνέργειαν γνῶσις ἢ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ἐπε-
γνωκός τὸν Θεὸν πρὸς τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν ἕξιν ἀλλοίωσις.

γ. Εἰ ὁ λόγος διώρισεν ὡς πέφυκεν ἑκάστου τὴν γένεσιν, οὐδέν τῶν ὄντων ἑαυτὸ φυσικῶς ἢ ὑπερβέβηκεν ἢ ὑποβέβηκεν. Οὐκοῦν ὄρος μὲν τῶν ὄντων ἐστὶν ἢ κατ' ἔφεσιν τῆς αἰτίας ἐπί-
15 γνωσις, μέτρον δὲ ἢ ἐφικτὴ τοῖς οὔσι κατ' ἐνέργειαν τῆς αἰτίας
ἐκμίμησις. Τὸ δὲ ὑπὲρ τὸν ὄρον φέρεσθαι καὶ τὸ μέτρον τῶν
κινουμένων τὴν ἔφεσιν, ἀνόνητον ποιεῖ τὸν δρόμον, μὴ κατα-
πάντων εἰς Θεόν, ἐν ᾧ ἢ κατ' ἔφεσιν πάντων ἴσταται κίνησις,
ἀνθυπόστατον δεχομένη τέλος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόλαυσιν. Τὸ δὲ
20 παρὰ τὸν ὄρον φέρεσθαι καὶ τὸ μέτρον τῶν κινουμένων τὴν ἔφε-
σιν, ἀνόνητον ποιεῖ τὸν δρόμον, ἀντὶ Θεοῦ καταπάντων πρὸς
τὴν αἴσθησιν, ἐν ᾧ καθ' ἡδονὴν βέβηκεν ἢ τῶν παθῶν ἀνυπό-
στατος ἀπόλαυσις.

ΠΕΜΠΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ

α'. Ὁ σύμφωνος μὲ τὴ φύση λόγος μέσω τῶν ἀρετῶν ὑψώνει ὡς ἀπὸ τὴ φύση του πρὸς τὸ νοῦ ὅποιον φροντίζει γιὰ τὴν πράξη, ἐνῶ ὁ νοῦς εἰσάγει μὲ τὴ θεωρία στὴ σοφία ὅποιον ἐπιθυμεῖ τὴ γνώση. Τὸ παράλογο ὅμως πάθος πείθει ἐκεῖνον ποὺ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς ἐντολὲς νὰ ὀλισθήσει πρὸς τὴν αἴσθηση, τῆς ὁποίας τέλος εἶναι τὸ νὰ καθελώνει τοῦ νοῦ στὴν ἡδονή.

β'. Ἀρετὴ καλεῖ τὴν τελείως ἀπαθῆ καὶ πάγια ἔξη γύρω ἀπὸ τὸ καλό, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη, καὶ φέρει τὸ χαρακτήρα τοῦ Θεοῦ, στὸν ὅποιο δὲν ὑπάρχει κανένα ἀντίθετο. Αἰτία τῶν ἀρετῶν εἶναι ὁ Θεός, ἐνῶ γνώση τοῦ Θεοῦ στὴν πράξη εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀλλοίωση τῆς ἔξης πρὸς τὴν πνευματικοποίηση ἐκείνου ὁ ὅποιος ἔλαβε ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ.

γ'. Ἄν ὁ λόγος καθόρισε ὅπως εἶναι φυσικὸ τὴ γένεση τοῦ καθενός, κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ξεπέρασε ὡς πρὸς τὴ φύση του τὸν ἑαυτό του οὔτε ἔγινε κατώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Σκοπὸς λοιπὸν τῶν ὄντων εἶναι ἡ σύμφωνη μὲ τὴν ἐπιθυμία του ἐπίγνωση τῆς αἰτίας καὶ μέτρο ἢ ἐφικτὴ γιὰ τὰ ὄντα στὴν πράξη ἕξομοίωση μὲ τὴν αἰτία. Τὸ νὰ ξεπερνᾷ ὅμως τὸ στόχο καὶ τὸ μέτρο ἢ ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ κινοῦνται κάμνει ἀνώφελη τὴν πορεία τους, ἀφοῦ δὲν κατανοοῦν στὸν Θεό, ὅπου σταματᾷ ἡ κίνηση τῆς ἐπιθυμίας ὄλων δεχόμενῃ τὸ αὐτοῦπρόστατο τέλος, τὴν ἀπόλαυση τοῦ Θεοῦ. Τὸ νὰ κινεῖται πάλι ἀντίθετα μὲ τὸ στόχο καὶ τὸ μέτρο ἢ ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ κινοῦνται, κάνει ἀνώφελο τὸ δρόμο, ἀφοῦ, ἀντὶ στὸν Θεό, κατανοοῦν στὴν αἴσθηση, στὴν ὁποία κατευθύνεται γιὰ ἡδονὴ ἢ ἀνυπόστατη ἀπόλαυση τῶν παθῶν.

δ'. Ὁ πρὸς τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων ἀσχέτως ἀνατιθείς νοῦν, ἀγνοήσει παντελῶς, μηδένα θεωρῶν λόγον, ἐν τῷ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ὑπὲρ πάντα λόγον ὄντι κατ' οὐσίαν Θεῶ, πρὸς ὃν ἀπὸ τῶν ὄντων ἀπάντων συσταλείς, οὐδένα τῶν ἀφ' ὧν ἀπέστη λό-
 5 γων ἐπίσταται, μόνον τὸν πρὸς ὃν γέγονε κατὰ χάριν ἀνερμη-
 νεύτως θεώμενος. Καὶ γὰρ καὶ τοὺς τῶν ἀσωμάτων καὶ τοὺς τῶν
 σωμάτων ἀφήσει λόγους, ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναδραμιῶν κατ' ἔκ-
 στασιν νοῦς. Οὐ γὰρ πέφυκέ τι Θεῶ, τῶν μετὰ Θεόν, ἅμα συγκα-
 τοπτεύεσθαι.

10 ε'. Ἐπάρατον ὄντως πάθος ὁ τυφός, καὶ ἐκ δύο κακῶν κατὰ
 σύνθεσιν συνιστάμενον, ὑπερηφανίας φημι καὶ κενοδοξίας, ὧν
 ἢ μὲν ὑπερηφανία τὴν αἰτίαν ἀρνεῖται τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύ-
 σεως, ἢ δὲ κενοδοξία τὴν τε φύσιν καὶ αὐτὴν νόθον τὴν ἀρετὴν
 καθίστησιν. Οὐδὲν γὰρ τῷ ὑπερηφάνῳ κατὰ Θεὸν διαπράττε-
 15 ται, καὶ οὐδὲν τῷ κενოდόξῳ κατὰ φύσιν προέρχεται.

ζ'. Ὑπερηφανίας ἴδιον, τὸ ἀρνεῖσθαι τὸν Θεὸν ἀρετῆς εἶναι
 γενέτην καὶ φύσεως κενοδοξίας δὲ τὸ μερίζειν τὴν φύσιν πρὸς
 ὕφεισιν, ὧν ὁ τυφός εἶναι γέννημα πέφυκεν, ἕξις κακίας ὑπάρ-
 χων σύνθετος, Θεοῦ ἄρνησιν ἐκούσιον ἔχουσα, καὶ τῆς κατὰ
 20 φύσιν ἰσοτιμίας ἀγνοίαν.

ζ'. Ὑπερηφανίας καὶ κενοδοξίας μίξις ὁ τυφός καθέστηκε,
 πρὸς μὲν τὸν Θεὸν ἔχων τὴν καταφρόνησιν, καθ' ἣν πέφυκε
 βλασφήμως διαβάλλειν τὴν πρόνοιαν, πρὸς δὲ τὴν φύσιν κεκτη-
 μένος τὴν ἀλλοτριῶσιν, καθ' ἣν πάντα τὰ τῆς φύσεως παρὰ τὴν
 25 φύσιν μεταχειρίζεται, τῷ κατὰ παράχρησιν τρόπῳ τὴν τῆς φύσε-
 ως παραφθείρων εὐπρέπειαν.

η'. Τὸ πνεῦμα τοῦ καύσωνος οὐ μόνον τοὺς πειρασμούς,

δ'. Ὅποιος ὑψώνει τὸ νοῦ ἀδέσμευτο πρὸς τὴν αἰτία τῶν ὄντων, θὰ συναντήσῃ τέλεια ἄγνοια, μὴ θεωρώντας κανένα λόγο στὸν Θεό, πὺ κατὰ τὴν οὐσία εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε αἰτία καὶ ὁποιοδήποτε λόγο, καὶ ἀφοῦ περιορισθεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα σ' αὐτόν, δὲν γνωρίζει κανένα λόγο ἀπὸ ἐκείνους πὺ ἐγκατέλειψε, καὶ μόνον θεᾶται ἐκεῖνον στὸν ὁποῖο ἔφτασε ἀνεξήγητα κατὰ χάρη. Γιατὶ ἐγκαταλείπει τόσο τῶν ἀσωμάτων ὅσο καὶ τῶν σωμάτων τοὺς λόγους ὁ νοῦς πὺ μὲ ἔκσταση ὑψώθηκε πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ τὰ μετὰ Θεόν νὰ συνθεωρεῖται καὶ νὰ συγκατοπεύεται μαζί μὲ τὸν Θεό.

ε'. Πραγματικὰ εἶναι ἐπάρατο πάθος ἢ ἔπαρση καὶ ἀποτελεῖται κατὰ τὴ σύνθεσή του ἀπὸ δύο κακὰ, ἐννοῶ τὴν ὑπερηφάνεια καὶ τὴν κενοδοξία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἢ ὑπερηφάνεια ἀρνεῖται τὴν Αἰτία τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσης, ἐνῶ ἢ κενοδοξία καθιστᾷ τόσο τὴ φύση ὅσο κι αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀρετὴ νόθευς. Γιατὶ ὁ ὑπερήφανος τίποτε δὲν πράττει σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, καὶ τίποτε σύμφωνα μὲ τὴ φύση δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν κενόδοξο.

ς'. Γνώρισμα τῆς ὑπερηφάνειας εἶναι ὅτι ἀρνεῖται τὸν Θεό, τὸν δημιουργὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσης, ἐνῶ τῆς κενοδοξίας ὅτι κομματιάζει τὴ φύση γιὰ μείωσή της, τῶν ὁποίων ἢ ἔπαρση εἶναι τὸ φυσικὸ γέννημα, ὄντας ἔξῃ σύνθετη κακίας, πὺ περιλαμβάνει ἐκούσια ἀρνηση τοῦ Θεοῦ καὶ ἄγνοια τῆς κατὰ φύση ἰσοτιμίας.

ζ'. Ἡ ἔπαρση ἀποτελεῖ ἀνάμιξη τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας, πὺ τρέφει καταφρόνηση πρὸς τὸν Θεό, κατὰ τὴν ὁποῖα ὡς ἀπὸ τὴ φύση της διαβάλλει βλάβσημα τὴν πρόνοια, ἐνῶ πρὸς τὴ φύση ἐκδηλώνει τὴν ἀποξένωση, κατὰ τὴν ὁποῖα ὅλα τὰ φυσικὰ τὰ μεταχειρίζεται παρὰ τὴ φύση καὶ μ' αὐτὸν τὸν παραχρηστικὸ τρόπο καταστρέφει τὴν ὁμορφιὰ τῆς φύσης.

ἠ'. Τὸ πνεῦμα τοῦ καύσωνα¹ δηλώνει ὄχι μονάχα τοὺς πειρα-

1. Ἦσ. 4, 4.

ἀλλὰ καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀφαιρουμένην τῶν Ἰουδαίων τὴν τῶν θείων χαρισμάτων χορηγίαν, δηλοῖ. Ἡ δὲ διὰ πνεύματος κατὰ ψυχὴν ἀγχιστεία, σαρκὸς μὲν λύει τὴν σχέσιν τῆς προαιρέσεως, Θεῷ δὲ προσδεσμεῖ κατὰ πόθον προσηλωθεῖ-
5 σαν.

θ. Ὁ μὲν φυσικὸς νόμος, ὅταν οὐκ ἔχη πλεονεκτοῦσαν τὸν λόγον τὴν αἴσθησιν, ἀδιδάκτως ἀσπάζεσθαι πάντας πείθει τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον, αὐτὴν ἔχοντας τὴν φύσιν τῆς τῶν δεο-
μένων ἐπικουρίας διδάσκαλον, κἀκεῖνο βούλεσθαι πᾶσιν ἅπαν-
10 τας, ὅπερ ἕκαστος ἑαυτῷ παρὰ τῶν ἄλλων γινόμενον εἶναι δοκεῖ καταθύμιον. Καὶ τοῦτο διδάσκων ὁ Κύριος, φησὶν, « Ὅσα θέλε-
τε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ὁμοίως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐ-
τοῖς».

ι. Ἔργον εἶναι τοῦ φυσικοῦ νόμου, φησί, τὴν γνωμικὴν
15 πάντων πρὸς πάντας ὁμόθυμον σχέσιν. Ἐφ' ᾧ γὰρ ἡ φύσις λόγῳ βραβεύεται, τούτων μία πέφυκεν εἶναι διάθεσις Ἐν δὲ διάθεσις ἡ αὐτή, καὶ ὁ κατ' ἡθους τρόπος καὶ ὁ τοῦ βίου δρόμος εἰς ὑπάρχειν προδήλως πέφυκεν. Ἐν δὲ τρόπος ἡθῶν καὶ βίου δρόμος ἐστὶν ὁ αὐτός, εἰς δηλονότι καὶ ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν γνώμην
20 τῆς πρὸς ἀλλήλους σχέσεως ὑπάρχει δεσμός, κατὰ μίαν γνώμην ἄγων τοὺς πάντας πρὸς τὸν ἕνα λόγον τῆς φύσεως, ἐν ᾧ παν-
τελῶς οὐκ ἔστιν ἡ νῦν κρατοῦσα τῆς φύσεως διὰ τῆς φιλαυτίας διαίρεσις. Ὁ δὲ γραπτὸς νόμος, φόβῳ τῶν ἐπιτιμιῶν ἐπέχων τὰς ἀτάκτους τῶν ἀφρονεστέρων ὁρμάς, ἐθίζει διδάσκων, πρὸς
25 μόνην αὐτοὺς ὁρᾶν τὴν τοῦ ἴσου διανομήν, καθ' ἣν τῆς δικαιο-
σύνης τὸ κράτος, χρόνῳ βεβαιωθέν, εἰς φύσιν μεθίσταται, ποι-
οῦν, τὸν μὲν φόβον διάθεσιν, ἡρέμα κατὰ μικρὸν τῇ περὶ τὸ
καλὸν γνώμῃ συγκρατυνομένην, ἕξιν δὲ τὴν συνήθειαν, τῇ λήθῃ
τῶν προτέρων καθαιρομένην, καὶ τὸ φιλάλληλον ἑαυτῇ συναπο-
30 τίκτουσαν.

σμούς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ Θεοῦ, πού ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τὴ χορηγία τῶν θείων χαρισμάτων. Ἡ πνευματικὴ ὁμωσ συγγένεια τῆς ψυχῆς ἀποδεσμεύει ἀπὸ τὴ σχέση της μὲ τὴ σάρκα τὴν προαίρεση καὶ τὴν δεσμεύει στὸν Θεὸ προσηλωμένη σ' αὐτὸν μὲ τὸν πόθο.

θ'. Ὁ φυσικὸς νόμος, ὅταν σ' αὐτὸν δὲν πλεονεκτεῖ ἡ αἴσθησις εἰς βάρος τοῦ λόγου, μᾶς πείθει ὅλους χωρὶς διδασκαλία ν' ἀσπαζόμαστε τοὺς συγγενεῖς καὶ ὁμόφυλους, ἔχοντας δάσκαλο τῆς βοήθειας ἐκείνων πού τὴ χρειάζονται τὴν ἴδια τὴ φύση, καὶ νὰ θέλουν ὅλοι γιὰ ὅλους, ὅ,τι καθένας θεωρεῖ σύμφωνο μὲ τὴν ἐπιθυμία του νὰ τοῦ γίνετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Κι αὐτὸ θέλοντας νὰ διδάξει ὁ Κύριος, λέγει· «Ὅσα θέλετε νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, κάνετε ὁμοια κι ἐσεῖς αὐτὰ σ' αὐτούς»².

ι'. Ἔργο τοῦ φυσικοῦ νόμου, λέγει, εἶναι ἡ ἐθελούσια ὁμόθυμη σχέση ὄλων πρὸς ὅλους. Γιατί, ὅποια ἡ φύση τὰ κατευθύνει μὲ τὸ λόγο, σ' αὐτὰ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι μία ἡ διάθεση. Καὶ σὲ ὅποια ἡ διάθεση εἶναι ἡ αὐτή, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ ἡ συμπεριφορὰ καὶ ὁ δρόμος τῆς ζωῆς τους εἶναι ἕνας. Καὶ σ' ὅποια ἡ συμπεριφορὰ καὶ ὁ δρόμος τῆς ζωῆς τους εἶναι ὁ αὐτός, ὑπάρχει προφανῶς ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς δεσμὸς τῆς γνώμης στὴ μεταξύ τους σχέση, ὀδηγώντας τὰ πάντα μὲ μία γνώμη πρὸς τὸν ἕνα λόγον τῆς φύσης, ὅπου ἀπουσιάζει τελείως ἡ διαίρεση τῆς φύσης πού ἐπικρατεῖ τώρα ἐξαιτίας τῆς διαίρεσης. Ὁ γραπτὸς πάλι νόμος, πού σταματᾷ μὲ τὸ φόβο τῶν ἐπιτιμιῶν τὶς ἀτακτες ὁρμὲς τῶν ἀφρόνων, τοὺς συνηθίζει διδάσκοντας νὰ ἀποβλέπουν στὴ διανομῆ μόνον τοῦ ἴσου, κατὰ τὴν ὁποία ἡ δύναμη τῆς δικαιοσύνης, βεβαιωμένη ἀπὸ τὸ χρόνο, μεταβάλλεται σὲ φύση καὶ κάνει τὸν μὲν φόβο διάθεση πού ἰσχυροποιεῖται ἤρεμα βαθμηδὸν μὲ τὴ γνώμη σχετικὰ μὲ τὸ καλό, ἐνῶ τὴν ἕξη τὴ κάνει συνήθεια, πού καθαίρεται μὲ τὴ λήθη ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ μαζί της γεννᾷ τὴ φιλαλληλία.

ια'. Ὁ γραπτὸς νόμος, φησί, κωλύων φόβῳ τὴν ἀδικίαν, ἐθίζει πρὸς τὸ δίκαιον· χρόνῳ δὲ τὸ ἔθος ποιεῖ διάθεσιν φιλοδίκαιον, ὑφ' ἧς παγία πρὸς τὸ καλὸν ἕξις ἐπιγίνεται, λήθην προλαβούσης πονηρίας ἐπάγουσα.

5 ιβ'. Ὁ δὲ τῆς χάριτος νόμος, αὐτὸν ἀμέσως διδάσκει τοὺς ἀγομένους μιμεῖσθαι τὸν Θεόν, ὃς τοσοῦτον ὑπὲρ ἑαυτὸν ἡμᾶς, εἰ θέμις εἰπεῖν, καὶ ταῦτα διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὄντας ἐχθρούς, ἠγάπησεν, ὥστε καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν ἐλθεῖν ἀτρέπτως. ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν ὄντα, καὶ φύσιν ὑπερουσιῶς καταδέξασθαι καὶ
10 ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἓνα χρηματίσαι βούλεσθαι, καὶ τὴν ἡμετέραν κατάκρισιν οἰκείαν ποιῆσαι μὴ παραιτήσασθαι· καὶ τοσοῦτον ἡμᾶς θεῶσαι κατὰ χάριν, ὅσον κατ' οἰκονομίαν αὐτὸς γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα μὴ μόνον μάθωμεν ἀλλήλων ἀντέχεσθαι φυσικῶς καὶ ὡς ἑαυτοὺς ἀλλήλους ἀγαπᾶν πνευ-
15 ματικῶς, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοὺς ἀλλήλων κήδεσθαι θεϊκῶς, καὶ ταύτην τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἀπόδειξιν ποιεῖσθαι, τὸ κατ' ἀρετὴν ὑπὲρ ἀλλήλων τὸν ἐκούσιον προθύμως αἰρεῖσθαι θάνατον. «Οὐκ ἔστι γὰρ ἄλλη μείζων ταύτης ἀγάπη», φησὶν, «ἵνα τις θῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ φίλου αὐτοῦ».

20 ιγ'. Ὁ μὲν τῆς φύσεως νόμος ἐστίν, ἵνα συνελὼν εἶπω, λόγος φυσικός, τὴν αἴσθησιν λαβὼν ὑποχείριον πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς ἀλογίας, καθ' ἣν τῶν φυσικῶς συνημμένων ἐστὶν ἡ διαίρεσις. Ὁ δὲ γραπτὸς νόμος ἐστὶ λόγος φυσικός μετὰ τὴν κατ' αἴσθησιν τῆς ἀλογίας ἀφαίρεσιν, προσλαβὼν καὶ πόθον πνευματικὸν τῆς
25 πρὸς τὸ συγγενὲς ἀλληλουχίας συνεκτικόν. Ὁ δὲ τῆς χάριτος νόμος ὑπὲρ φύσιν καθέστηκε λόγος, πρὸς θέωσιν ἀτρέπτως τὴν φύσιν μεταλλάττων, καὶ ὡς ἐν εἰκόνι δεικνὺς ἀκαταλήπτως τῆ

ια'. Ὁ γραπτὸς νόμος, λέγει, ἐμποδίζοντας τὴν ἀδικία μὲ τὸ φόβο, συνηθίζει πρὸς τὸ δίκαιο, καὶ μὲ τὸν καιρὸ τὸ ἔθος δημιουργεῖ φιλοδίκαιη διάθεση, στήν ὁποία ἐπακολουθεῖ ἡ πάνγια ἔξη τοῦ καλοῦ, ἐπιφέροντας τὴ λήθη τῆς προηγούμενης πονηρίας.

ιβ'. Ὁ νόμος τῆς χάριτος διδάσκει ἐκείνους πού ὀδηγοῦνται ἀπὸ αὐτὸν νὰ μιμοῦνται κατ' εὐθείαν τὸν Θεό, πού τόσο περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἂν εἶναι ἐπιτρεπτό νὰ πῶ, ἀγάπησε ἐμᾶς καὶ μάλιστα ἐνῶ ἡμαστέ ἐχθροὶ του ἕξαιτίας τῆς ἀμαρτίας, ὥστε νὰ λάβει τὴ δική μας οὐσία χωρὶς μεταβολή του, ἂν καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία, καὶ τὴ φύση μας νὰ καταδεχτεῖ ὑπερούσια, καὶ νὰ γίνει ἄνθρωπος, καὶ νὰ θελήσει νὰ χρηματίσει ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ μὴν ἀποποιηθεῖ νὰ κάνει δική του τὴ δική μας καταδίκη, καὶ σὲ τέτοιο βαθμὸ νὰ μᾶς θεώσει κατὰ χάρη, σὲ ὅποιο αὐτὸς ἔγινε ἄνθρωπος κατ' οἰκονομία, ὥστε νὰ μάθομε ὄχι μόνο νὰ ἀνεχόμεστε φυσικὰ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀγαποῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο πνευματικὰ ὅπως τὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας νὰ ἀλληλοφροντιζόμεστε θεϊκὰ, καὶ νὰ δίνομε αὐτὴ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἄλλους, τὸ νὰ προτιμοῦμε πρόθυμα ἀπὸ ἀρετὴ τὸν ἐκούσιο θάνατο γιὰ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀγάπη μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτήν, τὸ νὰ θυσιάσει δηλαδή κάποιος τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τοῦ φίλου του»³.

ιγ'. Ὁ νόμος τῆς φύσης εἶναι, γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, λόγος φυσικὸς, πού ἔκανε ὑποχείριά του τὴν αἴσθηση γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς ἀλογίας, ἢ ὁποία προκαλεῖ τὴ διαίρεση τῶν ἐνωμένων φυσικὰ. Ὁ γραπτὸς πάλι νόμος εἶναι λόγος φυσικὸς μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς ἀλογίας ἀπὸ τὴν αἴσθηση, προσλαμβάνοντας καὶ τὸν πνευματικὸ πόθο πού συνέχει τὴν ἀλληλουχία πρὸς τὸ συγγενές. Ἐνῶ ὁ νόμος τῆς χάριτος εἶναι λόγος πάνω ἀπὸ τὴ φύση, πού μεταλλάζει ἀμετάβλητα τὴ φύση γιὰ τὴ θέωση, καὶ δείχνει ἀκατάληπτα, σὰν σὲ εἰκόνα, στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων τὸ ὑπερού-

3. Ἰω. 15, 13.

φύσει τῶν ἀνθρώπων, τὸ ὑπὲρ οὐσίαν καὶ φύσιν ἀρχέτυπον, καὶ τὴν τοῦ ἀεὶ εὖ εἶναι διαμονὴν παρεχόμενος.

ιδ'. Τὸ μὲν ἔχειν ὡς ἑαυτὸν τὸν πλησίον μόνης ἐστὶ φροντίσαι τῆς πρὸς τὸ εἶναι ζωῆς, ὅπερ φυσικοῦ νόμου καθέστηκε· τὸ 5 ἔδὲ τὸν πλησίον ἀγαπᾶν ὡς ἑαυτὸν καὶ τῆς πρὸς τὸ εὖ εἶναι κατ' ἀρετὴν ἐστὶ προνοεῖσθαι τοῦ πέλας, ὅπερ ὁ γραπτὸς ἐπιτρέπει νόμος, τὸ δὲ ὑπὲρ ἑαυτὸν ἀγαπῆσαι τὸν πλησίον, τοῦ νόμου τῆς χάριτός ἐστὶν ἰδιαίτατον.

ιε'. Ὁ κωλυόμενος τῶν πρὸς ἡδονὴν σώματος ἀφορμῶν, 10 μανθάνει Προνοίας λόγους, ἐπεχούσης τὴν ἐξαπτικήν ὕλην τῶν παθῶν, ὁ δὲ τὰς πρὸς ὀδύνην σώματος δεχόμενος μάστιγας, διδάσκεται κρίσεως λόγους, προλαβόντων μολυσμῶν ἀκουσίοις πόνοις αὐτὸν ἐκκαθαίρουσης.

ις'. Εἰ τὸν προφήτην διὰ τὴν σκηνὴν καὶ τὴν κολόκυνθαν 15 λυπούμενον, λέγω δὲ τὴν σάρκα καὶ τὴν τῆς σαρκὸς ἡδονήν, τῆς δὲ Νινευῖ τὸν Θεὸν ἀντεχόμενον ἀντεισήγαγεν ὁ τῆς Γραφῆς λόγος, δῆλον ὡς τῶν τοῖς ἀνθρώποις τιμίων καὶ ἐπεράστων, τόδε τῷ Θεῷ φανὲν προσφιλές, πάντων τῶν ὄντων πολλῶ κρεῖττόν ἐστὶ καὶ τιμιώτερον, ἤπουγε (ὅπου γε) τῶν οὐκ ὄντων, καὶ 20 μόνη προλήψει κατ' ἐσφαλμένην κρίσιν εἶναι δοκούντων, ὧν οὐδεὶς τὸ παράπαν ἐστὶ κατὰ τὴν ὑπαρξιν λόγος, μόνη δὲ φαντασία τὸν νοῦν φενακίζουσα, καὶ σχῆμα τοῖς οὐκ οὔσι διάκενον, ἀλλ' οὐχ ὑπόστασιν τῷ πάθει παρεχομένη.

ιζ'. Ἡ μὲν ἀκριβοῦς γνῶσις τῶν λογίων τοῦ Πνεύματος,

σιο και ὑπερφυσικό ἀρχέτυπο, και παρέχει τὴν κατάστασι τῆς αἰ-
 ώνιας μακαριότητος.

ιδ'. Τὸ νὰ βλέπεις τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτὸ σου εἶναι
 φροντίδα μόνο τῆς ζωῆς γιὰ τὸ εἶναι, πράγμα πού εἶναι γνώρισμα
 τοῦ φυσικοῦ νόμου· τὸ ν' ἀγαπᾶς πάλι τὸν διπλανό σου ὅπως τὸν
 ἑαυτὸ σου σημαίνει και τὴν σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετὴ πρόνοια πρὸς
 τὸ διπλανό γιὰ τὴ ζωὴ τῆς μακαριότητος, πράγμα πού τὸ ἐπιτρέ-
 πει ὁ γραπτὸς νόμος. Τὸ ν' ἀγαπήσει ὅμως κάποιος τὸ πλησίον του
 περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του εἶναι τὸ ἰδιαίτατο γνώρισμα τοῦ
 νόμου τῆς χάριτος^{3α}.

ιε'. "Οποῖος ἐμποδίζεται ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς τοῦ σώματος γιὰ
 ἡδονή, μαθαίνει τοὺς λόγους τῆς Πρόνοιας πού ἀνακόπτει τὴν ὕλη
 πού ἐξάπτει τὰ πάθη. Ἐνῶ ὅποιος δέχεται τὶς μαστιγώσεις τοῦ
 σώματος γιὰ νὰ πονέσει, διδάσκεται τοὺς λόγους τῆς κρίσης, πού
 τὸν καθαίρει ἀπὸ προηγουμένους μολυσμοὺς μὲ ἀθέλητους πό-
 νους.

ιζ'. "Ἄν ὁ λόγος τῆς Γραφῆς ἀντιπαρέθεσε ἀπὸ τὴ μὰ τὸν προ-
 φῆτη πού λυπόταν γιὰ τὴ σκηνὴ και τὴν κολοκυθιά, και ἐννοῶ τὴ
 σάρκα και τὴ σαρκικὴ ἡδονή, και ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν Θεὸ πού φρό-
 νιζε γιὰ τὴ Νινευί, εἶναι φανερό πὼς ἀπὸ τὰ πολύτιμα και ἀγα-
 πητὰ στοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ πού φάνηκε ἀγαπητὸ στὸν Θεὸ,
 εἶναι πολὺ ἀνώτερο και ἀκριβώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ
 μὴ ὄντα και πού μὲ προκατάληψη μόνο και μ' ἐσφαλμένη κρίσι
 φαίνονται πὼς ὑπάρχουν, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν κανένα λόγο ἀπολύ-
 τως γιὰ ὕπαρξιν, και μόνο ἡ φαντασία εἶναι ἐκείνη πού ἐξαπατᾷ τὸ
 νοῦ και παρέχει ἓνα σχῆμα διάκενο στὰ μὴ ὄντα, ὄχι ὅμως ὑπόστα-
 ση στὸ πάθος⁴.

ιζ'. Ἡ ἀκριβὴς γνώσι τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος εἶναι φυσικό

4. Ἡ ἀγαπητὰ στοὺς ἀνθρώπους εἶναι μὴ ὄντα. Τὸ πολυτιμώτερο ἀπὸ τὰ
 ὄντα εἶναι τὸ προσφιλέσ στὸ Θεό. "Ὅχι ἡ σκηνὴ και ἡ κολοκυθιά, ἀλλὰ νὰ
 κηρυχθεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

μόνοις ἀποκαλύπτεσθαι πέφυκε τοῖς ἀξίοις τοῦ Πνεύματος, οἱ
 διὰ πολλήν τῶν ἀρετῶν ἐπιμέλειαν, τῆς τῶν παθῶν αἰθάλης τὸν
 νοῦν ἐκκαθάραντες, ἐσόπτρου δίκην καθαρῶ καὶ διανγοῦς,
 ἅμα τῇ προσβολῇ, καθάπερ πρόσωπον ἐντυπουμένην αὐτοῖς καὶ
 5 ἐμπίπτουσαν τὴν τῶν θείων δέχονται γνῶσιν. Οἷς δὲ ταῖς τῶν
 παθῶν κηλῖσιν ὁ βίος κατέστικται, μόλις καὶ ἐξ εἰκότων τινῶν
 στοχασμῶν τεκμηριῶσαι τὴν τῶν θείων γνῶσιν ἐστὶ δυνατόν, μὴ
 ὅτι γε νοῆσαί τε καὶ φράσαι ταύτην δι' ἀκριβείας ἀπαυθαδίζε-
 σθαι.

10 ιη'. Ὁ τοῦ νοῦ μορφήν τὴν ἐξ ἀρετῶν ἐν Πνεύματι θείῳ
 δεξάμενος γνῶσιν, τὰ θεῖα λέγεται παθεῖν, ὅτι μὴ φύσει κατὰ
 τὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ χάριτι κατὰ τὴν μέθεξιν, ταύτην προσέλαβεν.
 Ὁ δὲ τὴν ἐκ χάριτος μὴ δεξάμενος γνῶσιν, καὶ λέγη τι γνωστι-
 κόν, οὐκ οἶδε κατὰ πείραν τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν. Ψιλή
 15 γὰρ μάθησις τὴν καθ' ἕξιν γνῶσιν οὐ δίδωσι.

ιβ'. Νοῦς εἰς ἄκρον διὰ τῶν ἀρετῶν καθαιρόμενος, τοὺς τῶν
 ἀρετῶν πέφυκεν εἰκότως ἐκδιδάσκεσθαι λόγους, τὴν ἐξ αὐτῶν
 θειωδῶς χαρακτηρισθεῖσαν γνῶσιν οἰκεῖον ποιούμενος πρόσω-
 πον. Καθ' ἑαυτὸν γὰρ ἀνείδεός τε καὶ ἀχαρακτήριστος πᾶς
 20 καθέστηκε νοῦς, μορφήν ἔχων ἐπίκτητον, ἢ τὴν ἐκ τῶν ἀρετῶν
 ὑποστᾶσαν ἐν πνεύματι γνῶσιν, ἢ τὴν ἐκ τῶν παθῶν ἐπισυμβαί-
 νουσαν ἄγνοιαν.

κ'. Πᾶς ὁ τῆς θείας ἐκπεπτωκῶς ἀγάπης, τὸν ἐν τῇ σαρκὶ
 νόμον ἔχει διὰ τῆς ἡδονῆς βασιλεύοντα, τὸν μηδεμίαν θεῖαν
 25 ἐντολήν φυλάξαι δυνάμενον ἢ βουλόμενον. Τῆς γὰρ ἐν πνεύματι
 Θεοῦ κατ' ἀρετὴν διεξαγομένης ζωῆς τε καὶ βασιλείας, προτιμή-
 σας τὴν φιλήδονον ζωὴν, τὴν ἄγνοιαν ἀντὶ τῆς γνώσεως ἑαυτῷ
 ἐπεσπάσατο.

κα'. Ὁ μὴ διαβαίνων κατὰ νοῦν πρὸς τὴν ἔνδον ἐν πνεύματι
 30 τοῦ νομικοῦ γράμματος θεῖαν εὐπρέπειαν, τὴν τῆς γνώμης φιλή-

ν' αποκαλύπτεται στους ἄξιους τοῦ Πνεύματος, πού με τὴ μεγάλη ἐπιμέλεια τῶν ἀρετῶν, ἀφοῦ καθάρισαν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν αἴσθησι τῶν παθῶν, ὅμοια μὲ καθρέπτη καθαρὸ καὶ διαυγῆ δέχονται τὴ γνώση τῶν θείων μὲ τὴν πρώτη ἐπαφὴ πού ἐντυπώνεται στὸ πρόσωπο καὶ εἰσδύει σ' αὐτούς. Ὅποιοι ὅμως ἔχουν βίο κατάστικτο ἀπὸ τὶς κηλίδες τῶν παθῶν, μόλις καὶ μὲ δυσκολία καὶ ἀπὸ κάποιους πιθανοφανεῖς στοχασμοὺς εἶναι δυνατὸ νὰ τεκμηριωθεῖ ἡ γνώση τῶν θείων, χωρὶς ν' ἀλλαζονευτοῦμε βέβαια ὅτι τὴν ἐννοοῦμε καὶ τὴν ἐκφράζομε μὲ ἀκρίβεια.

ιη'. Ὅποιος κατὰ τὴ μορφὴ τοῦ νοῦ δέχθηκε μὲ τὴ χάρι τοῦ θείου Πνεύματος τὴν ἀπὸ τὶς ἀρετὲς γνώση, αὐτὸς λέγεται ὅτι ἔπαθε τὰ θεῖα, ἐπειδὴ ἔλαβε αὐτὴν ὄχι μὲ τὴ φυσικὴ ὑπαρξὴ του, ἀλλὰ μὲ τὴ χάρι κατὰ μέθεξιν. Κι ὅποιος δὲν δέχθηκε τὴν ἀπὸ τὴ χάρι γνώση, κι ἂν ἀκόμα λέγει κάτι τῆς γνώσης, δὲν ξέρει ἀπὸ πείρα τὸ νόημα τοῦ λόγου του. Γιατὶ ἡ ψιλὴ μάθησι δὲν δίνει τὴ σταθερὴ γνώση τῆς ἕξης.

ιθ'. Ὁ νοῦς πού καθαίρεται τέλεια μὲ τὶς ἀρετὲς, εἶναι εὐλογο νὰ διδάσκεται τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν κάνοντας δικό του πρότυπο τὴ γνώση πού ἔλαβε θεϊκὰ ἀπὸ αὐτὲς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς. Γιατὶ καθ' ἑαυτὸν κάθε νοῦς εἶναι ἄμορφος καὶ ἀχαρακτήριστος κι ἔχει μορφὴ ἐπίκτητη ἢ τὴ γνώση τὴν πνευματικὴ πού σχηματίστηκε ἀπὸ τὶς ἀρετὲς, ἢ τὴν ἄγνοια πού ἐπισυμβαίνει ἀπὸ τὰ πάθη.

κ'. Καθένας πού ἐκπίπτει ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ νόμο τῆς σάρκας μέσω τῆς ἡδονῆς, πού δὲν μπορεῖ ἢ δὲ θέλει νὰ φυλάξει καμμιά θεῖα ἐντολή. Ἐπειδὴ προτίμησε δηλαδὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴ βασιλεία πού διώνονται μὲ πνεῦμα Θεοῦ καὶ μὲ ἀρετὴ, τὴ ζωὴ τῆς φιληδονίας, ἐπέσυρε ἐπάνω του τὴν ἄγνοια ἀντὶ τὴ γνώση.

κα'. Ὅποιος δὲν εἰσέρχεται μὲ τὸ νοῦ του πρὸς τὴ θεία ὠραιότητα πού κρύβεται πνευματικὰ μέσα στὸ νομικὸ γράμμα, δημι-

δονον σχέσιν, ἤγουν τὴν κοσμικὴν προσπάθειαν καὶ φιλοκοσμίαν γεννᾶν πέφυκεν, ἐκ τῆς κατὰ μόνην τὴν ἐν λόγῳ τοῦ νόμου μαθήσεως προφορᾶν.

κβ. «Αἰσχύνη στόματός» ἐστὶν ἡ κατὰ νοῦν φιλόκοσμος μελέτη τῶν λογισμῶν καὶ φιλοσώματος. Ἐν ᾧ γὰρ ὁ κόσμος ἐκ τῆς ἐμφαινομένης τῷ γράμματι τοῦ νόμου σωματικῆς διαπλάσεως, κατὰ τὴν γνωμικὴν σχέσιν γεννᾶσθαι πέφυκεν· ἤγουν, ἡ τὸν κόσμον φιλοῦσα διάθεσις καὶ ἡ κατὰ νοῦν φιλήδονος μελέτη τῶν λογισμῶν. Πρὸς ὃ γὰρ σχετικῶς διακειμέθα, πρὸς ἐκεῖνο καὶ κα-
10 τὰ νοῦν μελέτην κεκτῆμεθα.

κγ. Ἡ πάλιν «αἰσχύνη στόματός» ἐστὶν ἡ τοῖς πάθεσιν εἶδος ἐπάγουσα καὶ τὸ καθ' ἡδονὴν πρὸς αἰσθησιν διαπλάττουσα κάλλος τοῦ νοῦ κίνησις. Χωρὶς γὰρ τῆς κατὰ νοῦν ἐπινοητικῆς δυνάμεως πρὸς διάπλασιν μορφῆς, οὐδαμῶς πάθος ἄγεται. Ἡ
15 «ἀνάθημά» ἐστὶ καὶ ἡ πρόσυλος καὶ ἀκαλλῆς τῶν παθῶν καὶ ἀδιατύπτως κίνησις, «αἰσχύνη δὲ στόματος» ἡ τὸ πάθος εἰδοποιούσα πρὸς αἰσθησιν τοῦ νοῦ κίνησις, καὶ ταῖς ἐπινοίαις ὕλην ἀρμόδιον τῷ πάθει πορίζουσα.

κδ. Ὁ διὰ τρυφήν σωματικὴν καὶ ἀνάπανσιν τὰς θυσίας
20 καὶ τὰς ἐορτάς, τὰ τε Σάββατα καὶ τὰς νεομηνίας κατὰ τὸν νόμον τὸν Θεὸν διατεταχέναι πιστεύων, πάντῃ τε καὶ πάντως, ὑπὸ τὴν ἐνοχὴν γενήσεται τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας, καὶ τὴν αἰσχύνην τῆς τῶν ἐπ' αὐταῖς αἰσχυρῶν λογισμῶν ρυπαρίας, ὑπὸ τε τὸν φθειρόμενον ἔσται κόσμον καὶ τὴν ἐν λογισμοῖς φιλοσώματον
25 μελέτην, ὑπὸ τε τὴν ὕλην τῶν παθῶν καὶ τὸ εἶδος, μηδὲν ἄλλο πλὴν τῶν φθειρομένων τίμιον ἔχειν δυνάμενος.

κε. Ὁ πεισθεὶς θεῖαν εἶναι διαταγὴν τὸ σωματικῶς κατὰ νόμον τρυφᾶν, τὴν γαστρομαργίαν ὡς Θεοῦ δῶρον λαμβάνει

ουργεῖ τῇ φιλήδονη σχέσῃ τῆς γνώμης, δηλαδή τὴν προσκόλλησιν καὶ τὴν ἀγάπην στὸν κόσμον, ἐπειδὴ μαθαίνει νὰ προσφέρει μὲ τὸ λόγο μόνον τὸ νόμο.

κβ'. «Αἰσχὺνη στόματος»⁵ εἶναι ἡ φιλόκοσμη καὶ φιλοσώματη μελέτη τῶν λογισμῶν μὲ τὸ νοῦ μας. Ἐκεῖ δηλαδή ὅπου γεννιέται ἀπὸ τὴ φύσιν ἀνάλογα μὲ τὴ γνωμικὴ σχέσιν ὁ κόσμος (ἡ κοσμικὴ διάστασις) ἀπὸ τὴ σωματικὴ διαμόρφωσιν ποὺ παρουσιάζει τὸ γράμμα τοῦ νόμου, δηλαδή ποὺ γεννιέται ἡ διάθεσις ἀγάπης πρὸς τὸν κόσμον καὶ ἡ φιλήδονη μέσα στὸ νοῦ μελέτη τῶν λογισμῶν. Γιατὶ μὲ ὅποιο σχετιζόμεσθε, ἐκεῖνος καὶ μελετοῦμε μὲ τὸ νοῦ μας.

κγ'. Ἡ πάλι «αἰσχὺνη στόματος» εἶναι ἡ κίνησις τοῦ νοῦ, ποὺ ἐπιθέτει μορφὴν στὰ πάθη καὶ διαπλάθει τὸ κάλλος τῆς ἡδονῆς στὴν αἴσθησιν. Γιατὶ χωρὶς τὴν ἐπινοητικὴν δύναμιν τοῦ νοῦ γιὰ τὴν διάπλασιν τῆς μορφῆς, δὲν προχωρεῖ καθόλου τὸ πάθος. Ἡ «ἀνάθημα» εἶναι καὶ ἡ μὲ τὴν ὕλη δεμένη καὶ ἄσχημη καὶ ἀδιατύπωτη κίνησις, ἐνῶ «αἰσχὺνη στόματος» ἡ κίνησις τοῦ νοῦ ποὺ μορφοποιεῖ τὸ πάθος γιὰ τὴν αἴσθησιν καὶ προσφέρει μὲ τὶς ἐπίνοιες ὕλη ἀρμόδια στὸ πάθος.

κδ'. Ὅποιος πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς ὄρισεν μὲ τὸ νόμον γιὰ σωματικὴ ἀπόλαυσιν καὶ ἀνάπαυσιν τὶς θυσίαις καὶ τὶς ἑορταίς, τὰ Σάββατα καὶ τὶς πρωτομηνιάς, θὰ γίνῃ μὲ κάθε τρόπο ὅπωςδήποτε ἔνοχος γιὰ τὴν διενέργειαν τῶν παθῶν καὶ τὴν αἰσχὺνην τῆς ἀκαθαρσίας τῶν αἰσχυρῶν λογισμῶν ποὺ οἱ ἑορταίς αὐτῆς προκαλοῦν, καὶ θὰ βρῆται μὲ τοὺς λογισμοὺς κάτω ἀπὸ τὸν φθειρόμενον κόσμον καὶ τὴν φιλοσώματην μελέτην, κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς τῶν παθῶν, καὶ δὲν θὰ μπορῇ νὰ ἔχει σὲ τιμὴ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φθειρόμενα.

κε'. Ὅποιος ἔχει πειστεῖ ὅτι ἡ σωματικὴ τρυφή τοῦ νόμου εἶναι θεία διαταγή, παίρνει ὡς δῶρον Θεοῦ τὴν γαστριμαργίαν γιὰ νὰ

5. Ἀπόδοσις στὰ ἑλληνικά τοῦ ὀνόματος, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς γιουὺς τοῦ Σαούλ.

πρὸς συμβίωσιν μετὰ χαρᾶς, ἐξ ἧς γεννᾶ τοὺς μολύνοντας τῇ παραχρήσει τὴν ἐνέργειαν τῶν αἰσθήσεων τρόπους.

κς. Ἐπειδὴν τὸ θεωρητικὸν τῆς ψυχῆς τὴν τρυφήν κατὰ τὸν ἐν γράμματι νόμον ὡς θείαν διὰ τὴν ἐντολὴν ἀσπάσεται
 5 πρὸς συμβίωσιν, τὴν τῶν αἰσθήσεων παρὰ φύσιν μετέρχεται χρῆσιν, μηδεμιᾶς συγχωροῦν κατὰ φύσιν διαφαίνεσθαι τὴν χρῆσιν τῆς ἐνεργείας. Γεννᾶ γὰρ τὴν τε τῶν παθῶν ἕξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὡς θείαν εἰσοικίζεται τὴν γαστριμαργίαν, πρὸς γένεσιν τῶν ρυπαινόντων τῇ παραχρήσει τὰς αἰσθήσεις τρόπων,
 10 εἰς ἀναίρεσιν τῶν ἐν τοῖς οὐσι φυσικῶν λόγων τε καὶ σπερμάτων.

κς. Οὐδεὶς μόνη προσανέχων τῇ σωματικῇ τοῦ νόμου λατρεία, φυσικὸν τὸ παράπαν δύναται ἂν παραδέξασθαι λόγον ἢ λογισμόν, ὅτι μηδὲ πέφυκε ταυτὸν εἶναι τῇ φύσει τὰ σύμβολα. Ὁ γὰρ τοῖς συμβόλοις ἐναπομένων τοῦ νόμου, οὐ δύναται κατὰ
 15 λόγον τὴν τῶν ὄντων φύσιν ὁρᾶν, καὶ τοὺς τεθέντας οὐσιωδῶς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τοῖς οὐσι λόγους περιποιεῖσθαι, διὰ τὸ τῶν συμβόλων πρὸς τὴν τῶν ὄντων φύσιν διάφορον.

κη. Ὁ Θεὸν τὴν κοιλίαν ἠγούμενος καὶ ὡς ἐπὶ δόξῃ τῇ αἰσχύνῃ καλλωπιζόμενος, μόνων οἶδεν ὡς θείων ἀντέχεσθαι διὰ
 20 σπουδῆς τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας, καὶ διὰ τοῦτο μόνον περιέπει τὰ χρονικά, τουτέστι τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὴν κατὰ παράχρησιν πενταπλῆν ἐνέργειαν τῶν αἰσθήσεων. Τῇ γὰρ ὕλῃ καὶ τῷ εἶδει συμπλακεῖσα κατὰ μίξιν ἢ αἴσθησις, ἀποτελεῖν μὲν πάθος, ἀποκτείνειν δὲ καὶ ἀναιρεῖν τοὺς κατὰ φύσιν πέφυκε λόγους.
 25 Πάθος γὰρ καὶ φύσις κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον οὐδαμῶς ἀλλήλοις συνυπάρχουσιν. Οὐ γὰρ πέφυκε πάθει συνεμφαίνεσθαι τὸ παράπαν φύσεως λόγος, ὥσπερ οὔτε φύσει συναποτίκτεσθαι κατὰ γένεσιν πάθος.

κθ. Ὁ μὴ πιστεύων τὴν Γραφὴν εἶναι πνευματικὴν, τῆς οἰ-

ζει μαζί της με χαρά κι ἀπὸ αὐτὴν γεννᾷ τοὺς τρόπους ποὺ μολύνουν μετὴν κακὴ χρήση τὴν ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων.

κζ'. "Ὅταν ἡ θεωρητικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ἀποδεχθεῖ τὴν τρυφή σύμφωνα μετὸ νόμο τοῦ γράμματος ὡς θεία ἐντολὴ γιὰ νὰ ζεῖ μαζί της, ἀρχίζει τὴν παραφύση χρήση τῶν αἰσθήσεων, γιὰ τὸ γράμμα δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκδηλώνεται καμμιας ἐνέργειας ἢ κατὰ φύση χρήση. Γιὰ τὴν γεννᾷ τὴν ἔξη καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν καὶ ἐγκαθιστᾷ ὡς θεία μέσα τοῦ τῆ γαστριμαργία, πρὸς γένεση τῶν τρόπων ποὺ ρυπαίνουν μετὴν παρα-χρησὴ τους τὶς αἰσθήσεις, ὥστε νὰ ἀναιρεθοῦν οἱ φυσικοὶ λόγοι καὶ τὰ σπέρματα ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὰ ὄντα.

κς'. Κανένας ποὺ ἐπιμένει στὴ σωματικὴ μόνον λατρεία τοῦ νόμου δὲν θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ καθόλου ἓνα φυσικὸ λόγον ἢ λογισμό, ἐπειδὴ οὔτε ἀπὸ τὴ φύση τους ταυτίζονται μετὴ φύση τὰ σύμβολά τους. Γιὰ τὸ, ὅποιος ἐπιμένει στὰ σύμβολα τοῦ νόμου, δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὴ φύση τῶν ὄντων σύμφωνα μετὸ λόγον καὶ νὰ προσέξει τοὺς λόγους ποὺ ὁ δημιουργὸς ἔθεσε στὰ ὄντα, ἐξαιτίας τῆς διαφορᾶς τῶν συμβόλων πρὸς τὴ φύση τῶν ὄντων.

κη'. "Ὅποιος θεωρεῖ θεὸ τὴν κοιλία του καὶ καυχίεται γιὰ τὴν αἰσχύνη σὰ νὰ εἶναι δόξα, ξέρει νὰ ἐπιδίδεται μετὴ ζῆλο, σὰ νὰ εἶναι θεῖα, στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, καὶ γι' αὐτὸ ἀσχολεῖται μόνον μετὰ τὰ 'χρονικά', δηλαδὴ τὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν παρα-χρηστικὴ πενταπλὴ ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων. Γιὰ τὸ ὅταν συμπλακεῖ ἡ φύση μετὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος, ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἀποτελεῖ τὸ πάθος καὶ φωνεῖ καὶ ἀναιρεῖ τοὺς φυσικοὺς λόγους. Γιὰ τὸ πάθος καὶ φύση κατὰ τὸ λόγον τῆς ὑπαρξῆς τους μετὴ κανένα τρόπο δὲν συνυπάρχουν. Δὲν εἶναι δηλαδὴ καθόλου συνηθισμένο νὰ συνεκδηλώνεται τὸ πάθος καὶ ὁ λόγος τῆς φύσης, καθὼς καὶ νὰ ἔχουν κοινὴ ἀρχὴ γένεσης ἡ φύση καὶ τὸ πάθος.

κθ'. "Ὅποιος δὲν πιστεύει ὅτι ἡ Γραφὴ εἶναι πνευματικὴ, δὲν

κειίας κατὰ τὴν γνῶσιν πενίας οὐκ αἰσθάνεται, ἀλλὰ λιμῶ δια-
φθείρεται. Λιμὸς γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς, ἔκλειψις τῶν κατ' αὐτὴν
τὴν πείραν ἐγνωσμένων ἀγαθῶν, καὶ ἀπορία καὶ σπάνις παν-
τελής τῶν τὴν ψυχὴν συγκρατούτων πνευματικῶν βρωμάτων.
5 Πῶς γὰρ λιμὸν ἠγήσεταιί τις ἢ ζημίαν, τὴν τῶν καθάπαξ αὐτῶ
μηδαμῶς ἐγνωσμένων ἀφαίρεσιν;

λ'. Λιμώττει ἐπ' ἀληθείας τῶν πιστῶν καὶ ἐπεγνωκότων τὴν
ἀλήθειαν ὁ λαός, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ καθ' ἕκαστον ἀφεμένη τῆς ἐν
τῇ χάριτι πνευματικῆς θεωρίας, καὶ γενομένη τῆς τυπικῆς ἐν τῷ
10 γράμματι δουλείας, μὴ διατρέφουσα τὸν νοῦν ταῖς τῶν νοημά-
των μεγαλοφυΐαις, ἀλλὰ πληροῦσα τὴν αἴσθησιν ἐμπαθοῦς φαν-
τασίας, ταῖς σωματικαῖς τῶν Γραφικῶν συμβόλων διατυπώσειςι.

λα'. Πᾶς ὁ τὴν πνευματικὴν τῆς ἁγίας Γραφῆς θεωρίαν μὴ
προσιέμενος, τὸν τε φυσικὸν ταύτη καὶ τὸν γραπτὸν κατὰ τοὺς
15 Ἰουδαίους συναπώσατο νόμον, καὶ τὸν ἐν τῇ χάριτι νόμον ἠ-
γνόησε, καθ' ὃν δίδοται τοῖς κατ' αὐτὸν ἀγομένοις ἢ θέωσις Ὁ
τοίνυν τὸν γραπτὸν νόμον λαμβάνων σωματικῶς, ἀρεταῖς τὴν
ψυχὴν οὐ διατρέφει· καὶ ὁ τοῖς λόγοις τῶν ὄντων οὐκ ἐπιθά-
λων, τῇ ποικίλῃ τοῦ Θεοῦ σοφία τὸν νοῦν οὐχ ἐστιᾶ φιλοτίμως
20 καὶ ὁ τὸ μέγα τῆς καινῆς χάριτος μὴ γινώσκων μυστήριον, τῇ
ἐλπίδι τῆς μελλούσης θεώσεως οὐκ ἀγάλλεται. Οὐκοῦν ἢ ἔλλει-
ψις τῆς κατὰ τὸν γραπτὸν νόμον θεωρίας ἔχει παρεπομένην
αὐτῇ τὴν ἔνδειαν τῆς κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον νοουμένης ποικί-
λης σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἐφεπομένην ἔχουσιν τῆς κατὰ τὸ καινὸν
25 μυστήριον χάριτι δοθησομένης θεώσεως πάντως τὴν ἄγνοιαν.

λβ'. Πᾶς νοῦς κατὰ Χριστὸν διορατικὸς καὶ ἰσχυρὸς ὀράσει,
αἰεὶ ἐφίεται καὶ ζητεῖ τὸ πρόσωπον Κυρίου. Πρόσωπον δὲ Κυ-

αἰσθάνεται τὴν πενία του ὡς πρὸς τὴ γνῶση, ἀλλὰ φθείρεται ἀπὸ τὴν πείνα. Γιατὶ εἶναι πείνα πραγματικά, ἔξαφάνιση τῶν ἀγαθῶν ποὺ γνωρίσαμε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα, καὶ ἔλλειψη καὶ σπανιότητα πλήρης τῶν πνευματικῶν τροφῶν ποὺ συγκρατοῦν τὴν ψυχὴ. Γιατὶ πῶς θὰ θεωρήσει κάποιος πείνα ἢ ζημία τὴν ἀφαίρεση ἐκείνων ποὺ δὲν ἔλαβε οὔτε μιὰ φορὰ τὴν ἔννοιάν τους;

λ'. Ἀληθινὰ πεινᾷει ὁ λαὸς τῶν πιστῶν ποὺ ἔχουν μάθει τὴν ἀλήθεια καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ καθενός, ἀφήνοντας τὴν κατὰ χάρη πνευματικὴ θεωρία καὶ πέφτοντας στὴν τυπικὴ δουλεία τοῦ γραμματος, δὲν τρέφει τὸ νοῦ μὲ τὰ μεγαλοφυῆ νοήματα, ἀλλὰ γεμίζει τὴν αἴσθησι μὲ ἐμπαθῆ φαντασία μὲ τὶς σωματικὲς ἐκφράσεις τῶν Γραφικῶν συμβόλων.

λα'. Καθένας ποὺ δὲν ἀποδέχεται τὴν πνευματικὴ θεωρία τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἀπέριψε μαζί της τόσο τὸν φυσικὸ ὅσο καὶ τὸν γραπτὸ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους νόμο, καὶ ἀγνόησε καὶ τὸ νόμο τῆς χάριτος, σύμφωνα μὲ τὸν ὅποιο παραχωρεῖται ἡ θέωση σ' ἐκείνους ποὺ πορεύονται σύμφωνα μ' αὐτόν. "Ὁποῖος λοιπὸν δέχεται τὸν γραπτὸ νόμο μὲ σωματικὴ διάσταση, δὲν τρέφει τὴν ψυχὴ του μὲ ἀρετές, κι ὅποιος δὲν μελετᾷ τοὺς λόγους τῶν ὄντων, δὲν συμποσιάζει φιλόξενα τὸ νοῦ μὲ τὴν ποικιλία τῆς θείας σοφίας, κι ὅποιος δὲν γνωρίζει τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς καινῆς χάριτος, δὲν εὐφραίνεται μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλοντικῆς θέωσης. Ἡ ἔλλειψη λοιπὸν τῆς θεωρητικῆς γνῶσης τοῦ γραπτοῦ νόμου ἔχει συνακόλουθον τὴν ἔνδεια τῆς ποικίλης σοφίας τοῦ Θεοῦ ποὺ τὴ βρίσκουμε στὸ φυσικὸ νόμο, ἔχοντας συνακόλουθὴν τῆς ὅπωςδήποτε κι αὐτὴ τὴν ἄγνοια τῆς θέωσης, ποὺ θὰ δοθεῖ μὲ τὴ χάρη σύμφωνα μὲ τὸ καινὸ μυστήριον.

λβ'. Κάθε νοῦς μὲ τὴν κατὰ Χριστὸ διορατικότητα καὶ ἰσχυρὸς στὴν ὄραση⁶ ἐπιθυμεῖ πάντοτε καὶ ζητεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου⁷.

ρίου καθέστηκεν ἢ κατ' ἀρετὴν τῶν θείων ἀληθῆς θεωρία καὶ γνῶσις, ἣν ζητῶν, διδάσκεται τὴν αἰτίαν τῆς κατ' αὐτὸν ἐνδεΐας καὶ ἀπορίας. Ὡσπερ γὰρ τὸ πρόσωπον χαρακτηριστικόν ἐστι τοῦ καθ' ἕκαστον, οὕτω καὶ ἡ πνευματικὴ γνῶσις ἐμφαντικῶς
 5 χαρακτηρίζει τὸ Θεῖον, ἣν ὁ ζητῶν, λέγεται ζητεῖν τὸ πρόσωπον Κυρίου. Ὁ δὲ κατασαρκούμενος κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου ταῖς ἐναίμοις θυσίαις, ποθουμένην ἄγνοιαν ἔχει, πρὸς μόνην σαρκὸς ἡδονὴν ἐντολὴν ἐκδεχόμενος, καὶ μόνης κατ' αἴσθησιν ἀντεχόμενος σωματικῶς τῆς ὕλης τοῦ γράμματος.

10 λγ'. Ὁ μὲν σωματικῶς κατὰ τὸ νόμον λατρεύων, καθάπερ ὕλην γεννᾷ τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν, καὶ ὡς εἶδος τὴν ἐπ' αὐτῇ τοῦ νοῦ συγκατάθεσιν ταῖς προσφόροις ἡδοναῖς τῶν αἰσθήσεων ὑλικῶς διαπλάττεται. Ὁ δὲ πνευματικῶς τὴν Γραφὴν ἐκδεχόμενος, ὡς μὲν ὕλην τὴν ἐνέργειαν, ὡς εἶδος δὲ τῆς ἁμαρ-
 15 τίας τὴν συγκατάθεσιν, μετὰ τῶν κατὰ παράχρησιν πρὸς ἡδονὴν τῆς αἰσθήσεως τρόπων θανατοῖ, διὰ τῶν φυσικῶν λογισμῶν ἐν τῷ ὕψει τῆς θεωρίας.

λδ'. Τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος καὶ τοὺς περὶ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος κατὰ παράχρησιν πέντε τρόπους τῶν πέντε αἰσθήσεων,
 20 λέγω δὲ τὴν ἐμπαθῆ τε καὶ παρὰ φύσιν πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῶν αἰσθήσεων συμπλοκὴν, ἥγουν τὰ ὑπὸ χρόνον καὶ ρεῦσιν, μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἐν νόμῳ κατὰ τὸ γράμμα σωματικῆς λατρείας, καὶ τὴν τῆς ἀγνοίας διάβασιν, παραδίδωσι θανατωθῆναι τοῖς κατὰ φυσικὴν θεωρίαν ὑψηλοτέροις λόγοις καὶ λογισμοῖς, ὁ
 25 πνευματικὸς νόμος ἢ νοῦς τὴν ἐν τοῖς συμβόλοις πρὸς αἴσθησιν καὶ σῶμα καθολικωτάτην τῶν ὑπὸ χρόνον σχέσιν ἀφανίσαι καὶ θανατῶσαι, κατὰ τὸ ὕψος γινομένοις τοῦ νόμου τῆς πνευματικῆς θεωρίας.

λε'. Χωρὶς φυσικῆς θεωρίας οὐδεὶς τὴν πρὸς τὰ θεῖα τῶν
 30 νομικῶν συμβόλων ἀπέμφασιν διαγιγνώσκει. Εἰ γὰρ μὴ φυσικῶς

Και πρόσωπο τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ κατ' ἀρετὴ ἀληθινὴ θεωρία καὶ γνώση τῶν θείων, τὴν ὁποία ἀναζητώντας, διδάσκεται τὴν αἰτία τῆς ἔνδειας καὶ ἀπορίας του. "Ὅπως δηλαδὴ τὸ πρόσωπο χαρακτηρίζει τὸν καθένα, ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ γνώση χαρακτηρίζει ἐμφαντικῶς τὸ Θεῖο, καὶ ὁποῖος ζητᾷ αὐτήν, λέγεται ὅτι ζητᾷ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου. "Ὅποιος ὅμως γίνεται σὰρκα κυριολεκτικῶς σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου μὲ τις αἱματηρὲς θυσίες, ἔχει ἄγνοια πὺ τὴν ποθεῖ, ἀφοῦ δέχεται ἐντολὴ ἀπὸ τὴ σὰρκα γιὰ ἡδονὴ μόνον καὶ ἐπιμένει στὴ σωματικὴ μόνον ὕλη τοῦ γραμματος μὲ τὴν αἴσθησιν.

λγ'. "Ὅποιος περιορίζεται στὴ σωματικὴ λατρεία τοῦ νόμου, ὡς ὕλη γεννᾷ τὴν ἁμαρτία στὴν πράξιν καὶ ὡς εἶδος διαμορφώνει ὕλικῶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ νοῦ σ' αὐτήν μὲ τις κατάλληλες ἡδονὲς τῶν αἰσθήσεων. "Ὅποιος ὅμως ἀποδέχεται τὴ Γραφὴν πνευματικῶς, θανατώνει τὴν ἐνέργειαν ὡς ὕλη καὶ τὴν συγκατάθεσιν στὴν ἁμαρτία ὡς εἶδος μαζί μὲ τοὺς κατὰ παρά-χρησιν τρόπους πὺ ἐπιδώκουν τὴν ἡδονὴ τῆς αἴσθησιν, μὲ τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς στὸ ὕψος τῆς θεωρίας.

λδ'. Τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος καὶ τοὺς πέντε γύρω ἀπὸ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος κατὰ παρά-χρησιν τρόπους τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἐννοῶ τὴν ἐμπαθὴ καὶ ἀντίθετη μὲ τὴ φύσιν συμπλοκὴν τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητά, δηλαδὴ ὅσα εἶναι μέσα στὸ χρόνον καὶ τὴ ροή, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς νομικῆς λατρείας, τῆς σωματικῆς καὶ σύμφωνης μὲ τὸ γράμμα, καὶ τὸ ξεπέραςμα τῆς ἄγνοιας, τὰ παραδίδει νὰ θανατωθοῦν μὲ τοὺς ὑψηλότερους λόγους καὶ λογισμοὺς τῆς φυσικῆς θεωρίας ὁ πνευματικὸς Νόμος ἢ νοῦς, γιὰ ν' ἀφανίσῃ καὶ νὰ θανατώσῃ τὴ καθολικὴν σχέσιν τῶν χρονικῶν μὲ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ σῶμα πὺ ὑποννοοῦν τὰ σύμβολα, φτάνοντας στὸ ὕψος τοῦ νόμου τῆς πνευματικῆς θεωρίας.

λε'. Χωρὶς φυσικὴ θεωρία κανένας δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν νομικῶν συμβόλων πρὸς τὰ θεῖα. Γιατί, ἂν δὲν ἔξε-

πρότερόν τις τὴν ἐν τοῖς συμβόλοις τῶν θείων καὶ νοητῶν δια-
 σκοπήσας ἀπέμφασιν ἐλθεῖν ποθήσει κατὰ νοῦν, ἔξω παντελῶς
 τῶν θείων ἀδύτων τὴν αἴσθησιν θέμενος, πρὸς τὴν τῶν νοητῶν
 εὐπρέπειαν, τῆς ἐν τοῖς τύποις ἀπολυθῆναι καθάπαξ οὐ δύναται
 5 σωματικῆς ποικιλίας, καθ' ἣν, ἕως βέβηκε τοῦ γράμματος ἀντε-
 χόμενος, τὴν ἐκ τοῦ λιμοῦ τῆς γνώσεως εἰκότως ἀπορίαν οὐ πα-
 ραμυθεῖται, τῆς Γραφῆς τὴν γῆν, ἥγουν τὸ σῶμα, κατὰ τὸν ἀπα-
 τηλὸν ὄφιν ἐσθίειν ἑαυτὸν καταδικάσας· ἀλλ' οὐ κατὰ Χριστόν,
 τὸν οὐρανόν, ἥγουν τῆς Γραφῆς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν, του-
 10 τέστι τὸν οὐράνιον καὶ ἀγγελικὸν ἄρτον, λέγω δὲ τὴν ἐν Χριστῶ
 τῶν Γραφῶν πνευματικὴν θεωρίαν καὶ γνῶσιν βρωματιζόμενος,
 ἣν δίδωσι δαψιλῶς ἐπιχορηγουμένην τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁ
 Θεός, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς,
 ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος».

15 λς. Χρὴ τὴν κατ' αἴσθησιν πρὸς σῶμα τῆς Γραφῆς ἐκδοχὴν,
 ὡς παθῶν προδήλως καὶ τῆς πρὸς τὰ χρονικὰ καὶ ρέοντα σχε-
 τικῆς διαθέσεως οὖσαν γεννητικὴν, ἥγουν τῆς πρὸς τὰ αἰσθητὰ
 τῶν αἰσθήσεων ἐμπαθοῦς ἐνεργείας, ὡς Σαοὺλ τέκνα καὶ ἔκγο-
 να, διὰ τῆς φυσικῆς ἐν ὄρει, τῇ τῶν θείων ἀναγωγῇ, λογίων ἀ-
 20 φανίσαι θεωρίας, εἴ πως ἐμφορηθῆναι θείας ἐφιέμεθα χάριτος

λς. Ἄδικεῖ τὴν ἀλήθειαν ὃ τε νόμος κατὰ μόνον τὸ γράμμα
 νοούμενος, καὶ ὁ τῶν Ἰουδαίων λαός καὶ εἴ τις ἐκείνων ὑπάρχει
 κατὰ διάνοιαν μιμητής, μόνῳ τῷ γράμματι περιγράφων τοῦ
 νόμου τὴν δύναμιν, καὶ μὴ δεχόμενος πρὸς τὴν φανέρωσιν τῆς
 25 μυστικῆς ἐγκεκρυμμένης τῷ γράμματι γνώσεως τὴν φυσικὴν
 θεωρίαν, μέση ὑπάρχουσαν τύπων καὶ ἀληθείας, τῶν μὲν τοὺς
 ἀγομένους ἀπάγουσαν, πρὸς δὲ τὴν ἐπανάγουσαν, ἀλλ' οἷον
 ταύτην πάμπαν ἀρνούμενος, καὶ τῆς τῶν θείων αὐτὴν ἔξω ποι-
 ούμενος μυσταγωγίας. Ταύτην τοιγαροῦν χρὴ τοῦ νόμου τὴν

τάσει κάποιος προηγουμένως φυσικά τὴν ἀσυμφωνία τῶν θείων καὶ νοητῶν μέσα στὰ σύμβολα καὶ δὲν ποθήσει νὰ ἔρθῃ μὲ τὸ νοῦ, θέτοντας τὴν αἴσθησι τελείως ἔξω ἀπὸ τὰ θεῖα ἄδυτα, πρὸς τὴν ὠραιότητα τῶν νοητῶν, δὲν μπορεῖ μὲ μιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴ σωματικὴ ποικιλία τῶν τύπων, καὶ ὅσο βαδίζει σύμφωνα μ' αὐτὴν ἐπιμένοντας στὸ γράμμα, εὖλογα δὲν παρηγορεῖται γιὰ τὴν ἀπορία τοῦ ἀπὸ τὴν πείνα τῆς γνώσης, ἔχοντας καταδικάσει τὸν ἑαυτό του, σύμφωνα μὲ τὸ ἀπατηλὸ φίδι, νὰ τρώει τὴ γῆ τῆς Γραφῆς⁸, δηλαδή τὸ σῶμα, ὄχι ὅμως κατὰ Χριστὸν τὸν οὐρανὸ, δηλαδή τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τῆς Γραφῆς, δηλαδή τὸν οὐράνιο καὶ ἀγγελικὸ ἄρτο, καὶ ἐννοῶ τρεφόμενος μὲ τὴν κατὰ Χριστὸν πνευματικὴ θεωρία καὶ γνώση τῶν Γραφῶν, ποὺ τὴ δίνει μὲ πλούσια χορήγηση ὁ Θεὸς σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς Γραφῆς: «Τοὺς ἔδωσε οὐράνιο ἄρτο, ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε ἄρτο τῶν ἀγγέλων»⁹.

λζ'. Πρέπει τὸν συσχετισμὸ τῆς Γραφῆς πρὸς τὸ σῶμα τῶν αἰσθήσεων, ἐπειδὴ δημιουργεῖ προφανῶς τὰ πάθη καὶ τὴ σχετικὴ διάθεση πρὸς τὰ χρονικὰ καὶ ρέοντα, δηλαδή τὴν ἐμπαθῆ ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ αἰσθητὰ, σὰν παιδιὰ κι ἀπογόνους τοῦ Σαοὺλ¹⁰, μὲ τὴ φυσικὴ στὸ βουνὸ θεωρία, δηλαδή μὲ τὴν ἀνύψωση τῶν θείων λογίων, νὰ τὸν ἀφανίσουμε, ἂν ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐμφορηθοῦμε ἀπὸ τὴ θεία χάρη.

λζ'. Ἄδικεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ ὁ νόμος, ἂν νοεῖται μόνο κατὰ τὸ γράμμα, καὶ ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, καθὼς κι ἂν ὑπάρχει κάποιος μμητῆς τῆς νοοτροπίας τους, ποὺ περιορίζει τὸ νόημα τοῦ νόμου μόνο μέσα στὸ γράμμα καὶ δὲν δέχεται γιὰ τὴ φανέρωση τῆς μυστικῆς κρυμμένης μέσα στὸ γράμμα γνώσης τὴ φυσικὴ θεωρία, ποὺ εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο τύπων καὶ ἀλήθειας, καὶ ποὺ ἀπομακρύνει ἀπὸ τοὺς τύπους ἐκείνους ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν, καὶ τοὺς ἐπαναφέρει στὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ εἶναι σὰ νὰ τὴν ἀρνεῖται τελείως καὶ νὰ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ θεία μυσταγωγία. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ σωματικὴ

9. Ψαλμ. 77, 24.

10. Β' Βασ. 21, 1ε.

σωματικὴν καὶ πρόσκαιρον ἐκδοχὴν, ὡς ὑπὸ χρόνον καὶ ρέουσαν, ἀποκτείνειν διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας, ὡς ἐν ὄρει τῷ ὕψει τῆς γνώσεως, τοὺς τῶν θείων ἐπιμελητὰς θεαμάτων.

λη'. Τὸν σωματικὸν νοῦν τῆς Γραφῆς ἀφανίζει παντελῶς ὁ
 5 πράξει διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας ἀποκτείνων τὴν γενομένην ἐκ
 τοῦ γραπτοῦ νόμου, πρὸς τὴν ἄστατον ὕλην καὶ ρέουσαν τῆ ψυ-
 χῆ φιλήδονον σχέσιν καὶ φιλοσώματον, κατασφάπτων ὡς τέκνα
 τοῦ Σαοῦλ καὶ ἔκγονα, τὴν χαμαίζηλον τοῦ νόμου διάνοιαν, διὰ
 μέσης τῆς φυσικῆς θεωρίας, ὡς ἐν ὄρει τῷ ὕψει τῆς γνώσεως,
 10 καὶ φανερὰν ποιούμενος ἐνώπιον Κυρίου, δι' ἐξομολογήσεως
 δηλαδή, τὴν πρὸς σῶμα τοῦ νόμου προτέραν ἐκδοχὴν. Τοῦτο
 γὰρ τό, «Ἐξηλιάσαι», νοεῖσθαι δύναται τοῖς φιλομαθέσιν, «ἐναντι
 Κυρίου». «Καὶ ἐξηλίασαν αὐτούς», φησὶν, «ἐν τῷ ὄρει ἐναντι
 Κυρίου»· εἰς φῶς ἀγαγόντες, διὰ τῆς γνώσεως δηλαδή, τὴν κα-
 15 τὰ τὸ γράμμα πεπλανημένην πρόληψιν, ὅπερ ἐστὶ φανερῶσαι
 κατὰ τὸ ὕψος τῆς θεωρίας τὸ γράμμα τοῦ νόμου νεκρὸν διὰ τῆς
 ἐν πνεύματι γνώσεως

λθ'. «Τὸ γράμμα», φησὶν, «ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωο-
 ποιεῖ». Διὸ χρὴ τὸ ἀποκτείνειν πεφυκός, ἀποκτείνεσθαι πνεύμα-
 20 τι ζωοποιῶ. Συννύαρχειν γὰρ ἀλλήλοις κατ' ἐνέργειαν ἅμα
 κατὰ τὸ αὐτὸ τὸ σωματικὸν τοῦ νόμου καὶ τὸ θεῖον, ἤγουν τὸ
 γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα, παντελῶς ἀμήχανον· ὅτι μηδὲ συμ-
 φωνεῖν πέφυκε τῷ παρεχομένῳ κατὰ φύσιν ζωὴν, τὸ ταύτην
 ἀφαιρεῖσθαι δυνάμενον.

25 μ'. Τὸ μὲν πνεῦμα ζωῆς ὑπάρχει παρεκτικόν, τὸ δὲ γράμμα
 ζωῆς ἐστὶν ἀφαιρετικόν. Οὐκοῦν οὐ δύναται καὶ τὸ γράμμα
 πράττειν κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ πνεῦμα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ζωοποιὸν
 τῷ φθοροποιῶ συννύαρχειν.

μα'. Περιτομή ἐστὶ μυστικὴ, τῆς ἐμπαθοῦς κατὰ νοῦν περὶ

καὶ πρόσκαιρη ἐκδοχὴ τοῦ νόμου, ἀφοῦ ὑπόκειται στὸ χρόνο καὶ τῇ ροῇ, πρέπει νὰ τὴ θανατώνουν μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία, σὰν σέ βουνό, στὸ ὕψος τῆς γνώσης οἱ θιασῶτες τῶν θείων θεαμάτων.

λη'. Ἀφανίζει τελείως τὸ σωματικὸ νόημα τῆς Γραφῆς ὅποιος ἔμπρακτα μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία φονεύει τὴ φιλήδονη καὶ φιλοσώματη σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἄστατη καὶ ρέουσα ὕλη ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν γραπτὸ νόμο, κατασφάζοντας σὰν παιδιὰ κι ἀπογόνους τοῦ Σαοὺλ τὸ χαμαίζηλο νόημα τοῦ νόμου μέσω τῆς φυσικῆς θεωρίας, σὰν σέ βουνό, στὸ ὕψος τῆς γνώσης, καὶ φανερώνοντας μπροστὰ στὸν Κύριο, προφανῶς μὲ τὴν ἐξομολόγηση, τὴν προηγούμενη ἐκδοχὴ τοῦ νόμου πρὸς τὸ σῶμα. Γιατὶ ἔτσι μποροῦν οἱ φιλομαθεῖς νὰ ἐννοήσουν τὸ, «νὰ ἐκθέσουν (ἐξηλιάσαι) στὸν ἥλιο μπροστὰ στὸν Κύριο». Γιατὶ λέγει, «Καὶ τοὺς ἐξέθεσαν στὸν ἥλιο μπροστὰ στὸν Κύριο πάνω στὸ ὄρος»¹¹. Ἐφεραν δηλαδὴ στὸ φῶς μὲ τὴ γνώση τὴν πλανεμένη ἀντίληψή τους σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα, πράγμα ποὺ σημαίνει, φανέρωσαν μὲ τὸ ὕψος τῆς θεωρίας νεκρὸ τὸ γράμμα τοῦ νόμου μὲ τὴν πνευματικὴ γνώση.

λθ'. «Τὸ γράμμα», λέγει, «θανατώνει, ἐνῶ τὸ πνεῦμα ζωοποιεῖ»¹². Γι' αὐτὸ πρέπει αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του θανατώνει, νὰ θανατώνεται μὲ τὸ ζωοποιὸ πνεῦμα. Γιατὶ εἶναι τελείως ἀδύνατο νὰ συνυπάρχουν μαζὶ καὶ νὰ ἐνεργοῦν ταυτόχρονα τὸ σωματικὸ τοῦ νόμου καὶ τὸ θεῖο, δηλαδὴ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα. Γιατὶ οὔτε φυσικὸ εἶναι νὰ συμφωνοῦν αὐτὸ ποὺ παρέχει σύμφωνα μὲ τὴ φύση του ζωὴ, καὶ ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ ἀφαιρεῖ αὐτήν.

μ'. Τὸ πνεῦμα παρέχει ζωὴ, ἐνῶ τὸ γράμμα ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴ. Δὲν μποροῦν λοιπὸν νὰ ἐνεργοῦν μαζὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπως οὔτε νὰ συνυπάρχουν αὐτὸ ποὺ ζωοποιεῖ καὶ ἐκεῖνο ποὺ φθείρει τὴ ζωὴ.

μα'. Περιτομὴ εἶναι ἡ μυστικὴ τέλεια ἀφαίρεση τῆς ἐμπαθοῦς

12. Β' Κορ. 3, 7.

τὴν ἐπέισακτον γένεσιν σχέσεως παντελῆς περιαιρέσις. Φυσικῶς γὰρ ἐπιβάλλοντες τοῖς πράγμασιν, οἶδαμεν ὡς οὐκ ἔστι τελειότης ἢ τῆς ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἀριότητος περιαιρέσις. Οὐ γὰρ ποιεῖ τελειότητα φύσις διὰ τέχνης κολοβουμένη, καὶ διὰ περι-
 5 νοίας ἀποτιθεμένη τὸ προσὸν αὐτῇ θεόθεν κατὰ λόγον δημιουργίας, ἵνα μὴ τὴν τέχνην Θεοῦ πρὸς βεβαίωσιν δικαιοσύνης ἰσχυροτέραν εἰσάγωμεν, καὶ τὴν περινενοημένην τῆς φύσεως ἔλλειψιν ἀναπληρωτικὴν ποιῶμεθα τῆς ἐν δικαιοσύνῃ κατὰ δημιουργίαν ἐλλείψεως, ἀλλ' ἐκ τῆς τοπικῆς τοῦ περιτεμνομένου μορίου
 10 θέσεως διδασκώμεθα ποιεῖσθαι γνωμικῶς τὴν περιτομὴν τῆς κατὰ ψυχὴν ἐμπαθοῦς διαθέσεως, καθ' ἣν μᾶλλον τῇ φύσει συντρέχει ἢ γνώμῃ ρυθμίζεται, τὸν ἐμπαθῆ τῆς ἐπικτήτου γενέσεως νόμον διορθουμένη.

μβ. Φυσικὸν ἢ ἀκροβυστία. Πᾶν δὲ φυσικὸν θείας ἔργον
 15 δημιουργίας ἐστὶ, καὶ λίαν καλόν, κατὰ τὴν φάσκουσαν φωνήν, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν». Ὁ δὲ νόμος ὡς ἀκάθαρτον περιαιρεῖσθαι κελεύων τὴν ἀκροβυστίαν διὰ περιτομῆς, τὸν Θεὸν εἰσάγει, διὰ τέχνης τὸ οἰκειὸν διορθούμενον ἔργον, ὅπερ κἂν ἐννοεῖν ἀσεβέστατον. Οὐκοῦν ὁ
 20 τοῖς συμβόλοις τοῦ νόμου φυσικῶς ἐπιβάλλον, οἶδεν ὡς οὐ τὴν φύσιν ὁ Θεὸς διορθοῦται διὰ τῆς τέχνης, ἀλλὰ τὸ ἐπιπειθὲς λόγω τῆς ψυχῆς παθητικὸν περιτέμνεσθαι κελεύει, τὸ διὰ τοῦ σωματικοῦ μορίου τυπικῶς δηλούμενον, ὅπερ γνωῶσις διὰ τῆς κατὰ
 25 πρᾶξιν ἀνδρείας, τῆς γνώμης ἀποτίθεσθαι πέφυκεν. Ὁ γὰρ περιτέμνων ἱερεὺς σημαίνει τὴν γνωῶσιν, τὴν ἔχουσαν καθάπερ σίδηρον κατὰ τοῦ πάθους, τὴν τοῦ λόγου κατὰ τὴν πρᾶξιν ἀνδρείαν. Ἀφανίζεται γὰρ ἡ τοῦ νόμου παράδοσις, πλεονεκτοῦντος τὸ γράμμα τοῦ πνεύματος.

μγ'. Τὸ Σάββατον παθῶν ἐστὶ καὶ τῆς περὶ τὴν φύσιν τῶν
 30 ὄντων τοῦ νοῦ κινήσεως ἀνάπανσις, ἢ τελεία παθῶν ἀπραξία,

νοερῆς σχέσης γύρω ἀπὸ τὴν ἐπείσακτη γνώση. "Ὅταν προσεγγί-
 ζομε τὰ πράγματα φυσικά, διαπιστώνομε ὅτι τελειότητα δὲν εἶναι
 ἢ ἀφαίρεση τῆς φυσικῆς ἀριότητος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ.
 Γιατὶ δὲν δημιουργεῖ τελειότητα ἢ φύση ποὺ κολοβώνεται ἀπὸ τὴν
 τέχνη καὶ μὲ σκέψη ἀποβάλλει ὅ,τι ἔδωσε ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὸ
 σχέδιο τῆς δημιουργίας, γιὰ νὰ μὴ θεωρήσομε ἰσχυρότερη βεβαιω-
 τικὴ δύναμη τὴν τέχνη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν
 ἐσκεμμένη ἔλλειψη τῆς φύσης τὴν κάνομε ν' ἀναπληρῶνει τὴν κα-
 τὰ δίκαιη κρίση ἔλλειψη τῆς δημιουργίας. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν τόπο καὶ
 τὴ θέση τοῦ μορίου ποὺ περιτέμνεται, ἄς διδαχθοῦμε νὰ κάνομε
 θέλοντας τὴν περιτομὴ τῆς ἐμπαθοῦς διάθεσης τῆς ψυχῆς, κατὰ
 τὴν ὁποία ἡ γνώμη ρυθμίζεται μᾶλλον νὰ συμβαδίζει μὲ τὴ φύση,
 διορθώνοντας τὸν ἐμπαθῆ νόμο τῆς ἐπίκτητης γένεσης.

μβ'. Ἡ ἀκροβυστία εἶναι φυσικὴ, καὶ κάθε τι τὸ φυσικὸ εἶναι
 ἔργο τῆς θείας δημιουργίας καὶ πολὺ καλό, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο
 ποὺ λέγει· «Καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκανε καὶ ἦταν πολὺ καλά»¹³.
 Ὁ νόμος ὅμως, προστάζοντας ν' ἀφαιρεῖται ἡ ἀκροβυστία σὰν
 κάτι ἀκάθαρτο, παρουσιάζει τὸν Θεὸ νὰ διορθῶνει μέσω τῆς τέ-
 χνης τὸ ἔργο του, πράγμα ποὺ εἶναι ἀσεδέστατο καὶ νὰ τὸ σκεφθεῖ
 κανεὶς. "Ὅποιος λοιπὸν ἐννοεῖ τὰ σύμβολα τοῦ νόμου φυσικά, γνω-
 ρίζει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν διορθῶνει τὴ φύση μὲ τὴν τέχνη, ἀλλὰ προστά-
 ζει νὰ περιτέμνεται ἡ παθητικότης τῆς ψυχῆς ποὺ πείθεται στὸ
 λόγο, ποὺ δηλώνεται τυπικὰ μὲ τὸ σωματικὸ μῶριον, πράγμα ποὺ
 εἶναι γνώση καὶ μὲ τὴν ἰσχύ τῆς πράξης συμβαίνει ν' ἀπορρίπτεται
 ἀπὸ τὴ γνώμη. Ὁ ἱερέας δηλαδὴ ποὺ κάνει τὴν περιτομὴ, σημαίνει
 τὴ γνώση, ποὺ ἔχει σὰν σιδερένιο ἐργαλεῖο κατὰ τοῦ πάθους τὴ δύ-
 ναμη τοῦ λόγου στὴν πράξη. Ἀφανίζεται δηλαδὴ ἡ νομικὴ παρά-
 δοση, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα εἶναι ἰσχυρότερο ἀπὸ τὸ γράμμα.

μγ'. Τὸ Σάββατο εἶναι ἡ ἀνάπαυση ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴν κίνη-
 ση τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὴ φύση τῶν ὄντων, ἢ εἶναι τέλεια ἀπραξία

καὶ τῆς περὶ τὰ πεπονημένα καθολικῆ τοῦ νοῦ παύλα κινήσεως,
καὶ πρὸς τὸ Θεῖον τελεία διάβασις, ἐν ᾧ τὸν δι' ἀρετῆς καὶ γνώ-
σεως κατὰ τὸ θεμιτὸν ἀφικόμενον, οὐ δεῖ καθάπερ ξύλα τὴν
οἴανου ἄπαντα παντελῶς ὑλὴν ἐξαπτικὴν ἐνθυμεῖσθαι παθῶν, οὔτε μὴν
5 φύσεως τὸ παράπαν ἀναλέγεσθαι λόγους, ἵνα μὴ, παθεσιν ἠδό-
μενον ἢ φύσεως ὅροις μετρούμενον, κατὰ τοὺς Ἑλληνας τὸν
Θεὸν δογματίζωμεν, ὅνπερ ἡ τελεία μόνη κέκραγε σιγή, καὶ
παντελῆς καθ' ὑπεροχὴν ἀγνωσία παρίστησι.

μδ'. Στέφανός ἐστι χρηστότητος πίστις καθαρὰ, λίθων τι-
10 μίων δίκην ταῖς τῶν δογμάτων ὑψηγορίαις, καὶ λόγοις διηνη-
σμένη πνευματικοῖς καὶ νοήμασι, τὸν θεοφιλῆ καθάπερ κεφα-
λὴν διασφίγγουσα νοῦν. Ἡ μᾶλλον στέφανος χρηστότητός ἐ-
στιν αὐτός ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ τῇ ποικικλίᾳ τῶν κατὰ πρόνοι-
αν καὶ κρίσιν τρόπων, ἤγουν ἐγκρατεία, τῶν ἐκουσίων, καὶ
15 ὑπομονῇ τῶν ἀκουσίων παθῶν, ὡς κεφαλὴν τὸν νοῦν περιγρά-
φον καὶ τῇ μετοχῇ τῆς κατὰ θέωσιν χάριτος αὐτὸν ἑαυτοῦ τὸν
νοῦν ποιῶν ὠραιότερον.

με'. Ἐνταῦθα τὴν ἐγκράτειαν ἔργον εἶναι λέγει τῆς Προ-
νοίας, ὡς τῶν γνωμικῶν καθαρτικὴν παθῶν, τὴν ὑπομονὴν δὲ
20 τῆς κρίσεως εἶναι κατόρθωμά φησιν, ὡς τοῖς ἀκουσίοις ἀντιτασ-
σομένην πειρασμοῖς καὶ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ὑπάρχου-
σαν σύμβολον, πρὸς ἀρετὴν, ὡς ἀπ' Αἰγύπτου τῆς ἁμαρτίας,
τοὺς ὑπ' αὐτῆς κρατούμενους διαβιδάζουσιν.

μς'. Οὐ τὰς ἡμέρας τιμᾶσθαι θέλων ὁ Θεὸς ὑπὸ τῶν ἀνθρώ-
25 πων προσέταξε τιμηθῆναι τό τε Σάββατον καὶ τὰς νεομηνίας καὶ
τὰς ἑορτάς οὕτω γὰρ ἂν λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα
κατὰ νόμου ἐντολὴν ἐδογματίσεν, οἰομένους σεπτὰς εἶναι φύσει

τῶν παθῶν καὶ καθολικὴ παύση κινήσεως τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καὶ τέλεια διάβαση πρὸς τὸ Θεῖο, στὸ ὁποῖο ἐκεῖνος ποὺ φτάνει κατὰ τὸ δυνατὸ μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, δὲν πρέπει νὰ ἔχει καθόλου στὸ νοῦ του, σὰν ξύλα¹⁴, τὴν ὁποιαδήποτε ὕλη ποὺ ἐξάπτει τὰ πάθη, οὔτε βέβαια ν' ἀναλογίζεται καθόλου τοὺς λόγους τῆς φύσης, γιὰ νὰ μὴν ἀποφαινόμαστε, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἑλληνες, ὅτι ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὸ πάθος ἢ μετριέται μὲ τὰ μέτρα τῆς φύσης, τὸν ὁποῖο διακηρύσσει μόνο ἢ τέλεια σιγή¹⁵ καὶ τὸν παριστάνει ἢ πλήρης ἀγνωσία σύμφωνα μὲ τὴν ὑπεροχή.

μδ'. 'Στέφανος χρηστότητος' εἶναι ἡ καθαρὴ πίστη, ποὺ διανθισμένη ὅμοια μὲ πολύτιμους λίθους μὲ τὶς ὑψηλές διατυπώσεις τῶν δογμάτων καὶ τοὺς πνευματικούς λόγους καὶ νοήματα, στεφανώνει σὰ νὰ εἶναι κεφαλὴ τὸ θεοφιλῆ νοῦ. "Ἡ καλύτερα 'στέφανος χρηστότητος' εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ μὲ τοὺς ποικίλους τρόπους τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσης του, δηλαδὴ μ' ἐγκράτεια τῶν ἐκούσιων παθῶν καὶ μὲ ὑπομονὴ τῶν ἀκούσιων, περιβάλλοντας τὸ νοῦ, σὰ κεφάλι, καὶ μὲ τὴ μετοχὴ τῆς χάριτος τῆς θέωσης κάνει τὸ νοῦ ὠραιότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

με'. Ἐδῶ λέγει ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἔργο τῆς πρόνοιας, ἐπειδὴ καθαίρει ἀπὸ τὰ ἐκούσια πάθη, ἐνῶ ἡ ὑπομονὴ λέγει ὅτι εἶναι κατόρθωμα τῆς κρίσης, ἐπειδὴ ἀντιτάσσεται στοὺς ἀκούσιους πειρασμούς καὶ εἶναι σύμβολο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, ποὺ μεταφέρει, σὰν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπὸ τὴν ἁμαρτία πρὸς τὴν ἀρετὴ τοὺς αἰχμαλωτισμένους ἀπὸ αὐτήν.

μοσ'. Δὲν πρόσταξε ὁ Θεὸς νὰ τιμῶνται τὸ Σάββατο καὶ οἱ πρωτομηνιές καὶ οἱ ἑορτές, θέλοντας νὰ τιμοῦν οἱ ἄνθρωποι τὶς ἡμέρες, γιὰτὶ ἔτσι θὰ δογματίζε μ' ἐντολὴ τοῦ νόμου νὰ λατρεύσομε τὴν κτίση κι ὄχι τὸν Κτίστη¹⁶, νομίζοντας ὅτι εἶναι σεβαστές φύσει οἱ ἡμέρες καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσκυνοῦνται, ἀλλὰ μὲ τὶς ἡμέ-

15. Ψαλμ. 64, 2.

16. Ρωμ. 1, 25.

τὰς ἡμέρας καὶ διὰ τοῦτο προσκνητάς, ἀλλ' ἑαυτὸν τιμαῖσθαι
 συμβολικῶς διὰ τῶν ἡμερῶν παρεδήλωσεν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ
 Σάββατον μὲν, ὡς τῶν ἐν σαρκὶ τῆς ψυχῆς μόχθων ἀνάπαυσις
 καὶ τῶν κατὰ δικαιοσύνην πόνων κατάπαυσις. Πάσχα δέ, ὡς
 5 ἔλευθερωτῆς τῶν τῇ πικρᾷ δουλείᾳ κεκρατημένων τῆς ἁμαρτίας
 Πεντηκοστὴ δέ, ὡς ἀπαρχὴ καὶ τέλος τῶν ὄντων καὶ λόγος, ᾧ τὰ
 πάντα φύσει συνέστηκε. Σκόπει δὲ πῶς ὁ νόμος ἀπόλλυσι τοὺς
 νοοῦντας αὐτὸν σωματικῶς, τῇ κτίσει λατρεύειν παρὰ τὸν Κτί-
 σαντα πείθων, καὶ ἠγεῖσθαι φύσει σεπτὰ τὰ δι' αὐτοὺς γεγονό-
 10 τα, τὸν δι' ὃν αὐτοὶ γεγόνασιν ἀγνοήσαντας

μζ. Ὁ μὲν κόσμος τόπος ἐστὶ πεπερασμένος καὶ στάσις πε-
 ριγεγραμμένη, ὁ δὲ χρόνος περιγραφομένη καθέστηκε κίνησις,
 ὅθεν καὶ ἀλλοιωτὴ τῶν ἐν αὐτῷ καθέστηκεν ἢ κατὰ τὴν ζωὴν
 κίνησις. Ὀπηνίκα δὲ τὸν τόπον διελθοῦσα καὶ τὸν χρόνον, κατ'
 15 ἐνέργειάν τε καὶ ἔννοιαν ἢ φύσις, ἤγουν τὰ ὧν οὐκ ἄνευ, τουτέ-
 στι τὴν πεπερασμένην στάσιν καὶ κίνησιν, ἀμέσως συναφθῆ τῇ
 προνοίᾳ, λόγον εὐρίσκει τὴν πρόνοιαν, κατὰ φύσιν ἀπλοῦν τε
 καὶ στάσιμον καὶ μηδεμίαν ἔχοντα πάντη περιγραφὴν, καὶ διὰ
 τοῦτο παντελῶς οὔτε κίνησιν.

20 μη'. Ἐν μὲν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσα χρονικῶς ἢ φύσις, ἀλλοι-
 ωτὴν ἔχει τὴν κίνησιν, διὰ τὴν τοῦ κόσμου πεπερασμένην στάσιν
 καὶ τὴν καθ' ἑτεροίωσιν τοῦ χρόνου φορᾶν, ἐν δὲ τῷ Θεῷ γινο-
 μένη, διὰ τὴν φυσικὴν τοῦ ἐν ᾧ γέγονε μονάδα, στάσιν ἀκίνητον
 ἔξει, καὶ στάσιμον ταυτοκινήσιαν, περὶ τὸ ταυτὸν καὶ ἐν καὶ
 25 μόνον, αἰδίως γινομένην, ἣν οἶδεν ὁ λόγος ἄμεσον εἶναι περὶ τὸ
 πρῶτον αἷτιον, τῶν ἐξ αὐτοῦ πεποιημένων μόνιμον ἴδρυσιν.

μθ. Μυστήριόν ἐστὶ Πεντηκοστῆς ἢ πρὸς τὴν Πρόνοιαν ἄ-
 μεσος τῶν προνοουμένων ἔνωσις ἣγουν ἢ πρὸς τὸν λόγον κατὰ

ρες δήλωσε συμβολικᾶ νὰ τιμᾶται ὁ ἴδιος. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι Σάββατο, ὡς ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς μόχθους τῆς σάρκας καὶ κατάπαυση τῶν δίκαιων πόνων. Πάσχα εἶναι ὡς λυτρωτῆς τῶν αἰχμαλώτων στὴν πικρὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας. Πεντηκοστή, ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν ὄντων καὶ λόγος μὲ τὸν ὁποῖο ἔλαβαν τὰ πάντα φύσει ὑπαρξή. Καὶ πρόσεχε πῶς ὁ νόμος ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια ἐκείνους ποὺ τὸν ἐκλαμβάνουν σωματικά, πείθοντάς τους νὰ μὴ λατρεύουν τὸν Κτίστη καὶ νὰ θεωροῦν σεβαστὰ ἀπὸ τὴ φύση τους ὅσα δημιουργήθηκαν γι' αὐτούς, ἀγνοώντας ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο αὐτοὶ ἔγιναν¹⁷.

μζ. Ὁ κόσμος εἶναι τόπος πεπερασμένος καὶ στάση περιγραμμένη, ἐνῶ ὁ χρόνος εἶναι περιγραμμένη κίνηση καὶ γι' αὐτὸ ἐπιδέχεται ἀλλοίωση ἢ κίνηση τῆς ζωῆς ἐκείνων ποὺ ὑπάρχουν μέσα του. Ὅταν λοιπὸν ἡ φύση, ἀφοῦ διαβεῖ τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο στὴν πράξη καὶ στὴ σκέψη, δηλαδὴ ὅσα δὲν γίνονται χωρὶς αὐτά, δηλαδὴ τὴν πεπερασμένη στάση καὶ κίνηση, καὶ συναφθεῖ ἄμεσα μὲ τὴν πρόνοια, βρίσκει τὴν πρόνοια λόγο, κατὰ τὴ φύση ἀπλὸ καὶ στάσιμο, καὶ ποὺ δὲν ἔχει καμμιά περιγραφή, καὶ γι' αὐτὸ οὔτε καθόλου κίνηση.

μη'. Ὑπάρχοντας χρονικὰ ἡ φύση μέσα στὸν κόσμο, ἔχει ἐπιδεκτικὴ ἀλλοίωσης τὴν κίνησή της ἐξαιτίας τῆς πεπερασμένης στάσης τοῦ κόσμου καὶ τῆς μεταβαλλόμενης φορᾶς τοῦ χρόνου. Ὅταν ὁμως φτάσει μέσα στὸν Θεό, ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς μονάδας ἐκείνου στὸν ὁποῖον ἔφτασε, θ' ἀποκτήσει στάση ἀκίνητη καὶ στασιμη ταυτοκινησία, ποὺ γίνεται αἰώνια γύρω ἀπὸ τὸ ταυτὸ καὶ ἓνα καὶ μόνο, ποὺ ἡ Γραφὴ δέχεται ὅτι εἶναι ἡ ἄμεση γύρω ἀπὸ τὸ πρῶτο αἴτιο μόνιμη ἐγκατάσταση ἐκείνων ποὺ αὐτὸ ἔχει δημιουργήσει.

μθ. Μυστήριο τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι ἡ ἄμεση ἔνωση μὲ τὴν πρόνοια ὅσων ἀπὸ αὐτὴν προνοοῦνται, δηλαδὴ ἡ ἔνωση τῆς φύ-

τὴν τῆς Προνοίας ἐπίνοιαν τῆς φύσεως ἔνωσις, καθ' ἣν οὐδεμία
 τὸ παράπαν ἐστὶ χρόνου καὶ γενέσεως ἔμφασις. Σάλ-πιγξ δὲ
 πάλιν ἡμῶν ἐστὶν ὁ λόγος, ὡς τὰς θείας καὶ ἀρρήτους ἡμῖν ἐνη-
 χούμενος γνώσεις· ἰλασμός δέ, ὡς ἐν ἑαυτῷ τὰ ἡμέτερα, καθ'
 5 ἡμᾶς γενόμενος, διαλύων ἐγκλήματα, καὶ τῇ δωρεᾷ τῆς χάριτος
 ἐν πνεύματι τὴν ἁμαρτήσασαν φύσιν θεοποιῶν· σκηνοπηγία δέ,
 ὡς τῆς ἡμῶν κατὰ τὴν θεομίμητον ἕξιν περὶ τὸ καλὸν ἀτρεψίας
 πρᾶξις καὶ ὁ τῆς πρὸς ἀθανασίαν μεταποιήσεως συνεκτικὸς
 δεσμός.

10 ν'. Ὁ ψιλαῖς ταῖς ἐναίμοις χαίρων θυσίαις, περὶ τὰ πάθη
 σπουδάζειν ὡς ἐμπαθῆς παρασκευάζει τοὺς θύοντας. Φιλεῖ γὰρ
 χαίρειν τὸ γνησίως σέβον, οἷς χαίρει τὸ προσκυνούμενον. Ὅθεν
 θυσίας οἶδεν ὁ λόγος, τὴν τῶν παθῶν μᾶλλον σφαγὴν καὶ τὴν
 τῶν φυσικῶν δυνάμεων προσαγωγὴν, ὧν, τοῦ μὲν λόγου τύπος
 15 ἐστὶν ὁ κριός, τοῦ δὲ θυμοῦ φέρει σύμβολον ὁ ταῦρος, τῆς δὲ ἐπι-
 θυμίας ἡ αἰξ ὑπάρχει δῆλωσις.

να'. Θυσίας πνευματικὰς εἶναι γινώσκομεν οὐ μόνον τὴν
 τῶν παθῶν νέκρωσιν σφαττομένων τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος,
 ὅπερ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ, καὶ πάσης τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, ὡς αἵματος
 20 τὴν κατὰ πρόθεσιν κίνησιν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ φιλοσοφίαν ἡ-
 θῶν καὶ πασῶν τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων προσαγωγὴν ἀφιε-
 ρουμένων Θεῷ, καὶ τῷ πυρὶ τῆς ἐν Πνεύματι χάριτος πρὸς τὴν
 θεϊαν λῆξιν ὀλοκαντουμένων.

νβ'. Ὁ χοϊκὸς νοῦς τῆς Γραφῆς, κρατῶν τῆς ψυχῆς, τοὺς
 25 φυσικοὺς ἀποβάλλεται λόγους, τῇ παραχρήσει τῶν κατὰ φύσιν
 δυνάμεων αὐτοὺς ἐξαφανίζων. Οὗτος γὰρ ζῶν, ἐπ' ἀληθείας
 συντελεῖ καὶ διώκει καὶ ἀπόλλυσι, σαρκὶ μόνῃ τὸν νόμον περι-
 γράφων, τοὺς κατὰ φύσιν φημὶ λόγους καὶ λογισμούς, τιμῶν ὡς

σης με τὸν Λόγο σύμφωνα με τὴν ἔννοια τῆς πρόνοιᾶς, κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀπολύτως δήλωση χρόνου καὶ γένεσης. Σάλπιγγά μας πάλι εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἀπηχεῖ σ' ἐμᾶς τὶς θεῖες καὶ ἄρρητες γνώσεις. Ἰλασμός εἶναι, ἐπειδὴ γινόμενος ἴδιος μ' ἐμᾶς, διαλύει στὸν ἑαυτό του τὶς παραβάσεις μας καὶ μετὰ τὴν πνευματικὴ δωρεὰ τῆς χάριτος θεοποιεῖ τὴ φύση ποὺ ἁμάρτησε. Σκηνοπηγία τέλος εἶναι, ἐπειδὴ εἶναι πράξη τῆς ἀτρεψίας μας γύρω ἀπὸ τὸ καλὸ σύμφωνα μετὰ τὴ θεομίμητη ἔξῃ, καὶ ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς μεταποίησής μας πρὸς τὴν ἀθανασία.

ν. Ὅποιος χαίρεται μετὰ τὶς αἱματηρὲς θυσίες, ὡς ἐμπαθὴς ὁ ἴδιος, κάνει ἐκείνους ποὺ θυσιάζουν νὰ δείχνουν ζῆλο πρὸς τὰ πάθη. Γιατί, ὁποιος σέβεται γνήσια, συνήθως χαίρεται γι' αὐτὰ ποὺ χαίρεται ἐκεῖνος ποὺ προσκυνεῖται. Γι' αὐτὸ ὁ λόγος ἀναγνωρίζει ὡς θυσίες τὴ σφαγὴ μᾶλλον τῶν παθῶν καὶ τὴν προσφορὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τύπος τοῦ λόγου εἶναι ὁ κριὸς, ἐνῶ σύμβολο τοῦ θυμοῦ εἶναι ὁ ταῦρος καὶ τῆς ἐπιθυμίας δήλωση ἀποτελεῖ ἡ αἶγα.

να'. Πνευματικὲς θυσίες γνωρίζομε ὅτι εἶναι ὄχι μονάχα ἡ νέκρωση τῶν παθῶν ποὺ κατασφάζονται μετὰ τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ¹⁸, καὶ ἡ ὡς αἵματος ἠθελημένη κίνηση ὅλης τῆς σαρκικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ τῶν φιλοσοφικῶν ἠθῶν καὶ ὅλων τῶν φυσικῶν δυνάμεων ποὺ ἀφιερώνονται στὸν Θεὸ καὶ ὀλοκαυτώνονται μετὰ τὴ φωτιὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος πρὸς τὴ θεία μακαριότητα.

νβ'. Ὁ χοϊκὸς νοῦς τῆς Γραφῆς, ὅταν ὑποτάξει τὴν ψυχὴ, ἀποβάλλει τοὺς φυσικοὺς λόγους¹⁹, ἐξαφανίζοντάς τους μετὰ τὴν κακὴ χρῆση τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Ὅσο δηλαδὴ αὐτὸς ζεῖ, πραγματικὰ ἀποτελειώνει καὶ καταδιώκει καὶ ἐξαφανίζει, περιορίζοντας τὸ νόμο μέσα στὴ σάρκα μόνο, ἐννοῶ τοὺς φυσικοὺς λόγους καὶ

θεῖα τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, ἅπερ οἱ κατὰ φύσιν λογισμοί, λαμβάνοντες ἄδειαν ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ πνεύματος, ἀποκτείνουσιν ἐπιτοαυτὸ καὶ θανατοῦσιν.

5 γγ'. Ἄμα τις τὴν τῶν ἀρετῶν λογικῶς μετέλθοι φιλοσοφίαν, ἅμα καὶ τὴν τῶν Γραφῶν πρὸς τὸ πνεῦμα φυσικῶς μετήνεγκεν ἐκδοχὴν, ἐν καινότητι πνεύματος πρατικῶς διὰ τῶν ὑψηλῶν θεωρημάτων τῷ Θεῷ λατρεύων, καὶ οὐ παλαιότητι γραμματος, διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν πρὸς σῶμα ταπεινοτέρας τοῦ νόμου παραδοχῆς, τροφεὺς παθῶν κατὰ τοὺς Ἰουδαίους γινόμενος καὶ ἁμαρτίας θεραπευτής.
10

νδ'. Ἄμα τις παύσεται κατ' αἴσθησιν πρὸς σῶμα τὴν Γραφήν ἐκδεχόμενος, ἅμα καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα κατὰ νοῦν διὰ μέσης ἀνατρέχει τῆς φύσεως, ἐκεῖνα πράττων πνευματικῶς, ἅπερ, σωματικῶς ὁ Ἰουδαῖος ἐπιτελῶν, ἔχει τὸν Θεὸν ὀργιζόμενον.

15 νε'. Πᾶς νοῦς κατὰ Θεὸν ὑψηλὸς καὶ μετέωρος, κατὰ τὸ αὐτὸ τὴν τε τῶν παθῶν κατασφάττει ἐνέργειαν καὶ τὴν τῶν λογισμῶν ἀσχήμονα κίνησιν, πρὸς δὲ καὶ τοὺς κατὰ παράχρησιν τῆς τῶν αἰσθήσεων ἐνεργείας ἀκολάστους τρόπους. Ἀναιροῦνται γὰρ τὰ πάθη ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν τῆς φύσεως λογισμῶν, κατὰ τὴν
20 ὑψηλὴν θεωρίαν θριαμβευόμενα.

νς'. Τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας, ἤγουν τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, ἢ χάρις ἀφανίζειν πέφυκε τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἢ κατ' ἐνέργειαν ὑπακοὴ τῶν θείων ἐντολῶν ἀποκτείνει τὴ μάχαιρά τοῦ πνεύματος, ἤγουν τῷ ρήματι τῆς θείας ἐν πνεύματι
25 γνώσεως, δοῶσα μυστικῶς πρὸς τὸ πάθος τῆς ἁμαρτίας, ὡς ὁ μέγας πρὸς τὸν Ἄγαθ Σαμουήλ, «Ἄνθ' ὧν ἠτέκνωσε γυναικας ἢ μάχαιρά σου, ἀτεκνωθήσεται σήμερον ἐκ γυναικῶν ἢ μήτηρ σου».

λογισμούς, τιμώντας ὡς θεῖα τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας²⁰, τὰ ὅποια οἱ φυσικοὶ λογισμοί, λαμβάνοντας τὴν ἀδεια τοῦ πνευματικοῦ νόμου, τ' ἀποτελεῖώνουν ταυτόχρονα καὶ τὰ θανατώνουν.

νγ'. Μόλις κάποιος καταπιαστῆ λογικὰ μὲ τὴ φιλοσοφία τῶν ἀρετῶν, ἀμέσως μεταφέρει φυσικὰ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀντίληψη γιὰ τὴ Γραφή, καὶ λατρεύει τὸν Θεὸ ἔμπρακτα μὲ νέο πνεῦμα, μὲ τὰ ὑψηλὰ θεωρήματα, καὶ ὄχι μὲ τὸ παλαιὸ γράμμα, μὲ τὴν κατώτερη ἀποδοχὴ τοῦ νόμου τῆς σωματικῆς αἰσθησης, κατὰ τὴν ὅποια γίνεται τροφοδότης τῶν παθῶν²², κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὑπηρέτης τῆς ἁμαρτίας.

νδ'. Μόλις παύσει κάποιος ν' ἀποδέχεται τὴ Γραφή ὡς σῶμα μὲ αἰσθησι, ἀμέσως ἀνατρέχει πρὸς τὸ πνεῦμα μὲ τὸ νοῦ του μὲσω τῆς φύσης, καὶ πράττει πνευματικὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐκτελώνοντας τα σωματικὰ ὁ Ἰουδαῖος, κάνει τὸν Θεὸ νὰ ὀργίζεται μαζί του.

νε'. Κάθε νοῦς ποὺ ὑψώνεται καὶ μεταρσιώνεται ἔτσι ὅπως θέλει ὁ Θεός, ταυτόχρονα καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν κατασφάζει, καὶ τὴν ἀπρεπη κίνηση τῶν λογισμῶν, καὶ μαζί καὶ τοὺς ἀκόλαστους τρόπους, ποὺ γίνονται μὲ κακὴ χρῆση τῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων. Γιατὶ ἀναιροῦνται τὰ πάθη ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς φυσικοὺς λογισμούς, ὅταν διαπομπεύονται μὲ τὴν ὑψηλὴ θεωρία.

νς'. Τὴ δύναμη τῆς ἁμαρτίας, δηλαδὴ τὸ φρόνημα τῆς σάρκας, τὴν ἀφανίζει ὡς ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ χάρη τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἡ ἔμπρακτη ὑπακοὴ στὶς θεῖες ἐντολὲς τὴ φονεύει μὲ τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος²³, δηλαδὴ μὲ τὸ λόγο τῆς θείας πνευματικῆς γνώσεως, φωνάζοντας μυστικὰ πρὸς τὸ πάθος τῆς ἁμαρτίας, ὅπως πρὸς τὸν Ἄγαθ ὁ μέγας Σαμουὴλ· «Ἐπειδὴ τὸ ξίφος σου ὀρφάνεψε ἀπὸ τὰ παιδιά τους τὶς γυναῖκες, θὰ ὀρφανέψει σήμερα ἀπὸ γυναῖκες ἡ μητέρα σου»²⁴.

21. Ρωμ. 1, 26.

23. Ἐφ. 6, 17.

22. Γεν. 46, 32.

24. Α' Βασ. 15, 33.

νζ. Πολλὰς τὸ πάθος τῆς γαστρομαργίας ὡς ἐν μαχαίρᾳ, τῷ
 τελείῳ τῆς ἡδονῆς λογισμῷ, ἠτέκνωσεν ἀρετάς. Τῆς μὲν γὰρ σω-
 φροσύνης διὰ τῆς ἀκρασίας ἀποκτείνει τὰ σπέρματα· τῆς δικαι-
 οσύνης δὲ διὰ τῆς πλεονεξίας διαφθείρει τὴν ἰσονομίαν· τῆς φι-
 5 λανθρωπίας δὲ διὰ τῆς φιλαυτίας τὴν ἐκ φύσεως διατέμνει συνέ-
 χειαν. Καὶ συντόμως εἶπεῖν, πάντων τῶν κατ' ἀρετὴν γεννημά-
 των ἀναιρετικόν ἐστὶ τῆς γαστρομαργίας τὸ πάθος.

νη. Τὸ τῆς γαστρομαργίας πάθος πάντα τὰ θεῖα τῶν ἀρετῶν
 ἀποκτείνειν γεννήματα πέφυκεν, αὐτὸ δὲ τῇ τε χάριτι τῆς πίστε-
 10 ως καὶ τῇ ὑπακοῇ τῶν θείων ἐντολῶν διὰ τοῦ κατὰ τὴν γνῶσιν
 ἀποκτείνεται λόγου.

νθ. Φῶς ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἐθνῶν ὁ Κύριος ἡμῶν, ἀποκαλύ-
 πτων αὐτοῖς διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως τοὺς τῷ ζόφῳ τῆς ἀ-
 γνοίας ἐπιμεμνηκότας ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας, καὶ θείας ἀγω-
 15 γῆς πάλιν ἐτοιμάσας ἐαυτὸν τοῖς πιστοῖς λαοῖς, ἀγαθὸν ἀρετῆς
 ἐξεμπλάριον, προσώπου τοῦ κατ' ἀρετὴν, ὑπογραμμὸς αὐτοῖς
 γενόμενος καὶ ὑποτύπωσις, πρὸς ὃν ἀφορῶντες ὡς ἀρχηγὸν τῆς
 σωτηρίας ἡμῶν, τὰς ἀρετάς κατὰ μίμησιν, ὡς ἡμῖν ἐστὶ δυνατόν,
 κατορθοῦμεν διὰ τῆς πράξεως

20 ξ. Πᾶς ὁ διὰ φθόνον μισῶν καὶ κακῶς διαθρυλῶν ταῖς δια-
 βολαῖς τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν ἀρετῶν καὶ τῇ περιουσίᾳ τοῦ λό-
 γου τῆς πνευματικῆς γνώσεως δυνατώτερον, Σαούλ ἐστὶ πονη-
 ρῶ καταπνιγόμενος πνεύματι, μὴ φέρων τὸ κλέος τῆς κατ' ἀρε-
 τὴν καὶ γνῶσιν εὐδαμονίας τοῦ κρείττονος, καὶ διὰ τοῦτο πλέον
 25 μαινόμενος, ὅτι μὴ δύναται τὸν εὐεργέτην διαχειρίσασθαι. Πολ-
 λάκις δὲ καὶ αὐτὸν ἀποπέμπεται πικρῶς τὸν φίλτατον Ἰωνάθαν,
 τὸν ἔμφυτον λέγω κατὰ συνείδησιν λογισμὸν, τὸ ἄδικον μῖσος ἐ-
 λέγχοντα, καὶ τοῦ μισουμένου φιλαλήθως ἀφηγούμενον τὰ κα-
 τορθάματα

νζ'. Τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας μὲ τὸν τέλειο λογισμό τῆς ἡδονῆς σὰν μὲ μάχαιρα στέρησε πολλές ἀρετὲς ἀπὸ τὰ παιδιὰ τους. Τὰ σπέρματα τῆς σωφροσύνης τὰ σκοτώνει μὲ τὴν ἀκρασία· τῆς δικαιοσύνης τὴν ἰσονομία τὴν καταστρέφει μὲ τὴν πλεονεξία, ἐνῶ τὴ συνοχή τῆς φιλανθρωπίας πού ὑπάρχει ἀπὸ τὴ φύση μας τὴ διακόπτει μὲ τὴ φιλαυτία. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας ἀναιρεῖ ὅλα τὰ γεννήματα τῆς ἀρετῆς.

νη'. Τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀποκτείνει ὅλα τὰ θεῖα γεννήματα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ αὐτὸ φονεύεται μέσω τοῦ λόγου τῆς γνώσης τόσο μὲ τὴ χάρη τῆς πίστεως, ὅσο καὶ μὲ τὴν ὑπακοή στίς θεῖες ἐντολές.

νθ'. Εἶναι ἀληθινὰ φῶς τῶν ἐθνῶν ὁ Κύριός μας²⁵, πού ξεσκεπάζει σ' αὐτὰ μὲ τὴν ἀληθινὴ ἐπίγνωση τὰ κλεισμένα μάτια τῆς διάνοιας ἀπὸ τὸ ζόφο τῆς ἄγνοιας, καὶ ἐτοιμάζοντας πάλι τὸν ἑαυτό του γιὰ τοὺς πιστοὺς λαοὺς ὠφέλιμο παράδειγμα ἀρετῆς γιὰ θεῖα ζωὴ, ἔγινε γι' αὐτοὺς ὑπογραμμὸς καὶ ὑποτύπωση ἐνάρετου προσώπου, στὸν ὁποῖο ἀποβλέποντας ὡς ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας μας²⁶, τὸν μιμούμαστε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατὸ καὶ κατορθώνομε τὶς ἀρετὲς στὴν πράξη.

ξ'. Καθένας πού ἀπὸ φθόνο μισεῖ καὶ διαδίδει κακίες, διαβάλλοντας ἐκεῖνον πού στοὺς ἀγῶνες τῶν ἀρετῶν καὶ στὸν πλοῦτο τῆς πνευματικῆς γνώσης εἶναι δυνατώτερος, εἶναι Σαοὺλ βουτηγμένος στὸ πονηρὸ πνεῦμα, πού δὲν ὑποφέρει τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν εὐδαιμονία τῆς γνώσης τοῦ ἀνωτέρου του, καὶ γι' αὐτὸ κυριεύεται ἀπὸ περισσότερη μανία, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ σκοτώσει τὸν εὐεργέτη του. Πολλὲς φορές μάλιστα ἀποδιώχνει σκληρὰ κι αὐτὸν τὸν ἀγαπητότατό του Ἰωνάθαν²⁷, ἐννοῶ τὸν ἔμφυτο λογισμό τῆς συνείδησης, πού ἐλέγχει τὸ ἄδικο μίσος καὶ διηγεῖται μὲ φιλαλήθεια τὰ κατορθώματα ἐκεῖνου τὸν ὁποῖο μισεῖ.

26. Ἑβρ. 12, 2.

27. Α' Βασ. 20, 30.

ξα. Παρακαλέσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν νοητὸν Δαβὶδ ἐπηχῆσαι τῇ κιθάρα τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ γνώσεως, ἐπιληπτευόμενον τοῖς ὑλικοῖς τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ ἀπελάσαι τὸ πονηρὸν πνεῦμα τῆς πρὸς αἴσθησιν ὑλικῆς περιπετείας, ἵνα δυνηθῶμεν
5 νοῆσαι τὸν νόμον πνευματικῶς, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ κεκρυμμένον λόγον μυστικὸν εὐρεῖν, καὶ κτῆμα ποιήσασθαι διαρκές πρὸς ἐφόδιον ζωῆς αἰδίου.

ξβ. Πᾶς ὁ σωτηρίας ἐρῶν, ἢ πράξει πάντως ἢ θεωρία προσανέχει. Ἀρετῆς γὰρ καὶ γνώσεως χωρὶς, οὐδαμῶς οὐδεὶς πάπο-
10 τε τυχεῖν σωτηρίας δεδύνηται, εἴπερ ἀρετῆς μὲν τὸ τάσσειν τὴν τοῦ σώματος κίνησιν, οἷον χαλινῷ τινι τῷ ὀρθῷ λογισμῷ τῆς πρὸς ἀτοπίαν φορᾶς ἐπιστημόνως ἀναχαιτιζούσης, θεωρίας δὲ τὸ τὰ καλῶς νοηθέντα τε καὶ κριθέντα ἐμφρόνως αἰρεῖσθαι ψηφίζεσθαι.

15 ξγ. Ἐπειδὴ νοερὸν μὲν ἔστι τὸ νοοῦν, νοητὸν δὲ τὸ νοούμενον, τροφή δὲ καὶ οἷον σύστασις τοῦ νοοῦντος τὸ νοούμενον, εἰκότως ὁ Θεὸς ἅτε νόων ὄντων τῶν ἀσωμάτων, αὐτὸς νοούμενος, καὶ νοητὸς αὐτοῖς καθ' ὅσον ἐφικνοῦνται γινόμενος, ἔσωθεν αὐτοὺς ἐλλάμπει, τοῦ νοῦ νοοῦντός τε καὶ τρεφομένου.

20 ξδ. Ἐτερόν ἐστὶν νοητόν, καὶ ἕτερον νοερόν. Τὸ γὰρ νοητὸν τροφή οἶά τις, ὡς εἴρηται, τοῦ νοεροῦ ἔστιν, εἴπερ τὸ νοούμενον, ὃ ἔστι νοητόν, μείζόν ἐστι καὶ προεπινοούμενον τοῦ νοοῦντος, ὃ ἔστι νοερόν. Νοερά γὰρ λέγεται ὅσα, διὰ τὸ νοῦς εἶναι, νοεῖ τὰ ὑπερκεείμενα νοητά· νοητὸν γὰρ ἔστι τὸ νοούμενον, ὅπερ
25 καὶ τροφή ἐστὶ τοῦ νοεροῦ, ἥτοι τοῦ νοοῦντος.

ξε. Ἰστέον ὡς ἔχει τὰ αἰτιατὰ τὰς τῶν αἰτίων ἐνδεχομένας

ξα'. Ἐπειδὴ παρακαλέσομε κι ἑμεῖς τὸ νοητὸ Δαβὶδ νὰ στείλει μὲ τὴν κιθάρᾳ του²⁸ τοὺς ἤχους τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ γνώσης στὸ νοῦ μας πού εἶναι τρελλὸς μὲ τὰ ὑλικά, καὶ ν' ἀποδιώξει τὸ πονηρὸ πνεῦμα πού μεταβάλλει τὶς αἰσθήσεις πρὸς τὰ ὑλικά, γιὰ νὰ μπορέσομε ν' ἀντιληφθοῦμε τὸ νόμο πνευματικὰ καὶ νὰ βροῦμε σ' αὐτὸν τὸν κρυμμένο μυστικὸ λόγο καὶ νὰ τὸν κἀνομε παντοτινὸ μας κτῆμα πρὸς ἐφόδιο τῆς αἰώνιας ζωῆς.

ξβ'. Κάθε ἐραστῆς τῆς σωτηρίας στηρίζεται ὅπωςδήποτε ἢ στὴν πράξη ἢ στὴ θεωρία. Γιατὶ χωρὶς ἀρετὴ καὶ γνώση κανένας ποτὲ καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν μπόρεσε νὰ ἐπιτύχει τὴ σωτηρία του, ἀφοῦ ἔργο τῆς ἀρετῆς εἶναι νὰ ρυθμίζει τὴν κίνηση τοῦ σώματος, ἀναχαιτίζοντας μὲ γνώση μὲ τὸν ὀρθὸ λογισμό, σὰν μὲ κάποιο χαλινάρι, τὴν ὁρμὴ τῆς πρὸς τὸ ἄπρεπο, καὶ ἔργο τῆς θεωρίας εἶναι νὰ ἐπιλέγει καὶ ν' ἀποφασίζει ὅσα καλὰ σκέφθηκε καὶ ἔκρινε μὲ φρόνηση.

ξγ'. Ἐπειδὴ αὐτὸ πού νοεῖ εἶναι νοερὸ κι αὐτὸ πού νοεῖται εἶναι νοητό, καὶ αὐτὸ πού νοεῖται εἶναι τροφή καὶ ὑπαρξη κατὰ κάποιο τρόπο ἐκεῖνο πού νοεῖ, εὐλόγα ὁ Θεός, ἐπειδὴ τὰ ἀσώματα ὄντα εἶναι νόες, ὁ ἴδιος γινόμενος σ' αὐτὰ νοούμενος καὶ νοητὸς ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή τους, τοὺς φωτίζει μέσα τους, ὥστε ὁ νοῦς καὶ νὰ νοεῖ καὶ νὰ τρέφεται.

ξδ'. Ἄλλο εἶναι τὸ νοητὸ καὶ ἄλλο τὸ νοερό. Τὸ νοητὸ εἶναι, ὅπως εἶπα, τροφή κατὰ κάποιο τρόπο τοῦ νοεροῦ, ἀφοῦ αὐτὸ πού νοεῖται, πού εἶναι τὸ νοητό, εἶναι μεγαλύτερο καὶ προεπινοούμενο ἀπὸ αὐτὸ πού νοεῖ, πού εἶναι τὸ νοερό. Νοητὸ δηλαδή εἶναι τὸ νοούμενο, πού εἶναι καὶ τροφή τοῦ νοεροῦ, ἥτοι ἐκείνου πού νοεῖ. Νοερά δηλαδή λέγονται ὅσα, μὲ τὸ νὰ εἶναι νοῦς, νοοῦν τὰ ὑπερ-κείμενά τους νοητά. Ἐνῶ νοητά εἶναι τὸ νοούμενο, πού εἶναι καὶ τροφή τοῦ νοεροῦ, ἥτοι ἐκείνου πού νοεῖ (τοῦ νοοῦντος).

ξε'. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὰ αἰτιατὰ ἔχουν τὶς εἰκόνες πού

εικόνας. Αίτιατά γάρ ἔστι πάντα τὰ παραχθέντα εἰς κτίσιν, αἷτια δὲ τὰ παραγαγόντα· οὐδεμία δὲ ἐμφέρεια τούτων πρὸς ἄλληλα, αἰτίων φημὶ καὶ αἰτιατῶν.

5 ξζ. Οὐκ ἔστιν ἀκριβοῦς ἐμφέρεια τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τοῖς αἰτίοις, ἀλλ' ἔχει μὲν τὰ αἰτιατά τὰς τῶν αἰτίων ἐνδεχομένης εἰκόνας, αὐτὰ δὲ τὰ αἷτια τῶν αἰτιατῶν ἐξήρηται καὶ ὑπερίδρυνται κατὰ τὸν τῆς οἰκειᾶς ἀρχῆς λόγον. Καὶ γὰρ περισσῶς καὶ οὐσιωδῶς προένεστι τὰ τῶν αἰτιατῶν τοῖς αἰτίοις.

10 ξζ. Αἷτιατά ἔστι πάντα τὰ παραχθέντα εἰς κτίσιν, εἴτε ἐν οὐρανῶ, εἴτε ἐπὶ γῆς· αἷτια δὲ τὰ παραγαγόντα, τουτέστιν αἷ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας Τριάδος. Πρόδηλον οὖν, ὅτι οὐδεμία ἐμφέρεια τούτων πρὸς ἄλληλα, αἰτίων φημὶ καὶ αἰτιατῶν.

15 ξη. Δέον εἰδέναί τὸν καθ' ἡμᾶς νοῦν τὴν μὲν ἔχειν δύναμιν εἰς τὸ νοεῖν, δι' ἧς τὰ νοητὰ βλέπει, τὴν δὲ ἔνωσιν ὑπεραίρουσαν τοῦ νοῦ τὴν φύσιν, δι' ἧς συνάπτεται πρὸς τὰ ἐπέκεινα ἑαυτοῦ. Κατὰ ταύτην οὖν τὰ θεῖα νοητέον, οὐ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅλους ἑαυτοὺς ὅλων ἑαυτῶν ἐξισταμένους, καὶ ὅλους Θεοῦ γινομένους. Κρεῖττον γὰρ εἶναι Θεοῦ, καὶ μὴ ἑαυτῶν. Οὕτω γὰρ ἔσται τὰ θεῖα δοτὰ τοῖς μετὰ Θεοῦ γινομένοις

20 ξθ. Ὁ νοῦς νοεῖν βουλόμενος, κάτεισιν ἑαυτοῦ εἰς τὰς νοήσεις καταβαίνων. Αἷ γὰρ νοήσεις κατώτεραί εἰσι τοῦ νοοῦντος, ὡς νοούμεναι καὶ καταλαμβανόμεναι, καὶ σκεδασμὸς εἰκότως καὶ μερισμὸς τῆς ἐνότητος τοῦ νοῦ αὐτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ νοῦς ἀπλοῦς καὶ ἀμερῆς, αἷ δὲ νοήσεις παμπληθεῖς καὶ σκεδασταί, καὶ 25 οἷον εἶδη τοῦ νοῦ. Διὰ τοῦτο τὰ νοερά, τουτέστι τὰ νοοῦντα, ἐ-

ἀκολουθοῦν τὰ αἷτια. Γιατὶ αἷτιατὰ εἶναι ὅσα ἔφτασαν στὴ δημιουργία, ἐνῶ αἷτια ἐκεῖνα ποὺ τὰ δημιούργησαν, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ὁμοιότητα ἀνάμεσά τους, ἐννοῶ στὰ αἷτια καὶ τὰ αἷτιατὰ.

ξζ'. Δὲν ὑπάρχει ἀκριβῆς ὁμοιότητα μεταξὺ τῶν αἰτίων καὶ τῶν αἷτιατῶν, ἀλλ' ἔχουν βέβαια τὰ αἷτια τὶς εἰκόνες ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ αἷτια, τὰ ἴδια τὰ αἷτια ὅμως εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ αἷτιατὰ καὶ ἐγκατεστημένα πάνω ἀπὸ αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς ἀρχῆς τους. Γιατὶ κατὰ περίσσεια καὶ κατὰ τὴν οὐσία προϋπάρχουν τὰ αἷτιατὰ μέσα στὰ αἷτια.

ξζ'. Αἷτιατὰ εἶναι ὅλα ὅσα ἔχουν παραχθεῖ καὶ ἦρθαν στὴ δημιουργία, εἴτε στὸν οὐρανὸ εἴτε στὴ γῆ, ἐνῶ αἷτια ἐκεῖνα ποὺ τὰ ἔχουν παραγάγει, δηλαδή οἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἀγίας Τριάδας. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο, ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμιά ὁμοιότητα αὐτῶν μεταξὺ τους, ἐννοῶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν αἷτιατῶν.

ξη'. Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι ὁ νοῦς μας ἔχει ἀπὸ τὴ μιὰ τὴ δύναμη νὰ νοεῖ, μὲ τὴν ὁποία βλέπει τὰ νοητά, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἔνωση ποὺ ξεπερνᾷ τὴ φύση τοῦ νοῦ μὲ τὴν ὁποία συνάπτεται πρὸς τὰ πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Σύμφωνα μ' αὐτὴ λοιπὸν πρέπει νὰ νοοῦμε τὰ θεῖα, ὄχι σύμφωνα μ' ἐμᾶς, ἀλλὰ ὀλόκληροι ἐμεῖς νὰ ἐξερχόμαστε ἀπὸ ὀλόκληρους τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ὀλόκληροι νὰ παραδιδόμαστε στὸν Θεό. Γιατὶ εἶναι καλύτερο ν' ἀνήκομε στὸν Θεὸ κι ὄχι στὸν ἑαυτὸ μας. Καθόσον ἔτσι μποροῦν νὰ δοθοῦν τὰ θεῖα σ' ἐκείνους ποὺ ἀνήκουν στὸν Θεό.

ξθ'. Ὁ νοῦς θέλοντας νὰ νοεῖ κατέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του κατεβαίνοντας στὶς νοήσεις. Γιατὶ οἱ νοήσεις εἶναι κατώτερες ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ νοεῖ, ἐπειδὴ νοοῦνται καὶ κατανοοῦνται καὶ εἶναι εὐλόγα διασκορπισμὸς καὶ μερισμὸς τῆς ἐνότητος τοῦ ἴδιου τοῦ νοῦ. Ὁ νοῦς δηλαδή εἶναι ἀπλὸς καὶ χωρὶς μέρη, ἐνῶ οἱ νοήσεις εἶναι πολυπληθεῖς καὶ διασκορπίζονται καὶ εἶναι σὰν εἶδη τοῦ νοῦ. Γι' αὐτὸ τὰ νοερά, δηλαδή αὐτὰ ποὺ νοοῦν, εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὰ

λάττονά ἐστι τῶν νοητῶν, ἤγουν τῶν νοουμένων. Ἐνωσιν δὲ φησι τοῦ νοῦ, καθὼς ἐν τοῖς ἐξῆς σαφέστερον λέγει, δι' ἧς πρὸς τὰ ἐπέκεινα ἑαυτοῦ ἀνατείνεται, ἤγουν τῇ περὶ Θεοῦ προσβάλλει θεωρία· τὸ πάντων ἐκσιτῆναι τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν, 5 ἔτι δὲ καὶ τῆς οἰκείας κινήσεως, εἴθ' οὕτως τῆς θείας γνώσεως δέξασθαι τὴν ἀκτῖνα.

ο'. Εἰ κινεῖται ἀναλόγως ἑαυτῷ νοερῶς τὸν νοερόν, καὶ νοεῖ πάντως· εἰ δὲ νοεῖ, καὶ ἐρᾷ πάντως τοῦ νοηθέντος· εἰ δὲ ἐρᾷ, καὶ πάσχει πάντως τὴν πρὸς αὐτὸ ὡς ἐραστὸν ἔκστασιν· εἰ δὲ πά- 10 σχει, δῆλον ὅτι καὶ ἐπείγεται· εἰ δὲ ἐπείγεται, καὶ ἐπιτείνει πάντως τὸ σφοδρὸν τῆς κινήσεως. Εἰ δὲ ἐπιτείνει σφοδρῶς τὴν κίνησιν, οὐχ ἴσταται μέχρις ἂν γένηται ὅλον ἐν ὅλῳ τῷ ἐραστῷ καὶ ὑφ' ὅλου περιληφθῆ ἔκουσίως, ὅλον κατὰ προαίρεσιν τὴν σωτήριον περιγραφὴν δεχόμενον, ἢ ὅλον ὅλῳ ποιωθῆ τῷ περιγρά- 15 φοντι, ὡς μηδ' ὅλως λοιπὸν βούλεσθαι ἐξ ἑαυτοῦ αὐτὸ ἐκεῖνο ὅλον γνωρίζεσθαι δύνασθαι τὸ περιγραφόμενον, ἀλλ' ἐκ τοῦ περιγράφοντος, ὡς ἀῆρ διόλου πεφωτισμένος φωτί, καὶ πυρὶ σίδηρος ὅλος ὅλῳ πεπυρακτωμένος, ἢ εἴ τι ἄλλο τῶν τοιούτων ἐστί

οα'. Πολλὴ ἦ πρὸς τὰ νοούμενα τῶν νοούντων, καὶ πρὸς τὰ 20 αἰσθητὰ τῶν αἰσθανομένων σχέσις· Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος τυγχάνων αἰσθητικοῦ, διὰ τῆς κατ' ἐπαλλαγὴν πρὸς ἑκάτερα τὰ τῆς κτίσεως τμήματα φυσικῆς σχέσεώς τε καὶ ιδιότητος, καὶ περιγράφεται καὶ περιγράφει· τὸ μὲν τῇ οὐσίᾳ, τὸ δὲ τῇ δυνάμει. Περιγράφεσθαι γὰρ τοῖς νοητοῖς καὶ αἰσθητοῖς, 25 ὡς ψυχὴ τυγχάνων καὶ σῶμα, καὶ περιγράφειν ταῦτα κατὰ δύναμιν πέφυκεν, ὡς νοῶν καὶ αἰσθανόμενος· ὁ δὲ Θεὸς ἀπλῶς καὶ ἀορίστως ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα ἐστί, τὰ περιέχοντά τε καὶ περιεχόμενα, ὡς πᾶσι παντελῶς ἄσχετος ὢν.

νοητά, δηλαδή ἀπὸ αὐτὰ πού νοοῦνται. Ἐνωση τοῦ νοῦ λέγει, ὅπως ἐπαναλαμβάνει σαφέστερα παρακάτω, αὐτὴν μὲ τὴν ὁποία αὐτὸς ἐπεκτείνεται στὰ πέρα ἀπὸ αὐτὸν, δηλαδή προσεγγίζει τὴ θεωρία περὶ Θεοῦ, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ, καὶ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν κίνηση, καὶ τὴν ἀποδοχὴ ἔπειτα τῆς ἀκτίνας τῆς θείας γνώσης.

ο'. Ἄν τὸ νοερὸ κινεῖται νοερὰ ἀνάλογα μὲ τὸν ἑαυτὸ του, ὅπωςδὴποτε καὶ νοεῖ· καὶ ἂν νοεῖ, ὅπωςδὴποτε καὶ ἀγαπᾷ ἐκεῖνο πού νοήθηκε· καὶ ἂν ἀγαπᾷ, καὶ πάσχει ὅπωςδὴποτε, ὡς ἐραστό, τὴν ἔκσταση πρὸς αὐτό· καὶ ἂν πάσχει, εἶναι φανερὸ καὶ ὅτι ἐπείγεται· καὶ ἂν ἐπείγεται, ὅπωςδὴποτε καὶ ἐπιτείνει τὴ σφοδρότητα τῆς κίνησης. Καὶ ἂν ἐπιτείνει μὲ σφοδρότητα τὴν κίνησή του, δὲν σταματᾷ μέχρι πού νὰ φθάσει ὅλο σὲ ὅλο τὸ ἐραστό καὶ θέλοντας νὰ περιληφθεῖ ἀπὸ ὅλο, δεχόμενο ὀλόκληρο μὲ τὴ θέλησή του τὴ σωτήρια περιγραφή, γιὰ νὰ πάρει ὅλο ὅλη τὴν ποιότητα ἐκείνου πού τὸ περιγράφει, ὥστε νὰ μὴ θέλει καθόλου στὸ ἐξῆς ὀλόκληρο αὐτὸ τὸ περιγραφόμενο νὰ γνωρίζεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνο πού τὸ περιγράφει, ὅπως ὁ ἀέρας φωτισμένος ἐξολοκλήρου ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ ὁ σίδηρος πυρακτωμένος ὅλος ἀπὸ ὅλη τὴ φωτιά, καὶ ὅποιο ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει.

οα'. Εἶναι μεγάλη ἡ σχέση ἐκείνων πού νοοῦν πρὸς τὰ νοούμενα καὶ αὐτῶν πού αἰσθάνονται πρὸς ἐκεῖνα πού συλλαμβάνονται μὲ τὴν αἴσθηση. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα μὲ αἰσθήσεις μὲ τὴν ἀμοιβαία φυσικὴ σχέση καὶ ιδιότητα πρὸς τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο τμήματα τῆς κτίσης καὶ περιγράφεται καὶ περιγράφει· τὸ ἓνα γίνεται κατὰ τὴν οὐσία, καὶ τὸ ἄλλο κατὰ τὴ δύναμη. Ἀπὸ τὴ φύση του δηλαδή περιγράφεται ἀπὸ τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ, ἐπειδὴ εἶναι ψυχὴ καὶ σῶμα, καὶ τὰ περιγράφει κατὰ δύναμη, ἐπειδὴ νοεῖ καὶ αἰσθάνεται. Ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀπλὰ καὶ ἀπεριόριστα πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, τόσο ἀπὸ ἐκεῖνα πού περιέχουν, ὅσο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού περιέχονται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καμμιὰ ἀπολύτως σχέση μαζί της.

οβ'. Πᾶσα ἡδονὴ τῶν ἀπηγορευμένων, ἐκ πάθους διὰ μέσης αἰσθήσεως πρὸς τι πάντως γίνεσθαι πέφυκεν αἰσθητόν. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τί ἐστὶν ἡδονή, ἢ εἶδος αἰσθήσεως, ἐν τῷ αἰσθητικῷ διὰ τινος αἰσθητοῦ μορφουμένη, ἢ τρόπος αἰσθητικῆς ἐνεργείας
 5 κατ' ἐπιθυμίαν ἄλογον συνιστάμενος. Ἐπιθυμία γὰρ αἰσθήσει προστεθεῖσα, εἰς ἡδονὴν μεταπίπτει, εἶδος αὐτῆ ἐπάγουσα· καὶ αἰσθησις κατ' ἐπιθυμίαν κινηθεῖσα, ἡδονὴν ἀπεργάζεται, τὸ αἰσθητόν προσλαβοῦσα. Γινόντες οὖν οἱ ἅγιοι, ὅτι διὰ μέσης σαρκὸς πρὸς τὴν ὕλην ἢ ψυχὴν παρὰ φύσιν κινουμένη τὴν χοϊκὴν
 10 μορφήν ὑποδύεται, διὰ μέσης μᾶλλον ψυχῆς κατὰ φύσιν αὐτοὶ πρὸς τὸν Θεὸν κινούμενοι, καὶ τὴν σάρκα τῷ Θεῷ προεπόντως οἰκειῶσαι διενοήθησαν, δι' ἀσκήσεως ἀρετῶν ἐνδεχομένως αὐτὴν ταῖς θείαις ἐμφάσεσι καλλωπίσαντες.

ογ'. Μεγαλοφυῶς οἱ ἅγιοι, κατὰ τὸν ἀληθῆ καὶ ἄπταιστον
 15 τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως τρόπον, τὸν παρόντα τῶν σκαμμάτων αἰῶνα διέβησαν· τὴν μὲν αἰσθησὶν ἀπλοῦς διὰ μέσου τοῦ λόγου πρὸς τὸν νοῦν τοὺς τῶν ὄντων ἔχοντα λόγους ἐνώσαντες, τὸν δὲ νοῦν, τῆς περὶ τὰ ὄντα πάντα κινήσεως καθαρῶς ἀπολυθέντα καὶ αὐτῆς τῆς καθ' αὐτὸν φυσικῆς ἐνεργείας ἡρεμοῦντα, τῷ Θεῷ
 20 προσκομίσαντες, καθ' ὃν, ὀλικῶς πρὸς Θεὸν συναχθέντες, ὅλοι ὄλω Θεῷ ἐγκραθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος ἠξιώθησαν, ὅλην τοῦ ἐπουρανίου, κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώποις, τὴν εἰκόνα φορέσαντες, καὶ τοσοῦτον ἔλξαντες τῆς θείας ἐμφάσεως, εἰ θέμις τοῦτο εἰπεῖν, ὅσον ἐλχθέντες αὐτοὶ τῷ Θεῷ ἐνετέθησαν.

25 οδ'. Ἀλλήλων εἶναι φασὶ παραδείγματα τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοσοῦτον τῷ ἀνθρώπῳ τὸν Θεὸν διὰ φιλανθρωπίαν ἀνθρωπιζέσθαι, ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν τῷ Θεῷ δι' ἀγάπης δυνηθεὶς ἀπεθέωσε· καὶ τοσοῦτον ὑπὸ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον

οβ'. Κάθε ἡδονὴ ἀπὸ τὶς ἀπαγορευμένους συμβαίνει νὰ γίνεται ὀπωσδήποτε ἀπὸ πάθος μέσω μιᾶς αἴσθησης πρὸς κάποιο αἰσθητό. Γιατὶ ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ εἶδος αἴσθησης ποῦ διαμορφώνεται στὴν αἰσθητικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς μέσω κάποιου αἰσθητοῦ, ἢ τρόπος ἐνέργειας τῆς αἴσθησης ποῦ προκύπτει ἀπὸ μιὰ ἄλογη ἐπιθυμία. Γιατί, ὅταν ἡ ἐπιθυμία προστεθεῖ στὴν αἴσθηση, μεταβάλλεται σὲ ἡδονή, δίνοντάς της εἶδος. Καὶ ἡ αἴσθηση ποῦ τὴν κινεῖ ἡ ἐπιθυμία προκαλεῖ τὴν ἡδονή, προσλαμβάνοντας τὸ αἰσθητό. Ἀντιλαμβανόμενοι λοιπὸν οἱ ἅγιοι ὅτι ἡ ψυχὴ, ἂν πορεύεται παρὰ φύση μέσω τῆς σάρκας πρὸς τὴν ὕλη, ντύνεται τὴ χοϊκὴ μορφή, κινούμενοι αὐτοὶ μέσω τῆς ψυχῆς μᾶλλον πρὸς τὸν Θεὸ, σκέφθησαν νὰ οἰκειώσουν μὲ πρέποντα τρόπο τὴ σάρκα στὸν Θεό, καλλωπίζοντάς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν μὲ τὶς θεῖες ἀνταύγειες μέσω τῆς ἄσκησης τῶν ἀρετῶν.

ογ'. Οἱ ἅγιοι μὲ τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀλάνθαστο τρόπο τῆς κατὰ φύση κίνησης διὰβηκαν λαμπρὰ τὸν παρόντα αἰῶνα τῶν ἀγωνιστικῶν σκαμμάτων, ἐνώνοντας τὴν αἴσθηση μέσω τοῦ λόγου μὲ τὸ νοῦ ποῦ ἔχει ἀπλούς τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ ἐλευθερώνοντας τὸ νοῦ τελείως ἀπὸ τὴν κίνηση γύρω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα καὶ κρατώντας τὸν ἥρεμο ὡς πρὸς τὴ δική του φυσικὴ ἐνέργεια, τὸν προσκόμισαν στὸν Θεό. Κι ἀφοῦ μὲ τὸ νοῦ συνάχτηκαν ὀλικὰ στὸν Θεὸ καὶ ἀξιώθηκαν νὰ ἀναμιχθοῦν πνευματικὰ ὅλοι μὲ ὅλο τὸν Θεό, ντύθηκαν ὅλη τὴν εἰκόνα, ὅσο εἶναι δυνατό στὸς ἀνθρώπους, τοῦ ἐπουρανίου²⁹, καὶ εἴλκυσαν τόση ἀπὸ τὴ θεία ἀνταύγεια, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ πῶ αὐτό, ὅσο ἐλκύσθησαν οἱ ἴδιοι καὶ εἰσῆλθαν μέσα στὸ Θεό.

οδ'. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος χρησιμεύουν ὁ ἓνας ὡς παράδειγμα τοῦ ἄλλου, καὶ σὲ τόσο βαθμὸ γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ φιλανθρωπία ὁ Θεὸς ἐξανθρωπίζεται, σὲ ὅσον μπόρεσε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ νὰ θεώσει τὸν ἑαυτό του. Καὶ τόσο ἀρπάζεται ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸ νοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ τὸν γνωρί-

κατὰ νοῦν ἀρπάζεσθαι πρὸς τὸ γνωστόν, ὅσον ὁ ἄνθρωπος τὸν ἀόρατον φύσει Θεὸν διὰ τῶν ἀρετῶν ἐφάνέρωσε.

οε'. Πᾶς ὁ τὰ μέλη νεκρώσας τὰ ἐπὶ γῆς καὶ ὄλον ἑαυτοῦ τῆς σαρκὸς κατασβέσας τὸ φρόνημα, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν διόλου
5 σχέσιν ἀποσεισάμενος, δι' ἧς ἢ τῷ Θεῷ μόνῳ χρεωστούμενη παρ' ἡμῶν ἀγάπη μερίζεται, καὶ ἀρνησάμενος πάντα τὰ τῆς σαρκὸς καὶ κόσμου γνωρίσματα τῆς θείας ἔνεκεν χάριτος, ὥστε καὶ λέγειν δύνασθαι μετὰ τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου, «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;» καὶ τὰ ἐ-
10 ξῆς, ὁ τοιοῦτος «ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ καὶ ἀγενεαλόγητος» κατὰ τὸν μέγαν Μελχισεδὲκ γέγονεν, οὐκ ἔχων ὅπως ὑπὸ σαρκὸς κρατηθῆ καὶ φύσεως, διὰ τὴν γεγεννημένην πρὸς τὸ πνεῦμα συνάφειαν.

οζ'. Τὸ πέρας τῆς παρουσίας ζωῆς οὐ δίκαιον οἶμαι θάνατον
15 ὀνομάζειν, ἀλλὰ θανάτου ἀπαλλαγὴν, καὶ φθορᾶς χωρισμόν, καὶ δουλείας ἐλευθερίαν, καὶ ταραχῆς παύλαν, καὶ πολέμων ἀναίρεσιν, καὶ σκότους ὑποχώρησιν, καὶ πόνων ἄνεσιν, καὶ θρόσματος ἡρεμίαν, καὶ αἰσχύνης συγκάλυμμα, καὶ παθῶν ἀποφυγὴν, καὶ πάντων, ἵνα συνελὼν εἶπω, τῶν κακῶν περιγραφὴν,
20 ἅπερ δι' ἐκουσίου νεκρώσεως οἱ ἅγιοι κατορθώσαντες, ξένους ἑαυτοῦ τοῦ θίου καὶ παρεπιδήμους παρέστησαν. Κόσμῳ τε γὰρ καὶ σῶματι καὶ ταῖς ἐξ αὐτῶν ἐπαναστάσεσι γενναίως μαχόμενοι καὶ τὴν ἐξ ἀμφοῖν κατὰ τὴν τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ αἰσθητὰ συμπλοκὴν παραγενομένην ἀπάτην ἀποπνίξαντες, ἀδούλωτον
25 ἑαυτοῖς ἐφύλαξαν τῆς ψυχῆς τὸ ἀξίωμα.

οζ'. Τεκμήριον οὐ σμικρὸν τοῦ φυσικῶς ἡμῖν ἐνεσπάρθαι τὴν τῆς προνοίας γνῶσιν ἢ φύσις αὐτὴ δίδωσιν, ὅπηνίκα ἂν ἡμᾶς ἀδιδάκτως ὥσπερ ὠθοῦσα πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῶν εὐχῶν ἐν ταῖς ἐξαίφνης περιστάσεσιν, ἐκεῖθεν ζητεῖν τὴν σωτηρίαν

σει αὐτόν, ὅσο ὁ ἄνθρωπος μὲ τις ἀρετὲς του φανέρωσε τὸν ἀόρατο κατὰ τὴ φύση Θεό.

οε'. Καθένας ποὺ νέκρωσε τὰ ἐπίγεια μέλη του³⁰ καὶ καταμάρανε ὅλο τὸ φρόνημα τῆς σάρκας καὶ ἀποτίναξε τελείως τὴ σχέση του πρὸς αὐτή, ποὺ μὲ αὐτὴν μοιράζεται ἡ ἀγάπη μας ποὺ τὴ χρωστοῦμε στὸν Θεὸ μόνο καὶ μαζὶ ἀρνήθηκε ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς σάρκας καὶ τοῦ κόσμου γιὰ χάρη τῆς θείας χάριτος, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ λέγει μαζὶ μὲ τὸν μακάριο Παῦλο τὸν ἀπόστολο, «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ;»³¹ καὶ τὰ παρακάτω, αὐτὸς κατέστη «δίχως πατέρα καὶ δίχως μητέρα καὶ δίχως γενεά», σύμφωνα μὲ τὸν μεγάλο Μελχισεδέκ³², καὶ δὲν ὑπάρχει μὲ τί νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὴ φύση, ἐξαιτίας τῆς συνάφειάς του μὲ τὸ Πνεῦμα.

οστ'. Τὸ τέλος τῆς παρούσας ζωῆς δὲν εἶναι δίκαιο νὰ τὸ ὀνομάζομε θάνατο, ἀλλὰ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ θάνατο, καὶ χωρισμὸ ἀπὸ τὴ φθορὰ, καὶ ἐλευθερία ἀπὸ τὴ δουλεία, καὶ παύση τῆς ταραχῆς, καὶ ἄνεση ἀπὸ τοὺς πόνους, καὶ ἡρεμία ἀπὸ τὸν ἀναβρασμὸ, καὶ συγκάλυψη τῆς αἰσχύνης, καὶ ἀποφυγὴ τῶν παθῶν, καί, γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, περιγραφὴ ὅλων τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ἐπέτευχαν οἱ ἅγιοι μὲ ἐκούσια νέκρωση, καὶ παρουσίασαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ξένους τῆς ζωῆς καὶ παρεπίδημους³³. Γιατί, μαχόμενοι γενναῖα πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸ σῶμα καὶ τὶς ἐπαναστάσεις του καὶ καταπνίγοντας τὴν προερχόμενη κι ἀπὸ τὰ δύο ἀπάτη κατὰ τὴ συμπλοκὴ τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητὰ, φύλαξαν ἀδούλωτη τὴν ἀξία τῆς ψυχῆς τους.

οζ'. Ἀπόδειξη ὄχι μικρὴ, ὅτι σπάρθηκε φυσικὰ σ' ἐμᾶς ἡ γνώση τῆς πρόνοιας, μᾶς δίνει ἡ ἴδια ἡ φύση, ὅταν μᾶς προετοιμάζει, χωρὶς διδασκαλία, σὰ νὰ μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὸν Θεὸ μὲ τὶς προσευχῆς μας στοὺς αἰφνίδιους κινδύνους, νὰ ζητοῦμε ἀπὸ ἐκεῖνον τὴ

30. Κολ. 3, 5.

32. Ἐβρ. 7, 3.

31. Ρωμ. 8, 35.

33. Α' Πέτρ. 2, 11.

παρασεκνάζη. Ὑπ' ἀνάγκης γὰρ ἄφνω συλληφθέντες, ἀπροαιρέτως πρὶν τι σκέψασθαι, τὸν Θεὸν ἐπιδοώμεθα, ὡς ἂν τῆς προνοίας αὐτῆς πρὸς ἑαυτήν, καὶ λογισμῶν χωρὶς, ἐλκούσης ἡμᾶς, καὶ τὸ τάχος τῆς ἐν ἡμῖν νοεραῶς νικώσης δυνάμεως, καὶ πάντων
5 ἰσχυροτέραν τὴν θείαν προδεικνυούσης βοήθειαν. Οὐκ ἂν δὲ ἡμᾶς ἤγεν ἀπροαιρέτως ἢ φύσις ἐπὶ τὸ μὴ φύσιν ἔχον γίνεσθαι· πᾶν δὲ τὸ ὀπωϋν φυσικῶς ἐπόμενον, ὡς πᾶσιν εὐδηλον, ἰσχυρὰν ἔχει καὶ ἀκαταμάχητον κατὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν.

10 οἱ. Ἐπειδὴ τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθὰ τὰ δὲ φαῦλα, ταῦτα δὲ ἢ παρόντα ἐστὶν ἢ μέλλοντα, προσδοκώμενον μὲν ἀγαθὸν ἐπιθυμίαν καλεῖ, παρὸν δὲ ἡδονήν· καὶ πάλιν προσδοκώμενον μὲν κακὸν φόβον, παρὸν δὲ λύπην, ὡς εἶναί τε καὶ θεωρεῖσθαι περὶ μὲν τὰ καλὰ, εἴτε τὰ ὄντως ὄντα εἴτε τὰ νομιζόμενα,
15 τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, περὶ δὲ τὰ φαῦλα τὴν λύπην καὶ τὸν φόβον. Καὶ γὰρ ἐπιτυγχάνουσα μὲν ἢ ἐπιθυμία, ἡδονὴν ἐργάζεται, ἀποτυγχάνουσα δὲ, λύπην.

οἱ. Κακὸν εἶναί φασι πᾶσαν λύπην τῇ ἑαυτῆς φύσει. Κἂν γὰρ ὁ σπουδαῖος ἐπ' ἀλλοτριόις λυπῆται κακοῖς, ὡς ἐλεήμων,
20 ἀλλ' οὐ προηγουμένως κατὰ πρόθεσιν, ἀλλ' ἐφεπομένως κατὰ περίστασιν· ὁ δὲ θεωρητικός, κἂν τούτοις ἀπαθῆς διαμένει, συνάψας ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ τῶν τῆδε πάντων ἀλλοτριώσας

π. Οἱ ἅγιοι πάντες τοῦ θείου καὶ ἀπλανοῦς λόγου γνησίως ἐπειλημμένοι, τὸν αἰῶνα τοῦτον διέβησαν, οὐδενὶ τῶν ἐν αὐτῷ
25 τερπνῶν τὸ τῆς ψυχῆς ἵχνος ἐναπερείσαντες. Πρὸς γὰρ τοὺς ἄκρους τῶν ἀνθρώπων ἐφικτῶν περὶ Θεοῦ λόγους, τῆς ἀγαθότητός τε φημι καὶ τῆς ἀγάπης, μάλα γε εἰκότως τὸν νοῦν ἀναπετάσαντες, οἷς κινηθέντα τὸν Θεὸν τὸ εἶναί τε δοῦναι τοῖς οὖσι καὶ τὸ εὖ εἶναι χαρίσασθαι ἐπαιδεύθησαν, εἴπερ κίνησιν ἐπὶ

σωτηρία. "Όταν δηλαδή ξαφνικά βρεθοῦμε σὲ κάποια ἀνάγκη, χωρίς νὰ τὸ θέλομε καὶ προτοῦ σκεφτοῦμε κάτι, φωνάζομε βοηθὸ μας τὸν Θεό. Καὶ τότε ἡ πρόνοια, σὰ νὰ μᾶς ἔλκει ἡ ἴδια πρὸς τὸν ἑαυτὸ της καὶ δίχως λογισμοῦς, καὶ νικώντας τὴν ταχύτητα τῆς νοερῆς δυνάμεώς μας, δείχνει ἰσχυρότερη ἀπὸ ὅλα τὴ θεία βοήθεια. Δὲν θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε βέβαια ἡ φύση χωρίς τὴ θέλησή μας σ' αὐτὸ πὺ δὲν ἔχει φύση νὰ γίνεται, καὶ κάθε τι πὺ ἀκολουθεῖ φυσικὰ ὁποιοδήποτε, ὅπως εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, ἔχει ἰσχυρὴ κι ἀκαταμάχητη δύναμη γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας.

ση'. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ ὄντα ἄλλα εἶναι ἀγαθὰ καὶ ἄλλα φαῦλα, καὶ αὐτὰ ἢ εἶναι παρόντα, ἢ μελλοντικά, τὸ ἀγαθὸ πὺ προσδοκοῦμε τὸ καλεῖ ἐπιθυμία, ἐνῶ τὸ παρὸν ἡδονή· καὶ πάλι τὸ προσδοκώμενο κακὸ τὸ καλεῖ φόβο, ἐνῶ τὸ παρὸν λύπη, ὥστε νὰ εἶναι καὶ νὰ θεωροῦνται σχετικὰ μὲ τὰ καλὰ, εἴτε αὐτὰ πὺ πραγματικὰ εἶναι εἴτε αὐτὰ πὺ νομίζονται, ἢ ἡδονὴ καὶ ἢ ἐπιθυμία, ἐνῶ σχετικὰ μὲ τὰ φαῦλα, ἢ λύπη καὶ ὁ φόβος. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία, ὅταν εὐοδωθεῖ, προκαλεῖ ἡδονή, ἐνῶ ὅταν ἀποτύχει, λύπη.

οθ'. Κακὸ εἶναι, λένε, κάθε λύπη σύμφωνα μὲ τὴ φύση της. Κι ἂν ἀκόμα δηλαδή λυπᾶται ὁ σπουδαῖος γιὰ τὶς ξένες συμφορές, ὡς ἐλεήμων, ὅμως ὄχι προηγουμένως θέλοντας, ἀλλὰ ἀκολουθώντας κατὰ περίστασι. Ὁ θεωρητικὸς ὅμως παραμένει ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ ἀπαθής, ἐπειδὴ ἔχει συνάψει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸν Θεὸ κι ἔχει ἀποξενωθεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδῶ.

π'. Οἱ ἅγιοι ὅλοι στηριγμένοι γνήσια στὸν θεῖο καὶ ἀπλανῆ λόγο, διάβηκαν τοῦτον τὸν αἰῶνα, χωρίς ν' ἀφήσουν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ τερπνά του τὸ ἴχνος τῆς ψυχῆς τους. Γιατὶ, ἀνοίγοντας τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ τους, ὅπως εἶναι πολὺ φυσικὸ, πρὸς τοὺς ἀκραίους περὶ Θεοῦ λόγους, ὅσο εἶναι δυνατὸ στοὺς ἀνθρώπους, ἐννοῶ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγάπη, διδάχθησαν ἀπὸ τί κινήθηκε ὁ Θεὸς κι ἔδωσε τὸ εἶναι στὰ ὄντα καὶ χάρισε τὴ μακαριότητα, ἂν βέβαια εἶναι ἐπιτρεπτὸ νὰ ποῦμε κίνηση γιὰ τὸν Θεό, τὸν μόνο ἀκίνητο,

Θεοῦ τοῦ μόνου ἀκινήτου θέμις εἶπεῖν, ἀλλὰ μὴ μᾶλλον βούλη-
σιν, τὴν πάντα κινουσάν τε καὶ εἰς τὸ εἶναι παράγουσαν καὶ συν-
έχουσαν, κινουμένην δὲ οὐδαμῶς οὐδέποτε.

πα'. Ἡ ψυχὴ οὐσία νοερά τε καὶ λογικὴ ὑπάρχουσα, καὶ
5 νοεῖ καὶ λογίζεται, δύνάμιν μὲν ἔχουσα τὸν νοῦν, κίνησιν δὲ τὴν
νόησιν, ἐνέργειαν δὲ τὸ νόημα. Πέρας γὰρ τοῦτο τῆς τε τοῦ νο-
οῦντος καὶ τοῦ νοουμένου νοήσεώς ἐστίν, ὡς περιοριστικὸν τῆς
πρὸς ἄλληλα τῶν ἄκρων ὑπάρχον σχέσεως. Νοοῦσα γὰρ ἡ
ψυχὴ, ἴσταται τοῦ νοεῖν ἐκεῖνο τὸ νοηθὲν μετὰ τὴν αὐτοῦ νόη-
10 σιν. Τὸ γὰρ νοηθὲν ἅπαξ, οὐκέτι τὴν πρὸς τὸ νοηθῆναι πάλιν ἐκ-
καλεῖται τῆς ψυχῆς δύνάμιν· καὶ καθ' ἕκαστον νόημα οὕτω στά-
σιν δέχεται τῆς ποιᾶς ἐπὶ τῷ νοήματι τοῦ νοηθέντος νοήσεως

πβ'. Ὡσπερ ἡ ἄγνοια διαιρετικὴ τῶν πεπλανημένων ἐστίν,
οὕτως ἡ τοῦ νοητοῦ φωτὸς παρουσία συναγωγὸς καὶ ἐνωτικὴ
15 τῶν φωτιζομένων ἐστὶ καὶ τελειωτικὴ καὶ ἐπιστρεπτικὴ, πρὸς τὸ
ὄντως ὄν ἀπὸ τῶν πολλῶν δοξασμάτων ἐπιστρέφουσα, καὶ τὰς
ποικίλας ὄψεις, ἧ κυριώτερον εἶπεῖν, φαντασίας, εἰς μίαν ἀληθῆ
καὶ καθαρὰν καὶ μονοειδῆ συνάγουσα γνῶσιν, καὶ ἐνὸς καὶ ἐνω-
τικοῦ φωτὸς ἐμπιπλῶσα.

20 πγ'. Ταυτόν ἐστίν τῷ ἀγαθῷ τὸ καλόν, ὅτι τοῦ καλοῦ καὶ
ἀγαθοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν πάντα ἐφίεται, καὶ οὐκ ἔστι τι τῶν
ὄντων, ὃ μὴ μετέχει τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ. Πᾶσι γὰρ ἐστὶ τὸ
καλὸν καὶ ἀγαθόν, ὡς ὄντως ἀγαστόν, ἐφετόν καὶ ἐραστόν καὶ
ἀρεστόν καὶ αἰρετόν καὶ ἀγαπητόν. Σημείωσαι δὲ πῶς ὁ θεῖος
25 ἔρωσ, ἐν τῷ ἀγαθῷ προϋπάρχων, ἔτεκε τὸν ἐν ἡμῖν ἀγαθὸν
ἔρωτα, δι' οὗ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐφιέμεθα, κατὰ τὸν εἰπόντα,
«Ἐραστὴς ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς», καὶ «Ἐράσθητι αὐ-
τῆς, καὶ τηρήσει σε· περιχαράκωσον αὐτήν, καὶ ὑψώσει σε».

ἀλλ' ὄχι μᾶλλον βούληση, πού κινεῖ τὰ πάντα καὶ τὰ φέρνει στήν ὑπαρξή καὶ τὰ συγκρατεῖ, ἐνῶ αὐτὴ δὲν κινεῖται ποτὲ μὲ κανένα τρόπο.

πα'. Ἡ ψυχὴ, ὄντας οὐσία νοερὴ καὶ λογικὴ, καὶ ἐννοεῖ καὶ σκέφτεται, ἔχοντας δύναμή της τὸ νοῦ, κίνησή της τὴ νόηση, καὶ ἐνέργειά της τὸ νοήμα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πέρας τῆς νόησης τὸσο ἐκείνου πού νοεῖ, ὅσο κι ἐκείνου πού νοεῖται, ἐπειδὴ εἶναι τὸ περιοριστικὸ τῆς σχέσης τῶν ἄκρων μεταξὺ τους. Νοώντας δηλαδή ἡ ψυχὴ, παύει νὰ νοεῖ ἐκεῖνο πού νοήθηκε μετὰ τὴ νόησή του. Γιατὶ ἐκεῖνο πού νοήθηκε σωστὰ μιὰ φορά, δὲν ξανακαλεῖ τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ νοηθεῖ πάλι, καὶ σὲ κάθε νόημα ἔτσι δέχεται στάση τῆς ὅποιας νόησης γιὰ τὸ νόημα ἐκείνου πού νοήθηκε.

πβ'. Ὅπως ἡ ἄγνοια διαιρεῖ ἐκείνους πού πλανῶνται, ἔτσι ἡ παρουσία τοῦ νοητοῦ φωτὸς συνάγει καὶ ἐνώνει τοὺς φωτιζόμενους καὶ τελειοποιεῖ καὶ ἐπιστρέφει, ἐπιστρέφοντας πρὸς τὸ πράγματι ὄν ἀπὸ τὰ πολλὰ δοξάσματά τους καὶ τὰ ποικίλα θεάματα, ἢ πρὸ κυριολεκτικά, τὶς ποικίλες φαντασίες, συνάγοντας σὲ μιὰ ἀληθινή καὶ καθαρὴ καὶ μονοειδῆ γνώση καὶ γεμίζοντάς τα μὲ τὸ ἕνα καὶ ἐνωτικὸ φῶς.

πγ'. Τὸ καλὸ εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀγαθὸ, ἐπειδὴ σὲ κάθε αἰτία ὅλα ἐπιθυμοῦν τὸ καλὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ὄν πού δὲν μετέχει τὸ κακὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ. Γιατὶ ὑπάρχει σὲ ὅλους τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ, ὡς πραγματικὰ θαυμαστὸ καὶ ἐπιθυμητὸ καὶ ἐραστὸ καὶ ἀρεστὸ καὶ αἰρετὸ καὶ ἀγαπητὸ. Καὶ σημείωσε πῶς ὁ θεῖος ἔρωσ, προϋπάρχοντας στὸ ἀγαθὸ, γέννησε τὸν ἀγαθὸ ἔρωτα μέσα μας, μὲ τὸν ὅποιο ἐπιθυμοῦμε τὸ καλὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον πού εἶπε, «Ἐγὶνα ἐραστής τοῦ κάλλους της»³⁴, καὶ «Δεῖξε της ἔρωτα, καὶ θὰ σὲ φυλάξει· περιφρούρισέ την, καὶ θὰ σὲ ὑψώσει»³⁵.

34. Σοφ. Σολ. 8, 2.

35. Παροιμ. 4, 6.

πδ'. Τὸ Θεῖον οἱ θεολόγοι ποτὲ μὲν ἔρωτα, ποτὲ δὲ ἀγάπην, ποτὲ δὲ ἐραστὸν καὶ ἀγαπητὸν καλοῦσιν. Ὅθεν, ὡς μὲν ἔρως ὑπάρχον καὶ ἀγάπη, κινεῖται, ὡς δὲ ἐραστὸν καὶ ἀγαπητὸν, κινεῖ πρὸς ἑαυτὸ πάντα τὰ ἔρωτος καὶ ἀγάπης δεκτικά. Καὶ τρα-
5 νότερον αὐθις φάναι, κινεῖται μὲν ὡς σχέσιν ἐμποιοῦν ἐνδιάθετον ἔρωτος καὶ ἀγάπης τοῖς τούτων δεκτικοῖς, κινεῖ δέ, ὡς ἔλκτικὸν φύσει, τῆς τῶν ἐπ' αὐτὸ κινουμένων ἐφέσεως. Καὶ πάλιν κινεῖ καὶ κινεῖται, ὡς διψῶν τὸ διψᾶσθαι, καὶ ἐρῶν τὸ ἐρᾶσθαι, καὶ ἀγαπῶν τὸ ἀγαπᾶσθαι.

10 πε'. Ἔστι δὲ καὶ ἐκστατικὸς ὁ θεῖος ἔρως, οὐκ ἑῶν ἑαυτῶν εἶναι τοὺς ἐραστάς, ἀλλὰ τῶν ἐρωμένων. Καὶ δηλοῦσι τὰ μὲν ὑπέρτερα τῆς προνοίας τῶν καταδεεστέρων γινόμενα, καὶ τὰ ὁμόστοιχα τῆς ἀλλήλων συνοχῆς, καὶ τὰ ὑφειμένα τῆς πρὸς τὰ πρῶτα θειότερας ἐπιστροφῆς. Διὸ καὶ Παῦλος ὁ μέγας ἐν κα-
15 τοχῇ τοῦ θείου γεγονῶς ἔρωτος καὶ τῆς ἐκστατικῆς αὐτοῦ δυνάμεως μετεληφώς, ἐνθέῳ στόματι, «Ζῶ ἐγώ», φησίν, «οὐκέτι, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός», ὡς ἀληθῆς ἐραστῆς καὶ «ἐξεστηκώς», ὡς αὐτὸς φησι, «τῷ Θεῷ», καὶ οὐ τὴν ἑαυτοῦ ζῶν, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐραστοῦ ζωὴν, ὡς σφόδρα ἀγαπητήν.

20 πς'. Τολμητέον καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἀληθείας εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πάντων αἴτιος, τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ τῶν πάντων ἔρωτι, δι' ὑπερβολὴν τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητος, ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται, ταῖς εἰς τὰ ὄντα πάντα προνοίαις, καὶ οἷον ἀγαθότητι καὶ ἀγαπήσει καὶ ἔρωτι θέλγεται, καὶ ἐκ τοῦ ὑπὲρ πάντα καὶ πάντων
25 ἐξηρημένου, πρὸς τὸ ἐν πᾶσι κατάγεται κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν, ἀνεκφοίτητος ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ ζηλωτὴν αὐτὸν οἱ τὰ θεῖα δεινοὶ προσαγορεύουσιν, ὡς πολὺν τὸν εἰς τὰ ὄντα ἀγαθὸν ἔρωτα, καὶ ὡς πρὸς ζῆλον ἐγερτικὸν τῆς ἐφέσεως αὐτοῦ

πδ'. Τὸ Θεῖο οἱ θεολόγοι τὸ καλοῦν ἄλλοτε ἔρωτα κι ἄλλοτε ἀγάπη, ἄλλοτε ἐραστό καὶ ἄλλοτε ἀγαπητό. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ εἶναι ἔρωτας καὶ ἀγάπη, κινεῖται, ἐνῶ ὡς ἐραστό καὶ ἀγαπητό, κινεῖ πρὸς τὸν ἑαυτό του ὅλα ὅσα δέχονται τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀγάπη. Καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἀκόμα πιὸ σαφέστερα, κινεῖται, ἐπειδὴ προκαλεῖ ἐνδιάθετη σχέση ἔρωτα καὶ ἀγάπης σὲ ὅσα εἶναι δεκτικὰ αὐτῶν, καὶ κινεῖ, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἔλκυστικὸ τοῦ πόθου ἐκείνων πού κινοῦνται πρὸς αὐτό. Καὶ πάλι, κινεῖ καὶ κινεῖται, ἐπειδὴ διψᾷ νὰ τὸ διψοῦν καὶ ἐρᾷ νὰ ἐρᾶται καὶ ἀγαπᾷ νὰ τὸ ἀγαποῦν.

πε'. Ὁ θεῖος ἔρωτς εἶναι ἀκόμη καὶ ἐκστατικὸς, καὶ δὲν ἀφήνει τοὺς ἐραστές ν' ἀνήκουν στὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν. Καὶ δηλώνουν ὅτι τὰ ἀνώτερα γίνονται γιὰ τὴν πρόνοια τῶν ὑποδεέστερων, τὰ ὁμόστοιχα γιὰ τὴ μεταξὺ τους συνοχή, καὶ τὰ κατώτερα γιὰ τὴν θεϊκότερη ἐπιστροφή πρὸς τὰ πρῶτα. Γι' αὐτὸ κι ὁ Παῦλος, πού ὑπῆρξε μεγάλος στὴν κατοχὴ τοῦ θείου ἔρωτα καὶ μετάλαβε τὴν ἐκστατικὴ δύναμὴ τοῦ φωνάζει μὲ ἔνθεο στόμα, «Δὲ ζῶ πιά ἐγώ, ἀλλὰ μέσα μου ζεῖ ὁ Χριστός³⁶, ὡς ἀληθινὸς ἐραστής καὶ «γεμάτος ἐκσταση (ἐνθουσιασμὸ) πρὸς τὸν Θεό»³⁷, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, καὶ ὅτι δὲν ζεῖ τὴ δική του ζωὴ, ἀλλὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἐραστή του, ἐπειδὴ εἶναι πάρα πολὺ ἀγαπητή.

πς'. Πρέπει νὰ τολμῆσω νὰ πῶ κι αὐτό γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας ὅτι κι ὁ ἴδιος ὁ αἴτιος τῶν πάντων μὲ τὸν καλὸ κι ἀγαθὸ ἔρωτα τῶν πάντων ἀπὸ ὑπερβολὴ τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητας, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς πρόνοιές του σ' ὅλα τὰ ὄντα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θέλγεται ἀπὸ ἀγαθότητα, ἀγάπη καὶ ἔρωτα, κι ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ τῆς ἀφαίρεσης ἀπὸ ὅλα, κατεβαίνει στὴν περιοχὴ τοῦ μέσα σιὰ πάντα μὲ ἐκστατικὴ ὑπερούσια δύναμη, χωρὶς νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ δεινοὶ σιὰ θεῖα τὸν ἀποκαλοῦν ζηλωτὴ³⁸ (ζηλιάρη), ἐπειδὴ ἔχει μεγάλο πρὸς τὰ ὄντα ἀγαθὸ ἔρωτα, καὶ ὡς πρὸς τὴ ζήλεια πού διεγείρει τὴν

37. Β' Κορ. 5, 13.

39. Α' Ἰω. 4, 16.

38. Ἐξ. 20, 5· 34, 14.

40. Ἄσμ. Ἄσμ. 5, 16.

τῆς ἐρωτικῆς, καὶ ὡς ζηλωτὴν αὐτὸν ἀποδεικνύντα, ᾧ καὶ τὰ ἐφιέμενα ζηλωτά, καὶ ὡς τῶν προνοουμένων ὄντων αὐτῷ ζηλωτῶν.

πζ. Τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτος αὐτόν, δηλαδή τὸν Θεόν, 5 προβολέα φασὶ δὲ γεννήτορα. Αὐτὸς γὰρ ταῦτα ἐν ἑαυτῷ ὄντα προήγαγεν εἰς τὰ ἐκτός, τουτέστι περὶ τὰ κτίσματα, καὶ κατὰ τοῦτο εἴρηται, «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ», καὶ πάλιν, «Γλυκασμὸς καὶ ἐπιθυμία», ὃ ἐστὶν ἔρως τὸ δὲ ἀγαπητὸν καὶ ὄντως ἐραστόν, αὐτός ἐστι. Τῷ μὲν οὖν τὸν ἀγαπητικὸν ἔρωτα ἐξ αὐτοῦ προχει- 10 σθαι, αὐτὸς κινεῖσθαι λέγεται ὁ τούτου γεννήτωρ, τῷ δὲ αὐτὸν εἶναι τὸ ἀληθὲς ἐραστόν καὶ ἀγαπητὸν καὶ ἐφετὸν καὶ αἰρετόν, κινεῖ τὰ πρὸς τοῦτο ὀρῶντα, καὶ οἷς ἢ τοῦ ἐφίεσθαι δύνამεις ἀναλόγως αὐτοῖς.

πη. Προαγωγικὸν καὶ κινητικὸν πρὸς ἐρωτικὴν συνάφειαν 15 τὴν ἐν πνεύματι τὸν Θεὸν εἶναι μοι νόει, τουτέστι μεσίτην ταύτης καὶ πρὸς αὐτὴν συναρμοστήν, τοῦ ἐρᾶσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ ποιημάτων καὶ ἀγαπᾶσθαι. Κινητικὸν δέ φησιν, ὡς κινουῦντα ἕκαστα κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφεισθαι. Τὸ δὲ τῆς προαγωγίας ὄνομα, εἰς καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν 20 πρᾶγμα σημαίνει οὐκ εὐαγές, ἀλλ' ἐνταῦθα τὴν πρόξενον τῆς ἐν Θεῷ ἐνώσεώς φησι μεσιτείαν.

πθ. Ἡ ἐρωτικὴ κίνησις τοῦ ἀγαθοῦ προϋπάρχουσα ἐν τῷ ἀγαθῷ, ἀπλή καὶ ἀκίνητος οὖσα καὶ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ προϊοῦσα, αὐθις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπιστρέφει, ἀτελεύτητος καὶ ἀναρχος οὖσα, 25 ὅπερ δηλοῖ τὴν ἡμῶν ἀεικίνητον ἔφεσιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἔνωσιν. Ἡ γὰρ πρὸς Θεὸν ἀγαπητικὴ ἔνωσις πάσης ἐξήρηται καὶ ὑπέρκειται ἐνώσεως.

ζ. Τὸν ἔρωτα εἴτε θεῖον εἴτε ἀγγελικόν, εἴτε νοερόν, εἴτε ψυ-

έρωτική ἐπιθυμία του καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτό του ζηλιάρη, στὸν ὁποῖο εἶναι ἄξια ζήλειας καὶ ὅσα τὸν ἐπιθυμοῦν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἄξια ζήλειας καὶ τὰ ὄντα γιὰ τὰ ὁποῖα προνοεῖ.

πζ'. Τὸν λένε, δηλαδή τὸν Θεό, προβολέα καὶ γεννήτορα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτα. Γιατὶ αὐτός, ἐκεῖνα ποὺ ὑπῆρχαν μέσα του τὰ ἔβγαλε στὰ ἔξω, δηλαδή στὰ κτίσματα. Καὶ γι' αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη»³⁹, καὶ ἐπίσης, «Γλυκασμὸς καὶ ἐπιθυμία»⁴⁰, ποὺ σημαίνει ἔρωτας· ἐπίσης τὸ ἀγαπητὸ καὶ πράγματι ἔραστο εἶναι αὐτός. Ἀπὸ τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ ἀγαπητικὸς ἔρως ἐκχέεται ἀπὸ αὐτόν, λέμε ὅτι κινεῖται ὁ ἴδιος ὁ πατέρας του, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι αὐτὸς τὸ ἀληθινὸ ἔραστο καὶ ἀγαπητὸ καὶ ἐπιθυμητὸ καὶ προτιμητὸ, κινεῖ ὅσα βλέπουν σ' αὐτὸ καὶ ἀνάλογα μ' αὐτά, στὰ ὅποια ὑπάρχει ἡ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας.

πη'. Νὰ σκέπτεσαι ὅτι ὁ Θεὸς προάγει καὶ κινεῖ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἔρωτικὴ συνάφεια, δηλαδή εἶναι μεσολαβητὴς καὶ συναρμοστὴς πρὸς αὐτήν, ὥστε νὰ τὸν ἐρωτεύονται τὰ δημιουργήματά του καὶ νὰ τὸν ἀγαποῦν. Τὸν λέγει κινητικὸ, ἐπειδὴ κινεῖ τὸ καθένα σύμφωνα μὲ τὸ λόγο του νὰ ἐπιστρέφει σ' αὐτόν. Τὸ ὄνομα τῆς προαγωγίας, ἂν καὶ στοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸ σημαίνει τὸ μὴ ἠθικὸ, ἐδῶ ὡστόσο ἐννοεῖ τὴ μεσολάβηση ποὺ προξενεῖ τὴν ἔνωση μὲ τὸν Θεό.

πθ'. Ἡ ἔρωτικὴ κίνηση τοῦ ἀγαθοῦ, ποὺ προϋπάρχει μέσα στὸ ἀγαθὸ, ὄντας ἀπλῆ καὶ ἀκίνητη καὶ προερχόμενη ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ, ἐπιστρέφει πάλι σ' αὐτό, ἀφοῦ εἶναι δίχως τέλος καὶ δίχως ἀρχή, πράγμα ποὺ δηλώνει τὴν ἀεικίνητην ἐπιθυμία μας πρὸς τὸ Θεῖο καὶ τὴν ἔνωση μ' αὐτό. Γιατὶ ἡ ἀγαπητικὴ ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ εἶναι ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ κάθε ἔνωση.

ζ'. Τὸν ἔρωτα εἶτε τὸν ποῦμε θεῖο⁴¹ εἶτε ἀγγελικὸ εἶτε νοερὸ

41. Τὰ λόγια εἶναι τοῦ Ἱερόθεου. Βλ. Περὶ θείων ὀνομάτων c. 4 § 15.

χικόν, εἴτε φυσικόν εἴπομεν, ἔνωτικὴν τινὰ καὶ συγκρατικὴν ἐννοήσωμεν δύναμιν, τὰ μὲν ὑπέρτερα κινουῦσαν ἐπὶ πρόνοιαν τῶν καταδεεστέρων, τὰ δὲ ὁμόστοιχα πάλιν εἰς κοινωνικὴν ἀλληλουχίαν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων, τὰ ὑφειμένα πρὸς τὴν τῶν κρείττωνων καὶ ὑπερκειμένων ἐπιστροφὴν.

4α. Εἰ ἡ γνῶσις ἐνωτικὴ τῶν ἐγνωκότεων καὶ ἐγνωσμένων, ἡ δ' ἄγνοια μεταβολῆς αἰεὶ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ τῶ ἀγνοοῦντι διαιρέσεως αἰτία, τὸν ἐν ἀληθείᾳ πιστεύσαντα κατὰ τὸν ἱερὸν Λόγον, οὐδὲν ἀποκινήσει τῆς κατὰ τὴν ἀληθῆ πίστιν ἐστίας, ἐφ' ἣ τὸ μόνιμον ἔξει τῆς ἀκινήτου καὶ ἀμεταδόλου ταυτότητος. Εὐ γὰρ οἶδεν ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐνωθεὶς, ὅτι εὐ ἔχει, κἂν οἱ πολλοὶ νοθετοῖεν αὐτὸν ὡς ἐξεστηκότα. Λανθάνει μὲν γὰρ ὡς εἰκὸς αὐτούς, ἐκ πλάνης τῆ ἀληθείᾳ τῆς ὄντως πίστεως ἐξεστηκῶς, αὐτὸς δὲ ἀληθῶς οἶδεν ἑαυτόν, οὐχ ὃ φασιν ἐκεῖνοι μαινόμενον, ἀλλὰ τῆς ἀστάτου καὶ ἀλλοιωτῆς, περὶ τὴν παντοδαπῆ τῆς πλάνης ποικιλίαν φορᾶς, διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσης ἀληθείας ἠλευθερωμένον.

4β. Ἀγαθοὶ καὶ φιλόανθρωποι, εὐσπλαγχοὶ τε καὶ οἰκτιρόμονες γεγόνασιν οἱ ἅγιοι, μίαν πρὸς ἅπαν τὸ γένος διάθεσιν ἔχοντες ἀγάπης δειχθέντες, ὑφ' ἧς τὸ πάντων ἐξαίρετον εἶδος τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπείνωσιν λέγω, διὰ πάσης αὐτῶν τῆς ζωῆς θεδαίαν κατασχόντες, τὴν φυλακτικὴν μὲν τῶν ἀγαθῶν, φθαρτικὴν δὲ τῶν ἐναντίων, οὐδενὶ τὸ παράπαν ἀλώσιμοι τῶν διοχλούντων γεγόνασι πειρασμῶν, τῶν τε ἐκουσίων καὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν λόγου, καὶ τῶν ἀκουσίων καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν τῶ τοῖς μὲν δι' ἐγκράτειαν ἀπομαραίνειν τὰς ἐπαναστάσεις, τῶν δὲ δι' ὑπομονῆς τὰς προσβολὰς ἀποσειέσθαι.

εἴτε ψυχικὸ εἴτε φυσικόν, νὰ τὸν ἐννοήσομε σὰν μιὰ ἐνωτικὴ καὶ ἀναμιχτικὴ δύναμη, ἣ ὁποία κινεῖ τὰ ἀνώτερα πρὸς τὴν πρόνοια τῶν ὑποδεεστέρων, ὅσα εἶναι τῆς ἴδιας τάξης τὰ κινεῖ σὲ ἀλληλουχία κοινωνίας, καὶ τέλος τὰ κατώτερα πρὸς τὴν ἐπιστροφὴ τῶν καλυτέρων καὶ ἀνωτέρων.

4α'. Ἐὰν ἡ γνώση ἐνώνει ἐκείνους ποὺ ἔχουν γνωρίσει μ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν γνωσθεῖ, ἐνῶ ἡ ἄγνοια εἶναι αἰτία πάντοτε μεταβολῆς καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ διαίρεσης γι' αὐτὸν ποὺ ἄγνοεῖ, ἐκεῖνον ποὺ ἀληθινὰ πίστεψε σύμφωνα μὲ τὴν ἱερὴ Γραφή, τίποτε δὲν θὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐστία τῆς ἀληθινῆς πίστεως, ὅπου θὰ ἔχει τὴ μονιμότητα τῆς ἀκίνητης καὶ ἀμετάβλητης ταυτότητος. Γιατὶ γνωρίζει καλὰ, ὅποιος ἐνώθηκε μὲ τὴν ἀλήθεια, ὅτι εἶναι στὰ καλά του, ἀκόμα κι ἂν οἱ πολλοὶ τὸν συμβουλεύουν σὰ νὰ ἔχει ὄγεῖ ἀπὸ τὰ λογικὰ του. Καθόσον ἀπὸ αὐτοὺς διαφεύγει, ὅπως εἶναι φυσικόν, ὅτι πραγματικὰ ἔχει ὄγεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη μὲ τὴν ἀλήθεια τῆς ἀληθινῆς πίστεως⁴², ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀληθινὰ γνωρίζει ὅτι δὲν κυριαρχεῖται ἀπὸ μανία, ἀλλὰ ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἄστατη καὶ μεταβαλλόμενη περιφορὰ γύρω ἀπὸ τὴν κάθε εἶδους ποικιλία τῆς πλάνης, μέσω τῆς ἀπλῆς καὶ πάντα ἴδιας καὶ ἀπαράλλαχτης⁴³ ἀλήθειας.

4β'. Οἱ ἅγιοι ὑπῆρξαν ἀγαθοὶ καὶ φιλόανθρωποι, σπλαχνικοὶ καὶ πονετικοὶ, καὶ ἀποδείχθηκαν νὰ ἔχουν μιὰ διάθεση ἀγάπης πρὸς ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Κι ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὴν κατέκτησαν τὸ πιὸ ἐξαιρετο εἶδος ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, τὴν ταπεινώση, σταθερὴ σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους, ποὺ φυλάει τὰ ἀγαθὰ καὶ φθείρει τ' ἀντίθετα, δὲν κατέστη δυνατόν ποτὲ νὰ αἰχμαλωτιστοῦν ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ τοὺς ἐνοχλοῦσαν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκούσιους, ποὺ στηρίζονται στὴ δική μας ἐλεύθερη κρίση, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους καὶ πέρα ἀπὸ τὴ δική μας κρίση, τῶν πρώτων καταστέλλοντας τὶς ἐπαναστάσεις μὲ τὴν ἐγκράτεια, ἐνῶ τῶν ἄλλων ἀποκρούοντας τὶς προσβολές μὲ τὴν ὑπομονή.

43. Ἡ φράση ὡς γνωστὸν εἶναι τοῦ Πλάτωνα.

4γ'. Τὴν μὲν τελείαν προᾶξιν τῆς ἀρετῆς πίστις ὀρθὴ ποιεῖ καὶ φόβος εἰς Θεὸν ἀνόθευτος, τὴν δὲ κατὰ τὴν ἀνάβασιν ἄπταιστον φυσικὴν θεωρίαν ἐλπίς βεβαία καὶ ἀλώβητος σύνεσις, τὴν δὲ κατὰ τὴν ἀνάληψιν θέωσιν ἀγάπη τελεία καὶ νοῦς τοῖς οὐσι
5 καθ' ὑπεροχὴν πάμπαν ἐκουσίως πεπληρωμένος

4δ'. Τῆς μὲν πρακτικῆς φιλοσοφίας ἔργον εἶναί φασι πάσης τὸν νοῦν ἐμπαθοῦς φαντασίας καθαρὸν καταστήσαι, τῆς δὲ φυσικῆς θεωρίας πάσης τῆς ἐν τοῖς οὐσι καθ' ἣν αἰτίαν ὑπάρχουσιν ἀληθοῦς γνώσεως αὐτὸν ἐπιστήμονα δεῖξαι, τῆς δὲ
10 θεολογικῆς μυσταγωγίας ὅμοιον Θεῷ καὶ ἴσον, ὡς ἐφικτόν, τῇ χάριτι κατὰ τὴν ἕξιν ποιῆσαι, μηδενὸς τὸ σύνολον ἔτι τῶν μετὰ Θεὸν διὰ τὴν ὑπεροχὴν ὄντα νοήμονα.

4ε'. Ὅπερ ἐστὶν ὁ αἰθήρ, ἡγουν τὸ πύριον στοιχεῖον, ἐν τῷ κατ' αἰσθησιν κόσμῳ, τοῦτο ἐν τῷ κόσμῳ τῆς διανοίας ἐστὶν ἡ
15 φρόνησις, ὡς ἕξις φωτιστικὴ καὶ τῶν ἐφ' ἐκάστου τῶν ὄντων ἰδίως πνευματικῶν λόγων ὑποδεκτικὴ, τὴν ἐν ὅλοις ἀπλανῶς αἰτίαν δι' αὐτῶν ἐκφαίνουσα καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν περὶ τὸ θεῖον ἐφέσεως ἐλκτικὴ· καὶ ὅπερ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ ἐστὶ ὁ ἀήρ, τοῦτο ἐν τῷ κατὰ διάνοιαν κόσμῳ ἐστὶν ἡ ἀνδρεία, ὡς ἕξις κινή-
20 τικὴ καὶ τῆς ἐμφύτου κατὰ πνεῦμα ζωῆς συνεκτικὴ τε ἅμα καὶ δραστικὴ, καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν περὶ τὸ θεῖον ἀεικινήσιος τονωτικὴ· καὶ ὅπερ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ ἐστὶ τὸ ὕδωρ, τοῦτο ἐν τῷ τῆς διανοίας κόσμῳ ἐστὶν ἡ σωφροσύνη, ἕξις ὑπάρχουσα τῆς ἐν πνεύματι ζωτικῆς γονιμότητος ποιητικὴ καὶ τῆς ἀειβλύστου κα-
25 τὰ τὴν ἔφεσιν περὶ τὸ θεῖον ἐρωτικῆς θέλξεως γεννητικὴ· καὶ ὅπερ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ ἐστὶν ἡ γῆ, τοῦτο ἐν τῷ τῆς διανοίας κόσμῳ ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη, ἕξις ὑπάρχουσα κατ' εἶδος γεννητικὴ πάντων τῶν ἐν τοῖς οὐσι λόγων, καὶ τῆς ἐν πνεύματι κατὰ τῷ ἴσον ἐκάστῳ ζωτικῆς διαδόσεως ἀπονεμητικὴ· καὶ τῆς οἰκειίας
30 ἐν τῷ καλῷ κατὰ τὴν θέσιν βάσεως ἀμετάθετος ἰδρυσίς

4ς'. Ὅσαπερ σαρκὸς εὐεκτούσης καὶ πιαυνομένης, τοῖς πάθε-

47. Τὴν τέλεια πράξις τῆς ἀρετῆς τὴν πραγματοποιεῖ ἡ ὀρθὴ πίστις καὶ ὁ ἀνόθευτος φόβος τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἀνοδικὴ ἀλάνθαστη φυσικὴ θεωρία ἢ βέβαια ἐλπίδα καὶ ἡ ἀκέραια φρόνησις, ἐνῶ τῆ θέωσις κατὰ τὴν ἀνάληψιν τὴν πραγματοποιεῖ ἡ τέλεια ἀγάπη καὶ ὁ νοῦς ὁ τελείως τυφλὸς μὲ τὴ θέλησίν του γιὰ τὰ ὄντα ποὺ ὑπερέχει ἐναντί τους.

48. Τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ἔργο εἶναι, λένε, νὰ καταστήσει τὸ νοῦ καθαρὸ ἀπὸ κάθε ἐμπαθῆ φαντασία· τῆς φυσικῆς θεωρίας νὰ τὸν ἀναδείξει ἐπιστήμονα ὅλης τῆς ἀληθινῆς γνώσεως γιὰ ποιοὺ λόγους ὑπάρχουν τὰ ὄντα, ἐνῶ τῆς θεολογικῆς μυσταγωγίας νὰ τὸν κάνει ὅμοιο μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἴσο, κατὰ τὸ δυνατόν, κατὰ τὴν ἔξιν μὲ τὴ χάρις, καὶ νὰ μὴν ἐννοεῖ πλέον τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸν Θεὸ λόγους τῆς ὑπεροχῆς ἐναντί τους.

49. Ὅ,τι εἶναι ὁ αἰθέρας, δηλαδὴ τὸ στοιχεῖο πῦρ, στὸν κόσμον τῆς αἰσθησεως, αὐτὸ εἶναι στὸν διανοητικὸν κόσμον ἡ φρόνησις, ὄντας ἔξιν (ικανότητα) ποὺ φωτίζει καὶ ὑποδέχεται τοὺς πνευματικὺς λόγους καθενὸς ἀπὸ τὰ ὄντα ἰδιαιτέρως, μὲ τοὺς ὁποίους φανερώνει ἀπλάνευτα τὴν αἰτία ποὺ συνέχει τὰ πάντα, καὶ ἔλκει τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς γιὰ τὸ Θεῖο. Καὶ ὅ,τι στὸν αἰσθητὸν κόσμον εἶναι ὁ ἀέρας, αὐτὸ εἶναι στὸν διανοητικὸν κόσμον ἡ ἀνδρεία, ὄντας ἔξιν (ικανότητα) κινητικὴ καὶ συνεκτικὴ τῆς ἐμφυτῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ μαζὶ καὶ δραστικὴ καὶ τονωτικὴ τῆς γύρω ἀπὸ τὸ Θεῖο ἀεικινήσεως τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅ,τι εἶναι στὸν αἰσθητὸν κόσμον τὸ νερό, αὐτὸ εἶναι στὸν διανοητικὸν κόσμον ἡ σωφροσύνη, ὄντας ἔξιν ποὺ προκαλεῖ τὴν πνευματικὴν ζωτικὴν γονιμότητα καὶ γεννᾷ τὴν πάντοτε ἀναβλύζουσα ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὸ Θεῖο ἐρωτικὴν θέλησιν. Καὶ ὅ,τι εἶναι στὸν αἰσθητὸν κόσμον ἡ γῆ, αὐτὸ εἶναι στὸν κόσμον τῆς διάνοιας ἡ δικαιοσύνη, ὄντας ἔξιν ποὺ γεννᾷ κατὰ τὸ εἶδος ὅλους τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ ἀπονέμει στὸ καθένα μὲ ἰσότητα τὴν πνευματικὴν ζωτικὴν δύναμιν, καὶ τῆς οἰκείας βάσεως μέσα στὸ καλὸ ἀμετακίνητη κατὰ τὴν θέσιν θεμελίωσις.

50. Ὅπως ὅταν ἡ σάρκα εἶναι σὲ καλὴν κατάστασιν καὶ παχαί-

σιν ἡ ψυχὴ βασανίζεται καὶ σκοτίζεται, τῆς τῶν ἀρετῶν ἕξεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς γνώσεως ὑποχωρούντων, οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς τῷ θείῳ κάλλει τῶν ἀρετῶν καὶ τῷ φωτισμῷ τῆς γνώσεως φρουρουμένης τε καὶ λαμπρυνομένης, ὁ ἔξω ἄνθρωπος διαφθεί-
5 ρεται, τῆς σαρκὸς διὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ λόγου τὴν φυσικὴν εὐ-
εξίαν ἀποβαλλομένης.

45. Οὐκ ἦν δυνατὸν ἄλλως υἱὸν ἀποδειχθῆναι Θεοῦ καὶ Θεὸν κατὰ τὴν χάριτος θέωσιν, τὸν γενόμενον ἄνθρωπον, μὴ πρότερον κατὰ προαίρεσιν γεννηθέντα τῷ πνεύματι, διὰ τὴν
10 ἐνοῦσαν αὐτῷ φυσικῶς αὐτοκίνητον καὶ ἀδέσποτον δύναμιν, ἣν
τινα θεοποιὸν καὶ θείαν καὶ ἄυλον γέννησιν, διὰ τὸ προτιμῆσαι
τῶν νοουμένων καὶ ἀδήλων τέως ἀγαθῶν τὸ κατ' αἴσθησιν τερ-
πνὸν καὶ ἐπίδηλον, παραλιπῶν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, τὴν ἐκ σω-
μάτων εἰκότως ἀπροαίρετον καὶ ὑλικὴν καὶ ἐπίκηρον ἔχειν κα-
15 ταδικάζεται γένεσιν.

46. Κινεῖται νῦν ὁ ἄνθρωπος ἢ περὶ φαντασίας ἀλόγους παθῶν ἐξ ἀπάτης διὰ φιληδονίαν, ἢ περὶ λόγους τεχνῶν ἐκ περι-
στάσεως διὰ τὴν χρείαν, ἢ περὶ φυσικοὺς λόγους ἐκ τοῦ νόμου
τῆς φύσεως διὰ μάθησιν, ὧν οὐδὲν κατ' ἀρχὰς ἐξανάγκης εἴλκε
20 τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως, ὑπεράνω πάντων γενόμενον. Οὕτω γὰρ
ἔπρεπεν εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς, μηδενὶ τὸ σύνολον περισπῶμενον
τῶν μετ' αὐτὸν ἢ περὶ αὐτὸν ἢ κατ' αὐτόν, καὶ πρὸς τελείωσιν
ἐνὸς μόνου προσδεόμενον, τῆς πρὸς τὸν ὑπὲρ αὐτόν, φημί δὲ τὸν
Θεόν, καθ' ὅλην τὴν ἀγαπητικὴν δύναμιν ἀσχέτου κινήσεως.

25 47. Οὐδὲν εἶχεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος μεταξὺ Θεοῦ καὶ αὐ-
τοῦ προβεβλημένον πρὸς εἶδησιν καὶ κωλύον τὴν δι' ἀγάπης αὐ-
θαίρετον κατὰ τὴν πρὸς Θεὸν κίνησιν γενησομένην συγγένειαν.

νει, ἡ ψυχὴ βασανίζεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ σκοτίζεται, ἐπειδὴ ὑποχωροῦν ἡ ἔξι τῶν ἀρετῶν καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσης, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν ἔχει φύλακες καὶ στολισμὸ τῆς τὸ θεῖο κάλλος τῆς ψυχῆς καὶ τὸ φωτισμὸ τῆς γνώσης, ὁ ἔξω ἄνθρωπος φθείρεται⁴⁴, ἐπειδὴ ἡ σὰρκα μὲ τὴν ἔλευση τοῦ λόγου ἀποβάλλει τὴ φυσικὴ εὐεξία.

4ζ. Δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀναδειχθεῖ ἀλλιῶς υἱὸς Θεοῦ καὶ θεὸς μὲ τὴν κατὰ χάρη θέωση ὁ δημιουργημένος ἄνθρωπος, ἂν προηγουμένως δὲν εἶχε γεννηθεῖ μὲ τὴ θέλησή του ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, χάρη στὴν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς κινούμενη καὶ ἀκηδεμόνευτη δύναμη ποὺ ὑπάρχει μέσα του φυσικά, τὴν ὁποία θεοποιητικὴ καὶ θεία καὶ αὐλὴ γέννηση, ἐπειδὴ τὴν παρέλειψε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, μὲ τὸ νὰ προτιμήσει ἀπὸ τὰ νοούμενα καὶ ἄδηλα ὡς τότε ἀγαθὰ τὴν ὑλικὴ τερπνότητα καὶ φανερότητα, καταδικάσθηκε νὰ ἔχει τὴ γέννηση ἀπὸ τὰ σώματα, ἀπροαίρετη βέβαια καὶ ὑλικὴ καὶ μὲ τέλος τὸ θάνατο.

4η. Ὁ ἄνθρωπος τώρα κινεῖται ἢ γύρω ἀπὸ ἄλογες φαντασίες παθῶν, ἔξαπατημένος ἀπὸ τὴ φιληδονία, ἢ γύρω ἀπὸ τέχνες ποὺ χρειάζονται ἀνάλογα μὲ τὴν περίσταση, ἢ γύρω ἀπὸ φυσικοὺς λόγους ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσης γιὰ μάθηση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἴλκυε στὴν ἀρχὴ ἀπὸ ἀνάγκη τὸν ἄνθρωπο, ἐπειδὴ φυσικά ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ, νὰ μὴ περισπᾶται ἀπὸ τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ἢ γύρω ἀπὸ αὐτὸν ἢ ὅμοια μ' αὐτόν, χρειάζομενος γιὰ τὴν τελειοποίησή του ἓνα μονάχα, τὴν ἀκώλυτη κίνηση πρὸς τὸν πάνω ἀπὸ αὐτόν, δηλαδή τὸν Θεό, μὲ ὅλη τὴν ἀγαπητικὴ του δύναμη.

4θ. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δὲν εἶχε τίποτε νὰ παρεμβάλλεται ἀνάμεσα σ' αὐτόν καὶ στὸν Θεὸ ποὺ νὰ τὸν ἐμποδίζει στὴ γνώση του, ἢ κάτι ποὺ νὰ ἐμποδίζει τὴ συγγένεια ποὺ θὰ γινόταν κατὰ

44. Β' Κορ. 4, 16.

Ἀπαθὴς γὰρ χάριτι ὢν, ἀπάτην παθῶν φαντασίας δι' ἡδο-νῆς οὐ προσίετο· καὶ ἀπροσδεῆς ὑπάρχων, τῆς περὶ τέχνας περιστατικῆς ἀνάγκης διὰ τὴν χρεῖαν ἐλεύθερος ἦν· καὶ σοφὸς ὢν, τῆς περὶ τὴν φύσιν θεωρίας ὑπεράνω καθειστήκει διὰ τὴν γνῶ-
5 σιν.

ρ'. Ὁ πᾶσαν μετὰ σοφίας τὴν φύσιν ὑποστήσας Θεὸς καὶ πρὸς τὴν ἐκάστου τῶν λογικῶν οὐσιῶν δύναμιν τὴν αὐτοῦ γνῶ-
σιν κρυφίως ἐνθέμενος, δέδωκε καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις, ὡς μεγαλόδωρος Δεσπότης, κατὰ φύσιν τὸν εἰς αὐτὸν πόθον καὶ
10 ἔρωτα, συνεπιπλέξας αὐτῷ φυσικῶς τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ἐφ' ᾧ δυναθῆναι μετὰ ραστώνης γνῶναι τοὺς τρόπους τῆς τοῦ πό-
θου πληρώσεως, καὶ μὴ παρασφαλέντας διαμαρτεῖν οὐ τυχεῖν ἀ-
γωνιζόμεθα. Κατὰ τοῦτον οὖν κινούμενοι τὸ πόθον, περὶ τε τῆς
ἀληθείας αὐτῆς καὶ τῆς εὐτάκτως τοῖς ὄλοις ἐμφαινομένης σο-
15 φίας τε καὶ διοικήσεως, ζητεῖν ἐναγόμεθα, ἐκείνου τυχεῖν διὰ
τούτων γλιχόμενοι, οὐ χάριν τὸν πόθον ἐλάβομεν.

Τέλος Μαξίμου τῶν θείων κεφαλαίων.

τὴν κίνησιν πρὸς τὸν Θεὸν μὲ ἀγάπην αὐτοπροαίρετην. Ἐπειδὴ ἦσαν δηλαδὴ ἀπαθὴς μὲ τὴ χάριν, δὲν ἐπιδεχόμεναι τὴν ἀπάτην μὲ πάθη φαντασίας μέσωσιν ἡδονῆσιν. Καὶ ἀφοῦ ἦσαν ἀπροσδεῆσιν, ἦσαν ἐλεύθεροσ ἀπὸ τὴν κατὰ περίσταςιν ἀνάγκην σχετικὰ μὲ τὴσ τέχνησιν γιὰ τὴν χρῆσιν· καὶ ἐπειδὴ ἦσαν σοφοσ, στεκόταν πάνω ἀπὸ τὴ θεωρία γύρω ἀπὸ τὴ φύσιν ἐξαιτίας τὴσ γνώσινσ.

ρ'. Ὁ Θεὸσ ποῦ μὲ σοφία ἔδωσεν ὑπαρξιν στὴ φύσιν καὶ κατὰ τρόπον μυστικὸν ἐναπόθεσεν στὴ δύναμιν τῶν λογικῶν οὐσιῶν τοῦ καθενὸσ τὴ γνώσιν του, ἔδωσεν καὶ σ' ἐμᾶσιν τοὺσ ἀνθρώποσιν, σὰν μεγαλόδωροσ Κύριοσ, σύμφωνα μὲ τὴ φύσιν τὸν πόθο καὶ τὸν ἔρωτα ποῦ εἶχε ὁ ἴδιοσ μέσα του, προσπλέκοντασ μαζί του κατὰ τρόπον φυσικὸν τὴ δύναμιν τοῦ λόγου, ὥστε μ' αὐτὸν νὰ μπορέσει μ' εὐκολία νὰ γνωρίσει τοὺσ τρόποσ τὴσ ἱκανοποίησινσ τοῦ πόθοσ καὶ νὰ μὴ συμβεῖ ἀπὸ ἓνα σφάλμα ν' ἀποτύχομε σ' αὐτὸ ποῦ ἀγωνιζόμεστε νὰ ἐπιτύχομε. Κινούμενοι λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν τὸν πόθο προβαίνομε στὴν ἀναζήτησιν τὴσ ἴδιασ τὴσ ἀλήθειασ καὶ τὴσ σοφῆσ διοίκησινσ ποῦ ἐμφανίζεται μὲ τάξιν στὰ πάντα, λαχταρώντασ μὲ αὐτὰ νὰ ἐπιτύχομε ἐκεῖνο, γιὰ χάριν τοῦ ὁποῖου δεχθήκαμε τὸν πόθο.

Τέλοσ τῶν θείων κεφαλαίων τοῦ Μαξίμου

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΕΤΕΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΣΤΙΧΟΙ

Πηγὴν νάουσαν ἠθηκῶν δρόσον λόγων,
Ἐνταῦθ' ἐφεύρεις, εἰ μετέλθης γνησίως,
Ὁμολογητοῦ Μαξίμου πόνους, φίλε.
5 Ἀσπάζου δ' αὐτούς, καὶ μαθήσῃ τὸ κέρδος.

α'. Ἐπεστι παντὶ Χριστιανῶ τῷ ὀρθῶς πιστεύοντι εἰς Θεόν,
μὴ ἀμεριμνεῖν, ἀλλὰ πάντοτε προσδοκᾶν καὶ ἐκδέχεσθαι πειρα-
σμόν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ, μὴ ξενίζηται μηδὲ ταράσσηται, ἀλλ' εὐχα-
ρίστως ὑπομένειν τὸν κόπον τῆς θλίψεως, καὶ ἐννοεῖν τί ψάλλων
10 σὺν τῷ Προφήτῃ λέγει· «Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με».
Καὶ οὐκ εἶπεν, «Ὅτι ἡ παιδεία σου» κατέστρεψέ με, ἀλλά, «ἀ-
νώρθωσέ με εἰς τέλος».

β'. Ἀρχὴ μὲν καλοῦ φόβος Θεοῦ, τέλος δὲ ὁ πόθος αὐτοῦ.
Ἀρχὴ παντὸς ἀγαθοῦ λόγος ἔμπρακτος καὶ προᾶξις ἐλλόγιμος
15 Διὸ οὔτε προᾶξις λόγου χωρὶς ἀγαθῆ, οὔτε λόγος, πράξεως ἄνευ,
ὁ προερχόμενος

γ'. Προᾶξις ἐστὶ σώματος μὲν νηστεία καὶ ἀγρυπνία, στόμα-
τος δὲ ψαλμωδία, ψαλμωδίας δὲ κρεῖττον εὐχή, καὶ σιωπὴ
λόγου τιμιωτέρα. Καὶ χειρῶν προᾶξις, τὸ ὑπ' ἐκείνων ἀγογγύ-
20 στως γινόμενον. Ποδῶν δέ, τὸ δι' αὐτῶν ἐκ πρώτης ἐπιτροπῆς

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΑΛΛΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΣΤΙΧΟΙ

Πηγή πού ἀναβλύζει δροσερό νερό ἠθικῶν λόγων
θ' ἀνακαλύψεις ἐδῶ, ἂν μελετήσεις γνήσια
τοὺς πόνους τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, φίλε·
Ἐποδέξου αὐτοὺς καὶ θὰ μάθεις τὸ κέρδος.

α'. Κάθε Χριστιανὸς πού ἔχει ὀρθή πίστη στὸν Θεὸ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀμέριμος, ἀλλὰ πάντα νὰ προσδοκᾷ καὶ νὰ περιμένει τὸν πειρασμό, ὥστε, ὅταν ἔρθει, νὰ μὴ παραξενεύεται οὔτε νὰ ταράζεται, ἀλλὰ νὰ ὑπομένει μ' εὐχαρίστηση τὸν κόπο τῆς θλίψης καὶ νὰ σκέπτεται τί λέγει ψάλλοντας μαζί μὲ τὸν Προφήτη, «Δός μου, Κύριε, δοκιμασία, δός μου πειρασμό»¹. Καὶ δὲν εἶπε ὅτι «ἡ παιδεία πού μου ἔκανες» μὲ κατέστρεψε, ἀλλὰ «τελικά μὲ ἀνόρθωσε»².

β'. Ἀρχὴ κάθε καλοῦ εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καὶ τέλος ὁ πόθος του. Ἀρχὴ κάθε ἀγαθοῦ εἶναι ὁ ἔμπρακτος λόγος καὶ ἡ ἔλλογη πράξη. Γι' αὐτὸ οὔτε πράξη χωρὶς λόγο εἶναι ἀγαθή, οὔτε ὁ λόγος πού ἐκστομίζεται, ἂν δὲ γίνει πράξη.

γ'. Πράξη εἶναι, τοῦ μὲν σώματος ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία· τοῦ στόματος εἶναι ἡ ψαλμωδία, καλύτερη ὅμως ἀπὸ τὴν ψαλμωδία εἶναι ἡ προσευχή, ὅπως καὶ ἡ σιωπὴ εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ τὸ λόγο. Πράξη τῶν χειρῶν εἶναι ὅ,τι γίνεται ἀπὸ αὐτὰ ἀγόγγυστα. Τῶν ποδιῶν εἶναι ὅ,τι διανύεται μ' αὐτὰ μὲ τὸν πρῶτο βηματι-

ἀνυόμενον. Ψυχῆς δὲ προᾶξις, ἐγκράτεια σὺν ἀπλότητι, καὶ ἀπλότης τῇ ἐγκρατεία ἐνεργουμένη. Τοῦ δὲ νοός, ἢ ἐν θεωρίᾳ εὐχή, καὶ ἐν εὐχῇ θεωρία τοῦ Θεοῦ.

δ'. Προηγεῖται πασῶν ἀρετῶν ἔλεος καὶ ἀλήθεια, ὧν κύημα
5 ἢ ταπεινώσις καὶ ἢ ἐκ ταύτης κατὰ τοὺς Πατέρας προσγινομένη διάκρισις, ἧς ἄνευ, οὐδ' ἑτέρα τὸ αὐτῆς ἰδεῖν πέρασ δυνήσεται.

ε'. Ἡ μὲν προᾶξις τὸν τοῦ λόγου ζυγὸν ἀτιμάζουσα, ὧδε κακέϊσε περὶ τὰ ἀνωφελῆ, οἷά τις δάμαλις περιπλανωμένη εὐρίσκειται, ὁ δὲ λόγος, τῆς πρακτικῆς τοὺς ἐντίμους χιτῶνας ἀποποιούμενος,
10 οὐκ εὐσχήμων, κἂν τοιοῦτος εἶναι πως τὸ δοκεῖν σχηματίζεται.

ς'. Ἡ ἀνδρεία ψυχῆ, ὡς γυνή, παρ' ὅλον αὐτῆς τὸν βίον, εἰς δύο λύχνους, τὸ πρακτικόν τε καὶ θεωρητικόν, καιομένους κατέχουσα, πρᾶττει τὰ ὀφειλόμενα, τὰ ἐναντία δὲ πάλιν ἢ παρειμένη
15 ταῖς ἡδοναῖς.

ζ. Οὐκ ἀρκεῖ τῇ ψυχῇ πρὸς τελείαν κακίας ἀπαλλαγὴν ἢ ἐκούσιος κακοπάθεια, εἰ μὴ καὶ διὰ τῆς ἀκουσίου ἐκπτυρουμένη μὴ διαλύηται.

η'. Οἷά τις μάχαιρα ἢ ψυχῆ πρὸς τελείαν κακίας ἀπαλλαγὴν,
20 γῆν, εἰ μὴ διὰ πυρὸς διέλθη καὶ ὕδατος, τουτέστιν ἐκουσίων πόνων καὶ ἀκουσίων, ἄθραυστος ταῖς ἀντιτυπίαῖς τῶν συμβαινόντων οὐ συντηρεῖται.

θ. Ὡσπερ τῶν ἐκουσίων πειρασμῶν τρία εἰσὶ τὰ καθολικώτερα αἷτια, ὑγεία, πλοῦτος καὶ εὐκλεία, οὕτω καὶ τὰ τῶν ἀκουσίων τρία εἰσὶ ζημίαι, ἀσθένειαι καὶ λοιδορία. Γίνονται δὲ ταῦτά τισιν εἰς οἰκοδομήν, τισὶ δὲ εἰς καθαίρεσιν.

ι'. Παρυφέστηκε ψυχῇ μὲν ἐπιθυμία καὶ λύπη, σώματι δὲ

σμό. Τῆς ψυχῆς πράξι εἶναι ἡ ἐγκράτεια μὲ ἀπλότητα, καὶ ἡ ἀπλότητα ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἐγκράτεια. Πράξι τοῦ νοῦ εἶναι ἡ προσευχὴ ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ θεωρία καὶ ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ προσευχὴ.

δ'. Ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετὲς προηγεῖται τὸ ἔλεος καὶ ἡ ἀλήθεια, ποὺ γέννημά τους εἶναι ἡ ταπείνωση καὶ ἡ διακρίση ποὺ ἀποκτᾶται κατὰ τοὺς Πατέρες ἀπὸ αὐτὴν, χωρὶς τὴν ὁποία καμμιᾶ ἀπὸ τὶς δύο δὲν θὰ μπορέσει νὰ διακρίνει τὸ πέρας τῆς.

ε'. Ἡ πράξι ποὺ περιφρονεῖ τὸ ζυγὸ τοῦ λόγου μοιάζει μὲ δαμαλίδα ποὺ πλανιέται ἐδῶ κι ἐκεῖ γύρω ἀπὸ ἀνώφελα πράγματα. Ὁ λόγος πάλι, ὅταν ἀποποιηθεῖ τὴν τίμα ἐνδυμασία τῆς πράξης, χάνει τὴ εὐπρέπειά του, ἔστω κι ἂν δείχνει τὸ ἐξωτερικὸ του πὼς τὸν συνοδεύει αὐτὴ.

ς'. Ἡ ἀνδρεία ψυχῆ, σάν γυναίκα, κρατώντας σ' ὅλη τὴ ζωὴ τῆς τὴν πράξι καὶ τὴ θεωρητικὴ γνώση σὲ δύο ἀναμμένα λυχνάκια, πράττει αὐτὰ ποὺ ὀφείλει, ἐνῶ τ' ἀντίθετα πράττει ἐκείνη ποὺ ἀφήνεται σὲ τὶς ἡδονές.

ζ'. Δὲν φτάνει στὴν ψυχὴ γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ τελείως ἀπὸ τὴν κακία ἢ ἐκούσια κακοπάθεια, ἂν δὲν διαλύεται περνώντας κι ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς ἀκούσιας.

η'. Σάν κάποια μάχαιρα ἡ ψυχὴ γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ τέλεια ἀπὸ τὴν κακία, ἂν δὲν περάσει διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, δηλαδὴ ἀπὸ ἐκούσιους καὶ ἀκούσιους πόνους δὲν διατηρεῖται ἀρρώγιστη σὲ ἀντιξοότητες τῶν ὄσων συμβαίνουν.

θ'. Ὅπως εἶναι τρία τὰ καθολικώτερα αἴτια τῶν ἐκούσιων πειρασμῶν, ὑγεία, πλοῦτος καὶ δόξα, ἔτσι εἶναι τρία καὶ τῶν ἀκούσιων, ζημίαι, ἀσθένειαι, καὶ προσβολές. Καὶ αὐτὰ συμβαίνουν σὲ μερικὸς γιὰ οἰκοδομὴ τους, ἐνῶ σὲ ἄλλους γιὰ καταστροφή τους.

ι'. Ἀκολουθοῦν τὴν ψυχὴ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ λύπη, ἐνῶ τὸ σῶμα

ἡδονὴ καὶ ὀδύνη. Αἴτιον δὲ τῆς μὲν ὀδύνης ἢ ἡδονὴ (θέλοντες γὰρ ἐκφυγεῖν τὴν κατὰ τὴν ὀδύνην ἐπίπονον αἴσθησιν, πρὸς τὴν ἡδονὴν καταφεύγομεν), λύπης δὲ ἐπιθυμία ἢ ἀρρωστία

5 ια'. Ἐνδιάθετον μὲν ὁ ἐνάρετος κέκτηται τὸ καλόν, περιε-
νοήμενον δὲ ὁ κενόδοξος. Τὸ δὲ κακὸν ὁ μὲν σπουδαῖος ἐξ ἐπι-
πολῆς ἔχει, κατὰ θάθους δὲ ὁ φιλήδονος.

ιβ'. Ὀλιγάκις μὲν καὶ οὐκ ἐπιμελῶς εὐρίσκεται πρὸς τὸ κα-
κὸν ὁ τοῦτο μισῶν, πλεονάκις δὲ καὶ προσεκτικώτερον ὁ ἔτι ταῖς
αἰτίαις ἐκείνου προσκειόμενος.

10 ιγ'. Οἷς μὴ κατὰ πρόθεσιν τὸ μετανοεῖν, τούτοις συνεχῆς καὶ
τὸ πλημμελεῖν, οἷς δὲ παρὰ πρόθεσιν τὸ ἁμαρτάνειν, ἐμπληρο-
φόρητος ἢ μετάνοια καὶ τὸ αἴτιον ταύτης οὐχὶ συχνόν.

ιδ'. Αἴσθησις καὶ συνείδησις λόγῳ τῷ κατὰ προφορὰν
συνερχέσθω, ὅπως ὁ εἰρηκῶς θεῖος Λόγος ἐν μέσῳ τούτων εὐρί-
15 σκεσθαι μὴ καταισχύνηται, διὰ τῆς προπετείας ἢ ἀμετρίας τῶν
λεγομένων ἢ πραττομένων.

ιε'. Οὐχ ὁ τοῖς ἔργοις μὴ ἀδικῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, οὗτος
καὶ τοῖς λόγοις ἀμίαντον συνετήρησεν. Οὐ δὲ ὁ τούτους φυλάτ-
των, ἤδη καὶ λογισμοὺς οὐκ ἐμόλυνεν. Ὁ γὰρ ἁμαρτάνων, τρι-
20 τῶς τοῦτο πράττει.

ις'. Οὐ δυνήσῃ τὸ πρόσωπον τῆς ἀρετῆς κατιδεῖν, ἠδέως ἔτι
τὸ τῆς κακίας κατανοῶν. Μισητὸν δὲ τότε φανεῖται τὸ δεύτερον,
ὄτε τοῦ πρώτου ἐπιθυμήσεις τὴν γεῦσιν, καὶ τοσαύτης τὴν ὄψιν
ἀποξενώσεις μορφῆς.

25 ιζ'. Διὰ τῶν λογισμῶν, οὐ τῶν πραγμάτων, προηγουμένως
πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες τὴν ψυχὴν. Αὐτὰ γὰρ καθ' αὐτά, ἀναγ-

ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ὀδύνη. Αἴτιο τῆς ὀδύνης εἶναι ἡ ἡδονή· θέλοντας δηλαδή νὰ ξεφύγομε ἀπὸ τὸ ἐπώδυνο αἶσθημα τῆς ὀδύνης, καταφεύγομε στὴν ἡδονή. Τῆς λύπης πάλι αἴτιο εἶναι ἡ ἐπιθυμία ἢ κάποια ἀρρώστια.

ια'. Ὁ ἐνάρετος ἔχει τὸ καλὸ ἐνδόμυχο, ἐνῶ ὁ κενόδοξος ὡς κἀπὶ τὸ σχεδιασμένο. Τὸ κακὸ πάλι στὸ σπουδαῖο εἶναι ἐπιπόλαιο, ἐνῶ στὸ φιλήδονο βρῖσκεται στὸ βάθος.

ιβ'. Λίγες φορές καὶ ἀπὸ ἀμέλεια βρῖσκεται στὸ κακὸ³ ὅποιος τὸ μισεῖ, ἐνῶ συχνότερα καὶ πιὸ ἐπίμονα διαπράττει αὐτὸ ὅποιος παραμένει ἀκόμα στὶς αἰτίες ἐκείνου.

ιγ'. "Ὅποιοι δὲν μετανοοῦν ἐπειδὴ τὸ θέλουν, αὐτοὶ πλημελοῦν συνεχῶς. Ὅποιοι ὅμως ἀμαρτάνουν παρὰ τὴ θέλησή τους, ἢ μετάνοια εἶναι συνειδητὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς ὄχι συχνῆς.

ιδ'. Αἴσθησις καὶ συνείδησις νὰ συμπίπτουν στὸν προφορικὸ λόγο, ὥστε, εὐρισκόμενος στὸ μέσω αὐτῶν τῶν δύο ὁ θεῖος λόγος⁴ ποὺ τὸ ἔχει πεῖ, νὰ μὴν ντροπιάζεται ἀπὸ τὸ θράσος ἢ τὴν ἔλλειψη μέτρου σὲ ὅσα λέγονται καὶ πράττονται.

ιε'. Ὅποιος δὲν ἔβλαψε τὴν ψυχὴν του μὲ ἔργα, αὐτὸς τὴ φύλαξε καὶ ἀπὸ λόγια ἀμόλυνη· κι ὅποιος φυλάει τὰ λόγια, δὲν ἐμόλυνε καὶ τοὺς λογισμοὺς του. Ὅποιος ἀμαρτάνει τὸ κάνει μὲ τρεῖς τρόπους.

ιστ'. Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ δεῖς τὸ πρόσωπο τῆς ἀρετῆς, ἂν μελετᾷς ἀκόμα μ' εὐχαρίστησι τὸ πρόσωπο τῆς κακίας. Τότε θὰ παρουσιαστῇ μισητὸ τὸ δεύτερο, ὅταν ἐπιθυμήσεις τὴ γεύσι τοῦ πρώτου κι ἀποξενώσεις τὴν ὄψιν σου ἀπὸ τέτοια ἀπαίσια μορφή.

ιζ'. Οἱ δαίμονες πολεμοῦν τὴν ψυχὴν πρῶτα μὲ τοὺς λογισμοὺς καὶ ὄχι μὲ τὰ πράγματα. Γιατὶ αὐτὰ καθεαυτὰ τὰ πράγματα εἶναι

καῖα τὰ πράγματα. Καὶ τῶν μὲν πραγμάτων ἡ ἀκοὴ αἰτία καὶ ὄρασις, τῶν δὲ λογισμῶν ἡ συνήθεια καὶ οἱ δαίμονες.

ιγ'. Τριττὸν μὲν τὸ ἁμαρτητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις καὶ λογισμοῖς εὐρισκόμενον. Ἐξαδικὸν δὲ τὸ ἀναμαρτησίας καλόν. Ἀπταιστους γὰρ τὰς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸν προφορικὸν συντηρεῖν δεῖ λόγον. «Ἐν οἷς ὁ μὴ πταίων, ἀνὴρ», φησί, «τέλειος, δυνατὸν χαλιναγωγῆσαι καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος».

ιδ'. Ἐξαχῶς τὸ ἄλογον μέρος διαιρεῖται τῆς ψυχῆς εἰς τε 10 τὰς πέντε αἰσθήσεις, καὶ εἰς τὸν κατὰ προφορὰν λόγον, ὃς συνδιαιρεῖται μὲν ἀδιαιρέτως τῷ πάσχοντι, ἀπαθῆς ὢν, ἀναμάττεται δὲ τὴν αὐτοῦ κακίαν παθητικὸς εὐρισκόμενος.

ιε'. Οὐ δύναται οὔτε σῶμα καθαρθῆναι νηστείας καὶ ἀγρυπνίας χωρὶς, οὔτε ἐλέους καὶ ἀληθείας ψυχῆ, ἀλλ' οὔτε νοῦς ἀ- 15 νεν θεωρίας καὶ ὁμιλίας Θεοῦ. Αὗται γὰρ αἱ συζυγίαι ἐν τούτοις ἐπισημότεραι.

ις'. Κυκλοφορουμένη ταῖς εἰρημέναις ἀρεταῖς ἡ ψυχὴ, ἀπερικτύπητον τὸ ταύτης ἐκ πειρασμῶν καθίστησι φρούριον, ὃ ἐστιν ἡ ὑπομονή. «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν γὰρ κτήσασθε τὰς ψυχὰς 20 ὑμῶν», ὁ Λόγος φησίν. Εἰ δὲ ἐτέρως ἐχόμενα εἶη, οἷά τις πόλις ἀτείχιστος καὶ ὑπὸ τῶν πόρρωθεν ψόφων, δειλίας μοχλοῖς κατασειέσθαι εἴωθεν.

ιζ'. Οὐχ ὅσοι εἰς τὰ κατὰ λόγον εἰσὶ φρόνιμοι, οὔτοι καὶ εἰς τὰ κατ' ἔννοιαν ὅσοι δὲ εἰς τὰ κατ' ἔννοιαν, οὔτοι καὶ εἰς τὰ κατ' 25 αἴσθησιν ἐξωθεν εὐρεθήσονται. Εἰ γὰρ καὶ πάντα ὑποφόρους ἔχει ἡ αἴσθησις, ἀλλ' οὐχ ὁμοίους αὐτῇ τοὺς φόρους ἀποδιδόα-

ἀναγκαῖα. Καὶ τῶν πραγμάτων βέβαια αἰτία εἶναι ἡ ἀκοή καὶ ἡ ὄραση, ἐνῶ τῶν λογισμῶν ἡ συνήθεια καὶ οἱ δαίμονες.

ιη'. Ἡ ἀμαρτητικὴ πλευρὰ τῆς ψυχῆς εἶναι τριπλῆ καὶ ἐκδηλώνεται στὰ ἔργα, τοὺς νόμους καὶ τοὺς λογισμούς. Ἐνῶ τὸ καλὸ τῆς ἀναμαρτησίας εἶναι ἕξαπλό. Πρέπει δηλαδὴ νὰ συντηροῦμε ἀλάνθαστες τὶς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸν προφορικὸ λόγο. «Ὅποιος δὲν φταίει σ' αὐτὰ, εἶναι ἄνδρας τέλειος», λέγει, «κι ἔχει τὴ δύναμη νὰ χαλιναγωγῆσει καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος»⁵.

ιθ'. Σὲ ἕξι μέρη διαιρεῖται τὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς, στὶς πέντε αἰσθήσεις καὶ στὸν προφορικὸ λόγο, ποὺ συνδιαιρεῖται βέβαια ἀδιαίρετα σ' ἐκεῖνον ποὺ ὑπόκειται στὸ πάθος, ἂν καὶ εἶναι ἀπαθῆς, ἐνῶ ἀπομάσσει (σφουγγίζει) τὴν κακία του βρισκόμενος ὑποκείμενος στὸ πάθος.

κ'. Οὔτε τὸ σῶμα μπορεῖ νὰ καθαρθεῖ χωρὶς νηστεία καὶ ἀγρυπνία, οὔτε ἡ ψυχὴ χωρὶς ἔλεος καὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ οὔτε κι ὁ νοῦς χωρὶς θεωρία καὶ σχέση μὲ τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὰ τὰ ζεύγη ὑπάρχουν σ' αὐτὰ κι εἶναι σημαντικότερα.

κα'. Ὅταν ἡ ψυχὴ περικυκλώνεται ἀπὸ τὶς ἀρετὲς ποὺ εἶπαμε, κάνει ἀπρόσβλητο ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ὁλόγυρα τὸ φρούριό της, ποὺ εἶναι ἡ ὑπομονή. Γιατὶ λέγει ὁ Λόγος: «Μὲ τὴν ὑπομονὴ κερδίστε τὶς ψυχές σας»⁶. Ἄν αὐτὰ συμβαίνουν ἀλλιῶς, τότε, σὰν μιὰ πόλη ἀτείχιστη, κι ἀπὸ τοὺς πιὸ μακρινοὺς θορύβους συνήθως κατασεύεται ἀπὸ τοὺς μοχλοὺς τῆς δειλίας.

κβ'. Ὅσοι εἶναι φρόνιμοι στὰ λόγια, δὲν σημαίνει πὼς εἶναι καὶ στὶς σκέψεις. Ἐνῶ ὅσοι εἶναι στὶς σκέψεις, αὐτοὶ θὰ βρεθοῦν φρόνιμα καὶ στὰ ἔξω, στὶς ἐνέργειες τῶν αἰσθήσεων. Γιατὶ, ἂν καὶ ἡ αἴσθησις τοὺς ἔχει ὅλους ὑποτελεῖς, ὁμως δὲν ἀποδίδουν σ' αὐτὴν

6. Λουκᾶ 21, 19.

σιν. Ἐξ ἀφελότητος γὰρ οἱ πλείους εἰς τὰ κατ' αὐτὴν τιμᾶν αὐτὴν ὡς αὐτὴ ἀπατεῖ οὐκ ἐπίστανται.

κγ'. Τῇ φύσει ἄτμητος οὖσα ἡ φρόνησις, τέμνεται εἰς διαφόρους τομάς. Ὡ μὲν γὰρ δίδοται πλέον, ὧ δὲ ἔλαττον μέρος αὐ-
5 τῆς, ἕως, αὐξηθεῖσα ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ, συνδρομούς τε αὐτῇ τὰς γενικὰς ἀρετάς, τὸ ἐνδεχόμενον ἐκάστη ἀποπληρώσει καλόν. Οἱ πλείους γὰρ κατὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐμπροάκτου ζωῆς καὶ τὸ φρονεῖν ἐκληρώσαντο.

κδ'. Εἰς μὲν τὰ κατὰ φύσιν ὀλίγοι φρόνιμοι εὐρεθήσονται,
10 εἰς δὲ τὰ παρὰ τὴν φύσιν πολλοί. Δέει γάρ, τῷ περὶ αὐτὰ ὄλην αὐτῶν τὴν φυσικὴν φρόνησιν ἐκκενώσαντες, ἔχουσιν ἐκεῖ μὲν τὸ φρονεῖν ὀλίγον, τὸ πλεῖστον δὲ ἐν τοῖς περιττοῖς καὶ οὐ τῇ φύσει ἐπανετοῖς.

κε'. Τῆς εὐλόγου σιωπῆς ὁ καιρὸς καὶ τὸ μέτρον συνεσιάζ-
15 τορες· πανδαισία δὲ τούτου γίνεται ἡ ἀλήθεια, καθ' ἣν ὁ τοῦ ψεύδους πατήρ, ἐπὶ ψυχὴν ἀποδημοῦσαν ἐρχόμενος, εὐρίσκει ἐπιζητουμένων οὐδέν.

κς'. Ἐλεήμων ἀληθῆς οὐχ ὁ παρέχων ἐκουσίως τὰ περιττά, ἀλλ' ὁ συγχωρῶν τὰ ἀναγκαῖα τοῖς ἀφαρπάζουσιν.

κζ'. Οἱ μὲν τῷ ἐνύλῳ πλούτῳ κτῶνται τὸν ἄϋλον ἐλεημοσύ-
20 νης θεσμοῖς, οἱ δὲ ἀϋλῳ ἀποκτῶνται τὸν ἐνύλον, ἐν αἰσθήσει τοῦ ἀνεκλείπτου γενόμενοι.

κη'. Φίλον μὲν παντὶ τὸ πλουτεῖν ἐν καλοῖς, λυπηρόν δὲ τῷ
θεῖως πλουτήσαντι μὲν, μὴ ἐπὶ πλεῖστον συγχωρηθῆναι δὲ ἐνευ-
25 φρανθῆναι αὐτῷ.

ὄμοιους φόρους. Γιατί οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἀφέλεια δὲν γνωρίζουν ὅτι στὰ σχετικὰ μὲ τὴν αἴσθησι τὴν τιμοῦν, καθὼς αὕτῃ τοὺς ἔξαπατᾶ.

κγ'. Ἐάν καὶ εἶναι ἀδιαίρετη στὴ φύση ἢ φρόνησι, χωρίζεται σὲ διάφορα μέρη. Σὲ ἄλλον δίδεται περισσότερο ἀπὸ τὸ μέρος αὐτῆς καὶ σὲ ἄλλον λιγότερο, μέχρι πού, ἀφοῦ αὐξηθεῖ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ τύχει τῆς συνδρομῆς τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ν' ἀποπληρώσει τὸ κακὸ πού τυχὸν ὑπάρχει σὲ κάθε μία. Γιατί οἱ περισσότεροι ἀνάλογα μὲ τὴν ἔλλειψι τῆς ἔμπρακτις ζωῆς, ἔλαχαν ὡς κλῆρο καὶ τὴ φρόνησι.

κδ'. Σὲ ὅ,τι ἔχομε κατὰ φύση, λίγοι φρόνιμοι θὰ βρεθοῦν, ἐνῶ στὰ παραφύση πολλοί. Γιατί, ἔξαντλώντας ὅλη τὴ φυσικὴ φρόνησὴ τοὺς ἀπὸ τὸ φόβο γύρω ἀπ' αὐτὰ, ἔχουν τὴ φρόνησι στὰ κατὰ φύση λίγη, ἐνῶ τὴν περισσότερη τὴν ἔχουν στὰ περιττὰ καὶ ὄχι στὰ ἀξιέπαινα ἀπὸ τὴ φύση.

κε'. Συνδαιτυμόνες τῆς εὐλογῆς σιωπῆς εἶναι ὁ καιρὸς καὶ τὸ μέτρο. Πλούσιο τραπέζι ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὸ ὅποιο ὁ πατέρας τοῦ ψεύδους, ἐρχόμενος σὲ ψυχὴ πού ἐκδημεῖ, δὲν βρίσκει τίποτε ἀπὸ ὅσα ζητεῖ.

κς'. Ἀληθινὸς ἐλεήμων δὲν εἶναι ὅποιος δίνει θέλοντας τὰ περιττὰ, ἀλλ' ὅποιος συγχωρεῖ ἐκείνους πού τοῦ ἀρπάζουν τὰ ἀπαράιτητα.

κζ'. Ἄλλοι μὲ τὸν ὑλικὸ πλοῦτο τοὺς ἀποκτοῦν τὸν ἄυλο μὲ τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐλεημοσύνης, ἐνῶ ἄλλοι γιὰ τὸν ἄυλο ἀποβάλλουν τὸν ὑλικὸ, ὅταν γευθοῦν τὸν πλοῦτο τὸν ἀνεξάντλητο.

κη'. Ὁ καθένας ἀγαπᾶ νὰ ἔχει ἀφθονία ἀγαθῶν, ἐκεῖνος ὅμως πού ἀπέκτησε τὸν θεῖο πλοῦτο λυπᾶται ἂν δὲν τοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ τὸν εὐχαριστηθεῖ γιὰ μεγάλο διάστημα.

κθ. Ἐξωθεν μὲν ἡ ὑγεία δοκεῖ τῆς ψυχῆς, ἔνδοθεν δὲ ἐν τῷ τῆς αἰσθήσεως πυθμένι πέφυκε κρύπτεσθαι ἡ ἀρρωστία αὐτῆς. Εἰ δὲ δεῖ πάντως ἔξωθεν μὲν ἐκείνην τῷ ἀναθερισμῷ τῶν ἐλέγχων γενέσθαι, ἔνδοθεν δὲ ταύτην τῷ ἀνακαινισμῷ τοῦ νοός, ἄφρων ὁ τοὺς ἐλέγχους ἀποσειόμενος καὶ ἐν τῷ τῆς ἀναληθισίας πάντοτε ἀνακειῖσθαι νοσοκομείῳ μὴ αἰσχυνόμενος.

λ. Μὴ τραχυνθῆς κατὰ τοῦ ἀκουσίως σε χειρουργήσαντος, ἀλλὰ, πρὸς τὴν κενωθεῖσαν ἀηδῖαν ἀποβλεψάμενος, ταλάνισον μὲν ἑαυτόν, μακάρισον δὲ τὸν αἰτιόν σοι ταύτης γενόμενον οἰκονομίας Θεόν.

λα. Μὴ πρὸς τὸ δεινὸν ἀπευδοκίῃς τῆς ἀρρωστίας σου, ἀλλὰ διὰ τῶν τῆς φιλοπονίας δραστικωτέρων φαρμάκων πόρρω γενοῦ ταύτης, ὁ τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγείας ἐπιμελούμενος.

λβ. Μὴ συσταλῆς ἀπὸ τοῦ καιρίως σε πλήττοντος· πρόσει δὲ τούτῳ, καὶ ὑποδείξει σοι, ὅσον τὸ ὑποσμῆχον τὴν αἰσθησίν σου κακόν, καὶ φάγη ὄψον ἠδὺ τὸ ἐκ τῆς ὑγείας, μετὰ τὸ ἀναλωθῆναι τὸ ἐκ τῆς πικρίας ἀπόβλητον.

λγ. Ὅσον αἰσθάνῃ τῶν πόνων, τοσοῦτον ἀποδέχου τὸν τούτους διὰ τῶν ἐλέγχων ὑποδεικνύντά σοι. Καθάρσεως γὰρ τελείας αἰτιός σοι καθίσταται, ἧς ἄνευ ἐν καθαρῷ χωρίῳ τῆς εὐχῆς οὐ δύναται γενέσθαι ὁ νοῦς.

λδ. Ἐν τῷ ἐλέγχεσθαι, ἢ σιωπᾶν δεῖ ἢ ἡπίως ἀπολογεῖσθαι τῷ καταλέγοντι· οὐ διὰ τὸ συστήσαι τὰ οἰκεία τὸν ἐλεγχόμενον, διὰ δὲ τὸ ἀναστήσαι προσκόψαντα ἴσως τὸν ἐν ἀγνοίᾳ ἐλέγχοντα.

λε. Ὁ τῷ λυπήσαντι ἀδίκως πρὸ τοῦ προσκληθῆναι ὑπ' αὐτοῦ εὐνοῶν, ἐξημῖεται τῶν ἀνηκόντων οὐδέν. Ὁ δὲ μετὰ τὴν

κθ'. Ἐξωτερικὰ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει ὑγεία ψυχῆς, ἐσωτερικὰ ὅμως στὸν πυθμένα τῆς αἰσθησης συνήθως κρύβεται ἡ ἀρρώστια τῆς. Κι ἂν πρέπει ὅπωςδήποτε ἐξωτερικὰ ἐκείνη νὰ ἐπιτευχθεῖ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐλέγχων καὶ ἐσωτερικὰ μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ, εἶναι ἀνόητος ὁποῖος ἀποκρούει τοὺς ἐλέγχους καὶ δὲν ντρέπεται νὰ κείτεται πάντα στὸ νοσοκομεῖο τῆς ἀναισθησίας.

λ'. Μὴ θυμώσεις μὲ τὸ γιατρὸ πού σέ χειρουργεῖ χωρὶς νὰ θέλει, ἀλλὰ κοίταξε μόνο τὴν ἀηδία πού σοῦ ἀφαίρεσε καὶ ταλάνισε τὸν ἑαυτό σου, μακάρισε ὅμως τὸν Θεὸ πού ἔγινε αἰτία αὐτῆς τῆς οἰκονομίας.

λα'. Μὴ φτάσεις καὶ παραμελήσεις τὴν ἀρρώστια σου ἐξαιτίας τοῦ πόνου τῆς θεραπείας, ἀλλὰ μὲ τὰ δραστικὰ φάρμακα τῆς φιλοπονίας ἀπαλλάξου ἀπὸ αὐτήν, ἐσύ πού φροντίζεις τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς.

λβ'. Μὴ δειλιάσεις μπροστὰ σ' ἐκεῖνον πού σοῦ δίνει καίριο χτύπημα. Πλησίασέ τον καὶ θὰ σοῦ ὑποδείξει, πόσο μεγάλο εἶναι τὸ κακὸ πού ἐνοχλεῖ τὴν αἰσθησή σου, καὶ θὰ φᾶς τὸ γλυκὸ προσφάγι τῆς ὑγείας, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐξάλειψη τοῦ ἀποβλήτου τῆς πικρίας.

λγ'. Ὅσο περισσότερο αἰσθάνεσαι τοὺς πόνους, τόσο ν' ἀποδέχεσαι ἐκεῖνον πού σοῦ τούς φανερώνει μὲ τοὺς ἐλέγχους. Γιατὶ σοῦ γίνεται αἷτιος τέλειας κάθαρσης, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ εἰσέλθει στὴν καθαρὴ περιοχὴ τῆς προσευχῆς.

λδ'. Ὅταν ἐλέγχεται κάποιος πρέπει ἢ νὰ σωπαίνει ἢ νὰ ἀπολογεῖται ἤπια σ' ἐκεῖνον πού τὸν κατηγορεῖ. Ὁχι γιὰ νὰ ὑποστηρίξει ὁ ἐλεγχόμενος ὅ,τι ἔκανε, ἀλλὰ γιὰ νὰ σηκώσει ἀπὸ τὸ σκόνταμά του ἐκεῖνον πού ἐλέγχει χωρὶς νὰ ξέρει.

λε'. Ὅποιος δείχνει συμπάθεια σ' ἐκεῖνον πού τοῦ προξένησε ἄδικα λύπη προτοῦ τὸν προσκαλέσει, δὲν χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν

πρόσκλησιν, τῆς εὐφορίας τὸ ἥμισυ. Κερδαίνει δὲ ὄλον τὸ προ-
καταβληθέν, ὃ μηδέποτε διὰ λύπην ἀποσυνάγωγος εὕρισκόμε-
νος, προστίθησι δὲ καὶ μισθὸν ἑαυτῷ, ὃ τὸ σφάλμα βάλλων
ἐπάνω ἑαυτοῦ ἐν παντί.

5 λζ. Οὔτε ὁ ὑψηλόφρων ἐπιγινώσκει οἷα τὰ ἑαυτοῦ ἐλαττώ-
ματα, οὔτε ὁ ταπεινόφρων τὰ οἰκεῖα καλά. Καλύπτει γὰρ τὸν
μὲν ἄγνοια φαύλη, τὸν δὲ θεάρεστος.

λξ. Τοῖς ἰσοτίμοις ὁ ὑπερήφανος ἐν καλοῖς παραμετρεῖσθαι
οὐ θούλεται, ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις, πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας, φορη-
10 τὸν τὸ ἑαυτοῦ παραβαλλόμενον ἠγεῖται ἐλάττωμα.

λη. Ὁ μὲν ψόγος στερρᾶν, ὃ δὲ ἔπαινος ἔκλυτον τὴν ψυχὴν
ἀπεργάζεται καὶ νωθροτέραν πρὸς τὰ καλά.

λθ. Ὑπόστασις μὲν πλούτου χρυσός, ἀρετῆς δὲ ταπείνωσις.
Ὡς οὖν ὁ χρυσοῦ ἀπορῶν πένης ἐστί, κἂν μὴ τοῖς ἔξωθεν φαί-
15 νηται, οὔτε ταπεινώσεως ἄνευ, ἐνάρετος οὐκ ἔσται ὁ ἀγωνιζόμε-
νος

μί. Χρυσοῦ δίχα, ὡσπερ ἔμπορος οὐ πέφυκεν ἔμπορος, κἂν
λίαν πρὸς ἐμπορίαν ἐστὶν ἐπιτήδειος, οὕτως οὐδὲ ταπεινοφρο-
σύνης χωρὶς ἐν κατασχέσει τῶν τῆς ἀρετῆς ἠδέων εὐρεθήσεται ὃ
20 ἀσκούμενος, κἂν πάντῃ τῇ ἑαυτοῦ νουνεχεῖα θαρσῆ.

μά. Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ὁ ἀνιών, κατώτερος τοῦ ἑαυτοῦ
φρονήματος γίνεται· ἀνώτερος δὲ ὁ ἐκείνης χωρὶς, ὃς οὐδὲ πα-
ραμετρεῖσθαι τοῖς ἐλαχίστοις ἐκουσίως ἀνέχεται, καὶ διὰ τοῦτο
ἐν ταῖς πρωτοκλισίαις τὸ λυπηρὸν ἐπιδείκνυνται.

τιμή πού τοῦ ἀνήκει. Ἐάν ὅμως ἔπειτα ἀπό τήν προδίκηση, χάνει τὸ μισὸ κέρδος. Ἀντίθετα κερδίζει στὸ σύνολό του ὅ,τι ἔχει προκαταβληθεῖ ὅποιος ἐξαιτίας λύπης δὲν μένει ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὴ συγκέντρωση, καὶ προσθέτει καὶ μισθὸ στὸν ἑαυτό του ὅποιος ρίχνει τὸ σφάλμα ἐπάνω του σὲ κάθε περίπτωση.

λζ. Οὔτε ὅποιος ἔχει μεγάλη ἰδέα ἔχει ἐπίγνωση γιὰ τὸ ποιὰ εἶναι τὰ ἐλαττώματά του, οὔτε ὁ ταπεινὸς γιὰ τὶς ἀρετές του. Τὸν πρῶτο τὸν καλύπτει ἄγνοια φαύλη, ἐνῶ τὸν ἄλλον θεάρεστη.

λζ. Ὁ ὑπερήφανος δὲν θέλει νὰ συγκριθεῖ μὲ τοὺς ἰσότιμους του σὲ τὶς ἀρετές. Στὰ ἀντίθετα ὅμως, ὡς πρὸς ὅσους ὑπερτεροῦν, νομίζει πὼς τὸ ἐλάττωμά του, σὲ σύγκριση μ' αὐτούς, εἶναι ὑποφερτὸ.

λη. Ἡ κατηγορία κάνει τὴν ψυχὴ στερεή, ἐνῶ ὁ ἔπαινος τὴν χαλαρώνει καὶ τὴν κάνει πολὺ νωθρὴ πρὸς τὰ καλά.

λθ. Βάση τοῦ πλούτου εἶναι ὁ χρυσός, ἐνῶ τῆς ἀρετῆς ἡ ταπείνωση. Ὅπως λοιπὸν ὅποιος δὲν ἔχει χρυσᾶφι εἶναι φτωχός, ἔστω κι ἂν δὲν φαίνεται στοὺς ἔξω, ἔτσι χωρὶς ταπείνωση δὲν εἶναι ὁ ἀγωνιστὴς ἐνάρετος.

μ'. Ὅπως ὁ ἔμπορος χωρὶς χρυσᾶφι δὲν εἶναι ἔμπορος, ἔστω κι ἂν εἶναι ἐπιτήδειος στὸ ἐμπόριο, ἔτσι καὶ χωρὶς ταπεινοφροσύνη ὁ ἀσκητὴς δὲν θὰ βρεθεῖ κάτοχος τῶν γλυκῶν καρπῶν τῆς ἀρετῆς, ἔστω κι ἂν ἔχει θάρρος μεγάλο στὴ νοημοσύνη του.

μα'. Ὅποιος ἀνεδαίνει στὴν ταπεινοφροσύνη, χαμηλώνει τὴν ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἀντίθετα τὴν ὑψώνει, ὅποιος χωρὶς αὐτὴν δὲν δέχεται νὰ συγκαταλέγεται μὲ τοὺς ἐλάχιστους μὲ δική του θέληση, καὶ γι' αὐτὸ σὲς πρωτοκαθεδρίες δείχνει τὴ δυσσαρέσκειά του⁷.

μβ. Καλὸν τῷ ἀγωνιστῇ φρονεῖν μὲν ἥττονα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, πράττειν δὲ κρείττονα τῆς δειλείας αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἀνθρώποις αἰδέσιμος, καὶ «Θεῷ ἐργάτης εὐρίσκεται ἀνεπαίσχυντος».

5 μγ. Ἡ κατορθοῦσθαι δεῖ πρὸς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἢ μιᾶς ἀντιποιεῖσθαι, τῆς ταπεινοφροσύνης, τὸν δεδουῖοτα μὴ ξένον τῶν τῷ νυμφῶνι ἀνακειμένων ὀφθῆναι.

μδ. Μίξον τῇ ἀπλότητι τὴν ἐγκράτειαν καὶ σύζευξον τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλήθειαν, καὶ ὀφθείσῃ δικαιοσύνη συνέστιος,
10 ἢ, ὡς ἐπὶ τραπέζης, ἄλλη πᾶσα φιλεῖ ἐπισυνάγεσθαι ἀρετῇ.

με. Τυφλὴ τῆς ταπεινοφροσύνης χωρὶς ἢ ἀλήθεια. Διὰ τοῦτο καὶ τῇ ἀντιλογία χρῆται παιδαγωγῶ, ἐρεῖσαι μὲν αὐτῇ ἐπιμοχθούσῃ, μὴ εὐρίσκοῦσῃ δέ, εἰ μὴ τὸ τῆς μνησικακίας ὀχύρωμα.

15 μς. Ἡθὸς χρηστόν, ὠραιότητα μαρτυρεῖ ἀρετῆς μελῶν δὲ εὐστάθεια, εἰρηναίαν ψυχὴν.

μζ. Πρῶτον μὲν καλόν, τὸ ἐν μηδενὶ μέρει πταίειν. Δεύτερον δέ, τὸ μὴ αἰδοῖ κατακαλύπτειν τὸ σφάλμα αὐτοῦ, μὴ τε μὴν ἀναιδεύεσθαι ἐν αὐτῷ, μᾶλλον δὲ ταπεινοῦσθαι, καὶ κατηγοροῦ-
20 μενον ἑαυτοῦ συγκατηγορεῖν, καὶ δέχεσθαι ἀσμένως τὸ ἐπιτίμιον. Τούτου δὲ μὴ γινομένου, ἀνίσχυρον ἅπαν τὸ τῷ Θεῷ προσφερόμενον.

μη. Πρὸς τῇ ἐκουσίῳ κακοπαθείᾳ, χρῆ καὶ τὴν ἀκούσιον καταδέχεσθαι, τὴν ἐκ διαβολῶν λέγω, ζημιῶν τε καὶ ἀσθενειῶν.
25 Ταῦτα γὰρ ὁ μὴ καταδεχόμενος, ἀλλὰ δυσπετῶν, ὁμοίός ἐστι τῷ μὴ μετὰ ἀλός, μετὰ δὲ μέλιτος μόνου βουλομένου ἐσθίειν τὸν

μβ'. Είναι καλό για τον αγωνιστή να έχει μικρότερη ιδέα για την εργασία του, να πράττει όμως ανώτερα από τη δειλία του. Γιατί μ' αυτό τον τρόπο και στους ανθρώπους παρουσιάζεται σεβαστός και στον Θεό «εργάτης που δέν τον ντρέπεται»⁸.

μγ'. "Η πρέπει να εφαρμόζει όλες τις εντολές του Θεού, ή να επιδιώκει μία, την ταπεινοφροσύνη, εκείνος που φοβάται μήπως φανεί ξένος από τους συμποσιαστές του νυμφώνα.

μδ'. 'Ανάμιξε με την απλότητα την εγκράτεια και σύζευξε με την ταπεινοφροσύνη την αλήθεια, και θα φανείς όμοτράπεζος με τη δικαιοσύνη, με την όποια, όπως σε τραπέζι, συνήθως πηγαίνει και κάθε άλλη άρετή.

με'. 'Η αλήθεια χωρίς την ταπεινοφροσύνη είναι τυφλή. Γι' αυτό και χρησιμοποιεί την αντιλογία ως παιδαγωγό, για να φιλονικήσει μαζί της για κάτι που μοχθεί, αλλά δέν βρίσκει τίποτε, παρ'όσον μόνο τ'ό χύρωμα τής μνησικακίας.

μστ'. Τ'ό χρηστό ήθος μαρτυρεί την ωραιότητα τής άρετής, ενώ ή σταθερή ίσομετρία τών μελών ψυχή ειρηνεμένη.

μζ'. Πρώτο καλό είναι να μην κάνεις λάθος σε καμμιά περίπτωση. Δεύτερο, να μην σκεπάζεις με τή ντροπή τ'ό σφάλμα σου, ούτε ν' αποθρασύνεσαι σ' αυτό, αλλά μάλλον να ταπεινώνεσαι, και όταν σε κατηγορούν να κατηγορείς κι έσ'υ μαζί τους τ'όν έαυτό σου, και να δέχεσαι μ' εύχαρίστηση τ'ό έπιτίμιο. "Αν δέν γίνει αυτό, είναι ανίσχυρη κάθε προσφορά σου στον Θεό.

μη'. Μαζί με την έκούσια κακοπάθεια πρέπει να δέχεσαι και την άκούσια, έννοω αυτήν που προέρχεται από διαβολές, ζημίες και ασθένειες. "Όποιος δέν τ'ά δέχεται αυτά, αλλά δυσανασχετεί, είναι όμοιος μ' εκείνον που θέλει να τρώει τ'ό ψωμί του όχι με άλάτι,

ἄρτον αὐτοῦ, ὅς οὐ πάντοτε μὲν τὴν ἡδονὴν ἔχει σύντροφον, τὸν δὲ κόρον ἀεὶ γείτονα κέκτηται.

μθ. Δεσπότης ὢν, δούλου σχῆμα περιβαλλόμενος φαίνεται, ὁ τὸ διερωγὸς πλύνων τοῦ πλησίον λόγοις ἐνθέοις ἱμάτιον, ἣ
5 καταρράπτων ταῖς μεταδόσεσι. Σκοπεῖται δὲ ὁ τοῦτο ποιῶν, μή ποτε, διὰ τὸ ὡς δούλος τοῦτο τελεῖν, προσαπολέσῃ σὺν τῷ μισθῷ καὶ τὸ προσὸν αὐτῷ τῆς ἐξουσίας διὰ κενοδοξίας ἀξίωμα.

ν'. Ὡσπερ «ἡ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις» πέφυκεν, οὕτω ψυχῆς μὲν ἡ φρόνησις, ἀρετῆς δὲ ἡ ταπείνωσις. Καὶ θαυ-
10 μα, πῶς τὰ αὐτοτελεῖ, τῶν συμβεβηκότων δίχα, ἀτελεῖ καθεστῆ-
κασι.

να'. «Κύριος φυλάξει τὴν εἴσοδόν σου», φησί, «καὶ τὴν ἐξο-
δόν σου», τὴν τῶν βρωμάτων δηλονότι καὶ τῶν ρημάτων, τῇ ἐγ-
κρατεία. Ἐγκρατῶς γὰρ ὁ ἔχων περὶ τὴν τῶν βρωμάτων καὶ ρη-
15 μάτων εἴσοδόν τε καὶ ἐξοδον, ἐπιθυμίαν μὲν τὴν ἐξ ὀφθαλμῶν ἀποδιδράσκειν, θυμὸν δὲ τὸν ἐξ ἀπονοίας καταπραῦναι, ὢν δεῖ καὶ πρὸ πάντων ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν τὸν ἀγωνιζόμενον παντὶ τρόπῳ σπουδαστέον. Ἐν τούτοις γάρ, τὸ μὲν πρακτικὸν ἔρρωται, τὸ δὲ θεωρητικὸν ἔστερέεται.

20 νβ'. Τινὲς δὲ περὶ τὴν εἴσοδον τῶν βρωμάτων πολλὴν ποι-
οῦνται τὴν ἐπιμέλειαν, περὶ δὲ ἐξοδον τῶν ρημάτων ἀμελῶς δια-
τίθενται. Οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἐπίστανται παράγειν θυμὸν μὲν ἀπὸ
καρδίας, ἐπιθυμίαν δὲ ἀπὸ σαρκός, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστήν, δι'
ὢν ἡ καθαρὰ καρδιά κτίζεσθαι εἴωθε παρὰ τοῦ καινουρογούντος
25 Πνεύματος

νγ'. Τὸ μὲν τῶν βρωμάτων ἀπέριττον περὶ τὴν ἥττω τρυφῆς ποιότητα, τὸ δὲ τῶν ρημάτων ἀνέγκλητον περὶ τὴν κρείττω τῆς σιωπῆς ποσότητα εὐρεθήσεται.

ἀλλὰ μονάχα μὲ τὸ μέλι, ὃ ὁποῖος δὲν ἔχει πάντοτε σύντροφό του τὴν ἡδονή, ἔχει ὅμως παντοτινὸ γείτονά του τὸν κόρο.

μβ'. Ἐνῶ εἶναι κύριος, φαίνεται ὅτι φορᾶει μορφὴ δούλου, ὁποῖος πλύνει τὸ σκισμένο φόρεμα τοῦ διπλανοῦ του μὲ θεῖα λόγια, ἢ τὸ ράβει μὲ τὴν ἐλεημοσύνη του. Ἄς προσέχει ὅμως ὁποῖος ἐνεργεῖ ἔτσι, μήπως, ἐπειδὴ ἐνεργεῖ σὰν δοῦλος, μὲ τὴν κενοδοξία χάσει μαζὶ μὲ τὸ μισθὸ καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐξουσίας πού ἔχει.

ν'. Ὅπως «ἡ πίστη εἶναι ὑπόσταση πραγμάτων πού ἐλπίζομε»⁹, ἔτσι ὑπόσταση τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ φρόνηση, καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ ταπεινώση. Καὶ εἶναι θαῦμα, πῶς τὰ αὐτοτελεῖ, χωρὶς αὐτὰ πού τὰ συνοδεύουν, γίνονται ἀτελεῖ.

να'. «Ὁ Κύριος», λέγει, «εἶθε νὰ φυλάξει τὴν εἴσοδο καὶ τὴν ἔξοδο σου»¹⁰, μὲ τὴν ἐγκράτεια δηλαδή στὰ φαγητὰ καὶ τὰ λόγια. Ὅποιος ἔχει ἐγκράτεια σχετικὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο καὶ τὴν ἔξοδο τῶν φαγητῶν καὶ τῶν λόγων, διαφεύγει ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ μάτια καὶ καταπραῦνει τὸ θυμὸ πού προέρχεται ἀπὸ τὴν παραφροσύνη, πράγματα πού πρέπει ὁ ἀγωνιστῆς περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ φροντίζει γι' αὐτὰ. Γιατὶ μ' αὐτὰ καὶ ἡ πράξη δυναμώνει, καὶ ἡ θεωρία στερεώνεται.

νβ'. Μερικοὶ καταβάλλουν πολλὴ φροντίδα γιὰ τὴν εἴσοδο τῶν φαγητῶν, δείχνουν ὅμως ἀμέλεια γιὰ τὴν ἔξοδο τῶν λόγων. Αὐτοί, σύμφωνα μὲ τὸν Ἐκκλησιαστή, δὲν γνωρίζουν νὰ θγάξουν τὸν θυμὸ ἀπὸ τὴν καρδιά τους καὶ τὴν ἐπιθυμία ἀπὸ τὴ σάρκα τους¹¹, μὲ τὰ ὅποια δημιουργεῖται ἡ καθαρὴ καρδιά ἀπὸ τὸ Πνεῦμα πού τὰ κάνει ὅλα καινούργια¹².

νγ'. Ἡ λιτότητα τῶν φαγητῶν θὰ βρεθεῖ ὅταν ἡ ποιότητά τους εἶναι κατώτερη ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσή τους, ἐνῶ οἱ ἀκατηγόρητοι λόγοι θὰ βρεθοῦν στὴν ποσότητα πού εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴ σιωπὴ¹³.

11. Ἐκκλ. 11, 10.

12. Ψαλμ. 50, 12.

13. «Ἡ λέγε τι σιγῆς κρείττον, ἢ σιγὴν ἔχε».

νδ'. Πύρωσον τοὺς νεφρούς σου ἀσιτία βρωμάτων, καὶ ἔτασον τὴν καρδίαν σου ἐγκρατεία ρημάτων, καὶ ἔξεις πρὸς ὑπηρεσίαν καλῶν τὸ ἐπιθυμητικόν τε καὶ θυμικόν.

νε'. Ἡ μὲν τῶν ὑπογαστρῶν ἡδονὴ καταπίπτει ἐν ἀσκουμένοις, τοῦ σώματος παρακμάσαντος, ἔτι δὲ παραμένει τοῦ φάρυγγος τῷ μὴ φθάσαντι ταύτην ἐνδίκως κολάσαι. Σπουδάσαι οὖν χρὴ διὰ τῆς αἰτίου, τοῦ αἰτιατοῦ τὸν ὄνειδισμόν ἀποτρίψασθαι, ὡς ἂν μὴ, ξένος ἐκεῖσε τῆς κατὰ τὴν ἐγκρατεῖαν ἀρετῆς εὐρεθείς, αἰσχυνθῆς.

νς'. Ἀναγκαῖον εἶδέναι τὸν ἀσκητὴν, πότε καὶ τίσι βρώμασι δεῖ ὡς ἐχθρὸν τρέφειν τὸ σῶμα αὐτοῦ, πότε δὲ ὡς φίλον παρακαλεῖν καὶ πάλιν παραμυθεῖσθαι ὡς ἀσθενῆ, ἵνα μὴ λάθῃ τὰ μὲν τοῦ ἀσθενοῦς τῷ φίλῳ, τὰ δὲ τοῦ φίλου παρατιθείς τῷ ἐχθρῷ, καὶ ἑκατέρους ὡς σκανδαλίσας, καιρῷ πειρασμοῦ εὐρήσει πολεμοῦντας αὐτόν.

νζ'. Ὅταν τῆς τροφῆς τὴν τροφήν ὁ τρεφόμενος προτιμοτέραν ποιήσῃται, τότε ἢ τῶν δακρύων ἐπιδημήσασα χάρις αὐτῷ παρακαλεῖν ἄρχεται καὶ ἄλλης πάσης ἡδύτητος ἐπιλανθάνεσθαι, ὡς ἤδη τούτων καταποθείσης ἀσυγκρίτῳ ἡδύτητι.

νη'. Τῷ μὲν πλατυνομένῳ συνεστάλη τὰ δάκρυα, ἐξεβλύθη δὲ ταῦτα, τῷ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀγαπήσαντι.

νθ'. Οὐκ ἔστιν λύπης ἐκτός, οὔτε ἀμαρτωλός, οὔτε δίκαιος, ἀλλ' ὁ μὲν ὅτι μὴ πάντῃ ἀπέλειπεν τὸ κακόν, ὁ δὲ ὅτι οὐπω κατέλαβε τὸ ὄντως καλόν.

ξ'. Τῶν ἐφ' ἡμῖν μὲν κατὰ δύναμιν ἀρεταὶ εὐχή καὶ σιωπή, τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν δέ, ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ τῆς τοῦ σώματος κατα-

14. Κοινὸς παράγων καὶ στὰ τρία εἶναι τὸ πάθος. Ὅποιος λοιπὸν ἀγνοεῖ τὸ πάθος, ἀγνοεῖ καὶ τὰ τρία αὐτά.

νδ'. Θέρμανε τούς νεφρούς σου με άποχή από τὰ φαγητά, και δοκίμασε τὴν καρδιά σου μ' ἐγκράτεια στοὺς λόγους, και θὰ ἔχεις ὑπηρετές για τὰ καλά ἔργα τὸ ἐπιθυμητικὸ και τὸ θυμικὸ.

νε'. Ἡ ἡδονὴ τοῦ ὑπογάστριου μαραίνεται στοὺς ἀσκητὲς με τὴν παρακμὴ τοῦ σώματος, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ παραμένει ἡ ἡδονὴ τοῦ φάρυγγα σ' ὅποιον δὲν πρόλαβε νὰ τὴν τιμωρήσει δίκαια. Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίσεις νὰ ἀπαλείψεις τὴν κατηγορία τοῦ αἰτιατοῦ με ἐκείνην πὺ εἶναι αἰτία του, για νὰ μὴ βρεθεῖς ἐκεῖ ξένος ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῆς ἐγκράτειας και ντραπεῖς.

νεζ'. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ξέρει ὁ ἀσκητὴς, πότε και με ποιά φαγητὰ πρέπει νὰ τρέφει τὸ σῶμα του ὡς ἐχθρὸ του, και πότε ὡς φίλο νὰ τὸν παρακαλεῖ και πάλι νὰ τὸν παρηγορεῖ ὡς ἀσθενῆ, για νὰ μὴν παραθέτει λανθασμένα στὸν φίλο ἐκεῖνα πὺ πρέπει στὸν ἀσθενῆ, και στὸν ἐχθρὸ ἐκεῖνα πὺ πρέπει στὸν φίλο, και βρεῖ και τοὺς δύο, ἐπειδὴ τοὺς σκανδάλισε, νὰ τὸν πολεμοῦν στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ.

νηζ'. Ὄταν αὐτὸς πὺ τρώει θεωρήσει προτιμότερη ἀπὸ τὴν τρυφὴ τὴν τροφή, τότε θὰ ἐπιδημήσει σ' αὐτὸν ἡ χάρη τῶν δακρύων και θ' ἀρχίσει νὰ παρακαλεῖ και νὰ ξεχνᾷ κάθε ἄλλη γλυκύτητα, ἐπειδὴ ἤδη ἡ ἡδονὴ ἀπὸ αὐτὲς θὰ ἔχει καταποθεῖ με ἀσύγκριτη γλυκύτητα.

νηγ'. Στερεύουν τὰ δάκρυα σ' ἐκείνον πὺ βαδίζει με τὶς ἀπολαύσεις, ἐνῶ ἀναβλύζουν σ' ὅποιον ἀγάπησε τὴ στενὴ ὁδὸ.

νηδ'. Δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴ λύπη οὔτε ἁμαρτωλὸς οὔτε δίκαιος. Ὁ ἕνας ἐπειδὴ δὲν ἀπομακρύνθηκε τελείως ἀπὸ τὸ κακὸ, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἐπειδὴ δὲν ἐπέτυχε ἀκόμα τὸ πραγματικὸ καλὸ.

νηε'. Ἀπὸ τὶς ἀρετὲς πὺ ἔχομε στὴν ἐξουσία μας εἶναι ἡ προσευχὴ και ἡ σιωπὴ, ἐνῶ ἐκεῖνες πὺ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἑμᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ σώματος, εἶναι ἡ νηστεία και ἡ ἀγρυ-

σκευῆς, νηστεία καὶ ἀγρυπνία εἰσίν. Ὅπερ οὖν τῷ ἀγωνιστῇ εὐληπτότερον, τοῦτο μετέρχεσθαι χρή.

ξα'. Οἶκος μὲν εὐχῆς ἢ ὑπομονῆ· περικρατεῖται γὰρ ἐν αὐτῇ·
χρῆμα δὲ ἢ ταπεινώσις· τρέφεται γὰρ δι' αὐτῆς.

5 ξβ'. Λόγους μὴ καρτερῶν, ἐπαίνοις οὐ τιμηθήσῃ· πρὸ δὲ τῆς
ἡδονῆς τὴν ὀδύνην ἀποσκοπῶν, ἐκφεύξῃ ταύτης τὸ λυπηρόν.

ξγ'. Μὴ δεσμευθῆς τῷ μικρῷ, καὶ οὐ δουλεύσεις τῷ μείζονι·
οὐ γὰρ πέφυκε τὸ μείζον κακὸν πρὸς τοῦ μικροῦ διαπλάττεσθαι.

ξδ'. Ἀφορῶν πρὸς τὰ μείζω, φοβερός ἔσῃ τοῖς ἠττωσιν·
10 εὐκαταφρόνητος δὲ τούτοις ὀφθείσῃ, πρὸς ἐκεῖνα ἀπειρηκώς.

ξε'. Οὐ δυνήσῃ ἐπὶ τὰς μείζους φθάσαι τῶν ἀρετῶν, μὴ τῶν
κατὰ δύναμιν καταλαβῶν τὴν ἀκρότητα.

ξς'. Ἐν οἷς κρατεῖ ἔλεος καὶ ἀλήθεια, ἐν ἐκείνοις καὶ πᾶν εἶ
τι θεάρεστον. Ἡ μὲν γὰρ οὐδένα κρίνει ἐλέους χωρὶς, τὸ δὲ φι-
15 λανθρωπεύεται ἐν οὐδενὶ ἀληθείας ἐκτός.

ξζ'. Τῇ ἀπλότῃ κερασάμενος τὴν ἐγκράτειαν, ἐν περιλήψει
γενήσῃ τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος.

ξη'. Οὐ κόψῃς πάντα τὰ πολεμοῦντά σε πάθη, εἰ μὴ πρότε-
ρον τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐτρέφοντο, ἐάσης ἀνήροτον.

20 ξθ'. Οἱ μὲν τὴν τοῦ σώματος μόνον ὕλην ἐκκαθάραι σπεύ-

πνία. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ εἶναι γιὰ τὸν ἀγωνιστὴ πιὸ εὐκολοκατόρθωτο, αὐτὸ πρέπει νὰ ἀσκεῖ.

ξά'. Ἡ ὑπομονὴ εἶναι τὸ σπῖτι τῆς προσευχῆς, γιατί περικλείεται σ' αὐτήν· ἀποτέλεσμά της ἢ ταπείνωση, γιατί τρέφεται ἀπὸ αὐτή.

ξβ'. Ἄν δὲν ὑπομένεις τὰ λόγια, δὲν θὰ τιμηθεῖς μὲ ἐπαίνους, κι ἂν πρὶν ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ἀποβλέπεις στὴν ὀδύνη, θὰ ξεφύγεις τὸν πόνο της.

ξγ'. Νὰ μὴ δεθεῖς στὸ μικρὸ καὶ νὰ μὴ ὑποδουλωθεῖς στὸ μεγαλύτερο. Γιατί δὲν διαμορφώνεται τὸ μεγαλύτερο κακὸ πρὶν ἀπὸ τὸ μικρό.

ξδ'. Ἀποβλέποτας στὰ μεγαλύτερα, θὰ γίνεις φοβερός στὰ κατώτερα, ἂν ὅμως ἀπαυδήσεις πρὸς τὰ μεγάλα, θὰ φανεῖς εὐκαταφρόνητος στὰ μικρά.

ξε'. Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ φτάσεις στὶς μεγαλύτερες ἀρετές, ἂν δὲν κατακτήσεις τὴν ἀκρότητα ἐκείνων ποὺ εἶναι στὶς δυνατότητές σου.

ξζ'. Σ' ὅποιους ἐπικρατεῖ ἔλεος κι ἀλήθεια, σ' αὐτοὺς ὑπάρχει καὶ κάθε τι θεᾶρεστο. Γιατί ἡ ἀλήθεια δὲν κρίνει κανένα δίχως εὐσπλαχνία, καὶ ὅπου δείχνεται φιλανθρωπία, πουθενὰ δὲν γίνεται δίχως τὴν ἀλήθεια.

ξζ'. Ἄν προσμίξεις τὴν ἐγκράτεια μὲ τὴν ἀπλότητα, θὰ περιλάβεις ἀπὸ ἐκεῖ τὴ μακαριότητα.

ξη'. Δὲν θὰ κόψεις ὅλα τὰ πάθη ποὺ σὲ πολεμοῦν, ἂν πρῶτα δὲν ἀφήνεις ἀκαλλιέργητη τὴ γῆ ποὺ τὰ τρέφει.

ξθ'. Ἄλλοι ἐπιδιώκουν νὰ καθαρίσουν τὴν ὕλη τοῦ σώματος

δουσιν, οί δέ και τήν τῆς ψυχῆς. Οί μὲν γάρ πρὸς μόνην τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν ἰσχὺν ἔλαβον, οί δέ και πρὸς τὸ πάθος, πρὸς δὲ τὴν ἐπιθυμίαν πάνυ ἐλάχιστοι.

ο'. Ὑψη πονηρά, σώματος μὲν ἐμπάθεια, ψυχῆς δὲ ἡδυπάθεια, προσπάθεια δὲ τοῦ νοός. Κατηγορεῖται δὲ τῆς μὲν ἀφῆ, τῆς δὲ αἰλουπαι αἰσθήσεις, τῆς δὲ τελευταίας ἐναντία διάθεσις.

οα'. Ὁ μὲν ἡδυπαθῆς πλησίον ἐστὶ τοῦ ἐμπαθοῦς, ὁ δὲ προσπαθῆς τοῦ ἡδυπαθοῦς μακρὰν δὲ ἀμφοτέρων ὁ ἀπαθῆς.

οβ'. Ἐμπαθῆς ἐστὶν ὁ τὸ ἁμαρτητικὸν ἔχων τοῦ λογισμοῦ βιαίτερον, κἂν τέως μὴ ἁμαρτάνει ἐκτός. Ἡδυπαθῆς δὲ ὁ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἁμαρτίας ἔχων ἀσθενεστέραν τοῦ λογισμοῦ, κἂν πάσῃ ἐντός. Προσπαθῆς δὲ ὁ τῇ ἐλευθερίᾳ, μᾶλλον δὲ τῇ δουλείᾳ τῶν μέσων, προσκείμενος· ἀπαθῆς δ' ἂν εἴη ὁ τούτων πάντων τὴν διαφορὰν ἀγνοῶν.

15 ογ'. Ἀπόλλυται ἐκ ψυχῆς ἐμπάθεια μὲν διὰ νηστείας και προσευχῆς, ἡδυπάθεια δὲ δι' ἀγρυπνίας και σιωπῆς, ἡ δὲ προσπάθεια διὰ ἡσυχίας και προσοχῆς· ἀπάθεια δὲ συνίσταται ἐκ μνήμης Θεοῦ.

οδ'. Τῆς ἀπαθείας ἀπὸ χειλέων κηρία μέλιτος, οἷα οἱ λόγοι 20 τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἀποστάξουσι. Τίς οὖν ἀξιωθείη τοῖς χείλεσιν ἐκείνοις προσάψαι τὰ ἴδια, και μασθῶν ἀνὰ μέσον αὐτῆς ἀλίσθησαι, και ὁσμῆς ἡδείας μεταβαλεῖν ἱματίων ἐκείνης, τουτέστι νόμοις ἐνηδυνθῆναι τῶν ἀρετῶν, τῶν ὑπὲρ πάντα, φησί, τὰ ἀρώματα ὄντα τῆς αἰσθητῆς διαγνώσεως;

19. Ἐβρ. 12, 1. Ρωμ. 12, 12. Κολ. 4, 2.

20. Ἄσμα Ἄσμ. 7, 12.

21. Α' Τιμ. 6, 8.

μόνο, ἐνῶ ἄλλοι καὶ τὴν ὕλη τῆς ψυχῆς. Γιατὶ οἱ πρῶτοι ἔλαβαν δύναμη μόνο γιὰ τὴν ἁμαρτία κατὰ τὴν πράξη, οἱ ἄλλοι καὶ γιὰ τὸ πάθος, ἐνῶ γιὰ τὴν ἐπιθυμία πάρα πολὺ λίγοι.

ο'. Ὑψηλὴ πονηρὴ εἶναι ἢ παράδοση τοῦ σώματος στὰ πάθη, ἢ παράδοση τῆς ψυχῆς στὴν ἡδυπάθεια, καὶ ἢ προσκόλληση τοῦ σώματος στὸ νοῦ. Στὴν πρώτη ἀποδίδεται ἡ ἀφή, στὴ δεύτερη οἱ ὑπόλοιπες αἰσθήσεις, καὶ στὴν τελευταία ἡ ἀνόθευτη διάθεση.

οα'. Ὁ ἡδυπαθὴς εἶναι δίπλα στὸν ἐμπαθῆ, ἐνῶ ὁ προσκολλημένος στὸ πάθος εἶναι κοντὰ στὸν ἡδυπαθῆ· μακριὰ κι ἀπὸ τοὺς δύο εἶναι ὁ ἀπαθὴς.

οβ'. Ἐμπαθὴς εἶναι ὅποιος ἔχει ἔντονη τὴν τάση τοῦ λογικοῦ γιὰ ἁμαρτία ἀκόμα, ἔστω κι ἂν προηγουμένως δὲν ἔξωτερικεύει τὴν τάση του αὐτή. Ἡδυπαθὴς πάλι εἶναι ὅποιος ἔχει τὴν ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας ἀσθενέστερη ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, ἔστω κι ἂν πάσχει ἔσωτερικά. Προσκολλημένος στὸ πάθος εἶναι ὅποιος πρόσκειται στὴν ἔλευθερία, ἢ καλύτερα στὴ δουλεία τῶν μέσων. Ἀπαθὴς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὅποιος ἀγνοεῖ τὴ διαφορὰ ὄλων αὐτῶν¹⁴.

ογ'. Ἡ ἐμπάθεια ἀπαλείφεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ μὲ τὴ νηστεία καὶ τὴν προσευχὴ, ἢ ἡδυπάθεια μὲ τὴν ἀγρυπνία καὶ τὴ σιωπὴ, ἐνῶ ἢ προσκόλληση στὰ πάθη μὲ τὴν ἡσυχία καὶ τὴν προσοχή. Ἡ ἀπάθεια κατορθώνεται μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

οδ'. Ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς ἀπάθειας σταλάζουν κηρῆθρες ἀπὸ μέλι ὅπως εἶναι οἱ λόγοι τῆς αἰώνιας ζωῆς¹⁵. Ποιὸς λοιπὸν θὰ γίνεαι ἄξιος νὰ ἐνώσει μ' ἐκεῖνο τὰ χεῖλη τὰ δικά του, καὶ νὰ ἀγρυπνήσει ἀνάμεσα στοὺς μαστοὺς ἐκείνης καὶ νὰ νιώσει τὴ γλυκιὰ εὐωδιὰ τῶν ρούχων ἐκείνης¹⁶, νὰ νιώσει δηλαδὴ μέσα του ἡδονὴ ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν ἀρετῶν, αὐτοῦ, λέγει, πὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρώματα πὺ χαρακτηρίζουν τὶς αἰσθήσεις;

15. Παροιμ. 6, 23. ᾠσμα ᾠσμ. 4, 11. Ἰω. 6, 69.

16. ᾠσμα ᾠσμάτων 4, 11.

οέ. Τοῦ μὲν ὀρωμένου σώματος πᾶσα ψυχὴ γυμνωθήσεται, τοῦ δὲ τῆς ἁμαρτίας οἱ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὀλίγοι τῶν ἡδέων προσ-
απολαύσαντες.

ος. Νεκροὶ μὲν ἐκ ζώντων πάντες ὀφθήσονται, νεκρωθήσον-
5 ται δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ μόνοι οἱ ἐκ διαθέσεως ταύτην μισήσαντες.

οζ. Τίς ἑαυτὸν πρὸ τοῦ κοινου θανάτου τοῦ σώματος ἴδοι
τῆς ἁμαρτίας γυμνόν; Καὶ τίς ὁ γνούς αὐτόν τε καὶ τὴν ἰδίαν
φύσιν, ὅποια ἐστὶ πρὸ τῆς μελλούσης γυμνώσεως;

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

10 Ψυχὴν ἔρωτι νυμφικῶ τετρωμένην,
Εὐχὴ συνάπτειν οἶδεν ὧδε νυμφίῳ.

η. Τοῦ αἰσθητοῦ τε καὶ νοεροῦ φωτός ἡ λογικὴ ἐν μεθορίῳ
κειμένη ψυχὴ, διὰ μὲν τούτου ὄραν καὶ πράττειν τὰ τοῦ σώματος
ἐπιτεράπη, δι' ἐκείνου δὲ τὰ τοῦ πνεύματος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμα-
15 ρώθη μὲν αὐτῇ ἐκεῖνο, ἐτρανώθη δὲ τοῦτο, διὰ τὴν ἀρχῆθεν
συνήθειαν, εἰ μὴ ὄλως μετὰ τοῦ νοεροῦ ἐν τῇ εὐχῇ γένηται,
ὀλικῶς τοῖς θείοις ἐνατενίζειν οὐ δύναται. Ἀνάγκη δὲ εἶναι αὐ-
τὴν ἐν μεταιχμίῳ σκότους καὶ φωτός, κατὰ σχέσιν μὲν τούτου,
κατὰ δὲ φαντασίαν ἐκείνου ἀναστρεφομένην.

20 οθ. Συμπαραμενέτω τῷ νῶ ἡ εὐχὴ, ὡς ἐν ἡλίῳ ἀκτίς, ἥς
ἄνευ αἱ κατ' αἰσθησιν μέρμιναι, οἷά τινες ἄνυδροι νεφέλαι περι-
πετόμεναι, τὸν νοῦν εἰργοῦσι τῆς οἰκειᾶς λαμπρότητος.

π. Ἐνδον τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν στενῆς πύλης νοῦς παθη-

οε'. Ἀπὸ τὸ ὄρατὸ σῶμα θὰ γυμνωθεῖ κάθε ψυχὴ, ἐνῶ ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας οἱ λίγοι ποῦ δοκίμασαν τὴν ἀπόλαυση τῶν εὐχάριστων τῆς ἐδῶ ζωῆς.

ος'. Ὅλοι θὰ ἰδωθοῦν νεκροὶ ἀπὸ ζωντανούς, θὰ γίνουν ὅμως νεκροὶ γιὰ τὴν ἁμαρτία μόνο ἐκεῖνοι ποῦ τὴ μίσησαν μὲ τὴν ψυχὴ τους.

οζ'. Ποιὸς πρὶν ἀπὸ τὸν κοινὸ θάνατο θὰ δεῖ τὸν ἑαυτὸ του γυμνὸ ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας; Καὶ ποιὸς θὰ ἀντιληφθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ γύμνωση ποιὸς εἶναι αὐτὸς καὶ ἡ ἴδια του ἡ φύση;

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Τὴν ψυχὴ τὴν πληγωμένη ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ νυμφίου γνωρίζει ἡ προσευχὴ νὰ τὴν ἐνώνει μὲ τὸν νυμφίον ὡς ἐξῆς

οη'. Ἡ λογικὴ ψυχὴ, ποῦ βρῖσκεται στὸ μεταίχμιον τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ νοεροῦ φωτός, μὲ τὸ πρῶτον ἔλαβε τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπει καὶ νὰ πράττει μὲ τὸ σῶμα, ἐνῶ μὲ τὸ δεύτερον νὰ ἐνεργεῖ τὰ πνευματικὰ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ δεύτερον ἀμαυρώθηκε καὶ αὐξήθηκε τὸ πρῶτον φῶς ἐξαιτίας τῆς παλαιᾶς συνήθειας, ἂν τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς δὲν ταυτιστεῖ τελείως μὲ τὸ νοερό, δὲν μπορεῖ νὰ ἀπενίξει ἀκέραια τὰ θεῖα. Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ κινεῖται ἀνάμεσα στὸ σκότος καὶ τὸ φῶς, ἐπειδὴ μὲ τὸ φῶς ἔχει σχέση καὶ τὸ σκότος τὸ φαντάζεται.

οθ'. Νὰ παραμένει ἡ προσευχὴ μέσα στὸ νοῦ, ὅπως ἡ λάμψη μέσα στὸν ἥλιο, χωρὶς τὴν ὁποία οἱ σχετικὲς μὲ τὴν αἴσθησι μέρη, τριγυρίζοντάς τὴν σὰν κάποια στεγνὰ σύννεφα, ἐμποδίζουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ λαμπρότητα του.

π'. Ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη τῆς προσευχῆς δὲν μπορεῖ νὰ περάσει

τικὸς οὐ δύναται εἰσελθεῖν πρὸ τοῦ τὴν κατὰ σχέσιν ἀπολιπεῖν
μέριμναν, περὶ δὲ τὰ περισκῆνια ἐκείνης ὀδυνηθήσεται διὰ παν-
τὸς ἀσχολούμενος

πα'. Δύναμις μὲν εὐχῆς πεῖνα βρωμάτων ἐκούσιος, πείνης
5 δὲ τὸ μήτε ὄραῖν μήτε ἀκούειν, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη, τῶν ἐγκο-
σμίων οὐδέν. Τούτων ὁ μὴ ποιούμενος πρόνοιαν, τὸ μὲν τῆς
νηστείας οὐκ ἔστερέωσεν οἰκοδόμημα, τὸ δὲ τῆς εὐχῆς ἐν αὐτῇ
περιοραγῆναι ἐποίησεν.

πβ'. Ἀπέριττος εἰ μὴ ἐκ πάντων ὁ νοῦς κατ' αἴσθησιν γένη-
10 ται, ἀνωφερῆς γενέσθαι οὐ δύναται καὶ τὸ οἰκειὸν γνωρίσαι
ἀξίωμα

πγ'. Ἐξω μὲν ποιεῖται τῆς ψυχῆς ἡ εὐχή πάντας τοὺς ἐ-
χθραίνοντας αὐτῇ λογισμούς, δυναμουμένη τοῖς δάκρυσιν, ἀν-
τεισάγει δὲ τούτους ὁ μετεωρισμὸς τοῦ νοός, νόμῳ εὐτραπείας
15 ἐνδυναμούμενος, ἣν ὁ ἐξορίζων, συνεξόριστον καὶ τὸ παναίτιον
πεποίηκε τῆς παρηρησίας κακόν.

πδ'. Ἡμέρας μὲν σύμβολον ἡ νηστεία, διὰ τὸ ἔκδηλον, νυ-
κτὸς δὲ διὰ τὸ ἄδηλον ἡ εὐχή. Ἐκατέραν οὖν τούτων ἐν ἐκατέ-
ρα ἐνδίκως ὁ μετερχόμενος, πρὸς τὴν τῶν κατασκόπων ἀπαντή-
20 σεται πόλιν, «ἐν ἧ ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς ἐν Χρι-
στῷ».

πε'. Ἡ πνευματικὴ ἐργασία καὶ σωματικοῦ ἔργου ἐκτὸς
συνίστασθαι πέφυκε. Μακάριος οὖν ὁ κρείσσονα τοῦ ἐνύλου ἔρ-
γου τὴν αὐλον ἠγησάμενος ἐργασίαν. Δι' αὐτῆς γὰρ τὴν τοῦ
25 ἔργου ἐπλήρωσεν ἔλλειψιν, ζήσας τὴν κεκρυμμένην ζωὴν τῆς
εὐχῆς καὶ φανερὰν τῷ Θεῷ.

νοῦς παθητικός, πρὶν ἐγκαταλείψει τὴν μέριμνα αὐτῶν μὲ τὰ ὅποια σχετίζεται. Θὰ δοκιμάσει ὅμως ὀδύνη αἰώνια, ἂν ἀσχολεῖται τριγυρίζοντας γύρω ἀπὸ αὐτήν.

πα'. Δύναμη τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ἐκούσια πείνα τῶν φαγητῶν, ἐνῶ τῆς πείνας δύναμη εἶναι οὔτε νὰ βλέπει κανεὶς οὔτε ν' ἀκούει κανένα ἐγκόσμιο, ἐκτὸς ἂν εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη. "Ὅποιος δὲν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτά, δὲν στερεώνει τὸ οἰκοδόμημα τῆς νηστείας καὶ κάνει ἐπιπλέον νὰ ραγίζει τὸ οἰκοδόμημα τῆς προσευχῆς.

πβ'. "Ἄν δὲν ἀπαλλαγεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς μέριμνα ὅλων τῶν αἰσθητῶν, δὲν μπορεῖ ν' ἀποκτήσει τὴν τάση πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ νὰ γνωρίσει τὴν ἀξία του.

πγ'. Ἡ προσευχὴ διώχνει ἀπὸ τὴν ψυχὴ ὅλους τοὺς ἐχθρικούς σ' αὐτὴν λογισμοὺς, δυναμώνοντας μὲ τὰ δάκρυα, τοὺς ξαναβάζει ὅμως σ' αὐτὴν ἡ πλάνη τοῦ νοῦ, ποὺ δυναμώνει μὲ τὸ νόμο τῆς εὐτραπείας, τὴν ὅποια ὅποιος τὴν ἐξορίζει, ἐξορίζει μαζί της καὶ τὸ μοναδικὸ αἴτιο ὅλων, τὸ κακὸ τῆς παρρησίας (ἐλευθεροστομίας).

πδ'. Ἡ νηστεία εἶναι σύμβολο τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ εἶναι φανερὴ, ἐνῶ ἡ προσευχὴ εἶναι σύμβολο τῆς νύχτας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι φανερὴ. "Ὅποιος λοιπὸν χρησιμοποιεῖ σωστὰ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς τὸν κατάλληλο χρόνο, θὰ συναντήσῃ τὴν πόλη τῶν κατασκόπων¹⁷, «ἀπὸ τὴν ὅποια ἀπουσιάζει ἡ ὀδύνη, ἡ λύπη καὶ ὁ στεναγμός»¹⁸ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ.

πε'. Ἡ πνευματικὴ ἐργασία συντελεῖται συνήθως καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σωματικὸ ἔργο. Μακάριος λοιπὸν εἶναι ὅποιος θεώρησε τὴν αὐτὴν ἐργασία ἀνώτερη ἀπὸ τὸ ὑλικὸ ἔργο. Γιατὶ μ' αὐτὴν ἀναπλήρωσε τὴν ἔλλειψη τοῦ ἔργου, ἀφοῦ ἔζησε τὴν κρυφὴ ζωὴ τῆς προσευχῆς καὶ φανερὴ στὸν Θεό.

18. Ἦσ. 51, 11.

πς. Ὑπομένειν μὲν ἡμᾶς τῇ πίστει παρακαλεῖ ὁ Ἀπόστολος, χαίρειν τῇ ἐλπίδι, τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν, ἵνα τὸ τῆς χαρᾶς ἡμῖν παραμείνη καλόν. Εἰ δὲ τοῦτο, ἄρα ὁ μὴ ὑπομένων οὐ πιστός, ὁ δὲ οὐ χαίρων οὐκ εὐελπίς· ἀπεβάλετο γὰρ τὴν αἰ-
5 τίαν τῆς χαρᾶς προσευχήν, ἐν τῷ μὴ προσκαρτερεῖν ἐν αὐτῇ.

πς. Εἰ τοῖς ἐγκοσμίοις λογισμοῖς ὁ νοῦς ἐξ ἀρχῆς συναναστραφεῖς τοσαύτην ἐν αὐτοῖς τὴν φιλίαν ἐκτήσατο, ὁπόσην οὐκ ἂν οἰκειότητα σχῆ ἐν εὐχῇ συνεχεῖ; Καὶ γὰρ ἐν οἷς, φησί, χρονίζεις, ἐν αὐτοῖς καὶ πλατύνεσθαι εἴωθεν.

10 πη. Ὡσπερ τοῦ ἰδίου οἰκητηρίου πάλαι διαιρεθεῖς ὁ νοῦς τῆς ἐκείνου λαμπρότητος ἐπελάθετο, οὕτω δεῖ τοῦτον αὐθις ἐν λήθῃ τῶν ὧδε γενόμενον, πρὸς ἐκείνην ἀναδραμεῖν δι' εὐχῆς

πθ. Καθάπερ νήπιον πρὸς μαστοῦς ἐναποψυγέντας μη-
τρὸς, οὕτως εὐρεθήσεται νοῦς πρὸς εὐχὴν τὴν μὴ δυναμένην
15 παρακαλέσαι αὐτόν· πρὸς δὲ τὴν ἄλλως ἔχουσαν, ὡς παιδίον τὸ ὑφ' ἡδονῆς ἐναφυπνοῦν ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς

ζ. «Ἐκεῖ», φησί, ἐν τῇ πενθίμῳ δηλονότι εὐνῇ τῆς ἐναρέ-
του ζωῆς, κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἄσματι φήσειε νύμφην καὶ ἡ εὐχὴ
πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἐραστήν, «δώσω τοὺς μαστοὺς μου σοί, εἰ ὅλι-
20 κῶς μοι διατεθῆς».

ζα. Φιλίαν πρὸς τὴν εὐχὴν οὐ δύναται κτήσασθαι, ὁ μὴ πᾶ-
σαν ὕλην ἀπαρνησάμενος, πλὴν τροφῆς καὶ σκέπης. Ἐξω τῶν
ἄλλων γενοῦ ἐν εὐχῇ, ὁ θέλων μετὰ μόνου γενέσθαι τοῦ νοῦ.

πζ'. Μᾶς προτρέπει ὁ Ἀπόστολος «νὰ ὑπομένομε στήν πίστη, νὰ χαίρομε μέ τήν ἐλπίδα, νὰ ἔχομε καρτερία στήν προσευχή»¹⁹, γιά νὰ παραμείνει σ' ἐμᾶς τὸ ἀγαθὸ τῆς χαρᾶς. Κι ἂν εἶναι ἔτσι, ὅποιος δὲν ὑπομένει δὲν εἶναι πιστός, κι ὅποιος δὲν χαίρεται δὲν εὐελπιστεῖ· γιατί ἔχασε τῆς χαρᾶς τὴν αἰτία, τὴν προσευχή, μέ τὸ νὰ μὴν δείχνει ὑπομονή καὶ καρτερία σ' αὐτήν.

πζ'. Ἐχοντας συναναστραφεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ νοῦς τοὺς ἐγκόσμιους λογισμούς, ἀπέκτησε τόση φιλία μαζί τους, ὅση οἰκειότητα δὲν θὰ μπορέσει ν' ἀποκτήσει μέ ἀδιάκοπη προσευχή. Γιατί σέ ὅποια, λέγει, παραμένει κανένας πολὺ χρόνο, γι' αὐτὰ συνήθως περηφανεύεται.

πη'. Ὅπως ὅταν στήν ἀρχὴ ἀποχωρίστηκε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κατοικητήριό του, λησμόνησε τὴ λαμπρότητά του, ἔτσι πρέπει αὐτὸς πάλι, ἀφοῦ λησμονήσει τὰ ἐδῶ, νὰ ἐπιστρέψει σ' ἐκείνην μέ τὴν προσευχή.

πιθ'. Ὅπως τὸ νήπιο νιώθει στοὺς ξεραμένους μαστοὺς τῆς μητέρας του, ἔτσι θὰ βρεθεῖ κι ὁ νοῦς στήν προσευχή πού δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἱκανοποιήσει. Ἐνῶ στὴ διαφορετικὴ περίπτωση εἶναι σὰν παιδί, πού μέ ἡδονὴ κοιμᾶται στήν ἀγκαλιά της.

πζ'. «Ἐκεῖ», λέγει, στὸ πένθιμο δηλαδή κρεβάτι τῆς ἐνᾶρετης ζωῆς, θὰ μιλήσει ὅπως ἡ νύμφη στὸ Ἄσμα καὶ ἡ ὑπόσχεσή της πρὸς τὸν ἀγαπημένο της θὰ λέγει, «θὰ σοῦ δώσω τοὺς μαστοὺς μου»²⁰, ἂν μοῦ ἀφιερωθεῖς ὁλόκληρος.

πζα'. Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει φιλία στήν προσευχή ὅποιος δὲν ἀπαρηθεῖ κάθε ὑλικό, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τροφή καὶ τὴ στέγη²¹. Τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς ν' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ ὅλα, ἐσὺ πού θέλεις νὰ βρεθεῖς μόνος μέ τὸ νοῦ σου.

46. Τοῦ θεοφιλοῦς μαρτύριον εὐχή μονολόγιστος, λόγος δὲ καίριος ἔμφρονος λογισμοῦ· μονοειδῆς δὲ γεῦσις τῆς ἐλευθέρας εἴη αἰσθήσεως. Ἐν τούτοις οὖν τοῖς τρισὶν ἐρροῶσθαι τὰ τῆς ψυχῆς λέγεται.

5 47. Λειανθῆναι δεῖ καλῶς καὶ ἀπαλυνθῆναι, ὥσπερ τῶν παιδῶν, τὴν φύσιν τοῦ εὐχομένου, ὡς ἂν κατὰ τὴν ἐκείνων, εὐείκτως δέξηται τὴν ἐκ τῆς εὐχῆς ἐνταπτομένην ἀνάπτυξιν. Διὸ μὴ ἀμέλει, ὁ συναφθῆναι ταύτῃ φιλῶν.

48. Οὐ πάντες τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐν εὐχῇ κέντηνται· ἄλλος 10 μὲν ἄλλον, καὶ ἄλλος δὲ ἕτερον. Ὁ μὲν γὰρ εὐχεται, εἰ οἷόν τε μετὰ τῆς εὐχῆς εἶναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ πάντοτε καὶ πρὸς τὸ ὑπεραναβῆναι αὐτῆς, ὁ δὲ ἵνα μὴ λογισμοῖς ἐν αὐτῇ περικόπτηται. Πάντες δὲ εὐχονται ἢ συντηρηθῆναι ἐν ἀγαθοῖς, ἢ μὴ συναπαχθῆναι κακοῖς.

15 49. Εἰ ἐξ αὐτῆς, οὐδεὶς ἀταπεινώτος (συντριβεται γὰρ ὁ ἐν ταπεινώσει εὐχόμενος)· οὐκ ἄρα ἐν ταπεινώσει προσεύχεται ὁ ἔξωθεν θρασυνόμενος.

50 45. Πρὸς τὴν χήραν, τὴν πρὸς τὸν ὄμιον τὴν δίκην κινουσαν κριτὴν, ἀφορῶν ὁ εὐχόμενος, οὐκ ἐκκακίσης διὰ τὴν βραδυτῆτα τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐχῆς.

45. Οὐ παραμείνη σοι εὐχή, τῶ πρὸς τὰ συλλογιζόμενα ἔσωθεν καὶ ὁμιλούμενα ἔξωθεν ἐμβραδύνοντι· ἢ αὐτὴ δὲ ὀφθήσεται ὑποστρέφουσα τῶ δι' αὐτὴν ὑποτεμνομένῳ τὰ πλείονα.

25 47. Εἰς λαγόνας ψυχῆς εἰ μὴ εἰσδύνουσι τὰ ρήματα τῆς εὐχῆς, οὐκ ἂν εἰς τὰς τοῦ προσώπου σιαγόνας τὰ δάκρυα περικλυσθῆναι συγχωρηθήσονται.

22. Ὁ Ἡσύχιος ἐξηγεῖ 'μονόκλονος'. Καὶ σημειώνει ὁ Λατίνος μεταφραστῆς *obscurum per obscurius*. Ἴσως τὸ δικό μας μονοστόχαστος ἀποδίδει καλύτερα.

46'. Μαρτυρεῖ θεοφιλῆ νοῦ ἢ μονολόγιστη²² προσευχή, ὁ καιρὸς λόγος τοῦ φρόνιμου λογισμοῦ, καὶ ἡ ἀπλῆ καὶ μόνη γεύση τῆς ἐλευθέρης αἴσθησης. Μ' αὐτὰ τὰ τρία λοιπὸν παίρνει δύναμη ἡ ψυχὴ.

47'. Ἡ φύση τοῦ προσευχόμενου πρέπει νὰ λειανθεῖ καλὰ καὶ ν' ἀπαλύνει ὅπως τῶν παιδιῶν, ὥστε ὅπως ἐκεῖνα νὰ δεχθεῖ χωρὶς ἀντίσταση τὴν ἐξήγηση πού ἐναποθέτεται ἀπὸ τὴν προσευχή. Γι' αὐτὸ μὴν ἀμελεῖς ἐσὺ πού θέλεις νὰ ἐνωθεῖς μ' αὐτήν.

48'. Δὲν ἔχουν ὅλοι τὸν ἴδιο σκοπὸ στὴν προσευχή, ἀλλὰ ὁ καθένας ἔχει καὶ διαφορετικόν. Ὁ ἓνας προσεύχεται, ἂν εἶναι δυνατό, νὰ εἶναι πάντοτε μὲ τὴν προσευχή ἢ καρδιὰ του καὶ νὰ ξεπεράσει κατὰ κάποιον τρόπο τὰ ὅρια τῆς. Ὁ ἄλλος γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζεται κατ' αὐτὴν ἀπὸ λογισμούς. Καὶ ὅλοι προσεύχονται ἢ νὰ κρατηθοῦν μέσα στὰ ἀγαθὰ ἢ νὰ μὴν παρασυρθῶν ἀπὸ τὰ φαῦλα.

49'. Ἄν δὲν θγαίνει ἀπὸ τὴν προσευχή κάποιος μὲ ταπείνωση (γιατὶ συντριβεται ὅποιος προσεύχεται μὲ ταπείνωση), ἄρα δὲν προσεύχεται μὲ ταπείνωση, ὅποιος δείχνει ἔξω θρασύτητα.

50'. Ἀποβλέποντας, ἐσὺ πού προσεύχεσαι, στὴ χήρα πού κίνησε δίκη κατὰ τοῦ σκληροῦ δικαστῆ²³, δὲν θὰ ἀγανακτήσεις γιὰ τὴν καθυστερημένη ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν τῆς προσευχῆς.

51'. Δὲν θὰ παραμείνει σ' ἐσένα προσευχή πού καθυστερεῖ στοὺς ἐσώτερους λογισμούς καὶ στοὺς λόγους πού προφέρεις. Ἡ ἴδια ὅμως θὰ δεῖς νὰ ἐπιστρέφει σ' ὅποιον γιὰ χάρη τῆς περικόπτει τὰ περισσότερα.

52'. Ἄν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς δὲν εἰσχωροῦν στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, δὲν θὰ ἐπιτραπεῖ στὰ δάκρυα νὰ κατακλύσουν τὸ πρόσωπο.

4θ. Ἀνατέλλουσι γεωργῶ μὲν τὰ δάκρυα, μὴ κατ' ὄψιν τῶν σπερμάτων ριφέντων τῆς γῆς, μοναχῶ δὲ τὰ δάκρυα ἀναβλύξουσιν, οὐκ ἀπονητὶ μετεροχομένῳ τὰ ρήματα τῆς εὐχῆς.

ρ'. Κλείς οὐρανῶν βασιλείας εὐχῆ. Ταύτην ὁ κατέχων ὡς
5 δεῖ, ὁρᾷ τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς φίλοις αὐτῆς. Μόνα δὲ τὰ παρόντα περισκοπεῖ ὁ παρρησίαν ἐν ἐκείνῃ μὴ ἔσχηκώς.

ρα'. Οὐ δύναται ὁ νοῦς ἐν καιρῶ τῆς εὐχῆς μετὰ παρρησίας λέγειν πρὸς τὸν Θεόν, «Διέρρηξας τοὺς δεσμούς μου, σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως», εἰ μὴ διελίας καὶ ραθυμίας, πολυυπνίας τε
10 καὶ ἀδηφαγίας, ἐξ ὧν τὸ πταίειν, ἐπιθυμία τῶν κρειπτόνων ἀπορραγῆ.

ρβ'. Ἐξω τοῦ πρώτου καταπετάσματος ἴσταται ὁ ἐν εὐχῇ ρεμβόμενος, ἐνδοθεν γίνεται ὁ μονολόγιστον ἐξανύων αὐτήν. Μόνος δὲ εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἀγίων παρέκνυψεν ὁ μετὰ τῆς εἰρήνης.
15 τῶν φυσικῶν λογισμῶν καὶ τὰ περὶ τῆς πάντα νοῦν ὑπερεχούσης διασκεπτόμενος, καὶ τινος ἐκεῖθεν φωτοφανείας καταξιούμενος.

ργ'. Ὅποταν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν σχολάσασα ἡ ἢ ψυχὴ, τότε οἶά τις φλόξ περικυκλώσασα ταύτην, ὡς σίδηρον καθάπαξ τῷ πυρὶ
20 πεπτουρακωμένην ὅλην καθίστησι, καὶ ἔστι ψυχὴ μὲν ἡ αὐτή, οὐκέτι δὲ καὶ ἀπτή, ὡς οὐδὲ ὁ πυρακτωθεὶς σίδηρος ταῖς ἔξωθεν ἐπαφαῖς.

ρδ'. Μακάριος ὁ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ οὕτως θεωρηθῆναι ἀξιωθείς καὶ τὸν αὐτόν, φύσει πῆλινον ἀνδριάντα, χάριτι πύρινον
25 κατιδών.

ρε'. Τοῖς μὲν εἰσαγομένοις οἶά τις δεσπότης ὁ νόμος ἐπίκει-

4θ'. Τρέχουν τὰ δάκρυα τοῦ γεωργοῦ, ὅταν δὲν βλέπει τοὺς σπόρους ποὺ σπάρθηκαν στὴ γῆ, ἐνῶ τοῦ μοναχοῦ τὰ δάκρυα ἀναβλύζουν, ὅταν ἐφαρμόζει ὄχι χωρὶς πόνου τοὺς λόγους τῆς προσευχῆς.

ρ'. Ἡ προσευχὴ εἶναι τὸ κλειδὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὅποιος τὴν κατέχει ὅπως πρέπει, βλέπει τὰ ἀγαθὰ ποὺ προορίζονται στοὺς φίλους της. Κι ὅποιος δὲν ἔχει ἀποκτήσει παρρησία κατ' αὐτήν, κοιτάζει μόνο τὰ παρόντα ὀλόγουρά του.

ρα'. Δὲν μπορεῖ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς νὰ λέγει ὁ νοῦς μὲ παρρησία στὸν Θεό, «ἔσπασες τὰ δεσμὰ μου, θὰ σοῦ προσφέρω θυσία αἰνέσεως»²⁴, ἂν δὲν ἀποσπασθεῖ, ἀπὸ ἐπιθυμία τῶν ἀνωτέρων, ἀπὸ τὴ δειλία, τὴ ραθυμία, τὴν πολυυπνία καὶ τὴν ἀδηφαγία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται τὰ σφάλματα.

ρβ'. Ὅποιος προσεύχεται ἀφηρημένα, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὸ πρῶτο καταπέτασμα· εἰσέρχεται μέσα ὅποιος τὴν ἐκτελεῖ μονολόγιστα. Ἐνῶ στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων σκύβει ἐκεῖνος μόνο ποὺ μαζί μὲ τὴν εἰρήνη τῶν φυσικῶν λογισμῶν ἐξετάζει καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία ποὺ ὑπερέχει κάθε νοῦ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀξιῶνεται νὰ λάβει κάποιον φωτισμό.

ργ'. Ὅταν σχολιάσει ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἡ ψυχὴ, τότε, σὰ νὰ τὴν περικυκλώνει κάποιον φῶς, τὴν καθιστᾷ ὀλόκληρη πυρακτωμένη ὅπως τὸ σίδηρο ἀπὸ τὴ φωτιά. Καὶ εἶναι ἡ ψυχὴ βέβαια ἡ ἴδια, δὲν ἀγγίζεται ὅμως πιά, ὅπως οὔτε ὁ πυρακτωμένος σίδηρος δέχεται ἐξωτερικὴ ἐπαφή.

ρδ'. Μακαρισμένος εἶναι ὅποιος στὴ ζωὴ αὐτὴ ἀξιωθεῖ νὰ ἰδωθεῖ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, καὶ ν' ἀντικρύσει τὸν ἴδιο τὸν πῆλινο ἀνδριάντα πυρακτωμένο ἀπὸ τὴ θεία χάρη.

ρε'. Στούς πρωτοεισερχόμενους ἐπιβάλλεται ὁ νόμος τῆς προσ-

ται τῆς εὐχῆς, τοῖς προκόψασι δὲ ὡς ἔρωσ ὁ συνελάνων πει-
 νῶντα καθάπερ πολυτελῆ πρὸς ἐστίασιν.

ρζ. Τοῖς καλῶς τὴν πρακτικὴν μετερχομένοις, ποτὲ μὲν ἡ
 εὐχή, νεφέλη καθάπερ ἐπισκιάζουσα, τοὺς καυστικούς ἀπείργει
 5 ἔξ αὐτῶν λογισμούς, ποτὲ δὲ σταγόνας οἷα δακρύων τούτοις ἐπι-
 ψεκάζουσα, δείκνυσι τὰ πνευματικὰ θεωρήματα.

ρς. Ῥδὴ μὲν ἡδυσμα κιθάρας τῆς κρουομένης ὑπό τινος
 ἔξωθεν εὐρεθήσεται, ψυχὴ δὲ μὴ συνερχούσης αὐτῇ ἐν εὐχῇ τῆς
 ἐν πνεύματι μυστικῆς προσφωνήσεως, εὐκατάνυκτος οὐ πέφυκε
 10 δείκνυσθαι. Τὸ γάρ, «Τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ οὐκ οἶδαμεν»,
 καὶ τὰ ἔξῃς, εἰς τοῦτο ἐνάγει τὸν προσευχόμενον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

**Φωτίζεται νοῦς γνωστικῆς θεωρίας
 Πρὸς ὕψος ἀρθείς, τοῖσδ' ἐπεντυχῶν λόγοις.**

15 ρη'. Ἀναγκαῖον εἰδέναι τὸν γνωστικὸν πότε ὁ νοῦς αὐτοῦ
 εἰς τὴν χώραν τῶν νοημάτων ἐστίν, πότε δὲ εἰς τὴν τῶν λογι-
 σμῶν, καὶ πότε εἰς τὴν κατ' αἰσθησιν. Καὶ ἐν ταύτῃ πάλιν, εἰ ἐν
 τοῖς κατὰ καιρὸν, ἢ ἐν τοῖς παρὰ καιρὸν μᾶλλον εὐρίσκεται.

ρθ'. Ἐν νοήμασιν οὐκ ὦν ὁ νοῦς, ἐν λογιμοῖς πάντως ἐστίν
 20 ἐν λογιμοῖς δὲ ὦν, ἐν νοήμασιν οὐκ ἔστιν. Ἐν δὲ τῇ αἰσθήσει
 γενόμενος, μετὰ πάντων ἐστίν.

ρι'. Διὰ τοῦ νοήματος μὲν ὁ νοῦς διέρχεται πρὸς τὰ νοητά·

ευχῆς σάν κάποιος δεσπότης, ἐνῶ στοὺς προχωρημένους σάν ἔρω-
τας, πὺ ὀδηγεῖ μὲ σπουδή, σάν σὲ πλούσιο φαγοπότι, τὸν πεινα-
σμένο.

ρζ'. "Ὅσοι ἀσκοῦν τὴν πρακτικὴ ζωὴ σωστά, ἄλλοτε τοὺς ἐπι-
σκιάζει σάν νεφέλη²⁵ ἢ προσευχὴ κι ἐμποδίζει ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς
καυστικούς λογισμούς, κι ἄλλοτε ραντίζοντάς τους μὲ κάποιες στα-
γόνες δακρύων δείχνει τὰ πνευματικὰ της θεωρήματα.

ρζ'. Ἡ ὠδὴ εἶναι ὁ γλυκὸς ἦχος τῆς κιθάρας πὺ τὴν κρούει
κάποιος ἀπ' ἔξω· ψυχὴ ὅμως πὺ δὲν συνεργεῖ μαζί της στὴν προ-
σευχὴ ἢ μυστικὴ πνευματικὴ προσφώνηση, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ
τὴ δοῦμε γεμάτη κατάνυξη. Γιατὶ σ' αὐτὸ ὀδηγεῖ τὸν προσευχόμε-
νο ὁ λόγος, «Δὲν ξέρομε πῶς νὰ προσευχηθοῦμε ὅπως πρέπει»²⁶, καὶ
τὰ ἔξῃς.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

**Φωτίζεται ὁ νοῦς πὺ στῆς γνωστικῆς θεωρίας
τὸ ὕψος ἀνέβηκε, ὅταν ἐνσκήπτει σ' αὐτοὺς τοὺς λόγους.**

ρη'. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζει ὁ γνωστικός, πότε ὁ νοῦς του
βρίσκεται στὴ χώρα τῶν νοημάτων, πότε στὴ χώρα τῶν λογισμῶν,
καὶ πότε στὴ χώρα τῆς αἴσθησης, καὶ σ' αὐτὴ πάλι ἂν βρίσκεται
ἐπίκαιρα, ἢ μᾶλλον παράκαιρα.

ρθ'. "Ὅταν ὁ νοῦς δὲν βρίσκεται στὰ νοήματα, θὰ εἶναι ὅπως-
δήποτε στοὺς λογισμούς. Κι ὅταν εἶναι στοὺς λογισμούς, δὲν βρί-
σκεται στὰ νοήματα. Ἐνῶ ὅταν βρεθεῖ στὴν αἴσθηση εἶναι μαζί μὲ
ὅλα.

ρι'. Μὲ τὸ νόημα ὁ νοῦς εἰσχωρεῖ στὰ νοητά, μὲ τὸ λογισμὸ ὁ

26. Ρωμ. 8, 26.

διὰ δὲ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὰ λογικὰ ὁ λόγος πρὸς δὲ τὴν πρακτικὴν, διὰ τῆς φαντασίας ἢ αἰσθησις.

ρια'. Εἰς ἑαυτὸν ὁ νοῦς συναγόμενος, οὐδὲν οὔτε τῶν κατὰ τὸν λογισμὸν θεωρεῖ, γυμνοὺς δὲ νόας καὶ θείας αὐγὰς βλυζούσας εἰρήνην τε καὶ χάριν.

ριβ'. Ἄλλο ὁ νοῦς τοῦ πράγματος, καὶ ἄλλο ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ ἕτερον τὸ ὑπὸ τὴν αἰσθησιν ἀναγόμενον. Καὶ τὸ μὲν ἔστιν οὐσία, τὸ δὲ συμβεβηκός, τὸ δὲ ἢ τοῦ ὑποκειμένου διαφορά.

ριγ'. Πολλὰς ὁδοὺς ἀνατέμνων ὁ νοῦς, ἀκόρεστος δείκνυται πρὸς μίαν δὲ συναγόμενος τῆς εὐχῆς, πρὸ τῆς ἐντελείας στενοχωρούμενος φαίνεται, λιπαρῶν τὸν μέτοχον ἀπολυθῆναι πρὸς τὰ ἀφ' ὧν ἐξελέλυθεν.

ριδ'. Ἄνωθεν ἠγμένος ὁ νοῦς, οὐκ ἀναδραμεῖται αὐθις ἐκεῖσε, εἰ μὴ τελείαν τῶν κάτω ποιήσῃται καταφρόνησιν διὰ τῆς περιὰ τὰ θεῖα σχολῆς.

ριε'. Εἴτε μὴ τὴν ψυχὴν σου δύνῃ μετὰ μόνων ποιῆσαι τῶν περὶ αὐτὴν λογισμῶν, κἂν τὸ σῶμα σου μονάζειν ἀνάγκαζον, τὴν περὶ αὐτὸ ἀθλιότητα διὰ παντός ἐννοούμενος οὕτω γὰρ τῷ χρόνῳ, ἐλέει Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸ πρῶτον ἀναδραμεῖν δυνήσῃ τῆς εὐγενείας ἀξίωμα.

ρις'. Ὁ μὲν πρακτικὸς ὑποτάσσειν εὐκόλως δύναται τὸν νοῦν τῇ εὐχῇ, ὁ δὲ θεωρητικὸς τὴν εὐχὴν τῷ νοῖ. Ὁ μὲν ἀπὸ τῶν φαινομένων συστέλλων σχημάτων τὴν αἰσθησιν, ὁ δὲ τὴν ψυχὴν πρὸς τοὺς ἐγκεκρυμμένους τοῖς ρήμασι λόγους μεταβιβάζων. Καὶ ὁ μὲν σωμάτων πείθει λόγους τὸν νοῦν ἐννοεῖν, ὁ δὲ ἀσωμάτων κατανοεῖν. Ἀσώματοι δὲ εἰσι λόγοι σωμάτων, ιδιότητές τε καὶ οὐσίαι αὐτῶν.

λόγος περνᾷ σὰ λογικὰ· ἐνῶ στήν πρακτική μεταβαίνει ἢ αἴσθησις μέσω τῆς φαντασίας.

ρια'. "Όταν ὁ νοῦς συγκεντρωθεῖ στὸν ἑαυτό του, δὲν βλέπει τίποτε οὔτε ἀπὸ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ λογισμό· βλέπει μόνο γυμνοὺς νόες καὶ θείους φωτισμοὺς ποὺ ἀναβλύζουν εἰρήνη καὶ χάρη.

ριβ'. "Άλλο εἶναι τὸ νόημα τοῦ πράγματος, ἄλλο εἶναι ὁ λόγος του, καὶ ἄλλο αὐτὸ ποὺ ἀνάγεται στήν αἴσθησις. Τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι οὐσία, τὸ ἄλλο συμβεβηκός, καὶ τὸ ἄλλο ἢ διαφορὰ τοῦ ὑποκειμένου.

ριγ'. Πολλοὺς δρόμους διασχίζοντας ὁ νοῦς, ἐμφανίζεται ἀκόρεστος· ὅταν ὅμως περιοριστεῖ σ' ἓναν, τῆς προσευχῆς, φαίνεται νὰ στενοχωρεῖται πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῆς τελειότητας, ἐκλιπαρώντας ν' ἀπολυθεῖ ὁ μέτοχός της πρὸς αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχε ἐξέλθει.

ριδ'. Προερχόμενος ὁ νοῦς ἀπὸ ἄνω, δὲν θὰ ἀνατρέξει πάλι ἐκεῖ, ἂν δὲν καταφρονήσει τελείως τὰ κάτω μὲ τὴν ἀπασχόληση γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα.

ριε'. "Άν δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις τὴν ψυχὴ σου νὰ περιοριστεῖ μόνο μὲ τοὺς γύρω ἀπὸ αὐτὴν λογισμοὺς, ἀνάγκασε τουλάχιστο νὰ περιοριστεῖ στὴ μοναξιὰ του τὸ σῶμα σου, ἔχοντας πάντοτε στὸ νοῦ σου τὴν ἀθλιότητά του. Γιατὶ ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ θὰ μπορέσεις νὰ ἐπιστρέψεις στὸ ἀρχικὸ ἀξίωμα τῆς εὐγένειας.

ρις'. "Ό πρακτικὸς μπορεῖ εὐκόλα νὰ ὑποτάξει τὸ νοῦ του στήν προσευχή, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς τὴν προσευχή στὸ νοῦ του. "Ό ἓνας περιορίζει τὴν αἴσθησις ἀπὸ τὰ σχήματα ποὺ φαίνονται, ἐνῶ ὁ ἄλλος μεταβιδάζει τὴν ψυχὴ πρὸς τὰ κρυμμένα σὰ λόγια νοήματα. Καὶ ὁ ἓνας κάνει τὸ νοῦ νὰ ἐννοεῖ τοὺς λόγους τῶν σωμάτων, ἐνῶ ὁ ἄλλος νὰ κατανοεῖ τοὺς λόγους τῶν ἀσωμάτων. Οἱ ἀσώματοι λόγοι τῶν σωμάτων εἶναι οἱ ιδιότητες καὶ οἱ οὐσίες τους.

ριζ'. "Όταν τὸν νοῦν σου τῆς τῶν σωμάτων καὶ βρωμάτων καὶ χρημάτων ἠδυπαθείας ἐλευθερώσης, τότε καὶ ὅπερ ἂν ποι-
εῖς, δῶρον καθαρὸν τῷ Θεῷ λογισθήσεται· ἀντιδοθήσεται δέ σοι
τοῦ διανοιγῆναι τοὺς τῆς καρδίας σου ὀφθαλμούς, καὶ τρανῶς
5 ἐμμελετᾶν τοῖς ἐγκεκρυμμένοις ἐν αὐτῇ νόμοις Θεοῦ, οἵτινες
ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ νοητῷ σου λογισθήσονται λάρυγγι, τῇ
ἀπ' αὐτῶν ἐκδιδομένη ἠδύτηςτι.

ριη'. Οὐ δηνήση σωμάτων καὶ χρημάτων καὶ τῆς τῶν ἀναγ-
καίων βρωμάτων ἐπιθυμίας ὑπέρτερον ποιῆσαι τὸν νοῦν, εἰ μὴ
10 ἐν τῇ καθαρᾷ τῶν δικαίων χώρα εἰσάξης αὐτόν, καθ' ἣν, ἣ τε τοῦ
θανάτου καὶ ἣ τοῦ Θεοῦ μνήμη ἐπαναβλαστήσασα, ἀπὸ γηϊνῆς
καρδίας ἀπαλείψει πᾶν ἐνθυμίου ἀνάστημα.

ριθ'. Οὐδὲν οὔτε ἐννοίας θανάτου φοβερώτερον, οὔτε Θεοῦ
μνήμης θαυμασιώτερον. Ἡ μὲν γάρ ἐστι λύπης σωτηριώδους
15 παρεκτική, ἣ δὲ εὐφρονύνης χαριστική. «Ἐμνήσθην» γάρ, φη-
σὶν ὁ Πρόφητης, «τοῦ Θεοῦ, καὶ ηὐφράνθην». Καὶ ὁ Σοφός·
«Μμνήσκου τὰ ἐσχατά σου, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις». Ἀδύνατον
γάρ τινα τοῦ δευτέρου ἐν κατασχέσει γενέσθαι, μὴ πείραν τῆς
τοῦ προτέρου λαβόντα στυφότητος.

20 ρκ'. Ἔως ἂν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἀνακεκαλυμμένῳ προ-
σάπω οὐκ ἴδη ὁ νοῦς, οὐ δύναται ἡ ψυχὴ λέγειν ἐν αἰσθήσει αὐ-
τῆς «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ τερφθήσομαι· ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ
σωτηρίῳ αὐτοῦ». Κάλυμμα γὰρ κεῖται τὸ τῆς φιλαυτίας ἐπὶ τὴν
καρδίαν αὐτῆς, πρὸς τὸ μὴ ἀνακαλυφθῆναι αὐτῇ τὰ θεμέλια τῆς
25 οἰκουμένης, ἅτινά εἰσιν οἱ λόγοι τῶν γεγονότων, ὅπερ ἐξ αὐτῆς
οὐ περιαιρεῖται, ἐκουσίων πόνων καὶ ἀκουσίων χωρίς.

ρκα'. Οὐ μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου φυγὴν, ἣτις ἐστὶν ἡ κατ' ἐν-

ριζ'. "Όταν ἐλευθερώσεις τὸ νοῦ σου ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τῶν σωμάτων καὶ τῶν φαγητῶν καὶ τῶν πραγμάτων, τότε καὶ ὅ,τι κάνεις θὰ θεωρηθεῖ δῶρο καθαρὸ στὸν Θεό, καὶ θὰ σοῦ ἀντιδωρηθεῖ ν' ἀνοιχτοῦν τὰ μάτια τῆς καρδιᾶς σου καὶ νὰ μελετᾷς εὐκρινῶς τοὺς κρυμμένους μέσα της νόμους τοῦ Θεοῦ, ποῦ θὰ τοὺς νοιώσεις στὸ νοητὸ λάρυγγά σου ἀνώτερους ἀπὸ κηρήθρα μὲ μέλι ἀπὸ τὴ γλυκύτητα ποῦ ξεχύνεται ἀπὸ αὐτούς²⁷.

ριη'. Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ κάνεις τὸ νοῦ σου ἀνώτερο σωμάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν ἀναγκαίων φαγητῶν, ἂν δὲν τὸν εἰσαγάγεις στὴν καθαρὴ χώρα τῶν δικαίων, κατὰ τὴν ὁποία, ξαναβλαστάνοντας ἡ μνήμη τοῦ θανάτου καὶ τοῦ Θεοῦ, θὰ ἀπαλείψει ἀπὸ τὴ γήινη καρδιὰ κάθε βλάστημα τῆς ἐπιθυμίας.

ριθ'. Τίποτε δὲν εἶναι φοβερότερο ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ θανάτου καὶ πιὸ θαυμάσιο ἀπὸ τὴ θύμηση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἡ πρώτη παρέχει τὴ σωτηριώδη λύπη, ἐνῶ ἡ ἄλλη χαρίζει εὐφροσύνη. Καθόσον λέγει ὁ προφήτης· «Θυμήθηκα τὸν Θεὸ κι ἔνοιωσα εὐφροσύνη»²⁸. Καὶ ὁ Σοφὸς λέγει· «Θυμήσου τὰ τελευταῖα σου καὶ δὲν θ' ἀμαρτήσεις»²⁹. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ κατέχεις τὸ δεύτερο, ἂν δὲν λάβεις πείρα τῆς πίκρας τοῦ πρώτου.

ρκ'. Ὡστόσο δὲν δεῖ ὁ νοῦς μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ³⁰, δὲν μπορεῖ ἡ ψυχὴ νὰ λέγει κάτι καὶ νὰ τὸ νοιώθει. «Ἡ τέρψη μου θὰ εἶναι ἀπὸ τὸν Κύριο»³¹. «Θὰ νοιώσω ἀγαλλίαση ἀπὸ τὴ σωτηρία του»³². Γιατὶ ἀπλώνεται πάνω στὴν καρδιὰ τὸ κάλυμμα τῆς φιλαυτίας, γιὰ νὰ μὴν ἀποκαλυφθοῦν ἀπὸ αὐτὴν τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, ποῦ εἶναι οἱ λόγοι τῶν δημιουργημάτων, καὶ τὸ ὁποῖο κάλυμμα δὲν ἀφαιρεῖται ἀπὸ αὐτὴν χωρὶς πόνους ἐκούσιους καὶ ἀκούσιους.

ρκα'. "Όχι μετὰ τὴ φυγὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ποῦ εἶναι ἡ ἐνερ-

28. Ψαλμ. 76, 4.

30. Β' Κορ. 3, 18.

29. Σοφ. Σειρ. 7, 36.

31. Ψαλμ. 103, 34.

ἐργειαν ἁμαρτία, οὐδὲ μετὰ τὴν θαλάσσης διάβασιν, τῆς κατὰ
σχέσιν λέγω δουλείας, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν ἐρήμῳ διατριβήν, με-
ταξὺ κειμένην ἐνεργημάτων καὶ κινήματων κακίας, τοῦ Ἰσραὴλ
ὁ δημαγωγὸς κατασκοπεῖν δύναται τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας,
5 ἣτις ἐστὶν ἡ ἀπάθεια, τὴν ὀπτικὴν ἀποστέλλων καὶ ἐποπτικὴν
αὐτοῦ δύναμιν.

ρκβ'. Οἱ μὲν ἐν τῇ ἐρήμῳ καθήμενοι, τουτέστιν ἐν τῇ τῶν κα-
κῶν ἀνενεργησία, ἀκοῆ μόνῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης γῆς τὰ ἀγα-
θά.. οἱ δὲ τὰ ἐν ἐκείνῃ κατασκοπήσαντες, ἐν περινοίᾳ δηλονότι
10 ψυχῆς τῶν ὀρωμένων θεωρίας γεγόνασι. Οἱ δὲ καταξιωθέντες ἐν
αὐτῇ εἰσελθεῖν, ὅλη τῇ αἰσθήσει τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρεόντων ὡς
γάλα καὶ μέλι, τῆς πρώτης φημί καὶ δευτέρας θεωρίας, λόγων
ἐνεφορήθησαν.

ρκγ'. Οὕτω συνεσταυρώθη Χριστῷ ὁ ἔτι φυσικὰς κινήσεις
15 ἔχων σαρκός, οὐδὲ συνετάφη ὁ ψυχικὰς ἐνθυμήσεις ἐπισυρόμε-
νος· πῶς οὖν συναναστῆ αὐτῷ ὁ τοιοῦτος ἐν καινότητι ζωῆς
πολιτεύσασθαι;

ρκδ'. Τριῶν οὐσῶν τῆς ψυχῆς περιεκτικωτέρων ἀρετῶν,
νηστείας, εὐχῆς τε καὶ σιωπῆς, ἀναγκαῖον τὸν μὲν ἐξ εὐχῆς λύε-
20 σθαι μέλλοντα, εἰς τὴν θεωρίαν ἐπαναπαύεσθαι· τὸν δὲ ἐκ σιω-
πῆς εἰς ἠθικὴν ὁμιλίαν, εἰς δευτέραν καὶ κεχαρισμένην τροφήν
τὸν νηστεύοντα.

ρκε'. Ἐν τοῖς οἰκείοις ἕως ὑπάρχει ὁ νοῦς, σώζει τὸ καθ'
ὁμοίωσιν, ἀγαθός τε καὶ συμπαθὴς εὐρισκόμενος. Ἐν δὲ τοῖς
25 κατ' αἰσθησιν γεγονώς, εἰ μὲν εὐχερῶς καὶ προσηκόντως κατέρ-
χεται, πείραν διδούς καὶ λαμβάνων, ἐν ἐκείνοις εὐρωστῶν, αὐθίς
τε πρὸς ἑαυτὸν ἐπανέρχεται, περὶ τὸν καιρὸν καὶ τὴν χρεῖαν, ὡς
τις στρατηγὸς ἀπερίσκεπτος εὐρεθήσεται, τὸ πολὺ αὐτοῦ ὑποτε-

32. Ψαλμ. 9, 16.

34. Δευτ. 2, 26. Ἰησ. Ναυῆ 2, 1.

33. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.

35. Δευτ. 31, 2· 34, 1.

γὸς ἁμαρτία, οὔτε μετὰ τὴ διάβαση τῆς θάλασσας, ἐννοῶ τὴν σχέσηη μὲ τὴ δουλεία στὰ πάθη, ἀλλὰ μετὰ τὴν παραμονὴ στὴν ἔρημο, πού κεῖται στὴ μέση τῶν ἐνεργημάτων καὶ τῶν κινημάτων τῆς κακίας, ὃ ἡγέτης τῶν Ἰσραηλιτῶν³³ μπορεῖ νὰ κατασκοπεύσει τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας³⁴, πού εἶναι ἡ ἀπάθεια, ἀποστέλλοντας τὴν ὀπτικὴ καὶ ἐποπτικὴ δύναμή του³⁵.

ρκβ'. "Οποιοὶ κάθονται στὴν ἔρημο, δηλαδὴ στὴν ἀπραξία τῶν κακῶν, ἀντιλαμβάνονται τὰ ἀγαθὰ τῆς μακάριος ἐκείνης γῆς μὲ τὴν ἀκοὴ μόνο, ἐνῶ ὅσοι ἐξερεύνησαν καλὰ τὴ χώρα ἐκείνη, ἔβαλαν μέσα στὴν ψυχὴ τους τὴ θεωρία τῶν ὄσων θεάθηκαν. Κι ὅσοι καταξιώθηκαν νὰ μποῦν μέσα σ' αὐτήν, γέμισαν μὲ ὅλη τὴν αἴσθησή τους ἀπὸ τοὺς λόγους πού ρέουν ἀπὸ αὐτὴν σὰν γάλα καὶ τὸ μέλι, ἐννοῶ τὴν πρώτη καὶ δευτέρα θεωρία³⁶.

ρκγ'. Δὲν ἔχει ἀκόμα συσταυρωθεῖ, ὅποιος διατηρεῖ ἀκόμα τὶς φυσικὲς κινήσεις τῆς σάρκας, οὔτε ἔχει ταφεῖ μαζί του ὅποιος ἔλκει ψυχικὲς ἐνθυμήσεις. Πῶς λοιπὸν θ' ἀναστηθεῖ μαζί του ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς γιὰ νὰ πολιτευεῖ μὲ νέο τρόπο ζωῆς;³⁷

ρκδ'. "Ὦντας τρεῖς οἱ περιεκτικότερες ἀρετὲς τῆς ψυχῆς, ἡ νηστεία, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ σιωπὴ, εἶναι ἀνάγκη ὅποιος μέλλει νὰ σταματήσει τὴν προσευχὴ νὰ ξεκουραστεῖ στὴ θεωρία, ὅποιος μέλλει νὰ λύσει τὴ σιωπὴ νὰ ξεκουραστεῖ στὴν ἠθικὴ ὁμιλία, κι ὅποιος μέλλει νὰ διακόψει τὴ νηστεία ν' ἀναπαυθεῖ μὲ δευτέρα καὶ δωρημένη κατὰ χάρη τροφή.

ρκε'. Ἐωσότου ὑπάρχει ὁ νοῦς μέσα στὸν δικό του χῶρο, διασώζει τὴν ὁμοιότητά του, ὄντας ἀγαθὸς καὶ γεμάτος συμπάθεια. "Ὅταν ὅμως βρεθεῖ μέσα στὰ ἀντιλαμβανόμενα μὲ τὴν αἴσθησι, ἂν κατεβαίνει εὐκόλα καὶ ὄχι ὅπως πρέπει, δίνοντας πείρα καὶ παίροντας, ὄντας δυνατὸς σ' αὐτὰ, ἐπιστρέφει πάλι στὸν ἑαυτό του, σχετικὰ μὲ τὸν χρόνο καὶ τὴν ἀνάγκη θὰ βρεθεῖ σὰν ἕνας στρα-

36. Ἡ ἐξ ἀκοῆς καὶ ἡ ἀπὸ ἐμπεριστατωμένο κοίταγμα. "Εξ. 3,8.

37. Ρωμ. 6,4. Ὁ Παῦλος ἀντὶ πολιτεύομαι χρησιμοποιεῖ τὸ περιπατῶ.

μνόμενος τῆς δυνάμεως ἐν τῷ μάχεσθαι. Πλὴν οὐ πάντες ἐκείνου ἐκτὸς εὐρεθήσονται, ὅσοι ἐντὸς τοῦ ἐμπεριεχομένου γενέσθαι οὐκ ἴσχυσαν.

ρκζ. Ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος ξένας τὰς ἑαυτοῦ ἀκτῖνας ἐξ οἰκίας κεκλεισμένης καθίστησι· οὐκ ἂν δὲ τὰς οἰκίας ὁ νοητὸς ἐπαφήσει, τῇ μὴ κεκλεισμένας ἐχούση τὰς αἰσθήσεις ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ψυχῶν.

ρκς. Γνωστικός ἐστὶν ὁ τὰς μὲν καταβάσεις αὐτοῦ μεγαλοπρεπῶς, ταπεινοπρεπῶς δὲ τῆς ψυχῆς τὰς ἀναβάσεις διατιθέμενος

ρκη. Μέλιττα μὲν λειμῶνα περινοστοῦσα, ἐκειῖθεν τῷ μέλιτι τὰς ἀφορμὰς προσπορίζειται, ψυχὴ δὲ εἰς αἰῶνας περισκοποῦσα, ποικίλον αὐτόθεν τὸν γλυκασμὸν τῇ διανοίᾳ ἐνίησιν.

ρκθ. Ἡ ἐμφαγοῦσα μὲν ἔλαφος ὄφεις, ἰὸν τοῦ σβέσαι πρὸς ὑδάτων τρέχει πηγὰς· ψυχὴ δὲ ἢ βέλεσι θείοις τρωθεῖσα, ἅπαντον ἔλκει τὸν τρώσαντα ἔρωτα.

ρλ. Ψιλοὶ μὲν λογισμοὶ τῇ μοναδικῇ ζωῇ ἐπιφύονται, ἐπιλογισμοὶ δὲ τῇ δυαδικῇ· τῇ δὲ πολυσχιδεῖ ψυχῇ λογισμοὶ μὲν ἀπελήλανται, νόες δὲ μόνοι γυμνοὶ σωμάτων αὐτῇ προσπελάζοντες, τοὺς περὶ Προνοίας καὶ κρίσεως λόγους, ὡς τινα θεμέλια γῆς ἀνακαλύπτοντες, αὐτῇ ἐμφανίζουσιν.

ρλα. Οἱ λογισμοὶ οὔτε τοῦ ἀλόγου μέρους εἰσὶ τῆς ψυχῆς (οὐδὲ γὰρ ἐστὶ λογισμὸς ἐν τοῖς ἀλόγοις), οὔτε τοῦ νοεροῦ, ἐπεὶ μηδὲ ἐν ἀγγέλοις αὐτῆς δὲ τῆς λογικῆς ὄντες γεννήματα, ὡς κλίμακι τῇ φαντασίᾳ χρώμενοι, ἀναβαίνουσι μὲν πρὸς τὸν νοῦν

τηγός ἀπερίσκεπτος, πού χάνει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς δύναμης του τὴν ὥρα πού μάχεται. Δὲ θὰ βρεθοῦν ὅμως ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, ὅσοι δὲν κατόρθωσαν νὰ βρεθοῦν μέσα στὸ ἐμπεριεχόμενο.

ρκζ'. Ὁ αἰσθητὸς ἥλιος κάνει τὶς ἀκτίνες του ξένες ἀπὸ ἓνα κλεισμένο σπίτι, ἀλλὰ καὶ ὁ νοητὸς δὲν θ' ἀφήσει τὶς δικές του ἀκτίνες στὴν ψυχὴ πού δὲν ἔχει κλειστὲς αἰσθήσεις τῆς ἀπὸ τὰ ὄρατά.

ρκζ'. Γνωστικὸς εἶναι ἐκεῖνος πού κάνει τὶς κατεβάσεις του μὲ μεγαλοπρέπεια, τὶς ἀναβάσεις τῆς ψυχῆς του ὅμως τὶς κάνει μὲ ταπεινοσύνη.

ρκη'. Μιὰ μέλισσα πού πετᾶει ἐδῶ κι ἐκεῖ στὸ λιβάδι, ἀπὸ κεῖ ἐξασφαλίζει τὸ ὑλικὸ γιὰ τὸ μέλι. Καὶ ἡ ψυχὴ, πού περιφέρεται μέσα στοὺς αἰῶνες, ἐνσταλάζει ἀπὸ ἐκεῖ στὴ διάνοια ποικίλη τὴ γλυκύτητα.

ρκθ'. Τὸ ἐλάφι πού ἔφαγε φίδια, γιὰ νὰ σθήσει τὸ δηλητήριο τρέχει στὴ πηγὴ τοῦ νεροῦ³⁸. Καὶ ἡ ψυχὴ, πού πληγώθηκε ἀπὸ τὰ θεῖα βέλη, ἔχει ἀσταμάτητο τὸν ἔρωτα πού τὴν πλήγωσε.

ρλ'. Στὴ μοναχικὴ ζωὴ βλασταίνουν ψιλοὶ λογισμοί, στὴ διπλῇ ἐπιλογισμοί, ἐνῶ στὴν πολυμέριστη ψυχὴ οἱ λογισμοὶ ἔχουν ἐκδιωχθεῖ καὶ οἱ νόες μόνον, γυμνοὶ ἀπὸ σώματα, πλησιάζοντάς τὴν ἀποκαλύπτουν κι ἐμφανίζουν τοὺς λόγους περὶ Προνοίας καὶ κρίσεως σὰν κάποια θεμέλια τῆς γῆς³⁹.

ρλα'. Οἱ λογισμοὶ οὔτε τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς εἶναι (γιατὶ οὔτε κὰν ὑπάρχει λογισμὸς στὰ ἄλογα ζῶα), οὔτε τοῦ νοεροῦ, γιατί δὲν ὑπάρχουν οὔτε στοὺς ἀγγέλους, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι γεννήματα τῆς ἴδιας τῆς λογικῆς, χρησιμοποιώντας ὡς κλίμακα τὴ φαντασία, ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν αἴσθησι πρὸς τὸ νοῦ, ἀναγγέλλο-

ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως, τὰ ἐκείνης αὐτῷ ἀπαγγέλλοντες, καταβαί-
νουσι δὲ πρὸς αὐτὴν ἐξ αὐτοῦ τὰ ἐκείνου ὑποτιθέμενοι.

ρλβ'. Ὡς τινες ἐκ θυθοῦ ἀναφερόμενοι καὶ τινος εἰς βοήθει-
αν ἐπιλαβέσθαι πειρώμενοι, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ εὐρεθήσονται,
5 ὀλκάδα καθάπερ, κινδυνευούσης τῆς κακίας δακρύων κατακλυ-
σμῶ.

ρλγ'. Κατὰ τὴν ὑποκειμένην ποιότητα τῆς ψυχῆς ἢ ὡς πει-
ραταὶ καταποντίζειν ἢ ὡς ἐρέται συμβοηθεῖν κινδυνευούση οἱ
περὶ αὐτὴν συνάγονται λογισμοί· οἱ μὲν πρὸς πέλαγος ἐννοιῶν
10 ἔλκοντες τῶν ἀπρεπῶν λογισμῶν, οἱ δὲ τὴν ἄσσον παρεκλεγόμε-
νοι καὶ πρὸς γαληνίους ἀκτὰς τὸν νοῦν ἐποκεῖλουσιν.

ρλδ'. Ἐβδομον τὸν τῆς κενοδοξίας λογισμὸν ὄντα, ἡ ἐφιεμέ-
νη ὡς ἔσχατον ἀποθαλέσθαι χιτῶνα ψυχῆ, εἰ μὴ τοὺς πρὸ αὐτοῦ
ἀπεκδύσασθαι, ὃν καὶ οἰκητήριον οὐράνιον καλεῖν οἶδεν ὁ θεῖος
15 Ἀπόστολος καὶ διὰ στεναγμῶν ἐπενδύεσθαι τοὺς δι' αὐτὸ τῶν
ὕλικῶν γυμνητεύοντας

ρλε'. Τῇ μὲν τελείᾳ εὐχῇ ἄγγελοι παραβάλλειν πεφύκασιν
λογισμοί, τῇ δὲ μέσῃ πνευματικοί, τῇ δὲ εἰσαγωγικῇ οἱ φυσιολό-
γοι

20 ρλς'. Ὡσπερ τὸ εὐγενὲς τοῦ κόκκου διὰ τοῦ στάχθου, οὕτω
καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς θεωρίας διὰ προσευχῆς εἴωθεν ἐμφανίζε-
σθαι· κέκτηται δὲ ὁ μὲν εἰς ἀποτροπὴν τῶν σπερμολόγων ὀρνέ-
ων, οἷά τινα δόρατα, τοὺς περιστοιχοῦντας ἀνθήρικας, τὸ δὲ τοὺς
φιλοσοφοῦντας ἐν πειρασμοῖς λογισμοὺς πρὸς τὴν ἐκείνων ἀ-
25 ναίρεσιν.

ρλς'. Τὰ μὲν ὁράμενα τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν προᾶξιν, περισσερᾶς
περιηρογηρωμένα καθάπερ εἰσὶ πτερά, τὰ δὲ νοούμενα, φημὶ δὴ

ντάς του τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν, καὶ κατεβαίνουν ἀπὸ αὐτὸν πρὸς αὐτήν, δίδοντάς της σὰν βάση τὰ δικά του.

ρλβ'. Σὰν κάποιοι πού ἀναδύονται ἀπὸ τὸ βυθὸ καὶ προσπαθοῦν νὰ πιαστοῦν ἀπὸ κάπου γιὰ νὰ βοηθηθοῦν, ἔτσι θὰ βρεθοῦν οἱ πονηροὶ λογισμοί, ὅταν σὰν καρὰβι κινδυνεύει ἢ κακία μέσα στὸν κατακλυσμὸ τῶν δακρῦων.

ρλγ'. Ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα τῆς ψυχῆς συγκεντρώνονται γύρω της οἱ λογισμοὶ ἢ νὰ τὴν καταποντίσουν σὰν πειρατές, ἢ σὰν κωπηλάτες νὰ τὴ βοηθήσουν στὸν κίνδυνὸ της. Οἱ πρῶτοι τὴ σύρουν στὸ πέλαγος ἀπρεπῶν ἐννοιῶν, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἐκλέγουν τὴν πλησιέστερη στεριά καὶ προσορμίζουν τὸ νοῦ σὲ γαλήνιες ἀκτές.

ρλδ'. Ἡ ψυχὴ πού ἐπιθυμεῖ ν' ἀποβάλλει ὡς τὸ τελευταῖο ἔνδυμα τὸν ἔβδομο λογισμό, τῆς κενοδοξίας, ἂν δὲν ξεντυθεῖ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν, δὲν θὰ μπορέσει νὰ ντυθεῖ τὸν ὄγδοο ἔπειτα ἀπὸ αὐτούς, τὸν ὁποῖον ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἀποκαλεῖ «οὐράνια κατοικία»⁴⁰, καὶ πού μὲ στεναγμούς τὸν ντύνονται ὅσοι γιὰ χάρη του εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ τὰ ὑλικά.

ρλε'. Στὴν τέλεια προσευχὴ συνήθως παραστέκουν ἀγγελικοὶ λογισμοί, στὴ μεσαία λογισμοὶ πνευματικοί, ἐνῶ τὴν εἰσαγωγικὴ λογισμοὶ φυσικοί.

ρλς'. Ὅπως τὸ πολύτιμο σπειρὶ τοῦ σιταριοῦ ἐμφανίζεται μέσω τοῦ σταχυοῦ, ἔτσι καὶ ἡ εἰλικρίνεια τῆς θεωρίας συνήθως ἐμφανίζεται μὲ τὴν προσευχὴ. Τὸ σπειρὶ τοῦ σιταριοῦ ἔχει γιὰ ν' ἀπομακρύνονται τὰ σταροπούλια, σὰν κάποια δόρατα, τὰ ἄγανα πού τὸ περιστοιχίζουν, ἐνῶ ἡ θεωρία τοὺς λογισμοὺς πού φιλοσοφοῦν κατὰ τοὺς πειρασμοὺς γιὰ νὰ τοὺς ἀναιρέσουν.

ρλζ'. Οἱ ὄρατὲς κινήσεις τῆς ψυχῆς, χάρη στὴν πράξη, εἶναι ὅμοιες μὲ φτερὰ περιστεριοῦ ἀσημωμένα ὀλόγυρα⁴¹, ἐνῶ οἱ νοητὲς

41. Ψαλμ. 67, 14.

τὰ μετάφρενα, διὰ τὴν θεωρίαν ὡς ἐν γλωρότητι χρυσίου καθίσταται· ἢ γὰρ μὴ οὕτως ὠραιωθεῖσα ψυχὴ, πετασθῆναι καὶ καταπαῦσαι οὐ δύναται, ἔνθα πάντων εὐφραιομένων ἢ κατοικία ἐστίν.

5 *Λειμών ἐνθάδε καρπῶν πεπληρωμένος,
Πνευματικῆς πράξεως καὶ θεωρίας.*

ρλη'. Ἀπαρχὰς ἄλωνος καὶ ληνοῦ, πάλαι μὲν τοῖς παλαοῖς προσφέρειν ἐν τῷ ναῶ προσετέτακτο, νυνὶ δὲ ἡμᾶς πρακτικῆς μὲν ἀπαρχὰς ἐγκράτειαν δεῖ Θεῶ προσφέρειν καὶ τὴν ἀλήθειαν, 10 θεωρητικῆς δὲ ἀρετῆς ἀγάπην καὶ προσευχήν· δι' ἐκείνων μὲν ἀλόγου ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ τὰς ὁρμὰς ἀνακόπτοντας, διὰ τούτων δὲ ἐννοίας κενὰς καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐπιβουλάς.

ρλθ'. Πρακτικῆς ἀρχὴ μὲν ἐγκράτεια καὶ ταπεινώσις, ἀλήθεια, σωφροσύνη καὶ ταπεινοφροσύνη, τέλος δὲ αὐτῆς λογι- 15 σμῶν εἰρήνη καὶ ἁγιασμὸς σώματος.

ρμ'. Πραῖξις ἐστὶν οὐ τὸ πράττειν καλῶς δύνασθαι μόνον τὰ καλά, ἀλλὰ καὶ τὸ ὡς δεῖ πράττειν αὐτά, τὸν καιρὸν καὶ τὸ μέτρον πρὸς τὰ πρακτέα συνεπιφερομένου τοῦ πράττοντος.

ρμα'. Θεωρία ἐστὶν οὐ τὸ θεωρεῖν μόνον ὡς ἔχουσι τὰ σώματα φύσεως, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς τί βλέπουσιν. 20

ρμβ'. Οὐκ ἐστὶν οὔτε πραῖξις ἀσφαλῆς θεωρίας ἐκτός, οὔτε θεωρία ἀληθῆς πράξεως ἄνευ. Χρὴ γὰρ καὶ πραῖξιν ἐλλόγιμον εἶναι, καὶ θεωρίαν ἔμπρακτον, ἵνα τῇ μὲν ἀνίσχυρον εὐρίσκηται ἢ κακία, τῇ δὲ δυνατὴ ἢ ἀρετὴ ἐν εὐδοκίαις χρηστότητος.

κινήσεις, κι ἐννοῶ τὰ μετάφρενα⁴², χάρη στή θεωρία ἀποχτοῦν τὸ κίτρινο τοῦ χρυσοῦ. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν ἀπέκτησε αὐτὴ τὴν ὁμορφιά, δὲν μπορεῖ νὰ φτερουγίσει καὶ νὰ ἀναπαυθεῖ, ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἡ κατοικία ὅλων ἐκείνων ποὺ εὐφραίνονται⁴³.

**Λιβάδι εἶναι ἐδῶ, γεμάτο καρπούς
πνευματικῆς πράξης καὶ θεωρίας.**

ρλη'. Εἶχε ὀριστεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στοὺς παλαιούς νὰ προσφέρουν στοὺς ναοὺς ἀπαρχὴ ἀπὸ τὸ ἀλώνι καὶ τὸ πατητήρι⁴⁴. Τώρα ἐμεῖς πρέπει νὰ προσφέρουμε στοὺν Θεὸ ἀπαρχὴς τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ τῆς θεωρητικῆς τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προσευχὴ. Μὲ τὶς πρῶτες ἀναχαιτίζοντας τὶς ὁρμὲς τῆς ἄλογης ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ, ἐνῶ μὲ τὶς δεύτερες ἐμποδίζοντας τὶς κενὲς ἐννοίες καὶ τὶς ἐπιβουλὲς ἀπὸ αὐτὲς.

ρλθ'. Ἀρχὴ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἐγκράτεια, ἡ ταπεινώση, ἡ ἀλήθεια, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη, ἐνῶ τέλος τῆς εἶναι ἡ εἰρήνη τῶν λογισμῶν καὶ ὁ ἁγιασμός τοῦ σώματος.

ρμ'. Πράξη εἶναι ὄχι τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πράττει μ' ἐπιτυχία μόνο τὰ καλά, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὰ πράττει ὅπως πρέπει, προσαρμόζοντας αὐτὸς ποὺ πράττει τὸν καιρὸ καὶ τὸ μέτρο πρὸς τὰ πρακτέα.

ρμα'. Θεωρία εἶναι ὄχι νὰ θεωρεῖ κανεὶς μόνο πῶς εἶναι τὰ σώματα τῆς φύσης, πολλὰ νὰ ἐξετάζει καὶ τοὺς λόγους τοὺς σὲ τί ἀποβλέπουν.

ρμβ'. Οὐτε ἡ πράξη χωρὶς τὴ θεωρία εἶναι ἀσφαλὴς, οὐτε ἡ θεωρία εἶναι ἀληθινὴ χωρὶς τὴν πράξη. Γιατὶ πρέπει καὶ ἡ πράξη νὰ εἶναι ἐλλόγιμη, καὶ ἡ θεωρία ἐμπρακτικὴ, ὥστε μὲ τὴ μία νὰ καθίσταται ἡ κακία ἀνίσχυρη, καὶ μὲ τὴν ἄλλη ἡ ἀρετὴ νὰ εἶναι δυνατὴ σὲ ὅ,τι καλὸ προσδοκᾷ.

44. Ἐξ. 22, 23, 25.

ρμγ'. Πέρασ μὲν πρακτικῶν ἢ νέκρωσις τῶν παθῶν, τέλος δὲ γνωστικῆς ἢ θεωρία τῶν ἀρετῶν.

ρμδ'. Ὡς ὕλη τῷ εἶδει, οὕτω πράξις τῇ θεωρίᾳ· καὶ ὡς ὀφθαλμὸς προσώπῳ, οὕτω θεωρία τῇ πράξει ὀφθήσεται.

5 ρμε'. Ἐν τῷ κατὰ τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν σταδίῳ πολλοὶ μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον, ὁ πρὸς τὸ πέρασ αὐτῆς ἐλθεῖν τῇ θεωρίᾳ ἐπιθυμῶν.

ρμς'. Κατανύξεωσ μὲν πόμα πίνει ὁ πρακτικὸς ἐν εὐχῇ, ποτηρίῳ δὲ κρατίστῳ μεθύσκειται ὁ θεωρητικὸς. Ὁ μὲν ἐν τοῖς κα-
10 τὰ φύσιν φιλοσοφῶν, ὁ δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀγνοῶν ἐν τῷ εὐχεσθαι.

ρμζ'. Οὐ συγχωρεῖται ὁ πρακτικὸς εἰς πνευματικὴν ἐπὶ πολὺ θεωρίαν ἐγκαρτερεῖν. Εὐρίσκειται γὰρ ὡς ἐπιξενωθείς τινα, καὶ τῆς ἐκείνου ταχέωσ οἰκίας ὑπεξερχόμενος.

ρμη'. Ἐν πύλαισ μὲν εἰσέρχονται οἱ πρακτικοὶ τῶν ἐντολῶν
15 τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ εὐχεσθαι, ὡς ἐν ἀύλαισ δὲ ἀρετῶν ἐν ὕμνοισ οἱ θεωρητικοί· οἱ μὲν εὐχαριστοῦντες ὅτι ἐλύθησαν τῶν δεσμῶν, οἱ δὲ ὅτι καὶ αἰχμαλώτους εἰλήφασιν τοὺς πολεμοῦντας αὐτούς.

ρμθ'. Χρὴ κατὰ τὸ τῆσ πρακτικῆσ κράτοσ, καὶ τὸ τῆσ θεω-
ρίας εὐρίσκεσθαι, ἵνα μὴ καθ' ὁμοιότητα πλοίου τοῦ μὴ κατάλ-
20 ληλα τὰ ἰστία ἐπιφερομένου, ἢ κίνδυνον ὑπομείνη ἐν ἀνέμων σφοδρότησιν διὰ τὴν ἀμετρίαν αὐτῶν, ἢ ζημίαν πνευμάτων διὰ τὴν πρὸς τὸ σκάφοσ σμικρότητα.

ρν'. Ἐρέτασ μὲν τοῦ λογικοῦ πλοίου νόει τοὺς εὐσεβεῖσ λο-

ρμγ'. Πέρασ τῶν πρακτικῶν εἶναι ἡ νέκρωσις τῶν παθῶν, ἐνῶ τέλος τῆς γνωστικῆς εἶναι ἡ θεωρία τῶν ἀρετῶν.

ρμδ'. Ὅτι εἶναι ἡ ὕλη γιά τὸ εἶδος, αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ πράξις γιά τὴ θεωρία· καὶ ὅτι εἶναι τὸ μάτι γιά τὸ πρόσωπο, αὐτὸ θὰ φανεῖ ἡ θεωρία γιά τὴν πράξις.

ρμε'. Πολλοὶ τρέχουν στὸ στάδιο τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἕνας ὅμως παίρνει τὸ ἔπαθλο⁴⁵, αὐτὸς ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ φτάσει στὸ τέλος τῆς μὲ τὴ θεωρία.

ρμστ'. Κατὰ τὴν προσευχὴ ὁ πρακτικὸς πίνει τὸ ποτὸ τῆς κατάνυξης, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς μεθάει μὲ τὸ ἄριστο ποτήρι⁴⁶. Ὁ ἕνας φιλοσοφεῖ γιά τὴ φύση, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀγνοεῖ καὶ τὸν ἑαυτό του ἀκόμα κατὰ τὴν προσευχὴ.

ρμζ'. Δὲν ἐπιτρέπεται ὁ πρακτικὸς νὰ παραμένει πολὺ στὴν πνευματικὴ θεωρία. Γιατί εἶναι σὰ νὰ φιλοξενήθηκε ἀπὸ κάποιον καὶ φεύγει γρήγορα ἀπὸ τὸ σπίτι του.

ρμη'. Τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς οἱ πρακτικοὶ εἰσέρχονται στίς πύλες τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ θεωρητικοὶ στὴν αὐλὴ τῶν ἀρετῶν μὲ ὕμνους. Οἱ πρῶτοι εὐχαριστοῦν ἐπειδὴ ἔλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ δεσμά, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπειδὴ ἀκόμα καὶ αἰχμαλώτους συνέλαβαν ἐκείνους ποὺ τοὺς πολεμοῦν.

ρμθ'. Πρέπει ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς νὰ εἶναι καὶ ἡ τῆς θεωρίας, γιά νὰ μὴ συμβεῖ ὅμοια μὲ πλοῖο ποὺ δὲν ἔχει κατάλληλα τὰ πανιά, ἢ νὰ ἀντιμετωπίσει κάποιον κίνδυνον ἀπὸ τὴ σφοδρότητα τῶν ἀνέμων, ἢ νὰ ὑποστῆ κάποια ζημία ἀπὸ τοὺς ἀνέμους ἕξαιτίας τῆς μικρότητάς τους πρὸς τὸ σκάφος.

ρν'. Κωπηλάτες τοῦ λογικοῦ πλοίου θεώρησε τοὺς εὐσεβεῖς

46. Ψαλμ. 59, 5· 22, 5.

γισμούς, κόπας δὲ τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, βούλησιν καὶ προαίρεσιν. Τούτων ὁ μὲν πρακτικὸς ἐν χρεία ἐστὶ πάντοτε, οὐ πάντοτε δὲ ὁ θεωρητικὸς. Ἐν γὰρ τῷ καιρῷ τῆς εὐχῆς χαίρειν οὗτος πᾶσιν εἰπὼν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τῶν
 5 τῆς διαγνώσεως οἰάκων καθίζων, διὰ πάσης ἐγρήγορε τῆς κατὰ θεωρίαν νυκτός, αἰνέσεις προσάγων τῷ συνοχεῖ τοῦ παντός. Καί πού τι καὶ μέλος ἐρωτικὸν ἀναλαβόμενος, τῇ ἑαυτοῦ προσεπάδει ψυχῇ, τοὺς τῆς ἄλλης θαλάσσης ἀποσκοπῶν μετεωρισμούς, καὶ ὡς ροθίζας κινήσεις τὰ θεῖα καταπληττόμενος ρήματά τε καὶ δι-
 10 καιώματα

ρνα'. Ὁ μέσως ἔχων περὶ πράξιν καὶ θεωρίαν, οὔτε πάντη ταῖς κόπαις κατὰ τοὺς ναυτικούς ποιεῖται τὸ πλοῦν, οὔθ' ὅλως τοῖς νοητοῖς ἰστίοις, ἀλλὰ δι' ἀμφοτέρων τὴν χρείαν τῆς εὐπλοΐας ἐργάζεται, ἠδέως φέρων καὶ τοὺς πόνους τῆς πράξεως διὰ τὸ
 15 μέτριον τῆς θεωρίας, καὶ τοὺς λόγους τῆς ἀτελοῦς θεωρίας διὰ τὸ βοηθεῖσθαι ὑπὸ τῆς πράξεως.

ρνε'. Ὁ μὲν θεωρητικὸς τῇ γνώμῃ τὴν φύσιν ἔχων συντρεχουσαν, ὡς οἶόν τι ρεῦμα, ἀπόνως ποιεῖται τὸ πλώϊμον, ὁ δὲ πρακτικὸς, ἐναντιουμένην εὐρίσκων τῇ προαιρέσει τὴν σχέσιν,
 20 πολὺν λογισμῶν ὑφίσταται κλύδωνα, ὡς εἰς ἀπευδοκίαν μικροῦ δεῖν διὰ τὸ βάρος ἐλθεῖν.

ρνεγ'. Οὔτε χώρα μὴ καλῶς κατεργασθεῖσα πολύχουν καὶ καθαρὸν ἀντιπαρέχειν τῷ σπεύροντι εἴωθεν, οὔτε ὁ τὴν πρακτικὴν μετερχόμενος, εἰ μὴ ἐπιμελῶς ταύτην καὶ φανητίας ἄνευ
 25 μετέρχεται, τὸν ἐξ εὐχῆς ὄψεται καρπὸν πολὺν τε καὶ καθαρὸν.

ρνεδ'. Ἐπὶ μὲν τῶν ἐνύλων ὁ νοῦς συνεργὸν ἔχει τὸν λογι-

λογισμούς, ἐνῶ κουπιὰ τὶς ζωτικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὸ θυμό, τὴν ἐπιθυμία, τὴ βούληση καὶ τὴν προαίρεση. Αὐτὲς ὁ πρακτικὸς τὶς ἔχει πάντοτε ἀνάγκη, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς ὄχι πάντοτε. Γιατὶ στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, ἐγκαταλείποντας τὰ πάντα, καθίζοντας ὁ ἴδιος στὰ πηδάλια τῆς γνώσης ἀγρυπνεῖ σ' ὅλο τὸ νυκτερινὸ διάστημα τῆς θεωρίας, προσφέροντας ὕμνους σ' αὐτὸν ποὺ συγκρατεῖ τὸ σύμπαν. Σὲ κάποιο σημεῖο μάλιστα πιάνοντας κι ἓνα ἐρωτικὸ σκοπὸ, τὸν τραγουδᾷ στὴν ψυχῆ του, μελετώντας τὶς ἀναβάσεις τῆς ἄλλης θάλασσας, καὶ σὰ νὰ ἴναι κύματα ποὺ προκαλοῦν θόρυβο⁴⁷, στέκει κατάπληκτος μπροστὰ στοὺς θεῖους λόγους καὶ τὶς θεῖες κρίσεις.

ρνα'. "Ὁποῖος βρίσκεται σὲ μέση κατάσταση ὡς πρὸς τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, δὲν ταξιδεύει οὔτε ἀποκλειστικὰ μὲ τὰ κουπιὰ ὅπως οἱ ναυτικοί, οὔτε μὲ τὰ νοητὰ ἰστία, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ δυὸ ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀνάγκη τοῦ καλοῦ ταξιδιοῦ, ὑποφέροντας μ' εὐχαρίστηση καὶ τοὺς κόπους τῆς πράξης χάρη στὴ μετρημένη θεωρία, καὶ τοὺς λόγους τῆς μὴ τέλειας θεωρίας, ἐπειδὴ ἔχει τὴ βοήθεια τῆς πράξης.

ρνε'. Ὁ θεωρητικὸς ἔχοντας σύνδρομη τῆς γνώμης τὴ φύση, σὰν κάποιο ρεῦμα, κάνει ἄνετο πλοῦ, ἐνῶ ὁ πρακτικὸς, συναντώντας ἀντίθετη στὴν προαίρεσή του τὴ φύση, δέχεται πολὺ τρικυμία λογισμῶν, ὥστε νὰ κινδυνεύει ἀπὸ τὸ βάρος λίγο ἀκόμα νὰ φτάσει στὴν ἀπόγνωση.

ρνεγ'. Οὔτε τὸ χωράφι ποὺ δὲν καλλιεργήθηκε ἐπαρκῶς ἀντιπαρέχει στὸ γεωργὸ πλούσια καὶ καθαρὴ καρποφορία, οὔτε ὁποῖος ἀσκεῖ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, ἂν δὲν τὴν ἀσκεῖ μ' ἐπιμέλεια καὶ χωρὶς ἐπίδειξη, θὰ λάβει ἀφθονο καὶ καθαρὸ τὸν καρπὸ τῆς προσευχῆς του.

ρνεδ'. Στὰ ἔνυλα ὁ νοῦς ἔχει συνεργὸ τὸ λογισμό, ἐνῶ στὰ ἄυλα,

47. Ψλαμ. 92, 4.

σμόν, ἐπὶ δὲ τῶν αὐτῶν, εἰ μὴ αὐτὸν παραιτήσῃται, ὡς σκώλωπα ἔξει κολαφίζοντα.

ρνε'. Κάλυμμα μὲν ἔχει ὁ πρακτικὸς ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐν εὐχῇ τὴν γνῶσιν τῶν αἰσθητῶν, ἀνακαλυφθῆναι διὰ τὴν σχέ-
5 σιν μὴ δυνάμενον· μόνος δὲ ὁ θεωρητικὸς διὰ τὸ ἄσχετον ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ ὄραν ἀπὸ μέρους δύναται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

ρνς'. Ἡ μετὰ πνευματικῆς θεωρίας εὐχὴ ἢ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἐστίν, καθ' ἣν ρέει ὡς μέλι καὶ γάλα ἢ γνῶσις τῶν περὶ προ-
10 νοίας καὶ κρίσεως λόγων Θεοῦ, ἢ δὲ μετὰ τινος φυσικῆς ἢ Αἴ-γυπτος, ἐν ἣ τῶν παχυτέρων ἐπιθυμιῶν μνήμη τοῖς εὐχομένοις ἐγγίνεται. Ἡ δὲ γε ἀπλῆ τὸ μάννα ἐστὶ τὸ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὸ διὰ τὸ μονοειδές, τοῖς μὲν ἀκαρτερήτοις ἐναποκλεῖον τὰ δι' ἐπιθυμίας τῶν ἐπηγγελμένων καλά, τοῖς δὲ ἐγκαρτεροῦσι τῇ τοιαύτῃ ἀπε-
15 στενωμένη τροφῇ, προξενοῦν τὴν κρείττω γεῦσιν καὶ μένουσαν.

ρνς'. Πρᾶξις σὺν θεωρίᾳ μὲν ὡς σῶμα μετὰ πνεύματος ἡγεμονικοῦ, ἄνευ δὲ θεωρίας ὡς σὰρξ μετὰ πνεύματος προαιρετικοῦ λογισθήσεται.

ρνη'. Τῆς λογικῆς ψυχῆς αὐλὴ μὲν ἢ αἴσθησις, ναὸς δὲ ἢ
20 διάνοια, ἀρχιερεὺς δὲ ὁ νοῦς Ἐν τῇ αὐλῇ οὖν ἴσταται ὁ ὑπ' ἀκαίρων νοῦς περικοπτόμενος λογισμῶν, ἐν τῷ ναῷ δὲ ὁ ὑπὸ εὐκαίρων ἐπ' οὐδενὶ δὲ τούτων ὁ εἰς τὸ θεῖον ἱερατεῖον ἀξιωθεὶς εἰσελθεῖν.

ρνθ'. Θρῆνος μὲν καὶ μέλος καὶ οὐαὶ ἐν οἴκῳ τῆς πρακτικῆς
25 ψυχῆς διὰ τὸν κόπον εὐρίσκεται, φωνὴ δὲ ἀγαλλιᾶσως καὶ ἔξο-

48. Β' Κορ. 12, 7.

51. Ἀριθμ. 11, 5.

49. Β' Κορ. 3, 18.

52. Ἀριθμ. 21, 5.

50. Ἐξ. 3, 8.

53. Σοφία Σολ. 16, 20.

ἂν δὲν τὸν παρατήσει, θά τὸν ἔχει σάν ἓνα ἀγκάθι νὰ τὸν ταλαιπωρεῖ⁴⁸.

ρνέ. Ὁ πρακτικὸς κατὰ τὴν προσευχὴ ἔχει κάλυμμα στὴν καρδιά του τὴ γνώση τῶν αἰσθητῶν, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ βγάλει λόγω τῆς σχέσης πρὸς αὐτὰ, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς, ἐπειδὴ ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ αὐτὰ, μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο μπορεῖ νὰ δεῖ ἐν μέρει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ⁴⁹.

ρνε. Ἡ προσευχὴ συνοδευόμενη ἀπὸ πνευματικὴ θεωρία εἶναι ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ὅπου ρέει, ὡς μέλι καὶ γάλα⁵⁰, ἡ γνώση τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ περὶ πρόνοιας καὶ κρίσης. Ἡ προσευχὴ μὲ κάποια φυσικὴ θεωρία εἶναι ἡ Αἴγυπτος, ὅπου σ' αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται ὑπάρχει ἡ μνήμη τῶν ὑλικότερων ἐπιθυμιῶν⁵¹. Ἡ ἀπλή τέλος προσευχὴ εἶναι τὸ μάννα τῆς ἐρήμου, τὸ ὁποῖο, ἐπειδὴ εἶναι ἓνα εἶδος σ' αὐτοὺς ποὺ τοὺς λείπει ἡ ἐγκαρτέρηση⁵², περικλείει τὰ ἐπιθυμητὰ καλὰ τῆς ἐπαγγελίας· σ' ὁποιους ὅμως δείχνουν ἐγκαρτέρηση σ' αὐτὴ τὴν περιορισμένη τροφή, προξενεῖ τὴ γεύση τὴν ἀνώτερη καὶ μόνιμη⁵³.

ρνε. Ἡ πράξη μὲ τὴ θεωρία εἶναι ὅπως σῶμα μὲ πνεῦμα ἡγεμονικό, ἐνῶ χωρὶς θεωρία θὰ θεωρηθεῖ ὡς σάρκα μὲ πνεῦμα προαιρετικό⁵⁵.

ρνη. Τῆς λογικῆς ψυχῆς αὐλὴ εἶναι ἡ αἴσθησις, ναὸς ἡ διάνοια, καὶ ἀρχιερέας ὁ νοῦς. Στὴν αὐλὴ λοιπὸν στέκεται ὁ νοῦς ποὺ ἐμποδίζεται ἀπὸ ἄκαιρους λογισμούς, στὸ ναὸ ὁποῖος ἐμποδίζεται ἀπὸ ἐπίκαιρους, ἐνῶ ὁποῖος ἀξιώθηκε νὰ εἰσέλθει στὸ θεῖο ἱερό δὲν ἐμποδίζεται οὔτε ἀπὸ ἄκαιρους οὔτε ἀπὸ ἐπίκαιρους.

ρνε. Θρηνοὶ καὶ μελωδία καὶ ἀλλοίμονο ἀπαντῶνται ἐξαιτίας τοῦ κόπου στὸ σπῖτι τῆς πρακτικῆς ψυχῆς⁵⁶, ἐνῶ ἀκούγεται φωνὴ

54. Ἐφ. 4, 23. Εἶναι τὸ «πνεῦμα τοῦ νοῦς».

55. Τὸ προαιρετικὸν πνεῦμα εἶναι ἀσταθές.

56. Ἰεζ. 2, 9.

μολογήσεως, διὰ τὴν γνῶσιν διὰ τὸν τῆς θεωρητικῆς ἔξακούε-
ται.

ρξ. Πρακτικὸς μὲν ἐπιθυμεῖ ἀναλῦσαι διὰ τοὺς πόνους καὶ
συγγενέσθαι Χριστῷ, θεωρητικὸς δὲ εὐδοκεῖ μᾶλλον σαρκὶ πα-
5 ραμένειν καὶ διὰ τὴν χαρὰν, ἣν δέχεται ἐξ εὐχῆς, καὶ διὰ τὴν τοῦ
πλησίον πρὸς τὰ γήϊνα ὠφέλειαν.

ρξά. Ἐπὶ μὲν τῶν λογιωτέρων ἡ θεωρία προηγεῖται τῆς
πράξεως, ἐπὶ δὲ τῶν ἀγροικότερων τῆς θεωρίας ἡ πράξις, εἰς ἓν
δὲ τέλος χρηστὸν ἀμφοτέραι καταλήγουσι. Συντομώτερον δὲ
10 τοῦτο ὀφθήσεται, οἷς ἡ θεωρία προηγεῖται τῆς πράξεως.

ρξβ. Παράδεισος ἡ θεωρία τῶν νοητῶν ἐστίν. Ἐν τούτῳ ὁ
μὲν γνωστικὸς ὡς ἐν οἰκίᾳ ἔνδοθεν εἰσέρχεται ἐν εὐχῇ, ὁ δὲ πρα-
κτικὸς ὡς παροδίτης ὀφθήσεται, ἐπιθυμῶν μὲν ἔνδοθεν παρα-
κύπτειν, μὴ συγχωρούμενος δὲ διὰ τὸ ὑπερανεστηκέναι τὸν
15 φραγμὸν τῆς πνευματικῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

ρξγ. Τὰ μὲν σωματικὰ πάθη θηρίοις εἰκόμασι, πτηνοῖς δὲ τὰ
ψυχικά· καὶ τὰ μὲν ἀπὸ τοῦ λογικοῦ δύναται ἀμπελῶνος ἀποτει-
χίζειν ὁ πρακτικὸς, οὐκέτι δὲ καὶ τὰ πετεινά, εἰ μὴ ἐν θεωρίᾳ
πνευματικῇ γένηται, κἄν ὅτι μάλιστα ποιήσεται σπουδὴν πρὸς
20 τὴν τῶν ἔνδοθεν φυλακὴν.

ρξδ. Ἠθικῆς εὐπρεπείας κρείττων πρακτικὸς γενέσθαι οὐ
δύναται, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ ἐξω
γένηται, ὡς μὲν τῆς οἰκειᾶς τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὡς δὲ συγγενεί-
ας, τῆς ἡλικίας αὐτῷ καὶ κατὰ σχέσιν ζωῆς. Οὕτω γὰρ καὶ οὗτος,
25 ὡς σφραγιδα λήψεται τῆς γενικῆς ἡδονῆς τὴν ἀφαίρεσιν, καθ'

ἀγαλλίασης⁵⁷ και εὐχαριστίας⁵⁸ ἕξαιτίας τῆς γνώσης σὺν σπίτι τῆς θεωρητικῆς.

ρξ'. Ὁ πρακτικὸς ἕξαιτίας τῶν κόπων ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκδημήσει καὶ νὰ βρεθεῖ μὲ τὸν Χριστό⁵⁹, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς εὐχαριστεῖται μᾶλλον νὰ παραμένει στὴ σὰρκα, τόσο γιὰ τὴ χαρὰ ποὺ τοῦ προκαλεῖ ἢ προσευχῆ, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια τοῦ πλησίον σχετικὰ μὲ τὰ γῆινα.

ρξά'. Στὸς λογιώτερους ἡ θεωρία προηγεῖται τῆ πράξης, ἐνῶ σὺν ἀπαίδετους προηγεῖται ἡ πράξη τῆς θεωρίας, καὶ οἱ δύο ὅμως καταλήγουν σὲ ἓνα τέλος ἀγαθό. Ἀλλὰ τὸ τέλος αὐτὸ θὰ φανεῖ συντομώτερο σ' ἐκείνους ποὺ ἡ θεωρία προηγεῖται τῆς πράξης.

ρξβ'. Ἡ θεωρία τῶν νοητῶν εἶναι Παράδεσος. Σ' αὐτὸν ὁ γνωστικὸς, σὰν σὺν σπίτι, μπαίνει μὲ τὴν προσευχῆ, ἐνῶ ὁ πρακτικὸς μοιάζει μὲ περαστικό, ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ σκύψει καὶ νὰ κοιτάξει μέσα, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται, ἐπειδὴ ὑψώνεται ὁ φράχτης ποὺ ξεπερνᾷ τὴν πνευματικὴ του ἡλικία.

ρξγ'. Τὰ σωματικὰ πάθη μοιάζουν μὲ θηρία, ἐνῶ τὰ ψυχικὰ μὲ πουλιά. Ἀλλὰ ὁ πρακτικὸς μπορεῖ ν' ἀπομακρύνει τὰ πρῶτα ἀπὸ τὸν λογικὸ ἀμπελώνα, ὅχι ὅμως καὶ τὰ πουλιά, ἂν δὲν ἐπιτύχει τὴν πνευματικὴ θεωρία, ὅσο μεγάλη φροντίδα κι ἂν δείξει γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόσμου.

ρξδ'. Καλύτερος πρακτικὸς τῆς ἠθικῆς εὐπρέπειας δὲν μπορεῖ νὰ γίνει, ἂν δὲν θγεῖ κι αὐτὸς ἔξω ὅπως ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ⁶⁰, ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, δηλαδή τὸ φυσικὸ νόμο, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ συγγένεια, δηλαδή τὴ συνήλικη ζωὴ τοῦ τῆ δεμένη μὲ τὰ ὑλικά. Γιατὶ ἔτσι μόνο κι αὐτὸς θὰ λάβει ὡς σφραγίδα⁶¹ τὴν ἀφαίρεση τῆς γενικῆς ἡδονῆς, τῆς ὁποίας τὸ κάλυμμα, ποὺ ἀπὸ τὴ γένεσή μας

58. Ψαλμ. 118, 15.

60. Γεν. 12, 1.

59. Φιλ. 1, 23.

61. Γεν. 17,11· Ρωμ. 4, 11.

ἦν τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα περικείμενον, τὴν παντελῆ ἐλευθερίαν οὐ συγχωρεῖ παρασχεθῆναι ἡμῖν.

ρξέ'. Οὔτε πῶλος ἐν ἔαρι ἔνδον φάτνης μένειν καὶ τὰ ἐκείνης ἐσθίειν ἀνέχεται, οὔτε νεοτελής νοῦς τὸ ἀπεστενωμένον ἐπὶ
5 πολὺ καρτερεῖν τῆς εὐχῆς οὐ δύναται· ἡδέως μᾶλλον κατ' ἐκείνον ἔχων, ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐξέρχεσθαι, τῆς κατὰ τὴν ψαλμωδίαν εὕρισκομένης καὶ τὴν ἀνάγνωσιν.

ρξς'. Ὡς μὲν ὀσφύας ἔχει περιεξωσμένας νηστείαν καὶ ἀγνεΐαν ἢ πρακτικῆ, τὰς ζωτικὰς δυνάμεις αὐτῆς, ὡς λύχνους δὲ
10 καιομένους σιωπῆν τε καὶ προσευχὴν, τὰς γνωστικὰς ἢ θεωρητικὴ ἀρετάς, ἐφιστῶσα, ἢ μὲν ἐκείναις τὸν λογισμὸν ὡς παιδαγωγόν, ἢ δὲ ταύταις ὡς νυμφοστόλον λόγον τὸν ἐνθδιάθετον.

ρξς'. Νοῦς ἀτελής εἰς τὸν κατάκαρπον ἀμπελῶνα τὸν τῆς εὐχῆς οὐ συγχωρεῖται εἰσέρχεσθαι, εἰς μόνα δὲ καὶ μόλις, ὡς πρὸς
15 ἐπιφυλλίδας πτωχός, τὰ ψιλὰ τῶν ψαλμῶν ἀπηχήματα.

ρξη'. Ὡσπερ οὐ πάντες οἱ εἰς βασιλέως ὀμιλίαν ἐρχόμενοι συναριστᾶν αὐτῷ δύνανται, οὕτως οὐδὲ οἱ εἰς ἐντυχίαν εὐχῆς ἤκοντες πάντες ἐν θεωρίᾳ τῇ κατ' ἐκείνην ὀφθήσονται.

ρξθ'. Θυμοῦ μὲν κημὸς ἢ εὐκαιρος γίνεται σιωπῆ, ἀλόγου
20 δὲ ἐπιθυμίας ἢ σύμμετρος ἐδωδή. Δυσκαθέκτου δὲ λογισμοῦ ἢ μονολόγιστος προσευχή.

ρο'. Καὶ εἰς τὸν κάτω θυθὸν καὶ εἰς τὸν ἄνω ὁ ὑποδῦναι βουλόμενος, ὁ μὲν διὰ τὸν αἰσθητόν, ὁ δὲ διὰ τὸν νοητόν μαργαρίτην, ἵνα αὐτὸν ἀνμῆσηται, εἰ μὴ γυμνωθῇ οὗτος τῆς ἐσθῆτος,
25 ἐκεῖνος δὲ τῆς αἰσθήσεως, ἀμφοτέρου τοῦ ἐπιζητουμένου διαμαρτήσονται.

μᾶς περιτυλίγει, δὲν ἐπιτρέπει νὰ μᾶς παρασχεθεῖ ἡ πλήρης ἐλευθερία.

ρξε'. Οὔτε τὸ πουλάρι ἀνέχεται νὰ μένει μέσα στὸ σταῦλο καὶ νὰ τρώει στὸ παχνί του, οὔτε ὁ νοῦς ποῦ πρόσφατα ἄγγιξε τὴν τελειότητα⁶² μπορεῖ νὰ ὑπομένει γιὰ πολὺ χρόνο τὸν περιορισμὸ τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ τὸν εὐχαριστεῖ περισσότερο, ὅπως καὶ τὸ πουλάρι, νὰ βγεῖ ἔξω, στὸ πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας, ποῦ βρίσκεται στὴν ψαλμωδία καὶ τὴν ἀνάγνωση.

ρξζ'. Ἡ πρακτικὴ ἀσκησις ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο ζωσμένη τὴ μέση της μὲ τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀγνεία, τὶς ζωτικὰς δυνάμεις της⁶³, ἐνῶ ἡ θεωρητικὴ ἔχει στημένες σὰν ἀναμμένα λυχνάρια τὶς γνωστικὰς ἀρετὰς της, τὴ σιωπὴ καὶ τὴν προσευχή. Ἡ πρώτη ἐφιστᾶ σ' ἐκεῖνες ὡς παιδαγωγὸ τὸ λογισμὸ, ἐνῶ ἡ ἄλλη σ' αὐτὰς ὡς νυμφοστόλο τὸν ἐνδιάθετο λόγο.

ρξζ'. Νοῦς ἀτελής δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπεῖ στὸν κατάκαρπο ἀμπελώννα τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ μόνο καὶ μόλις νὰ πλησιάσει, ὅπως τ' ἀκροσάμπια οἱ φτωχοί, τὰ ἀπλὰ ἀπηχήματα τῶν ψαλμῶν.

ρξη'. Ὅπως δὲν μποροῦν ὅλοι, ὅσοι συνομιλοῦν μὲ τὸ βασιλιά, νὰ καθίσουν μαζὶ του στὸ τραπέζι, ἔτσι οὔτε κι ὅσοι ἐπιδίδονται στὴν προσευχὴ θὰ φτάσουν στὴ θεωρία τῆς προσευχῆς ἐκείνης.

ρξθ'. Χαλινάρι τοῦ θυμοῦ γίνεται ἡ σιωπὴ στὴν ὥρα της, τῆς ἀλογηστικῆς ἐπιθυμίας τὸ μετρημένο φαγητό, καὶ τοῦ δυσκολοκράτητου λογισμοῦ ἡ μονολόγιστη προσευχή.

ρο'. Ἄν κανεὶς θέλει εἴτε στὸν βυθὸ τῆς γῆς νὰ καταδυθεῖ εἴτε στοῦ οὐρανοῦ νὰ βγεῖ, ὁ ἓνας γιὰ νὰ ἀνασύρει τὸ αἰσθητὸ μαργαριτάρη κι ὁ ἄλλος τὸ νοητό, ἂν δὲν γυμνωθεῖ ὁ ἓνας ἀπὸ τὰ ροῦχα του κι ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν αἴσθησις, καὶ οἱ δύο τους δὲν θὰ ἐπιτύχουν αὐτὸ ποῦ ζητοῦν.

62. Ἡ ὅπως λέγει ὁ ἀρχαῖος λεξικογράφος «νεωστὶ τετελειωμένος».

63. Δευτ. 24, 21.

ροα. Ὁ μὲν ἐνδοθεν τῆς διανοίας αὐτοῦ γενόμενος νοῦς ἐν τῷ εὐχέσθαι, ὡς μετὰ νύμφης νυμφίος ἐν τῷ νυμφῶνι διαλεγόμενος εὐρεθήσεται, ὁ δὲ μὴ συγχωρούμενος εἰσελθεῖν, ἔξωθεν ἰστάμενος στενάζων βοᾷ· «Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;»· ἢ
5 τίς ὁδηγήσει με, «ἕως τοῦ μὴ βλέπειν εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς» ἐν τῷ εὐχέσθαι;

ροβ. Ὅποια ἢ χωρὶς ἀλὸς τῷ φάρυγγι λογιζομένη τροφή, τοιαύτη καὶ ἢ ἐκτὸς κατανύξεως λογισθήσεται τῷ νῷ μετερχομένη εὐχή.

10 ρογ. Ἡ μὲν ἔτι καταδιώκουσα ψυχὴ τὴν εὐχὴν, τῇ ὠδινούσῃ ὑπάρχει παρεμφερῆς, ἢ δὲ καταλαβοῦσα, τῇ κνησάσῃ καὶ πλήρει γενομένη διὰ τὸν τόκον χαρᾶς.

ροδ. Πάλαι μὲν ὁ Ἀμορραῖος ἐν τῷ ὄρει οἰκῶν, ἐτίτρωσκεν ἐξερχόμενος τοὺς παραβιαζομένους διέρχεσθαι, νυνὶ δὲ ἢ πονη-
15 ρὰ λήθη διώκει τοὺς πρὸ τῆς ἀγνείας ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἐπιχειροῦντας ἀναδαίνειν εὐχὴν τῆς ἀπλότητος.

ροε. Τῆς καθαρᾶς εὐχῆς ἐν ἔχθρᾳ πολλῇ πεφύκασιν εἶναι οἱ δαίμονες. Καταπλήττει δὲ τούτους οὐχὶ πλῆθος τῶν κακῶν, ὡς τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τὸ στρατεύμα, ἀλλ' ἢ τριῶν συμφω-
20 νία, νοῦ πρὸς λόγον, καὶ λόγου πρὸς αἴσθησιν.

ρος. Ἡ μὲν ψιλὴ εὐχή ὡς ἄρτος ὀφθήσεται ἀρχομένους στηρίζουσα, ἢ δὲ μετὰ τινος θεωρίας ὡς ἔλαιον πιαίνουσα, ἢ δὲ ἀνείδεος ὡς οἶνος εὐώδης, οὗ οἱ ἐμφορούμενοι ἀπλήστως ἐξίστανται

64. Ψαλμ. 59, 11.

65. Ψαλμ. 39, 5.

ροα'. 'Ο νοῦς πού εἰσέρχεται μέσα στή διάνοιά του κατά τήν προσευχή θά βρεθεῖ νά συνομιλεῖ μ' αὐτόν ὅπως ὁ γαμπρός μέ τή νύφη στό νυφικό θάλαμο. "Οποῖος ὅμως δέν ἐπιτρέπεται νά μπεῖ, στέκεται ἀπ' ἔξω καί φωνάζει μέ στεναγμούς· «Ποῖος θά μέ μεταφέρει σέ πόλη περιτειχισμένη;»⁶⁴, ἢ Ποῖος θά μέ ὀδηγήσει κατά τήν προσευχή «στό νά μὴν ἀποβλέπω σέ μάταια πράγματα καί ἀνοησίες ψεύτικες;»⁶⁵.

ροβ'. "Ο,τι λογῆς εἶναι ἡ τροφή γιά τὸ φάρυγγα χωρὶς ἀλάτι, τέτοια θά θεωρηθεῖ καὶ ἡ προσευχή πού διατυπώνει ὁ νοῦς χωρὶς κατάνυξη.

ρογ'. Ἡ ψυχὴ πού ἐπιδιώκει ἀκόμη τήν προσευχή, μοιάζει μέ γυναίκα πού τήν ἔπιασαν οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ⁶⁶. Ἐνῶ ὅποιος τήν ἔχει κατακτήσει, μοιάζει μ' ἐκείνην πού γέννησε κι εἶναι γεμάτη χαρὰ γιά τὸν τοκετό.

ροδ'. Παλαιὰ ὁ Ἀμορραῖος, πού κατοικοῦσε στό βουνό, ἔβγαίνε καὶ τραυμάτιζε ἐκείνους πού ἤθελαν νά περάσουν μέ τή βία. Τώρα ὅμως ἡ ὑπουλη λησμονιὰ καταδιώκει ὅσους πρὶν ἀπὸ τήν ἀγνότητα ἐπιχειροῦν ν' ἀνεβοῦν στήν ὑψηλότερη προσευχή τῆς ἀπλότητας.

ροε'. Οἱ δαίμονες τρέφουν μεγάλη ἔχθρα πρὸς τήν καθαρὴ προσευχή. Τοὺς τρομάζει ὄχι τὸ πλῆθος τῶν κακῶν (καλῶν), ὅπως τὸ στράτευμα τοὺς ἐχθροὺς ἔξω, ἀλλὰ ἡ συμφωνία τῶν τριῶν, τοῦ νοῦ δηλαδή μέ τὸ λόγο, καὶ τοῦ λόγου μέ τήν αἴσθηση.

ρος'. Ἡ ἀπλὴ προσευχή θεωρεῖται σάν τὸ ψωμί πού στηρίζει ἐκείνους πού ἀρχίζουν⁶⁷. "Οποια συνοδεύεται ἀπὸ κάποια θεωρία, σάν λάδι πού τρέφει⁶⁸. Ἐνῶ ἡ δίχως μορφή εἶναι σάν μοσχάτο κρασί, πού παθαίνουν ἔκσταση ὅσοι τὸ πίνουν ἀπληστα⁷⁰.

66. Ἰω. 16, 21.

67. Ἀρ. 14, 45. Δευτ. 1, 44.

68. Ψαλμ. 103, 15.

69. Ψαλμ. 22, 5.

70. Β'. Κορ. 5, 13.

ροζ'. Ἄγριος μὲν ὄνος πόλεως μὲν λέγεται πολυοχλίας καταγελαῖν, καὶ μονόκερως δὲ ὑπ' οὐδενὸς δεσμεῖσθαι δυνάμενος. Νοῦς δὲ φύσεως καὶ τῶν περὶ φύσιν βασιλεύσας λόγων, ματαιότητος μὲν καταγελαῖ λογισμῶν προσευχόμενος, παρ' οὐδενὸς δὲ
5 δύνатаι τῶν ὑπὸ τὴν αἴσθησιν κατεξουσιάζεσθαι.

ροη'. Χρῆ τὸν ἀγωνιζόμενον τὴν μὲν αἴσθησιν αὐτοῦ εἰς τὴν μονοειδῆ συστέλλειν τροφήν, τὸν δὲ νοῦν εἰς τὴν μονολόγιστον προσευχήν· οὕτως γὰρ ἄσχετος γεγονὼς ἐκ παθῶν, καὶ ἐπὶ τὸ ἀρπάζεσθαι πρὸς Κύριον ἤξει ἐν τῷ προσεύχεσθαι.

10 ροθ'. Ράβδον μὲν ὁ κυσὶν ἐπισείων ἠγρίωσε καθ' ἑαυτοῦ, δαίμονας δὲ ὁ καθαρῶς ἐκδιαζόμενος εὐχέσθαι.

ροπ'. Οἱ μὲν ἠδυπαθεῖς προσευχόμενοι, ἅτε ὑλώδεις ὄντες, ὡς βατράχους ἔχουσι τοὺς λογισμοὺς περισπῶντας αὐτούς, οἱ δὲ μετριοπαθεῖς τὰς θεωρίας ὡς ἀηδόνας κατατερπούσας αὐτούς,
15 τῇ ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀκρέμονας, τουτέστι ποικίλας θεωρίας, μεταβάσει· σιγὴ δὲ πρόσεστι τοῖς ἀπαθέσι καὶ ἡρεμία πολλὴ ἐκ λογισμῶν καὶ νοημάτων ἐν τῷ προσεύχεσθαι.

ροπα'. Πάλαι μὲν ἡ τοῦ Μωσέως Μαρία τῶν πολεμίων τὴν πῶσιν θεασαμένη, τὸ τύμπανον ἀραμένη, ἐξῆρχε ταῖς ἀδούσαις
20 τὰ ἐπινίκια· νυνὶ δὲ εἰς εὐφημίαν τῆς νικησάσης τὰ πάθη ψυχῆς ἢ κρείττων ἐν ἀρεταῖς ἀγάπη διεγερθεῖσα, τὴν μετ' ᾧδῆς κιθάραν, ὥσπερ τινὰ θεωρίαν μεταχειριζομένη, ταύτῃ πάλαι τὴν πονηθεῖσαν εἰς κάλλους περιουσίαν, οὐ παύεται σὺν τοῖς περὶ αὐτὴν ἀγαλλιωμένη αἰνεῖν τὸν Θεόν.

25 ροπβ'. Ὅποταν διὰ συνεχείας τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν κατασχεθῇ

ροζ'. Ὁ ἀγριος ὄνος, λένε, περιγελά τὴν πόλη γιὰ τὴν πολυκοσμία της, καὶ ὁ μονόκερος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν δεσμεύσει κανένας⁷¹. Ἐνῶ ὁ νοῦς, ποὺ βασίλειψε στὴ φύση καὶ στοὺς λόγους γιὰ τὴ φύση, ὅταν προσεύχεται περιγελά τοὺς λογισμοὺς τῆς ματαιότητος καὶ δὲν μπορεῖ κανένα ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν στὴν αἴσθηση νὰ τὸν ἐξουσιάσει.

ροη'. Πρέπει ὅποιος ἀγωνίζεται νὰ περιορίζει τὴν αἴσθησή του σὲ ἕνός εἶδους τροφή, καὶ τὸ νοῦ στὴ μονολόγιστη προσευχή. Γιατὶ ἔτσι, ἀφοῦ γίνεῖ ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ πάθη, θὰ φτάσει νὰ ἀναρπάξεται πρὸς τὸν Κύριο ὅταν προσεύχεται⁷².

ροθ'. Ὅποιος κουνάει ραβδί στὰ σκυλιὰ τὰ ἐξαγριώνει ἐναντίον του, ἐνῶ τοὺς δαίμονες τοὺς ἐξαγριώνει, ὅποιος τοὺς προκαλεῖ καθαρὰ μὲ τὴν προσευχή του.

ροπ'. Οἱ ἡδονόφιλοι ὅταν προσεύχονται, ἐπειδὴ εἶναι ὑλόφρονες, ἔχουν τοὺς λογισμοὺς τους σὰν βατράχια νὰ τοὺς περισποῦν οἱ μετριόφρονες ἔχουν τὶς θεωρίες σὰν ἀηδόνια νὰ τοὺς εὐχαριστοῦν μὲ τὸ πέταγμά τους ἀπὸ ἕνα σὲ ἄλλο κλαδί, δηλαδή μὲ τὶς ποικίλες θεωρίες τους. Ἐνῶ στοὺς ἀπαθεῖς κατὰ τὴν προσευχή ὑπάρχει σιγή καὶ ἡρεμία πολλή ἀπὸ λογισμοὺς καὶ ἔννοιες.

ροπα'. Παλαιὰ ἡ Μαρία τοῦ Μωυσῆ, βλέποντας τὴν ἥττα τῶν ἐχθρῶν, ἀρπάζοντας τὸ τύμπανο μπῆκε πρώτη σ' αὐτὲς ποὺ τραγουδοῦσαν τὰ ἐπινίκια⁷³. Τώρα ἡ ἀνώτερη ἀνάμεσα στὶς ἀρετὲς ἀγάπη, ξεσηκωμένη γιὰ τὸν ἔπαινο τῆς ψυχῆς ποὺ κατανίκησε τὰ πάθη, παίρνοντας μαζί μὲ τραγούδι στὰ χέρια της τὴν κιθάρα, σὰν κάποια θεωρία ποὺ ἐκπονήθηκε γι' αὐτὸ ἀπὸ παλιὰ σὲ μιὰ περίσσεια ὁμορφιάς, δὲν σταματᾷ μαζί μὲ τοὺς γύρω της νὰ ὑμνεῖ γεμάτη ἀγαλλίαση τὸν Θεό.

ροπβ'. Ὅταν μὲ τὴ συνεχῆ προσευχή κλειστοῦν τὰ λόγια τῶν

72. Α' Θεσ. 4, 16.

73. Ἐξ. 15, 20.

τὰ λόγια τῶν ψαλμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ εὐχομένου, τότε καὶ αὐ-
 τὸς γῆ καθάπερ ἀγαθή, ἄρχεται αὐτομάτως ἀναφέρειν, ὡς μὲν
 ῥόδα τὴν θεωρίαν τῶν ἀσωμάτων, ὡς δὲ κρίνα τὴν τηλαύγειαν
 τῶν σωμάτων, ὡς δὲ ἴα τὸ ποικίλον τῶν θείων κριμάτων δυσθεώ-
 5 ρητον.

ῥπγ'. Ἐν ὕλῃ μὲν δεσμευθεῖσα φλόξ, φωτοφόρος καθίστα-
 ται, ἐξ ὕλης δὲ λυθεῖσα ψυχὴ, θεοφόρος εὐρίσκεται. Κἀκείνη
 μὲν αἴρεσθαι πέφυκεν ἄχρι τοῦ ὑπεκκαύματος. αὕτη δὲ μέχρι
 τοῦ κατὰ τὸν θεῖον ἔρωτα συμπεράσματος.

10 ῥπδ'. Ἡ τελείως ἑαυτὴν ἀρνησαμένη ψυχὴ καὶ ὀλικῶς ἀνα-
 τεθεῖσα πρὸς εὐχὴν, αὕτη οὐχ ὅτε βούλεται κάτω γίνεται, ἄνω-
 θεν εὐρισκομένη τῆς κτίσεως, ἀλλ' ὅτι δίκαιον εἶναι δόξει τῷ
 πάντα σταθμῷ καὶ μέτρῳ διεξάγοντι τὰ ἡμέτερα.

ῥπε'. Ὅταν ἐκ ψυχῆς μὲν ἢ ἀκηδία ἀπελαθῆ, ἐκ διανοίας δὲ
 15 ἢ πονηρία ἐκτιναχθῆ, τότε ὁ νοῦς γυμνὸς γινόμενος τῇ ἀπλότη-
 τι, ζωῆ τε τῇ ἀτέχνῳ καὶ δίχα παντὸς τοῦ κατὰ τὴν αἰσχύνῃν ἐπι-
 καλύμματος καὶ τοῦ κατὰ τὴν φανητῖαν προβλήματος, ἄσμα μὲν
 ἄδει καὶ οὗτος καινὸν τῷ Θεῷ, εὐχαριστεῖ δὲ μέλος ἀνακρουόμε-
 νος ἐν εὐφροσύνῃ τῷ τῆς μελλούσης τὰ ἐγκαίνια προεορτάζειν
 20 διαώσεως.

ῥπς'. Ὅταν τινὰς θειοτέρας ἐνεργείας ἐνεργεῖσθαι ἄρξῃται
 ἢ εὐχομένη ψυχὴ, τότε καὶ αὕτη κατὰ τὴν ἐν Ἄσμασι Νύμφην,
 πρὸς τὰς ὁμοιοτρόπους τοιαῦτα ὑποφωνεῖ· «Ἀδελφιδός μου
 ἀπέστειλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς, καὶ ἡ κοιλία μου
 25 ἐθροήθη ἐπ' αὐτόν».

ῥπζ'. Καὶ στρατιώτης ἐκ τοῦ πολέμου ἐπαναλύσας, τὸ βάρος
 τῶν ὀπλῶν ἀποσκευάζεται, καὶ πρακτικὸς τοὺς λογισμοὺς εἰς
 θεωρίαν ἐρχόμενος οὔτε γὰρ ἐκεῖνος, εἰ μὴ ἐν πολέμῳ χρεῖαν
 ἔχει τῶν ὀπλῶν, οὔτε οὗτος τῶν λογισμῶν.

ψαλμῶν στήν καρδιά τοῦ προσευχομένου, τότε κι αὐτός, σάν γῆ ἀγαθή, ἀρχίζει νά βγάξει αὐτόματα σάν ρόδα τῆ θεωρία τῶν ἀσωμάτων, σάν κρίνα τήν τηλαυγῆ ἀκτινοβολία τῶν σωμάτων, καί σάν ἴα τῆ δυσθεώρητη ποικιλία τῶν θείων κρίσεων.

ρπγ'. "Όταν ἡ φλόγα αἰχμαλωτιστεῖ σέ καύσιμη ὕλη, γίνεται φωτοφόρα, ἐνῶ ἡ ψυχῆ, ὅταν ἀποδεσμευθεῖ ἀπό τήν ὕλη, καθίσταται θεοφόρος. Καί ἡ φλόγα βέβαια ὑψώνεται ὅσο ἔχει ὕλη, ἐνῶ ἡ ψυχῆ ὥσπου νά φτάσει στόν θεῖο ἔρωτα.

ρπδ'. Ἡ ψυχῆ πού ἀρνήθηκε τελείως τόν ἑαυτό της καί ἀφιερώθηκε ὀλόκληρη στόν Θεό, αὐτή δέν κατεβαίνει κάτω ὅταν θέλει, ἐπειδῆ εἶναι πάνω ἀπό τήν κτίση, ἀλλά ὅταν φανεῖ δίκαιο σ' αὐτόν πού κυβερνᾷ ὅλα τὰ δικά μας μέ σταθμὰ καί μέτρο.

ρπε'. "Όταν ἀπελαθεῖ ἀπό τήν ψυχῆ ἡ ἀδιαφορία κι ἀποτιναχθεῖ ἀπό τῆ διάνοια ἡ πονηρία, τότε ὁ νοῦς γυμνός μέ τήν ἀπλότητα, μέ ζωῆ ἀπροσποίητη καί χωρίς κανένα ἐπικάλυμμα ντροπῆς καί τὸ προκάλυμμα τῆς ἐπίδειξης, ψάλλει κι αὐτός νέο τραγούδι στόν Θεό, καί ἀποδίδει εὐχαριστίες, ἀνακρούοντας χαρούμενη μελωδία μέ τὸ νά προεορτάζει τὰ ἐγκαίνια τῆς μελλοντικῆς ζωῆς.

ρπς'. "Όταν ἡ προσευχόμενη ψυχῆ ἀρχίσει νά προβαίνει σέ κάποιες θεϊκότερες ἐνέργειες, τότε κι αὐτή, ὅπως ἡ Νύμφη τοῦ Ἄσματος, πρὸς τίς ὁμοιές της τέτοια ψιθυρίζει· «Ἔβαλε ὁ ἀγαπημένος μου τὸ χέρι του ἀπὸ τῆ θυρίδα καί ταραχτήκε ἡ κοιλιὰ μου γι' αὐτόν»⁷⁴.

ρπζ'. Καί ὁ στρατιώτης πού ἐπανέκαμψε ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀποθέτει τὸ βάρος τῶν ὅπλων. Καί ὁ πρακτικὸς ἀποβάλλει τοὺς λογισμούς, ὅταν ἔρθει στῆ θεωρία. Γιατὶ οὔτε ὁ στρατιώτης ἔχει ἀνάγκη τότε τὰ ὅπλα, παρὰ μόνο στόν πόλεμο, οὔτε ὁ πρακτικὸς τοὺς λογισμούς.

74. Ἄσμα Ἄσμ. 5, 4.

ρπη'. Οί μὲν πρακτικοὶ ὡς ἔχουσι θέσεως θεωροῦσι τὰ σώματα, οἱ δὲ θεωρητικοὶ ὡς ἔχουσι φύσεως· μόνοι δὲ τοὺς λόγους ἀμφοτέρων ὁρῶσιν οἱ γνωστικοί.

5 ρπθ'. Ἐν μὲν τοῖς λόγοις τῶν σωμάτων γινώσκονται τὰ ἀσώματα, ἐν ἀσωμάτοις δὲ λόγος ὁ ὑπερούσιος, πρὸς ὃν ἐπέιγεται πᾶσα σπουδαία ἀναλύσαι ψυχή.

ρζ'. Οἱ λόγοι τῶν σωμάτων ὡς ὅστ' εἰσι τοῖς αἰσθητοῖς ἐπικαλυπτόμενοι, οὓς ἴδη οὐδεὶς τῶν ἔξω μὴ γενομένων τῆς προσπαθείας τῶν αἰσθητῶν.

10 ρζα'. Ἀποτίθεται καὶ στρατιώτης τὰ ὄπλα, καταλείψας τὸν πόλεμον, καὶ θεωρητικὸς τοὺς λογισμούς, ἀναλύων πρὸς Κύριον.

15 ρζβ'. Καὶ στρατηγὸς ἐν πολέμῳ σκύλων διαμαρτάνων, ἐν ἀθυμίᾳ καθίσταται, καὶ πρακτικὸς ἐν εὐχῇ, θεωρίας πνευματικῆς.

ρζγ'. Ἐλαφος μὲν ἐπὶ σωματικῶν ὑδάτων τρέχει πηγᾶς, ὑπὸ (ᾧφεως) θηρὸς ὡς ὁ δηχθεὶς, ψυχὴ δὲ ἢ τῷ γλυκυτάτῳ θέλει τρωθεῖσα τῷ τῆς εὐχῆς, ἐπὶ ἀσωμάτων αὐγᾶς.

20 ρζδ'. Οὔτε σωματικὸς ὀφθαλμὸς τὸν κόκκον τοῦ σίτου ἰδεῖν δύναται, οὔτε νοῦς πρακτικὸς τὴν φύσιν τὴν ἑαυτοῦ, εἰ μὴ γυμνωθῆ, ἐκεῖνος μὲν ἐλύτρου, οὔτος δὲ σχέσεως τῆς περικαλυπτοῦσης αὐτόν.

25 ρζε'. Κρύπτονται ἀστέρες μὲν ἡλίου ἀνατολῇ, λογισμοὶ δὲ ἐκλιμπάνουσι, τοῦ νοῦ πρὸς τὴν οἰκείαν βασιλείαν ἐπαναστρέφοντος.

ρη'. Οί πρακτικοί θεωροῦν τὰ σώματα ὡς πρὸς τὴ θέση ποῦ ἔχουν, ἐνῶ οἱ θεωρητικοί πῶς εἶναι στὴ φύση. Ἄλλὰ μόνο οἱ γνωστικοὶ βλέπουν τοὺς λόγους καὶ αὐτῶν καὶ ἐκείνων.

ρηθ'. Μὲ τοὺς λόγους τῶν σωμάτων λαμβάνομε γνώση γιὰ τὰ ἀσώματα, ἐνῶ μὲ τὰ ἀσώματα λαμβάνομε γνώση τοῦ ὑπερουσίου Λόγου, πρὸς τὸν ὁποῖο βιάζεται νὰ καταλήξει κάθε σπουδαία ψυχή.

ρηγ'. Οἱ λόγοι τῶν σωμάτων εἶναι ὅπως τὰ κόκκαλα στὰ αἰσθητὰ ποῦ ἐπικαλύπτονται, τοὺς ὁποίους δὲν θὰ δεῖ κανένας ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν προσκόλλησι στὰ αἰσθητὰ.

ρηδ'. Ἀποθέτει καὶ ὁ στρατιώτης τὰ ὅπλα, ὅταν ἐγκαταλείπει τὸν πόλεμο, καθὼς καὶ ὁ θεωρητικὸς τοὺς λογισμούς, ὅταν ἀναχωρεῖ πρὸς τὸν Κύριο.

ρηε'. Κι ὁ στρατηγὸς ὅταν χάσει στὸν πόλεμο τὰ λάφυρα, γίνεται σκυθρωπός· καὶ ὁ πρακτικὸς στὴν προσευχή, ὅταν δὲν ἐπιτύχει τὴν πνευματικὴ θεωρία.

ρηγ'. Τὸ ἐλάφι τρέχει στὶς πηγές τῶν σωματικῶν ὑδάτων⁷⁵, ὅπως ἐκεῖνος ποῦ τὸν δάγκασε φίδι· καὶ ἡ ψυχὴ, ποῦ πληγώθηκε ἀπὸ τὸ γλυκύτατο βέλος τῆς προσευχῆς, τρέχει στὶς λάμπεις τῶν ἀσωμάτων.

ρηδ'. Οὔτε τὸ σωματικὸ μάτι μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν κόκκο τοῦ σιταριοῦ, οὔτε ὁ πρακτικὸς νοῦς τὴ δική του φύση, ἂν δὲν γυμνωθεῖ ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ κέλυφος, κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ πάθος (ἡδονὴ) ποῦ τὸν κατέχει.

ρηε'. Τὰ ἀστέρια ἐξαφανίζονται μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου· καὶ οἱ λογισμοὶ χάνονται, ὅταν ὁ νοῦς ἐπιστρέφει στὸ βασιλείο του.

75. Ψαλμ. 41,1.

ρζς. Μετὰ τὸ τέλος τῆς πρακτικῆς, αἱ πνευματικαὶ θεωρίαι περιχυθεῖσαι τῷ νῷ, οἷά τινες ἀκτῖνες ἡλίου αἱ τοῦ ὀρίζοντος ὑπερκύψασαι, δοκοῦσιν ἔξωθεν αὐτοῦ προσβάλλειν, οἰκεῖται οὖσαι καὶ διὰ καθαρότητα ἐκεῖνον περιπτυσσόμενοι.

5 ρζς. Τοιαῦτα καὶ νοῦς θεωρητικὸς ἐκλαλεῖν δύναται, ὅτε ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταβῆ, φύσεως ἀνάγκαις ἐπικλιθεῖς, οἷα καὶ ὁ φθηγξάμενος Θείου κάλλους τί ὑπάρχει θαυμασιώτερον; καὶ τίς ἔννοια τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπείας χαριεστέρα; Ποῖος δὲ οὕτω πόθος δριμύς καὶ ἀφόρητος, ὡς ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἐγγινόμε-
10 νος τῇ ἀπὸ πάσης κακίας κεκαθαυμένη ψυχῇ καὶ ἀπὸ διαθέσεως λεγούση ὅτι «Τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ»;

ρζη. Ἐκεῖνου ἐστὶν τὸ λέγειν, «Ἐθερμάνθη ἡ καρδιά μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ», τοῦ μὴ κο-
15 ποιῶντος ὀπίσω Θεοῦ κατακολουθεῖν δι' εὐχῆς, μηδὲ ἡμέραν ἀνθρώπου ἐπιθυμοῦντος θεάσασθαι.

ρζθ. Λεγέτω καὶ ψυχὴ πρακτικὴ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν κακῶν, κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἄσματι ἐπὶ τῶν ἐκβιαζομένων αὐθις αὐ-
τὴν πονηρῶν διαμόνων καὶ λογισμῶν, ἐπιβλέπειν εἰς ματαιότη-
τας καὶ μανίας ψευδεῖς «Ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου· πῶς ἐν-
20 δύσομαι αὐτόν; Ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου· πῶς μολυνῶ αὐ-
τούς».

σ. Ὡς ψυχῆς θεοφιλοῦς, τῆς λέγειν τολμώσης πρὸς Θεόν, «Ἀπάγγελμόν μοι», ὁ ποιμὴν ὁ καλός, «ποῦ ποιμαίνεις» τὰ πρό-
βατά σου, «ποῦ κοιτάξεις ἐν μεσημβρία» τοὺς ἄρνας σου, ἵνα
25 τούτοις ἀκολουθοῦσα, «μὴ γένωμαι ὡς πεπλανημένη ἐν ἀγέλαις ἐταίρων».

σα. Ζητοῦσα τὸν τῆς εὐχῆς ἢ πρακτικῆ κρατῆσαι λόγον,

ρζς. Μετά τό τέλος τῆς πρακτικῆς, κατακλύζοντας τό νοῦ οἱ πνευματικῆς θεωρίες, σάν κάποιες ἥλιαχτίδες πού πρόβαλαν ἀπό τόν ὀρίζοντα, μοιάζουν νά τόν χτυποῦν ἀπέξω, ἐνῶ εἶναι δικές του, καί πού ἐξαιτίας τῆς καθαρότητάς του τόν περιπτύσσονται.

ρζς. Τέτοια λόγια μπορεῖ νά ἐκφράσει καί νοῦς θεωρητικός, ὅταν κατεβεῖ ἀπό ἄνω ἀπό τόν οὐρανό, ὑπακούοντας στίς ἀνάγκες τῆς φύσης, τὰ λόγια πού εἶπε κι ἐκεῖνος· «Τί πιό θαυμαστό ὑπάρχει ἀπό τή θεία ὁμορφιά; Καί ποιὰ σκέψη εἶναι πιό εὐχάριστη ἀπό τή μεγαλοπρέπεια τοῦ Θεοῦ; Καί ποιός πόνος εἶναι τόσο δριμύς κι ἀνυπόφορος, ὅπως αὐτός πού βάζει ὁ Θεός μέσα στήν καθαρμένη ἀπό κάθε κακία ψυχή καί πού ὀλόψυχα λέγει, «Εἶμαι πληγωμένη ἀπό τήν ἀγάπη»⁷⁶;

ρζη. Ἐκείνου εἶναι ὁ λόγος, «θερμάνθηκε μέσα μου ἡ καρδιά μου καί κατὰ τή μελέτη μου θ' ἀνάψεις φωτιά»⁷⁷, ἐκείνου πού δέν κοπιάζει ν' ἀκολουθεῖ τόν Θεό μέ τήν προσευχή του, οὔτε ἐπιθυμεῖ νά δεῖ τήν ἡμέρα τοῦ ἀνθρώπου⁷⁸.

ρζθ. Ἦς λέγει ἡ πρακτική ψυχή μετὰ τήν ἀπόθεση τῶν κακῶν, ὅπως ἐκείνη στό Ἦσμα, γιά τοὺς πονηροὺς δαίμονες καί λογισμοὺς πού τήν ἐξαναγκάζουν νά στραφεῖ σέ μάταια πράγματα καί ἀνυπόστατες ἀνοησίες· «Ἐεντύθηκα τὸ χιτῶνα μου· πῶς νά τόν ξαναντυθῶ; Ἐπλυνα τὰ πόδια μου· πῶς νά τὰ λερώσω;»⁷⁹.

σ. Ἦς ψυχή θεοφιλή, πού ἔχεις τήν τόλμη νά πεῖς στόν Θεό· «Πές μου, ποιμένα μου καλέ,⁸⁰ ποῦ βόσκεις τὰ πρόβατά σου; ποῦ σταλάζεις τὸ μεσημέρι τὰ ἄρνια σου;», γιά νά τ' ἀκολουθήσω, «καί νά μὴ γίνω σάν περιπλανημένη μέσα στὰ ὑποπόδια τῶν συντρόφων σου»⁸¹.

σα'. Προσπαθώντας ἡ πρακτικὴ ψυχή νά κρατήσῃ τὸ λόγο

77. Ψαλμ. 38,4.

79. Ἦσμα Ἦσμ. 5, 3.

78. Ἦρ. 17, 6.

80. Ἦω. 10, 11.

καὶ μὴ δυναμένη, τοιαῦτα, κατὰ τὴν ἐν Ἄσμασι καὶ αὐτῇ βοᾷ·
 «Ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξίν ἐζήτησα ὃν ἠγάπησα· ἐζήτησα, καὶ
 οὐχ εὗρον αὐτόν»· ἐκάλεσα αὐτόν, καὶ οὐχ ὑπήκουσέ μου. «Ἀνα-
 στήσομαι» δὴ δι' εὐχῆς ἐπιπονωτέρας, «καὶ κυκλώσασα ἐν τῇ
 5 πόλει ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ταῖς ἀγοραῖς, ζητήσω ὃν ἠγάπησα».
 Ἴσως εὐρεθήσεταιί μοι ὁ ἐν παντὶ τῷδε ὢν, καὶ τοῦ παντός ἔξω.
 Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν αὐτοῦ.

σβ. Ὅταν ὅλη δακρύων ἐκ τῆς περὶ τὴν εὐχὴν χαρᾶς ἄρξη-
 ται γίνεσθαι ἡ ψυχὴ, τότε καὶ αὐτὴ παρρησιαζομένη, ὡς πρὸς
 10 τὸν ἑαυτῆς νυμφίον βοᾷ· «Καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον
 αὐτοῦ», καὶ φαγέτω τῶν ἐμῶν ὡς ἀκροδρύων τὴν πονηθεῖσαν
 παράκλησιν.

σγ. Ὅταν ἡ πρακτικὴ ψυχὴ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτι-
 σμάτων θαυμάζειν ἄρξηται τὸν Δημιουργὸν καὶ τῆς ἐκ τούτων
 15 κατατροφᾶν ἡδονῆς, ταῦτα καὶ αὐτὴ ἐκπληττομένη βοᾷ· «Τί
 ὠραιώθης, νυμφίε», παράδεισε Πατρός σου. Ἄνθος τοῦ πεδίου,
 καὶ κέδροι αὐτοῦ, ὡς κέδροι τοῦ Λιβάνου. «Ἰπὸ τὴν σκιᾶν
 αὐτοῦ ἐπεθύμησα, καὶ ἐκάθισα, καὶ ὁ καρπὸς ὤφθη γλυκὺς ἐν
 τῷ λάρυγγί μου».

20 σδ. Εἰ ὁ βασιλέα ὑποδεχόμενος εἰς τὸ δωμάτιον αὐτοῦ,
 οὕτω περιφανῆς εὐρίσκεται καὶ περιδοξος, καὶ πάσης ἄλλης..
 [ἔμπλεως] χαρᾶς, τί πάθοι ψυχὴ, ἢ τὸν Βασιλέα τῶν βασιλέων ἐν
 τῷ καθαρθῆναι ὑποδεξαμένη κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐκείνου ὑπόσχε-
 σιν; Καὶ τί ἐάσει, ἔξω μὲν βάλλουσα τὸ μὴ εἰς ἀνάπαυσιν ἐκείνω
 25 δοκοῦν, ἐνδοθεν δὲ εἰσάγουσα τὸ εἰς ἐκείνου ἀρέσκειαν;

σε. Ὁ κληθῆναι προσδοκῶν παρὰ βασιλέων τῇ αὔριον,
 τίνος ἐν φροντίδι ἄλλου ἔσεται, ἢ λόγων μελέτης τῶν εἰς ἐκείνου

81. Ἄσμ. 1,6.

84. Ψαλμ. 15,15.

82. Ἄσμ. 3,1.

85. Ἄσμ. 4,16.

83. Ὅπ. π.

86. Σοφ. Σολ. 13, 5.

τῆς προσευχῆς καὶ μὴ μπορώντας, ὅπως αὐτὴ πού μιλάει στὸ Ἄσμα, φωνάζει κι αὐτὴ τὰ ἐξῆς· «Στὴν κλίνη μου τὶς νύχτες ἀναζήτησα αὐτὸν πού ἀγάπησα· τὸν ἀναζήτησα, μὰ δὲν τὸν βρῆκα»⁸². Τὸν φώναξα καὶ δὲν μὲ ἄκουσε. «Θὰ σηκωθῶ λοιπὸν καὶ μὲ ἐντονότερη προσευχὴ καὶ κυκλοφέροντας μέσα στὴν πόλη στὶς πλατεῖες καὶ τὶς ἀγορές θ' ἀναζητήσω αὐτὸν πού ἀγάπησα»⁸³. Ἴσως καὶ βρῶ αὐτὸν πού εἶναι παντοῦ ἐδῶ γύρω, ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ πᾶν. «Θὰ χορτάσω κοιτάζοντας τὴ δόξα του»⁸⁴.

σβ'. Ὄταν ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς προσευχῆς ἀρχίζει νὰ γεμίζει δάκρυα, τότε κι αὐτὴ παίρνοντας θάρρος φωνάζει σὰν πρὸς τὸν νυμφίο της· «Ἄς κατεβεῖ ὁ ἀγαπημένος μου στὸν κῆπο του κι ἄς φάει τοὺς καρπούς τῶν ροδιῶν μου»⁸⁵, τὴν ἀπόλαυση πού τοῦ ἐτοίμασα.

σγ'. Ὄταν ἡ πρακτικὴ ψυχὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν καλλονὴ τῶν κτισμάτων νὰ θαυμάζει τὸ Δημιουργό⁸⁶ καὶ ν' ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονὴ ἀπὸ αὐτά, αὐτὰ τὰ λόγια φωνάζει κι αὐτὴ γεμάτη κατάπληξη· «Πόσο ὁμορφος εἶσαι, νυμφιε»⁸⁷, ὁ παρὰδεισος τοῦ Πατέρα σου. «Λουλούδι τοῦ κάμπου»^{87α} καὶ εἶναι οἱ κέδροι του ὅπως οἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου⁸⁸. «Ἐπιθύμησα τὸν ἴσκιό του καὶ κάθισα, καὶ νά, ὁ καρπὸς γλυκὺς στὸ λάρυγγά μου»⁸⁹.

σδ'. Ἄν ἐκεῖνος πού ὑποδέχεται βασιλιά στὸ σπιτί του γίνεται τόσο ἐπιφανὴς καὶ ἔνδοξος καὶ γεμάτος ἀπὸ κάθε ἄλλη χαρὰ, τί θὰ μποροῦσε νὰ πάθει μιὰ ψυχὴ πού καθαρμένη ὑποδέχθηκε τὸν Βασιλέα τῶν βασιλέων σύμφωνα μὲ τὴν ἀψευδῆ ὑπόσχεση ἐκείνου⁹⁰; Καὶ τί θ' ἀφήσει μέσα, ἀπορρίπτοντας ἔξω ὅ,τι δὲν φαίνεται σ' ἐκεῖνον ἀναπαυτικὸ καὶ εἰσάγοντας ὅ,τι τοῦ ἀρέσει;

σε'. Ἐκεῖνος πού περιμένει ὅτι ὁ βασιλιάς θὰ τὸν καλέσει τὴν ἐπομένη, τί ἄλλο θὰ φροντίσει, παρὰ νὰ μελετήσῃ τοὺς λόγους πού

87. Ἄσμ. Ἄσμ. 7, 7.

88. Ψαλμ. 103, 16.

90. Ἰω. 14, 23. Ἡ ὑπόσχεση εἶναι στὸ ἔλευσόμεθα καὶ μονο ποιήσομεν'.

87α. Ἄσμ. Ἄσμ. 2, 1.

89. Ἄσμ. Ἄσμ. 7, 7. 2, 3.

εἶναι μελλόντων ἀρέσκειαν; Τοῦτο τηροῦσα πᾶσα ψυχή, οὐκ ὀφθήσεται ἀπαρασκευάστος πρὸς τὸ ἐκεῖθεν κριτήριον.

σς. Μακαρία ψυχή, ἡ διὰ τὸ σήμερον προσδοκᾶν ἤξειν τὸν Κύριον ἑαυτῆς, μηδὲν ἠγουμένη ὅλως τὸν πόνον τῆς ἡμέρας
5 πάσης, μηδὲ τὸν τῆς νυκτός, διὰ τὸ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῖ τοῦτον μέλλειν αὐτῇ ἐμφανίζεσθαι.

σς. Πάντας μὲν ὁρᾷ ὁ Θεός, ὁρῶσι δὲ τὸν Θεὸν οἱ θεωροῦν-
τες μηδὲν ἐν τῷ εὐχεσθαι. Καὶ ὅσοι μὲν ὁρῶσι τὸν Θεόν, καὶ
εἰσακούονται παρ' αὐτοῦ· ὅσοι δὲ οὐκ εἰσακούονται, οὐδὲ ὁρῶ-
10 σιν αὐτόν. Μακάριος δὲ ὁ πιστεύων ὅτι βλέπεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ·
οὐ σαλευθήσεται γὰρ ὁ πρὸς αὐτοῦ τῆς ἀρεσκείας ἐκείνου χά-
ριν.

ση. Τῆς ἐντὸς ἡμῶν οὔσης βασιλείας τὰ ἀγαθὰ ὁ φιλόκο-
σμος ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ ἀκοή φιλότιμος οὐκ ἤκουσε, καὶ
15 ἐπὶ καρδίαν κενὴν Πνεύματος ἁγίου οὐκ ἀνέβη· ἀραβῶνές εἰσι
τῶν μελλόντων δίδοσθαι τοῖς δικαίοις ἀγαθῶν ἐν τῇ μελλούσῃ
βασιλείᾳ Χριστοῦ, καὶ ὁ μὴ ἐν τούτοις τρυφῶν, οἵτινές εἰσιν οἱ
καρποὶ Πνεύματος, ἐν ἀπολαύσει ἐκείνων γενέσθαι οὐ δύναται.

σθ. Οἱ τῶν πρακτικῶν λογισμοὶ ἐλάφοις εἰκόασιν. Ὡς γὰρ
20 ἐκεῖναι ποτὲ μὲν ἄνω εἰσὶν ἐν τοῖς ὄρεσι διὰ τὸν φόβον τῶν θη-
ρατῶν, ποτὲ δὲ κάτω ἐν ταῖς κοιλάσι διὰ τὸν πόθον τῶν ἐν αὐ-
ταῖς, οὕτω καὶ οὗτοι οὔτε πάντοτε ἐν θεωρίᾳ πνευματικῇ δύναν-
ται εἶναι, διὰ τὸ αὐτῶν εὐτελές, οὔτε αἰεὶ ἐν τῇ φυσικῇ, διὰ τὸ μὴ
τὴν ἀνάπαυσιν διώκειν αἰεὶ. Τῶν μέντοι θεωρητικῶν, περιπεζίων
25 ὑπερόπται θεωρημάτων καθίστανται.

σί. Βόλοι μὲν δρόσου γῆς μεθύσκουσιν αὐλακας, διαθέσεις
δὲ ψυχῆς ἐν εὐκῆ ἔμβροχοι στεναγμοὶ ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμε-
νοι

εἶναι τῆς ἀρεσκείας του; Ἄν κάθε ψυχὴ τηρεῖ αὐτὸ τὸ μέτρο, δὲν θὰ φανεῖ ἀπροετοίμαστη στὸ ἐκεῖ δικαστήριο.

σζ. Μακάρια εἶναι ἡ ψυχὴ, πού, ἐπειδὴ προσδοκᾷ ὅτι θαρθεῖ σήμερα ὁ Κύριός της, θεωρεῖ μηδὲν τὸν κόπο ὅλης τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ οὔτε καὶ τῆς νύχτας, ἐπειδὴ εὐθύς ἀμέσως τὸ πρωὶ αὐτὸς πρόκειται νὰ τῆς ἐξαφανιστεῖ.

σζ. Ὅλους δέβαια τοὺς βλέπει ὁ Θεός, ἀλλὰ βλέπουν τὸν Θεὸ ὅσοι δὲν θεωροῦν τίποτε στὴν προσευχὴ τους. Καὶ ὅσοι βλέπουν τὸν Θεό, καὶ εἰσακούονται ἀπὸ αὐτόν· καὶ ὅσοι δὲν εἰσακούονται, οὔτε καὶ τὸν βλέπουν. Εἶναι μακάριος ὁποῖος πιστεύει ὅτι τὸν βλέπει ὁ Θεός· γιατί δὲν θὰ σαλέψει τὸ πόδι του⁹¹, γιὰ νὰ εἶναι ἀρεστὸς σ' ἐκεῖνον.

ση. Ἐὰν τῆς μέσα μας βασιλείας⁹² δὲν τὰ βλέπει τὸ μάτι πὸν ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, καὶ ἡ ἀκοὴ πὸν ἀγαπᾷ τίς τιμὲς δὲν τ' ἀκούει, καὶ δὲν ἀνεβαίνουν στὴν καρδιὰ τὴν ἄδεια ἀπὸ ἅγιο Πνεῦμα⁹³. Εἶναι προκαταβολὴ τῶν ἀγαθῶν πὸν μέλλουν νὰ δοθοῦν στοὺς δίκαιους στὴ μέλλουσα βασιλεία τοῦ Χριστοῦ, κι ὁποῖος δὲν εὐχαριστεῖται μ' αὐτή, πὸν εἶναι οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσει τὴν ἀπόλαυσή τους.

σθ. Οἱ λογισμοὶ τῶν πρακτικῶν μοιάζουν μ' ἐλάφια. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνα ἄλλοτε βρίσκονται στὰ βουνὰ ἀπὸ φόβο τῶν κυνηγῶν, κι ἄλλοτε χαμηλὰ στίς κοιλάδες ποθώντας τὴ βοσκὴ σ' αὐτές, ἔτσι κι αὐτοὶ οὔτε νὰ παραμείνουν πάντοτε μποροῦν στὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τους, οὔτε στὴ φυσικὴ θεωρία πάντοτε, ἐπειδὴ δὲν ἐπιδιώκουν πάντα τὴν ἀνάπαυση. Περιφρονοῦν ὅμως τὰ θεωρητικὰ, ταπεινὰ θεωρήματα.

σι. Οἱ σταγόνες τῆς δροσιᾶς μεθοῦν⁹⁴ τ' αὐλάκια τοῦ χωραφιοῦ, ἐνῶ τίς διαθέσεις τῆς ψυχῆς στὴν προσευχὴ τίς καταρδεύουν οἱ στεναγμοὶ πὸν βγαίνουν ἀπὸ τὴν καρδιά.

91. Ψαλμ. 37, 17.

93. Α' Κορ. 2, 9.

92. Λουκᾶ 17, 21.

94. Ἰωβ 38, 28.

σια'. Τῆς ἐν Τριάδι νοουμένης θεότητος οὐδεὶς ἐν θεωρίᾳ ὀφθήσεται, ὑλικῆς διάδος καὶ τῆς γείτονος μονάδος ἄνωθεν μὴ ὀφθεῖς· οὐδὲ ταύτης γενήσεται ὑψηλότερος, μὴ μοναδικὸν τὸν ἑαυτοῦ ἐν νοουμένοις ἐργασάμενος νοῦν.

5 σιβ'. Οὐ τοσοῦτον δυσχερὲς εὐρεθήσεται τὸ ποταμοῦ ἀνακόψαι ὁδὸν ἐπὶ τὰ κάτω μὴ φέρεσθαι, ὅσον νοῦν ρύμην ἀναχαιτίσαι, μὴ ἐν τοῖς ὄρωμένοις σκεδάννυσθαι, πρὸς δὲ τὰ ἄνω καὶ συγγενῇ, ὅτε θούλεται τῷ εὐχομένῳ συνάγεσθαι· κἂν τοῦτο μὲν κατὰ φύσιν, ἐκεῖνο δὲ παρὰ φύσιν καθέστηκεν.

10 σιγ'. Τὸν νοῦν οἱ καθαιρόμενοι ἔξω τῶν ὄρωμένων παραπέμποντες, τοσοῦτου πῖμπλάνται θάμβους καὶ τοσαύτης πληροῦνται χαρᾶς, ὡς μηδὲν ἕτερον χωρῆσαι τῶν ἐπιγείων δύνασθαι, μηδ' ἂν εἰ πάντα πρὸς αὐτοὺς συρρουεῖεν τὰ περιμάχητα.

σιδ'. Ἐξαρκουῖσι καὶ μόνον οἱ νόμοι ρηθέντες τῆς φύσεως 15 πρὸς τὸ λίαν θαυμάζεσθαι· κατανοούμενοι δέ, λειμῶνες εὐρίσκονται εὐανθεῖς, ὡς ἔξ οὐρανίου νέκταρος, ἀκηράτοις θρόνους ἄνθεσι τῆς πνευματικῆς πανδαισίας τὸν γλυκασμόν.

σιε'. Ἐν δροσεροῖς μὲν ἄνθεσι λειμώνων τὴν βασιλίδα τοῦ σμήνουσ περιζάνουσι μέλιτται, ἐν κατανύξει δὲ τῇ γενομένη ἀδι- 20 αλείπτως ψυχῇ, ὡς οἰκεῖται αἱ νοεραὶ δυνάμεις περικυκλοῦσαι, συνεκποθοῦσι τὰ καταθύμια.

σις'. Ἐν μὲν τῷ ὄρωμένῳ κόσμῳ ὡς ἄλλος τις κόσμος ὁράται ὁ ἄνθρωπος, ἐν δὲ τῷ νοουμένῳ ὁ λογισμὸς οὐρανοῦ μὲν γὰρ καὶ τῶν ἐν μέσῳ οὗτος ἐκεῖνῳ καταγγελεύς, νοῦ δὲ καὶ αἰσθήσε- 25 ως καὶ τῶν περὶ αὐτὰ ὑποφῆτης ὑπάρχει ὁ λογισμὸς, ὧν ἄνευ ἀμφοτέροι κόσμοι ἐκεκώφαντο ἄν.

σις'. Οὐχ οὕτως ἀπολυθεῖς αἰχμάλωτος διὰ χρόνου πορεύε-

σια'. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τὴ θεωρία τῆς θεότητος πὺν νοοῦμε ὡς Τριᾶδα, ἂν δὲν ξεπεράσει τὴ θεωρία τῆς ὑλικῆς δυάδας καὶ τῆς γειτονικῆς μονάδας· οὔτε ἀπὸ αὐτὴν θὰ γίνεῖ ἀνώτερος, ἂν δὲν κάνει τὸ νοῦ του στὰ νοήματα μοναδικό.

σιβ'. Δὲν εἶναι τόσο δύσκολο ν' ἀνακόψει κανεὶς τὴ ροὴ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὰ κάτω, ὅσο ν' ἀναχαιτίσει τὸ ρεῦμα τοῦ νοῦ νὰ μὴ διασκορπίζεται στὰ ὄρατά, καὶ νὰ συνάγεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ συγγενῆ ὅταν θέλει ὁ προσευχόμενος, ἔστω κι ἂν εἶναι αὐτὸ τὸ δεύτερο καταφύση καὶ τὸ ἄλλο παραφύση.

σιγ'. Παραπέμποντας ὅσοι καθαίρονται τὸ νοῦ τους ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρώμενα, γεμίζουν ἀπὸ τόσο θάμβος καὶ ξεχειλίζουν ἀπὸ τόση χαρὰ, ὥστε δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσει σ' αὐτοὺς τίποτε ἀπὸ τὰ γήινα, ἀκόμα κι ἂν εἶχαν συρρεύσει σ' αὐτοὺς ὅλα τὰ περιζήτητα.

σιδ'. Ἐξαρκοῦν καὶ μόνο αὐτοὶ πὺν εἰπώθηκαν νόμοι τῆς φύσης, γιὰ νὰ ἐπισύρουν μεγάλο θαυμασμό, ὅταν ὅμως κατανοοῦνται καθίστανται λιβάδια πὺν μοσχοβολοῦν, ἀναβλύζοντας, σὰν ἀπὸ οὐράνιο νέκταρ, ἀπὸ τὰ πάναγνα ἄνθη τὸν γλυκασμὸ τῆς πνευματικῆς πανδαισίας.

σιε'. Στὰ δροσερὰ λουλούδια τῶν λιβαδιῶν πετώντας ὀλόγυρα οἱ μέλισσες καθίζουν τὴ βασίλισσα τοῦ σμήνους· καὶ ἡ ψυχὴ ἐρχόμενη σὲ κατάνυξη ἀδιάκοπα, περικυκλώνοντάς την σὰν φίλες οἱ νοερὲς δυνάμεις, ποθοῦν μαζί της αὐτὰ πὺν ἐπιθυμεῖ αὐτή.

σις'. Μέσα στὸν ὄρατὸ κόσμο ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται σὰν ἓνας ἄλλος κόσμος, ἐνῶ στὸ νοητὸ κόσμο ὁ λογισμὸς. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺν διαγγέλει σ' ἐκεῖνον τὰ οὐράνια καὶ ἐνδιάμεσα πράγματα, ἐνῶ ὁ λογισμὸς εἶναι δάσκαλος τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἴσθησης καὶ τῶν γύρω ἀπὸ αὐτὰ, χωρὶς τὰ ὁποῖα καὶ οἱ δύο κόσμοι θὰ ἦταν βουβοί.

σις'. Ὁ αἰχμάλωτος πὺν ἐλευθερώθηκε ὕστερα ἀπὸ καιρὸ δὲν

ται, ὡς νοῦς τῶν ὑλικῶν σχέσεων ἐλευθερωθεῖς, πρὸς τὰ οὐράνια ὡς πρὸς οἰκειᾶ πορεύεται ἀγαλλομένῳ ποδί.

5 σιγ'. Τῷ μὴ μετὰ προσοχῆς εὐχομένῳ ἀλλὰ διαχεομένῳ, βάρβαρος μὲν ὁ ψαλμὸς λογισθήσεται, αὐτὸς δὲ τῷ ψαλμῷ ὡς βάρβαρος, καὶ ὡς μαινόμενοι ἀμφοτέροι δαίμοσιν.

σιθ'. Οὐ ταυτὸν ἐστὶν οἷς ἐσταυρώθη ὁ κόσμος, καὶ οἵτινες τῷ κόσμῳ ἐσταύρωνται. Τοῖς μὲν γὰρ ἤλοι, νηστεία καὶ ἀγρουπνία, τοῖς δὲ ἀκτημοσύνη καὶ ἐξουδένωσις. Τῶν δὲ δευτέρων χωρὶς, οἱ πόνοι τῶν προτέρων ἀνωφελεῖς.

10 σκ'. Οὐ καθαρῶς δύναται προσεύξασθαι ὁ φιλοκάλῳ πάθει καὶ φιλοτίμῳ κρατούμενος. Περί ταῦτα γὰρ αἱ σχέσεις καὶ οἱ τῆς ματαιότητος λογισμοὶ τὴν οἰκειότητα ἔχοντες, σχοινία καθάπερ ἐκεῖνῳ περιπλεκόμενοι γίνονται, κατασπῶντες ὡς οἷα στρουθίον δεδεμένον ἀναπτῆναι πειρώμενον ἐν τῷ καιρῷ τῆς εὐχῆς.

15 σκα'. Ἀδύνατον εἰρηνικὸν γενέσθαι τὸν νοῦν ἐν εὐχῇ, ἐγκράτειαν καὶ ἀγάπην φίλην τὸν μὴ κτησάμενον. Ἡ μὲν γὰρ τὴν κατὰ τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος ἔχθραν καταλύειν ἐπαγωνίζεται, ἢ δὲ τὴν πρὸς τὸν πλησίον διὰ τὸν Θεόν. Κάντεῦθεν ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη ἐπιδημοῦσα, μονὴν ποιεῖσθαι πρὸς
20 τὸν οὕτως κατειρηνεύσαντα ἐπηγγείλατο.

σκβ'. Ἀνάγκη τοῦ εἰς βασιλείαν Θεοῦ ἀγωνιζομένου εἰσελθεῖν, περισσεύειν ἐν ἀγαθοῖς τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ· ἐν ἐλεημοσύναις μὲν διὰ τῆς ἐκ τοῦ ὑστερήματος παροχῆς, ἐν πόνοις δὲ τοῖς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, διὰ τοῦ ἀποστερήματος τῆς ἐν
25 Κυρίῳ ὑπομονῆς

95. Α' Κορ. 14, 11.

96. Γαλ. 6, 14.

τρέχει μὲ χαρούμενο βῆμα ἔτσι, ὅπως τρέχει στὰ δικά του ὁ νοῦς πὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὶς ὑλικὲς σχέσεις.

σιγ'. Σ' ἐκεῖνον πὺ δὲν προσεύχεται μὲ προσοχή, ἀλλὰ ἡ σκέψη του διαχέεται, ὁ ψαλμὸς θὰ θεωρηθεῖ βάρβαρος⁹⁵ κι ὁ ἴδιος βάρβαρος στὸν ψαλμῶ, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο θὰ θεωρηθοῦν μαινόμενοι στοὺς δαίμονες.

σιθ'. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ὅσοι σταυρώθηκε γι' αὐτοὺς ὁ κόσμος κι αὐτοὶ σταυρώθηκαν γιὰ τὸν κόσμ⁹⁶. Γιατὶ γιὰ τοὺς δευτέρους ὑπάρχουν καρφιά, νηστεία καὶ ἀγρυπνία, ἐνῶ γιὰ τοὺς πρώτους ἀκτημοσύνη κι ἔξουδένωση. Χωρὶς τὰ δεύτερα ὅμως εἶναι ἀνώφελοι οἱ κόποι τῶν πρώτων.

σκ'. Δὲν μπορεῖ νὰ προσευχηθεῖ ἀγνά, ὅποιος κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν τιμὴ. Γιατὶ, ἔχοντας οἰκειότητα γύρω ἀπὸ αὐτὰ οἱ διάφορες σχέσεις καὶ οἱ λογισμοὶ τῆς ματαιότητος, περιπλεκόμενοι γίνονται σὰν σχοινιά σ' ἐκεῖνον, πασχίζοντας στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς σὰν τὸ δεμένο σπουργίτι πὺ προσπαθεῖ νὰ πετᾶξει.

σκα'. Εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνεῖ κατὰ τὴν προσευχὴ εἰρηνικὸς ὁ νοῦς πὺ δὲν ἔχει ἐγκράτεια κι ἀγάπη φίλη. Γιατὶ ἡ μία ἀγωνίζεται νὰ καταλύσει τὴν ἔχθρα τοῦ σώματος κατὰ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ἄλλη τὴν ἔχθρα πρὸς τὸν πλησίον γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ⁹⁷. Κι ἀπὸ ἐδῶ ἐπιδημώντας ἡ εἰρήνη, πὺ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ⁹⁸, ὑποσχέθηκε πὺς θὰ στήσει τὴ διαμονὴ τῆς σ' ὅποιον εἰρήνευσε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

σκβ'. Εἶναι ἀνάγκη ὅποιος ἀγωνίζεται νὰ εἰσέλθει στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ⁹⁹ νὰ περισσεύει σὲ καλὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης του· στὴν ἐλεημοσύνη μὲ τὴν παροχὴ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του¹⁰⁰, καὶ στὶς ταλαιπωρίες γιὰ χάρη τῆς εἰρήνης ἀπὸ τὴ λίγη ὑπομονὴ του στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου πὺ διαθέτει.

97. Φιλιππ. 4, 7.

99. Ματθ. 5, 20.

98. Ἰω. 14, 23.

100. Μαρκ. 12, 44· Λουκᾶ 21, 4.

σκγ'. Ούτε ὁ ἐνδεῶς πρὸς ἀρετὴν ἔχων διὰ τὴν ἀμέλειαν, οὔτε ὁ περιττῶς διὰ τὴν οἴησιν, εἴσω λιμένος τοῦ κατὰ τὴν ἀπάθειαν εὐρεθήσονται. Οὐδέτερος γὰρ τῶν ἐκ δικαιοσύνης ἐν ἀπολαύσει γέγονεν ἀγαθῶν, μεσίτιδος εὐρισκομένης αὐτοῖς, ἐλλείψεως καὶ ὑπερβολῆς.

σκδ'. Οὔτε ἡ γῆ, εἰ μὴ πολυπλασίονα τῷ γεωργῷ τὸν πόνον χαρίσεται, εὐπορον καὶ ἀνευδεῆ ἀπεργάσεται αὐτόν, μόνον τὸν σπόρον παρεχομένη, ἢ καὶ μικρὰν τινα προσθήκην· οὔτε τῷ πρακτικῷ τὸ ἀννόμενον ἔργον, εἰ μὴ κρεῖττον τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ ἢ σπουδὴ εὐρεθείη, πρὸς τὸν Θεὸν δίκαιον ἀπεργάσθαι δύναται.

σκε'. Οὔτε πάντες οἱ μὴ ἀγαπῶντες τὸν πλησίον μισεῖν δύνανται, οὔτε οἱ μὴ μισοῦντες αὐτὸν ἀγαπᾶν· καὶ ἄλλο μὲν ἐστὶ τὸ βασκαίνειν ἐκείνου τὴν ἀρετὴν, ἕτερον δὲ τὸ μὴ ἐμποδῶν αὐτῷ εὐρίσκεσθαι πρὸς προκοπὴν. Ἐσχάτης δὲ κακίας εὐρεθήσεται βαθμός, τὸ μὴ μόνον δάκνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἐκείνου προτερήμασιν, ἀλλὰ καὶ τὸ διαβάλλειν τὰ ἐκείνου καλὰ, ὡς οὐ τοιαῦτα τυγχάνουσι.

σκς'. Ἄλλα τὰ σωματικὰ πάθη, καὶ ἄλλα εἰσὶ τὰ ψυχικά· ἄλλα τὰ κατὰ φύσιν, καὶ ἄλλα τὰ παρὰ φύσιν. Ὁ γοῦν τὰ μὲν ἀπωθούμενος, τῶν δὲ πρόνοιαν μὴ ποιούμενος, ὁμοίος ἐστὶν ἀνθρώπῳ φραγμὸν μὲν ὑψηλὸν καὶ συνηρεφὴ κατὰ τῶν θηρίων ἰστώντι, συνηδομένῳ δὲ τοῖς πτηνοῖς ἐσθίουσιν τὰς τοῦ λογικοῦ ἀμπελῶνος περιφανεῖς σταφυλάς.

σκζ'. Ἐν πρώτοις ἡ ψυχὴ ἐν φαντασίᾳ γίνεται τοῦ κακοῦ, εἶτα ἐν ἐπιθυμίᾳ, ἔπειτα ἐν ἡδονῇ ἢ λύπῃ, εἴθ' οὕτως ἐν αἰσθήσει, εἶτα μετ' αὐτὴν ἐν ἀφῆ, τῇ φαινομένη καὶ ἀφανεῖ· ἐν πᾶσι συνεπομένων τῶν λογισμῶν, πλὴν τῆς προτέρας κινήσεως, ἧς μὴ παραδεχομένης, πᾶν τὸ μετ' αὐτὴν κακὸν ἀνενέργητον εὐρεθήσεται.

σκη'. Οἱ μὲν τῇ ἀπαθείᾳ ἐγγιζόντες φαντασίαις σαλεύονται,

σκγ'. Μέσα στο λιμάνι τῆς ἀπάθειας δὲν θὰ βρεθεῖ οὔτε ὁ φτωχὸς στὴν ἀρετὴ ἀπὸ ἀμέλεια, οὔτε ὁ πλούσιος ἀπὸ ἀλαζονεία. Γιατὶ κανένας ἀπὸ τοὺς δύο δὲν ἀπόλαυσε τ' ἀγαθὰ τῆς δικαιοσύνης, πὺ εἶναι ἡ ἐνδιάρμεση ἀρετὴ τῆς ἔλλειψης καὶ τῆς ὑπερβολῆς.

σκδ'. Οὔτε ἡ γῆ, ἂν δὲν χαρίσει στὸ γεωργὸ πολλαπλάσιους τοὺς καρποὺς τῶν πόνων του, θὰ τὸν ἀναδείξει πλούσιο καὶ χωρὶς ἀνάγκη, ἂν τοῦ ἀνταποδίδει μόνο τὸ σπόρο ἢ καὶ κάποια μικρὴ προσθήκη, οὔτε τὸν πρακτικὸ θὰ τὸν παρουσιάσει δίκαιο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὸ ἔργο πὺ ἐπιτελεῖ, ἂν δὲν βρεθεῖ ὁ ζῆλος του μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν προαίρεσή του.

σκε'. Οὔτε ὅλοι, ὅσοι δὲν ἀγαποῦν τὸ διπλανό τους, μποροῦν νὰ τὸν μισοῦν, οὔτε ὅσοι δὲν τὸν μισοῦν, μποροῦν νὰ τὸν ἀγαποῦν. Καὶ ἄλλο εἶναι νὰ φθονεῖς τὴν ἀρετὴν ἐκείνου, καὶ ἄλλο τὸ νὰ μὴ γίνεσαι ἐμπόδιο στὴν προκοπὴ του. Καὶ θὰ ἀποδειχθεῖ ἐσχάτης κακίας βαθμὸς, ὅχι μόνο νὰ μὴ σὲ πληγώνουν τὰ προτερήματα ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ νὰ διαβάλλεις τὶς ἀρετὲς ἐκείνου, γιατί τάχα δὲν εἶναι ἀρετές.

σκς'. "Αλλὰ εἶναι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ ἄλλα τοῦ σώματος, ἄλλα τὰ καταφύση καὶ ἄλλα τὰ παραφύση. "Ὅποιος λοιπὸν ἀπωθεῖ τὰ μὲν, ἀλλὰ ἀδιαφορεῖ γιὰ τ' ἄλλα, εἶναι ὅμοιος μὲ ἄνθρωπο πὺ ἔστησε φράχτη ψηλὸ καὶ πυκνὸ ἐναντίον τῶν θηρίων, εὐχαριστιέται ὅμως μὲ τὰ πουλιὰ πὺ τρώνε τὰ ὠραιότατα σταφύλια τοῦ λογικοῦ ἀμπελώνα.

σκζ'. Κατὰ πρῶτον ἡ ψυχὴ φαντάζεται τὸ κακὸ, ἔπειτα τὸ ἐπιθυμεῖ, μετὰ εὐχαριστιέται μ' αὐτὸ ἢ λυπᾶται, ἔπειτα ἔτσι τὸ αἰσθάνεται, καὶ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἀγγίζει φανερὰ καὶ κρυφά, ἀκολουθώντας σὲ ὅλα οἱ λογισμοί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτη κίνηση, πὺ ἂν δὲν γίνεи ἀποδεκτὴ, ὅλο τὸ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὴν κακὸ θὰ ἀποδειχθεῖ ἀνενέργητο.

σκη'. "Ὅσοι προσεγγίζουν τὴν ἀπάθεια, ταράζονται ἀπὸ

ἐπιθυμίαις δὲ οἱ μετριοπαθεῖς, σχέσεσι δὲ οἱ ἡδυπαθεῖς. Ἐν αἰσθήσει δὲ γίνονται τοῦ κακοῦ οἱ παραχρῶμενοι μὲν τὰ τῆς χρείας, λυπούμενοι δέ· ἐν δὲ ἀφῆ, οἱ ἀλύπως αὐτῇ συγγινόμενοι.

σκθ'. Ἡδονὴ ἐν πᾶσι μὲν τοῖς τοῦ σώματος ἐγκαθίδρυσται
5 μέλεσι, οὐ πᾶσιν δὲ ὡσαύτως παρενοχλοῦσα φαίνεται, ἀλλὰ τοῖς μὲν μᾶλλον εἰς τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς μέρος, τοῖς δὲ εἰς τὸ θυμικόν, ἑτέροις δὲ εἰς τὸ ταύτης λογιστικόν, διὰ γαστριμαργίας, ὀξυχολίας τε καὶ πονηρίας, τῆς πάντων αἰτίου τῶν ἀνοσίων παθῶν.

10 σλ'. Οὐκοῦν ἀνάγκη τὰ αἰσθητήρια, ὡς πύλας ἀνοίγειν τῆς πόλεως Ἀνάγκη δὲ μὴ συγχωρεῖν ἐν τῇ τῶν ἀναγκαίων ἀνοίξει, συνεισέρχεται τὰ τοὺς πολεμίους θέλοντα, καὶ μάχης αἷτια καθιστάμενα

15 σλα'. Ἐνέργεια ἡδονῆς μὲν ἐπιθυμία, θυμοῦ δὲ ὀξυχολία, βασκανίας δὲ πονηρία καθίσταται. Οὐκ εἰρηνεύει δὲ μετὰ τῶν ἐσχάτων, ὁ μὴ κατὰ τῶν ἀρχόντων ἀγωνιζόμενος· οὐδὲ εἰς τὸν τῆς μετριοπαθείας δύναται λημένα εἰσέρχεται, ὁ δὲ βία τὰς ἐντολὰς μετερχόμενος

20 σλβ'. Τὰς προσβολὰς οἱ ἀποκρουόμενοι οὐ συγχωροῦσιν ἔνδοθεν τοῦ λογικοῦ ἀμπελῶνος ὡς θηρία τοὺς λογισμοὺς εἰσέρχεται καὶ τῶν ἐκείνου ἐν λύμῃ καθίστασθαι, οἱ δὲ συνδύαζονται μὲν, ἀπλῶς δὲ εἰσέρχεται αὐτοὺς συγχωροῦσιν, μὴ ἄπτεσθαι δὲ μηδενὸς τῶν αὐτῶν· οἱ καὶ ἡδέως μὲν συνομιλοῦσι τοῖς πάθεσι διὰ τῶν λογισμῶν, εἰς συγκατάθεσιν δὲ μὴ ἐρχόμενοι ὡ-
25 μοιώθησαν τοῖς ἐάσασι τὸν μονιὸν ἔνδοθεν μὲν τοῦ φραγμοῦ εἰσελθεῖν, ἐν κόρῳ δὲ αὐτὸν τῶν τοῦ ἀμπελῶνος γενέσθαι βοτρύων μὴ συγχωρήσασιν· εἶτα εὗρον αὐτὸν τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως ἰσχυρότερον, οἱ ἐν συγκαταθέσει πολλάκις παθῶν εὐρισκόμενοι

φαντασίες· οί μετριοπαθείς ἀπὸ ἐπιθυμίες, ἐνῶ οί ἡδονόπαθοι ἀπὸ συναναστροφές. Τὸ κακὸ τὸ αἰσθάνονται ὅποιοι κάνουν βέβαια κατάχρηση στὶς ἀνάγκες, ὅμως νιώθουν λύπη, ἐνῶ τὸ ἀγγίζουσιν ὅσοι ἀναστρέφονται μαζί του χωρὶς νά λυποῦνται.

σκθ'. Ἡ ἡδονὴ ἐγκαθίσταται σὲ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, ὅμως δὲν τὰ παρενοχλεῖ φανερὰ ὅλα ἐξίσου, ἀλλὰ ἄλλα τὰ παρενοχλεῖ κατὰ τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἄλλα κατὰ τὸ θυμικό, καὶ ἄλλα κατὰ τὸ λογιστικὸ μέρος αὐτῆς, κατορθώνοντάς τα ὅλα αὐτὰ μὲ τὴ γαστριμαργία, τὴν ὄξυθυμία καὶ τὴν πονηρία, τὴν αἰτία ὄλων τῶν ἀνόσιων παθῶν.

ρλ'. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη τὰ αἰσθητήρια ν' ἀνοίγουν ὅπως οἱ πύλες τῆς πόλης. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη κατὰ τὸ ἀνοιγμα γι' αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέρχονται ἐκεῖνα ποὺ θέλουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ γίνονται αἷτια μάχης.

σλα'. Ἐνέργεια τῆς ἡδονῆς εἶναι ἡ ἐπιθυμία, τοῦ θυμοῦ ἡ ὄξυθυμία, καὶ τοῦ φθόνου ἡ πονηρία. Δὲν εἶναι εἰρηνικὸς μὲ τοὺς τελευταίους ὅποιος δὲν ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν ἀρχόντων, οὔτε μπορεῖ νὰ εἰσέλθει στὸ λιμάνι τῆς μετριοπάθειας ὅποιος ἀντιμετωπίζει μὲ δία τίς ἐντολές.

σλβ'. Ὅσοι ἀποκρούουν τίς προσβολές δὲν ἐπιτρέπουν νὰ εἰσέρχονται οἱ λογισμοὶ μέσα στὸν λογικὸ ἀμπελώνα σὰν θηρία καὶ νὰ λυμαίνονται τοὺς καρπούς του· ἄλλοι συμβιβάζονται μαζί τους καὶ τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ εἰσέρχονται ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀγγίζουσιν τίποτε μέσα σ' αὐτούς. Ὅποιοι ὅμως συνομιλοῦν μὲ τὰ πάθη μέσω τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ δὲν συγκατίθενται σ' αὐτά, ἔγιναν ὅμοιοι μ' ἐκείνους ποὺ ἄφησαν τὸ μοναχικὸ ἀγρίμι νὰ περάσει τὸ φράχτη¹⁰¹, δὲν τὸν ἄφησαν ὅμως νὰ χορτάσει σταφύλια ἀπὸ τὸ ἀμπέλι. Ἐπειτα τὸν βρῆκαν ἀνώτερο ἀπὸ τὴ δύναμή τους, αὐτοὶ ποὺ συχνὰ δίνουν τὴ συγκατάθεσή τους στὰ πάθη.

101. Ψαλμ. 79, 14.

σλγ'. Οὕτω ἔφθασεν εἰς ἀπλότητα ὁ ἔτι δεόμενος ἐπιμελείας
 φραγμοῦ τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειαν. Ὁ τέλειος γάρ, φησὶν, οὐκ
 ἐγκρατεύεται· ἔοικε δέ τινι ἔχοντι ἄμπελον ἢ ἄρουραν, οὐ μέσον
 πολλῶν ἄλλων ἀμπελώνων καὶ χώρων, ἀλλ' ἐν γωνία που, καὶ
 5 διὰ τοῦτο δεομένῳ πολλῆς τῆς φυλακῆς καὶ τῆς νήψεως. Τοῦ
 γὰρ εἰς ἀπλότητα φθάσαντος, ἐκ παντὸς ἀνέπαφος ἢ ἄμπελος
 γίνεται βασιλέως καθάπερ ἢ τινος ἄλλου παραδυναστεύοντος
 φοβεροῦ, καὶ μόνης ἐξ ἀκοῆς, τοὺς τε κλέπτας καὶ παροδίτας
 παρασκευάζοντος φροῖττειν τὴν ἐπιχειρίσιν.

10 σλδ'. Πολλοὶ μὲν εἰς τὸν τῆς κακοπαθείας σταυρὸν ἀνέρχον-
 ται, ολίγοι δὲ τοὺς ἥλους αὐτοῦ καταδέχονται· προαιρετικῆς μὲν
 εὐπειθείας δοῦλοι πολλοί, ἀπροαιρέτου δὲ αἰσχύνης μόνοι οἱ τὸ
 φιλότιμον καταλύσαντες.

σλε'. Πάντας μὲν τοὺς δερματίνους χιτῶνες πολλοὶ ἐξεδύ-
 15 σαντο, ὡς ἔσχατον δὲ τὸν τῆς κενοδοξίας μόνον οἱ μητέρα αὐτῆς
 τὴν αὐταρέσκειαν βδελυξάμενοι.

σλς'. Ἐπαινον ἀνθρώπων καὶ ἄνεσιν σώματος ὁ ἀποδεχό-
 μενος μὲν, οὐ καταδεχόμενος δέ, οὗτος τοῦ ἐσχάτου τῆς κενοδο-
 ξίας· χιτῶνος γυμνὸς γεγονώς, τοῦ ἐν πολλοῖς στεναγμοῖς ἐπιξη-
 20 τουμένου οἰκητηρίου τοῦ ἐξ οὐρανοῦ τὴν φαιδρότητα ἀπ' ἐν-
 τεῦθεν ἠξιώθη ἐνδύσασθαι.

σλζ'. Ἄλλο ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνέργημα. Καὶ τὸ μὲν ἁμαρ-
 τίας ἀπηρτισμένης ἐστὶ δεικτικόν, τὸ δὲ ἠδυπαθείας μόνης τῆς
 ἐνδοθεν ἐνηργημένης, ἀλλ' οὐκ ἐκτός. Ὡς οἱ τῆς ἰδίας μὲν μὴ
 25 κατακινούμενοι γῆς, δασμοφοροῦντες δὲ ὅμως τοῖς καταδυνα-
 στεύουσι τὰ αὐτοῖς καταθύμια.

σλγ'. Δέν ἔφθασε ἀκόμη στήν ἀπλότητα, ὅποιος χρειάζεται ἀκόμα τήν προστασία ἀπό τὸ φραγμὸ τῆς ἐγκράτειας. Γιατὶ λέγει, ὁ τέλειος δέν ἀσκεῖ ἐγκράτεια. Καὶ μοιάζει μὲ κάποιον ἰδιοκτήτη ἀμπελιοῦ ἢ χωραφιοῦ, ὃχι ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα ἀμπέλια ἢ χωράφια, ἀλλὰ σὲ κάποια γωνία, καὶ γι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολὺ φύλαγμα καὶ ἐπαγρύπνηση. Γιατὶ τὸ ἀμπέλι ἐκείνου ποῦ ἔφτασε στήν ἀπλότητα παραμένει ἀπαραβίαστο ἀπὸ κἄθετι, ὅμοια μὲ τοῦ βασιλιᾶ ἢ κάποιου ἄλλου φοβεροῦ καὶ δυνατοῦ ἄρχοντα, καὶ μὲ τὴν ἀκοή μονᾶχα προκαλεῖ τρόπο στοὺς κλέφτες καὶ τοὺς περαστικούς.

σλδ'. Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ ἀνεβαίνουν τὸ σταυρὸ τῆς κακοπάθειας, λίγοι ὅμως ἀποδέχονται τὰ καρφιά ποῦ ἔχει. Πολλοὶ εἶναι οἱ δοῦλοι ποῦ ὑπακούουν μὲ τὴ θέλησή τους, ἐξευτελίζονται ὅμως χωρὶς τὴ θέλησή του μόνο ὅσοι κατανίκησαν τὴν ἀγάπη γιὰ τίς τιμές.

σλε'. Πολλοὶ ξεντύθηκαν ὅλους τοὺς δερμάτινους χιτῶνες, τὸν τελευταῖο ὅμως, τὸ χιτῶνα τῆς κενοδοξίας, τὸν ἀπέβαλαν μόνο ὅσοι σιχάθηκαν τὴ μητέρα της, τὴν αὐταρέσκεια.

σλς'. "Ὅποιος ἐπιδοκιμάζει τὸν ἔπαινο τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν σωματικὴ ἄνεση, αὐτός, ἀφοῦ ἔμεινε γυμνός ἀπὸ τὸν τελευταῖο χιτῶνα, τῆς κενοδοξίας, ἔγινε ἄξιος νὰ φορέσει ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ τὴ λαμπρότητα τοῦ οὐράνιου κατοικητηρίου ποῦ μὲ πολλοὺς στεναγμοὺς ἐπιζητοῦσε.

σλζ'. "Ἄλλο εἶναι ἐνέργεια καὶ ἄλλο ἐνέργημα. Τὸ ἓνα εἶναι ἀπόδειξη τελειωμένης ἁμαρτίας, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐνδειξη ἡδονοφιλίας ποῦ ἐκδηλώνεται μέσα μας, δέν θγαίνει ὅμως ἔξω. Εἶναι ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ δὲ μετακινοῦνται ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ γῆ, καταβάλλουν ὅμως σὰν φόρο σ' ἐκείνους ποῦ τοὺς καταδυναστεύουν ὅ,τι οἱ δυνάστες τους ἐπιθυμοῦν.

σλη'. "Ὅταν ἡ γεῦση κυριαρχεῖ ἀνάμεσα στὶς ἡδονές, εἶναι

σλη'. Τῆς γεύσεως κρατούσης ἐν ἡδοναῖς, ἀδύνατον μὴ καὶ πάσας τὰς αἰσθήσεις συνέπεσθαι, κἂν τῶν ψυχροτέρων εἰρηνεύειν δικῶσι τὰ ὑπογάστρια, ὡς τῶν γεγηρακότων πύρωσιν ἐκ πυρὸς δεξαμένων. Ἄλλ' οὐ περὶ τὸ γεννᾶν σώφρων ἢ στεῖρα μοι-
5 χευομένη κριθήσεται. Σωφρονεῖν δὲ πάντα τὸν μὴ πορνεύοντα εἵπομι ἄν, μηδὲ ὀράσει κατακηλούμενον.

σλθ'. Ἐν τροφαῖς καὶ μορφαῖς καὶ φωναῖς τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐλέγχεται, οἷόν ἐστιν ταῖς θελητικαῖς τε καὶ ταῖς ἄλλως ἐχούσαις ἐν γεύσει, καὶ ὄψει, καὶ ἀκοῇ, εἴτε ὡς χρώμενον
10 αὐταῖς, εἴτε ὡς παραχρώμενον, εἴτε μέσον πρὸς ἀμφοτέρα εὐρισκόμενον.

σμί'. Ἐν οἷς ὁ φόβος οὐ προηγεῖται, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα ἐν συγχύσει οἱ λογισμοὶ εὐρεθήσονται· ἐν εὐταξίᾳ δὲ καὶ μάνδρας εἴσω κατὰ τὴν εὐνομίαν ἐφεπομένου ἢ προηγουμέ-
15 νου αὐτοῦ.

σμά'. Τῆς πίστεως ὁ φόβος νίος, τῶν ἐντολῶν δὲ οὗτος νομεύς· καὶ ὁ μὴ τὴν μητέρα τούτου κτησάμενος, πρόβατον ὀφθῆναι τῆς κατὰ Κύριον νομῆς οὐκ ἀξιωθήσεται.

σμβ'. Οἱ μὲν τὰς ἀρχὰς μόνας ἔχουσι τῶν καλῶν, οἱ δὲ καὶ
20 τὰς τούτων μεσότητας, οἱ δὲ καὶ τὰ τέλη αὐτῶν, ὧν ἄνευ, ὡς στρατιώτης ψιλὸς ἕκαστος εὐρεθήσεται ἢ ἀξιωματικός, τῶν σιτηρεσιῶν ἐκτός. Καὶ διὰ τοῦτο, ὁ μὲν τὴν ἑαυτοῦ μόνον καὶ μόλις οἰκίαν ἀπὸ τῶν ἐπιχειρούντων αὐτὴν ἐπηρεάζειν συντηρῶν, ὁ δὲ οὐκ ἐν τιμῇ τῇ προσηκούσῃ εὐρισκόμενος ἐν οἷς ἄν συνέρ-
25 χηται.

σμγ'. Οἱ ταῖς ἡδοναῖς συνέρχεσθαι παρακαλοῦντες τοῦ

ἀδύνατο νὰ μὴν ἀκολουθοῦν ὅλες μαζί οἱ αἰσθήσεις, κι ἂν ἀκόμα φαίνονται τῶν πιὸ ψυχρῶν νὰ εἰρηνεύουν οἱ ὑπογᾶστριες ἡδονές, ἀφοῦ ὅσοι γέρασαν δὲν τοὺς πυρώνει πιά ἢ φωτιά. Ἄλλὰ δὲν θὰ κριθεῖ ἢ στεῖρα φρόνιμη σχετικὰ μὲ τὴ γέννα ὅταν μοιχεύει. Θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ὅτι φρόνιμος εἶναι καθέννας ποὺ δὲν πορνεύει καὶ οὔτε μὲ τὴν ὄραση συνεπαίρεται¹⁰².

σλθ. Μὲ τις τροφές καὶ τις μορφές καὶ τις φωνές διαπιστώνεται τὸ ἐπιθυμητικὸ τῆς ψυχῆς, πῶς εἶναι στὶς ὁρμές τῆς θέλησης καὶ στὶς ἄλλες ὅλες ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴ γεύση, τὴν ὄραση καὶ τὴν ἀκοή, εἴτε τις χρησιμοποιεῖ κανονικὰ ἢ καταχρηστικά, εἴτε βρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο.

σμί. Σὲ ὅποιους δὲν προηγεῖται ὁ φόβος, θὰ βρεθοῦν οἱ λογισμοὶ τους γεμάτοι σύγχυση, σὰν πρόβατα ποὺ δὲν ἔχουν ποιμένα¹⁰³, ὅταν ὁμως ὁ φόβος ἀκολουθεῖ ἢ προηγεῖται, τότε σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸ νόμο τῆς βοσκῆς, βρίσκονται σὲ τάξη ὅπως καὶ μέσα στὴ μάντρα.

σμά. Ὁ φόβος εἶναι υἱὸς τῆς πίστεως κι αὐτὸς εἶναι βοσκὸς τῶν ἐντολῶν, κι ὅποιος δὲν ἔχει ἀποκτήσει τὴ μητέρα τοῦ φόβου, δὲν θὰ ἀξιωθεῖ νὰ γίνεи πρόβατο στὴ βοσκὴ τοῦ Κυρίου.

σμβ. Ἄλλοι ἔχουν μόνο τις ἀρχές τῶν καλῶν, ἄλλοι καὶ τὸ μεσαῖο βαθμὸ τῆς, κι ἄλλοι ἔχουν καὶ τὰ τέλη τους, χωρὶς τὰ ὁποῖα ὁ καθέννας θὰ φανεῖ σὰν στρατιώτης ἀπλὸς ἢ ἀξιωματικός, ποὺ δὲν εἶναι γραμμένος στὸ συσσίτιο. Καὶ γι' αὐτὸ ὁ ἕνας μόνις καὶ μετὰ βίας μπορεῖ νὰ διαφυλάξει τὸ σπίτι του ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τὸ καταστρέψουν, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν ἔχει τὴν τιμὴ ποὺ τοῦ ἀρμόζει ἀνάμεσα σὲ ἐκείνους ποὺ συναναστρέφεται.

σμγ. Ὅποιοι μᾶς παρακινοῦν νὰ προσωρήσομε στὶς ἡδονές

φάρυγγος ἐντελεῖς ὄντας, ὁμοιόν τι ποιοῦσι τοῖς ἀναθερίζειν
 κελευομένοις τὰς εἰς ὑγείαν πληγὰς ἤδη ἐλθούσας, ἢ τὰς ψάρας
 διὰ τὴν ἠδύτητα κνήθειν, ἢ τὰ τὸν πυρετὸν ἀνάπτοντα ἐσθίειν,
 ἢ ἀποφράττειν τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, καὶ συγχωρεῖν εἰσέρχεσθαι
 5 σὺν ταῖς ἐννοίαις ταῖς ἀγαθαῖς, ὡς μονιὸν ἄγριον τὸ φρόνημα
 τῆς σαρκός, ὡς σταφυλὰς διαδόσκεσθαι. Οἷς οὐ πείθεσθαι χρή,
 οὐδὲ ταῖς ἀκαίροις κάμπτεσθαι κολακείαις ἀνθρώπων τε καὶ
 παθῶν, κατοχυροῦν δὲ τὸν φραγμὸν δι' ἐγκρατείας, ἕως παύσων-
 ται οἷ τε θῆρες, τὰ σαρκικὰ πάθη, ὠρύεσθαι, καὶ ὡς πετεινὰ οἷ
 10 μάταιοι λογισμοί, μὴ καταβαίνειν λυμαίνεσθαι τὴν ὡς ἄμπελον
 εὐθηνουμένην ψυχὴν θεωρίας ταῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
 ἡμῶν. Ἀμήν.

τοῦ λάρυγγα, ἐνῶ εἴμαστε τέλειοι, κάνουν κάτι παρόμοιο μὲ ἐκείνουης ποῦ προστάζουν νὰ ξύνομε τὶς πληγές ποῦ ἔχουν ἤδη θεραπευθεῖ, ἢ νὰ ξύνομε τὰ σημεῖα μὲ τὴν ψωρίαση γιὰ τὴν εὐχαρίστηση ποῦ νιώθουμε, ἢ νὰ τρώμε τὶς τροφές ποῦ αὐξάνουν τὸν πυρετό, ἢ νὰ φράζομε τὸ ἀμπέλι μας καὶ νὰ ἐπιτρέπομε νὰ εἰσέλθει μαζί μὲ τὶς ἀγαθές σκέψεις σὰν μοναχικὸ ἀγρίμι τὸ φρόνημα τῆς σάρκας γιὰ νὰ βοσκήσει κατὰ κάποιο τρόπο τὰ σταφύλια. Αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀκοῦμε οὔτε νὰ ὑποχωροῦμε στὶς ἀκαιρες κολακεῖες ἀνθρώπων καὶ παθῶν, ἀλλὰ νὰ κάνομε ἰσχυρότερο τὸ φράχτη μὲ τὴν ἐγκράτεια, ὥσπου νὰ παύσουν καὶ τὰ θηρία, τὰ σαρκικὰ πάθη, νὰ οὐρλιάζουν, καὶ οἱ μάταιοι λογισμοί, σὰν ἀγριοπούλια, νὰ μὴν κατεβαίνουν νὰ λεηλατοῦν τὴν ψυχὴ, ποῦ σὰν ἀμπέλι εἶναι κατάκαρπη ἀπὸ τὶς θεωρίες τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Α΄.

Ἐπιβάλλω Γάϊον τοῦτον εἶναι, ᾧ τὴν τρίτην ἐπιστολὴν ἔγραψεν ὁ θεῖος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τεκμαιρόμενος καὶ ἐκ τῶν ἄλλων, οἷς συγγέγονε μετὰ τῶν Ἀποστόλων ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ. Θεραπευτὰς δὲ ἔφη καλεῖσθαι ἐν τῷ «Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας» κεφαλαίῳ 5 ζ' τοὺς μοναχοὺς, εἰπὼν ἐκεῖ καὶ πῶς καθίστανται μὴ ὄντες κληρικοί, ἀλλὰ ἀνώτεροι τοῦ λαοῦ. Τούτους δὲ ἔοικε θαυμάζειν Φίλων ὁ Ἰουδαῖος ἐν τῷ «Περὶ θεωρητικοῦ» ἢ «Ἰκετῶν» συντάγματι, θεραπευτὰς αὐτοὺς καλῶν, καὶ τὴν δίαιταν αὐτῶν διηγούμενος πρὸ ὀλίγου τοῦ τέ-
10 λους τοῦ βιβλίου τούτου. Ἀνάγνωθι τὰ τοῦ αὐτοῦ Φίλωνος.

«Ἀλλὰ μὴ κατὰ στέρησιν»: Τοῦτο, φησί, μὴ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ὑπολάβῃς, ὅτι, ὥσπερ τὸ σκότος λύεται φωτί, καὶ μάλιστα πολλῶ, ἢ ὥσπερ ἡ ἀγνωσία, ἣτις καὶ αὐτὴ σκότος ἐστὶ, παύεται γνώσεων, καὶ μάλιστα πολλῶν, ἐπιγενομένων, οὕτω καὶ ἡ
15 κατὰ Θεὸν ἀγνωσία ἔοικε τῇ κατὰ ἀμαθίαν ἀγνωσίᾳ, ὡς ἔφημεν ἄλλ' ὅσῳ φωτίζεται τις περὶ Θεοῦ καὶ ὅσῳ τις συνάγει γνῶσιν τῶν ὄντων, τουτέστι τὴν περὶ τῶν νοητῶν καὶ νοερῶν, τοσοῦτῳ μᾶλλον, ἀναβαίνων περὶ τὴν γνῶσιν τὴν περὶ Θεόν,

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

Σ Χ Ο Λ Ι Α

ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'.

Ὑποθέτω ὅτι ὁ Γάιος αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ὁ θεῖος Εὐαγγελιστὴς ἔγραψε τὴν τρίτη Ἐπιστολή του, συμπεραίνοντας καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ὁποίους συναναστράφηκε μαζὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους ὁ θεῖος αὐτὸς ἄνδρας. Θεραπευτὲς εἶπε στὸ ἕκτο κεφάλαιο τοῦ Περί τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας ἔργου του ὅτι ὀνομάζονται οἱ μοναχοί, ὅπου εἶπε καὶ πῶς γίνονται μοναχοί, ἐνῶ δὲν εἶναι κληρικοί, ἀλλ' εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸ λαό. Καὶ αὐτοὺς φαίνεται νὰ θαυμάζει ὁ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος στὸ ἔργο του Περί θεωρητικοῦ ἢ Ἰκετῶν, ὀνομάζοντας αὐτοὺς θεραπευτῆς, καὶ περιγράφοντας τὸν τρόπο ζωῆς των πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Διάβασε τὰ ὅσα γράφει ὁ ἴδιος ὁ Φίλων.

«Ἄλλ' ὄχι κατὰ στέρηση»: Αὐτό, λέγει, νὰ μὴ τὸ ἐκλάβεις σύμφωνα μὲ τίς κοινὲς ἔννοιες, ὅτι δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς τὸ σκοτάδι διαλύεται ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ μάλιστα ἀπὸ πολὺ φῶς, ἢ ὅπως ἡ ἀγνωσία, ἢ ὁποῖα κι αὐτὴ εἶναι σκοτάδι, παύει μὲ τὴν ἀπόκτηση γνώσεων, καὶ μάλιστα πολλῶν γνώσεων, ἔτσι καὶ ἡ ἀγνωσία σχετικὰ μὲ τὸν Θεὸ μοιάζει, ὅπως εἶπαμε, μὲ τὴν ἀγνωσία σχετικὰ μὲ τὴν ἀμάθεια· ἀλλὰ, ὅσο περισσότερο φωτίζεται κάποιος σχετικὰ μὲ τὸν Θεό, καὶ ὅσο περισσότερο ἀποκτᾷ κάποιος γνώση τῶν δημιουργημάτων, δηλαδή τὴ γνώση γιὰ τὰ νοητὰ καὶ νοερά, τόσο περισσότερο, ἀναβαίνοντας ὡς πρὸς τὴ γνώση γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ γνωρί-

1

**ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Α΄.**

γνώσεται τὴν ἀκαταληψίαν, ἥτοι τὴν ἀγνωσίαν τὴν περὶ Θεόν, φῶς εἶναι καὶ γνῶσιν ὑπὲρ πάντα τὰ γνωσθέντα καὶ λοιπὸν σιγῇ τιμᾶ τὴν περὶ Θεὸν ἀφασίαν. Οὐκοῦν οὐ κατὰ στέρησιν γνώσεως λέγεται ἢ περὶ Θεοῦ ἀγνωσία, ἀλλὰ καθ' ὑπεροχὴν καὶ ὑπερ-
5 βολὴν πάσης γνώσεως, ὅτι ἔγνω τις τὸν πᾶσι καὶ ἑαυτῷ ἀγνωστον καὶ ἀκατάληπτον. Ταῦτα καὶ ἐν τῷ «Περὶ μυστικῆς θεολογίας» κεφαλαίῳ α' εἴρηται, καὶ ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» κεφαλαίῳ β'.

«Ἀλλά τι τῶν αὐτοῦ τῶν ὄντων»: Ὅσον τις ἔχει, φησί, τῶν
10 ὄντων τὴν γνῶσιν, καὶ τὸ ὄν φῶς, τουτέστι αὐτὴν τῆς ἀληθείας τὴν νόησιν, τοσοῦτον τὰ περὶ Θεοῦ ὄψεται ἀγνωστα· οὐ γὰρ τῷ φωτὶ ἢ τῇ γνώσει φανεροῦνται, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς ταῦτα ἔχοντας λανθάνει. Καὶ ἢ ἐν τούτοις ἐπίδοσίς τε καὶ αὔξησις, τῷ φωτὶ φημι καὶ τῇ γνώσει, τὸ Θεῖον δεικνύει ἀθέατόν τε καὶ ἀγνωστον
15 ὅτι ὁ Θεὸν θεασάμενος καὶ νοήσας ὃ εἶδεν, αὐτὸν μὲν οὐχ ἐώρακεν, ἀλλὰ τι τῶν αὐτοῦ τῶν ὄντων καὶ γινωσκομένων.

«Αὐτῷ τῷ καθόλου»: Προσεπινοεῖν δεῖ καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ κατὰ τὰ ὄντα καὶ γινωσκόμενα. Τὸ δὲ «μὴ εἶναι» πρόσκειται, ἐπειδὴ τὸ ἐστὶ τῶν κτιστῶν ἐστίν, ὃ δὲ Θεὸς καὶ ὑπὲρ τὸ εἶναι, διότι ἄκτιστος

«Πῶς ὁ πάντων ἐπέκεινα»: Ταῦτα πολλάκις μὲν καὶ ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» διαφόρως εἴρηται, κατ' ἐξαίρετον δὲ αὐτὰ ἠρμήνευσεν ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ κεφαλαίῳ ια', περὶ τὸ τέλος λέγων· Πῶς ὁ πάντων αἴτιος καὶ θεότης καὶ ἀγαθότης, καὶ θεό-
25 τητος ὑποστάτης, καὶ ὑπὲρ ταῦτα. Οὕτω δὲ ἀναγνωστέον· Ἐρωτᾶς πῶς ὁ Θεὸς ὑπὲρ θεότητος ἀρχήν; Εἶτα ἀποκρίνεται· Εἰ νοήσεις, ὅτι θεότης αὐτὸ τὸ ἐκ Θεοῦ δῶρόν ἐστι καθ' ὃ θεούμεθα, οὐ

σει τὴν ἀκαταληψία αὐτοῦ, δηλαδή τὴν ἀγνοσία τῆ σχετικῆ με τὸν Θεό, ὅτι εἶναι φῶς καὶ γνώση πάνω ἀπὸ ὅσα ἔχουν γνωσθεῖ, καὶ στὴ συνέχεια θὰ τιμᾶ με σιωπὴ τὴν ἀδυναμία νὰ μιλᾶ γι' αὐτόν. Ἐπειὰ λοιπὸν ἡ ἀγνοσία σχετικᾶ με τὸν Θεὸ δὲν λέγεται με τὴν ἔννοια τῆς στέρησης, ἀλλὰ με τὴν ἔννοια ὅτι ὑπερέχει καὶ ξεπερνᾶ κάθε γνώση, ὅτι δηλαδή γνώρισε κανεὶς ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἀγνωστος καὶ ἀκατάληπτος σὲ ὅλους καὶ στὸν ἑαυτὸ του. Αὐτὰ ἔχουν λεχθεῖ καὶ στὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ Περι μυστικῆς θεολογίας βιβλίου, καὶ στὸ δεύτερο κεφάλαιο τοῦ Περι θείων ὀνομάτων.

«Ἐὰν κάτι ἀπὸ τὰ δικά του δημιουργήματα»: Ὅσο περισσότερο, λέγει, ἔχει κάποιος τὴ γνώση τῶν ὄντων καὶ τὸ ἀληθινὸ φῶς, δηλαδή αὐτὴν τὴν ἴδια τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, τόσο περισσότερο θὰ δεῖ καὶ θὰ γνωρίσει τὰ ἀγνωστα τοῦ Θεοῦ· γιατί δὲν φανερώνονται αὐτὰ με τὸ φῶς ἢ με τὴ γνώση, ἀλλὰ μᾶλλον διαφεύγουν αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔχουν αὐτά. Καὶ ἡ ἐπίδοση καὶ πρόοδος σ' αὐτά, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὸ φῶς καὶ τὴ γνώση, δείχνει τὸ Θεῖον καὶ ἀθέατο καὶ ἀγνωστο· γιατί ἐκεῖνος ποὺ θεάθηκε τὸν Θεὸ καὶ σκέφθηκε ἐκεῖνο ποὺ εἶδε, τὸν Θεὸ βέβαια τὸν ἴδιο δὲν τὸν εἶδε, ἀλλὰ κάτι ἀπὸ τὰ δικά του ποὺ ὑπάρχουν καὶ γίνονται γνωστά.

«Μὲ τὸ ὅτι δὲν γνωρίζεται καθόλου»: Πρέπει νὰ ἐννοήσομε μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὸ 'αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν καὶ γίνονται γνωστά'. Ἐνῶ τὸ στὴ συνέχεια 'μὴ εἶναι' λέγεται, ἐπειδὴ τὸ 'εἶναι' εἶναι γνωρισμα τῶν κτιστῶν, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι καὶ πάνω ἀπὸ τὸ εἶναι, καθόσον εἶναι ἀκτιστος.

ΣΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'.

«Πῶς αὐτὸς ποὺ εἶναι πέρα καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα»: Αὐτὰ βέβαια πολλές φορὲς ἔχουν λεχθεῖ με διάφορο τρόπο καὶ στὸ Περι θείων ὀνομάτων, ἀλλὰ με ὅπως ἰδιαίτερο τρόπο τὰ ἐρμήνευσε αὐτὰ στὸ τέλος τοῦ δέκατου πρώτου κεφαλαίου τοῦ ἰδίου ἔργου, λέγοντας: Πῶς ὁ αἴτιος ὄλων καὶ θεότης εἶναι καὶ ἀγαθότης, καὶ ὑποστάτης τῆς θεότητος, καὶ πάνω ἀπὸ αὐτά; Πρέπει νὰ ἀναγνωσθεῖ ὡς ἑξῆς: Ἐρωτᾶς πῶς ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς θεότητος; Ἐπειὰ ἀπαντᾷ: Ἐὰν σκεφθεῖς ὅτι θεότης εἶναι αὐτὸ τὸ δῶρο ποὺ

μὴν αὐτὸς ὁ Θεός, ἔχεις τὴν λύσιν· ὁ γὰρ Θεός, αὐτό φημι καὶ ὑπερούσιος οὐσία ὑπὲρ τὴν παρ' αὐτοῦ δωρουμένην καὶ χαριζομένην θεαρχίαν, τουτέστι θέωσίν ἐστι, καὶ τὰ ἐξῆς ὁμοίως. Εἶτα λοιπὸν συλλογίζεται φάσκων, ὅτι, εἰ τὸ ἐκ Θεοῦ δῶρον ἀρχὴ 5 γίνεται τοῦ θεοῦσθαι ἡμᾶς, δῆλον, ὅτι ὁ πάσης αἴτιος καὶ ἀρχὴ ὢν, μᾶλλον δὲ ὑπεράρχιος, οὕτω καὶ τῆς λεγομένης θεότητος, ἢ ὡς θεαρχίας ἐπέκεινά ἐστιν. Ὁ μὲν γὰρ Θεός οὐ κατὰ σχέσιν, ὡς ἡμεῖς, κτᾶται τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ἀσχέτως ἔχει, ἡμεῖς δὲ σχετῶς, τρεπτοὶ γάρ, ἐκεῖνος δὲ ἄτρεπτος

10 «Εἰ θεότητα καὶ ἀγαθότητα»: Οὐκ αὐτήν, φησί, τὴν κατ' οὐσίαν θεότητα καὶ ἀγαθότητα, ὅτι ποτέ ἐστι λέγω, ἀλλὰ τὴν ἀγαθοποιὸν καὶ θεοποιὸν δωρεὰν τοῦ ὄντος Θεοῦ καὶ ἀγαθοῦ· τοῦτο γὰρ ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον φησὶ λέγεσθαι ὑπὲρ θεαρχίαν καὶ ἀγα- 15 θαρχίαν, τὴν οὕτω δηλαδὴ νοουμένην. Σημείωσαι δὲ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ θεότης καὶ ἡ ἀγαθότης οὐκ αὐτουσία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ καὶ τούτων ἐπέκεινα ὁ Θεός μόνος ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» κεφαλαίῳ ια' πλατύτερον εἴρηται.

«Ἀμίμητος καὶ ἄσχετος»: Ὁ κατὰ σχέσιν οὐκ ἔχων τι, ἀλλ' 20 ἐξ ἑαυτοῦ μίμησις καὶ σχέσις αὐτὰ τὰ πράγματα, μετέχοντες δὲ καὶ μιμούμενοι, περὶ οὓς ταῦτα ὁρῶνται. Ἀμίμητον δὲ καὶ ἄσχετον ἔφη τὸ Θεῖον, ὅτι, ὅσω τις πρὸς μίμησιν καὶ σχέσιν Θεοῦ προκόπτει, τοσοῦτον καταλαμβάνει τὸ ἀνέφικτον τῆς μιμήσεως καὶ σχέσεως.

«Ἐξαίφνης ἐστὶ τὸ παρ' ἐλπίδα»: Ἐφίστημι, ὡς ὅτι μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ προφητικὸν τοῦ προφήτου Μαλαχίου ἠρώτησεν ὁ

μᾶς δίνεται ἀπὸ τὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο γινόμεσθε θεοί, ὄχι ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Θεός, θὰ ἔχεις τὴ λύση στὴν ἀπορία σου· γιατί ὁ Θεός, ἐννοῶ καθ'αυτὸν, εἶναι ὑπερούσια οὐσία, καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ δωρούμενη καὶ χαριζόμενη ἀπὸ αὐτὸν θεαρχία, δηλαδή τὴ θέωσή μας, καὶ τὰ ἐπόμενα ὅμοια. Ἔπειτα λοιπὸν συλλογίζεται καὶ λέγει· Ἐὰν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ γίνεται ἀρχὴ τὸ νὰ γίνομε ἐμεῖς θεοί, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶναι αἴτιος κάθε ἀρχῆς, καὶ εἶναι ὁ ἴδιος ἀρχή, ἢ καλύτερα πάνω ἀπὸ τὴν ἀρχή, εἶναι ἔτσι καὶ πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὴ λεγόμενη θεότητα ἢ θεαρχία. Γιατί ὁ Θεός δὲν ἀποκτᾷ τὸ ἀγαθό, ὅπως ἐμεῖς, κατὰ σχέση, ἀλλ' ἔχει αὐτὸ πέρα ἀπὸ κάθε σχέση, ἐνῶ ἐμεῖς τὸ ἔχομε σὲ σχέση μὲ κάτι, γιατί εἴμαστε τρεπτοί, ἐνῶ ἐκεῖνος εἶναι ἀτρεπτος.

«Ἐὰν ὡς θεότητα καὶ ἀγαθότητα»: Δὲν ἐννοῶ, λέγει, αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ὡς πρὸς τὴν οὐσία θεότητα καὶ ἀγαθότητα, αὐτὸ ποὺ τέλος πάντων εἶναι, ἀλλὰ τὴν ἀγαθοποιὸ καὶ θεοποιὸ δωρεὰ αὐτοῦ ποὺ εἶναι ἀληθινὰ Θεός καὶ ἀγαθός· γιατί αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τοῦ νὰ γινόμεσθε ἐμεῖς θεοὶ καὶ ἀγαθοί, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν τρόπον, λέγει, λέγεται ὅτι εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε θεαρχία καὶ ἀγαθαρχία, αὐτὴν δηλαδή ποὺ νοεῖται μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Σημείωσε καὶ ἀπὸ ἐδῶ, ὅτι ἡ θεότητα καὶ ἀγαθότητα δὲν εἶναι αὐτοουσία τοῦ Θεοῦ (αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ οὐσία)· γιατί ἔχει λεχθεῖ ἐκτενέστερα σὲ δέκατο πρῶτο κεφάλαιο τοῦ Περί θείων ὀνομάτων, ὅτι ὁ Θεός μόνος εἶναι καὶ πέρα καὶ πάνω ἀπὸ αὐτά.

«Ὁ ἀμίμητος καὶ ἄσχετος»: Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει κάτι σύμφωνα μὲ σχέση, ἀλλὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα εἶναι μίμηση καὶ σχέση πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιο, τὰ ὁποῖα μετέχουν καὶ μιμοῦνται ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους παρατηροῦνται αὐτά. Εἶπε ὅτι τὸ Θεῖον εἶναι ἀμίμητο καὶ ἄσχετο, ἐπειδὴ, ὅσο περισσότερο κάποιος προχωρεῖ ὡς πρὸς τὴ μίμηση καὶ τὴ σχέση μὲ τὸν Θεό, τόσο περισσότερο ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀδύνατο τῆς μίμησης καὶ τῆς σχέσης πρὸς αὐτόν.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'.

«Τὸ ἀπροσδόκητο σημαίνει ξαφνικά»: Ὑποθέτω ὅτι ἐκεῖνον μᾶλλον τὸν προφητικὸ λόγο τοῦ προφήτη Μαλαχία ἐρώτησε ὁ

Γάιος, τὸ ἔχον· «Καὶ ἐξαίφνης ἤξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ὁ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς ἐπιποθεῖτε». Ἔδοξε δέ μοι τοῦτο ἠρωτηῆσθαι ἐκ τοῦ ἐπαγαγεῖν· «Τοῦτο οἶμαι τὴν θεολογίαν αἰνίττεσθαι». Θαυμασίως ἐνταῦθα θεολογεῖται περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σημείωσαι δὲ πῶς ἐτυμολογεῖ τὸ «ἐξαίφνης»· σημείωσαι καὶ τὸ ἀνθρωπίνως οὐσιωθῆναι Χριστόν.

«Κρύφιος δέ ἐστι»: Τὸ «κρύφιος» πολλάκις ἀντὶ τοῦ Θεοῦ εἶπε, καὶ κρυφιότητα τὴν θεότητα, ὡς ἐν τοῖς ἄνω λόγοις. Τὸ «κρύφιος» οὖν ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ «ὁ Θεός» εἴρηται, ὡς ἀόρατος.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Δ΄.

«Πῶς, φῆς, Ἰησοῦς»: Ἐπερωτᾶς, φησί, πῶς τοῦτο; Σημείωσαι δὲ τὸ «ἐνθάδε, τουτέστιν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ, ἐπεὶ δίχα ταύτης, καὶ ὡς αἴτιος ἀνθρώπων, λέγεται ἄνθρωπος, ὡς ποιητῆς ἀνθρώπων».

«Οὐ γὰρ ὡς αἴτιος ἀνθρώπων»: Τοῦτό φησι καὶ Ἀφρικανὸς ἐν ταῖς Χρονογραφίαις· λέγεται γὰρ ὁμωνύμως ὁ Θεὸς πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐν πᾶσιν ἐστιν. Ἐν δὲ τῇ οἰκονομίᾳ ὡς κατὰ τὴν οὐσίαν ὄλην οὐσιωθείς ἄνθρωπος λέγεται, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τῆς θεότητος τὸ πλήρωμα σωματικῶς». Πᾶσαν δὲ λέξιν τῆς ἐπιστολῆς σημείωσαι· ἔστι γὰρ κατὰ πάσης αἰρέσεως, πρεσβυτέρας τε καὶ νεωτέρας

«Ἡμεῖς δὲ τὸν Ἰησοῦν»: Οὐ διὰ τὸ ἀνθρώπινον, φησί, τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν ἀφορίζομεν, ἤγουν ὑπὲρ ἄνθρωπον λέγομεν, ὡς ξένον τοῦτο κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον τοῦ κοινου τῆς φύσεως ὀριζόμενοι, ἀλλὰ προδήλως κατὰ τὸν τῆς θεότητος λόγον. Ἐπήγαγε γὰρ· Οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος μόνος, ἀλλὰ καὶ Θεός. Εἰ καὶ

Γάϊος, πού λέγει· «Καὶ ξαφνικὰ θὰ ἔρθει στὸ ναό του ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖο ἐσεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, τὸν ὁποῖο ἐσεῖς ποθεῖτε τόσο πολὺ»¹. Σχημάτισα τὴ γνώμη ὅτι ἐρώτησε αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὅτι πρόσθεσε στὴ συνέχεια· «Νομίζω ὅτι αὐτὸ ὑπαινίσσεται ἢ θεολογία»· κατὰ πολὺ θαυμάσιο τρόπο θεολογεῖ ἐδῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό. Σημείωσε καὶ πῶς ἐτυμολογεῖ τὸ ἔξαφνικᾶ', καὶ ἀκόμη σημείωσε, πῶς ἐρμηνεύει τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαβε ἀνθρώπινη οὐσία.

«Εἶναι ὅμως κρυμμένος»: Τὸ «κρυμμένος» τὸ εἶπε πολλές φορές ἀντὶ τοῦ Θεός, καὶ κρυφίότητα ὀνόμασε τὴ θεότητα, ὅπως καὶ στοὺς προηγούμενους λόγους. Τὸ «κρυμμένος» λοιπὸν ἐδῶ ἔχει λεχθεῖ ἀντὶ τοῦ ὁ Θεός', ἐπειδὴ εἶναι ἀόρατος.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'.

«Ἐρωτᾶς, πῶς ὁ Ἰησοῦς»: Ἐρωτᾶς, λέγει, πῶς συμβαίνει αὐτό; Σημείωσε τὸ «ἐδῶ», δηλαδή στὴν οἰκονομία, ἐπειδὴ δίχως αὐτὴν, καὶ σὰν αἷτιος τῶν ἀνθρώπων, λέγεται ἄνθρωπος, ὡς δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων.

«Γιατὶ δὲν λέγεται ἄνθρωπος ὡς αἷτιος τῶν ἀνθρώπων»: Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Ἀφρικανὸς στὶς Χρονογραφίες του· γιατί λέγεται ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ ὅλα ὅσα δημιουργήθηκαν ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ ὑπάρχει μέσα σὲ ὅλα. Στὸ μυστήριον ὅμως τῆς οἰκονομίας λέγεται ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἔλαβε ἐξολοκλήρου τὴν οὐσία (φύση) τοῦ ἀνθρώπου, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ· «Μέσα στὸν ὁποῖο κατοικεῖ σωματικὰ ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος»². Σημείωσε (πρόσεξε) κάθε λέξη τῆς Ἐπιστολῆς· γιατί στρέφεται ἐναντίον κάθε αἰρέσεως, παλαιότερης καὶ νεώτερης.

«Ἐμεῖς ὅμως τὸν Ἰησοῦ»: Δὲν ὀρίζομε, λέγει, ἐμεῖς τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, δηλαδή δὲν λέμε ὅτι εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὀρίζοντας αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τῆς οὐσίας, ὡς ξένο κατὰ τὸν λόγο τῆς οὐσίας ὅλης τῆς φύσεως, ἀλλ' εἶναι φανερό ὅτι τὸν ὀρίζομε ὡς πρὸ τὸν λόγο τῆς θεότητός του. Γιατὶ

1. Μαλαχ. 3, 1.

2. Κολ. 2, 9.

ὄλην οὐσίαν ἀνθρώπου ἀνέλαβε, φησίν, ἀλλ' οὐ διαιροῦμεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς θεότητος· ἐπάγει γάρ· Οὐ γὰρ ἄνθρωπος μόνον. Εἶτα, τοῦτο εἰπὼν, ἐπιφέρει· Οὐδὲ ὑπερούσιος μόνον, καθ' ὃ και ἄνθρωπος.

5 «Ἐπὲρ ἀνθρώπους»: Ἐπὲρ ἀνθρώπους μὲν διὰ τὸ ἐκ παρθένου, κατ' ἀνθρώπους δέ, διὰ τὸν ἐν μήτρα χρόνον, ἢ ὡς τοὺς νόμους τῆς κνήσεως. Ἐκ τῆς ἀνθρώπων δὲ οὐσίας, ὅτι, ὡς αὐτὸς ὁ ἅγιος πατήρ ἔφη, ἐκ τῶν παρθενικῶν αἱμάτων τὸ ἅγιον σῶμα Χριστοῦ.

10 «Ἐπὲρ οὐσίαν οὐσιώθη»: Καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ὑπερουσιότητα ὠνόμασε τὴν θεότητα. Τὸ δὲ ταύτης ὑπερούσιον τὸ ὑπερβάλλον τῆς οὐσίας καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως.

«Καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον»: Ἀνθρώπου μὲν τὸ ἐκ γυναικός, ὑπὲρ ἄνθρωπον δὲ τὸ ἐκ παρθένου. Σημεῖωσαι δέ, ὅτι γήϊνον τὸ σῶμα
15 τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐχὶ οὐράνιον, ὡς τινες ᾤθησαν.

«Δύναμιν ὑπεροχικῆς»: Ἴδου καὶ ἐνταῦθα ὑπεροχικῶς εἶπε πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν κατὰ στέρησιν λαμβανομένων. Εὐθύς δὲ διὰ τῶν ἐπαγομένων ἑαυτὸν ἐφερμηνεύει. Τί δέ ἐστι κατάφασις, εἵπομεν ἄνω ἐν τῷ «Περὶ μυστικῆς θεολογίας», κεφαλαίῳ γ'.
20 Πῶς δὲ ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αἱ καταφάσεις δύναμιν ἔχουσι ὑπερεχούσης ἀποφάσεως, τὰ κατὰ ἀνθρώπους ἐξηγεῖται. Εἰ γὰρ καταφάσκομεν Χριστοῦ, λέγοντες ἄνθρωπον εἶναι, καὶ ἐκ παρθένου μητρὸς κατ' οὐσίαν ἡμῶν, ἀλλὰ κεκρυμμένην ἔχει καὶ ὑπὲρ νοῦν τὴν τῆς ἀποφάσεως δύναμιν. Ἐρεῖ γὰρ
25 ὁ ἀκούων, οὐκ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἐκ παρθένου, ἀλλ' ὑπὲρ ἄνθρωπον, εἰ καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἄνθρωπος. Ἐξηγεῖται δὲ καὶ τοῦτο, φάσκων, ὅτι τὸ λέγειν αὐτὸν ἄνθρωπον καταφατικῶς, τοῦτο δηλοῖ, οὐκ εἶναι ἄνθρωπον ἀποφατικῶς, ἀλλ' ὑπὲρ ἄνθρωπον, δηλονότι διὰ τὰ σημεῖα τὰ γενόμενα παρ' αὐτοῦ.

πρόσθεσε· «Γιατί δὲν εἶναι μόνον ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ Θεός». Ἐὰν καὶ ἔλαβε, λέγει, ὅλη τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δὲν τὸν χωρίζομε ἀπὸ τῆ θεότητα· γιατί προσθέτει· «Γιατί δὲν ἦταν μόνον ἄνθρωπος». Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπε αὐτό, προσθέτει· «Οὔτε ἦταν μόνον ὑπερούσιος, καθόσον ἦταν καὶ ἄνθρωπος».

«Πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους»: Πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ Παρθένο, καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἕξαιτίας τοῦ χρόνου ποῦ ἔμεινε μέσα στὴ μήτρα, ἢ ἐπειδὴ ἀκολούθησε τοὺς νόμους τῆς κυήσεως. Ἀπὸ τὴν οὐσία πάλι τῶν ἀνθρώπων εἶναι, γιατί, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος αὐτὸς πατέρας, τὸ ἅγιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ προῆλθε ἀπὸ τὰ παρθενικά αἶματα.

«Ἐλαβε οὐσία πάνω ἀπὸ οὐσία»: Καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπηση ὀνόμασε τὴ θεότητα ὑπερουσιότητα. Καὶ τὸ ὑπερούσιο αὐτῆς τὸ δείχνει τὸ ὅτι εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ σοφία καὶ δύναμη.

«Καὶ πάνω ἀπὸ ἄνθρωπο»: Εἶναι ἄνθρωπος βέβαια ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ γυναίκα, πάνω ὅμως ἀπὸ ἄνθρωπο, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ Παρθένο. Καὶ σημείωσε, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἦταν γήινο, καὶ ὄχι οὐράνιο, ὅπως νόμισαν κάποιοι.

Δύναμη ποῦ ὑπερέχει»: Νὰ καὶ ἐδῶ εἶπε ἑπιπέχει, πρὸς διάκριση ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ λαμβάνονται κατὰ στέρηση. Καὶ ἀμέσως ἐρμηνεύει τὰ λεγόμενά του μὲ αὐτὰ ποῦ προσθέτει. Τί σημαίνει βέβαια ἑπιπέχει ἑπιπέχει τὸ εἶπαμε παραπάνω στὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ Περί μυστικῆς θεολογίας. Πῶς ὅμως στὴν περίπτωση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ καταφάσεις ἔχουν νόημα ἀπόφασης (ἄρνησης) ὑπεροχικῆς, τὸ ἐξηγοῦν τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν δηλαδὴ χρησιμοποιοῦμε κατάφαση γιὰ τὸν Χριστό, λέγοντας ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ἔχει τὸ νόημα τῆς ἀπόφασης (ἄρνησης) ὡς πρὸς τὴν οὐσία τῆ δικῆ μας ἀπὸ Παρθένο, ἀλλὰ κρυμμένη καὶ πάνω ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ, θὰ πεῖ ἐκεῖνος ποῦ τὸ ἀκούει αὐτό, ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ Παρθένο, ἀλλ' εἶναι πάνω ἀπὸ ἄνθρωπο, ἂν καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα εἶναι ἄνθρωπος. Τὸ ἐξηγεῖ καὶ αὐτό, λέγοντας, ὅτι τὸ νὰ ὀνομάζει αὐτὸν καταφατικὰ ἄνθρωπο, αὐτὸ δηλώνει, ὅτι δὲν εἶναι ἀποφατικὰ (κατ' ἄρνηση) ἄνθρωπος, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ ἄνθρωπο, δηλαδὴ ἕξαιτίας τῶν θαυμάτων ποῦ ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν.

«Οὐ κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα δράσας»: Οὐ κατὰ Θεὸν μὲν δραῖσαι τὰ θεῖα λέγει τὸν Χριστόν, ὅτι μετὰ σαρκὸς καὶ οὐ γυμνῇ τῇ θεότητι· ὅμως δ' οὐν θεῖα· οὔτε τὰ ἀνθρώπινα κατ' ἄνθρωπον· ἐν ἐξουσίᾳ γὰρ θεϊκῇ, ὅτε ἐβούλετο, διδούς καιρὸν τῇ σαρκὶ τὰ 5 ἐαυτῆς ἐναργεῖν· ὅμως δ' οὐν ἀνθρώπινα. Τὸ δὲ «ἀνδρωθέντος» δηλοῖ τὸ «ἐνανθρωπήσαντος». Ἡ δὲ θεανδρική ἐνέργεια σημαίνει θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην. Οὕτω γὰρ ἡμῖν, ἤγουν δι' ἡμᾶς, ἐπὶ γῆς δηλαδή, πεπολιτευμένος, ἔδρασεν, ὡς πρόκειται, τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Σημεῖωσαι δὲ τὴν ὑπερφυῆ καὶ ἄφραστον τοῦ 10 Κυρίου ἔνωσιν, ὅτι οὐ κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα ἔδρασεν (ἦν γὰρ ἄνθρωπος), οὔτε κατὰ ἄνθρωπον τὰ ἀνθρώπινα (ἦν γὰρ καὶ Θεός). Ὅθεν θαυμαστῶς ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ θεολόγος φησί, Κιωνάμενων, ὡσπερ τῶν φύσεων, οὕτω δὴ καὶ τῶν κλήσεων καὶ περιχωρουσῶν εἰς ἀλλήλας τῷ λόγῳ τῆς συμφυΐας. Πῶς δὲ οὐ κατὰ 15 Θεὸν τὰ θεῖα ἔργα πεποίηκε, δηλοῖ τὸ σωματικῶς ποσὶν ἐπὶ θαλάσσης βαδίσαι· Θεοῦ μὲν γὰρ τὸ συμπιλῆσαι ὕδωρ· οὐ Θεοῦ δὲ τὸ σαρκικοῖς ποσὶ περιπατῆσαι. Οὐδὲ θεότητος σὰρξ ποδῶν καὶ ὀστά. Θεοῦ πάλιν παρθένον τὸ κύειν ποιῆσαι, ἀλλ' οὐ θεότητος τὸ διαμεμορφῶσθαι ὄψει καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνθρωπίνοις μέλε-

20 σιν. Οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ αὐτά· οὐ γὰρ κατὰ ἄνθρωπον τὰ ἀνθρώπων ἐποίησεν· ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἦν ἐκ τῆς Παρθένου, ἀλλ' οὐ κατὰ ἄνθρωπον τοῦτο· ποῖος γὰρ ἄνθρωπος ἐκ παρθένου; Πάλιν τὸ ποσὶ βαδίζειν ἀνθρώπου ἐστὶ, τὸ δὲ ἐπὶ ὕδατος οὐκ ἀνθρώπου· ποῖος γὰρ ἄνθρωπος τοῦτο πεποίηκε;

25 «Καινήν τινα»: Μηδεὶς εἰς μωρολογίαν τραπεῖς, λεγέτω ὅτι «θεανδρίτην» τὸν Κύριον Ἰησοῦν φησιν· οὐ γὰρ «θεανδρικήν» εἶπεν ἀπὸ τοῦ ὁ «θεανδρίτης» σχηματίσας, ἀλλὰ «θεανδρικήν» ἐνέργειαν, οἷον Θεοῦ καὶ ἀνδρὸς συμπεπλεγμένην ἐνέργειαν. Ὅθεν καὶ «ἀνδρωθέντα» φησὶ Θεὸν ἀντὶ τοῦ, Θεὸν ἄνδρα γενό-

«Δὲν ἔπραξε κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα»: Δὲν ἔπραξε λέγει ὁ Χριστὸς κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα, γιατί τὰ ἔπραξε μαζί μὲ τὴ σάρκα καὶ ὄχι μὲ τὴ θεότητα μόνο· ἀλλ' ὅμως εἶναι θεῖα· οὔτε τὰ ἀνθρώπινα τὰ ἔπραττε σύμφωνα μὲ ἄνθρωπο, γιατί μὲ ἐξουσία θεϊκῆ, ὅταν ἤθελε, ἔδινε στὴ σάρκα τὴν εὐκαιρία νὰ κάμνει τὰ ὅσα ἀνῆκαν σ' αὐτὴν· ἀλλ' ὅμως ἦταν ἀνθρώπινα. Τὸ «ἐκείνου ποὺ ἀνδρώθηκε», σημαίνει 'ἐκείνου ποὺ ἐνανθρώπησε'. Ἡ θεανδρική πάλι ἐνέργεια σημαίνει θεία καὶ ἀνθρώπινη ἐνέργεια. Γιατί ἔτσι γιὰ μᾶς, δηλαδή γιὰ χάρη μας, ἀφοῦ ἔζησε ἐπάνω στὴ γῆ, ἔπραξε, ὅπως προαναφέρθηκε, τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Προῦσεξε τὴν ὑπερφυσικὴ καὶ ἀνέκφραστη ἔνωση τοῦ Κυρίου, ὅτι δηλαδή δὲν ἔπραξε τὰ θεῖα σύμφωνα μὲ τὸν Θεὸ (γιατί ἦταν καὶ ἄνθρωπος), οὔτε τὰ ἀνθρώπινα κατ' ἄνθρωπον (γιατί ἦταν καὶ Θεός). Γι' αὐτὸ κατὰ τρόπο θαυμαστὸ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ θεολόγος λέγει, ὅτι, ὅπως ἦταν ἀναμιγμένες (ἐνωμένες) οἱ φύσεις τελείως, ἔτσι λοιπὸν γίνονταν καὶ τὰ ὅσα ἀναφέρονται σ' αὐτὲς καὶ ἀλληλοπεριχωροῦνται ἐξαιτίας τῆς τέλειας ἔνωσης. Καὶ πῶς ἔπραττε τὰ θεῖα ὄχι κατὰ Θεόν, τὸ δηλώνει τὸ ὅτι βιάδισε σωματικὰ μὲ τὰ πόδια του πάνω στὴ θάλασσα. Γιατί στὸν Θεὸ ἀνήκει τὸ νὰ συμπυκνώσει τὸ νερό, δὲν ἀνήκει ὅμως στὸν Θεὸ νὰ περπατήσει μὲ σαρκικὰ πόδια. Οὔτε εἶναι γνώρισμα τῆς θεότητας νὰ ἔχει σάρκα μὲ πόδια καὶ ὀστά. Στὸν Θεὸ πάλι ἀνήκει νὰ κάνει παρθένο νὰ κυήσει, ἀλλὰ δὲν ἀνήκει στὸν Θεὸ νὰ λαμβάνει τὴ μορφή τοῦ προσώπου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων μελῶν. Ἔτσι τὰ ἴδια ἐξεταζόμενα καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πλευρά. Γιατί δὲν ἔπραξε τὰ ἀνθρώπινα ὅπως τὰ πράττει ὁ ἄνθρωπος· ἦταν δηλαδή ἄνθρωπος γεννημένος ἀπὸ Παρθένο, ἀλλ' αὐτὸ δὲν συνέβηκε ὅπως συμβαίνει στὸν ἄνθρωπο· γιατί ποιὸς ἄνθρωπος γεννιέται ἀπὸ παρθένο; Ἐπίσης τὸ νὰ βαδίζει μὲ τὰ πόδια ἀνήκει στὸν ἄνθρωπο, τὸ νὰ βαδίζει ὅμως πάνω στὸ νερὸ δὲν εἶναι γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου· γιατί ποιὸς ἄνθρωπος τὸ ἔχει κάνει αὐτό;

«Κάποια καινούργια»: Κανένας, τρεπόμενος σὲ μωρολογία, νὰ μὴ λέγει, ὅτι ὀνομάζει τὸν Κύριο 'θεανδρίτη'. Γιατί δὲν εἶπε «θεανδρική» παράγοντάς τὴν ἀπὸ τὴ λέξη 'θεανδρίτης', ἀλλὰ «θεανδρική ἐνέργεια», δηλαδή ἐνέργεια πλεγμένη καὶ προερχόμενη ἀπὸ Θεὸ καὶ ἄνδρα. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἀνδρώθηκε, ἀντὶ νὰ

μενον. Νῦν δὲ τὴν μικτὴν ἐνέργειαν μόνην «θεανδρικήν» ἐκάλε-
 σεν· ἐνήργησε μὲν γὰρ ὡς Θεὸς μόνον, ὅτε ἀπὸν τὸν τοῦ ἑκατον-
 τάρχου παῖδα ἰάσατο· ὡς ἄνθρωπος δὲ μόνον, εἰ καὶ Θεὸς ἦν, ἐν
 τῷ ἐσθίειν καὶ λυπεῖσθαι. Μικτῶς δὲ ἐνήργησε τὰ θαύματα, τυ-
 5 φλοῖς ὀφθαλμοὺς διὰ χρίσεως δημιουργῶν, καὶ τῆς αἰμορροού-
 σης τῆ ἀφῆ συστέλλων τὴν ρύσιν.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Ε΄.

«Ἐν τούτῳ γίνεταί»: Τὸ εἰρημένον ἐνταῦθα τῷ Πατρὶ λαθέ-
 μοι ἀπὸ ὑποδείγματος τοῦ κατὰ τὸν σωματικὸν ὀφθαλμόν. “Ο-
 10 περ γὰρ ποιεῖ φωτὸς ἀπουσία, ἀνενεργησίαν τῶν ὀπτικῶν δυνά-
 μεων ἐργαζομένη, τοῦτο καὶ ἡ πρὸς ἥλιον ἐν μεσημβρία ἀτενῆς
 ἀπόβλεψις ἀποτελεῖ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Σ΄.

«Δυνατὸν γὰρ καί»: Δύναται, φησί, τὶς ἐν πολλοῖς προφανῆς
 15 ψεῦδος ἐλέγχων, αὐτὸς διαμαρτάνειν τοῦ ἀληθοῦς, ὅπερ ἐν
 (οὐκ) ἔστι· μία γὰρ ἔστιν ἡ ἀλήθεια, κρύφιον δὲ διὰ τὸ μυστικὸν
 τῶν δογμάτων, καὶ πολλῆς ἐρεύνης μετὰ τῆς θείας δεόμενον
 χάριτος οἷον Νεστόριος τὰ Ἀρείου καὶ Ἀπολλιναρίου διασεί-
 20 σεις ἐπέπεσον. Μηδεὶς δὲ ἐκ τούτων παρακρουέσθω, ἀποβάλλε-
 σθαι τὰ κατὰ τῶν ἑτεροδόξων πονήματα τῶν Πατέρων· οὐ γὰρ
 τοῦτο φησι, τὸ μὴ ἐλέγχειν καὶ ἀνατρέπειν τὰς τῶν ἀσεβῶν
 δόξας (ἐπεὶ πῶς αὐτὸς ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» φαίνεται
 τὰ τοῦ Ἐλύμα διασαλεύων;), ἀλλ’ ὅτι οὐ χρὴ κατὰ προηγούμε-

πεῖ ἔγινε Θεὸς ἄνδρας. Τώρα ὁμως ὀνόμασε τὴ μικτὴ ἐνέργεια μόνη θεανδρική· γιατί ἐνήργησε ὡς Θεὸς μόνον ὅταν, ὄντας ἁπῶν, θεράπευσε τὸν δοῦλο τοῦ ἑκατόνταρχου³, καὶ ὡς ἄνθρωπος μόνον, ἂν καὶ ἦταν καὶ Θεός, ὅταν ἔτρωγε καὶ λυποῦνταν. Καὶ μὲ τὰ δύο ἐνήργησε τὰ θαύματα, δίνοντας φῶς στοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν χρεϊοντάς τους μὲ πηλό, καὶ σταματώντας τὴ ροὴ τοῦ αἵματος τῆς αἰμορροῦσης γυναίκα ἀγγίζοντάς την.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'.

«Σ' αὐτὸ φθάνει»: Τὸ λεγόμενον ἐδῶ παρακαλῶ νὰ τὸ ἐκλάβεις ὡς ἀναφερόμενον στὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού συμβαίνει στὸν σωματικὸ ὀφθαλμῶ. Ἐκεῖνο δηλαδὴ πού ἐνεργεῖ ἢ ἀπουσία τοῦ φωτός, καθιστώντας ἀνίκανες τὶς ὀπτικές δυνάμεις πρὸς ἐνέργεια, αὐτὸ προξενεῖ καὶ τὸ κατ' εὐθείαν κοίταγμα πρὸς τὸν ἥλιο κατὰ τὴ μεσημβρινὴ ὥρα.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤ'.

«Γιατὶ εἶναι δυνατόν καί»: Εἶναι δυνατόν, λέγει, κάποιος, ἐλέγχοντας ψεῦδος ὀλοφάνερο, ὃ ἴδιος ν' ἀστοχήσει στὴν ἀλήθεια, ἢ ὅποια (δὲν) εἶναι μία· γιατί ἡ ἀλήθεια εἶναι μία, καὶ εἶναι κρυμμένη ἐξαιτίας τοῦ μυστικοῦ νοήματος τῶν δογμάτων καὶ χρειάζεται πολλὴ ἔρυνα μαζί μὲ τὴ βοήθεια τῆς θείας χάριτος. Γιὰ παράδειγμα ὁ Νεστόριος, προσπαθώντας νὰ κλονίσει τὶς διδασκαλίες τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Ἀπολιναρίου, ἢ ἄλλοι τέτοιοι ἄλλων ὁμοίων μ' αὐτούς, περιέπεσαν σὲ ἄλλες ἀτοπες αἰρέσεις. Κανένας νὰ μὴ ἐξαπατᾶται ἀπὸ αὐτούς καὶ νὰ θέλει ν' ἀπορρίπτει τὰ γραπτὰ ἔργα τῶν Πατέρων ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν· γιατί δὲν λέγει αὐτό, τὸ νὰ μὴ ἐλέγχει καὶ ν' ἀνατρέπει κανεὶς τὶς κακοδοξίες τῶν ἀσεβῶν (γιατὶ ἀλλιῶς πῶς αὐτὸς στὸ Περὶ θείων ὀνομάτων φαίνεται νὰ θέλει ν' ἀνατρέψει τὰ λεγόμενα τοῦ Ἑλύμα;), ἀλλ' ὅτι δὲν πρέπει

νον λόγον εἰς τοῦτο ἐνασχολεῖσθαι, τὸ καθ' ἑτέρων λέγειν, ἀλλὰ διδασκαλικῶς τὸν τῆς ἀληθείας ἐκτίθεσθαι λόγον ἠκριβωμένως, τῇ ἀντιρρήσει δὲ κατὰ περίστασιν τῆς τῶν ἀσεβῶν ἐπαναστάσεως χρησθαι. «Ἄλλως»· Ὅτι οὐ δεῖ τὰς τῶν ἑτέρων δόξας διαβάλλειν, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν κρατύνειν· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ δόξης ἢ θρησκείας οὐκ ἀγαθῆς φαινομένης γράφειν, ἀλλ' ὑπὲρ ἀληθείας Πῶς δὲ τοῦτο φησιν, ἢ ἐξῆς ἐπιστολῇ σαφηνίζει.

«Ἐπὲρ ἀληθείας»: Σημείωσαι δὲ διὰ τί ὑπὲρ ἀληθείας μόνον συγγραπτέον, οὐ μὴν καθ' ἑτέρων.

10

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Ζ΄.

§ 1. «Ὁ ἅγιος» οὗτος Πολύκαρπος Σμύρνης τῆς ἐν Ἀσίᾳ γέγονεν ἐπίσκοπος, ἀκροατῆς γενόμενος τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὡς φησιν Εἰρηναῖος ἐν τῷ τρίτῳ διβλίῳ τῶν «Κατὰ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως», καὶ μαρτυρίῳ δὲ ἐτελειώθη 15 διὰ πυρός. Ἔχει δὲ καὶ ἐπιστολὰς ὁ αὐτὸς θεῖος Πολύκαρπος πρὸς Φιλιππησίους. Περιέχει δὲ ἡ τοῦ μακαρίου Διονυσίου αὐτῆ ἐπιστολῇ πολλὰ θαυμαστά καὶ ξένα ἐπὶ τῇ κατὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἠλιακῇ ἐκλείψει.

«Ἐξελεγχθήσεται»: Κατὰ κοινου τὸ «ἐξελεγχθήσεται»· οὕτω 20 γὰρ καὶ ἡ σύνταξις. «Εἶδωλον» ἀντὶ τοῦ «μίμημα».

§ 2. «Τὸν σοφιστὴν Ἀπολλοφάνη»: Περί Ἀπολλοφάνους τοῦ σοφιστοῦ, ἐταίρου γεγονότος τοῦ μεγάλου Διονυσίου καὶ λαιδοροῦντος αὐτόν, ὡς Χριστιανὸν γενόμενον καὶ καθ' Ἑλλήνων λέγοντα· καὶ γὰρ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία Θεοῦ ἐστιν.

25 «Καὶ οὐ τὴν τῶν πολλῶν»: Τὸ ρητὸν οὕτω συντακτέον· Καὶ οὐ τὴν τῶν πολλῶν ἔγωγε λέγω δόξαν τῶν προσύλως καὶ ἐμπαθῶς ἐναπομενόντων τοῖς τῶν ποιητῶν λόγοις ἢ πάθεσι'.

κάνεις κατὰ προτεραιότητα νὰ ἀσχολεῖτε μ' αὐτό, τὸ ν' ἀντικρούει τὰ λεγόμενα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ ἐκθέτει κατὰ τὸν τρόπο τοῦ διδασκάλου μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας, καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἀντίρρηση στὴν περίπτωση τῆς ἐξέγερσης τῶν ἀσεβῶν. Καὶ ἄλλιῶς· Ὅτι δὲν πρέπει νὰ κατηγορεῖ κανεὶς τὶς γνώμες τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ ἰσχυροποιεῖ τὴ δική του· οὔτε νὰ γράφει ἐναντίον διδασκαλίας ἢ θρησκείας πού δὲν φαίνεται ὀρθή, ἀλλὰ νὰ γράφει ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας. Πῶς βέβαια τὸ ἐννοεῖ αὐτό, τὸ σαφηνίζει ἡ ἐπόμενη Ἐπιστολή.

«Πρὸς ὑπεράσπιση τῆς ἀλήθειας»: Προῦσεξε, γιατί πρέπει νὰ γράφει κανεὶς μόνο πρὸς ὑποστήριξη τῆς ἀλήθειας, καὶ ὄχι ἐναντίον ἄλλων.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'.

§ 1. «Ὁ ἅγιος αὐτὸς Πολύκαρπος ἐγένε ἐπίσκοπος τῆς Σμύρνης τῆς Ἀσίας, ἀφοῦ εἶκουσε τὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Εὐαγγελιστῆ, ὅπως λέγει ὁ Εἰρηναῖος στὸ τρίτο ἀπὸ τὰ βιβλία του Κατὰ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, καὶ ἐτελείωσε τὴ ζωὴ του μὲ μαρτυρικὸ θάνατο, ριφθεὶς στὴ φωτιά. Ὁ ἴδιος ὁ θεῖος Πολύκαρπος ἔγραψε καὶ Ἐπιστολὲς πρὸς τοὺς Φιλιππησίους. Ἡ Ἐπιστολὴ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Διονυσίου περιέχει πολλὰ ἀξιοθαύμαστα καὶ παράξενα γιὰ τὴν ἐκλειψη τοῦ ἡλίου πού συνέβηκε κατὰ τὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ.

«Θὰ ἐξελεγχθεῖ»: Τὸ «θὰ ἐξελεγχθεῖ» λέγεται καὶ γιὰ τοὺς δύο· γιατί αὐτὸ δείχνει καὶ ἡ συντακτικὴ πλοκὴ. «Εἶδωλο» λέγεται ἀντὶ τοῦ ἴμμημα'.

§ 2. «Τὸν σοφιστὴ Ἀπολλοφάνη»: Γιὰ τὸν σοφιστὴ Ἀπολλοφάνη, πού ὑπῆρξε σύντροφος τοῦ μεγάλου Διονυσίου καὶ τὸν χλευάζει ἐπειδὴ ἐγένε Χριστιανὸς καὶ μιλοῦσε ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων· γιατί καὶ ἡ ἀνθρώπινη σοφία προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό.

«Καὶ ὄχι τὴ γνώμη τῶν πολλῶν»: Τὸ ἐδάφιο πρέπει νὰ συνταχθεῖ ὡς ἐξῆς· Καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνω βέβαια ἐγὼ τὴ γνώμη τῶν πολλῶν πού εἶναι προσκολλημένοι μὲ διάθεση ὑλικὴ καὶ ἐμπάθεια στὰ λόγια ἢ τὰ πάθη τῶν ποιητῶν'.

«Τῆ γὰρ τῶν ὄντων γνώσει»: Τῶν ὄντων γνώσιν ἐκάλεσε, τὸ ἐπιτετηρημένον τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων, καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ἄλλων τῆς κτίσεως μερῶν, κατὰ τὸν ἕνα τὸν τῆς σοφίας ὄρον τὸν λέγοντα, γνῶναι τὰ ὄντα ἢ ὄντα ἐστί. Τοῦ δὲ Ἀποστόλου ἢ
 5 φωνή, τῷ εἰπεῖν ἐν τῇ α΄ πρὸς Κορινθίους: «Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν»· τουτέστι τῆς ἐμφαινομένης τῷ ἑναρμονίῳ καὶ τεταγμένῳ τῆς κτίσεως, τοῦτο συνῆκε. Σημείωσαι οὖν, ὅτι ἢ τῶν ὄντων γνώσις φιλοσοφία λέγεται, καὶ τίνα καλεῖ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ α΄ πρὸς
 10 Κορινθίους σοφίαν Θεοῦ. [Εἶπε γὰρ ἐν ἀρχῇ τὸν σκοπόν, δι' ὃν οὔτε καθ' Ἑλλήνων, οὔτε καθ' ἑτέρων συνέγραψεν].

«Ἔδει συνιδεῖν τὸν Ἀπολλοφάνη»: Ἀπὸ τῶν παρ' Ἑλλησιν ὁμολογουμένων τὴν διάταξιν τοῦ πάντων αἰτίου Θεοῦ παρατίθεται, φήσας, ἐκ τούτου ἄξιον ἐπιγνῶναι τὸν πάντων ὄροθέτην
 15 Θεόν, ἐκ τοῦ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην τοὺς διατεταγμένους τῆς ἡμέρας ἔχειν ὄρους, καὶ τῷ παντὶ τοῦ οὐρανοῦ κύκλῳ συμπεριθέειν, τουτέστιν ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμᾶς. Εἴτε μὴ συμπεριφέροιντο τῷ περιέχοντι αὐτοὺς οὐρανῷ, τοῦ μὲν οὐρανοῦ καὶ τῆς ἀπλανοῦς τῶν ἀκινήτων ἀστέρων σφαίρας, ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς
 20 δυσμᾶς κυκλικῶς στρεφομένων, αὐτῶν δὲ ἡλίου καὶ σελήνης τὴν ἐναντίαν τῷ παντὶ τρεχόντων ἐκ δυσμῶν εἰς ἀνατολάς καὶ οὕτω μάλιστα γνωρίζεσθαι καὶ θαυμάζεσθαι δίκαιος ὁ τοῦ παντός δημιουργὸς καὶ διατάκτης Θεός. Ταῦτα ἠρμηνεύσαμεν κατὰ Ἀπολλοφάνην τὸν λέγοντα, μὴ σὺν τῷ ἡλίῳ καὶ τὸν οὐρανὸν ἐ-
 25 στάναι τότε, ἐπεὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης προγραφῇ τὸ ἀκριδὲς προειρήκαμεν. [Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων διατάξεως ἐστῶσης βουλή Θεοῦ, καὶ μὴ μετακινουμένης αὐθις, ὅταν ἐθέλη, ὡς ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ Ἰεζεκιήλ].

«Ὅταν ἥλιος ὑπ' αὐτοῦ»: Τὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἐν τοῦ-

«Γιατί με τή γνώση τῶν δημιουργημάτων»: «Γνώση τῶν δημιουργημάτων» κάλεσε τήν παρατήρηση τῆς κίνησης τῶν οὐράνιων σωμάτων καί τή θεωρία τῶν ἄλλων μερῶν τῆς κτίσης, σύμφωνα με τόν ἕνα ὄρισμό τῆς φιλοσοφίας πού λέγει, 'ν' ἀποκτήσεις γνώση τῶν ὄντων ἔτσι ὅπως εἶναι ὄντα'. Αὐτό ἐννοοῦσε καί ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου, πού διατυπώνεται στήν Α' Πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολή, «Ἐπειδὴ ἀπὸ τῆ σοφία τοῦ Θεοῦ ὁ κόσμος δὲν γνώρισε με τῆ σοφία του τὸν Θεό»⁴, δηλαδή με τῆ σοφία πού φανερώνεται ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴ λειτουργία καί τάξη τῆς κτίσης. Σημείωσε λοιπόν, ὅτι ἡ γνώση τῶν ὄντων λέγεται φιλοσοφία, καί ποιά ὀνομάζει «σοφία τοῦ Θεοῦ» ὁ Ἀπόστολος στήν Α' Πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολή. [Γιατί εἶπε στήν ἀρχὴ τὸ λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἔγραψε οὔτε ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, οὔτε ἐναντίον ἄλλων].

«Ἐπρεπε ὁ Ἀπολλοφάνης νὰ γνωρίσει»: Ἀπὸ τὰ ὁμολογούμενα ἕκ μέρους τῶν Ἑλλήνων παραθέτει τὴ διάταξη τοῦ Θεοῦ πού εἶναι αἴτιος τῶν πάντων, λέγοντας ὅτι ἀπὸ αὐτὸ ἔπρεπε ν' γνωρίσουμε τὸν Θεό, πού βάζει τάξη σὲ ὅλα, ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη ἀκολουθοῦν τὰ καθορισμένα ὄρια τῆς ἡμέρας καί διατρέχουν ὀλόκληρη τὴν κυκλικὴ τροχιὰ τοῦ οὐρανοῦ, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ πρὸς τὴ δύση. Καί ἐὰν ἡ πορεία τους δὲν ἦταν σύμφωνη με τὴν πορεία τοῦ οὐρανοῦ πού περιέχει αὐτούς, κατὰ τὴν ὁποία ὁ οὐρανὸς καί ἡ ἀπλανὴς σφαῖρα τῶν ἀκινήτων ἀστέρων στρέφονται κυκλικὰ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ πρὸς τὴ δύση, καί συνέβαινε ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη νὰ τρέχουν τὸν ἀντίθετο δρόμο πρὸς ὅλα, ἀπὸ τὴ δύση δηλαδή πρὸς τὴν ἀνατολή, καί ἔτσι ἔπρεπε κατ' ἐξοχὴ νὰ γνωρίζεται καί νὰ θαυμάζεται ὁ Θεὸς πού δημιούργησε καί ἔβαλε τὴν τάξη σὲ ὅλα. Αὐτὰ τὰ σχόλιά μας εἶναι σύμφωνα με τὸν Ἀπολλοφάνη πού λέγει, ὅτι τότε δὲν σταμάτησε μαζί με τὸν ἥλιο καί ὁ οὐρανός, γιατί σ' ἐκεῖνα πού γράψαμε πρὶν ἀπὸ αὐτὰ προαναφέραμε πῶς ἀκριδῶς ἔχει τὸ πράγμα. [Γιὰ τὴ διάταξη τῶν ἀστεριῶν πού σταμάτησε τὴν κίνησή της με ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καί δὲν μετακινοῦνταν τότε αὐτὴ ἐπειδὴ τὸ θέλησε αὐτός, ὅπως στήν περίπτωσι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καί τοῦ Ἰεζεκιήλ].

«Ὅταν ὁ ἥλιος ἀπὸ αὐτόν»: Παραθέτει ἐδῶ τὰ σχετικὰ με τὸν

4. Α' Κορ. 1, 21.

τοῖς παρατίθεται, καὶ ἀναμιμνήσκει τὸν ἅγιον Πολύκαρπον τῆς ἱστορίας ταύτης, ἵνα ταύτην ἀντιθῆ τῷ Ἀπολλοφάνει. Φησὶν οὖν· Εἰπέ αὐτῷ· Μάθε πῶς ὁ Θεὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην κατὰ διάμετρον ὄντας τότε ἀντικρὺ ἀλλήλων, δυομένου ἤδη τοῦ
 5 ἡλίου, ἔστησεν ἐπὶ τόπου τοὺς φωστήρας, στάσιν τινὰ κατὰ δύναμιν τινὰ ἄφατον τοῦ αἰτίου αὐτῶν Θεοῦ. Καὶ ἔστη τὸ πᾶν ἀκίνητον μετὰ τῶν δύο φωστήρων· οὔτε γὰρ οὐρανός, οὔτε οἱ λοιποὶ ἀστέρες περιεπόλουν, ἀλλὰ συνειστήκεισαν τοῖς δυοσι
 10 φωστήρσιν ἀκίνητοι. Καὶ οὔτε ἐπὶ ὀλίγον ὁ δρόμος τοῦ παντός καὶ ἡ κίνησις ἔστη μόνον, ἀλλ' ἐφ' ἡμέραν ολόκληρον, ὡς γενέσθαι ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἡμέραν διπλῆν κδ' ὥρῶν, ὡς σαφῶς τοῦτό φησιν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σειραχ ἐν τῷ ὕμνῳ τῶν Πατέρων. Εἶτα ἐπάγει· Εἰ δὲ εἴποι Ἀπολλοφάνης, Ἀδύνατον, οὐ γὰρ ἔστη μετὰ τῶν δύο φωστήρων οὐρανός καὶ οἱ λοιποὶ ἀστέρες, ἀλλ'
 15 ἐκεῖνοι μὲν ἐκινουῦντο, οὗτος δὲ ἴστατο, ἀπόκριναι αὐτῷ ὅτι, Μάλιστα τοῦτο χρή σε ἐπιστρέψαι πρὸς τὴν ἀληθῆ Θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν, καὶ τοῦ κινουῦντος μὲν τὸν περιέχοντα τοὺς φωστήρας οὐρανόν, ἰσάντος δὲ ἀκινήτους τοὺς περιεχομένους φωστήρας. Τοῦτο γὰρ μείζονός ἐστι δυνάμεως, τό, κινουμένου
 20 οὐρανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων, στήναι ἥλιον καὶ σελήνην ἀκινήτους, καὶ μὴ τὴν αὐτὴν φορὰν συγκινηθῆναι τῷ παντί, μεθ' οὗ αἰεὶ συμπεριήγοντο.

«Ἐπερφυεστάτην ἅμα τῷ παντί»: Λέγει μὲν, ὡς ὁμοῦ τῷ πόλῳ ἀκινήτῳ μείναντι (τοῦτο γὰρ ὠνόμασε τὸ πᾶν) ἢ τοῦ ἡλίου
 25 καὶ τῆς σελήνης ἐγένετο στάσις. Μᾶλλον δέ, φησί, πολλῶ θαυμασιώτερον, εἴπερ ὁ μὲν πόλος περιήγετο (τοῦτον γὰρ ἐδήλωσεν, εἰπὼν «τῶν ὄλων, καὶ κρειττόνων, καὶ περιεχόντων»), ἥλιος δὲ καὶ σελήνη (τὰ γὰρ «περιεχόμενα» ταῦτα) οὐ συμπεριήγετο τῷ περιέχοντι

30 «Κατὰ συνέχειαν σχεδὸν τριπλασιάζεται»: Τὸ «σχεδὸν»

Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ ὑπενθυμίζει στὸν ἅγιο Πολύκαρπο τὴν ἱστορία αὐτή, γιὰ νὰ τὴν ἀντιτάξει στὸν Ἀπολλοφάνη. Λέγει λοιπόν· Νὰ τοῦ πεῖς· Μάθε πῶς ὁ Θεὸς τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, ποὺ ἦταν τότε ἀναμεταξύ τους σὲ διαμετρικὰ ἀντίθετη θέση, ἐνῶ τὴ στιγμή ἐκείνη ἔδουε ὁ ἥλιος, σταμάτησε τοὺς φωστῆρες στὴ θέση ποὺ βρίσκονταν, σὲ μιὰ στάση ποὺ ὀφειλόταν σὲ κάποια ἀπερίγραπτη δύναμη τοῦ αἰτίου αὐτῶν Θεοῦ. Καὶ στάθηκε τὸ πᾶν ἀκίνητο μαζί μὲ τοὺς δύο φωστῆρες· γιατί οὔτε ὁ οὐρανός, οὔτε οἱ λοιποὶ ἀστῆρες κινουῦνταν, ἀλλὰ σταμάτησαν ἀκίνητοι μαζί μὲ τοὺς δύο φωστῆρες. Καὶ δὲν σταμάτησε ἡ τροχιά καὶ ἡ κίνηση ὅλων τῶν οὐράνιων σωμάτων γιὰ λίγο μόνο, ἀλλὰ μιὰ ὁλόκληρη ἡμέρα, ὥστε νὰ συμβεῖ στὶς ἡμέρες τοῦ Ἰησοῦ Ναυῆ ἡ ἡμέρα νὰ εἶναι διπλῆ εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν, ὅπως πολὺ ξεκάθαρα τὸ λέγει αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Σειράχ στὸν ὕμνο τῶν Πατέρων. Ἐπειτα προσθέτει· Ἐὰν ὁμως θελήσει νὰ πεῖ ὁ Ἀπολλοφάνης, εἶναι ἀδύνατο, γιατί δὲν σταμάτησε τὴν κίνησή του ὁ οὐρανός καὶ οἱ λοιποὶ ἀστέρες μαζί μὲ τοὺς δύο φωστῆρες, ἀλλ' αὐτοὶ βέβαια κινουῦνταν, καὶ μόνο αὐτὸς (ὁ ἥλιος ἦταν σταματημένος, ἀποκρίσου καὶ πὲς σ' αὐτόν· Αὐτὸ πρόπαντων πρέπει νὰ σὲ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ τὴ γνώση αὐτοῦ, καὶ τὸ ὅτι αὐτὸς εἶχε σὲ κίνηση τὸν οὐρανὸ ποὺ περιέχει τοὺς φωστῆρες, καὶ κρατοῦσε σὲ ἀκίνησία τοὺς φωστῆρες ποὺ αὐτὸς περιέχει. Γιατί αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγαλύτερης δύναμης, τὸ ὅτι, ἐνῶ κινουῦνταν ὁ οὐρανός καὶ οἱ λοιποὶ ἀστέρες, κρατήθηκαν ἀκίνητοι ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, καὶ δὲν κινήθηκαν μὲ τὴν ἴδια φορὰ ποὺ κινουῦνταν τὸ σύμπαν, μαζί μὲ τὸ ὅποιο κινουῦνταν αὐτοὶ πάντοτε.

«Μὲ μιὰ ἀξιοθαύμαστη (δύναμη καὶ στάση) μαζί μὲ ὅλα συγχρόνως»: Λέγει βέβαια ὅτι συγχρόνως μὲ τὴν ἀκίνησία τοῦ οὐρανοῦ (γιατί αὐτὸ ὀνόμασε 'τὸ πᾶν') συνέβηκε καὶ ἡ ἀκίνησία τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Μᾶλλον ὁμως, λέγει, αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ ἀξιοθαύμαστο, ἀφοῦ ὁ οὐρανός κινουῦνταν (γιατί αὐτὸν τὸν δήλωσε λέγοντας, «ἐνῶ ὅλες, καὶ οἱ ἀνώτερες σφαῖρες, ποὺ περιέχουν τὶς ἄλλες»), ἐνῶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη (γιατί αὐτὰ εἶναι τὰ «περιεχόμενα») δὲν κινουῦνταν μὲ ἐκεῖνα ποὺ τὰ περιεῖχαν.

«Καὶ κατὰ συνέχεια μιὰ μέρα σχεδὸν τριπλασιάζεται»: Τὸ

προσέθηκεν, ἐπειδὴ τριπλῆ κατὰ τὸ πλήρες οὐκ ἐγένετο ἡμέρα
ἐκείνη (λβ' γὰρ ὥρῶν γέγονε)· τὸ ἀπὸ ἀνατολῆς μέχρι τοῦ τόπου
ἐν ᾧ ἦν, ὅτι τὸ σημεῖον ἐδόθη, καὶ δέκα ἐκεῖθεν ἐπὶ ἀνατολάς,
καὶ δώδεκα μέχρι τῆς τελευταίας δύσεως. Τῷ αὐτῷ δὲ σχήματι
5 τοῦ λόγου καὶ ἐνταῦθα ἐχρήσατο, ὅτι ἢ ὁ πόλος αὐτὸς σὺν τῷ ἡ-
λίῳ ἐν τῷ τῶν κδ' ὥρῶν διαστήματι τὴν ὑπερφυῆ ἐκείνην ἀντιπε-
ριαγωγὴν ἐποιήσατο, ἢ ὁ μόνος ὁ ἥλιος

«Ἡ τὸ πᾶν τοσοῦτου χρόνου»: Τὸ ρητὸν οὕτω σύνθετες καθ'
ὑπέρβασιν ὄν· Ἡ τὸ πᾶν ἐπαναστρέφει τὰς ἐναντίας ταύτας φο-
10 ράς, τοσοῦτον διάστημα χρόνου ἀναποδίξον ταῖς ὑπὲρ λόγον
ταύταις περιδιδήσει. Ταῦτα δὲ καὶ ἐν τῇ δ' τῶν «Βασιλειῶν δη-
λοῦται, καὶ μάλιστα ἐν τῇ κατὰ Σύμμαχον ἐκδόσει, καὶ ἐν τῇ θ'
τῶν «Παραλειπομένων».

«Ἡ ὁ ἥλιος ἐν ἰδίῳ δρόμῳ»: Ἡ τοῦ ἡλίου ἐνιαύσιος κίνησις
15 πέντε ποιεῖται τροπὰς, ἀνάβασιν βορείαν, τουτέστιν ἀπὸ ἰσημε-
ρινῆς ἐν τῷ ἔαρι εἰς τὸν θερινὸν τροπικόν, καὶ κατάβασιν βορει-
αν ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἰσημερινὸν τῷ μετοπῶρῳ, καὶ κατάβασιν
νοτίαν ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ ἐπὶ τὸν χειμερινὸν τροπικόν, καὶ ἀπ'
αὐτοῦ πάλιν ἀνάβασιν νοτίαν ἐπὶ τὸν ἰσημερινόν, καὶ πέμπτην
20 τὴν ἐναντίαν τῷ παντί. Εἰπὼν οὖν αὐτοῦ τὴν πεντάτροπον κίνη-
σιν, διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἄρθρου, καὶ τοῦ προσθεῖναι αὐτοῦ,
τὴν γνώριμον καὶ συνήθη ὑπέφηνε. Τὸ δὲ ἐν τούτοις λεγόμενον
ὑπὸ τοῦ Πατρὸς νοήσωμεν οὕτως· Ὑποθώμεθα τὸν ἥλιον εἶναι
κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῇ ὥρᾳ τῆς ἀνατολῆς ἐν πρώτῃ μοίρᾳ
25 τοῦ Κριοῦ πλήρει, μὴ ἐχούση λεπτά· εἰς τὴν αὐτὴν οὖν μοῖραν
αὐτὸν ἐπανελθεῖν οὐκ ἦν, μὴ τελέσαντα τὴν προταγεῖσαν τὴν
πεντάτροπον κίνησιν, ἢ ὡς δι' ἡμερῶν τξέ, καὶ τεταρτημορίου.
Ἐν ταῖς ι' οὖν ὥραις ταῖς ἀπὸ ιθ' ἐν ᾗ ἦν, μέχρι τοῦ τόπου ἐν ᾧ
τὴν ἀνατολὴν αὐτοῦ ἐποιήσατο, τουτέστι τῆς πρώτης μοίρας
30 τοῦ Κριοῦ, ἀναποδίσας ἐν αὐτῇ, τὰ τῆς πεντατρόπου κινήσεως,
ἤγουν τῆς ἐνιαυσιαίου περιόδου, ἐπλήρωσε· καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ι'

«σχεδόν» τὸ πρόσθεσε, ἐπειδὴ ἐκείνη ἡ μέρα δὲν ἔγινε τριπλῆ ἔξολοκλήρου (γιατὶ διήρκησε τριάντα δύο ὥρες)· τὸ διάστημα δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ μέχρι τὴ θέση πού βρισκόταν τότε, ὅταν ἔγινε τὸ θαῦμα, ἦταν δέκα ὥρες, καὶ δέκα ὥρες ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη μέχρι τὴν ἀνατολή, καὶ δώδεκα μέχρι τὴν τελευταία δύση. Τὸ ἴδιο σχῆμα τοῦ λόγου χρησιμοποίησε καὶ ἐδῶ, ὅτι δηλαδὴ ἢ ὁ οὐρανὸς ὁ ἴδιος μαζὶ μὲ τὸν ἥλιο κατὰ τὸ διάστημα τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν τέθηκε στὴ θαυμαστὴ ἐκείνη ἀκίνησις, ἢ μόνον ὁ ἥλιος.

«Ἡ τὸ σύμπαν ἐπὶ τόσο χρόνο»: Ἡ σύνταξις τῶν λεγομένων ἐδῶ πρέπει νὰ γίνῃ μὲ ὑπερβατὸ σχῆμα ὡς ἐξῆς· Ἡ τὸ σύμπαν ἐπαναστρέφει μὲ τὶς ἀντίθετες αὐτὲς φορές, ὀπισθοδρομώντας ἐπὶ τόσο διάστημα χρόνου μὲ τὶς πᾶνω ἀπὸ κάθε λόγο αὐτὲς περιφορὲς. Αὐτὰ ἀναφέρονται καὶ στὴ Δ' Βασιλειῶν, καὶ μάλιστα στὴν ἔκδοσιν αὐτῆς ἀπὸ τὸν Σύμμαχο, καθὼς καὶ στὴ Β' Παρα-λειπομένων.

«Ἡ ὁ ἥλιος στὸ δικό του δρόμο»: Ἡ ἐτήσια κίνησις τοῦ ἡλίου πραγματοποιεῖ πέντε τροπῆς· ἀνάβασις βορεία, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸ τροπικὸ κατὰ τὴν ἀνοιξὴ πρὸς τὸν θερινὸ τροπικὸ· κατάβασις βορεία, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν θερινὸ τροπικὸ πρὸς τὸν ἰσημερινὸ κατὰ τὸ φθινόπωρον· κατάβασις νοτία, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸ τροπικὸ πρὸς τὸν χειμερινὸ τροπικὸ· ἀπὸ αὐτὸν πάλιν ἀνάβασις νοτία πρὸς τὸν ἰσημερινὸ, καὶ πέμπτη τὴν ἀντίθετη ὡς πρὸς ὅλα. Ἀφοῦ μίλησε λοιπὸν γιὰ τὴν πεντάτροπὴ κίνησιν αὐτοῦ, προσθέτοντας τὸ ἄρθρον καθὼς καὶ τὸ «αὐτοῦ», δήλωσε τὴ γνωστὴ καὶ συνηθισμένη κίνησιν αὐτοῦ. Αὐτὸ πού θέλει νὰ πεῖ μ' αὐτὰ ὁ Πατέρας αὐτὸς πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμε ὡς ἐξῆς· Ἄς ὑποθέσωμε ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος βρισκόταν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνατολῆς στὴν πρώτη πλήρη μοῖρα τοῦ Κριοῦ, χωρὶς νὰ ἔχει λεπτά· τὸ νὰ ἐπανέλθῃ λοιπὸν αὐτὸς στὴν ἴδια μοῖραν δὲν ἦταν δυνατόν χωρὶς νὰ εἶχε ἐκτελέσει τὴν πενταπλῆ κίνησιν πού προαναφέραμε, δηλαδὴ σὲ 365 μέρες καὶ ἓνα τεταρτημόριον (ἕξι ὥρες). Στὴ διάρκειαν λοιπὸν τῶν δέκα ὡρῶν πού πέρασαν ἀπὸ τὴ δωδεκάτη στὴ ὁποία βρισκόταν τότε, μέχρι τὴ θέσιν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ ἀνατολή του, δηλαδὴ τὴν πρώτην μοῖραν τοῦ Κριοῦ, ἐπανερχόμενος σ' αὐτήν, συμπλήρωσε τὰ διαστήματα τῆς πεντάτροπης κίνησις, δηλαδὴ τῆς ἐτήσιας περιόδου· καὶ κατὰ τὶς ἄλλες δέκα

ταῖς μετὰ τὸν ἀναποδισμόν κατὰ τὸν τόπον γενόμενος ἐν ᾧ ἦν τῆ μιᾶ καὶ ἡμισεία μοῖρα τοῦ Κριοῦ, ὁμοίως τὰ τῆς αὐτῆς πεντατρόπου κινήσεως ἐπλήρωσε κατὰ ἀνάλυσιν, ὅπερ ἀναλυτικῶς ἐκάλεσεν· οὐκ ἦν γὰρ αὐτὸν πάλιν ἐν τῆ μιᾶ καὶ ἡμισεία μοῖρα ταύτη τοῦ Κριοῦ γενέσθαι, ἅπαξ ἀποστάντα ἀπ' αὐτῆς, μὴ διὰ τῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμερῶν, ὡς εἴρηται.

«Ἐμφέρεται φήμαις»: Ἀντὶ τοῦ ἱστορίας.

«Μίθρου τελοῦσι»: Μίθραν τὸν ἥλιον Πέρσαι καλοῦσι. Τὸ παρέκταμα οὖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης διὰ τοῦ τριπλασίου ἐσήμανε. 10 Σημεῖωσαι δὲ πρὸς τούτῳ καὶ περὶ τοῦ ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἕως ὥρας θ' γενομένου σκοτόυς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Κυρίου σταυρώσεως, τί λέγει ὁ πατήρ.

«Κατὰ τὴν Ἑλιούπολιν»: Τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλιούπολιν ἴσως φησὶν· ἔτι γὰρ ἀνεγίνωσκον ἐκεῖ ἅμα.

15 «Παραδόξως»: Φασὶ γὰρ, μὴ ἐτέρως γίνεσθαι τὴν ἔκλειψιν, εἰ μὴ συννεπέσοι ἢ σελήνη τῷ ἡλίῳ.

«Αὐθὶς τε αὐτήν»: Σημεῖωσαι ἐντεῦθεν τὴν λύσιν τοῦ παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Λουκᾶ ἀπορήματος. Οὐδεὶς δὲ τὸ ξένον τοῦ τρόπου καὶ τοῦ θαύματος διηγῆσατο, εἰ μὴ ὁ μόνος οὗτος. Τοῦ γὰρ 20 θείου Λουκᾶ εἰπόντος, «ἀπὸ 5 ὥρας σκοτός ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου γενέσθαι, τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος», παρὰ πᾶσιν ἀμφεβάλλετο, πῶς ἔκλειψιν ἐκάλεσε ταύτην, τῆς σελήνης τεσσαρεσκαίδεκαταίας οὔσης, οὐ μὴν συνόδου οὔσης ἡλίου καὶ σελήνης. Οἱ γὰρ ἐξηγηταὶ σχεδὸν πάντες, μεταγενέστεροι πολλῶ τῶν χρόνων 25 τούτων ὄντες, ὑπέλαβον τὸν ἥλιον αὐτὸν ἀποβαλεῖν τὰς ἀκτῖνας τὰς τρεῖς ὥρας ἕως τῆς ἐνάτης. Ἐνταῦθα μέντοι καὶ ὁ ξένος τρόπος εἴρηται τῆς ἐκλείψεως. Φησὶν οὖν ὅτι ἀπ' ἀνατολῶν τεσσαρεσκαίδεκαταία οὔσα (οὐ γὰρ ἦν συνόδου καιρός), ἔφθασεν ὥραν 5 τὸν ἥλιον, καὶ ἐμπεσοῦσα εἰς αὐτὸν ὑπέδραμεν, αὐτὸν 30 εἰσβάλλουσα εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου μέρος

ὥρες μετὰ τὴν ἐπιστροφή ἐπανερχόμενος στή θέση στήν ὁποία ἦταν ὅταν ἔγινε τὸ θαῦμα, στή μία καὶ μισή μοίρα, ὅπως μπορούμε νὰ ποῦμε καθ' ὑπόθεση, τοῦ Κριοῦ, κατὰ ὅμοιο τρόπο συμπλήρωσε ἀναλυτικὰ τὰ διαστήματα τῆς πεντάτροπης κίνησης, πράγμα πού τὸ ἀπέδωσε μὲ τὴ λέξη «ἀναλυτικῶς»· γιατί δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἐπανέλθει αὐτὸς πάλι στή μία καὶ μισή αὐτὴ μοίρα τοῦ Κριοῦ, ἀφοῦ εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὴ, χωρὶς νὰ ἔχει διατρέξει, ὅπως λέχθηκε, τὶς ἡμέρες τοῦ ἔτους.

«Φέρεται στίς (ιερατικὲς) φῆμες»: Λέγεται ἀντὶ τοῦ 'ἱστορίες'.

«Τελοῦν τοῦ Μύθρα»: Μίθρα ὀνομάζουσι οἱ Πέρσες τὸν ἥλιο. Τὴν ἐπέκταση λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὴ δήλωσε μὲ τὸ τριπλάσιο. Σημείωσε μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ τὸ τί λέγει ὁ Πατέρας αὐτὸς γιὰ τὸ σκοτᾶδι πού ἔγινε κατὰ τὸν καιρὸ τῆς σταύρωσης τοῦ Κυρίου σ' ὅλη τὴ γῆ ἀπὸ τὴν ἕκτη ὥρα μέχρι τὴν ἑνάτη.

«('Ἡμαστε τότε) στήν 'Ἡλιούπολη»: Ἴσως ἐννοεῖ τὴν 'Ἡλιούπολη τῆς Αἰγύπτου· γιατί μελετοῦσαν ἀκόμη ἐκεῖ καὶ οἱ δύο.

«Κατὰ τρόπο παράδοξο»: Γιατί λένε, ὅτι δὲν γίνεται ἀλλιῶς ἔκλειψη, ἐὰν δὲν παρεμβῆθῃ ἡ σελήνη μπροστὰ στὸν ἥλιο.

«Καὶ ἀμέσως αὐτὴν»: Πρόσεξε ἐδῶ τὴ λύση τῆς ἀπορίας ποῦ δίνει ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς⁵. Κανένας δὲν διηγήθηκε τὸν παράδοξο τρόπο τοῦ θαύματος, παρὰ μόνον αὐτός. Γιατί, λέγοντας ὁ θεῖος Λουκᾶς, ὅτι ἔγινε σκοτᾶδι κατὰ τὴν ὥρα τῆς σταύρωσης τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἕκτη ὥρα πού συνέβηκε ἔκλειψη τοῦ ἡλίου, ἀπὸ ὅλους ἀμφιβαλλόταν, πῶς ὀνόμασε αὐτὴν ἔκλειψη, τὴ στιγμή πού ἡ σελήνη ἦταν δεκατεσσάρων ἡμερῶν, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀσφαλῶς σύνοδος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Γιατί οἱ ἐξηγητὲς, ὅλοι σχεδόν, πού εἶναι πολὺ μεταγενέστεροι ἀπὸ τοὺς χρόνους αὐτούς, θεώρησαν ὅτι ὁ ἥλιος ἔχασε τὶς ἀκτίνες τὶς τρεῖς αὐτὲς ὥρες μέχρι τὴν ἑνάτη. Ἐδῶ ὅμως ἔχει λεχθεῖ καὶ ὁ παράξενος τρόπος τῆς ἔκλειψης. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ ἐνῶ ἡ σελήνη ἦταν δεκατεσσάρων ἡμερῶν (γιατί δὲν ἦταν καιρὸς συνόδου σελήνης καὶ ἡλίου), ἔφθασε ἡ σελήνη τὸν ἥλιο κατὰ τὴν ἕκτη ὥρα, καὶ συμπιπτοντας μὲ αὐτόν, σταμάτησε, κρύβοντας τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου· ἀπὸ ἐκεῖ ἦρθε ἡ σελήνη καὶ εἰσχώρησε στή θέση

5. Δηλαδή ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Ἀπολλοφάνης.

6. Λουκᾶ 23, 44.

ὄθεν καὶ ἦλθεν ἡ σελήνη, καὶ εἰσέβη ὑποτρέχουσα αὐτὸν καὶ ἀναποδίξουσα, ἕως οὗ ὅλον τὸν αὐτοῦ δίσκον ἐσκίασεν. Ἔδει οὖν, εἰ ἦν κατὰ τὸ σὺνηθες ἐκλείψις, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους καὶ τὴν ἐκλείψιν καὶ τὴν ἀνακάθαρσιν γενέσθαι· οἷον ὅτε ὑποτρέχει ἡ 5 σελήνη τὴν ἥλιον, φέρε εἰπεῖν, ἐξ ἀνατολῶν πρῶτον ἀντιφράττει μέρος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου τὸ ἀνατολικόν, ὅπερ καὶ ἦρξατο ὑποτρέχειν· ἐκεῖθεν οὖν ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους καὶ ἀνακαθαίρεσθαι ἄρχεται ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης ἐπὶ δυσμᾶς τρεχούσης, καὶ πρῶτον ἀνακαλυπτούσης μέρος ἐν τῷ παριέναι καὶ 10 παρατρέχειν τὸν ἥλιον, ὃ καὶ πρῶτον ἐκάλυψε, τουτέστι τὸ ἀνατολικόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους οὐχ οὕτω γέγονεν, ἀλλὰ τοῦναντίον. Ἐξ ἀνατολῶν γὰρ ἐλθοῦσα ἡ σελήνη ὑπέδραμε τὴν ἥλιον, καὶ ἔφραξαν ὅλον τὸν δίσκον αὐτοῦ. Εἶτα οὐκέτι ἐπὶ δυσμᾶς παρῆλθεν, ἀλλ' ἀνεπόδισε πάλιν ἐπὶ ἀνατολάς, καὶ ἐγύ- 15 μνωσε πρῶτον μέρος τὸ δυτικόν τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου· εἰς τοῦπίσω γὰρ ἀνέδραμεν ἐπὶ τὸ ἐναντίον διάμετρον τοῦ ἡλίου ἐπὶ ἀνατολάς, ὥστε μηκέτι τὴν ἔμπτωσιν καὶ τὴν ἀνακάθαρσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους γενέσθαι. Μέννηται μὲν καὶ Φλέγων ὁ Ἑλληνικὸς χρονογράφος ἐν τρισκαιδεκάτῳ «Χρονογραφιῶν» ἐν τῇ ργ' 20 Ὀλυμπιάδι, τῆς ἐκλείψεως ταύτης, παρὰ τὸ εἰώθος αὐτὴν λέγων γενέσθαι· οὐ μὴν τὸν τρόπον ἀνέγραψε. Καὶ Ἀφρικανὸς δὲ ὁ ἡμέτερος ἐν πέμπτῳ «Χρονογραφιῶν», καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ἐν ταῖς αὐταῖς μέννηται τῆς αὐτῆς ἐκλείψεως

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Η΄.

25 § 1. Δημόφιλος οὗτος μοναχὸς ἦν, ὡς δηλοῖ ἡ ἐπιγραφή· θεραπευτὰς γὰρ τοὺς μονοχοῦς ἐκάλουν. Τυραννήσας δὲ κατὰ πρεσβυτέρου αὐτοῦ, καὶ ἀγανακτήσας, ὅτι ἐδέξατό τινα ἐν μετανοίᾳ ὄντα ἁμαρτημάτων, ἐξέβαλε, τυπήσας τὸν μετανοοῦντα, τὸν δὲ πρεσβύτερον ἐξώθησε, καὶ ἐκάθισεν αὐτοχειροτόνητος

αὐτοῦ, ἔχοντας αὐτὸν νὰ τρέχει κάτω ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἐναποδίζοντάς τον, μέχρι πού σκίασε ὅλον τὸν δίσκο αὐτοῦ. Ἐπρεπε λοιπόν, ἐὰν ἦταν συνηθισμένη ἔκλειψη, ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος νὰ γίνεи καὶ ἡ ἔκλειψη καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ σκοτίους· γιὰ παράδειγμα, ὅταν υμπ, φέρ' εἰπεῖν, ἡ σελήνη τὸν ἥλιο, καλύπτει ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς κατὰ πρῶτον τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, τὸ ὁποῖο καὶ ἄρχισε νὰ ὑποσκελίζεται· ἀπὸ ἐκεῖ λοιπόν, ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ μέρος, ἀρχίζει νὰ γίνεи καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ σκοτίους ἀπὸ τὸν δίσκο τοῦ ἡλίου, καθὼς ἡ σελήνη τρέχει πρὸς τὰ δυτικά, καὶ πρῶτα ἀποκαλύπτει αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ ἡλίου καθὼς προχωρεῖ καὶ τρέχει αὐτὸς μαζί, αὐτὸ πού καὶ πρῶτο κάλυψε, δηλαδή τὸ ἀνατολικό. Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ σωτηρίου πάθους δὲν συνέβηκε ἔτσι, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο. Γιατὶ ἡ σελήνη ἦρθε ἀπὸ τὴν ἀνατολή καὶ ἔφτασε τὸν ἥλιο καὶ κάλυψε ὅλον τὸν δίσκο αὐτοῦ. Στὴ συνέχεια δὲν προχώρησε πρὸς τὴ δύση, ἀλλὰ ἐπέστρεψε πάλι πρὸς τὴν ἀνατολή, καὶ γύμνωσε πρῶτο τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου· γιὰτὶ κινήθηκε πρὸς τὰ πίσω πρὸς τὴν ἀνατολή, στὸ διαμετρικὸ ἀντίθετο μέρος τοῦ ἡλίου, ὥστε ἡ συσκότιση καὶ τὸ ξεκαθάρισμα νὰ μὴ γίνεи ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος. Ἀναφέρει βέβαια τὴν ἔκλειψη αὐτὴ καὶ ὁ εἰδωλολάτρης χρονογράφος Φλέγων στὸ δέκατο τρίτο κεφάλαιο τῶν Χρονογραφιῶν, λέγοντας ὅτι συνέβηκε κατὰ τὴν ἑκατοστὴ τρίτη Ὀλυμπιάδα καὶ ὄχι μὲ τὸν συνηθισμένο τρόπο, ἀλλὰ δὲν κατέγραψε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συνέβηκε. Τὴν ἴδια τὴν ἔκλειψη τὴ μνημονεῦει καὶ ὁ Ἀφρικανὸς ὁ δικὸς μας στὸ πέμπτο κεφάλαιο τῶν Χρονογραφιῶν, καθὼς καὶ ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου στὶς δικές του Χρονογραφίες.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'.

§ 1. Ὁ Δημόφιλος αὐτὸς ἦταν μοναχός, ὅπως δηλώνει ἡ ἐπιγραφή, γιὰτὶ θεραπευτὲς ὀνόμαζαν τοὺς μοναχοὺς. Ἀφοῦ συμπεριφέρθηκε τυραννικὰ πρὸς κάποιον πρεσβύτερό του καὶ ἀγάκτησε, ἐπειδὴ δέχθηκε κάποιον πού βρισκόταν σὲ μετάνοια γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του, πέταξε ἔξω τὸν μετανοοῦντα χτυπώντας τον, ἐνῶ τὸν πρεσβύτερο τὸν ἀπομάκρυνε καὶ ἐγκαταστάθηκε αὐτοχειροτό-

πρεσβύτερος. Σημείωσαι οὖν, ὅτι τὰ κακὰ ταῦτα καὶ ἐπὶ ἐκείνων τῶν χρόνων ἐγένετο. Εἰκότως οὖν τό, «ὦ γενναῖε Δημόφιλε», φησὶν, ἰσχύν ἄτακτον καὶ οὐκ εὐλάβειαν ἔνθεον ὀνειδίζων αὐτῷ, καὶ ταύτη διασύρων τὸν μοναχόν.

5 «Καὶ εἶποτε αὐτὸν ἔξω»: Τουτέστιν, ὅταν αἱ Γραφαὶ λέγωσιν, ἐν ἀγανακτήσει Θεοῦ γεγονέναι αὐτόν, καὶ ἐν ἀποστροφῇ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Πρότερον δέ, φησί, δεικνύουσιν αὐτὸν τῆς πραότητος ἔξω γεγονέναι, καὶ εἶθ' οὕτω παθεῖν τὸ ἀπὸ ὄψεως γενέσθαι τοῦ Θεοῦ

10 «Ἐκ τῆς προῦχούσης»: Σημείωσαι ὅτι ἐξαίρετον καὶ προῦχον εἰς μίμησιν Θεοῦ ἢ πραότης, καὶ ὅτι διὰ τὴν πραότητα Μωϋσῆς λέγεται θεράπων Θεοῦ.

«Φιλοτιμίας»: Φιλοτιμία κυρίως τὸ τιμῆς ἐφίεσθαι καὶ ἐρᾶν. «Θεοκρίτω» δὲ οὐχ οὕτω τινὶ καλουμένῳ, ἀλλὰ τὸ ἐκ Θεοῦ εἰς τὸ
15 ἄρχειν κρινομένῳ καὶ ἐπιτηδεῖν.

«Τί δὲ τὸν θεοπάτορα»: Ὅτι θεοπάτορα καλεῖ, διὰ τὸν Χριστόν, τὸν Δαυίδ. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Παῦλος «Ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον, ὃ προεπηγγείλατο ἐν Γραφαῖς ἀγίαις περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυίδ κατὰ σάρκα». Εἰκό-
20 τως οὖν θεοπάτωρ ὁ Δαυίδ.

«Καίτοι καὶ θεσμός»: Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ νόμῳ, ὥστε καὶ τὸ τοῦ ἐχθροῦ ὑποξύγιον καταπίπτον ἐγείρειν.

«Ἄλλ' ἐπὶ τὸ ἄναντες»: Ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον. Σημείωσαι δὲ τὸ φιλάνθρωπον τῶν ἀγγέλων, καὶ ὅτι δέονται ὑπὲρ ἐθνῶν τοῦ Θε-
25 οῦ, καὶ ὅτι ταῖς ἀποστατικάῃς ἐπιτιμῶσι δυνάμεσι, τουτέστι τοῖς δαίμοσιν.

«Ἄλλὰ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ»: Περὶ ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὄντως εἶναι ποιεῖ, τοῦτ' ἔστι διακρατεῖ πρὸς διαμονήν.

30 «Καὶ πάντα βούλεται αἰεὶ γενέσθαι»: Ἐπειδὴ πάντα εἶπεν, ἐν

νητος πρεσβύτερος. Σημείωσε λοιπόν, ὅτι τὰ κακὰ αὐτὰ γίνονταν καί τὰ χρόνια ἐκεῖνα. Εὐλόγα λοιπόν τὸν προσφωνεῖ, «γενναῖε Δημόφιλε», κατηγορώντας τον γιὰ δύναμη ἄτακτη καὶ ὄχι γιὰ θεία εὐλάβεια, καὶ διασύροντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸν μοναχό.

«Καὶ ἂν κάποτε βρῖσκεται ἔξω»: Δηλαδή, ὅταν οἱ Γραφές λένε, ὅτι προξένησε τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέστρεψε ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπό του ἀπὸ αὐτόν, δείχνουν, λέγει, ὅτι προηγουμένως ὁ Μωυσῆς ἔχασε τὴν πραότητα του, καὶ μετὰ τὸ ἔπαθε αὐτό, νὰ πέσει δηλαδή ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ.

«Ἐξαιτίας τῆς ἐξαιρέτης»: Σημείωσε, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ κάνει κάποιον κατὰ τρόπο ἐξαιρετο καὶ ὄλως ἰδιαίτερο μιμητὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πραότητα, καὶ ὅτι ἐξαιτίας τῆς πραότητάς του ὁ Μωυσῆς λέγεται θεράπων (δοῦλος) τοῦ Θεοῦ.

«Φιλοτιμίας»: Φιλοτιμία κυριολεκτικὰ εἶναι τὸ νὰ ποθεῖ κάποιος καὶ νὰ ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ τὴν τιμή. Τὸ «θεόκριτος» δὲν τὸ λέγει γιὰ κάποιον ποὺ ὀνομαζόταν ἔτσι, ἀλλὰ τὸ λέγει γιὰ ἐκεῖνον ποὺ κρίνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἰκανὸς καὶ κατάλληλος νὰ ἄρχει.

«Ποιὸ πράγμα ἔκανε τὸν θεοπάτορα θεοφιλή;»: Θεοπάτορα ὀνομάζει τὸν Δαβὶδ λόγῳ τῆς καταγωγῆς τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ λέγει ὁ θεῖος Παῦλος: «Ἐχωρισμένος γιὰ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖο προανήγγειλε σὺς ἅγιες Γραφές γιὰ τὸν Υἱὸ του, ποὺ γεννήθηκε ὡς πρὸς τὴ σὰρκα του ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαβὶδ»⁷. Δίκαια λοιπόν ὀνομάζεται θεοπάτωρ ὁ Δαβὶδ.

«Ἄν καὶ βέβαια (εἶχε δοθεῖ) καὶ νόμος»: Πράγματι ἔχει γραφεῖ στὸ νόμο, ὥστε νὰ σηκώνει κανεὶς καὶ τὸ ὑποζύγιο τοῦ ἐχθροῦ ποὺ ἔχει πέσει⁸.

«Ἄλλ' (ἅς κοιτάξομε) πρὸς τὰ πάνω»: Πρὸς τὸ ὑψηλότερο. Σημείωσε καὶ τὴ φιλανθρωπία τῶν ἀγγέλων, καὶ ὅτι παρακαλοῦν τὸν Θεὸ ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν, καὶ ὅτι ἐπιτιμοῦν τὶς δυνάμεις ποὺ ἔχουν ἀποστατήσῃ, δηλαδή τοὺς δαίμονες.

«Τοῦ ἀληθινὰ ἀγαθοῦ»: Λέγεται γιὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς τὰ δίνει τὸ πραγματικὸ εἶναι, δηλαδή ἐξασφαλίζει τὴ διατήρησή τους.

«Καὶ θέλει πάντοτε ὅλα νὰ γίνουν»: Ἐπειδὴ εἶπε «ὅλα», καὶ

7. Ρωμ. 1, 1-3.

8. Δευτ. 22, 4.

δὲ τοῖς πᾶσι καὶ ἄψυχα καὶ ἄλογα, προσθεῖς κατὰ τὴν ἐκάστων ἐπιτηδειότητα, τὴν ὑφορμῶσαν ἀντίθεσιν προεθεράπευσε.

«Καὶ φιλονεικεῖ»: Πῶς ἐρᾶ πάντων ὁ Κύριος, καὶ παρακαλεῖ ἡμᾶς μὴ ἐκπεσεῖν αὐτοῦ, ὅθεν καὶ Παράκλητος ἀκούει.

5 «Καὶ θρυπτομένων»: Θρύπτεσθαι κυρίως τὸ κατακλᾶσθαι λέγεται δὲ ἢ λέξις καὶ ἐπὶ τῶν ἐρωμένων, οἵ, τὴν πρὸς τοὺς ἐρῶντας ἀναβαλλόμενοι συντυχίαν, τοιοῦτω τῷ σωματικῷ, τουτέστι κατακεκλαισμένῳ, κέχρηται ἤθει. Ὅθεν λαμβάνεται καὶ ἐπὶ ἄλλων ὁμοιοτρόπων πραγμάτων.

10 «Ὅμως προσιούσι προστρέχει»: Τὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου ὑποτίθεται ἐν τούτοις, καὶ τὰ ὅμοια. Θαυμασίως δὲ καὶ τὸ ὄλος ὄλους φησί, καταισχύνων τοὺς τότε αἵρετικούς, οἵτινες ψυχὴν μόνην σώζεσθαι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ οὐ σῶμα, ἔλεγον. Ὅλος οὖν, φησὶν, ὁ Κύριος, ὡς ψυχὴν καὶ σῶμα λαβὼν, 15 ὄλους ἡμᾶς τοὺς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος σέσωκεν. Ἦσαν δὲ τότε αἵρετικοὶ ἀπὸ Σίμωνος, ὡς δηλοῦσιν Εἰρηναῖος καὶ Ἰππόλυτος. Καὶ οἱ τὰ Ὠριγένους δὲ δογματίζοντες τὰ αὐτὰ φρονοῦσι. «Περιφύς» δέ, ἀντὶ τοῦ 'περιπλακεῖς'.

«Δηλαδή τοὺς ἀγαθοὺς»: Σημείωσαι τίνας φησὶ τοὺς συγκαλουμένους φίλους μετ' ὀλίγα δὲ τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους εἶναι τούτους νοεῖ. Ὅρα δὲ πῶς νοεῖ τό, «Ἴνα ἦ πάντων εὐφροαινομένων ἢ κατοικία».

«Σὺ δέ, ὡς τὰ γράμματά σου δηλοῖ»: Σὺ δέ, φησὶν, ὦ Δημόφιλε, καὶ τὸν ἱερέα ὕβρισας, εἰπόντα ἐλεητὸν εἶναι, τουτέστιν 25 ἐλέους ἄξιον, τὸν ἀσεβῆ καὶ μετανοοῦντα. Δοκεῖ δέ μοι ὁ Δημόφιλος πρεσβύτερον ὑβρικένοι· τοὺς γὰρ ἱερέας πρεσβυτέρους εἶωθε καλεῖν, ὡς ἐν τῷ «Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας» διειτράνωσε. Καὶ ἐνταῦθα δὲ μετὰ βραχέα ὑποκατιῶν τὸ εἰρημένον καὶ συνίστησι. Καθ' ὑπερβατὸν δὲ ἢ σύνταξις Ὑβρίζεις τὸν

μέσα στά ὅλα ὑπάρχουν καὶ ἄψυχα καὶ ἄλογα, προσθέτοντας «τὸ καθένα ἀνάλογα μὲ τὴν ἰκανότητά του», θεράπευσε προκαταβολικὰ τὴν ἀντίθεση ποὺ προκύπτει.

«Καὶ παρακαλεῖ μὲ ἀγωνία»: Πῶς δηλαδή ἀγαπᾶ ὅλους ὁ Κύριος καὶ μᾶς παρακαλεῖ νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ αὐτόν, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται Παράκλητος.

«Καὶ ἐνῶ ζοῦν ἀκόλαστα»: Τὸ 'θρύπτομαι' κατὰ κυριολεξία σημαίνει κατακλῶμαι (συντριβόμαι, τσακίζομαι). Λέγεται ἡ λέξη καὶ γιὰ τοὺς ἐρωτευμένους, οἱ ὅποιοι, ἀναβάλλοντας τὴ συνάντησή τους πρὸς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀγαποῦν, δείχνουν αὐτὴ τὴ σωματικὴ συμπεριφορὰ, δηλαδή εἶναι συντριμμένοι. Γι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖται καὶ σὲ ἄλλα παρόμοια πράγματα.

«Ἐλλ' ὅμως ὅταν προσέρχονται, τρέχει (πρὸς συνάντησίν τους)»: Μὲ αὐτὰ ὑπονοεῖ τὰ λεγόμενα τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου⁹. Κατὰ τρόπο θαυμάσιο λέγει καὶ τὸ «ὅλος ὅλους», καταντροπιάζοντας τοὺς τότε αἰρετικούς, οἱ ὅποιοι ἔλεγαν ὅτι σώζεται ἀπὸ τὸν Θεὸ μόνον ἡ ψυχὴ, ὄχι καὶ τὸ σῶμα. Ὁλος λοιπόν, λέγει, ὁ Κύριος, ποὺ ἔλαβε ψυχὴ καὶ σῶμα, ἔσωσε ὅλους ἐμᾶς ποὺ ἀποτελούμαστε ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα. Ὑπῆρχαν τότε αἰρετικοὶ ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸν Σίμωνα, ὅπως δηλώνουν ὁ Εἰρηναῖος καὶ ὁ Ἰππόλυτος. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διδάσκουν τὶς διδασκαλίαι τοῦ Ὁριγένη ἔχουν τὰ ἴδια φρονήματα. Τὸ «περιφύς» τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ 'ἀγκαλιάζοντας'.

«Δηλαδή τοὺς ἀγαθούς»: Σημείωσε ποιούς ἐννοεῖ ὡς καλεσμένους φίλους· μετὰ ἀπὸ λίγο ὡς τέτοιους ἐννοεῖ τοὺς ἀγαθούς ἀγγέλους. Πρόσεχε πῶς ἐννοεῖ τὴ φράση, «Ὡστε αὐτὸς νὰ εἶναι ἡ κοινοκία ὅλων τῶν εὐφραινομένων».

«Σὺ ὅμως, ὅπως δηλώνει ἡ ἐπιστολή σου». Σὺ ὅμως, λέγει, Δημόφιλε, καὶ τὸν ἱερέα ἐξύβρισε, ἐπειδὴ εἶπε ὅτι εἶναι ἐλεητός, δηλαδή ἄξιος ἐλέους, ὁ ἀσεβῆς ποὺ μετενόησε. Μοῦ φαίνεται ὁ Δημόφιλος ἐξύβρισε πρὸςδύτερο· γιὰ τοὺς ἱερεῖς συνήθως τοὺς ὀνομάζει πρὸςδύτερος, ὅπως τὸ διευκρίνισε στὸ «Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας». Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ μετὰ ἀπὸ λίγα στὴ συνέχεια ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ ποὺ ἔχω πεῖ. Ἡ σύνταξη εἶναι μὲ σχῆμα ὑπερ-

ιερέα δικαιώσαντα καὶ τό, τὸν ἀσεβῆ ἔλεητὸν ὑπάρχειν, ἤγουν ἐλέους ἄξιον.

«Τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων συνέσειλας»: Συνέσειλας ἀντὶ τοῦ ἐταπεινώσας, καὶ ἐσμίκρυνας ἢ οὐ τοῦτο, ἀλλὰ συνέσειλας, ἀντὶ τοῦ συνηξίας, ὡς εἴρηται, οἶονεὶ ἐπῆρας, ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου βαστάσας, καίτοι διακόνων καὶ πρεσβυτέρων τοῦτο ποιεῖν ἐπιτετραμμένων τοῦ νόμου λέγοντος· «Καὶ ἱερεῖς περιστελοῦσι τὰ ἅγια», ὡς καὶ ἐν τῷ ἐξῆς φύλλῳ φησὶν.

«Οὐ θεμιτὸν ἱερέα»: Ὅτι οὐ δεῖ πρεσβύτερον, κἂν ἁμαρτάνη, ὑπὸ διακόνου ἢ μονάζοντος εὐθύνεσθαι, μὴ τί γε ὑπὸ λαϊκῶν, ταῦτα δὲ δίχα αἰρέσεως ὑπὲρ γὰρ τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν, ἢ τῶν λειτουργῶν, ἦτοι διακόνων. Καὶ εἰ τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ ἐπίσκοπον κατηγορεῖσθαι θέμις ὑπὸ τινος.

«Οἱ δὲ ἱερεῖς ἄγγελοι»: Σημεῖωσαι ὅτι καὶ ἱερεῖς ἄγγελοι καὶ ὑποφῆται, τουτέστι διδάσκαλοι τῶν θείων κριμάτων εἰσὶ μετὰ τοὺς ἱεράρχας καὶ ὅτι περὶ πρεσβύτερον διωχθέντος καὶ ὑβρισθέντος παρὰ μονάζοντος ἢ ἐπιστολῇ ἐγράφη, ἐντεῦθεν μάλιστα δηλοῦται.

«Διὰ μέσων τῶν λειτουργῶν»: Σημεῖωσαι ὅτι οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες παρὰ πρεσβυτέρων μαθεῖν, οὐ δι' ἑαυτῶν τοῦτο πράττειν ὀφείλουσι, κἂν ὑπάρχωσι μοναχοί, ἀλλὰ διὰ μέσων διακόνων, καὶ τοῦτο ὅταν ἀρμόδιος παρῆ καιρός.

«Δί' ὧν καὶ τὸ εἶναι»: Ὡςπερ εἵπομεν ἄνω ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ», ἐν τῷ περὶ μοναχικῆς τελειώσεως κεφαλαίῳ, διὰ πρεσβυτέρων αὐτοῖς δίδοται τὸ μοναχικὸν σχῆμα.

«Ἡ διακόσμησις»: Περί τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακόσμων, καὶ τίς ἢ τῶν μοναζόντων λειτουργία· αὐτούς γὰρ καλεῖ θεραπεντάς. Ταῦτα καὶ ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ» φησὶν.

«Αἱ πύλαι τῶν ἀδύτων»: Διακόνους γὰρ ἢ φυλακὴν τῶν τῆς Ἐκκλησίας πυλῶν ἀφάρισται, ὡς ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ», ἐν τῷ περὶ τῶν ἱερατικῶν τελειώσεων κεφαλαίῳ φησὶ μετ' ὀλίγα τῆς ἀρχῆς τοῦ κεφαλαίου.

βατό· «Ἐβριζες τὸν ἱερέα ποὺ δικαίωσε (τὸν μετανοοῦντα)», καὶ τὸ, «τὸν ἀσεβῆ ποὺ τὸν ἔκρινε ἐλεητό», δηλαδή ἄξιον ἔλεους.

«Καὶ ταπείνωσες τὰ ἅγια τῶν ἁγίων»: Τὸ «συνέστειλες» τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ ταπείνωσες καὶ μείωσες, ἢ ὄχι αὐτὸ, ἀλλὰ τὸ συνέστειλες τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ ἑτάπηδες στὰ χέρια σου, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, δηλαδή τὰ ἀφαίρησες κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον, τὰ βιάσαστες στὰ χέρια σου, ἂν καὶ βέβαια ὁ νόμος λέγει, ὅτι αὐτὸ ἐπιτρέπεται νὰ γίνεται ἀπὸ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους· «Καὶ ἱερεῖς θά περικαλύπτουν τὰ ἅγια», ὅπως λέγει καὶ στὴν ἐπόμενη σελίδα.

«Πρῶγμα ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται σὲ ἱερέα»: Ὅτι δὲν πρέπει πρεσβύτερος, καὶ ἂν ἀκόμη ἀμαρτάνει, νὰ διορθώνεται ἀπὸ διάκονο ἢ μοναχό, οὔτε βέβαια ἀπὸ λαϊκούς, καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ ἔχουν ἐκλεγεῖ γι' αὐτό· γιατί εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν ἢ τῶν λειτουργῶν, δηλαδή τῶν διακόνων· Καὶ ἂν πρέπει αὐτὸ νὰ γίνεται, πολὺ περισσότερο δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε ὁ ἐπίσκοπος νὰ κατηγορεῖται ἀπὸ κάποιον.

«Ἐνῶ οἱ ἱερεῖς εἶναι ἄγγελοι»: Σημείωσε, ὅτι καὶ οἱ ἱερεῖς εἶναι ἄγγελοι καὶ ἐρμηνευτές, δηλαδή δάσκαλοι τῶν θείων ἐντολῶν, μετὰ τοὺς ἱεράρχες, καὶ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ γράφηκε γιὰ πρεσβύτερο, ποὺ διώχθηκε καὶ ὑβρίσθηκε ἀπὸ μοναχό, γίνεται φανερό ἀπὸ ἐδῶ.

«Μέσω τῶν λειτουργῶν»: Σημείωσε, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ μάθουν τὰ θεῖα, δὲν πρέπει νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ἀπὸ μόνοι τους, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μοναχοί, ἀλλὰ μέσω τῶν διακόνων, καὶ αὐτὸ νὰ γίνεται ὅταν εἶναι κατάλληλος καιρὸς.

«Μέσω τῶν ὁποίων ἀξιῶθηκες νὰ γίνεις μοναχός»: Ὅπως ἀκριβῶς εἶπαμε πρὸ πάνω στὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία, στὸ κεφάλαιο περὶ τῆς μοναχικῆς τελειώσεως, τὸ μοναχικὸ σχῆμα δίνεται σ' αὐτοὺς διὰ τῶν πρεσβυτέρων.

«Ἡ διακόσμηση»: Γιὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς διακόσμους καθὼς καὶ ποιὰ εἶναι ἡ ὑπηρεσία τῶν μοναχῶν· γιατί αὐτοὺς ὀνομάζει θεραπευτές. Αὐτὰ τὰ λέγει καὶ στὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία.

«Οἱ πύλες τῶν ἀδύτων»: Οἱ διάκονοι ἔχει ὀρισθεῖ νὰ φυλάττουν τίς πύλες τῆς ἐκκλησίας, ὅπως λέγει στὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία στὸ κεφάλαιο τῶν ἱερατικῶν τελειώσεων, λίγο μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κεφαλαίου.

«Τῶν θείων παραπετασμάτων»: Ὅτι καὶ τότε παραπετάσματα ἦν περὶ τὸ θυσιαστήριον.

«Οὔτε ἔχεις τι τῶν προσηκόντων»: Σημείωσαι, ὅτι ὁ ἀτάκτως καὶ παρὰ τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς τοῖς ἀγίοις ἐπεισπηδῶν, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν οὔτε ἰδεῖν, οὔτε ἀκοῦσαι, οὔτε ἔχειν πιστεύεται, εἰ καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἄπτεται.

«Ἐτόλμησεν οὐπω γάρ»: Κατὰ κοινοῦ τὸ Ἐνδίκως ἐτιμωρεῖτο, ὡσανεὶ καὶ οὗτος

«Ὅταν ὑπὲρ ἀξίαν τις ἐγχειρῶν»: Ὅτι, εἰ καὶ τὰ εἰκότα τις 10 ποιεῖ, παρὰ τὴν οἰκείαν δὲ τάξιν τε καὶ ἀξίαν, καὶ οὗτος τὸ ἐφικτὸν ὑπερβαίνει.

«Δαίμονες ἀληθῶς θεολογοῦντες»: Περὶ τῶν θεολογούντων τὸν Ἰησοῦν δαιμόνων.

«Ἄλλ' ἐκκήρυκτος»: Ὅτι ἐκκήρυκτος τῇ θεολογίᾳ πᾶς ἀλ- 15 λωτριεπίσκοπος

«Καὶ οἱ ἱερεῖς περιστέλλουσι»: Τίνες συνάγειν καὶ ἐπαίρειν δύνανται τὰ ἅγια, καὶ ὅτι οὐ πᾶσιν ἐφικτόν.

«Καὶ Μαριάμ λεπροῦται»: Σημείωσαι τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐλεπρώθη Μαρία ἡ τοῦ Μωϋσέως ἀδελφή.

20 «Καὶ ἐπὶ τοὺς Σκευᾶ υἱοὺς»: Ἐπὶ τοὺς υἱοὺς δὲ τοῦ Σκευᾶ τὰ δαιμόνια ἐφήλατο, ὅτι μῆτε πιστεύοντες εἰς Χριστόν, μῆτε κεχειροτονημένοι ἐξώρκιζον τοὺς δαίμονας, ὅπερ τοῖς ἐπιορκισταῖς μόνοις θεμιτὸν ἦν. Τοῦτο ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀγίων Ἀποστόλων κεῖται.

25 «Οὐδὲ τὰ δίκαια μὴ κατ' ἀξίαν»: Σημείωσαι τί ἐστὶ, «δικαίως διώξεται τὸ δίκαιον», ὃ φησι Μωϋσῆς, καὶ ὅτι οὐδὲ τὰ δίκαια θεμιτὸν μὴ κατ' ἀξίαν διώκειν. Ἐχεις δὲ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς Πλατέως δὲ τοῦτο διαγυμνάζει Ὁριγένης ἐν τῷ ι' τῶν «εἰς τοὺς Ἱερεμίου Θρήνους».

«Τῶν θείων παραπετασμάτων»: “Οτι και τότε ὑπῆρχαν παραπετάσματα γύρω ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον.

«Οὔτε ἔχεις κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀρμόζουν (στοὺς ἱερεῖς)»: Σημείωσε, ὅτι ὁποῖος εἰσπηδᾷ στὰ ἅγια παρὰ τὴν τάξη καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνες, πιστεύεται ὅτι δὲν μπορεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὔτε νὰ δεῖ, οὔτε ν’ ἀκούσει, οὔτε νὰ ἔχει, ἂν καὶ τὰ ἀγγίξει μὲ τὰ χέρια του.

«Τόλμησε· δὲν λέγω βέβαια (νὰ ἐξευτελίσει)»: Τὸ «θὰ τιμωροῦνταν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους» λέγεται καὶ γιὰ τοὺς δύο, ὅπως βέβαια καὶ γι’ αὐτόν.

«Ὅταν κάποιος ἐπιχειρεῖ κάτι πάνω ἀπὸ τὴν ἀξία του»: “Οτι δηλαδή, κι ἂν ἀκόμη κάποιος κάνει αὐτὰ ποὺ πρέπει, ὅμως ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν τάξη καὶ τὴν ἀξία του, καὶ αὐτὸς ξεπερνᾷ αὐτὸ ποὺ ἐπιτρέπεται.

«Οἱ δαίμονες ποὺ ὀρθὰ θεολογοῦσαν»: Γιὰ τοὺς δαίμονες ποὺ ἀναγνώριζαν τὴ θεότητα τοῦ Ἰησοῦ.

«Ἄλλ’ ἀποκηρύσσεται (ἀπὸ τὴ θεολογία)»: “Οτι δηλαδή ἀποκηρύσσεται ἀπὸ τὴ θεολογία κάθε σφετερευομένης ἐπίσκοπος.

«Καὶ οἱ ἱερεῖς περικαλύπτουν»: Ποιοὶ μποροῦν νὰ συνάγουν καὶ νὰ προσφέρουν στὰ χεῖλη τῶν πιστῶν τὰ ἅγια, καὶ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται αὐτὸ σὲ ὅλους.

«Καὶ ἡ Μαριάμ γέμισε ἀπὸ λέπρα»: Σημείωσε τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία γέμισε ἀπὸ λέπρα ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωυσῆ Μαρία.

«Καὶ ἐναντίον τῶν υἱῶν τοῦ Σκευᾶ»: Ἐναντίον τῶν υἱῶν τοῦ Σκευᾶ ἐπετέθησαν τὰ δαιμόνια, ἐπειδὴ οὔτε πίστευαν στὸν Χριστό, οὔτε ἐξόρκιζαν τοὺς δαίμονες ἔχοντας χειροτονηθεῖ γι’ αὐτό, πράγμα ποὺ ἐπιτρεπόταν μόνο στοὺς ἐξορκιστές. Αὐτὸ ἀναφέρεται στὶς Πράξεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων¹⁰.

«Οὔτε νὰ ἐπιδιώκομε τὰ δίκαια ὅταν αὐτὸ δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ ἀξίωμά μας»: Σημείωσε τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Μωυσῆς, «θ’ ἀποδίδεις μὲ δικαιοσύνη τὸ δίκαιο»¹¹, καὶ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε τὰ δίκαια νὰ ἐπιδιώκει κανεὶς, ὅταν αὐτὸ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸ ἀξίωμά του. Αὐτὸ τὸ ἔχεις καὶ στὴ συνέχεια. Εὐρύτερα αὐτὸ τὸ διαπραγματεύεται ὁ Ὠριγένης στὸ δέκατο κεφάλαιο τῆς πραγματείας του “Εἰς τοὺς Θρήνους τοῦ Ἱερεμῖα” .

10. Πράξ. 19, 14ξ.

11. Δευτ. 16, 20.

§ 2. «Τί οὖν φήεις»: Ἀντίθεσις ὡς ἐκ Δημοφίλου, ὅτι ἐστὶν ἀσέβεια ἐν τοῖς ἱερεῦσι μὴ εὐθυνομένη.

«Ἐγὼ δὲ ἀπολογήσομαι σοι»: Ἀπολογία πρὸς τὴν ἀντίθεσιν περὶ ἰδιοπραγίας.

5 [α'] «Καὶ μὴ τοπικῶς»: Ὅτι τὰ περὶ τῶν ἀγγελικῶν ὑποβάσεων καὶ τάξεων οὐ τοπικῶς δεῖ δέχεσθαι, ὅτι πλησιάζουσι Θεῷ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκάστου ἐπιτηδειότητα. [β'] οὐ γὰρ ἐν τόπῳ ὁ Θεὸς εἰκότως οὖν οὐδ' αἱ νοηταὶ δυνάμεις.

[γ'] «Σύμβολα Χριστοειδῶς»: Τουτέστι τὴν τῶν μυστηρίων 10 τελεσιουργίαν. Χριστοειδῶς δέ, διότι οἱ ἱερεῖς, τοῖς θείοις ἐπευχόμενοι δώροις, ἦτοι συμβόλοις, τὴν τοῦ Χριστοῦ τάξιν ἐπέχουσιν.

§ 3. [δ'] «Ἄλλ' οὐ Δημοφίλω»: Οὐ γὰρ ἔξεστι, φησί, Δημοφίλω, θεραπευτῇ ὄντι, ταῦτα εὐθύνειν τὰ ἁμαρτήματα.

15 «Δίκαια δέ ἐστι»: Τί ἐστι, δικαίως τὰ δίκαια μεταδιώκειν, καὶ ὅτι ἀγγέλοις τὸ δίκαιον ἀπονέμεται.

[ε'] «Δημόφιλος δὲ λόγῳ»: Τουτέστι τὴν ἑαυτοῦ ἀλογίαν, καὶ τὸν θυμόν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἑαυτοῦ φιλαρχίας κολαζέτω ὁ Δημόφιλος. [ς'] Σημεῖωσαι δέ, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς οὔσι διὰ τῶν πρώτων 20 τῶν τοῖς δευτέροις ἀπονέμεται τὰ καθ' ἀξίαν.

[ζ'] «Ἄλλ' ἐπαρχέτω»: Κρατεῖτω, φησὶν, ὁ λόγος θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας ταῦτα γὰρ τὰ ὑφειμένα· ἐν τῇ τούτων γὰρ ἐποχῇ ἡ λογικὴ φαίνεται ἐξουσία καὶ δύναμις, ὥστε μὴ ἀπλῶς, ἀλλὰ πρὸς τι χρήσιμον κεχρηῆσθαι αὐτοῖς

25 «Ἐκ Θεοῦ νομοθέτης»: Τὸν θεῖον Παῦλόν φησιν.

«Οὐκ ἀξιοῖ τῆς Ἐκκλησίας»: Ἐκ τῆς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆς.

§ 4. «Τὰ καθ' ἀξίαν ἀφόριζε»: Σημεῖωσαι τάξιν ἐπαινουμένην ἐκκλησιαστικὴν, ἵνα τοῖς μονάζουσιν οἱ διάκονοι, καὶ τού-

§ 2. «Τί λέγεις, λοιπόν;»: Ἀντίθεση, σάν νά διατυπώνεται ἀπό τόν Δημόφιλο, ὅτι δηλαδή διαπράττεται ἀσέβεια ἀπό τούς ἱερεῖς πού δέν τιμωρεῖται.

«Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω τὴν ἀπάντηση γι' αὐτὰ»: Ἀπολογία πρὸς τὴν προβαλλόμενη ἀντίθεση γιὰ αὐτοδικία.

[α'] «Καὶ ὄχι τοπικά»: Ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ τὶς ἀγγελικὲς ὑποβιβάσεις καὶ τάξεις δέν πρέπει νά τὰ δέχεται κανεὶς τοπικά, ὅτι δηλαδή πλησιάζουν τὸν Θεό, ἀλλὰ νά τὴ δέχεται σὲ σχέση μὲ τὴν ἰκανότητα τοῦ καθενός. [β'] γιὰτὶ δέν βρῖσκεται ὁ Θεὸς σὲ τόπο· εὐλόγα λοιπὸν οὔτε καὶ ἰ νοητὲς δυνάμεις.

[γ'] Στὰ σύμβολα χριστοειδῶς»: Δηλαδή τὴν τελεσιουργία τῶν μυστηρίων. Τὸ «χριστοειδῶς» τὸ λέγει, ἐπειδὴ οἱ ἱερεῖς, ἀπαγγέλλοντας τὶς εὐχὲς γιὰ τὰ θεῖα δῶρα, δηλαδή τὰ σύμβολα, ἐπέχουν τὴ θέση τοῦ Χριστοῦ.

§ 3. [δ'] «Ἄλλὰ δέν ἀνήκει στὸν Δημόφιλο»: Δέν ἐπιτρέπεται δηλαδή, λέγει, στὸν Δημόφιλο, πού εἶναι μοναχός, ν' ἀποφασίζει καὶ νά τιμωρεῖ αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα.

«Δίκαια εἶναι»: Τί σημαίνει, «νά ἐπιδιώκομε τὰ δίκαια δικαίως»¹², καὶ ὅτι ἀπονέμεται στοὺς ἀγγέλους ἡ ἀρμοδιότητα γιὰ τὸ δίκαιο.

[ε'] «Ὁ Δημόφιλος ὁμως στὸ λόγο»: Δηλαδή ὁ Δημόφιλος νά τιμωρεῖ τὸν παραλογισμό καὶ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς δικῆς του φιλαρχίας. [ς'] Σημείωσε ἐπίσης, ὅτι σὲ ὅλα τὰ ὄντα μέσω τῶν πρῶτων ἀπονέμονται στὰ δεύτερα ἐκεῖνα πού τούς ἀξίζουν.

[ζ'] «Ἄλλὰ νά προΐσταται»: Νά ἐξουσιάζει, λέγει, τὸ λογικὸ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία· καθόσον αὐτὰ εἶναι τὰ κατώτερα· γιὰτὶ στὸν καιρὸ πού αὐτὰ ἐκδηλώνονται ἡ λογικὴ φαίνεται ὡς ἐξουσία καὶ δύναμη, ὥστε νά μὴ χρησιμοποιοῦνται αὐτὰ ἔτσι ἀπλὰ καὶ στὴν τύχη, ἀλλὰ γιὰ κάτι χρῆσιμο.

«Νομοθέτης ἀπὸ τὸν Θεό»: Ἐννοεῖ τὸν θεῖο Παῦλο.

«Δέν ἐπιτρέπει νά προΐσταται τῆς Ἐκκλησίας»: Παρμένο ἀπὸ τὴν Ἐπιστολὴ πρὸς Τιμόθεον¹³.

§ 4. «Ὅριζε τὰ καθήκοντα ἀνάλογα μὲ τὸ ἀξίωμα»: Σημείωσε ἐπαινετὴ ἐκκλησιαστικὴ τάξη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὀριζόταν οἱ

12. Δευτ. 16, 20.

13. Α' Τιμ. 2, 5.

τοῖς οἱ πρεσβύτεροι, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις οἱ ἐπίσκοποι ἐπιτιμῶσι, τοῖς δὲ ἐπισκόποις οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι. Ἐν δὲ τοῖς τῶν ἀποστόλων διαδόχοις παρὰ τῶν ὁμοταγῶν ἡ ἐπιτίμησις.

5 «Καὶ τοῖς ἱεράρχαις οἱ ἀπόστολοι»: Σημεύωσαι, ὅτι καὶ ἐπισκόπων μείζους οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ τῶν ἀποστόλων διάδοχοι, καὶ ὅτι ἕκαστος παρὰ τοῦ ἀγιωτέρου τῆς αὐτοῦ τάξεως εὐθύνεσθαι ὀφείλει. Ἀποστόλων δὲ διαδόχους τοὺς νῦν πατριάρχας ἡγοῦμαι εἶναι.

10 «Οὐκ οἶδ' ὅπως κλαύσομαι»: Σημεύωσαι τὴν πικρίαν, ἢ μᾶλλον συμπάθειαν τοῦ πατρὸς.

«Καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ»: Καὶ γὰρ εἰ μὴ νομίζεις, φησί, τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ εἶναι τοῦ παρ' ἡμῶν θεραπευτῆς, πάντως καὶ ἡμῶν καὶ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότριος ὑπάρχεις. Σημεύωσαι
15 δέ, ὅτι τάχα ἐν παροικία τοῦτο τοῦ μεγάλου Διονυσίου ἡμαρτήθη, καὶ ὅτι τὸν Δημόφιλον αὐτὸς μοναχὸν τῆς Ἐκκλησίας ἔταξεν.

«Ἡ τὴν διπλὴν ἁμαρτίαν»: Σημεύωσαι ποίαν καλεῖ διπλὴν ἁμαρτίαν, ὅταν ἁμαρτάνων τις ἀγνοῇ ὅτι ἡμαρτε. Τοῦτο δὲ τοῦ
20 Ἰερεμίου ἐστίν, ὡς ἐφεξῆς σαφηνίζει: «Ὅτι δύο ἡμαρτεν ὁ λαὸς ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς», καὶ τὰ ἐξῆς.

«Ὅτι Δημόφιλος οἶεται»: Πολλὴ καὶ μεγάλη καὶ συμπαθῆς παράκλησις τοῖς ἁμαρτωλοῖς.

«Ἄλλ' ὁ θεραρχικὸς ἱεροτελεστής»: Τὸν Κύριον λέγει, ὅτι
25 οὐχ ὅμοια διατάττεται τοῖς ὑπὸ Δημοφίλου γεγενημένοις.

«Καὶ ταῦτα τῶν ἁμαρτωλῶν»: «Ἐμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», τὸ τοῦ Ἀποστόλου λέγων ἄντικρυς τό, «Ἀφωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος».

διάκονοι νὰ ἐπιτιμοῦν τοὺς μοναχοὺς, οἱ πρεσβύτεροι τοὺς διακόνους, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους οἱ ἐπίσκοποι, ἐνῶ τοὺς ἐπισκόπους οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν. Στους διαδόχους τῶν Ἀποστόλων πάλι ἡ ἐπιτίμηση γινῶται ἀπὸ ἐκείνους πὺ εἶναι ὁμοτίμοί τους.

«Καὶ στοὺς ἱεράρχες οἱ Ἀπόστολοι»: Σημείωσε, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους, ὅπως καὶ οἱ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι ὁ καθένας πρέπει νὰ ἐπιτιμᾶται ἀπὸ τὸν ἀγιώτερο τῆς τάξεώς του. Διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων νομίζω ὅτι εἶναι οἱ σημερινοὶ πατριάρχες.

«Καὶ δὲν ξέρω πῶς νὰ κλάψω»: Σημείωσε τὴν πικρία, ἢ καλύτερα τὴ συμμετοχὴ τοῦ πατέρα αὐτοῦ στὸν πόνο.

«Γιατί, ἂν δὲν εἶσαι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ»: Ἄν, λέγει, νομίζεις ὅτι δὲν εἶσαι λειτουργὸς τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, πὺ εἶναι δικὸς μας, ὅπως-δήποτε τότε εἶσαι ξένος καὶ ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ἀπ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία. Σημείωσε ἐπίσης, ὅτι ἐνδεχομένως τὸ ἁμάρτημα αὐτὸ νὰ διαπράχθηκε στὴν διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ μεγάλου Διονυσίου, καὶ ὅτι τὸν Δημόφιλο τὸν ἔκανε μοναχὸ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Διονύσιος.

«Ἡ τὴν διπλὴ ἁμαρτία»: Σημείωσε ποιά ὀνομάζει διπλὴ ἁμαρτία, ὅταν κάποιος ἁμαρτάνει καὶ δὲν γνωρίζει ὅτι ἁμάρτησε. Αὐτὸ εἶναι λόγος τοῦ Ἱερεμίας, ὅπως τὸ διασαφηνίζει στὴ συνέχεια· «Ὅτι ὁ λαὸς διέπραξε δύο ἁμαρτίες· ἐγκατέλειψε ἐμένα, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς»¹⁴, καὶ τὰ ἔξῃς.

«Ὅτι δηλαδὴ ὁ Δημόφιλος νομίζει»: Πολλὴ καὶ μεγάλη καὶ συμπαθὴς παρηγοριὰ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς».

«Ἄλλὰ ὁ θεαρχικὸς ἱεροτελεστής»: Ἐννοεῖ τὸν Κύριο, πὺ δὲν προστάζει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα πὺ ἔχουν γίνε ἀπὸ τὸν Δημόφιλο.

«Καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ εἶναι ἀποχωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς»: Ὑπονοεῖ αὐτὸ πὺ λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἁμαρτία δὲν διέπραξε, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα αὐτοῦ»¹⁵, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ τὸ, «Ἐχωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ ἔχοντας ὑψωθεῖ τώρα πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς»¹⁶.

«Καὶ τὸν κρίνει ἄξιο ν' ἀπολαύσει ἐκεῖνα πὺ τοῦ ταιριάζουν»: Δηλαδὴ τὴ φιλανθρωπία του, καὶ ὄχι τὸ σκότος καὶ τὴν τιμωρία.

14. Ἱερ. 2, 13.

15. Α' Πέτρ. 2, 22.

16. Ἐβρ. 7, 26.

«Δικαιοὶ δὲ τῶν οἰκειῶν ἀπολαύειν»: Τουτέστι τῆς οἰκειίας φιλανθρωπίας, καὶ μὴ τοῦ σκότους καὶ τιμωρίας.

«Καὶ γὰρ καὶ τοῖς εἰς αὐτόν»: Ἐν τῷ κατὰ τὸν Λουκᾶν κείναι Εὐαγγελίῳ.

5 § 5. «Ἄπαγε, οὐκ ἔχομεν»: Πολλὰ σοι ἀγαθὰ γένοιτο, πάτερ συμπαθέστατε!

«Καὶ γὰρ καὶ ὁ θειότατος»: Σημείωσαι ὅτι ἀμετόχους λέγει τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ζητοῦντας πῦρ ἐπομβροῆσαι τοῖς Σαμαρείταις, ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὐρίσκομεν.

10 Πῶς οὖν πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριός φησιν, «Οὐκ οἴδατε ποίου Πνεύματός ἐστε;» Ἄλλ' ἴσως τοῦτο εἶπε, δεικνὺς ποία χάριτι διακονεῖσθαι ἐξελέγησαν ἴσως δὲ καὶ ὁ Πατήρ, πρὸς τὸ τέλειον τῆς δωρεᾶς ἀπιδῶν, ἧς ἔλαβον μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τοῦτο εἶρηκε, διὰ τὸ γεγράφθαι· «Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς
15 οὐδέπω ἐδοξάσθη». Ἱεροθέτην δὲ καλεῖ τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον, ὡς χειροτονήσαντα αὐτῷ τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηναίων, καθὼς ἐν ταῖς ἱεραῖς τῶν ἀποστόλων γέγραπται Διαταγαῖς.

«Διδάσκεσθαι γάρ, οὐ τιμωρεῖσθαι χρή»: Σημείωσαι ὠραῖον
20 καὶ μάλιστα νῦν χρήσιμον, ὅτι διδάσκεσθαι χρή, καὶ οὐ κολάζεσθαι, τοὺς ἀγνοοῦντας, ὥσπερ καὶ τοὺς τυφλοὺς ὀδηγοῦμεν, οὐ κολάζομεν. Τὸ δὲ κατὰ κόρρης τινὲς μὲν τὸν κρόταφόν φασιν, ἔνιοι δὲ τὴν γνάθον, ἄλλοι δὲ μέρος τι τῆς κεφαλῆς. Βέλτιον δὲ κόρρην, ὡς ἔφην, τὸν κρόταφον λέγειν· Ὅμηρος μέντοι κόρρην
25 αὐτὴν καλεῖ. Παροξυτονεῖται δὲ ἡ κόρρη. Εἰς τὸν κρόταφον οὖν ἔτυψεν ὁ Δημόφιλος τὸν μετανοοῦντα.

«Οἱ μὲν γὰρ ἀδικεῖν»: Σημείωσαι οἷά φησιν ἐπακολουθεῖν τοῖς ἀδικεῖν ἢ εὐεργετεῖν τινὰς βουλομένους, κἂν μὴ πρὸς ἔργον ἦνεγκαν ἢ ἐβουλεύσαντο.

30 «Ἐπιχειροῦντες»: Ἐκείνους δηλαδὴ οὓς προσηρέθησαν ἀδικῆσαι ἢ εὐεργετῆσαι, οὐ πάντως φησὶ, διέθησαν, καθὼς ἐβουλήθησαν. Πρόδηλον δὲ, ὅτι τὸ μὲν ἀδούλητον τῶν εὐεργετουμένων, τὸ δὲ παρὰ τὸ ἀδρανὲς τῶν ἀδικούντων.

«Καθόσον καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ ἀσεβοῦν ἀπέναντί του»: Αὐτὸ λέγεται στὸ Κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιο¹⁷.

§ 5. «Μακριὰ κάτι τέτοιο ἀπὸ σένα· γιατί δὲν ἔχομε...»: Πολλὰ εἶναι τὰ καλὰ ποὺ σοῦ ἔχουν δοθεῖ, πάτερ συμπαθέστατε!

«Γιατὶ καὶ ὁ θειότατος»: Πρόσεξε, ὅτι λέγει πῶς εἶναι ἀμέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ποὺ ζητοῦν νὰ πέσει στοὺς Σαμαρεῖτες φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὅπως διαβάζομε στὸ Εὐαγγέλιο. Πῶς λοιπὸν ὁ Κύριος λέγει πρὸς αὐτοὺς, «Δὲν γνωρίζετε ποιοῦ Πνεύματος εἶστε»¹⁸; Ἄλλ' ἴσως αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ νὰ δείξει ποιά χάρη ἔχουν ἐκλεγεῖ νὰ διακονήσουν, καὶ ἴσως καὶ ὁ πατέρας αὐτός, ἀποβλέποντας πρὸς τὸ τέλειο τῆς χάριτος ποὺ ἔλαβαν μετὰ τὴν ἀνάσταση, τὸ ἔχει πεῖ ἐπειδὴ ἔχει γραφεῖ· «Γιατὶ δὲν εἶχε δοθεῖ ἀκόμη τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε δοξασθεῖ ἀκόμη ὁ Ἰησοῦς»¹⁹. Ἱεροθέτη ὀνομάζει τὸν ἅγιο ἀπόστολο Παῦλο, ἐπειδὴ τὸν χειροτόνησε ἀρχιερέα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως γράφεται στὶς ἱερὲς Διαταγὲς τῶν Ἀποστόλων.

«Γιατὶ πρέπει νὰ διδάσκονται καὶ ὄχι νὰ τιμωροῦνται»: Σημείωσε ὠραῖο καὶ μάλιστα χρήσιμο σήμερα δίδαγμα, ὅτι πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνωρίζουν τὰ τῆς πίστεως νὰ τὰ διδάσκονται καὶ ὄχι νὰ τιμωροῦνται, ὅπως βέβαια καὶ τοὺς τυφλοὺς τοὺς ὀδηγοῦμε, δὲν τοὺς τιμωροῦμε. Τὸ «κατὰ κόρρης» ὀρισμένοι τὸ ἐρμηνεύουν ὡς κρόταφο, ἄλλοι ὡς σιαγόνα, καὶ ἄλλοι ὡς κάποιο μέρος τῆς κεφαλῆς. Καλύτερα ὅμως εἶναι ὡς κόρρη νὰ ἐκλαμβάνομε, ὅπως εἶπα, τὸν κρόταφο. Ὁ Ὅμηρος βέβαια τὴν κόρρη τὴν ὀνομάζει κόρρη. Ἡ κόρρη εἶναι παροξύτονος. Στὸν κρόταφο λοιπὸν χτύπησε ὁ Δημόφιλος ἐκεῖνον ποὺ μετανόησε.

«Γιατὶ ἄλλοι θέλουν ν' ἀδικοῦν»: Πρόσεξε ποιά λέγει ὅτι εἶναι τὰ ἐπακόλουθα σὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἀδικοῦν παρὰ νὰ εὐεργετοῦν, ἔστω κι ἂν δὲν πραγματοποίησαν ἐκεῖνα ποὺ σκέφθηκαν.

«Ἐπειχειρώντας»: Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποὺ θέλησαν νὰ ἀδικήσουν παρὰ νὰ εὐεργετήσουν, ἀλλ' ὅπωςδήποτε, λέγει, δὲν ἐνέργησαν ἔτσι ὅπως θέλησαν. Καὶ εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ ἔλλειψη βούλησης ἀναφέρεται γιὰ ἐκείνους ποὺ εὐεργετοῦνται, ἐνῶ ἡ μὴ διάπραξη γι' αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦν.

17. Λουκᾶ 23, 33.

18. Λουκᾶ 9, 54-55.

19. Ἰω. 7, 39.

«Καὶ ἐνθάδε καὶ ἐκεῖ»: Ὅτι οἱ δίκαιοι οὐ μόνον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νῦν βίῳ ἀγγέλων ἀγαθῶν ὁπαδοί, ἤγουν ἀκόλουθοι, καὶ συνοδοιπόροι εἰσὶ.

5 «Τὸ πάντων ἀγαθῶν μέγιστον»: Ὅτι τὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν μέγιστόν ἐστι τὸ αἰεὶ εἶναι μετὰ Θεοῦ.

«Καὶ ἐνθάδε, καὶ μετὰ θάνατον»: Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τιμωροῦνται, μετὰ τῶν δαιμόνων εἶναι κατακρινόμενοι ὑπὸ τῶν ἰδίων παθῶν ἃ προετίμησαν.

10 «Ἐπιμνησθήσομαι»: Σημειῶσαι τὴν ὄρασιν τοῦ ἁγίου Κάρπου, πόσης φρίκης καὶ παρακλήσεως γέμει.

§ 6. «Γενόμενόν μέποτε»: Διήγημα ὠραῖον, ὅτι οὐ χρὴ τοῖς ἁμαρτάνουσι, εἰ καὶ πρὸς Θεὸν πταίουσιν, ἐπαρᾶσθαι. Σημειωτέον οὖν τὴν ἱστορίαν, περιέχουσαν ἀνεκκλάλητον εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ περὶ μετανοούντων λέγει δὲ καὶ περὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ θείου Κάρπου. Ἔστι δὲ οὗτος ὁ Κάρπος οὗ μέμνηται ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ β' πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῇ.

«Κατὰ τὰς προτελείους εὐχάς»: Προτελείας μὲν ἐκάλουν Ἀθηναῖοι τὰς πρὸ τῶν γάμων μετὰ τῶν θυσιῶν εὐχάς· τὸν γὰρ γάμον τέλος ἐκάλουν, ὡς τελειοῦν τὰ πρὸς τὸν βίον τὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦτο ἐκ πολλῶν κωμωδίας ποιητῶν δεικνύναι δυνατόν. Μυστήριον γοῦν εἶχον τὸν γάμον. Ἐλεγον δὲ προτελίξασθαι καὶ τὸ προμυεῖσθαι, καὶ οἰονεῖ προκαθαίρεσθαι εἰς ἐτοιμασίαν 25 μυστηρίου, ὡς Κρατῖνος δηλαδὴ ἐν Πυλαία δράματι. Μάλιστα γὰρ τὰ μυστήριά τινος τῶν ψευδωνύμων αὐτῶν θεῶν τέλη καὶ τελετὰς ἐκάλουν, ὡς τελειούσας καὶ εἰς τὸ τέλειον ἀγούσας τοὺς τελουμένους. Τὸ γοῦν παρ' Ἑλλησιν ἀσεβῶν λεγόμενον εἰς τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον ὠνόμασεν ὁ μέγας Διονύσιος, καὶ προ- 30 τελείους εἶπεν εὐχάς τὰς πρὸ τοῦ ζωοποιοῦ μυστηρίου τελειοτάτας δεήσεις ὑπὲρ καθάρσεως καὶ ἀκατακρίτου μεταλήψεως τοῦ τελειοτάτου καὶ τελειοποιοῦ τῶν θυσιῶν δώρου. «Ἐξεναγώγησε» δὲ ἀντὶ τοῦ, ὡς ξένον ἐδεξιώσατο.

«Καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ»: Ὅτι δηλαδὴ οἱ δίκαιοι εἶναι ὄπαδοί, δηλαδὴ ἀκόλουθοι καὶ συνοδοιπόροι ἀγαθῶν ἀγγέλων, ὄχι μόνο στὴ μέλλουσα ζωὴ, ἀλλὰ καὶ στὸν παρόντα βίο.

«Τὸ μέγιστο ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ»: Ὅτι δηλαδὴ τὸ μέγιστο ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἶναι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Θεό.

«Καὶ ἐδῶ καὶ μετὰ θάνατο»: Ὅτι δηλαδὴ οἱ ἁμαρτωλοὶ τιμωροῦνται καὶ στὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ στὴ μελλοντικὴ, ἔχοντας κατακριθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ προτίμησαν νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τοὺς δαίμονες.

«Θὰ ὑπενθυμίσω»: Σημείωσε τὴν ὄραση τοῦ ἀγίου Κάρπου, ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κάθε φρίκη καὶ παρηγοριὰ.

§ 6. Ὅταν κάποτε βρέθηκα»: Ὡραῖο διήγημα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιβάλλομε μὲ κατάρες ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν, ἂν καὶ φταῖνε ἀπέναντι στὸν Θεό. Πρόσεξε λοιπὸν τὴν ἱστορία, ποὺ περιέχει ἀπερίγραπτη εὐσπλαγχνία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ μετανοοῦν. Μιλáει καὶ γιὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ θείου Κάρπου. Ὁ Κάρπος αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο μνημονεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴ Β' Πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολή²⁰.

«Κατὰ τίς προτέλειες εὐχές»: Προτέλειες ὀνόμαζαν οἱ Ἀθηναῖοι τίς εὐχές ποὺ γίνονταν μαζὶ μὲ τίς θυσίες πρὶν ἀπὸ τοὺς γάμους· γιὰ τὸν γάμο τὸν ὀνόμαζαν τέλος, ἐπειδὴ τελειοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο ὡς πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸν βίο. Καὶ μπορεῖ κανεὶς αὐτὸ νὰ τὸ δείξει ἀπὸ τίς κωμωδίες πολλῶν ποιητῶν. Γιὰ τὴ θεωροῦσαν τὸν γάμο μυστήριον, καὶ ἔλεγαν ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ καθιερώνεται καὶ νὰ μυεῖται πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο καὶ νὰ καθαίρεται γιὰ νὰ εἶναι ἕτοιμος γιὰ τὸ μυστήριον, ὅπως λέγει ὁ Κρατῖνος στὸ δράμα του Πυλαία. Καὶ μάλιστα τὰ μυστήρια κάποιου ἀπὸ τοὺς ψευδάνυμους θεοὺς τῶν ὀνόμαζαν τέλη καὶ τελετές, ἐπειδὴ τελειοποιοῦσαν καὶ ὀδηγοῦσαν στὴν τελειότητα τοὺς τελούμενους. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἔλεγαν οἱ Ἕλληνες μὲ νόημα ἀσεβές, μ' αὐτὸ ὁ μέγας Διονύσιος ὀνόμασε τὸ μυστήριον τῆς ἀλήθειας, καὶ χαρακτηρίσε προτέλειες εὐχές τίς πρὶν ἀπὸ τὸ ζωοποιὸ μυστήριον τελειοποιητικὲς δεήσεις πρὸς κάθαρση καὶ μετάληψη τοῦ τελειότατου καὶ τελειοποιῦ δώρου τῶν θυσιῶν. Τὸ «ξεναγώγησε» τὸ εἶπε μὲ τὴν ἔννοια, τὸν περιποιήθηκε σὰν ξένο μὲ φιλοφροσύνη.

20. Β' Τιμ. 4, 13.

«Ἐτι τῶν Ἰλαρίων ἡμερῶν»: Ἦσαν τινὲς ἡμέραι τοῖς εἰδω-
 λολάτραις, ὡς Ἰλαρίας ἐκόλουν· καὶ αἱ μὲν ἦσαν ἴδιαι καὶ ἰλάρι-
 οί, ὡς ὅταν τις ἔγημεν ἢ υἱὸν ἐκτάτο, αἱ δὲ κοιναὶ καὶ δημόσιαι
 ἰλάριαι ἐκαλοῦντο, ὡς ὅταν βασιλεὺς ἀναγορευόμενος, τὰς δη-
 5 μοσίας Ἰλαρίας παρεῖχε. Καὶ οὔτε πένθιμα ἐν ταύταις φορεῖν
 ἐξῆν, ἀλλὰ καὶ θεαὶ καὶ θυσίαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν διετελοῦντο
 δημόσιαι, καὶ οἱ πεθνοῦντες ἐπαύοντο καὶ ἐθεώρουν, καὶ ἐν εὐ-
 χαίαις ἀπαύστοις διηγόν τὰς ὠρισμένας ἡμέρας ταῖς τοιαύταις
 Ἰλαρίαις. Ἦν δὲ καὶ Ἰλαρία, ἑορτὴ ἰδικὴ Ρωμαίων εἰς τιμὴν τῆς
 10 μητρὸς τῶν θεῶν αὐτῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, ὡς φησι Δημό-
 φίλος ἐν τῷ «Περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις θυσιῶν καὶ ἑορτῶν».

«Διὰ βίου παντός»: Τουτέστι μέχρι τὰ τῆς παρουσίας ἐνέστη-
 κε ζωῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι δεῖ τοὺς θεοφιλεῖς διὰ βίου παντός
 νουθετεῖν τοὺς πεπλανημένους, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλ-
 15 κειν. Σημείωσαι οὖν αὐτό· τινὲς γὰρ ἀμαθῶς τὸ ἐναντίον λέγου-
 σι, κεχρημένοι τῷ ἀποστολικῷ ρητῷ τῷ λέγοντι· «Αἰρετικὸν ἄν-
 θρωπον μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ», μὴ
 νοοῦντες τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, ἐκ τῶν ἐπομένων ρητῶν
 μάλιστα σαφηνιζομένην. Τότε γὰρ εὐλογος ἡ μετὰ πρώτην καὶ
 20 δευτέραν νουθεσίαν παραίτησις, ὅταν ὁ διδάσκων πρὸς τὴν
 παραίτησιν ἔλθῃ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ λανθά-
 νει, ὢν αὐτοκατάκροτος. Δῆλον γάρ, ὡς ἐν τοῖς ἱεροῖς διδασκά-
 λοις ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ τῶν προσιόντων κατάστασις. Ἔτεροι
 δέ, τὸ «μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νουθεσίαν», οὕτως ἐνόμισαν,
 25 ἀντὶ τοῦ, μετὰ τὴν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης διδασκα-
 λίαν.

«Εἰώθει γὰρ εἰς τόνδε»: Σημείωσαι, ὅτι ἡ ἀποστολικὴ παρά-
 δοσις τοὺς νυκτερινοὺς τῶν ψαλμωδιῶν κανόνας παρέδωκεν.

«Ἐξω ταραχῆς»: Τὸ «οὐ» ἀρνητικὸν μόριον πρὸς τὸ «ἔξω
 30 ταραχῆς» συντακτέον, ἵνα ἢ τὸ ὅλον τοιοῦτον Διανίσταται, οὐδὲ
 τῶν ὑπῆκων πολλῶν ὄντων, διὰ τὸ ἐγκόπτεσθαι αὐτούς, ἀπολαύ-

«Ἐνῶ ἀκόμη τελοῦνταν οἱ Ἰλάριες ἡμέρες»: Ὑπῆρχαν κάποιες ἡμέρες στοὺς εἰδωλολάτρεις πού τῖς ὀνόμαζαν ἰλάριες (χαρούμενες), καὶ ἄλλες ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἰδιωτικὲς μέρες χαρᾶς, ὅπως ὅταν κάποιος συνῆπτε γάμο ἢ ἀποκτοῦσε υἱό, ἐνῶ ἄλλες ὀνομάζονταν κοινὲς καὶ δημόσιες, ὅπως ὅταν ὁ βασιλιάς ἀναγορευόταν καὶ παρῆχε τῖς δαπάνες γιὰ τῖς δημόσιες μέρες χαρᾶς. Τῖς ἡμέρες αὐτὲς δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ φορέσει κανεὶς πένθιμα, καθημερινὰ τελοῦνταν δημόσια θεάματα καὶ θυσίαι, ἐκεῖνοι πού πενθοῦσαν σταματοῦσαν τὸ πένθος καὶ παρακολουθοῦσαν τῖς ἐκδηλώσεις, καὶ γενικὰ περνοῦσαν τῖς καθορισμένες αὐτὲς ἡμέρες χαρᾶς μὲ ἀτέλειωτα φαγοπότια. Ὑπῆρχε καὶ ἄλλη Ἰλαρία, πού ἦταν ἰδικὴ γιορτὴ τῶν Ῥωμαίων πρὸς τιμὴ τῆς μητέρας τῶν θεῶν αὐτῶν, ἢ καλύτερα τῶν δαιμόνων, ὅπως λέγει ὁ Δημόφιλος στὸ ἔργο του “Περὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἑορτῶν τῶν ἀρχαίων”.

«Σὲ ὅλη τὴ ζωὴ του»: Δηλαδή ὅσο διαρκεῖ ἡ παρούσα ζωὴ. Σημείωσε, ὅτι πρέπει οἱ θεοφιλεῖς νὰ νουθετοῦν τοὺς πλανημένους σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ τοὺς προσελκύουν στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια. Πρόσεξέ το λοιπὸν αὐτό· γιὰ τὸ ὀρισμένοι ἀπὸ ἀμάθεια λένε τὸ ἀντίθετο, στηριζόμενοι στὸ ἀποστολικὸ ρητὸ πού λέγει· «Αἶρετικὸ ἄνθρωπο μετὰ ἀπὸ πρώτη καὶ δευτέρη νουθεσία νὰ τὸν παρατᾶς», μὴ μπορώντας νὰ καταλάβουν τὸ νόημα τῶν λεγομένων, πού σαφηνίζεται μάλιστα ἀπὸ τὰ ὅσα λέγονται στὴ συνέχεια. Γιατὶ τότε εἶναι εὐλογία ἢ παραίτηση μετὰ ἀπὸ πρώτη καὶ δευτέρη νουθεσία, ὅταν ἐκεῖνος πού διδάσκει καταφύγει στὴν παραίτηση, ἔχοντας διαπιστώσει ὅτι ὁ διδασκόμενος ἔχει διαστραφεῖ, καὶ δὲν καταλαβαίνει ὅτι καταδικάζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του. Ἄλλοι πάλι τό, «μετὰ ἀπὸ πρώτη καὶ δευτέρη νουθεσία» τὸ ἐξέλαβαν ὡς ἐξῆς, ὅτι δηλαδή σημαίνει μετὰ τὴ διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης.

«Γιατὶ συνήθιζε αὐτὴ τὴν ὥρα»: Σημείωσε, ὅτι ἡ ἀποστολικὴ παράδοση παρέδωσε τοὺς νυχτερινοὺς κανόνες τῶν ψαλμωδιῶν.

«Χωρὶς ταραχὴ»: Τὸ ἀρνητικὸ μόριο ὅχι· πρέπει νὰ συνταχθεῖ μὲ τὸ «ἔξω ταραχῆς», γιὰ νὰ ἔχει τὸ ὅλο λεγόμενο ὡς ἐξῆς· Σηκῶνται, χωρὶς ὁ ὕπνος νὰ εἶναι πολὺς καὶ ἀπολαυστικός, ἐπειδὴ εἶχε

σας, οὐδὲ ἔξω ταραχῆς ὑπάρχων, διὰ τὸ καὶ τοὺς ὕπνους ἐγκόπτεσθαι.

«Ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ προσητήρι τινι»: Προσητήρ ἐστὶν ἐλικοειδῆς κίνησις ἄνωθεν κάτω ἀέρος διαπύρου. Καίει δὲ τὸ τοιοῦτον, ὅθεν καὶ παρὰ τὸ πμπρᾶν λέγεται.

«Ἀπειρῶν ἀνθρωποειδῶς»: Σημεῖωσαι, ὅτι καὶ ἀνθρωποειδῶς τοῖς ἁγίοις ἄγγελοι ἐπιφαίνονται.

«Ἰπὸ τῆς τῶν οἰκείων ποδῶν»: Σημεῖωσαι τὸ «ὑπὸ τῆς τῶν οἰκείων ποδῶν ἀστασίας», ὃ δηλοῖ τὸ εὐπαράφορον τῆς προαιρέσεως μὴ βουλόμενοι γάρ, οὐκ ἔπιπτον.

«Εἰς τὸ ἀχανές»: Σημεῖωσαι, πῶς ὁ διάβολος ρίπτει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπερ ἐνταῦθα ἀχανές καλεῖ, τουτέστι βάραθρον, ἢ ἀπατῶν ἢ ὠθῶν τοὺς πειθομένους αὐτῷ. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀσελγεῖς ἀνθρώπους συνεργοὺς αὐτοῦ λαμβάνει εἰς τὴν ἐτέρων ἀπάτην, ὡς καὶ τὸν εἰδωλολάττην ἐπὶ τοῦ νῦν ἀπατηθέντα, περὶ οὗ ὁ λόγος. Διὸ καὶ ἐν τῇ ὀπτασίᾳ ἀνδρας ὄρα μεταξὺ τῶν ὄφρων, τουτέστι τῶν δαιμόνων, ἔλκοντας τοὺς ὑπὸ τοῦ διαδόλου νικηθέντας, ὧν ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐλευθερώσει.

20 «Ἰπὸ τοῦ κακοῦ»: Σημεῖωσαι τὸ «ὑπὸ τοῦ κακοῦ», τουτέστι τῆς ἀμαρτίας, ὅπερ κυρίως κακὸν ἐν προαιρέσει τιχτόμενόν φαμεν. Τὸ δὲ «ἄκοντες καὶ διαζόμενοι» μὴ ἀναγκαστικὴν τινα δύναμιν, τουτέστι τὸν διάβολον νοητέον, ὡς Μανιχαίοις καὶ Μεσαλιανοῖς δοκεῖ ἀλλ' ὅτι πειθόμενοι τὸ κακὸν πράξαι, τῷ ἀπατῶντι χώραν διδόσμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιτίθεσθαι, ἐξ ἡμῶν καθ' ἡμῶν λαμβάνοντα τὴν ἰσχύν· ἀδυνατήσῃ δὲ μὴ πειθομένων ἡμῶν, ἐπειδὴ ἐγγύς ἐστὶν ἡμῶν ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ συνεπιλαμβανομένη, ὡς δηλοῖ τὰ ἐξῆς.

30 «Καὶ χεῖρα ἀγαθὴν ὀρέγειν»: Σημεῖωσαι τὴν ἄφατον τοῦ Κυρίου εὐσπλαγχνίαν.

«Τῆς χειρὸς ἤδη προτεταμένης»: Τῆς χειρὸς τοῦ Κάρπου δηλονότι.

διακοπές, οὔτε χωρὶς ταραχή, ἐπειδὴ καὶ ὁ ὕπνος ἦταν γεμάτος διακοπές.

«Παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ μὲ κάποιο κεραυνό»: Πρηστήρας εἶναι ἐλικοειδῆς κίνηση φλογισμένου ἀέρα ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, πράγμα ποῦ καίει, καὶ γι' αὐτὸ ἔχει πάρει τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ πίμπρημι (καίω).

«Ἐνῶ ἄπειροι μὲ μορφή ἀνθρώπου»: Σημείωσε, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐμφανίζονται στοὺς ἁγίους μὲ ἀνθρώπινη μορφή.

«Ἀπὸ τῶν ποδιῶν τους»: Σημείωσε τὸ «ἀπὸ τὴν ἀστάθεια τῶν ποδιῶν τους», πράγμα ποῦ δηλώνει τὸν εὐκόλο παρασυρμὸ τῆς προαίρεσης· ἂν δηλαδή δὲν ἤθελαν, δὲν ἔπεφταν.

«Στὸ ἀχανές»: Σημείωσε, πῶς ὁ διάβολος ρίχνει τοὺς ἀνθρώπους στὸ ἐξώτερο σκότος, πράγμα ποῦ ἐδῶ ὀνομάζει ἀχανές, δηλαδή βάραθρο, ἢ ἐξαπατώντας ἢ σπρώχνοντας σ' αὐτὸ ἐκείνους ποῦ πείθονται σ' αὐτόν. Συμβαίνει μάλιστα πολλές φορές νὰ παίρνει καὶ ἀσελγεῖς ἀνθρώπους ὡς συνεργοὺς του πρὸς ἐξαπάτηση ἄλλων, ὅπως καὶ τὸν εἰδωλολάτρη γι' αὐτόν ποῦ ἐξαπατήθηκε τώρα καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται λόγος. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ὀπτασία βλέπει ἄνδρες ἀνάμεσα στὰ φίδια, δηλαδή ἀνάμεσα στοὺς δαίμονες, σέρνοντας ἐκείνους ποῦ νικήθηκαν ἀπὸ τὸν διάβολο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὐχομαί νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ὁ Κύριος.

«Ἀπὸ τὸ κακό»: Σημείωσε τὸ «ἀπὸ τὸ κακό», δηλαδή τὴν ἁμαρτία, πράγμα ποῦ γεννᾶται μέσα στὴν προαίρεση καὶ ὀνομάζομε κυριολεκτικὰ κακό. Τὸ «χωρὶς τὴ θέλησή τους» καὶ «ἐξαναγκασζόμενοι» μὴ τὸ θεωρήσεις σὰν κάποια ἀναγκαστικὴ δύναμη, δηλαδή τὸν διάβολο, ὅπως νομίζουν οἱ Μανιχαῖοι καὶ οἱ Μεσαλιανοί, ἀλλ' ὅτι, ὑπακούοντας στὸ νὰ πράξομε τὸ κακό, δίνομε τὴ δυνατότητα σ' αὐτόν ποῦ μᾶς ἐξαπατᾷ νὰ μᾶς ἐπιτίθεται συνέχεια, παίρνοντας ἀπὸ μᾶς τὴ δύναμη ἐναντίον μας· ἀλλιῶς θὰ χάσει τὴ δύναμή του ἂν δὲν ὑπακούομε ἐμεῖς σ' αὐτόν, ἐπειδὴ βρίσκεται κοντά μας ἢ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ποῦ μᾶς ἐνισχύει, ὅπως τὸ δηλώνουν τὰ λεγόμενα στὴ συνέχεια.

«Καὶ νὰ προσφέρει χέρι βοήθειας»: Σημείωσε τὴν ἀπερίγραπτη εὐσπλαχνία τοῦ Κυρίου.

«Ὦντας ἤδη τὸ χέρι ἀπλωμένο»: Δηλαδή τὸ χέρι τοῦ Κάρπου.

«Μὴ ἄλλων»: Τῶν σταυρούντων δηλαδή, τῷ Κάρπῳ φησὶν ὁ Κύριος.

«Ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπων»: Σημεῖωσαι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀγαθοὺς καὶ φιλανθρώπους καλεῖ τοὺς ἀγγέλους.

5

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Θ΄.

§ 1. Ὁ ἅγιος Τίτος οὗτός ἐστιν ὁ τῷ Ἀποστόλῳ γνώριμος, ὃν καὶ Κρήτης κατέστησεν ἐπίσκοπον, ὡς ἢ πρὸς αὐτὸν Τίτον γραφεῖσα Ἐπιστολὴ παρὰ τοῦ θείου Παύλου φησὶν.

«Ἄλλ’ ἐν τῇ Συμβολικῇ»: Τί περιέχει ἡ «Συμβολικὴ θεολο-
10 γία» τοῦ μεγάλου Διονυσίου.

«Ἐναπομόργννται»: Ἀπομόρξασθαι ἐστὶ τὸ ἐναπομάξα-
σθαι καὶ ἐμβαλεῖν τι εἰς τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν
ζωγράφων, οἳ, προσέχοντες τῇ ἀληθείᾳ, γράφουσι τὰς εἰκόνας
«Τῆς ἀπορρήτου δὲ σοφίας πατέρας» τοὺς προφήτας φησὶν.

15 «Οὕτω γὰρ ἂν θεώμενοι σεφθείημεν»: Σεφθείημεν ἀντὶ τοῦ
ἐν σεβασμῷ ποιησοίμεθα, τιμήσοιμεν, θαυμάσοιμεν, ἐκπλαγείη-
μεν. Σημεῖωσαι δὲ ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ προσκυνητῆς Τριάδος τό·
«Πηγὴν ζωῆς εἰς ἑαυτὴν χεομένην, καὶ ἐφ’ ἑαυτῆς ἐστῶσαν»· δεί-
κνυται γὰρ ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὁμοούσιον, καὶ ὅτι ἡ μονὰς εἰς Τριά-
20 δα προελθοῦσα, μέχρις αὐτῆς ἴσταται. Οὕτω καὶ ὁ θεολόγος Γρη-
γόριος ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ Υἱοῦ λόγῳ φησὶ, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ Εἰ-
ρηνικῷ. Σημεῖωσαι δὲ τό· «Ἄει δι’ ἑαυτῆς ἑαυτὴν θεωμένην»· πε-
ρὶ τῆς ἁγίας δὲ Τριάδος καὶ τοῦτό φησι.

«Τὰ γὰρ ἐκτὸς αὐτῆς»: Τῆς αὐτῆς, δηλονότι συμβολικῆς
25 πλάσεως. Κεῖται δὲ καὶ ἐνταῦθα τὸ μὲν «ὀπόσης» ἀντὶ τοῦ «πολ-
λῆς», τὸ δὲ «τὰ ἐκτός», ἧτοι τὰ προχείρως, ἐκ τῆς λέξεως ὑπαγο-
ρευόμενα.

«Γαστέρα Θεοῦ σωματικῶς»: Γαστέρα Θεοῦ διὰ τό· «Ἐκ γασ-
τρὸς πρὸς Ἐωσφόρου». «Λόγον εἰς ἄερα», διὰ τό, «Ἐξηρεύξα-
30 το ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». «Πνεῦμα ἐκπνεόμενον», διὰ τό,

«Ὁχι ἄλλων»: Δηλαδή ἐκείνων πού τόν σταυρώνουν τὰ λόγια λέγονται ἀπό τόν Κύριο στόν Κάρπο.

«Τούς ἀγαθοὺς καί φιλόανθρωπους»: Σημείωσε, ὅτι καί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὀνομάζει τὺς ἀγγέλους ἀγαθοὺς καί φιλόανθρωπους.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'.

§ 1. Ὁ ἅγιος αὐτὸς Τίτος εἶναι ὁ γνωστὸς στοὺς Ἀποστόλους, τὸν ὁποῖο ἐγκατέστησε ἐπίσκοπο Κρήτης, ὅπως λέγει ἡ ἐπιστολή πού γράφηκε ἀπὸ τὸν θεῖο Παῦλο πρὸς τὸν ἴδιο αὐτὸν τὸν Τίτο.

«Ἀλλὰ στή Συμβολικὴ»: Τί περιέχει δηλαδή ἡ Συμβολικὴ θεολογία τοῦ μεγάλου Διονυσίου.

«Ἀποτυπώνουν»: Ἀπομόρξασθαι σημαίνει ἀποτυπώνει κάποιος καί βάζει κάτι μέσα στή διάνοιά του, ἀπὸ μεταφορὰ τῶν ζωγράφων, οἱ ὁποῖοι, προσέχοντας τὴν ἀλήθεια, ζωγραφίζουν τὶς εἰκόνες. «Τῆς ἀπόρρητης σοφίας πατέρες» ὀνομάζει τοὺς προφήτες.

«Γιατὶ παρατηρώντας τὴν ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ σεβαστοῦμε»: Τὸ «σεφθειήμεν» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, θὰ μπορέσουμε ν' ἀποδώσουμε σεβασμό, νὰ τιμήσουμε, νὰ θαυμάσουμε, νὰ νιώσουμε ἐκπληξη. Σημείωσε ὅτι τὸ «τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς νὰ χύνεται στόν ἑαυτό της καί νὰ μένει στόν ἑαυτό της», τὸ λέγει γιὰ τὴν ἁγία καί προσκυνητὴ Τριάδα· γιὰτὶ δηλώνεται ἐδῶ καί τὸ ὁμοούσιο, καί ὅτι ἡ μονάδα γενόμενη Τριάδα, σταματᾷ μέχρι σ' αὐτήν. Αὐτὸ λέγει καί ὁ θεολόγος Γρηγόριος στόν πρῶτο Λόγο του Περί Υἱοῦ, καθὼς καί στόν δεύτερο Εἰρηνικό. Σημείωσε ἐπίσης ὅτι τό, «θεᾶται τὸν ἑαυτό της πάντοτε μέσω τοῦ ἑαυτοῦ της», τὸ λέγει καί αὐτὸ γιὰ τὴν ἁγία Τριάδα.

«Γιατὶ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς»: Αὐτῆς, δηλαδή τῆς συμβολικῆς πλάσεως. Καί ἐδῶ λέγεται τὸ «ὀπόσης» ἀντὶ τοῦ «πολλῆς», ἐνῶ τὸ «τὰ ἐκτός», σημαίνει τὰ κατὰ τρόπο πρόχειρο ὑπαγορευόμενα ἀπὸ τὴ λέξη αὐτῆ.

«Τὴν κοιλιὰ τοῦ Θεοῦ σωματικά»: «Τὴν κοιλιὰ τοῦ Θεοῦ» τὸ λέγει σύμφωνα μὲ τὸ «Ἀπὸ τὴν κοιλιὰ μου, πρὶν ἀπὸ τὸν Ἐωσφόρο»²². Τὸ «λόγο στόν ἀέρα» τὸ λέγει σύμφωνα μὲ τὸ «Ἐξεχείλισε ἀπὸ τὴν καρδιά μου λόγος ὠραῖος»²³. Τὸ «πνεῦμα νὰ ἐκπνέεται» τὸ

22. Ψαλμ. 109, 3.

23. Ψαλμ. 44, 1.

«Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ». «Κόλπους» δέ, διὰ τό, «Μονογενῆς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός». «Φυτικός» δέ, ἤγουν κατὰ τὴν τῶν φυτῶν ἰδέαν, διὰ τό, «Ἐύλον ζωῆς ἐστι», καὶ τό, «Ἐκ βλαστοῦ, Υἱέ μου, ἀνέβη», καὶ τό, «Ἀνθήσει καὶ ἐκβλά-
5 στήσει Ἰακώβ», ἐπὶ Χριστοῦ ληφθέν, οὗ ὁ καρπὸς τῆς σωτηρίας ἐπλήρωσε τὴν γῆν, καὶ τὰ ὅμοια. Σημειῶσαι οὖν, πῶς εἴρηται ἐπὶ Θεοῦ γαστήρ, καὶ ἐρυνῆ τοῦ λόγου, καὶ τὰ τοιαῦτα.

«Ἡ πηγὰς ὑδάτων»: Πηγὰς ὑδάτων κατὰ τό, «Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς», καὶ τό, «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς ὑδατος ζῶν-
10 τος», καὶ ὅσα τοιαῦτα. «Ἀπαντάσματα» δέ, διὰ τό, «Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης», καί, «Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται, καὶ ἐν τῷ φωτὶ ὁψόμεθα φῶς», καὶ τὰ παρα-
πλήσια.

«Ἐπὶ δὲ τῶν νοητῶν»: Δηλωτικὰ «τῶν μὲν προνοιῶν» τό,
15 «Ὅς ἀετὸς σκεπάσει τὴν νοσοσιὰν ἑαυτοῦ» καὶ τὰ σὺν αὐτῷ, τὸ «δωρεῶν» δέ, ὡς τό, «Ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου», καὶ τό, «Ὁ δι-
δοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο τῆς προνοίας γνωριστικόν. «Ἐκφάνσεων» δέ, διὰ τὸ ἐν σχήματι ἀνθρώπου ὀ-
φθῆναι τοῖς ἐν τῇ Παλαιᾷ ἀγίοις, καὶ ἐν εἴδει περισσευῶς, τὸ
20 Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Προνοίας δέ, καὶ τὸ τῶν ἀσεβῶν τιμωρητικόν· εἴρηται γοῦν παρὰ τῷ Προφῆτῃ· «Ὅς ἄρκτος ἀπορουμένη, καὶ ὡς πάρδαλις». Τῶν μὲν οὖν «δυνάμεων» ὑπογραφικὰ ὀφθαλμοὶ καὶ ἑτέρων σωματικῶν μελῶν ὀνόματα, «ἰδιοτήτων» δέ, ὡς παρὰ τὸ Ἀμῶς ἀδάμας ἴδιον γὰρ τῆς θείας φύσεως τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀ-
25 δάμαστον. Ὡσπερ οὖν καὶ τὸ ἀναλωτικὸν τῶν μοχθηρῶν ἔξεων, καθ' ὃ εἴρηται· «Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον». Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῶν εἰρημένων, πρόδηλα τοῖς φιλοπόνοις καὶ ἢ τούτων ἀνα-
γωγικὴ τε καὶ ἀλληγορικὴ θεωρία, οὐκ ἀσύμφωνον. Ἔστι δὲ καὶ

24. Ψαλμ. 32, 6.

25. Ἰω. 1, 18.

26. Ἀποκ. 2, 7.

27. Ἦσ. 53, 2.

28. Ἦσ. 27, 6.

29. Ψαλμ. 35, 10.

30. Ἰερ. 2, 13.

31. Ἐβρ. 1, 3.

λέγει σύμφωνα με τό, «Καί με τήν ἀπλή πνοή τοῦ στόματός του»²⁴. Τό «κόλπους» σύμφωνα με τό «Ὁ Μονογενής πού βρίσκεται στους κόλπους τοῦ Πατέρα»²⁵. Τό «φυτικός», δηλαδή κατά τήν ἔννοια τῶν φυτῶν, σύμφωνα με τό «Ἐύλο ζωῆς εἶναι»²⁶, καί τό «Ἀπό βλαστό, Υἱέ μου, ἀνέβηκες»²⁷, καί τό «Θ' ἀνθήσει καί θά βλαστήσει ὁ Ἰακώβ»²⁸, πού ἐκλαμβάνεται γιά τόν Χριστό, τοῦ ὁποίου ὁ καρπός τῆς σωτηρίας γέμισε τή γῆ, καί τὰ παρόμοια. Σημείωσε λοιπόν, με ποιό νόημα λέχθηκαν γιά τόν Θεό οἱ λέξεις “γαστέρα” καί “ρέψιμο τοῦ λόγου” καί τὰ παρόμοια.

«Ἡ πηγές ὑδάτων»: Τό «πηγές ὑδάτων» τό λέγει σύμφωνα με τό, «Σέ σένα ὑπάρχει πηγῆ ζωῆς»²⁹ καί τό, «Μέ ἐγκατέλειψαν ἐμένα τήν πηγῆ τοῦ ζωντανοῦ ὕδατος»³⁰ καί ὅσα παρόμοια. Τό «ἀπαυγάσματα» τό λέγει σύμφωνα με τό «Ὁ ὁποῖος, ὄντας ἀκτινοβολία τῆς δόξας»³¹ καί τό «Κύριε, με τό φῶς τοῦ προσώπου σου θά πορευθῶ καί με τό φῶς σου θά δῶ φῶς»³², καί τὰ παρόμοια.

«Στήν περίπτωση ὅμως τῶν νοητῶν»: Δηλωτικά «τῶν προνοιῶν» εἶναι τό, «Σάν ἀετός θά σκεπάσει τή φωλιά του»³³ καί τὰ σχετικά μ' αὐτό. Τοῦ «δωρεῶν» εἶναι τό «Ἀνοίγεις σὺ τὸ χέρι σου»³⁴ καί τό «Σὺ πού δίνεις τροφή σέ κάθε σάρκα»³⁵, μᾶλλον ὅμως καί αὐτό εἶναι δηλωτικό τῆς πρόνοιας αὐτοῦ. Τό «ἐκφάνσεων» τό λέγει ἐπειδὴ φανερώθηκε στους ἀγίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης με τή μορφή ἀνθρώπου³⁶, καί με τή μορφή τῆς περιστερᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο. Εἶναι δηλωτικό τῆς πρόνοιας καί τὸ ὅτι τιμωρεῖ τοὺς ἀσεβεῖς· γιὰτι ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν προφήτη· «Σάν ἀρκούδα ἀγριεμένη καί σάν πάρδαλη»³⁷. Τοῦ «δυνάμεων» πάλι δηλωτικά εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ καί τὰ ὀνόματα ἄλλων σωματικῶν μελῶν. Τό «ἰδιοτήτων» πάλι τό λέγει σύμφωνα με τό διαμάντι πού ἀναφέρει ὁ Ἄμώς³⁸· γιὰτι γνώρισμα τῆς θείας φύσεως εἶναι τὸ ἀπαθές καί τὸ ἀδάμαστο. Ὅπως βέβαια καί τὸ ἀναλωτικό (τὸ φθειρόμενο) εἶναι γνώρισμα τῶν μοχθηρῶν ἕξεων, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ· «Ὁ Θεός μας εἶναι φωτιά πού κατατρώγει»³⁹. Καί τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν λεχθεῖ εἶναι ὀλοφάνερα στους φιλόπονους, καί ἡ μεταφορική καί ἀλληγορική ἔννοια αὐτῶν δὲν εἶναι ἀσύμ-

32. Ψαλμ. 35, 10. 33. Δευτ. 32, 11. 34. Ψαλμ. 144, 16. 35. Ψαλμ. 135, 25.
36. Γεν. κεφ. 18. 37. Ὡσ. 13, 7, 8. 38. Ἄμώς κεφ. 7. 39. Δευτ. 4, 24.

λαβεῖν «λήξεις» μὲν καὶ «μονάς», τὸ τῆς θείας φύσεως ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετάστατον, ὅπερ διὰ τῶν θεμελιωτικῶν λίθων ὑποδηλοῦται· «προόδους» δὲ καὶ «διακρίσεις» τὴν τῶν φυσικῶς αὐτῶ ἐνυπαρχόντων ἀγαθῶν μετάδοσιν, ὥσπερ ἐν ὑποδείγματι, 5 ἢ ἐκ τοῦ κρίνου εὐοσμία, παρ' ὃ καὶ λέγεται «ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων». Οὕτως οὖν νοητέον καὶ «τὰς ἐνώσεις» τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπιστρεπτικὸν καὶ συνδετικὸν τῶν κτισμάτων, διὰ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου δηλούμενον. «Κόσμους δὲ γυναικείους» τὰ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ κείμενα, τὸ παντοδαπὸν τῆς θείας προ-
10 νοίας ὑπογράφοντα. Ὡσπερ οὖν καὶ τὴν «χωνείαν» καὶ τὸ «χωνευτήριον» ὑποληπτέον τὴν ἀναπλαστικὴν πρόνοιαν, ἢ τὴν διακριτικὴν τε καὶ καθαρτικὴν δύναμιν. Τὰ γὰρ τῆς ὀπλητικῆς διασκευῆς πρόδηλα μὲν ἔνθα κεῖνται· δηλοῦσι δὲ τὸ καθαιρετικὸν καὶ ἀφανιστικὰ τῶν ἐναντίων. «Βαρβαρικὰς δὲ ὀπλοποιίας»
15 ἴσως ἐκεῖνο τό, «Ἐν ἱματισμῶ διαχρύσω» καί, «Περίζωσαι τὴν ρομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ». Ἡ γὰρ ρομφαία βαρβαρικόν ἐστὶν ὄπλον, ὡς ἱστορεῖ Φύλαρχος. Ὁμοίως δὲ καὶ θάναυσός ἐστι πᾶς τεχνίτης διὰ πυρὸς ἐργαζόμενος.

«Καὶ δαῖτάς τινας»: Δαῖτάς τινας τὰς εὐωχίας φησὶν, ὡς ἐν
20 τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτε ὁ μὸσχος ὁ σιτευτός, καὶ τὰ λοιπά, γίνεται ἐν τῷ ἁσώτῳ νιῷ.

«Τὰ πολυειδῆ καὶ λοξά»: Ἀμαρτίας ἐπαγγελιῶν ἐν τούτοις φησὶ τὸ ἐν τισὶ τῶν προρρησέων, κατὰ τὸ πρόχειρον δοκεῖν, μὴ τέλος λαβεῖν τὰ ἐπαγγελθέντα· οἷόν ἐστιν, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα
25 παραθέσθαι, τὸ πρὸς τὸν Ἰακώβ λεχθέν, «Γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου», καὶ τὰ περὶ τῆς διαμονῆς τῆς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ σπέρματος Δαυὶδ, ἅπερ ἐν τῷ προφανεῖ διήμαρτον τῆς ἐκβάσεως, κατὰ δὲ τὴν ἀκριβῆ θεωρίαν οὐδαμῶς. Τὸ μὲν γὰρ τοῦ Ἰακώβ διὰ τῆς τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐπικρατείας καὶ τῆς εἰς Χριστὸν
30 ἀναγωγῆς πεπλήρωται, ὥσπερ καὶ αἱ πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἐπαγγε-

φωνη. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ἐκλάβομε ὡς «λήξεις» καὶ «μονές» τὸ ἀναλλοίωτο καὶ ἀμετακίνητο τῆς θείας φύσεως, πράγμα ποὺ ὑποδηλώνεται μὲ τοὺς θεμελιωτικούς λίθους. Ὡς «προόδους» πάλι καὶ «διακρίσεις» τῆ μετάδοσι τῶν ἀγαθῶν ποὺ ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὸν ὡς ἀπὸ τῆ φύσιν του, ὅπως ἀκριβῶς, γιὰ παράδειγμα, ἡ εὐοσμία τοῦ κρίνου, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο λέγεται «ἄνθος τῆς πεδιάδας, κρίνο τῶν κοιλάδων»⁴⁰. Ἔτσι λοιπὸν νὰ ἐννοήσομε καὶ τὶς «ἐνώσεις» ὡς τὴν ἐπιστροφή τῶν κτισμάτων πρὸς αὐτὸν καὶ τὴ σύνδεση μαζί του, πράγμα ποὺ δηλώνεται μὲ τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο. Ὡς «κόσμους γυναικίους» νὰ ἐννοήσομε τὰ λεγόμενα ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα⁴¹, ποὺ ὑποδηλώνουν τὴν ποικιλομορφία τῆς θείας πρόνοιᾶς. Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια ὡς «χοάνη τήξεως» καὶ «χωνευτήρι» πρέπει νὰ ἐκλάβομε τὴν ἀναπλαστικὴ πρόνοια, ἢ τὴν διακριτικὴ καὶ καθαρτικὴ δύναμη. Γιατὶ μὲ ὀλοφάνερο νόημα ἀναφέρονται ἐδῶ οἱ ὀπλιτικὲς ἀποσκευές, ποὺ ὑποδηλώνουν τὸ καταστρεπτικὸ καὶ ἀφανιστικὸ τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων. Μὲ τὸ «βαρβαρικὲς ὀπλοποιίες» ἴσως ὑποδηλώνεται ἐκεῖνο τὸ «Μὲ ἐνδυμασία διάχρυση» καὶ «Κρέμασε τὴ ρομφαία σου στὸν μηρό σου, δυνατέ»⁴². Γιατὶ ἡ ρομφαία εἶναι βαρβαρικὸ ὄπλο, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Φύλαρχος. Ὅμοια χειροτεχνίτης εἶναι κάθε τεχνίτης ποὺ ἐργάζεται μὲ τὴ φωτιά.

«Καὶ κάποια συμπόσια»: «Δαῖτες» ὀνομάζει τὰ συμπόσια, ὅπως στὸ Εὐαγγέλιο⁴³, ὅταν προσφέρθηκε στὸν ἄσωτο υἱὸ τὸ μοσχάρι τὸ καλοθρεμμένο καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

«Τὰ πολύμορφα καὶ λοξά»: Μὲ αὐτὰ ἐννοεῖ, μὲ πρόχειρη σκέψη, τὶς ὑποσχέσεις κάποιων προρρήσεων γιὰ ἁμαρτίες, κατὰ τὶς ὁποῖες δὲν πραγματοποιήθηκαν τὰ ὅσα ὑποσχέθηκε, ὅπως γιὰ παράδειγμα, γιὰ ν' ἀναφέρω λίγα ἀπὸ τὰ πολλά, ἐκεῖνο ποὺ λέχθηκε πρὸς τὸν Ἰακώβ, «Γίνε κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου»⁴⁴, καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ διαμονὴ στὴ βασιλεία τοῦ ἀπογόνου τοῦ Δαβίδ, τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις, μὲ πρόχειρη θεώρησις, ἀπέτυχεν, καθόλου ὅμως σύμφωνα μὲ τὴν ἀκριβῆ ἐξέτασι τοῦ πράγματος. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ λέχθηκε στὸν Ἰακώβ πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν ἐπικράτησι τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ καὶ τῆς ἀπόδοσις ὅλων αὐτῶν ἀλληγορικὰ στὸν

42. Ψαλμ. 44, 10, 4.

43. Λουκᾶ κεφ. 15.

44. Γεν. 27, 29.

λίαι περὶ τῆς κατασχέσεως τῆς γῆς καὶ τῆς τῶν ἔθνῶν εὐλογίας. Τὰ δὲ πρὸς Δαυὶδ μόνως εἰς τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ Σολομῶντος δοκοῦντα ἐν τῷ μδ' εἰρησθαι ψαλμῷ. Τὰς οὖν ἐν τούτοις ἐξηγητικὰς ἀποδόσεις, τὸ ποικίλον ἐχούσας, 5 πολυειδῆ ἐκάλεσε σοφίσματα, οὐχ ὡς παραλογιστικῶς τεχναζόμενα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὡς σαφῶς ἀναπτύσσοντα τὸ ζητούμενον.

(Περὶ τοῦ Ἰσραήλ τῶν ἁσμάτων, ὅτι ἅγιον κατὰ τοὺς ἀγίους τούτους Θεόδωρος γὰρ ὁ Μοψουεστίας διέβαλεν αὐτὸ ἡλι- 10 θίως πάνυ).

«Τῶν συνθημάτων: Συνθημάτων φησὶ τῶν συμβολικῶς γινομένων, ἃ ὑπὲρ ἑαυτῶν, τουτέστιν ὑπὲρ τοῦ οὕτως νοεῖσθαι αὐτά, ὡς τὸ φαινόμενον ἔχει καὶ τὸ γράμμα ψιλῶς ὑπαγορεύει· οὐ τυπωθῆναί φησιν, ἀλλὰ προκάλυμμα εἶναι καὶ τύπον τῶν βαθυ- 15 τέρων νοήσεων καὶ ὑπολήψεων. Τοῦτο δὲ φησιν, ὅτι τὰ σύμβολα οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ συνθήματα τὰ μυστικὰ ἐπενόησαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀναξίους, ἵνα μὴ, προκειμένα αὐτοῖς, εὐκαταφρόνητα δοκοίη.

«Τὴν μὲν ἀπόρρητον»: Τὴν μὲν ἀπόρρητον καὶ μυστικὴν 20 παραδόσιν τῆς Γραφῆς αὐτὴν ἐπεξηγεῖται, καλῶν συμβολικὴν, ἅτε διὰ συμβόλων χρησιμοδοτηθεῖσαν· ἀλλὰ καὶ τελεστικὴν, ὡς τὰς τελετὰς τῶν μυστηρίων ἐν συμβόλοις παραδιδούσαν διὰ τῆς ἱερατικῆς παραδόσεως. Ταύτην δὲ τὴν ἀπόρρητον ἦτοι συμβολικὴν φησιν ἔχειν συμπεπλεγμένην τῷ ρητῷ, τουτέστι τῷ ρη-θῆναι 25 ἐπιτετραμμένῳ συμβόλῳ, καὶ τὸ ἄρρητον, ἦτοι μυστικόν. Συνεσκίασται γὰρ ἐν τῷ συμβόλῳ τὸ ἀληθές καὶ ἀδημοσίευτον, ὡς ἐν τῷ νομικῷ πάσχα τὸ ἀληθές, ὅπερ εἴρηται· «Τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός». Τὸ δὲ δεύτερον μόριον τῆς θεολογικῆς παραδόσεως ἐμφανές ἐστι καὶ γνώριμον, οὐ μὴν διὰ συμ- 30 βόλων ὅπερ καὶ φιλόσοφον καλεῖ καὶ ἀποδεικτικόν, οἷόν ἐστι τὸ τὰ ἠθικὰ καὶ φυσικὰ καὶ πρακτικὰ τῆς δημιουργίας παραδιδόν. Τοῦτο δὲ τὸ ἐμφανέστερον ἔχει τινὰ πειθῶ, καὶ συνδεδεμένην

Χριστό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ὑποσχέσεις πρὸς τὸν Ἀβραάμ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς γῆς καὶ τὴν εὐλογία τῶν ἔθνῶν. Ἐνῶ τὰ ὑποσχεθέντα πρὸς τὸν Δαβὶδ ἀναφέρονται μόνο στὸν Χριστό. Ὁμοια καὶ τὰ ὅσα θεωροῦνται ὅτι λέχθησαν γιὰ τὸν Σολομώντα στὸν 44ο Ψαλμό. Τὶς ἐξηγήσεις λοιπὸν σχετικὰ μ' αὐτά, πὺ εἶναι ποικίλες, τὶς ὀνόμασε πολύμορφα σοφίσματα, ὅχι ὡς παραλογιστικὰ τεχνάσματα τῆς ἀλήθειας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀναπτύσσουν μὲ σαφήνεια τὸ ζητούμενο.

[Γιὰ τὸ Ἄσμα τῶν ἀσμάτων, πὺ εἶναι, σύμφωνα μὲ τοὺς ἁγίους αὐτοὺς, ἅγιο, καὶ τὸ ὁποῖο διέβαλε μὲ πολλὴ ἠλιθιότητα ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας].

«Τῶν συνθημάτων»: Συνθήματα ὀνομάζει τὰ ὅσα ἔχουν γίνεῖ συμβολικὰ, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ νοοῦνται πάνω ἀπὸ αὐτὸ πὺ δηλώνουν, δηλαδὴ πάνω ἀπὸ τὸ νόημα πὺ ἔχουν αὐτὰ φαινομενικὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ πὺ ὑπαγορεύει τὸ ἀπλὸ γράμμα. Δὲν πρέπει, λέγει, νὰ θεωρηθοῦν ὡς τυπώματα, ἀλλ' ὅτι εἶναι προκάλυμμα καὶ τύπος τῶν βαθυτέρων νοημάτων καὶ ἐννοιῶν. Λέγει δηλαδὴ αὐτό, ὅτι τὰ σύμβολα δὲν ἐπινόησαν τὰ μυστικὰ συνθήματα γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἀνάξιους, γιὰ νὰ μὴ τὰ θεωροῦν, ὅταν τὰ συναντοῦν, ἄξια περιφρόνησης.

«Ἡ μία ἀπόρρητη»: Ἐξηγεῖ τὴν ἀπόρρητη καὶ μυστικὴ αὐτὴ παράδοση τῆς Γραφῆς, ὀνομάζοντάς τὴν συμβολικὴ, ἐπειδὴ προφητεύθηκε μὲ σύμβολα, ἀλλὰ καὶ τελεστικὴ, ἐπειδὴ περέδωσε τὶς τελετὲς τῶν μυστηρίων μὲ σύμβολα μέσω τῆς ἱερατικῆς παραδόσεως. Αὐτὴ ἡ ἀπόρρητη, δηλαδὴ ἡ συμβολικὴ θεολογία, ἔχει, λέγει, συμπλεγμένο μαζί μὲ τὸ ρητὸ, δηλαδὴ μὲ τὸ σύμβολο πὺ ἐπιτρέπεται νὰ λεχθεῖ, καὶ τὸ ἄρρητο, δηλαδὴ τὸ μυστικὸ. Γιατὶ ἐπισκιάζεται ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ἀδημοσίευτο μὲ τὸ σύμβολο, ὅπως τὸ ἀληθινὸ Πάσχα ἀπὸ τὸ νομικὸ πάσχα, σύμφωνα μὲ τὸ λεγόμενον· «Τὸ Πάσχα μας (ὁ πασχαλινὸς ἄμνος μας) θυσιάστηκε γιὰ μᾶς»⁴⁵. Τὸ δεῦτερο μέρος τῆς θεολογικῆς παραδόσεως εἶναι φανερὸ καὶ γνωστὸ, ὅχι βέβαια μὲ σύμβολα, πράγμα πὺ ὀνομάζει φιλοσοφικὸ καὶ ἀποδεικτικὸ, πὺ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο πὺ παρέδωσε τὰ ἠθικὰ καὶ φυσικὰ καὶ πρακτικὰ διδάγματα τῆς δημιουργίας. Αὐτὸ πὺ εἶναι

τὴν ἀλήθειαν τοῖς λεγομένοις· κατὰ τοῦτο γὰρ ἔστι καὶ ἀποδεικτικόν. Τὸ δὲ συμβολικὸν οὐκ ἔχει τὸ πείθειν, ἀλλ' ἐνέργειάν τινα θεϊαν ἀφανῆ καὶ δραστήριον, ἣτις μυστηριώδεις καὶ θεωρητικὰς ψυχὰς διὰ τῶν μυστικῶν, ἣτοι συμβολικῶν, αἰνιγμάτων
5 ἐνιδρύει, καὶ οἶονεὶ θεμελιοῖ εἰς Χριστόν, διὰ τῶν μὴ λόγῳ διδασκομένων μυστηρίων, ἀλλὰ σιγῇ καὶ ἀποκαλύψει ἐλλάμψεων Θεοῦ φωτίζει τὸν νοῦν εἰς τὰς τῶν ἀρρήτων μυστηρίων κατανοήσεις. Σημεῖωσαι δέ, ὡς διπλῆ ἔστι τῶν θεολόγων ἡ παράδοσις, καὶ πῶς, καὶ ποία ἔστι.

10 «Καὶ τὴν μὲν συμβολικὴν»: Συμβολικὴν καὶ τελεστικὴν τὴν διὰ συμβόλων τελουμένην, οἷα τὰ τῆς νομικῆς λατρείας, καὶ τὰ τῆς μυστικῆς τῆς παρ' ἡμῖν ἱερουργίας μυστήρια, εἰ καὶ μᾶλλον ὑψηλά τε καὶ πνευματικὰ τὰ ἡμέτερα. «Φιλόσοφον δὲ καὶ ἀποδεικτικὴν» τὴν διὰ τῆς κατανοήσεως τῶν κτισμάτων, καὶ τινῶν
15 θείων οἰκονομιῶν καὶ τῆς θεωρητικῆς ἐξηγήσεως τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων ἐν ταῖς Γραφαῖς συνισταμένην.

«Πείθει καὶ καταδεῖται»: Πείθει καὶ καταδεῖται, οἶονεὶ δεσμὸν τινα καὶ σφραγιδα ἐπιτίθησι τοῖς λεγομένοις τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ πιστὸν τοῖς ἀκούουσι δίδωσι. Τὸ δὲ συμβολικὸν διὰ τῶν
20 τελουμένων προσοικειοῖ τῷ Θεῷ, πραγματικῇ ἔξει τε καὶ τυπώσει, ὅπερ καὶ «ἀδιδάκτους μυσταγωγίας» ἐκάλεσεν.

«Ἡ τῆς νομικῆς παραδόσεως»: Ὅτι οὐ μόνον ἡ νομικὴ παράδοσις, ἀλλὰ καὶ ἡ τελετὴ τῶν καθ' ἡμᾶς μυστηρίων τῶν ἱερῶν ἐδεήθη συμβόλων. Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν, ὅπου καὶ οἱ ἄγγελοι
25 δι' αἰνιγμάτων τὰ θεῖα μυστήρια προάγουσι. Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν παραβολαῖς φαίνεται θεολογῶν.

Τῆς τῶν θεολόγων παραδόσεως

ἡ μὲν ἀπόρρητος καὶ μυστικὴ, ἡ δὲ ἐμφανὴς καὶ γνώριμος,
ἣτις ἔστι καὶ συμβολικὴ καὶ τε- ἣτις ἔστι φιλόσοφος καὶ ἀπο-
30 λεστικὴ, καὶ δραστικὴ· δεικτικὴ καὶ πιθανή.

«Συμβόλων»: Φυσιολογία τὴν αἰτίαν ἔχουσα, διὰ τί τὰ μὲν συμβολικά, τὰ δὲ ἄχραντα τῆς Γραφῆς παραδέδοται.

πιὸ φανερό ἔχει κάποια πειστικότητα καὶ συνδεδεμένη τὴν ἀλήθεια μὲ τὰ λεγόμενα, καὶ γι' αὐτὸ βέβαια ἔχει καὶ ἀποδεικτικὴ δύναμη. Τὸ συμβολικὸ ὅμως δὲν ἔχει τὴν πειστικότητα, ἀλλὰ κάποια ἐνέργεια θεία καὶ ἀφανῆ καὶ δραστήρια, ἣ ὁποία δημιουργεῖ μὲ τὰ μυστικά, δηλαδή συμβολικά, αἰνίγματα μυστηριώδεις καὶ θεωρητικὲς ψυχὲς καὶ τὶς θεμελιώνει κατὰ κάποιο τρόπο στὸν Χριστὸ, μὲ τὰ μυστήρια ποὺ δὲν διδάσκονται μὲ τὸ λόγος, ἀλλὰ μὲ σιγὴ καὶ ἀποκάλυψη ἑλλάμψεων Θεοῦ φωτίζει τὸ νοῦ πρὸς κατανόηση τῶν ἀπόρρητων μυστηρίων. Σημείωσε, ὅτι εἶναι διπλῆ ἡ θεολογικὴ παράδοση, καὶ πῶς, καὶ ποιά εἶναι.

«Καὶ ἡ μία εἶναι συμβολικὴ»: Εἶναι συμβολικὴ καὶ τελεστικὴ ἐκείνη ποὺ τελεῖται μὲ σύμβολα, ὅπως εἶναι τὰ μυστήρια τῆς νομικῆς λατρείας καὶ τῆς δικῆς μας μυστικῆς ἱερουργίας, ἂν καὶ βέβαια τὰ δικά μας εἶναι περισσότερο ὑψηλὰ καὶ πνευματικά. Φιλοσοφικὴ πάλι καὶ ἀποδεικτικὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ καταγίνεται μὲ τὴν κατανόηση τῶν κτισμάτων καὶ τὶς θεῖες οἰκονομίες καθὼς καὶ μὲ τὴ θεωρητικὴ ἐξήγηση τῶν ὅσων λέγονται σὶς Γραφεῖς γιὰ τὸν Θεό.

«Πείθει καὶ σφικτοδένει»: Πείθει καὶ σφικτοδένει, θέτοντας, σὰν κάποιο δεσμὸ καὶ σφραγίδα, τὴν ἀλήθεια στὰ λεγόμενα καὶ δίνοντας τὴ βεβαιότητα στοὺς ἀκροατές. Τὸ συμβολικὸ πάλι μὲ τὰ τελούμενα τὸ καθιστᾷ οἰκεῖο στὸν Θεὸ μὲ τὴν πραγματικὴ ἔξη καὶ ἀποτύπωση, πράγμα ποὺ τὸ ὄνόμασε «ἀδίδακτες μυσταγωγίες».

«Ἡ τῆς νομικῆς παραδόσεως»: Ὅτι δηλαδή ὄχι μόνο ἡ νομικὴ παράδοση, ἀλλὰ καὶ ἡ τελετὴ τῶν δικῶν μας μυστηρίων χρειάσθηκε τὰ ἱερά σύμβολα. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστό, τὴ στιγμή ποὺ καὶ οἱ ἄγγελοι παρουσιάζουν τὰ θεῖα μυστήρια μὲ αἰνίγματα, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος φαίνεται νὰ θεολογεῖ μὲ παραβολές.

Ἐκ τῆς θεολογικῆς παράδοσης

Ἡ μία εἶναι ἀπόρρητη καὶ μυστικὴ, καὶ ἡ ὁποία εἶναι συμβολικὴ καὶ τελεστικὴ καὶ δραστηρικὴ,

Ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι φανερὴ καὶ γνωστὴ, καὶ ἡ ὁποία εἶναι φιλοσοφικὴ καὶ ἀποδεικτικὴ καὶ πειστικὴ.

«Συμβόλων»: Λόγος γιὰ τὴ φύση, ποὺ δικαιολογεῖ, γιὰτί ὀρισμένα τῆς Γραφῆς παραδίδονται συμβολικά καὶ ἄλλα ὀλοκάθαρα.

«Δι' αίνιγμάτων»: Δι' αίνιγμάτων, ὡς ὁ παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ ἄγγελος τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἰουσεδέκ καὶ τῆς στολῆς αὐτοῦ τυπῶν καὶ λέγων· καὶ παρὰ τῷ Δανιήλ ὁ Γαβριήλ τὰ περὶ Χριστοῦ διηγούμενος καὶ τὰ σὺν αὐτῷ μυστικά ὑπαγορευῶν, καὶ 5 ἕτερα τοιαῦτα. «Θεουργὰ» δέ φησιν ἢ τὰ θεὸν ἀποτελοῦντα τὸν μετέχοντα αὐτῶν, ἢ τὰ παρὰ Θεοῦ εἰργασμένα.

«Διὰ τυπικῆς τραπεζώσεως»: Τραπέζωσιν φησι τὰ ἐν τῇ θείᾳ τραπέζῃ διὰ τοῦ ἁγίου ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τελοῦμενα μυστήρια. Σημεῖωσαι δέ, ὅτι καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ἡ 10 νέα Γραφή πολλὰ διὰ συμβόλων παραδίδωσι, καὶ διὰ τί.

[α'] «Τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν»: «Ἀμέριστον» οἶμαι εἰρηκέναι αὐτὸν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ «μεριστήν», τὸ μὲν διὰ τὸ τῆς ψυχῆς ἀμερές καὶ ἀσώματον, τὸ δὲ διὰ τὸ τοῦ σώματος ποικίλον τε καὶ πολυμερές. Ὅρα δέ, πῶς θαυμασίως τὰ τῆς ψυχῆς παρα- 15 δίδωσι. Τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς ἀμέριστόν φησιν, ὃ καὶ ἀπαθὲς καλεῖτοῦτο δέ ἐστὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀκραιφνέστατον, καὶ αὐτὸ, ὡς ἂν τις εἴποι, τὸ ἄνθος, ὅπερ ἐστὶν ὁ νοῦς, ὃ καὶ τὸ λογικὸν προχέων, καθ' ὃν νοῦν καὶ νοερὰ ἡ ψυχὴ, ἐν ᾧπερ καὶ τὰ ἀπλᾶ καὶ οἷον γυμνὰ συμβόλων χωρὶς μυστήρια ἐπιστητῶς ἐποπτεύεται. Τὸ δὲ 20 αὐτῆς μεριστόν ἐστίν, ὃ καὶ παθητικόν φησι, τοῦτο δέ ἐστὶν ἡ τῆς ψυχῆς δύναμις, ἡ πρὸς τὰς αἰσθήσεις ἐνουμένη διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ μέσου τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἐν ᾧ πνεύματι ἐναπεστηριγμένοι εἰσὶν αἱ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν διανοήσεων τῶν διὰ τῆς σκέψεως γνωριζομένων δυνάμεις. Τοῦτο οὖν παθη- 25 τικόν ἐστὶ τῆς ψυχῆς, ἅτε διὰ τῶν αἰσθήσεων εἰς προσπάθειαν ταύτης τῶν αἰσθητῶν καταφερομένης. Τοῦτο δὲ τὸ μέρος, φέρε εἰπεῖν, τῆς ψυχῆς, ὡς ὁ νοῦς, οὐκ ἔστι καθαρὸν, οὔτε ἐποπτεῦσαι δύναται τὰ θεῖα καὶ ἐπιστητὰ καὶ νοητὰ ἀμέσως, ἀλλὰ δεῖται μέσου τινὸς παχυτέρου, καθάπερ χειραγωγούντος αὐτὸ ἐπὶ τὰ 30 ἀπλᾶ καὶ ἀμέριστα, ὅπερ ποιεῖ τὰ σύμβολα διὰ τῶν μεριστῶν, τουτέστι τῶν αἰσθητῶν καὶ φαινομένων ἐπὶ τὰ ἄρρητα ξεναγούν.

«Μὲ αἰνίγματα»: Μὲ αἰνίγματα, ὅπως ὁ ἄγγελος, πού ἀναφέρει ὁ Ζαχαρίας, προτυπώνει καὶ λέγει τὰ σχετικά μὲ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ἰουσεδὲκ καὶ τῆ στολή αὐτοῦ⁴⁶, καὶ ὁ μνημονευόμενος ἀπὸ τὸν Δα- νιὴλ Γαβριὴλ πού διηγεῖται τὰ σχετικά μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ὑπαγο- ρεῦει τὰ μυστήρια γι' αὐτόν⁴⁷, καὶ ἄλλα παρόμοια. Θεουργὰ τὰ λέγει ἢ ἐπειδὴ κάμνουν θεὸ ἐκείνον πού μετέχει αὐτά, ἢ ἐπειδὴ πραγματοποιοῦνται ἀπὸ τὸν Θεό.

«Μὲ συμβολικὴ τράπεζα»: «Τραπέζωση» ὀνομάζει τὰ μυστή- ρια πού τελοῦνται στῆ θεία τράπεζα μὲ τὸν ἅγιο ἄρτο καὶ τὸ ποτή- ριο τῆς εὐλογίας. Σημείωσε, ὅτι καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα Γραφή παραδίδουν πολλὰ μὲ σύμβολα, καὶ γιατί.

[α'] «Τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ»: Νομίζω ὅτι αὐτὸς ἔχει ὀνομάσει τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀμέριστη καὶ μεριστή, τὸ πρῶτο ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀμέριστη καὶ ἀσώματα, καὶ τὸ δεύτερο, ἐπειδὴ τὸ σῶμα εἶναι ποικίλο καὶ πολυμερές. Πρόσεχε, πῶς παραδίδε μὲ θαυμάσιο τρόπο τὰ σχετικά μὲ τὴν ψυχὴ. Τὸ ἓνα μέρος αὐτῆς λέγει ὅτι εἶναι ἀμέριστο, τὸ ὁποῖο ὀνομάζει καὶ ἀπαθές, καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ πιὸ καθαρὸ μέρος τῆς ψυχῆς, αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος, τὸ ἄνθος, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος ἐκχύνει καὶ τὸ λογικόν, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο νοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι καὶ νοερή, μὲ τὸν ὁποῖο νοῦ ἐποπτεῦεται μὲ τρόπο γνωστικὸ τὰ ἅπλα καὶ κατὰ κά- ποιο τρόπο γυμνὰ χωρὶς σύμβολα μυστήρια. Τὸ ἄλλο μέρος αὐτῆς εἶναι μεριστό, τὸ ὁποῖο τὸ λέγει καὶ παθητικόν, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐνώνεται μὲ τὶς αἰσθήσεις μὲ τὸ πνεῦ- μα, πού εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, στὸ ὁποῖο πνεῦμα εἶναι στηριγμένες οἱ δυνάμεις τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν δια- νοήσεων πού γίνονται γνωστὲς μὲ τὴ σκέψη. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ μὲ τὶς αἰσθήσεις ἐνεργεῖ ἐνα- ντίον τῆς προσπάθειας (προσῆλωσης) αὐτῆς στὰ αἰσθητά. Αὐτὸ τὸ μέρος, θὰ λέγαμε, τῆς ψυχῆς, πού εἶναι ὁ νοῦς, δὲν εἶναι καθαρὸ, οὔτε μπορεῖ νὰ ἐποπτεύσει ἄμεσα τὰ θεῖα καὶ ἐπιστητὰ καὶ νοητὰ, ἀλλὰ χρειάζεται κάποιον μέσον ὑλικώτερον, πού κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τὸ χειραγωγεῖ πρὸς τὰ ἅπλα καὶ ἀμέριστα, πράγμα πού κάνουν τὰ σύμβολα μὲ τὰ μεριστὰ, δηλαδὴ μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ φαινόμενα, ὀδηγώντας το πρὸς τὰ ἄρρητα.

46. Ζαχ. κεφ. 3.

47. Δαν. 9, 21ε.

[β'] «Καὶ τὸ μὲν ἀπαθὲς τῆς ψυχῆς»: Ἀπαθὲς τῆς ψυχῆς τὸ νοερόν, οὐχ ὡς πάντῃ ἀμέτοχον πάθους, ἀλλ' ὡς ἔξωθεν τοῦ πάσχειν οὐκ ἔχον τὰς ἀφορμὰς, ὥσπερ τὸ σῶμα πλείστοις ὑποπίπτον κακοῖς συμπτώμασιν, ἅπερ ἡ ψυχὴ ἄνευ τῆς οἰκείας ἐκουσιότητος οὐχ ὑπομένει. Παθητικὸν δὲ αὐτῆς τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιληπτικὸν τῶν ἔξωθεν, ὧστιν συγγενὲς ἔφη τὸ διὰ συμβόλων σωματικῶς παραδίδοσθαι τὰ θεῖα, δι' ὧν πρὸς τὴν τῶν αὐτῶν ἀναγόμεθα θεάν.

[γ'] «Θεολογίας σαφοῦς»: Ὅτι καὶ οἱ θεολογίας σαφοῦς καὶ 10 γυμνῆς προκαλυμμάτων ἀκηκοότες, τύπους τινὰς ἐν ἑαυτοῖς ἀναπλάττουσι πρὸς νόησιν τοὺς ἀκρωμένους χειραγωγούντες «Ἄλλως»· Θεολογίας σαφοῦς, οἷον· «Ὡφθη Κύριος τῷ Ἀβραάμ, ἢ τῷ Μωϋσεῖ» καὶ, «Ἐἶπεν ὁ Κύριος» καὶ, «Ἐγένετο ὁ λόγος Κυρίου πρὸς τὸν προφήτην», καὶ τὰ τοιαῦτα «Σαφοῦς» δέ, ὡς 15 οὐ διὰ συμβόλων τυπωτικῶν. Τύπον οὖν φησιν ἀναπλαττόμενον, ἦν ἐπινοοῦμεν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ρητοῖς εὐσεβῆ θεωρίαν καὶ τῇ θεῖα φύσει κατάλληλον.

§ 2. [δ'] «Τύπον τινὰ πρὸς τὴν νόησιν»: Ὡσπερ ὅταν ἐκ δένδρων τὰς ὑποστάσεις τῆς προσκυνητῆς Τριάδος παρίστησιν ὁ 20 θεῖος Ἀθανάσιος, καὶ ἐξ ἄλλων οἱ λοιποὶ ἅγιοι. Τί καὶ ἡ τοῦ κόσμου δημιουργία τῶν ἀοράτων τοῦ Θεοῦ προδέβληται, τρόπον τινὰ συμβόλων τάξιν ἐπέχουσα.

[ε'] «Καθάπερ φησὶ Παῦλος»: Ὁ μὲν Ἀπόστολος οὕτω φησὶ· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις, ἐν τοῖς ποιήμασι καθορᾶται». Ὁ δὲ Χριστὸς (τοῦτον γάρ, οἶμαι, καλεῖ τὸν ἀληθῆ λόγον) ὅταν λέγῃ· «Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς, ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε;», καὶ 25 ὅσα τοιαῦτα.

[ς'] «Διὸ καὶ οἱ θεολόγοι»: «Πολιτικῶς μὲν καὶ ἐννόμως» τὴν 30 τῶν κατορθούντων ἀποδοχὴν καὶ εὐπάθειαν καὶ τῶν πλημμελούντων τὴν κάκωσιν καὶ κατάκρισιν. «Καθαρτικοὺς δὲ καὶ ἀχράντους» τὰς νοουθεσίας καὶ προφυλακτικὰς παραινέσεις. «Ἀν-

[β'] «Καὶ μὲ τὸ ἀπαθὲς μέρος τῆς ψυχῆς»: Ἀπαθὲς μέρος τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ νοερό, ὅχι ὅτι εἶναι τελείως ἀμέτοχο πάθους, ἀλλ' ὅτι δὲν ἔχει τὶς ἀφορμὲς νὰ πάσχει ἔξω ἀπὸ αὐτήν, ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα ποὺ ὑποπίπτει σὲ πάρα πολλὰ κακὰ συμπτώματα, τὰ ὁποῖα ἡ ψυχὴ δὲν ὑπομένει χωρὶς τῆ δικῆ της θέληση. Παθητικὸ πάλι αὐτῆς εἶναι αὐτὸ κατὰ τὸ ὁποῖο ἀντιλαμβάνεται μὲ τὶς αἰσθήσεις τὸν ἔξωτερικὸ κόσμον, ποὺ συγγενῆς ιδιότητὰ του εἶναι τὸ νὰ παραδίδει τὰ θεῖα σωματικὰ μέσω τῶν συμβόλων, μὲ τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦμεθα πρὸς τὴ θεὰ τῶν αὐλῶν.

[γ'] «Θεολογία σαφῆς»: Ὅτι δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἀκούσει λόγους σαφεῖς γιὰ τὸν Θεὸ καὶ γυμνοῦς ἀπὸ προκαλύμματα, ἀναπλάθουν μέσα τους κάποια σύμβολα, χειραγωγώντας τοὺς ἀκροατὲς τους πρὸς κατανόηση. Ἄλλη ἐξήγηση· Παράδειγμα καθαρῆς θεολογίας· «Παρουσιάσθηκε ὁ Κύριος στὸν Ἀβραάμ ἢ τὸν Μωυσῆ», καὶ «Εἶπε ὁ Κύριος»⁴⁸, καὶ «Μίλησε ὁ Κύριος πρὸς τὸν προφήτη»⁴⁹ καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ εἶναι «σαφῆς», ἐπειδὴ δὲν ἔχει σύμβολα νὰ τὸν εἰκονίζουν. Τύπο δέβαια ποὺ τὸν ἀναπλάθομε ἐννοεῖ τὴν εὐσεβῆ θεωρία ποὺ ἐπινοοῦμε γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, καὶ ποὺ εἶναι κατάλληλος στὴ θεία φύση.

§ 2. [δ'] «Κάποιο τύπο πρὸς τὴν κατανόηση»: Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἀπὸ δένδρα παριστᾶ ὁ θεῖος Ἀθανάσιος τὶς ὑποστάσεις τῆς προσκυνητῆς Τριάδας, καὶ ἀπὸ ἄλλους οἱ λοιποὶ ἅγιοι. Πῶς καὶ ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου προβάλλει τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ, ἐπέχοντας κατὰ κάποιο τρόπο θέση συμβόλων.

[ε'] «Ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος»: Ὁ Ἀπόστολος λέγει τὰ ἐξῆς· «Γιατὶ τὰ ἀόρατα αὐτοῦ καὶ ἡ αἰώνια αὐτοῦ δύναμη, γίνεται ὄρατῆ στὰ δημιουργήματά του»⁵⁰. Ἐνῶ ὁ Χριστὸς (γιατὶ αὐτὸν νομίζω καλεῖ ἀληθῆ Λόγο) ὅταν λέγει· «Ἐὰν σᾶς μίλησα γιὰ τὰ ἐπίγεια καὶ δὲν πιστεύετε, πῶς θὰ πιστέψετε ἐὰν σᾶς μιλήσω γιὰ τὰ ἐπουράνια;»⁵¹, καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια.

[ς'] «Γι' αὐτὸ καὶ οἱ θεολόγοι»: Ἄλλα τὰ ἐξετάζουν μὲ τρόπο κοινωνικὸ καὶ νομικὸ πρὸς ἀποδοχὴ καὶ ἀπόλαυση τῶν ἐναρέτων καὶ τιμωρία καὶ κατάκριση ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν. Οἱ νουθεσίεις τους «εἶναι καθαρτικὲς καὶ καθαρῆς» καὶ οἱ παραινέσεις προφυλα-

48. Ἐξ. κεφ. 7.

49. Ἱερ. 47, 1.

50. Ρωμ. 1, 20.

51. Ἰω. 3, 12.

θρωπικῶς δὲ καὶ μέσως», οἷον τὰς πεύσεις, ὡς τό· «Ποῦ Ἰαβελ ὁ ἀδελφός σου;» καὶ τό, «Καταβάς ὄψομαι» καὶ τό, «Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ». Ἰτινα καὶ μέσως ἔχουσι τῶν τε Θεῶν πρεπόντων καὶ τῶν πάντη ἀπεμφαίνειν δοκούντων, τούτους ὁμοιώσεως θηρίων καὶ ὑλῶν ἀψύχων. «Ἵπερκοσμίως δὲ καὶ τελεσιουργικῶς» φησι τὰς λόγῳ καὶ μόνῳ βουλήματι παραδοξοποιίας. «Νόμους δὲ φαινομένους», ὡς ὅταν ἀπολογίας ἀξιοῖ τὴν ἐν ἐρήμῳ διασθεῖσαν παρθένον, καὶ τὰ ὅμοια. «Ἀφανεῖς δὲ θεσμούς», οἷον, «Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα», καὶ ἕτερα τοιαῦτα. (ζ) «Πολυτρόπως» δὲ ἔφη ὁ πατήρ, διότι τὰ μὲν συμβολικῶς, τὰ δὲ ἀχράντως καὶ ὑπερκοσμίως ἡ Γραφή παρεδέδωκε.

«Τὰ μὲν πολιτικῶς»: Τῆς φιλοσοφίας τὸ μὲν ἔστι πρακτικόν, τὸ δὲ θεωρητικόν. Καὶ τοῦ μὲν πρακτικοῦ τὸ μὲν ἔστι κοινόν, ὃ 15 καὶ πολιτικὸν καλεῖται, οἷον τὸ νομοθετικόν, τὸ δὲ ἴδιον, οἷον τὸ ἠθικόν. Μέσον δὲ πρακτικοῦ τὸ οἰκονομητικόν. Τοῦ δὲ θεωρητικοῦ τὸ μὲν ὠνάμασται φυσικόν, τὸ ἐν αἰσθητοῖς καὶ μεταβλητοῖς, ὃ καὶ κοσμολογικόν ἔστι, τὸ δὲ ἐποπτικόν καὶ θεολογικόν, τὸ ἐν νοητοῖς καὶ αἰδίοις. Ταῦτα νῦν ἐξέθετο ἐν τούτοις. 20 Μέσον δὲ τοῦ θεωρητικοῦ τὸ ἐν αἰδίοις καὶ αἰσθητοῖς, ὅπερ ἔστιν ἀστρονομικόν καὶ μαθηματικόν, ὅπερ ἡ μὲν Γραφή οὐ λέγει, οἱ δὲ Ἑβραῖοι ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ἔχουσιν.

[η] «Οὐ γὰρ ἱστορίαν ψιλήν»: Ὅτι τὰ συμβολικῶς, ἥτοι ἱστορικῶς, τῇ Γραφῇ εἰρημένα οὐχ ἱστορίαν ἔχει ψιλήν, ἀλλὰ ζω- 25 τικὴν τελείωσιν. Ζωτικὴν δὲ τελείωσιν λέγει τὸ σκοπὸν εἶναι τοῖς ἀγίοις διὰ τῶν Γραφῶν πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν τελειοῦσθαι τοὺς διδασκομένους. Ταῦτα δὲ φησι, δεικνὺς ἀναγκαίως τὴν ἀναγωγὴν καὶ ἀλληγορίαν παραλαμβάνεσθαι.

«Ἱεροπρεπῶς διαβαίνειν»: Διαβαίνειν γράφεται καὶ δια-

52. Γεν. 4, 9.

53. Γεν. 18, 21.

κτικές. Μὲ τρόπο ἀνθρώπινο καὶ ἐνδιάμεσο θεολογοῦν, ὅπως ὅταν κάνουν τὶς ἐρωτήσεις, γιὰ παράδειγμα: «Ποῦ εἶναι ὁ Ἰακώβ ὁ ἀδελφός σου;»⁵², καὶ «Θὰ κατεβῶ καὶ θὰ δῶ»⁵³, καὶ «Ὁ Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἀσεβῆ»⁵⁴. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἐνδιάμεσα καὶ αὐτὰ ποὺ πρέπει στὸν Θεὸ καὶ αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται ἀντενδεικνυόμενα, δηλαδή ὁμοιώματα θηρίων καὶ ἄψυχων ὑλῶν. Μὲ τρόπο ὑπερκόσμιο καὶ τελεσιουργικὸ ἐννοεῖ τὶς παραδοξοποιίες ποὺ γίνονται μὲ τὸ λόγο μόνο καὶ τὴ θέλησή του. Νόμους φανεροὺς ἐννοεῖ, ὅπως ὅταν δέχεται ν' ἀπολογηθεῖ ἢ παρθένος ποὺ βιάσθηκε στὴν ἔρημο, καὶ τὰ παρόμοια. Ἀφανεῖς θεσμοὺς ἐννοεῖ γιὰ παράδειγμα τὸ, «Τὸν Ἰακώβ τὸν ἀγάπησα, ἐνῶ τὸν Ἡσαῦ τὸν μίσησα»⁵⁵, καὶ ἄλλα παρόμοια. [ζ'] Εἶπε ὁ πατέρας αὐτὸς «μὲ πολλοὺς τρόπους», ἐπειδὴ ἡ Γραφή ἄλλα μᾶς τὰ παρέδωσε συμβολικά, ἄλλα ὀλοκάθαρα, καὶ ἄλλα κατὰ τρόπο ὑπερκόσμιο.

«Ἄλλα ἀπὸ κοινωνικὴ ἄποψη»: Τῆς φιλοσοφίας τὸ ἓνα μέρος εἶναι πρακτικὸ, ἐνῶ τὸ ἄλλο θεωρητικὸ. Τοῦ πρακτικοῦ πάλι μέρους τὸ ἓνα μέρος εἶναι κοινὸ, τὸ ὁποῖο καλεῖται καὶ πολιτικὸ, γιὰ παράδειγμα τὸ νομοθετικὸ, καὶ τὸ ἄλλο ἀτομικὸ, γιὰ παράδειγμα τὸ ἠθικὸ. Ἐνδιάμεσο τοῦ πρακτικοῦ εἶναι τὸ οἰκονομητικὸ. Τοῦ θεωρητικοῦ πάλι τὸ ἓνα μέρος ὀνομάζεται φυσικὸ, αὐτὸ ποὺ ἀνήκει στὰ αἰσθητὰ καὶ μεταβλητὰ, τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ κοσμολογικὸ, ἐνῶ τὸ ἄλλο λέγεται ἐποπτικὸ καὶ θεολογικὸ, αὐτὸ ποὺ ἀνήκει στὰ νοητὰ καὶ αἰώνια. Αὐτὰ τὰ ἐξέθεσε τώρα ἐδῶ. Ἐνδιάμεσο τοῦ θεωρητικοῦ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀνήκει στὰ αἰώνια καὶ αἰσθητὰ, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀστρονομικὸ καὶ μαθηματικὸ, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ Γραφή δὲν ὀμιλεῖ, ἐνῶ οἱ Ἑβραῖοι τὸ ἔχουν στὸ Δευτερονόμιο.

[η'] «Γιατὶ δὲν περιέχει ἀπλῆ ἱστορικὴ διήγηση»: Ὅτι δηλαδή αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ στὴ Γραφή συμβολικά, δηλαδή ἱστορικά, δὲν περιλαμβάνουν ἀπλῆ ἱστορία, ἀλλὰ «ζωτικὴ τελείωση». «Ζωτικὴ τελείωση» ὀνομάζει τὸ ὅτι σκοπὸς τῶν ἀγίων εἶναι μέσω τῶν Γραφῶν νὰ τελειοποιοῦν τοὺς διδασκόμενους πρὸς τὴν αἰώνια ζωὴ. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἀναγκαστικὰ αὐτὴ χρησιμοποιοῖ τὴ μεταφορὰ καὶ τὴν ἀλληγορίαν.

«Νὰ περάσουμε μὲ ἱεροπρέπεια»: Τὸ «διαβαίνω» λέγεται τὰ

52. Γεν. 4, 9.

53. Γεν. 18, 21.

54. Ψαλμ. 10, 5.

55. Ρωμ. 9, 13.

βάλλειν, ὃ ἔστιν εἰσβαλεῖν καὶ εἰσελθεῖν, εἴσω τε γενέσθαι τοῦ πράγματος οὕτω φησὶ καὶ Διογενιανός

«Τὰ ὑπερούσια φῶτα»: Ὑπερούσια φῶτα καὶ νοητὰ καὶ θεῖα, τὴν πανάχραντον καὶ παναγίαν Τριάδα φησὶ, νοητοὺς δὲ 5 ἀγγέλους τοὺς ὑπεραναβεβηκότας. Τὴν δὲ διαφορὰν τούτων περατεθείκαμεν ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» τελείως

«Κατὰ τῶν νοητῶν αὐτοῦ προνοιῶν»: Ἐπὶ μὲν προνοιῶν, ὡς τὸ ἐν Εὐαγγελίῳ, «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν», λόγων δέ, ὡς παρὰ τῷ Ἱερεμιά: «Οὐχ οὕτως οἱ λόγοι μου ὥσπερ πῦρ, λέγει 10 Κύριος;». Τὴν τοῦ πυρὸς οὖν εἰκόνα δηλονότι ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἄλλως δεῖ ἐκλαβεῖν, καὶ ἄλλως ἐπὶ τῶν νοητῶν, ἀγγέλων δηλονότι καὶ προνοιῶν Θεοῦ καὶ λόγων.

«Καὶ τὴν μὲν κατ' αἰτίαν»: Τὴν τοῦ πυρὸς εἰκόνα κατ' αἰτίαν, δηλαδή ἐπὶ τῶν λογίων Κυρίου, τὴν δὲ καθ' ὑπαρξιν ἐπὶ Θεοῦ, 15 τὴν δὲ κατὰ μέθεξιν ἐπὶ τῶν ἀγγέλων. Τὸ δὲ καθ' ὑπαρξιν τοῦ κατὰ μέθεξιν διαφέρει ἐν τούτοις τὸ μὲν γὰρ δηλοῖ οὐσίαν καθ' ἑαυτὴν οὖσαν καὶ ἐπείσακτον ἔχουσαν τὸ θεοειδές, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων· τὸ δὲ καθ' ὑπαρξιν πρᾶγμα ἢ Λόγιον θεῖον, τουτέστιν ἐκ Θεοῦ προαχθέν.

20 «Ὡς ἢ κατ' αὐτὰ θεωρία»: Ὅτι πρὸς τὰ ὑποκείμενα καὶ οἱ τύποι νοοοῦνται, κἂν οἱ αὐτοὶ ὦσιν.

«Ὑφ' ὑμῶν ζήτησιν»: Ἦλθεν εἰς ἐρώτησιν καὶ τὸ τῶν Παρομιῶν πρόβλημα, καὶ φησὶ περὶ δυνάμεως τροφῆς.

«Τὴν δὲ ὑγράν»: Σημείωσαι ὅτι τὸ πίνειν «ὑγράν τροφήν» 25 ἐκάλεσε.

«Κρατῆρ περιφερῆς»: Θεωρία τοῦ κρατῆρος καὶ τῆς αὐτοῦ περιφερείας.

«Ἀναρχοῦ καὶ ἀτελευτήτου»: Ἀναρχόν φησὶ τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, οὐχ ὅτι τῶν ὄντων ὡς συνάρχων προενόει κατὰ τοὺς 30 ἀφραίνοντας καὶ λέγοντας, Ἄμα Θεός, ἅμα πάντα, ἀλλ' ὅτι καὶ

ἀρχαῖα καὶ «διαβάλλω», ποῦ σημαίνει νὰ εἰσβάλλομε καὶ νὰ εἰσέλθομε, νὰ μποῦμε μέσα στοῦ πράγμα· αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Διογενιανός.

«Τὰ ὑπερούσια φῶτα»: Ὑπερούσια φῶτα καὶ νοητὰ καὶ θεῖα ὀνομάζει τὴν πανάχρονη καὶ πανάγια Τριάδα, ἐνῶ νοητοὺς ἀγγέλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ ὅλους. Τῆ διαφορά αὐτῶν ἔχομε παραθέσει μὲ λεπτομέρεια στοῦ Περὶ θεῶν ὀνομάτων.

«Γιὰ τίς νοητὲς αὐτοῦ πρόνοιες»: Τὸ «γιὰ τίς νοητὲς πρόνοιες» τὸ λέγει σὲ σχέση μ' αὐτὸ ποὺ λέγει τὸ Εὐαγγέλιο, «³ Ἦρθα νὰ βάλω φωτιὰ στὴ γῆ»⁵⁶, ἐνῶ τὸ «γιὰ τοὺς λόγους», σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἱερεμίας· «Δὲν εἶναι οἱ λόγοι μου τέτοιοι, ὅπως ἡ φωτιὰ; λέγει ὁ Κύριος»⁵⁷. Τὴν εἰκόνα λοιπὸν τῆς φωτιᾶς εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι πρέπει νὰ τὴν ἐκλάβομε διαφορετικὰ ὅταν λέγεται γιὰ τὸν Θεό, καὶ διαφορετικὰ ὅταν λέγεται γιὰ τὰ νοητὰ, δηλαδὴ γιὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ τίς πρόνοιες τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς λόγους.

«Καὶ τὴ μία ὡς πρὸς τὴν αἰτία»: Τὴν εἰκόνα τῆς φωτιᾶς ὡς πρὸς τὴν αἰτία θὰ τὴν ἐκλάβομε γιὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξὴ θὰ τὴν ἐκλάβομε γιὰ τὸν Θεό, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴ μέθεξιν γιὰ τοὺς ἀγγέλους. Τὸ κατὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ κατὰ τὴ μέθεξιν διαφέρουν σ' αὐτὰ· γιὰ τὸ ἓνα δηλώνει οὐσία ποὺ ὑπάρχει καθ' ἑαυτὴ καὶ ἔχει ἐπέισακτη τὴν ὁμοίότητα μὲ τὸν Θεό, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἐνῶ τὸ «κατὰ τὴν ὑπαρξὴ» δηλώνει πράγμα ἢ θεῖο λόγο, δηλαδὴ ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό.

«Ὅπως ἡ σχετικὴ μ' αὐτὰ θεωρία»: Ὅτι δηλαδὴ καὶ οἱ τύποι νοοῦνται σὲ σχέση μὲ τὰ ὑποκείμενα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἴδιοι.

«Στὴν ἐρώτησιν ποὺ ὑποβάλατε»: Ὑποβλήθηκε ἐρώτησιν σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῶν Παροιμιῶν, καὶ δίνει ἐξήγησιν γιὰ τὸ νόημα τῆς τροφῆς.

«Τὴν ἄλλη ὑγρὴ»: Σημείωσε, ὅτι τὴν πόσιν τὴν ὀνόμασε «ὑγρὴ τροφή».

«Κρατήρας στρογγυλός»: Δίνεται ἐρμηνεία τοῦ κρατήρα καὶ τῆς περιφέρειας αὐτοῦ.

«Τῆς ἀναρχῆς καὶ ἀτελεύτητης»: Ὀνομάζει ἀναρχὴ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅχι ὅτι προνοοῦσε γιὰ τὰ ὄντα ὡς ἔχοντας τὴν ἴδια ἀρχὴ μ' αὐτὰ, σύμφωνα μ' αὐτοὺς τοὺς ἀνόητους ποὺ λέγουν, Συγ-

56. Λουκᾶ 12, 49.

57. Ἱερ. 23, 29.

πρὶν ἢπραχθῆναι τὰ ὄντα ἐν ταῖς ἰδέαις, ἦτοι παραδείγμασι τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἐν ταῖς αἰδιόσις αὐτοῦ νοήσεσιν (ἃς προορισμοὺς ὀνομάζειν τὸν θεῖον Παῦλον ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» ἔφημεν), καθ' ἃς ἰδέας καὶ νοήσεις τοῦ Θεοῦ τὰ μέλλοντα παράγεσθαι προετετύπωτο, καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀνάρχως προὔπηρχε πάσης κτίσεως. Προνοίας γὰρ θείας ἦν, ἦτοι προεγνωσσεως, τὸ βούλεσθαι παραγαγεῖν κτίσιν τὴν ἀπολαύσουσαν τῆς προνοητικῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. Κατὰ τοῦτο οὖν καὶ ἀτελεύτητος ἡ πρόνοια λέγεται εἰς τοὺς ἀθανάτους ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀπαθανατισθησομένους ἡμᾶς, καὶ τὰ δι' ἡμᾶς ἀγαθὰ ἐσομένη.

«Οἰκοδομοῦσα δὲ καὶ ἡ σοφία»: Τί ἐστὶ τὸ «οἰκοδομεῖν τὴν σοφίαν ἐαυτῇ οἶκον», καὶ ἐν αὐτῇ ἐτοιμάζειν ἃ ἔφη, καὶ ἔξω εἶναι αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ.

«Καὶ ἐν τῷ παντὶ γίνεταί»: Περὶ τούτου εἴρηται καὶ ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων», πῶς ἐστὼς καὶ κινούμενος. Σημειωτέον δὲ ὅτι πρόνοιαν τὸν Θεόν φησιν.

«Ἐν τῷ αὐτῷ καθ' ὑπεροχήν»: Καὶ ἐν τούτοις τὸ «καθ' ὑπεροχήν» πρὸς τὸ μὴ κατὰ στέρησιν καὶ ἀννπαρξίαν λαβεῖν ἡμᾶς τὰ προκειμένα, εἴληπται.

20 «Καὶ ἐστηκώς»: Ἐνταῦθα δοκεῖ μοι σαφηνίζειν, τί ἐστία, τουτέστιν ἡ ὡς ἐστὶ διαμονή, ἀπὸ τοῦ ἐστὶ παρηγημένου τοῦ ὀνόματος τῆς «ἐστίας».

«Καὶ οὐδαμῶς ἔξω αὐτοῦ»: Ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐστὼς ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ ἀναλλοίωτον μονιμότητος ἔλαβε, τὸ δὲ κινούμενος ἐπὶ τῆς εἰς τὰ ὄντα προνοίας, ἐφ' ἑκατέρου τούτων νοεῖν ἡμᾶς χρὴ καὶ προσεπάγειν τὸ «καθόλου», ἵνα ἢ τοιοῦτον τὸ λεγόμενον Οὔτε ἐστὼς καθόλου, ὡς μὴ κινεῖσθαι προνοητικῶς, οὔτε κινούμενος καθόλου, ὡς τῆς οἰκειίας μεθίστασθαι μονιμότητος. «Ἄλλως ὅτι τὸ 'αἰεὶ ἐστάναι καὶ κινεῖσθαι' περὶ Θεοῦ λεγόμενον τὴν ἐν τῇ μονιμότητι προνοητικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν δηλοῖ. Τὸ δὲ 'μηδὲ ἐστάναι μηδὲ κινεῖσθαι' τὴν ἐν τῷ προνοεῖν αὐτοῦ μονὴν παρίστησι. Πάντα δὲ τὰ ἐνταῦθα ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» πολλάκις διεληλύθαμεν.

χρόνως μὲ τὸν Θεὸ ὑπάρχουν καὶ τὰ πάντα, ἀλλ' ὅτι καὶ προτοῦ λάβουν ὑπαρξὴ τὰ ὄντα μέσα στὶς ἰδέες, ἤτοι μέσα στὰ πρότυπα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή μέσα στὶς αἰώνιες αὐτοῦ νοήσεις (τὶς ὁποῖες ὁ θεῖος Παῦλος ὀνομάζει «προορισμούς», ὅπως εἶπαμε στὸ Περὶ θείων ὀνομάτων), σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ἰδέες καὶ νοήσεις τοῦ Θεοῦ εἶχαν προτυπωθεῖ ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ παραχθοῦν, καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀναρχα ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Γιατὶ θεία πρόνοιας ἦταν, δηλαδή προεννόησης, ἡ θέλησή του νὰ παραγάγει κτίση πού ν' ἀπολαύσει τὴν προνοητικὴ του ἀγαθότητα. Σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ γεγονός λοιπὸν ἡ πρόνοια λέγεται καὶ ἀτελεύτητη καὶ θὰ φθάσει στοὺς ἀθάνατους ἀγγέλους καὶ σ' ἐμᾶς, ὅταν θὰ μᾶς δοθεῖ ἡ ἀθανασία, καὶ στὰ γιὰ χάρη μας ἀγαθὰ.

«Ὅτι οἰκοδομεῖ καὶ ἡ σοφία»: Τί σημαίνει ὅτι «οἰκοδομεῖ ἡ σοφία οἶκο γιὰ τὸν ἑαυτὸ της», καὶ ὅτι ἐτοιμάζει μέσα της ἐκεῖνα πού εἶπε, καὶ ὅτι εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτὸν καὶ μέσα σ' αὐτόν.

«Καὶ πού φθάνει στὸ πᾶν»: Γι' αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ καὶ στὸ Περὶ θείων ὀνομάτων, τὸ πῶς δηλαδή παραμένει ἀκίνητος καὶ συνάμα κινεῖται. Σημείωσε, ὅτι ὀνομάζει τὸν Θεὸ πρόνοια.

«Καὶ μέσα σ' αὐτὸ σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ»: Καὶ σ' αὐτὰ τὸ «σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ» ἔχει λεχθεῖ γιὰ νὰ μὴ λάβομε τὰ λεγόμενα μὲ τὴν ἔννοια τῆς στέρησης καὶ τῆς ἀνυπαρξίας.

«Καὶ παραμένοντας στὴν ἴδια θέση»: Ἐδῶ νομίζω διασαφηνίζει, τί σημαίνει ἐστία, ὅτι δηλαδή σημαίνει διαμονή, ὄντας τὸ ὄνομα τῆς «ἐστίας» παραγμένο ἀπὸ τὸ ρῆμα 'ἐστί'.

«Χωρὶς νὰ θγαίνει καθόλου ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του»: Ἐπειδὴ τὸ «παραμένει στὴ θέση του» τὸ εἶπε γιὰ τὸ ἀναλλοίωτο τῆς μονιμότητάς του, ἐνῶ τὸ κινεῖται γιὰ τὴν πρόνοιά του στὰ ὄντα, στὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἐμεῖς πρέπει νὰ προσθέτομε τὸ τελείως, ὥστε νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς αὐτὸ πού λέγει. Οὔτε παραμένει τελείως ἀκίνητος, ὥστε νὰ μὴ κινεῖται πρὸς πρόνοια τῶν ὄντων, οὔτε κινεῖται τελείως, ὥστε νὰ μετακινεῖται ἀπὸ τὴ μονιμότητά του. Ἄλλιῶς "Ὅτι τὸ "πάντοτε μένει ἀκίνητος καὶ κινεῖται" ὅταν λέγεται γιὰ τὸν Θεὸ δηλώνει τὴν προνοητικὴ ἐνέργειά του στὴν κατάστασι αὐτῆς τῆς μονιμότητος. Ἐνῶ τὸ "οὔτε μένει ἀκίνητος οὔτε κινεῖται" παριστάνει τὴν κατὰ τὴν πρόνοιά του μονιμότητα. "Ὅλα τὰ λεγόμενα ἐδῶ τὰ ἀναπτύξαμε πολλὰς φορὰς στὸ Περὶ θείων ὀνομάτων.

§ 4. «Τὴν μὲν οὖν στερεὰν τροφήν»: Τίς ἢ στερεὰ τροφή, καὶ τίς ἢ ὑγρά· καὶ ὅτι στερεὰ τροφή ἐστὶν ἡ μόνιμος τελειότης.

«Καὶ δυνατὴν καὶ ἐνιαίαν»: Ἐνιαίαν καὶ ἀδιαίρετον γνῶσιν φησι τὸ ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις μὴ πρὸς τὰς ὑλικὰς ἐννοίας 5 καταμερίζεσθαι τὸν νοῦν, ἀλλὰ μονοτρόπως τὸ ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀνεξιχνίαστον τῆς θείας φύσεως λογίζεσθαι τὸν τὰ αἰσθητήρια τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου γεγυμνασμένα ἔχοντα.

«Καὶ μεριστῶν»: Κατὰ κοινού τὸ σύνθεμα φέρειν οἶομαι τῆς διαχυτικῆς, καὶ τὰ ἐξῆς.

10 «Χειραγωγούσης»: Οὐχ ἐνὶ γὰρ τρόπῳ, ἀλλὰ πολυειδεῖ καὶ ποικίλῳ τοὺς διδασκομένους ἐπὶ τὸ τέλειον τῆς θεογνωσίας ἄγεσθαι ἴσμεν.

(Διὰ τί δρόσω καὶ ὕδατι καὶ γάλακτι καὶ οἴνῳ καὶ μέλιτι τὰ θεῖα παρεικάζεται λόγια, καὶ τίς ἢ ἐκάστου τούτων δύναμις).

15 «Δωρεῖται τοῖς προσιούσι»: Τί δηλοῖ τὰ σύμβολα.

«Τὸ ἀληθῶς εὐωχεῖν»: Σημεῖωσαι, ὅτι τὸ τῆς εὐωχίας ὄνομα ὁ πατήρ εἰς τὸ «εὖ ἔχειν» ἐτυμολογεῖ.

«Ζωοποιὸς ἅμα καὶ κουροτρόφος»: Τὸ τρέφειν νεανίας ἀγαθούς. Ἐξ Ὀμήρου δὲ τοῦτο· ἴκρορ γὰρ ὁ νεανίας, καὶ κατὰ 20 πλεονασμὸν τοῦ ἴκρορ, ὅθεν καὶ ἴκουροτρόφος.

§ 5. «Θεὸς μεθύειν λέγεται»: Σημεῖωσαι πῶς μεθύειν λέγεται ὁ Θεός, καὶ ἐκ τίνος καὶ τίς ἢ ἐφ' ἡμῶν μέθη, καὶ πῶς λέγεται ἐπὶ Θεοῦ ἔκστασις.

«Ἐπὲρ τὸ νοεῖν ὦν»: Ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ὑπὲρ τὸ νοεῖν ἐστι, καὶ 25 ὑπὲρ τὸ νοεῖσθαι, καὶ ὑπὲρ τὸ εἶναι.

«Μεμεθυμένος ἅμα»: Σημεῖωσαι ἐν συντόμῳ, πῶς μεμεθυμένος καὶ ἐξεστηκῶς λέγεται ὁ Θεός.

«Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκληψόμεθα»: Τίνα τὰ λεγόμενα δεῖπνα, ἤτοι συμπόσια, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

30 «Τὴν ἀνάκλισιν»: Τίς ἢ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀνάκλισις ὅτι ἀνάπαισις καὶ ἀβλαβῆς ζωὴ, καὶ τὰ ἐξῆς.

«Καθ' ἣν εὐφροσύνην»: Τὴν εὐφροσύνην, ἣτοι τὸ εὐφρονεῖν

§ 4. «Τὴ στερεὰ λοιπὸν τροφή»: Ποιὰ εἶναι ἡ στερεὰ τροφή καὶ ποιὰ ἡ ὑγρή, καὶ ὅτι στερεὰ τροφή εἶναι ἡ μόνιμη τελειότητα.

«Καὶ δυνατὴ καὶ ἐνιαία»: Ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετη γνώση λέγει τὸ νὰ μὴ διασπᾶται ὁ νοῦς πρὸς τὶς ὑλικὰς ἔννοιες ὅταν ἐξετάζονται οἱ λόγοι περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται μὲ ἓνα τρόπο τὸ ὑπερφυσικὸ καὶ ἀνεξερεῦνητο τῆς θείας φύσεως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καλογυμνασμένα τὰ αἰσθητήρια τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου.

«Καὶ μεριστῶν»: Τὴ διάχυση τῆς πρόνοιαις ποὺ προσθέτει καὶ τὰ στὴ συνέχεια νομίζω τὰ λέγει ἀπὸ κοινοῦ γιὰ ὅλα.

«Ποὺ χειραγωγεῖ»: Γνωρίζομε δηλαδὴ ὅτι οἱ διδασκόμενοι ὀδηγοῦνται στὸ νὰ γνωρίσουν τέλεια τὸν Θεὸ ὅχι μὲ ἓνα τρόπο, ἀλλὰ μὲ πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους.

[Γιατί παρομοιάζει τὰ θεῖα λόγια μὲ δροσιὰ καὶ νερὸ καὶ γάλα καὶ οἶνο καὶ μέλι, καὶ ποιὸ τὸ νόημα τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ].

«Ποὺ τὰ δωρίζει ἡ θεία σοφία σ' ἐκείνους ποὺ προσέρχονται σ' αὐτή»: Τί δηλώνουν τὰ σύμβολα.

«Ἡ ἀληθινὴ εὐωχία»: Σημείωσε, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς εὐωχίας ὁ πατέρας τὸ ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τὸ “εὖ ἔχειν”.

«Ζωοποιὸς καὶ συγχρόνως κουροτρόφος»: Τὸ νὰ τρέφει δηλαδὴ νέους ἀγαθούς. Αὐτὸ τὸ παίρνει ἀπὸ τὸν “Ὀμηροῦ” γιὰ τὸ “κόρος” λέγεται ὁ νεανίας, καὶ μὲ τὸν πλεονασμὸ τοῦ <υ> γίνεται κοῦρος, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ «κουροτρόφος».

§ 5. «Λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς μεθάει»: Σημείωσε μὲ ποιὰ ἔννοια λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς μεθάει, καὶ ἀπὸ τί συμβαίνει αὐτὸ καὶ ποιὰ εἶναι ἡ δική μας μέθη, καὶ μὲ ποιὰ ἔννοια λέγεται τὸ ἔκστασις γιὰ τὸν Θεό.

«Ὦντας πάνω ἀπὸ τὴ νόηση»: Ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι καὶ πάνω ἀπὸ τὴ νόηση καὶ πάνω ἀπὸ τὸ νὰ νοεῖται καὶ πάνω ἀπὸ τὸ εἶναι.

«Μεθυσμένος καὶ συγχρόνως»: Σημείωσε μὲ συντομία, μὲ ποιὰ ἔννοια λέγεται ὁ Θεὸς μεθυσμένος καὶ ἐκστασιασμένος.

«Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἐννοήσομε»: Ποιὰ εἶναι τὰ λεγόμενα δεῖπνα, δηλαδὴ συμπόσια, στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

«Τὴν ἀνάκλιση»: Ποιὰ εἶναι ἡ ἀνάκλιση (τὸ ξάπλωμα) στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὅτι εἶναι ἀνάπαυση καὶ ἀβλαβὴς ζωὴ καὶ τὰ λοιπά.

«Κατὰ τὴν ὁποία γεμίζουν μὲ εὐφροσύνη»: Μὲ τὴν εὐφροσύνη,

(τουῦτο γάρ ἐστιν εὐφροσύνη), τὸν Ἰησοῦν εἰκότως λέγει.

§ 6. «Καὶ τὸν εὐφημούμενον ὕπνον»: Πῶς ἔλαβεν ἐπὶ Θεοῦ ὕπνον καὶ ἐγρήγορσιν.

«Τὴν συμβολικὴν θεολογίαν»: Σημεῖωσαι τί περιέχει ἡ 5 «Συμβολικὴ θεολογία». Διεξοδικώτερον δέ, τουτέστι πλατύτερον, διήρθωται καὶ διατετύπεται.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ Γ'.

Ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἀξία τῆς ἀρχαιότητος ἐκείνης τῆς ἱεράς, καὶ τοῦ μαθητοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, τὴν χάριν ἀπαγγέλλουσα. Ἐ-
10 στι δὲ συμβαλεῖν ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἅγιον Πολύκαρπον ζ' οὔσης, εἶναι τὸν μέγαν Διονύσιον, ὅτε ταῦτα ἔγραφεν, ἐτῶν περί που ἐνενήκοντα. Ἐν μὲν γάρ τῃ πρὸς τὸν ἅγιον Πολύκαρπόν φησιν, ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον Ἡλιουπόλει διάγων, θεάσασθαι τὴν παρὰ φύσιν γενομένην ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου ἐν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ τοῦ
15 Χριστοῦ, ὅπερ γέγονε τῷ ἠ' ἔτει τῆς Τιβερίου βασιλείας· τῷ γὰρ ιε' ἔτει αὐτοῦ ἤρξατο τοῦ κηρύγματος ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ὡς ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν δηλοῦται Εὐαγγελίῳ. Τρία δὲ ἔτη μετ' ὀλίγων μηνῶν κηρύξας, ἐκὼν πάσχει ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εἶναι Τιβερίου ἠ' ἔτος. Ἐβασίλευσε δὲ Τιβέριος ἀμφὶ τὰ κγ' ἔτη, ὡς
20 εἶναι ἀπὸ τοῦ σωτηρίου πάθους ἕως τελευτῆς Τιβερίου σχεδὸν ἔτι ἕξ. Ἐξωρίσθη δὲ ὁ ἅγιος εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ, ἣτις ἐστὶ μία τῶν Κυκλάδων, περὶ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς Δομετιανοῦ βασιλείας. Ἐβασίλευσε δὲ οὗτος ἔτη ιε' καὶ μῆνας ε'. Συνάγονται δὲ ἀπὸ τοῦ ἠ' ἔτους Τιβερίου, ὅτε ἡ ἔκλει-
25 ψις, ἕως τῆς τελευτῆς Δομετιανοῦ ἔτη ξδ' περί που καὶ μῆνας ζ'. Ὑποθῶμεθα δὲ καὶ τὸν θεῖον Διονύσιον, ὅτε τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου εἶδεν, εἶναι κέ' ἐτῶν, ἅτε οἶμαι, καὶ ἔτι ἀναγινώσκοντα, ὡς εἶναι τὰ πάντα ἀμφὶ τὰ ἐνενήκοντα ἔτη. Μέννηται δὲ τῆς ἐπὶ Δομετιανοῦ ἐξορίας τοῦ ἀγιωτάτου Ἰωάννου, καὶ Εἰρηναῖος
30 ἐν τρίτῳ καὶ πέμπτῳ τῶν «Κατὰ αἰρέσεων», ἔνθα καὶ τὸν χρόνον

δηλαδή τὴν καλὴν διάθεσιν (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει εὐφροσύνη), πολὺ σωστά ἐννοεῖ τὸν Ἰησοῦ.

§ 6. «Καὶ τὸν ἐγκωμιαζόμενον ὕπνον»: Μὲ ποιά ἐννοία ἔλαβε τὸν ὕπνον καὶ τὴν ἐγρήγορσιν γιὰ τὸν Θεό.

«Τὴν συμβολικὴν θεολογίαν»: Σημείωσε τί περιέχει ἡ Συμβολικὴ θεολογία. «Πιὸ διεξοδικά», δηλαδή ἔχει ἐκτεθεῖ καὶ διατυπωθεῖ πλατύτερα.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι'.

Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἄξια τῆς ἱερῆς ἐκείνης ἀρχαιότητος καὶ ἄξια ἀπευθύνει τὸ χαῖρε στὸν μαθητὴν ποὺ ἀγαποῦσε ὁ Ἰησοῦς. Καὶ μορεῖ νὰ συμπεράνει κανεὶς ἀπὸ τὴν ζ' ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἅγιον Πολύκαρπον, ὅτι ὁ μέγας Διονύσιος ἦταν ἐνενήντα περίπου ἐτῶν ὅταν ἔγραφε αὐτά. Γιατὶ στὴν πρὸς τὸν ἅγιον Πολύκαρπον λέγει ὅτι, ζώντας στὴν Ἡλιούπολιν τῆς Αἰγύπτου, εἶδε τὴν ὑπερφυσικὴν ἐκείνην ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου κατὰ τὴν σωτήριαν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, πράγμα ποὺ ἐγένετο τὸ 180 ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου· γιατί τὸ 150 ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἄρχισε τὸ κήρυγμα τοῦ ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ὅπως δηλώνεται στὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον. Ἀφοῦ κήρυξε τρία ἔτη καὶ λίγους μῆνες, πάσχει μὲ τὴν θέλησίν του ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας, ὥστε νὰ εἶναι τὸ 180 ἔτος τῆς βασιλείας του. Βασίλευσε ὁ Τιβέριος ὅλα μαζί 23 ἔτη, ὥστε νὰ εἶναι σχεδὸν ἑξήκοντα ἔτη ἀπὸ τὸ σωτήριον πάθος μέχρι τὸ θάνατον τοῦ Τιβερίου. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς ἐξορίσθηκε στὸ νησί τῆς Πάτμου, ποὺ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ νησιά τῶν Κυκλάδων, περὶ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δομετιανοῦ, ὁ ὁποῖος βασίλευσε δέκα πέντε ἔτη καὶ πέντε μῆνες. Ἀπὸ τὸ 180 ἔτος λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου, κατὰ τὸ ὅποῖον ἐγένετο ἡ ἔκλειψις, μέχρι τὸ θάνατον τοῦ Δομετιανοῦ μαζεύονται 64 ἔτη περίπου καὶ 7 μῆνες. Ἄς ὑποθέσομε ὅτι καὶ ὁ θεῖος Διονύσιος, ὅταν εἶδε τὰ ὅσα συνέβηκαν κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου, ἦταν 25 ἐτῶν, τὰ ὅποια, νομίζω, καὶ ὅταν τὰ περιέγραφε αὐτά, ὅτι εἶναι ὅλα μαζί ἐνενήντα ἔτη. Μνημονεύει τὴν ἐξορίαν τοῦ ἁγιώτατου Ἰωάννη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Δομετιανοῦ καὶ ὁ Εἰρηναῖος στὸ τρίτον καὶ πέμπτον κεφάλαιον τοῦ ἔργου

ἐσημειώσατο, καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐν τῷ λόγῳ τῷ περὶ,
«Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος».

«Οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς αἰῶσι»: Σημείωσαι, ὅτι οὐχ ὁ Θεὸς αἴτιος
τοῦ ἀφορισμοῦ τοῖς ἁμαρτωλοῖς τῆς ἐν ἀριστερᾷ στάσεως, ἀλλ'
5 αὐτοὶ ἑαυτοῖς αἴτιοι τούτων οἱ ἁμαρτωλοί, παντελῶς ἑαυτοὺς
ἀφορίσαντες τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ θεωνυμία»: Θεωνυμίαν φησὶν ἢ τὸ πάντοτε ἐν τῷ ὀνό-
ματι τοῦ Θεοῦ πάντα πράττειν αὐτούς, ἢ ὅταν τοὺς ἀπὸ τοῦ Θε-
οῦ, ἤγουν τοῦ Χριστοῦ, ὀνομαζομένους, κατ' αὐτὸν πολιτεύε-
10 σθαι ὑπάρχη, καὶ αὐτοὺς λεγομένους θεοὺς

«Τοῦ Εὐαγγελίου τὸν ἥλιον»: Τὸν τοῦ Εὐαγγελίου ἥλιον
τοῦτον τὸν θεῖον Ἰωάννην ὀνομάζει δικαίως. Φησὶν οὖν· Ὅτι
ἐγώ, εἰκότως αἰτιώμενος καὶ μεμφόμενος τοὺς νομίζοντάς σε τὸν
τοῦ Εὐαγγελίου ἥλιον περιορίζειν ἐν τόπῳ, εὐχομαι ὁμως ἀνα-
15 νῆψαι καὶ προσδραμεῖν σοι, ἵνα σωθῶσι φωτισθέντες. Ὡσπερ
γὰρ μέμνηεν ὁ οἰόμενος τὸν ἥλιον τοῦτον περικλείειν τόπῳ, οὕ-
τω καὶ οὗτοι μεμήνασι, νομίζοντες τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου σου
περιορίζειν σὺν σοὶ ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ.

«Ἡμᾶς δὲ οὐδὲ τὸνναντίον»: Ἀντὶ τοῦ, οὐδὲ τὸ πορρωτέρω
20 σε γενέσθαι. Σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ προεφήτευσεν ὁ μέγας Διο-
νύσιος, σαφῶς εἰπὼν ἐκ Θεοῦ ἀποκαλυφθῆναι αὐτῷ, ὡς καὶ τῷ
ἁγίῳ Ἰωάννῃ, ὅτι εἴσω βραχυτάτου χρόνου ἀνακληθήσεται τῆς
ἐν Πάτμῳ ἐξορίας, ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Ὡς γὰρ ἔφημεν, πρὸς βρα-
χέος περὶ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς Δομετιανοῦ βασιλείας εἰς τὴν
25 Πάτμον ἐφυγαδεύθη, διωγμὸν κινήσαντος τοῦ Δομετιανοῦ· εἶτα
περὶ τὴν τελευταίαν τοῦ βασιλέως ὄρα τὴν θεῖαν Ἀποκάλυψιν ὁ
μέγιστος οὗτος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.

του Κατὰ αἰρέσεων, ὅπου σημείωσε καὶ τὸ χρόνο, καθὼς καὶ ὁ Κήμης ὁ Ἀλεξανδρέας στὸ λόγο του, “Τίς ὁ σωζόμενος πλοῦσιος”.

«Γιατὶ οὔτε στοὺς αἰῶνες»: Σημείωσε, ὅτι δὲν εἶναι αἷτιος ὁ Θεὸς ποὺ χωρίζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ὀρίζεται νὰ σταθοῦν στὰ ἀριστερά, ἀλλ’ οἱ ἴδιοι οἱ ἁμαρτωλοὶ εἶναι αἷτιοι τοῦ ἑαυτοῦ τους γιὰ ὅλα αὐτά, ποὺ χώρισαν τελείως τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὸν Θεό.

«Καὶ θεωνυμία»: Θεωνυμία ὀνομάζει ἢ τὸ ὅτι πάντοτε πράττουν αὐτοὶ ὅλα στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅταν, αὐτοὶ ποὺ παίρνουν τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τὸν Θεό, δηλαδὴ τὸν Χριστό, πολιτεύονται σύμφωνα μὲ αὐτόν, καὶ γι’ αὐτὸ ὀνομάζονται καὶ οἱ ἴδιοι θεοί.

«Τὸν ἥλιο τοῦ Εὐαγγελίου»: Ἡλιο τοῦ Εὐαγγελίου πολὺ σωστά ὀνομάζει αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν θεῖο Ἰωάννη. Λέγει λοιπόν· Ἐγὼ πολὺ δίκαια κατηγορῶ καὶ μέμφομαι ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι περιορίζουν σὲ τόπο ἑσένα τὸν ἥλιο τοῦ Εὐαγγελίου, ὅμως εὐχομαι νὰ συνέλθουν καὶ νὰ προστρέξουν σὲ σένα, γιὰ νὰ σωθοῦν ἀφοῦ φωτισθοῦν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἶναι τρελλὸς ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι περικλείει τὸν ἥλιο σὲ ἓναν τόπο, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἔχουν τρελλαθεῖ, νομίζοντας ὅτι περιορίζουν τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου σου μαζί μὲ σένα στὸ νησί τῆς Πάτμου.

«Ἐμᾶς ὅμως οὔτε τὸ ἀντίθετο»: Ἀντὶ τοῦ, οὔτε καὶ ἂν βρεθοῦμε πολὺ πιὸ μακριὰ ἀπὸ σένα. Σημείωσε, ὅτι καὶ προφήτεψε ὁ μέγας Διονύσιος, μιλώντας μὲ σαφήνεια, μετὰ ἀπὸ ἀποκάλυψη ποὺ ἔγινε σ’ αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως καὶ στὸν ἅγιο Ἰωάννη, ὅτι μέσα σὲ πάρα πολὺ σύντομο χρόνο θ’ ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἔξορία στὴν Πάτμο, πράγμα βέβαια καὶ ποὺ εἶχε γίνει. Γιατί, ὅπως εἶπαμε, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δομετιανοῦ φυγαδεύθηκε στὴν Πάτμο, ἐπειδὴ κήρυξε διωγμὸ ὁ Δομετιανός, καὶ στὴ συνέχεια περὶ τὸν θάνατο τοῦ βασιλέως εἶδε τὴ θεία Ἀποκάλυψη ὁ μέγιστος αὐτὸς εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στοῦ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		25	366
1	31	68	32 20	48
2	17	90	34 14	308
	31	282		
3	14	278		Ἀριθμοὶ
	22	90	11 5	372
	23	28	14 45	378
4	8	118	15 32	284
	9	468	21 5	372
5	24	98		Δευτερονόμιον
6	5	324		
12	1	100. 102. 374	1 44	378
	12	230	2 26	360
17	11	374	4 24	456
18	—	456	6 5	32
22	1ξ.	100	16 20	440. 442
27	29	458	22 4	434
34	1ξ.	118	24 21	376
46	32	290	32 11	456
	Ἔξοδος			Βασιλειῶν Α'
3	8	360. 372.		
7	—	466	15 33	290
14	19	354	16 1	182
15	20	380		294
18	32	168	20 30	292
20	5	308	21 6	288
21	2ξ.	162		Βασιλειῶν Β'
22	23	366	16 12	274

18	9	166	16	110
21	1ε.	278	32 6	456
	9	280	33 10	54
22	2	242	35 10	456
	3	250	37 17	390
	8	236	38 2	118
			4	388
	Βασιλειῶν Γ'		39 5	378
22	17	402	41 1	384
			2	362
	Βασιλειῶν Δ'		43 5	374
19	33	116	44 1	454
			4	458
	Παραλειπομένων Β'		10	458
32	3	116	49 22	200
	21	130	50 16	236
	23	126	52 12	336
	25	134. 142	3	204
			59 1	378
	Ἔσθρας Γ'		5	368
4	59	116	11	386
	60	146	64 12	238
5	63	174	67 14	364
34	41	146	70 2	284
			6	242
	Ψαλμοὶ		7	242
9	16	360	76 4	358
10	5	468	79 14	398
13	2	204	86 7	366
15	15	388	92 4	370
17	16	362	103 34	358
	36	320	15	378
18	10	54	16	388
	11	358	109 3	454
22	5	368. 378	118 105	94
24	14	52	135 25	456
25	2	320	144 16	456
	8	274		
31	5	106. 108		
	9	106	3 11	28
				Παροιμίαι

4	6	306			Ἰωνᾶς	
6	23	94.158.342	3	1έ.		252
	Ἐκκλησιαστικῆς		4	10		254
11	10	336		11		254
	Ἄσμα Ἀσμάτων				Ἰώδ	
1	6	388	1	12		64
2	1	388.458	38	28		390
	3	388	39	5		380
3	1	388		9		380
4	11	342			Ἡσοΐας	
	16	388				
5	3	386	3	17		236
	4	382	4	4		260
	16	308	5	5-6		140
7	7	388	11	2		152
	12	342.348		3		152
	Σοφία Σολομώντος		40	3		100
				5		104
8	2	306	51	11		346
13	5	78.388	53	2		456
16	20	372			Ἱερεμίας	
	Σοφία Σειράχ		2	13		444.456
7	36	358	6	25		118
	Ῥοσηέ		7	16		182
			27	6έ.		66
13	7	456	16	19		242
	8	456	17	6		386
	Ἀμώς		23	29		470
			47	1		466
7	-	456			Ἱεζεκιήλ	
	Σοφονίας		2	9		372
1	8	236	11	19		234
	Ζαχαρίας		36	26		234
3	-	464			Δανιήλ	
	9	156				
4	3	246	9	21έ.		464
	Μαλαχίας				Ματθαῖος	
			2	1έ.		20
3	1	414	5	3		104

15	31	46			Τίτον	
	49	300		3	10	356
			Κορινθίους Β'			Ἑβραίους
2	11	242		1	3	456
	16	86		4	12	174
3	7	280		7	3	302
	12	42			26	444
	18	358.372		11	1	24.80.336
4	16	316			5	98
5	2	42.364		12	1	342
	13	308.312.378			2	292
6	4	68			6	28
10	5	120		13	8	18
12	7	392				Ἰακώβου
			Γαλάτας			
2	20	46.308		1	2	188
6	14	394			3	188
			Ἐφείους		4	188
				3	2	326
2	7	50		4	3	202
	14	234		5	16	180
4	23	372				Πέτρου Α'
6	17	70.288.290				
			Φιλιππησίους	1	3	194
					6	184.198
1	23	374			10	204
3	14	102		2	11	302
	15	54		2	12	444
4	7	394		4	6	46
			Κολοσσαεῖς		17	226
					18	228
2	9	414				Πέτρου Β'
3	5	88.302				
4	2	342		1	4	38
			Θεσσαλονικεῖς Α'			Ἰωάννου Α'
2	5	100		3	2	38
4	16	380		4	16	308
			Τιμόθεον Α'		20	34
2	5	442				Ἰούδα
	15	334			23	48
6	8	342.348				Ἀποκόλιψις
			Τιμόθεον Β'			
				2	7	456
4	13	448		11	18	52

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

Ἄαρών 86,5.
 Ἄδελ 118. 468.
 ἀβελτηρία 182.
 Ἄβεσσαλὼν 166.
 Ἄβραάμ 100. 374. 458. 466.
 Ἄγαγ 290.
 ἀγαθαρχία 412.
 ἀγαθὸν 14. 30. 34. 80. 144. 146. 150. 152.
 154. 158. 160. 166. 172. 178. 186. 198.
 250. 306. 320. 350.
 ἀγαθὰ ἀκήρατα 122.
 ἀγαθότης 18. 40. 122. 126. 132. 146. 148.
 228. 230. 244. 250. 304. 308. 410. 412.
 434. 472.
 ἀγαθότης ἐρωτική 308.
 ἀγαλλίασις 196. 372.
 ἀγανάκτησις 434.
 ἀγάπη 26. 30. 32. 34. 36. 40. 54. 62. 64. 72.
 110. 110. 112. 114. 146. 148. 152. 158.
 172. 232. 246. 264. 268. 300. 302. 304.
 308. 310. 312. 314. 316. 366. 380. 386.
 394.
 ἀγάπησις 308.
 ἄγγελος, - οἱ 140. 178. 228. 230. 434. 436.
 442. 448. 452. 454. 462. 470. 472,
 Ἄγια ἁγίων 36. 438.
 ἀγιασμός 366.
 ἀγιότης 448.
 ἀγνεία 378.
 ἄγνοια 32. 42. 96. 108. 110. 114. 136. 154.
 170. 250. 254. 256. 260. 268. 274. 276.
 292. 312. 330.
 ἀγνωσία 78. 84. 284. 408. 410.
 ἀγρυπνία 174. 320. 326. 340. 342. 394.
 ἀγχιστεία 262.
 Ἄδὰμ 24. 28. 222. 224. 226.
 ἀδηφαγία 352.
 ἀδικία 264.
 ἀεικνησία 70. 104. 164. 314.

ἀθανασία 288.
 Ἄθανάσιος (ὁ Μέγας). 466.
 ἀθεία 62.
 ἀθέτησις 222.
 Ἄθηναῖοι 448.
 ἀθλιότης 356.
 ἀθυμία 384.
 Αἴγυπτος 284. 358. 372. 430. 476.
 αἰδιότητα 38.
 αἰνίγμα 96. 462.
 αἰνίγματα μυστικά 462.
 αἵρεσις 414. 430. 438.
 αἰσθησις 92. 108. 116. 118. 120. 134. 144.
 184. 186. 188. 190. 194. 196. 198. 200.
 204. 210. 214. 240. 242. 248. 250. 270.
 272. 274. 276. 278. 290. 294. 302. 324.
 326. 328. 350. 354. 356. 362. 364. 372.
 380. 396.
 αἰσχύνη 116. 118. 270. 272. 302. 382. 400.
 αἰσχύνη στόματος 270.
 αἰτία 14. 50. 58. 78. 100. 244. 260. 470.
 αἰτιατὸν 294. 296.
 αἴτιον, - α 294. 296.
 ἀκαταληψία 410.
 ἀκηδία 380.
 ἀκνησία 234, 17. 160. 162. 232.
 ἀκολασία 114. 254.
 ἀκρασία 292.
 ἀκροβυστία 282.
 ἀκτημοσύνη 394.
 ἀλαζονεία 118.
 ἀλήθεια 36. 44. 54. 70. 72. 74. 76. 80. 98.
 100. 104. 118. 120. 122. 130. 144. 146.
 148. 152. 154. 168. 172. 184. 186. 202.
 238. 250. 274. 278. 304. 308. 312. 318.
 322. 326. 328. 334. 340. 366. 410. 420.
 422. 460.
 ἀλληγορία 468.
 ἀλληλουχία 264. 312.
 ἀλλοίωσις 140. 220. 258.
 ἀλλοτριώσις 190. 260.

ἄλογια 52. 80. 82. 240. 256. 264.
 ἄμαθια 408.
 ἄμαρτάνειν 324.
 ἄμαρτημα, -τα 66.
 ἄμαρτία 20. 26. 34. 36. 38. 44. 46. 54. 56.
 62. 84. 88. 122. 128. 132. 158. 162. 178.
 186. 190. 198. 204. 206. 208. 214. 218.
 220. 222. 224. 226. 234. 242. 254. 276.
 284. 286. 290. 342. 344. 360. 432. 444.
 452. 458.
 ἄμαρτωλός,- οἱ 118. 168. 228. 236. 338.
 400. 444. 448. 478.
 ἄμεθεξία 230.
 ἄμέλεια 396.
 ἄμετρία 324.
 Ἄμορραῖοι 378.
 Ἄμώς 456.
 ἀναγωγή 468.
 ἀνάθημα 176. 270.
 ἀναισθησία 140. 208.
 ἀνάκλισις 474.
 ἀναλγησία 38. 330.
 ἀνάληψις 154. 314.
 ἀναλλοίωτον 472.
 ἀναμαρτησία 326.
 ἀνάπαυσις 38. 286. 474.
 ἀνάστασις 110. 196. 208. 446.
 ἀνδρεία 162. 246. 282. 314.
 ἀνενεργησία 360.
 ἀνεσις 38. 222.
 ἀνθρωπαρέσκεια 100. 170. 172. 176.
 ἀνθρωπάρεσκος 170.
 ἀνταπόδομα 140.
 ἀντίδοσις 20. 124.
 ἀντιπάθεια 230.
 ἀνυπαρξία 472.
 ἀξία θεοπρεπῆς 192.
 ἀοριστία 122.
 ἀπάθεια 26. 104. 118. 128. 160. 162. 216.
 220. 222. 342. 360. 396.
 ἀπαθῆς 342.
 ἀπαθὲς τῆς ψυχῆς 466
 ἀπαρλλαξία 32.
 ἀπάτη 26. 166. 172. 204. 234. 236. 238.
 316. 318. 452.

ἀπαύγασμα 456.
 ἀπαύγασμα τῆς δόξης 456.
 ἀπεικόνισμα 40.
 ἀπειρία 122.
 ἀπιστία 150. 254.
 ἀπλότης 322. 334. 340. 378. 400.
 ἀποδιάθεσις 190.
 ἀπόλαυσις 152. 206. 212. 258.
 Ἄπολινάριος 420.
 Ἄπολλοφάνης 422. 424. 426.
 ἀπόνιοι 336.
 ἀπραξία 150. 282.
 ἀπώλεια 36. 96.
 Ἄρειος 420.
 ἀρέσκεια 388. 390.
 ἀρετὴ 46. 50. 52. 54. 58. 60. 62. 66. 68. 70.
 72. 74. 76. 82. 84. 86. 88. 94. 96. 98.
 100. 102. 104. 106. 110. 112. 116.
 120. 122. 124. 126. 128. 130. 132. 142.
 146. 148. 152. 154. 156. 158. 160. 162.
 164. 166. 168. 170. 172. 174. 176. 178.
 180. 182. 190. 192. 198. 200. 202. 206.
 210. 216. 226. 228. 234. 236. 238. 242.
 246. 248. 250. 252. 254. 256. 258. 260.
 268. 274. 276. 284. 290. 292. 294. 302.
 314. 316. 322. 324. 326. 328. 332. 334.
 336. 338. 340. 360. 366. 368. 380. 396.
 ἀρετὴ θεωρητικὴ 366.
 ἀρετὴ πρακτικὴ 144. 328.
 ἄρνησις 38. 134. 136. 138. 140.
 ἄρτος ἀγγέλων 278.
 ἄρτος ἅγιος 464.
 ἄρτος οὐράνιος καὶ ἀγγελικὸς 278.
 ἄρτος οὐρανοῦ 278.
 ἀρχέτυπον 266.
 ἀρχὴ 148.
 ἀρχέτυπον 98.
 ἀρχιερωσύνη 446.
 ἀσέβεια 140.
 Ἄσῖα 422.
 αἰτία 338.
 Ἄσουρία 124.
 Ἄσσυριοὶ 130.
 ἀστρονομικὸν 468.
 ἀτυμία 36. 38. 134. 136. 234. 238. 272. 290.

ἀτοπία 294.
 ἀτρεψία 88. 164. 244. 288.
 αὐθάδεια 180.
 αὐταρέσκεια 400.
 Αὐτολόγος (ὁ Χριστὸς) 90.
 ἀφελότης 328.
 ἀφθαροσία 48. 84. 164.
 Ἄφρικανὸς 414. 432.

B

Βαβυλῶν 66. 68.
 Βαβυλώνιος,- οι 164.
 βάπτισμα 72. 74. 76. 290.
 βασιλεία 28. 148. 268. 384. 390.
 βασιλεία τοῦ Θεοῦ 84. 394.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 474.
 βασκανία 398.
 βλάβη 174.
 βοήθεια 170.
 βουλή 242. 244.
 βούλησις 14. 30. 88. 90. 228. 230. 306. 370.

Γ

Γαβριήλ 464.
 Γάιος 408. 414.
 γαστριμαργία 130. 270. 272. 292. 398.
 γένεσις 24. 218. 220. 222. 224. 226.
 γένεσις ἔμπαθῆς 216.
 γέννησις 22. 222. 238. 248. 316.
 γῆ τῆς ἐπαγγελίας 360. 372.
 γλυκασμὸς 310.
 γνώμη 40. 112. 158. 170. 172. 184. 186.
 188. 194. 198. 200. 216. 220. 228. 230.
 238. 240. 246. 262. 268. 282. 370.
 γνώσις 14. 20. 32. 40. 44. 50. 52. 56. 60. 62.
 80. 82. 84. 88. 90. 94. 96. 98. 100. 102.
 104. 106. 110. 114. 116. 118. 120. 122.
 124. 126. 130. 134. 136. 140. 142. 144.
 146. 148. 150. 152. 154. 158. 164. 166.
 168. 170. 172. 188. 200. 202. 210. 212.
 214. 228. 234. 236. 238. 240. 242. 244.
 246. 248. 250. 254. 258. 266. 268. 274.
 276. 278. 280. 282. 284. 288. 290. 292.

294. 298. 302. 312. 314. 316. 318. 372.
 374. 408. 410. 424. 474.

γνώσις ἄλητος 120.
 γνώσις ἐπιστημονικὴ 114.
 γνώσις θεία 76.
 γνώσις πνευματικὴ 276. 292.
 γνώσις ψευδώνυμος 102.
 γνωστικὸς 360. 374.
 γονιμότης 314.
 Γραφή (ἅγια-θεία) 78. 90. 92. 104. 106.
 120. 124. 234. 238. 240. 244. 268. 272.
 274. 276. 278. 280. 288. 290. 434. 460.
 462. 468.
 Γρηγόριος Θεολόγος 454.
 Γρηγόριος (Νύσσης) 52.

Δ

Δαβίδ 118. 200. 294. 434. 458. 460.
 δαίμων,- νες 62. 64. 108. 122. 124. 132.
 138. 140. 142. 172. 174. 176. 178. 324.
 326. 378. 380. 386. 394. 434. 440. 448.
 450. 452.
 Δανιήλ 464.
 δειλία 326. 334. 352.
 Δεσπότης 20. 146. 318.
 Δημόφιλος 432. 434. 436. 442. 444. 446.
 450.
 διαβολή 122. 292. 334.
 διάβολος 20. 32. 36. 62. 64. 66. 108. 116.
 118. 124. 140. 142. 224. 240. 252. 254.
 256.
 διάγνωσις 342. 452.
 διάκρισις 458.
 διάθεσις 24. 34. 54. 72. 84. 124. 136. 142.
 144. 150. 172. 182. 184. 232. 236. 262.
 270. 278. 312. 342. 386.
 Διαθήκη 236.
 Διαθήκη Νέα 52. 64. 246. 250. 450.
 Διαθήκη Παλαιά 52. 246. 250. 450. 456.
 διαίρεσις 262. 264.
 διάκρισις 92. 110. 154. 322.
 διάνοια 372.
 διαφορὰ 74. 194. 230. 232.
 διάχυσις 182.

διδασκαλία ἠθικὴ 106
 δικαιοσύνη 62. 82. 84. 98. 124. 172. 178.
 208. 220. 226. 228. 238. 248. 262. 282.
 286. 292. 314. 334. 396.
 δικαιώματα 236.
 Δίνα 118.
 Διογενιανὸς 470.
 διοίκησις 318.
 Διονύσιος (Ἀρεοπαγίτης) 422. 454. 476.
 478.
 διαγμὸς 46.
 δόλος 32. 176. 224. 234.
 Δομετιανὸς 476. 478.
 δόξα Θεοῦ 38. 42. 60. 62. 70. 122. 126.
 146. 148. 168. 170. 192. 208. 224. 226.
 236. 238. 254. 372. 388.
 δόξα ἀνθρωπίνη 100. 172.
 δόξα μέλλουσα 26.
 δόλος 118. 172.
 δουλεία 122. 146. 158. 240. 274. 286. 302.
 360.
 δύναμις γνωστικὴ 148.
 δύναμις διακριτικὴ 458.
 δύναμις θεία 138. 178. 180. 202.
 δύναμις (Θεοῦ) 18. 20. 22. 32. 42. 60. 66.
 112. 120. 148. 226. 466.
 δύναμις ἐπιθυμητικὴ 112.
 δύναμις θεωρητικὴ 140.
 δύναμις θυμικὴ 112. 114.
 δύναμις καθαρτικὴ 458.
 δύναμις λογικὴ 112. 114.
 δύναμις πονηρὰ 120. 130.
 δύναμις πρακτικὴ 140.
 δύναμις ψεύδους 120.
 δυναστεία 102.
 δυναστεία τυραννικὴ 114.
 δυσπάθεια 26.
 δυσχέρεια 190. 228.
 δῶρα Θεοῦ 132. 410. 412.
 δωρεὰ 36. 176. 456.
 δώρημα, - τα 32.

Ε

Ἐβραῖος, -οι 160,19. 162,12. 468.

ἐγκράτεια 104. 116. 188. 192. 284. 312.
 322. 334. 336. 338. 340. 366. 394. 400.
 404.
 ἐγρήγοροις 122. 476.
 Ἐζεκίας 116. 126. 130. 140.
 εἰκὼν (κατ' εἰκόνα Θεοῦ) 30. 40. 144.
 Εἰρηναῖος 422. 436. 476.
 εἰρήνη 32. 36. 114. 112. 126. 128. 352. 356.
 366. 394.
 ἐκθέωσις 166.
 Ἐκκλησία 242.
 Ἐκκλησία ἐθνῶν 252.
 ἔκλειψις (ἡλίου) 430. 432. 476.
 ἐκμίμησις 258.
 ἔκστασις 94. 170. 474.
 ἔκτριψις 132.
 ἐλάττωμα 332.
 ἔλεγχος 330.
 ἔλεημοσύνη 328. 394.
 ἔλεος 322. 326. 340. 356.
 Ἑλλάς 108.
 Ἑλλην, - ες 284. 422. 424. 448.
 ἐλευθερία 162. 164. 218. 302. 376.
 ἔλλαμψις 200.
 ἐλπὶς 20. 32. 62. 110. 112. 114. 168. 196.
 198. 232. 274. 314. 348.
 Ἐλύμας 420.
 Ἐμμὸρ 118.
 ἐμπάθεια 342.
 ἐμπαθὴς 342.
 ἐμπαιγμὸς 108,17.
 ἐνανθρώπησις 22. 416.
 ἔνδεια 122.
 ἐνδότης κρυφία 14.
 ἐνέργεια 30. 34. 38. 58. 60. 70. 72. 80. 84.
 88. 92. 98. 106. 132. 138. 150. 152. 150.
 156. 160. 162. 168. 182. 192. 194. 196.
 206. 210. 216. 224. 230. 234. 254. 270.
 272. 276. 286. 290. 306. 342. 400. 462.
 ἐνέργεια γνωστικὴ 122.
 ἐνέργεια ἐμπαθὴς 278.
 ἐνέργεια θεανδρικὴ 418.
 ἐνέργεια προνοητικὴ 472.
 ἐνέργεια φυσικὴ 132. 184.
 ἐνέργημα 360. 400.

- ἐνθύμησις 176.
 ἐνοίκησις θεωπική 56.
 ἐντολή (Θεοῦ - θεία) 94. 102. 104. 106.
 110. 120. 122. 152. 154. 180. 222. 232.
 254. 258. 272. 276. 292. 334. 398. 402.
 ἐντολῶν ἀργία 156.
 ἔνωσις 80. 82. 84. 108. 112. 114. 146. 148.
 152. 154. 158. 178. 208. 230. 232. 286.
 288. 296. 298. 310. 418.
 ἔνωσις ἀγαπητική 310.
 ἐξάρνησις 40.
 ἔξις 66. 68. 72. 84. 92. 98. 118. 120. 126.
 158. 188. 190. 202. 244. 256. 258. 260.
 ἔξις γνώσεως 86.
 ἔξις διακρίσεως 152.
 ἔξις ἐλπίδος 86.
 ἔξις εἰρηνική 122.
 ἔξις ἐμπαθῆς 252.
 ἔξις θεωρητική 246.
 ἔξις μεταποιητική 154.
 ἔξις πρακτική 98.
 ἔξις τῶν ἀρετῶν 154.
 ἔξις φωτιστική 314.
 ἐξομοίωσις 96. 122.
 ἐξομολόγησις 170. 280. 372-374.
 ἐξορία 476. 478
 ἐξουδένωσις 394.
 ἐξουσία θεϊκή 418.
 ἐορτή 284.
 ἐπαγγελία 458.
 ἐπαινος 332. 400.
 ἐπιγνωμοσύνη 138. 172.
 ἐπίγνωσις 20. 40. 136. 138. 148. 238. 254.
 292.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 84. 450.
 ἐπίγνωσις Θεοῦ 84.
 ἐπίδειξις 100.
 ἐπαίκεια 236.
 ἐπιθυμητικὸν 338. 398.
 ἐπιθυμία 32. 40. 46. 48. 50. 52. 88. 112.
 114. 126. 144. 150. 158. 160. 162. 164.
 252. 288. 300. 304. 310. 322. 324. 336.
 342. 352. 358. 366. 370. 372. 376. 396.
 398. 442.
 ἐπιμέλεια 42. 400.
 ἐπιμῆξις 176.
 ἐπίνοια 160. 196. 216.
 ἐπίορκος 236.
 ἐπιτίμησις 444.
 ἐπιτίμον 262. 334.
 ἐπιφορὰ 66. 104.
 ἐποπτικὸν 468.
 ἔρωσις 104. 308. 310. 318. 354.
 ἔρωσις θεῖος 112. 162. 306. 308. 362. 382.
 ἕτερότης 194.
 ἔτοιμασία 100.
 Εὐαγγέλιον 46. 226. 434. 446. 458. 470.
 476. 478.
 εὐαρέστησις θεία 100.
 εὐγνωμοσύνη 136. 146.
 εὐδαιμονία 292.
 εὐδοκία 366.
 εὐεξία φυσική 316.
 εὐεργεσία 142. 170.
 εὐκληρία 218.
 εὐλάβεια 172. 434.
 εὐνοια 34. 146. 172.
 εὐνομία 402.
 εὐπάθεια 228. 466.
 εὐπείθεια 400.
 εὐπλοία 370.
 εὐπρέπεια 100. 176. 200. 260. 268. 278.
 εὐπρέπεια ἠθική 374.
 εὐσέβεια 82. 98. 228. 242. 244.
 Εὐσέβειος Καισαρείας 432.
 εὐσπλαγχία 452.
 εὐταξία 402.
 εὐτραπελία 346.
 εὐφημία 380.
 εὐφροσύνη 24. 52. 102. 184. 358. 382. 474.
 476.
 εὐχαριστία 66. 102. 134. 142. 170.
 εὐχέρεια 190.
 εὐχή 320. 322. 330. 340. 344. 346. 348. 350.
 352. 354. 356. 360. 368. 372. 374. 376.
 378. 382. 384. 386. 388. 390. 394.
 εὐωχία 474.
 ἔφεσις 62. 70. 90. 104. 112. 116. 138. 152.
 204. 208. 210. 212. 214.
 ἔχθρα 36. 172. 378. 394.

Ἐωσφόρος 454.

Z

Ζαχαρίας 108. 464.

Ζημία 50. 274. 322. 334.

Ζοροβάβελ 146. 176.

ζωή 16. 24. 26. 36. 64. 86. 88. 90. 94. 96.
102. 122. 196. 228. 228. 268.

ζωή αἰδίου 220. 222. 224.

ζωή αἰώνιος 342. 468.

ζωή ἀνθρωπίνη 464.

ζωή ἐμπαθής 218.

ζωή θεία 226. 230.

ζωή καθ' ἡδονὴν 224.

ζωή μακαρία 198. 242.

ζωή μέλλουσα 222.

ζωῆς πηγὴ 454. 456.

ζωή φιλήδονος 268.

H

ἡδονὴ 20. 24. 26. 28. 30. 32. 40. 42. 44. 50.
52. 62. 64. 66. 92. 94. 102. 104. 114.
122. 140. 148. 162. 164. 184. 186. 188.
190. 192. 194. 196. 198. 200. 206. 214.
216. 218. 220. 222. 224. 226. 240. 258.
266. 268. 270. 276. 292. 300. 304. 318.
322. 324. 336. 338. 340. 348. 374. 388.
396. 398. 402.

ἡδυπάθεια 342. 358. 400.

ἡδυπαθής 342. 398.

ἡδύτης 404.

ἡθος 76. 334.

ἡλικία πνευματικὴ 374.

Ἡλιούπολις 430. 476.

Ἡσαΐας 458.

Ἡσαῦ 468.

Ἡρώδης 60.

ἡσυχία 174. 342.

Θ

θάνατος 26. 34. 68. 72. 88. 90. 96. 98. 102.
144. 162. 168. 178. 198. 214. 216. 218. 220.

222. 224. 226. 240. 302. 344. 358.

θάνατος Κυρίου 224.

θαῦμα 18. 420. 430.

θεαρχία 412.

θέλημα 30. 140.

θέλησις ἀνθρωπίνη 56,2.

θέλησις (θεία) 18. 218.

θέλξις ἐρωτικὴ 314.

θεογνωσία 474.

Θεόδωρος Μοψουεστίας 460.

θεολογία 414. θεολογία θεωρητικὴ 54.

θεολογία μυστικὴ 244.

θεολογικόν 468.

Θεῖον 16. 276.

θεοσοφία 34.

Θεὸς 16. 18. 20. 22. 24. 26. 28. 30. 32. 34.

36. 38. 40. 42. 44. 46. 50. 54. 56. 58. 60.

62. 64. 66. 68. 70. 72. 78. 80. 82. 84. 86.

88. 94. 96. 98. 100. 104. 108. 110. 116.

118. 120. 122. 124. 126. 130. 132. 134.

138. 140. 142. 144. 146. 150. 152. 154.

156. 158. 160. 170. 172. 174. 176. 178.

180. 182. 188. 196. 200. 202. 206. 208.

210. 212. 214. 218. 220. 222. 224. 226.

228. 230. 232. 234. 236. 238. 240. 244.

246. 248. 250. 252. 256. 258. 260. 262.

264. 266. 268. 270. 272. 274. 278. 286.

288. 290. 294. 296. 298. 300. 302. 304.

306. 308. 310. 314. 316. 318. 320. 322.

326. 334. 352. 356. 358. 372. 380. 382.

386. 390. 394. 396. 408. 410. 412. 414.

418. 420. 422. 424. 426. 434. 436. 442.

444. 448. 452. 454. 456. 462. 464. 466.

468. 470. 472. 474. 476. 478.

Θεὸς Λόγος 18. 22. 34. 158. 282. 284. 284.

θεότης 16. 20. 106. 108. 112. 158. 226.

230. 232. 392. 410. 412. 414. 416. 418.

θεουργία 248.

θεοφυμία 478.

θεώρημα 144. 290.

θεώρημα γνωστικόν 124.

θεωρητικόν 144. 322. 468.

θεωρητικὸς 356. 368. 372. 374. 384. 386.

θεωρία 86. 98. 106. 108. 114. 118. 120. 124.

126. 130. 132. 134. 136. 138. 140. 142.

144. 146. 166. 188. 190. 194. 196. 234.
242. 244. 246. 248. 250. 258. 276. 278.
280. 290. 294. 298. 318. 322. 326. 354.
360. 366. 368. 372. 374. 376. 378. 380.
382. 384. 392. 404.
θεωρία γνωστική 212.
θεωρία πνευματική 204. 274. 278. 294.
372. 374. 386. 390.
θεωρία φυσική 70. 108. 16. 118. 120. 128.
202. 278. 280. 314. 376.
θέωσις 38. 50. 58. 60. 150. 206. 210. 212.
222. 244. 274. 284. 314. 316. 412.
θλιψις 38. 46. 68. 102. 252. 320.
θρηνος 372.
θυμκόν 338. 398.
θυμός 46. 50. 88. 114. 126. 148. 162. 164.
252. 288. 336. 366. 370. 376. 398. 442.
θυσία 98. 270.
θυσία αίνεσεως 352.
θυσία πνευματική 288.
θυσία ἔναιμος 276. 288.
θυσιαστήριον 438. 440.

I

Ἰακώβ 90. 118. 456. 458. 468.
Ἰάκωβος 186. 188.
ἰδιοπραγία 442.
ἰδιώματα 244.
ἰδρῶς 76.
Ἰεζεκιήλ 424.
ἰερατεῖον θεῖον 372.
Ἰερεμίας 118. 182. 444. 470. 440.
ἰερούργια 462.
Ἰερουσαλήμ 106. 108. 110. 126. 128. 134.
164.
Ἰησοῦς 176. 414. 440. 446. 476.
Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σειράχ 426.
Ἰησοῦς τοῦ Ἰωσεδὲν 464.
Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 424. 426.
Ἰησοῦς Χριστὸς 18. 196. 404. 414. 416.
434.
ἰλασμός 288.
ἰλαρία 350.
Ἰουδαῖοι 76. 182. 262. 274. 278. 290.

Ἰούδας (προδότης) 38. 134.
Ἰππόλυτος 436.
Ἰσαάκ 100.
ἰσονομία 96. 292.
ἰσότης 220.
ἰστοιμία 96. 112. 260.
Ἰσραήλ 48. 138. 176. 178. 182. 360.
Ἰωάννης (ὁ Εὐαγγελ.) 34. 422. 476. 478.
Ἰώβ 64. 242.
Ἰωνάθαν 292.
Ἰωνᾶς 252.

K

κάθαρσις 330.
Καῖν 118.
κακία 20. 26. 32. 34. 36. 42. 44. 52. 58. 64.
84. 96. 100. 102. 112. 114. 118. 132.
150. 156. 166. 168. 224. 250. 254. 260.
322. 324. 326. 360. 366. 386. 396.
κακὸν 164. 166. 324.
κακοπάθεια 252. 322. 334. 400.
κακουργία 42. 236.
κάκωσις 466.
καλοκαγαθία 56.
καλλονή 388.
κάλλος 112. 306. 386.
κάλλος ἀπρόσιτον 36.
κάλλος θεῖον 316.
καρδία 32. 56. 174. 176.
Κάρπος 448. 452. 454
καρτερία 66.
καταθύμιον 114. 208.
κατάκριμα 220.
κατάκρισις 36. 88. 150. 222. 226. 264. 466.
καταλλαγὴ 226.
κατάνυξις 368. 378. 394.
κατάρρα 160.
καταφρόνησις 260. 356.
κατήφεια 86.
κατόρθωμα 134.
κενοδοξία 76. 100. 102. 166. 170. 172. 176.
178. 254. 260. 336. 364. 400.
κενόδοξος,- αι 170.
κίνδυνος 244. 368.

κίνησις 14. 30. 152. 160.
κίνησις ἔμπαθής 132.
κίνησις ἔρωτικὴ 310.
Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς 478.
κληρονομία 196.
κολακεία 404.
κόλασις 26. 30. 54. 184. 214. 216.
κόπος 38. 372.
Κορίνθιοι 68. 424.
κοσμολογικὸν 468.
Κρατῖνος 448.
Κρήτη 454.
κρίσις (μέλλουσα) 96. 136. 230. 362. 372.
κρυφίότης φυσικὴ 18.
Κυκλάδες 476.
Κύριος 24. 28. 32. 84. 90. 100. 102. 106.
108. 128. 134. 156. 174. 176. 178. 186.
188. 218. 220. 222. 234. 236. 242. 252.
262. 274. 276. 280. 292. 320. 358. 384.
390. 394. 402. 404. 414. 416. 418. 430.
434. 436. 444. 446. 448. 452. 454. 456.
462. 466. 468, 470. 476.

Λ

λαμπρότης 42. 344. 348.
λατρεία 76. 120.
λατρεία ἀγγελικὴ 64.
λατρεία ἀληθῆς 42. 68.
λατρεία σωματικὴ 276.
λατρεία τοῦ νόμου (νομικὴ) 272. 462.
λατρεία φθοροποιὸς 44.
ληστής 28.
Λίβανος 388.
λίθος ἀκριγωνιαῖος 458.
λιμὸς 274.
λογισμὸς 56. 160. 244. 270. 276. 288. 290.
362. 364. 366. 368-370. 380. 382. 384.
386. 390. 392. 398.
λογισμὸς αἰσχροῦς 270.
λογισμὸς ἔμπαθής 162.
λογιστικὸν 398.
Λόγος 14. 16. 20. 22. 64. 78. 88. 98. 102.
158. 212. 218. 230. 238.
λοιδορία 322.

λοιμὸς 68.
Λουκᾶς 430. 446. 476.
λύπη 50. 54. 184. 188. 190. 192. 196. 200.
304. 322. 324. 332. 338. 346. 358. 396.

Μ

μαθηματικὸν 468.
μακαριότης 126. 152. 340.
Μαλαχίας 414.
μανία 60. 164. 214. 378. 386.
Μανιχαῖοι 452.
μάννα 372.
Μάξιμος 318. 320.
Μαρία (ἀδελφὴ Μωυσέως) 380.
ματαιότης 378. 380. 386. 394.
μάχαιρα τοῦ πνεύματος 70. 288.
μεγαλειότης 126.
μεγαλόνοια 52.
μεγαλοπρέπεια 248. 386.
μεγαλοφυΐα 274.
μέθεξις 14. 50. 82. 148. 152. 206. 208. 210.
212. 230. 470.
μέθη 94. 178.
Μελχισεδέκ 302.
μέριμνα 240. 344. 346.
Μεσαλιανοὶ 452.
μετανοεῖν 324.
μετάνοια 54. 252. 324.
μεταποίησις 64. 154.
μετεωρισμὸς 346. 370.
μετριοπάθεια 398.
μετριοπαθής 398.
μαρία 28,31.
Μίθρας 430.
μίμησις 68. 86. 122. 412.
μῖσος 62. 64. 172. 292.
μνήμη Θεοῦ 108.
μνησικακία 334.
μολυσμὸς 26. 52. 266.
Μονᾶς (ὁ Θεός) 14. 16.
Μονᾶς τρισυπόστατος 14.
Μονογενής 456.
μοχθηρία 182.
μοχλοὶ αἰώνιοι 250.

μυσταγωγία 90. 278. 462.
 μυσταγωγία θεολογική 314.
 μυσταγωγία θεωρητική 52. 134.
 μυστήριον 18. 22. 24. 64. 70. 152. 230.
 246. 248. 250. 274. 442. 460. 462. 464.
 μυστήριον ζωοποιόν 448.
 μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως 22.
 μωρολογία 418.
 Μωυσις 380. 434. 440. 466.

N

νέκρωσις 72. 86. 88. 208. 288. 302. 368.
 νεομηγία 270. 284.
 Νεστόριος 420.
 νηπιότης 106.
 νηστεία 174. 320. 326. 340. 342. 346. 360.
 394.
 νῆψις 400
 νίκη 146.
 Νινευί 252. 266.
 νοερόν 294. 296. 298.
 νόημα 306.
 νόημα ἑμπαθές 88.
 νόησις 306. 410.
 νοητόν 294. 296. 298.
 νομοθετικόν 468.
 νόμος 78. 80. 266. 280. 282. 288. 352. 358.
 νόμος γράμματος 272. 274. 278.
 νόμος γραπτὸς 96. 262. 280.
 νόμος κατὰ φύσιν 90.
 νόμος πνευματικὸς 96. 276.
 νόμος σαρκὸς 118. 198. 268.
 νόμος τοῦ πνεύματος 162. 290.
 νόμος φυσικὸς (φύσεως) 96. 126. 132.
 162. 248. 252. 262. 264. 266. 274. 316.
 374.
 νόμος τῆς χάριτος 266. 274.
 νοουθεσία 62. 450. 466.
 νουνεχεία 332.
 Νοῦς 16. 78.

Ξ

ξύλον γνωστικόν (γνωστικόν) καλοῦ καὶ

πονηροῦ 90. 92.
 ξύλον τῆς γνώσεως 20.
 ξύλον τῆς ζωῆς 90. 92. 94.
 ξύλον τῆς παρακοῆς 44.

O

ὀδύνη 24. 40. 42. 44. 66. 92. 104. 186. 188.
 190. 194. 198. 200. 214. 216. 218. 220.
 224. 266. 324. 340. 346.
 Ὁζίας 106. 110.
 οἰησις 62. 68. 136. 142. 166. 168. 178. 252.
 396.
 οἰκονομία 110. 224. 264. 414. 462.
 Ὅμηρος 446.
 ὁμοιότης 206.
 ὁμοίωμα - τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ
 208.
 ὁμοίωσις 52. 206. 360.
 ὁμοούσιον 230. 454.
 ὄνειδισμὸς 338.
 ὄρκος 238.
 οὐσία 14. 18. 70. 96.
 ὄργη 138. 142.
 ὄργη Θεοῦ 134.
 ὄργη Κυρίου 134.
 ὄρεξις φυσικὴ 122.
 ὄρμη 152.
 ὄσμη ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν 86. 88.
 ὄσμη θανάτου εἰς θάνατον 88.
 οὐσία 14. 22. 124. 260.

Π

πάθημα, -τα 26. 208. 214. 220. 226. 252.
 πάθος 24. 28. 32. 36. 42. 44. 60. 62. 84. 86.
 94. 96. 98. 100. 102. 104. 106. 108.
 110. 114. 120. 122. 128. 130. 132. 134.
 136. 146. 148. 158. 160. 162. 164. 168.
 170. 178. 184. 200. 202. 222. 234. 240.
 252. 254. 258. 268. 270. 278. 282. 284.
 288. 290. 292. 300. 302. 316. 340. 342.
 368. 380. 394. 396. 398.
 πάθη σαρκικά 404.

πάθος σωτήριον 476.
 παιδαγωγία 82.
 παιδεία 28. 150. 152. 320.
 πανδαισία πνευματική 392.
 παράβασις 52. 214. 216. 224. 252.
 παράδεισος 28. 374.
 παραδοξοποιία 468.
 παράδοσις θεολόγων 462.
 παράδοσις ιερατική 460.
 παράδοσις νομική 462.
 Παράκλητος 436.
 παρακοή 222.
 παραφροσύνη 182.
 παράχρησις 184. 272. 288. 290.
 παρθενία 18. 20.
 Παρθένος 18.
 παρησία 182. 346. 352.
 Πάσχα 286. 460.
 πάσχα νομικόν 460.
 Πατήρ 14. 16. 22. 34. 64. 226. 248. 456.
 Πάτριος 476. 478.
 Παῦλος (Ἀπόστολος) 86. 302. 308. 434.
 442. 446. 454. 466. 472.
 πειρασμός 46. 62. 66. 68. 84. 100. 102. 104.
 118. 184. 186. 188. 198. 242. 260. 284.
 312. 320. 322. 326. 338. 364.
 πένθος 182. 252.
 πενία 274.
 Πεντηκοστή 286.
 περίνοια 360.
 περιτομή 280. 282.
 περιτομή πνευματική 64.
 περιχώρησις 204.
 Πέρσαι 430.
 Πέτρος (Ἀπόστολος) 38. 60.
 πηγὴ ζωῆς 454. 456.
 πικρία 330. 444.
 πίσσις 22. 30. 34. 50. 70. 72. 78. 80. 82. 84.
 98. 100. 110. 112. 114. 148. 150. 152.
 156. 158. 160. 188. 202. 204. 232. 254.
 284. 292. 312. 314. 336. 348. 402.
 πίσσις ἐνυπόστατος 64. 68.
 πλάνη 158. 182. 312.
 πλεονεξία 100. 292.

πλημμέλεια 66. 68.
 πλημμελεῖν 324.
 πλημμέλημα 48. 180. 190.
 πλοῦτος 332.
 Πνεῦμα 46. 72. 84. 84. 88. 150. 156. 204.
 226. 266. 268. 288. 336. 390.
 Πνεῦμα ἅγιον 14. 16. 36. 56. 70. 202. 206.
 222. 242. 446. 456.
 πνεῦμα βουλῆς 152.
 πνεῦμα γνώσεως 152.
 πνεῦμα ἐπιστήμης 152.
 πνεῦμα ἰσχύος 152.
 πνεῦμα σοφίας 152. 154.
 πνεῦμα συνέσεως 152.
 πνεῦμα φόβου 152.
 πόθος 32. 72. 104. 110. 112. 112. 114. 158.
 168. 190. 262. 318. 320. 386.
 ποιότης 88.
 πολιτικόν 468.
 Πολύκαρπος 422. 476.
 πολυοχλία 380.
 πολυπνία 352.
 πονηρία 134. 162. 178. 250. 264. 382. 398.
 πονηρὸς (ὁ διάβολος) 36. 188.
 πόνος 50. 102. 104. 116. 120. 170. 184. 188.
 190. 192. 198. 216. 218. 220. 222. 250.
 266. 302. 320. 322. 374. 394.
 πορνεία 130. 178.
 ποτήριον 72. 74. 76.
 πρακτική 356. 366. 368. 376. 386.
 πρακτικόν 162. 322. 468.
 πρακτικὸς 356. 368. 370. 372. 374. 384.
 390.
 πράξις 120. 122. 124. 126. 128. 130. 132.
 136. 138. 140. 142. 144. 146. 150. 152.
 154. 158. 162. 168. 188. 242. 246. 248.
 250. 258. 294. 320. 322. 366. 368. 370.
 372. 374.
 προίτης 434.
 πράξις ἐμπαθῆς 132.
 προαγωγή 310.
 προαίρεσις 24. 56. 62. 72. 74. 84. 94. 186.
 206. 208. 214. 216. 262. 298. 316. 370.
 396. 452.

προδοσία 38.
 προθυμία 234.
 προκοπή 172.
 πρόνοια 64. 66. 84. 122. 136. 150. 194.
 214. 260. 266. 284. 286. 288. 302. 304.
 308. 362. 372. 456. 470. 472.
 πρόνοια ἀναπλαστική 458.
 πρόοδος 458.
 προορισμός 472.
 προπέτεια 324.
 προσευχή 118. 124. 140. 182. 342. 348.
 364. 366. 376.
 προσευχή μονολόγιστος 376. 380.
 προσοχή 342.
 προσπαθής 342.
 προσπάθεια 158. 270. 342. 384.
 προσποίησης 172.
 πρόσωπον 274. 276.
 προτέλειος 448.
 προφητεία 212.
 πρωτοκλισία 332.
 πρωτότυπον 98.

P

ραθυμία 170. 180. 234. 352.
 ραστώνη 318.
 ρυπαρία 270.
 Ρωμαῖοι 450.

Σ

Σάββατον 270. 282. 284. 286.
 Σάλπιγξ 288.
 Σαμαρείται 446.
 Σαμουήλ 180. 290.
 Σαούλ 180. 182. 278. 280. 292.
 σάρκωσις 20. 230.
 σεμνότης 172.
 σιγή 284. 380.
 Σίμων (ὁ Μάγος) 436.
 σιωπή 320. 336. 342. 360. 376.
 Σκευᾶς 442.
 σκηναπηγία 288.
 σκότος τὸ ἑξώτερον 452.
 Σμύρνη 422.

Σολομών 460.
 σοφία (Θεοῦ) 56. 90. 92. 106. 130. 140.
 146. 148. 150. 152. 154. 156. 200. 210.
 220. 274. 318. 424. 472.
 σοφία ἀπόρρητος 454.
 σοφία γνωστική 250.
 σποδός 252.
 σταυρός (Κυρίου) 400. 430. 476.
 σταύρωσις 430.
 στεναγμός 346. 364.
 στενοχωρία 46. 68.
 στοργή 40. 42. 110.
 στυφότης 358.
 συγκατάβασις 208. 220.
 συγκατάθεσις 154. 160. 256. 398.
 σύγκρασις 146.
 σύγχυσις 66. 122. 402.
 σύλληψις 24.
 συμβεβηκός 140. 336. 356.
 σύμβολον 272. 276. 278. 282. 460. 462.
 464. 466. 464. 466.
 συμπάθεια 444.
 σύμπτωια 112.
 συμπόσιον 474.
 συμφορὰ 26. 62. 66. 68. 104.
 Σύμμαχος 428.
 συναΐδιον 18.
 συναίσθησις 66. συνάφεια 118.
 συνάφεια ἐρωτική 310.
 σύνεσις 38. 154. 242. 244. 314.
 συνήθεια 326.
 σχέσις ἐμπαθής 196.
 σχῆμα μοναχικόν 438.
 Σωτήρ 196. 232.
 σωτηρία 40. 56. 108. 124. 130. 138. 140.
 168. 182. 204. 206. 210. 214. 220. 226.
 232. 242. 248. 292. 294. 302. 456.
 σωτήριον τοῦ Θεοῦ 104. 358.
 σωφροσύνη 162. 174. 292. 314. 366.

T

ταυτοκνησία 286.
 τελειότης 244.
 τελείωσις 438.

ταπεινοῦσθαι 334.
 ταπεινοφροσύνη 162. 252. 332. 334. 366.
 ταπείνωσις 68. 134. 138. 168. 170. 312.
 322. 332. 336. 342. 350. 366.
 ταυτότης 40.
 ταραχή 302.
 τελειότης 52. 138. 282.
 τελειότης μόνιμος 474.
 τελείωσις 96.
 τελείωσις ζωτική 468.
 τελεσιουργία 442.
 Τιμόθεος 442. 448.
 τιμωρία 52. 62. 64. 66. 446.
 Τίτος 454.
 Τριάς ἁγία 16. 36. 96. 230. 296. 392. 454.
 466. 470.
 τρίψις 132.
 τροπή 220.
 τρυφή 270. 272. 336. 338.
 τύπος 278.
 τυραννίς 32.
 τύφος 62. 158. 252.

Υ

Υἱός 14. 16. 226. 434. 454. 456.
 ὑπακοή 82. 290. 292.
 ὑπεράναρχον 14.
 ὑπερούσιον 14. 416.
 ὑπερουσιότης 416.
 ὑπερηφανία 68. 136. 170. 172. 176. 178.
 260.
 ὑπερουσιότης 16. 22.
 ὑπόκρισις 172. 176. 236.
 ὑπομονή 66. 68. 84. 104. 116. 188. 192.
 226. 250. 284. 312. 326. 340. 394.
 ὑπόστασις 22. 46. 230. 232. 256. 296.

Φ

φαιδρότης 400.
 φανέρωσις 70.
 φαντασία 32. 54. 70. 88. 98. 106. 110. 114.
 118. 130. 148. 160. 240. 246. 248. 316.

318. 344. 356. 396.
 φαντασία ἔμπαθής 274. 314. 362.
 φθονερός 150.
 φθόνος 18. 26. 172. 178. 224. 292.
 φθορά 20. 22. 24. 84. 92. 124. 128. 146.
 168. 176. 218. 302.
 φιλανθρωπία 118. 148. 150. 164. 168. 202.
 218. 300.
 φιλαργυρία 132.
 φιλαυτία 32. 36. 38. 40. 42. 44. 150. 262.
 292. 358.
 φιλαυτία φυσική 122.
 φιληδονία 104. 316.
 φιλία 36. 50. 172. 348.
 Φιλιππησιοί 422.
 φιλοκοσμία 270.
 φιλοξενία 174.
 φιλοπονία 330.
 φιλοσοφία 134. 214. 216. 288. 290. 424.
 468.
 φιλοσοφία θεωρητική 134.
 φιλοσοφία πρακτική 52. 60. 128. 162.
 244. 284. 314.
 φιλοτιμία 434.
 Φλέγων 432.
 φόβος 36. 40. 50. 54. 152. 154. 156. 168.
 242. 244. 264. 304. 314. 402
 φόβος θεῖος 158.
 φόβος Κυρίου 106. 108.
 φρίκη 448.
 φρονεῖν 328.
 φρόνημα 80. 106. 302. 332. 404.
 φρόνημα σαρκὸς 60. 290. 404.
 φρόνημα χοϊκὸν 116.
 φρόνησις 138. 210. 316. 328. 336.
 φροντῖς 240.
 Φύλαρχος 458.
 φύσις θεία 230. 232. 456. 458. 466. 474.
 φῶς (ὁ Κύριος) 292.
 φῶς νοητὸν 306
 φῶς τῆς γνώσεως 86. 242.
 φῶς τῆς ἐπιγνώσεως 20.
 φῶς ὑπερούσιον 470.
 φωτισμὸς 70. 156. 200. 242. 316.
 φωτοφάνεια 352.

X

χαμευνία 174.
 χαρά 46. 188. 200. 272. 348. 374. 378. 388.
 392.
 χάρις (θεία) 38. 66. 84. 86. 88. 96. 104. 112.
 134. 138. 142. 148. 150. 170. 172. 176.
 200. 204. 208. 222. 226. 228. 232. 246.
 248. 252. 268. 274. 284. 288. 290. 316.
 338.
 χάρισμα 70. 72. 104. 134. 138. 142. 146.
 148. 150. 152. 202. 244. 246. 262.
 χειρόγραφον 220.
 χρησιμότης 50. 284.
 Χριστιανός 320. 422.
 Χριστός 18. 46. 56. 106. 124. 208. 226. 230.
 232. 254. 256. 274. 278. 302. 308. 346.
 360. 374. 390. 414. 416. 418. 422. 434.

456. 460. 464. 466. 476. 478.

Ψ

ψαλμωδία 320. 376.
 ψεύδος 96. 152. 328. 420.
 ψεύστης 236.
 ψόγος 238. 332.
 ψυχή λογική 372.
 ψυχή πρακτική 372. 388.

Ω

ώραιότης 54. 126.
 ώραιότης θεία 112. 334.
 Ώριγένης 436.
 ώφέλεια 374.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	14-479
1. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ	14-319
1. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Α'	14-75
2. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Β'	76-129
3. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Γ'	130-193
4. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Δ'	194-257
5. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Ε'	258-319
2. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ	320-405
3. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	408-479
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	481-498
1. Ευρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	481-485
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	486-498

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ἐπιστολές. Πρὸς Γρηγόριον, Καισάριον, Ἀμφιλόχιον κλπ.
» 2ος Ἐπιστολές. Πρὸς Εὐστάθιον καὶ διάφορα ἄλλα πρόσωπα.
» 3ος Ἐπιστολές: Πρὸς Γρηγόριον, Καισάριον, Ἀμφιλόχιον κλπ.
» 4ος Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'-Θ').
» 5ος Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμούς: Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ'.
» 6ος Ὁμιλίαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαί.
» 7ος Ὁμιλίαι δογματικαί, περιστατικαί, ἐγκωμιαστικαί, παιδικαί.
» 8ος Ἀσκητικὰ Α' (Ὅροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β').
» 9ος Ἀσκητικὰ Β' (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν - Ἀσκητικαὶ διατάξεις).
» 10ος 1. Ἀνατρεπτικὸς ἀπολογ. Εὐνομίου.- 2. Περί ἁγ. Πνεύματος.

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ἀπολογητικὰ (1. Κατὰ εἰδώλων.- 2. Περί ἐνανθρωπήσεως).
» 2ος Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β').
» 3ος Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ').
» 4ος Δογματικὰ Γ'.
» 5ος Ἑρμηνευτικὰ Α'.
» 6ος Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς).
» 7ος Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς).
» 8ος Ἱστορικοδογματικὰ Α'.
» 9ος Ἱστορικοδογματικὰ Β'.
» 10ος Ἱστορικοδογματικὰ Γ'.
» 11ος Ἀσκητικὰ (Βίος Μ. Ἀντωνίου, Βίος ἁγίας Συγκλητικῆς).
» 12ος Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα.

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- Τόμος 1ος Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'.
» 2ος Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β'.
» 3ος Ἀπολογητικὰ ἔργα.
» 4ος Δογματικὰ ἔργα.
» 5ος Ὁμιλίαι.
» 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι.
» 7ος Ἐπιστολές.
» 8ος Ὁ Χριστὸς πάσχων καὶ Ἔπη Δογματικὰ.
» 9ος Ἐπη Ἠθικὰ.
» 10ος Ἐπη Ἱστορικὰ.
» 11ος Ἐπη εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα.

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ').
 » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
 » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').
 » 4ος Τριακονταετηρικὸς στὸν Μ. Κων/ντίνο, - Στὸν Βίο Μ. Κων-
 σταντίνου. Λόγος Μ. Κων/ντίνου στὸν Σύλλογο τῶν ἁγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- Τόμος 1ος Δογματικὰ Α' (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).
 » 2ος Φιλοσοφικὰ Κεφάλαια, Περί αἰρέσεων.- Εἰσαγωγή δογμάτων.
 » 3ος Περί εἰκόνων.- Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.
 » 4ος Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος.- Περί ἁγίας Τριάδος, Λόγοι ἄλλοι.
 » 5ος Περί τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων, Κατὰ Μανιχαίων κλπ.
 » 6ος Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Α - Δ).
 » 7ος Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ε - Μ).
 » 8ος α) Ἱερὰ Παράλληλα (Στοιχεῖα Ν - Ω). β) Λόγοι διάφοροι.
 » 9ος Α'. Λόγοι, Β'. Ἀγιολογικά, Γ'. Προσευχές (Α' - Δ').
 » 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς. Βίος Βαβλαάμ καὶ Ἰωάσαφ.
 » 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Ρωμαίους - Κορινθίους Α' καὶ Β').
 » 12ος Εἰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας - Φιλήμονα) Ὑπὸ ἔκδοση.

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 1ος Διάλογος Παλλαδίου.- Περί ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.-
 Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
 » 2ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α' - ΚΓ').
 » 3ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ' - ΜΑ').
 » 4ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ' - ΞΔ').
 » 5ος α) Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Γ'-ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
 » 6ος Ὀμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ' - ΡΚΓ').
 » 7ος Ὀμιλίαι εἰς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ' - ΡΝ'), Εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ Σαούλ.
 » 8ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-Θ'), Ὑπομνήματα.
 » 8Α Ὀμιλίαι εἰς πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
 » 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. Α'-Κ').
 » 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΚΑ'-ΛΖ').
 » 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΛΗ'-ΝΣ').
 » 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΝΖ'-ΟΕ').
 » 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΟΣ'-Α')
 β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. Α' - Δ').
 » 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. Ε' - ΛΑ').
 » 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΛΒ' - ΝΔ').
 » 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΝΕ' - ΠΗ').
 » 15ος Ὑπόμνημα σὶς Πράξεις (Ὀμιλίαι Α' - ΚΓ').
 » 16Α Ὑπόμνημα σὶς Πράξεις (Ὀμιλίαι ΚΔ' - ΜΔ').
 » 16Β Ὑπόμνημα σὶς Πράξεις (Ὀμιλ. ΜΕ' - Ν'), Ρωμαίους (Α' - Γ').
 » 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὀμιλίαι ΙΑ' - ΛΓ').
 » 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι Α' - ΚΑ').

- Τόμος 18Α Ὑπόμνημα στήν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίες ΚΒ' – ΜΔ').
- » 19ος Ὑπόμνημα στήν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίες Α' – ΚΔ').
  - » 20ος Ὑπομνήματα: Β' Κορινθίους (Ὀμ. ΚΕ'–Λ'), Ἐφεσίους (Α' – ΙΑ').
  - » 21ος Πρὸς Ἐφεσίους (Ὀμ. ΙΒ'–ΚΔ'), Φιλιππησίους (Ὀμ. Α' – ΙΒ').
  - » 22ος Πρὸς Φιλιππησίους (Ὀμ. ΙΓ'–ΙΕ'), Κολοσσαεῖς Θεσσαλονικεῖς Α'.
  - » 23ος Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β' (Ὀμ. Α'–Ε'), Πρὸς Τιμόθεον Α' καὶ Β'.
  - » 24ος Πρὸς Τίτον, Πρὸς Φιλήμονα, Πρὸς Ἐβραίους (Ὀμιλ. Α'–ΙΕ').
  - » 25ος Πρὸς Ἐβραίους (Ὀμ. ΙΣ'–ΑΔ'), Εἰς Λάζαρον (Ὀμιλ. Α'–Ζ').
  - » 26ος Ὀμιλίες Ἠθικές – Ἀγιογραφικές.
  - » 27ος Ὀμιλίες Ἀγιογραφικές – Ἐρμηνευτικές.
  - » 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α' (Λόγοι Περὶ ἱερωσύνης).
  - » 29ος Ἀσκητικά Β' Πρὸς Σταγείριον Λόγοι Α'-Γ', Περὶ παρθενίας.
  - » 30ος Ὀμιλίες Κατηχητικές – Ὀμιλίες Ἠθικές.
  - » 31ος Ὀμιλίες Κατηχητικές καὶ Ἠθικές Β'. – Ὀμιλίες Περιστατικές Α'.
  - » 32ος Ὀμιλίες Περιστατικές Β'.
  - » 33ος Ὀμιλίες Περιστατικές Γ'.
  - » 34ος Ὀμιλίες Περιστατικές Δ'. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας κλπ.
  - » 35ος Ὀμιλίες Δογματικές (Περὶ ἀκαταλήπτου, Περὶ ὁμοουσίου).
  - » 36ος α) Ὀμιλίες Ἐορταστικές, β) Ὀμιλίες Ἐγκωμιαστικές Α'.
  - » 37ος α) Ὀμιλίες Ἐγκωμιαστικές Β'. β) Ἐπιστολές πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα (Α'-ΙΖ') καὶ Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος.
  - » 38ος α) Ἐπιστολές Πρὸς Ἰννοκέντιον, β) Ἐπιστολές ΙΗ' – ΠΜΒ'.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ) Τόμοι Α-Γ

Θέματα : Α'. Ἀγαθότητα – Ἀχαριστία. Β'. Βασιλεία οὐρανῶν – Εὐαγγέλιο. Γ'. Εὐγνωμοσύνη – Πίστη.

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' α) Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, β) Κατὰ εἰμαρμένης, γ) Περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, δ) Κατηχητικός Μέγας.
- » 2ος Δογματικά Β' (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' – Β').
  - » 3ος Δογματικά Γ' α) Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικός Λόγος Γ. β) Ἀντιρρητικός πρὸς τὴν Εὐνομίου ἐκθεσιν.
  - » 4ος Α') Λόγοι Δογματικοί: Β') Ἐπιστολές (Α' – ΛΑ').
  - » 5ος Ἐρμηνευτικά Α': Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.- Ἀπολογητικός περὶ τῆς Ἐξαήμερου.- Περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου.
  - » 6ος Ἐρμηνευτικά Β': α) Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν. β) Εἰς τὸν δὸν Ψαλμόν. γ) Περὶ τῆς ὀγδόης. δ) Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.
  - » 7ος Ἐρμηνευτικά Γ': Ἐξηγήσεις εἰς τὰ Ἄσματα, Λόγοι Α' – ΙΕ'.
  - » 8ος α) Ἐρμηνευτικά Γ' – Δογματικά: 1) Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι Α'–Ε', 2) Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Λόγοι Α'–Η'.
  - » 9ος Α') Ἀσκητικά Β': Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ ἄλλοι λόγοι. Β') Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί. 1) Περὶ ἀρετῆς, ἤτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως (Λόγοι Α' – Β'). 2) Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης. 3) Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.
  - » 10ος Ὀμιλίες: 1) Δογματικές, 2) Ἠθικές, 3) Ἐορταστικές.
  - » 11ος Ὀμιλίες: 1) Ἐορταστικές, 2) Ἐγκωμιαστικές, 3) Ἐπιτάφιος.

Η' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- Τόμος 1ος α) Λόγοι ἀποδεικτικοὶ 2 Περὶ ἐμπορεύσεως τοῦ ἁγ. Πνεύμα-τος.
 β) Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκινδύνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
 » 2ος Ἐπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων Λόγοι Α' - Γ'.
 » 3ος Πραγματεῖες Δογματικῆς καὶ Ὁμολογιακῆς.
 » 4ος Ἐπιστολές,
 » 5ος Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').
 » 6ος Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').
 » 7ος Α') Κείμενα Αἰχμαλωσίας. Β') Λόγοι Περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ
 ψευδογραφίας Α' - Δ'. Περὶ τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.
 » 8ος Α') Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια. Β') Ἀσκητικὴ Γραμματεία.
 Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας. Εἰς τὸν Βίον
 Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου. Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην. Δεκάλογος
 τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας καὶ ἄλλα Γ') Εὐχές (Α' - Δ').
 » 9ος Ὁμιλίαι Α' - Κ'.
 » 10ος Ὁμιλίαι ΚΑ' - ΜΒ'.
 » 11ος Ὁμιλίαι ΜΓ' - ΞΓ'.

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
 » 2ος Τὸ Λειμωνάριον.
 » 3ος Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου: Περὶ Θείων ὀνομάτων, Οὐρανίου ἱε-
 ραρχίας, Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, Μυστικῆς θεολογίας, Ἐπιστολές.
 » 4ος Θεοδωρήτου Κύρου, Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.
 » 5ος Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἀγίων.
 » 7ος Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 50 Πνευματικῆς Ὁμιλίαι.
 » 8Α Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοὶ (Α' - ΚΣΤ').
 » 8Β Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΚΖ' - ΞΑ').
 » 8Γ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοὶ ΞΒ'-ΠΣΤ', Ἐπιστολές.
 » 9ος Διαδόχου Φωτικῆς: 1) Κεφάλαια Γνωστικά. 2) Λόγος εἰς τὴν
 Ἀνάληψιν. 3) Ὁράσεις. 4) Ἐρωταποκρίσεις.
 Ἰωάννου Καρπαθίου: Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.
 » 10Α Ἀγίων Βαρσανουφίου-Ἰωάννου, Ἐρωταποκρίσεις (Α'-ΣΚΘ').
 » 10Β Αγίων Βαρσανουφίου-Ἰωάννου, Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ'-ΦΚΒ').
 » 10Γ Ἀγίων Βαρσανουφίου-Ἰωάννου, Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ'-ΩΜ').
 » 12ος Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Λόγοι Ἀσκητικοί.- Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια
 ὠφέλιμα.- Ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
 » 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Μυσταγωγία.- 400 Κεφάλαια Περὶ ἀ-
 γάπης.- Λόγος Ἀσκητικός.- 200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.
 » 14Α Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Ἐρωταποκρίσεις κλπ.
 » 14Β Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων
 τῆς Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
 » 14Γ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων
 τῆς Ἀγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').
 » 14Δ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγ. Διονυσίου καὶ
 Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορ. Α'-Ε', Α' - ΡΔ').

- Τόμος 14Ε Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου (Ἀπορ. ΡΕ'-ΡΟΘ')*.- *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (Περὶ οὐρανίου ἱεραρχίας, Περὶ ἐκκλησ. ἱεραρχίας).*
- » 14ς Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (α. Εἰς τό Περὶ θεῶν ὀνομάτων β. Περὶ μυστικῆς θεολογίας).*
  - » 15Α Μαξίμου Ὁμολογ.: *Δοκίμα δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά.*
  - » 15Β Μαξίμου Ὁμολογ.: *Ἐπιστολές κοινές, δογματικές καὶ πολεμικές.*
  - » 15Γ Μαξίμου Ὁμολογ.: *Δογματικά, ἀντιρρητικά, Βίος Μαξίμου.*
  - » 15Δ Μαξίμου Ὁμολογ.: *1. Κεφάλαια διάφορα. 2. Κεφάλαια ἕτερα.*
  - » 15Ε Μαξίμου Ὁμολογητοῦ: *Κεφάλαια Θεολογικά, Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
  - » 19Α Συμεών Νέου Θεολόγου, *Βίος Συμεών.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίες.*
  - » 19Β Συμεών Νέου Θεολόγου, *Θεολογικοὶ Λόγοι Ἠθικοὶ Λόγοι (Α'-ς).*
  - » 19Γ Συμεών Ν. Θεολόγου, *Λόγοι, Ἠθικοὶ Ζ'-ΙΕ', Κατηχητικοὶ Α'-Ζ'.*
  - » 19Δ Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Η'-ΛΔ').*
  - » 19Ε Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, *Ὕμνοι (Α'-ΚΖ').*
  - » 19ς Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, *Ὕμνοι (ΚΗ'-ΝΗ').*
  - » 22ος Νικολάου Καβάσιλα, *Ἑρμηνεία εἰς τὴν θεῖαν Λειτουργίαν.- Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.*

Ι' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- Τόμος 1ος Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου : *1. Ἀπολογίες Α' καὶ Β'. 2. Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως. 3. Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.*
- » 2ος Τατιανῶ : *Πρὸς Ἑλληνας.- Ἀθηναγόρου: 1. Πρεσβεία Χριστιανῶν. 2. Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.- Θεοφίλου Ἀντιοχείας: Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλία Α'-Γ'.- Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.*

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- Τόμος 1ος Α) *Προτρεπτικός.- Β) Παιδαγωγός, Λόγος Α'.*
- » 2ος *Παιδαγωγός, Λόγοι Β' καὶ Γ'.*

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- Τόμος 1ος *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων, Διαταγαί, Ἀποστολικοὶ Κανόνες.*
- » 2ος *Ἐπιτομὴ Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.- Διαταγαὶ διὰ Κλήμεντος.*
  - » 3ος *Κλήμεντος: Κηρύγματα Πέτρου, Πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολές Α'-Β', Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.*
  - » 4ος *Ἐπιστολὴ Βαρνάβα.- Ἰγνάτιος: Ἐπιστολές, Μαρτύριον αὐτοῦ. Πολύκαρπος: Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους, Μαρτύριον.- Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ.- Παπία Ἱεραπόλεως ἀποσπάσματα.*

ΙΔ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- Τόμος 1ος *Κατηχήσεις Φωτιζομένων (Α' - ΙΒ').*
- » 2ος Α'. *Κατηχήσεις Φωτιζομένων (ΙΓ' ΙΗ').- Β'. Κατηχήσεις Μυσταγωγικαὶ (Α'-Ε').- Γ'. Ὁμιλίαις- Ἐπιστολές:*